

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE BANA REDİFLİ
GAZELLERDE KAHRAMAN ANLATICI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Prof. Dr. NAZMİ ÖZEROL **GÖKSEL POLAT**

MALATYA-2025

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE BANA REDİFLİ GAZELLERDE
KAHRAMAN ANLATICI

Göksel POLAT

Danışman
Prof. Dr. Nazmi ÖZEROL

MALATYA-2025

ONUR SÖZÜ

“Prof. Dr. Nazmi ÖZEROL’un danışmanlığında Doktora Tezi olarak hazırladığım **KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE BANA REDİFLİ GAZELLERDE KAHRAMAN ANLATICI** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.”

Göksel POLAT

ÖN SÖZ

Gazel, Klasik Türk edebiyatında en çok kullanılan ve en sevilen nazım biçimlerinden biridir. Aşk, ayrılık, doğa, tasavvuf gibi temaları işleyen gazeller; bireysel duyguların en zarif şekilde ifade edildiği bir alan sunar. Şairler, özellikle aşk ve sevgili etrafında dönen imgelerle estetik bir evren kurarken, gazel aracılığıyla hem kişisel hislerini hem de sanat anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Divan edebiyatının önemli şairlerinden olan Fuzûlî, Bâkî, Nedîm ve Şeyh Gâlib gibi şairler, gazel nazım biçiminde verdikleri eserlerle edebiyatımıza unutulmaz katkılarda bulunmuşlardır. Bu yönüyle gazel, hem bireysel hem de kültürel hafızanın taşıyıcısı olmuş; Klasik Türk edebiyatının sanat anlayışını, duygu derinliğini ve estetik zevkini yansıtan en önemli nazım biçimlerinden biri hâline gelmiştir. Gazel, anlatım açısından duygusal yoğunluk ve sanatsal incelik taşır. Şairler gazelerde aşk, doğa, kader, ölüm gibi evrensel temaları işlerken güçlü hayal unsurlarından, mecazlardan ve söz sanatlarından yararlanır. Gazelin anlatımı çoğu zaman dolaylıdır; doğrudan bir hikâye anlatımı yerine semboller ve çağrışımlar üzerinden bir anlam dünyası kurulur. Böylece okuyucu, her beyitte yeni bir imge ya da duygu evreniyle karşılaşır. Bununla birlikte, bazı gazelerde beyitler arasında tematik bir bütünlük veya anlam akışı da görülebilir. Bu yönüyle gazel, hem bireysel duyguların estetik bir dille dışavurumu hem de klasik kurallar içerisinde yaratılan özgün anlatım biçimlerinin bir göstergesi olarak Klasik Türk edebiyatında özel bir yer edinmiştir.

Gazelerde duygu ve düşüncelerin etkili biçimde iletilebilmesi, okuyucuda derin bir anlam ve bağlam hissi uyandırılabilmesi için anlatıcı unsuru önemlidir. Anlatıcı, gazelin lirik yapısına uygun olarak, genellikle bireysel bir benlik üzerinden konuşur ve karakterlerin iç dünyasını yansıtarak metne duygusal bir derinlik kazandırır. Bu bağlamda anlatıcı, yalnızca duygusal deneyimlerin aktarımında değil, aynı zamanda okuyucuyla empati kurulmasında da belirleyici bir rol üstlenir. Özellikle aşk, ayrılık, tasavvuf gibi temalar etrafında şekillenen gazelerde anlatıcı, bireysel tecrübeleri evrensel bir düzleme taşıyarak hem şiirin estetik gücünü artırır hem de okuyucunun metinle duygusal bir bağ kurmasına olanak sağlar.

Redif; anlam ve ses yönünden aynı olan ve beyitlerin sonunda tekrar eden ek, kelime ya da kelime grubudur. Şairin duygu ve düşüncelerini daha etkili bir biçimde iletmesini

sağlayan redif, aynı zamanda gazelin ahenk unsurlarından biridir. Redifin tekrarlayıcı yapısı, okuyucunun dikkatini belirli temalara yönlendirerek gazelin ana duygusunun pekişmesine katkıda bulunur. Ayrıca redif, gazelin yapısal bütünlüğünü sağlamada önemli bir rol oynar; anlam akışını kesmeden şiire ritmik bir uyum kazandırır. Bu yönüyle redif, gazelin estetik değerini artıran ve şairin üslubunu belirginleştiren önemli bir unsurdur.

Bu çalışma, Klasik Türk edebiyatının önemli bir nazım şekli olan gazellerin “bana” redifiyle yazılan örneklerinde kahraman anlatıcıyı ele almak maksadıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın temel amacı, “bana” redifli gazelerde kullanılan kahraman anlatıcı tiplerini tespit etmek ve bu tiplerin gazelin tematik yapısını, duygusal atmosferini ve anlamını nasıl etkilediğini analiz etmektir.

“Tip”, “üslup” ve “anlatıcı” kavramları bu tezin çıkış noktası olmuştur. Bu çerçevede bizlere ilham veren üç çalışmayı zikretmek akademik etik açısından zaruret arz etmektedir. Bunlardan ilki Nazmi Özerol danışmanlığında Gökhan Ayverdi tarafından hazırlanan “Nev’izâde Atâyî Divanı’nda Anlatıcı Âşık Tipi” isimli yüksek lisans tezidir. Nazmi Özerol tarafından yapılan yönlendirmeler sayesinde ilgili tez incelenmiş ve “tip” kavramı çalışmamızın ana eksenini belirleyen temel unsur olmuştur. İkinci çalışma ise Cafer Mum tarafından üslup alanında yazılmış olan “Koca Râgıp Paşa’nın “Söyler” Redifli Gazeli Üzerine Üslûp İncelemesi” başlıklı makalesidir. Bu makaleyi okuduktan sonra şairlerin şiir anlayışları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar hususu dikkat çekmiş ve buradan hareketle yapılan incelemeler neticesinde divanı bulunan hemen her şairin benzer redifler ile gazeller söylediği tespit edilmiştir. Özellikle “bana” ve “sana” redifli gazellerin divanlarda önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Ulaşılabilen hemen her divanda benzer rediflerde gazellerin yazılması bu alanda bir çalışma yapılabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın şekillenmesinde etkili olan üçüncü çalışma ise Halûk Gökâlp tarafından yazılan “Tecride Gizlenen Anlatıcı ve Divan Şiiri Anlatıcı Tipolojisinde Yeni Tipler” başlıklı makale olmuştur. Makalede, “gazelde anlatıcı” ile ilgili yapılan tespitler çalışmanın ana çerçevesinin oluşmasında etkili olmuştur.

Tezin hazırlık aşamasında <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html>’de yer alan divanlar, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>’nde yüksek lisans ve doktora

kapsamında yapılan divan incelemeleri, yayımlanmış matbu divanlardan ulaşılabilen divanlar bir araya toplanmış ve yüzyıllara göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen divanlardaki “bana” redifli gazeller fişlenmiş ve şairlerin mahlasının baş harflerine göre sıralanmıştır. Hangi şairinin “bana” redifiyle kaç gazel yazdığını ve yazdığı gazelin kaç beyitten oluştuğunu belirten bir tablo oluşturulmuştur. Tez İzleme Komitesi’nin önerileri doğrultusunda “bana” kelimesi ile birlikte redif olarak kullanılan diğer ek ve kelimeler de esas alınarak redif bağlamında farklı bir tasnif daha yapılmıştır. Bu tasnif de tabloya dönüştürülmüş ve tezin ilgili bölümünde yer verilmiştir.

Çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde gazel ve gazelin özelliklerine, gazelde anlatıcının varlığı ve işlevine değinilmiştir. Anlatıcının rolünü vurgulayan bazı unsurlar, örnek beyitler aracılığıyla açıklanmıştır. Birinci bölümde anlatı ve anlatıcı kavramları açıklanmış ve bu kavramlarının bilinen serüveni, edebiyatın içindeki yeri ve farklı türlerdeki şekilleri ele alınmıştır. Ayrıca anlatıcı tipleri detaylandırılmıştır. İkinci bölümde taranan divanlara ait sistematik bilgilere yer verilmiştir. 214 divana ulaşılmış, taranan divanların 140’ında bana redifiyle yazılmış 508 gazel tespit edilmiş ve bu gazeller yazıldıkları yüzyıllara göre şairleri esas alınarak tasnif edilmiştir. Ayrıca gazellerin dönemlerine göre, vezin ve redif türleri de analiz edilmiştir. Çalışmanın esas bölümü olan üçüncü bölümde ise gazellerdeki kahraman anlatıcı tipleri (âşık, sevgili, rind, Mecnûn, vb.) belirlenmiş ve bu anlatıcı tiplerin kendilerine yönelik tasvirleri beyitler vasıtasıyla açıklanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nazmi Özerol’a en derin şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca Tez İzleme Komitesi’nde yer alan, tezimin yazılması aşamasında yönlendirme ve önerileriyle ufkumu açan hocalarım Prof. Dr. Cafer Mum ve Prof. Dr. Hasan Şener’e; kaynaklara ulaşmamda ve analiz sürecinde bana yardımcı olan tüm akademisyenlere teşekkür ederim. Hoşgörüsü ile her türlü kolaylığı sağlayan okul müdürüm Ayhan Budancamanak’a, anlatıcı bölümünün yazımında ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımını esirgemeyen Ali Buyankara’ya, bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan eşim Seher Polat’a ve tüm dostlarıma, sabır ve anlayışları için minnettarım. Çalışmamın, Klasik Türk edebiyatına ve bu alanda yapılacak diğer araştırmalara katkı sağlanması en büyük temennimdir. Son olarak bu

eserin kusursuz olmadığını belirtmek isterim. Çalışmada eksik veya hatalı yanlarının bulunabileceğini, bu eksiklerin ve hataların hoş görüleceğini temenni ederim.

Göksel POLAT

ÖZET

Bu çalışmada Klasik Türk edebiyatının önemli nazım şekillerinden biri olan gazellerde, özellikle “bana” redifli gazellerde kahraman anlatıcı ele alınıp incelenmiştir. Tezin temel amacı, “bana” redifli gazellerde kullanılan kahraman anlatıcı tiplerini tespit etmek ve bu tiplerin gazelin tematik yapısını, duygusal atmosferini ve anlamını nasıl etkilediğini analiz etmektir. Bu çalışma, kahraman anlatıcı ve tipoloji gibi kavramların Divan şiirine uygulanabilirliğini sorgulamaktadır.

Çalışma, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde gazel türünün yapısal ve işlevsel özelliklerine yer verilmiş; gazelde anlatıcının varlığı ve işlevi üzerine teorik çerçeve sunulmuştur. Bu çerçevede, anlatıcının rolünü öne çıkaran çeşitli unsurlar örnek beyitler aracılığıyla açıklanmıştır. Birinci bölümde, anlatı ve anlatıcı kavramlarının bilinen serüveni, edebiyatın içindeki yeri ve farklı türlerdeki şekilleri ele alınmıştır. Ayrıca anlatıcı tipleri detaylandırılmıştır. İkinci bölümde, hem matbu hem de dijital kaynaklardan ulaşılmış, yüzyıllarına göre tasnif edilmiş divanlara dair bilgilere yer verilmiştir. Bu çerçevede toplam 214 divan incelenmiş; bu divanlardan 140’ında toplam 508 adet “bana” redifli gazel tespit edilmiştir. Elde edilen gazeller; dönemsel dağılımları, vezin kullanımı ve redif türleri açısından sistematik biçimde analiz edilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise “bana” redifli gazellerde yer alan kahraman anlatıcı tipleri (âşık, sevgili, rind, Mecnûn vb.) belirlenmiş; bu tiplerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve anlatı içindeki temsil biçimleri beyitler üzerinden yorumlanmıştır. Söz konusu anlatıcı tiplerinin duygu, düşünce ve anlatım teknikleri aracılığıyla gazelin estetik yapısını ve tematik örüntüsünü biçimlendirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, anlatıcı, kahraman anlatıcı, gazel, bana redifi.

ABSTRACT

This study examines the concept of the heroic narrator in ghazals, one of the most prominent verse forms of Classical Turkish literature, with a particular focus on those ending with the refrain “bana” (“to me”). The primary aim of the dissertation is to identify the types of heroic narrators employed in these bana-refrained ghazals, and to analyze how these narrative types influence the thematic structure, emotional atmosphere, and semantic layers of the poems. The research critically explores the applicability of narratological concepts such as the “heroic narrator” and “typology” within the context of Divan poetry.

The study is structured into an introduction and three main chapters. The introduction presents the structural and functional features of the ghazal form and offers a theoretical framework on the presence and role of the narrator within this genre. Various elements that highlight the narrator’s role are illustrated through selected couplets. The first chapter explores the historical trajectory of the concepts of narrative and narrator, their role in literature, and their manifestations across different literary genres. Furthermore, different types of narrators are elaborated and classified in accordance with narratological approaches. The second chapter provides information on divans accessed through both printed and digital sources, classified chronologically. In total, 214 divans were examined, of which 140 contained 508 ghazals ending with the refrain “bana.” These ghazals were analyzed systematically in terms of their historical distribution, meter (prosody), and types of refrains. The third and final chapter identifies and examines the types of heroic narrators found in the bana-refrained ghazals (such as the lover, the beloved, the rind, Majnun, etc.). These types are interpreted through the couplets in which they describe and define themselves, revealing how they shape the aesthetic and thematic patterns of the poem through their emotions, thoughts, and expressive techniques. Among the rhetorical devices employed, simile (teşbih) is observed to be especially prominent.

Keywords: Classical Turkish poetry, narrator, heroic narrator, ghazal, bana refrain.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. ANLATI	6
1. 2. Gerçek Anlatı	7
1. 3. Kurmaca Anlatı	8
2. ANLATICI	9
2. 1. Destandan Romana Anlatıcının Serüveni	9
2. 2. Bakış Açısı ve Anlatıcı Tipleri	16
2. 2. 1. Kahraman Bakış Açısı ve Kahraman Anlatıcı	16
2. 2. 2. Hâkim Bakış Açısı ve İlâhi Anlatıcı	22
2. 2. 3. Gözlemci Bakış Açısı ve Gözlemci Anlatıcı	26

II. BÖLÜM

2. TARANAN DİVANLARA AİT SİSTEMATİK BİLGİLER	28
2. 1. Taranan Toplam Divan Sayısı	28
2. 2. “Bana” Redifli Gazellerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	29

2. 3. “Bana” Sözcüğü ve Redif Olarak Kullanılan Diğer Ek ve Kelimeler	36
2. 3. 1. Sadece Bana Sözcüğünün Redif Olarak Kullanıldığı Gazeller	36
2. 3. 2. Sözcük/sözcükler + bana	43
2. 3. 2. 1. Âh bana	43
2. 3. 2. 2. Gam bana	44
2. 3. 2. 3. Göster bana	45
2. 3. 2. 4. Kıl bana	46
2. 3. 2. 5. Sen bana	47
2. 3. 2. 6. Haber vir sen bana	48
2. 3. 2. 7. Kerem eyle bana	49
2. 3. 2. 8. Lâzım bana	49
2. 3. 2. 9. Vir bana	51
2. 3. 3. Ek/ekler + bana	52
2. 3. 3. 1. -DAn bana	52
2. 3. 3. 2. -Daş bana	55
2. 3. 3. 3. -Dİr bana	56
2. 3. 3. 4. -I bana	62
2. 3. 3. 5. -Im bana	66
2. 3. 3. 6. -İmdır bana	69
2. 3. 3. 7. -In bana	69
2. 3. 3. 8. -İndır bana	71
2. 3. 3. 9. -İAr bana	72
2. 3. 3. 10. -lık bana	72
2. 3. 3. 11. -mAz bana	74
2. 3. 4. Sözcük/sözcükler + ek/ekler + bana	75
2. 3. 4. 1. Ağlar bana	75
2. 3. 4. 2. Cümle bendendir bana	76
2. 3. 4. 3. Çok gördi bana	77
2. 3. 4. 4. Dirler bana	77
2. 3. 4. 5. Düşmez bana	78
2. 3. 4. 6. Eger sensin bana	79
2. 3. 4. 7. El verdi bana	80

2. 3. 4. 8. Etdin bana	80
2. 3. 4. 9. Etdirir bana	81
2. 3. 4. 10. Etmez bana	82
2. 3. 4. 11. Eyler bana	83
2. 3. 4. 12. Geldi bana	85
2. 3. 4. 13. Gelir bana	86
2. 3. 4. 14. Harâm olsun bana	87
2. 3. 4. 15. İrdi bana	87
2. 3. 4. 16. İtmek bana	88
2. 3. 4. 17. N'eyler bana	89
2. 3. 4. 18. Olan kimdür bana	90
2. 3. 4. 19. Oldı bana	90
2. 3. 4. 20. Olmadı bana	92
2. 3. 4. 21. Olmak bana	93
2. 3. 4. 22. Olmaz bana	94
2. 3. 4. 23. Olmuş bana	96
2. 3. 4. 24. Olsun bana	97
2. 3. 4. 25. Olur bana	98
2. 3. 4. 26. Olur mı bana	99
2. 3. 4. 27. Sendendir bana	100
2. 3. 4. 28. Sor sorma bana	101
2. 3. 4. 29. Yiter bana	102
2. 3. 5. Ek/ekler + Sözcük/sözcükler + ek/ekler + bana	103
2. 3. 5. 1. -DİR sensiz bana	103
2. 3. 5. 2. -lAr ağlar bana	104
2. 4. Rediflerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	105
2. 5. Bana Redifli Gazellerin Yazıldığı Vezinler	108

III. BÖLÜM

3. 1. KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KAHRAMAN ANLATICI.....	110
3. 1. 2. Abdâl	111
3. 1. 3. Âşık	113

3. 1. 3. 1. Âşığın Âşıklığını Beyan Ettiği Beyitler ve Açıklamaları	115
3. 1. 3. 2. Âşığın Fiziksel Özelliklerine Yönelik Tasvirler	126
3. 1. 3. 2. 1. Ağız Tasviri	127
3. 1. 3. 2. 2. Baş/Ser Tasviri	128
3. 1. 3. 2. 3. Boyun Tasviri	130
3. 1. 3. 2. 4. Çeşm/Göz Tasviri	132
3. 1. 3. 2. 5. Eşk/Gözyaşı Tasviri	140
3. 1. 3. 2. 6. Kad/Boy Tasviri	148
3. 1. 3. 2. 7. Kulak/ Gûş Tasviri	149
3. 1. 3. 2. 8. Sîne Tasviri.....	151
3. 1. 3. 2. 9. Ten Tasviri	157
3. 1. 3. 2. 10. Yüz/Rû Tasviri	161
3. 1. 3. 3. Kahraman Anlatıcı: Âşığın Psikolojik Özellikleri	164
3. 1. 3. 3. 1. Akıl Tasviri.....	164
3. 1. 3. 3. 2. Baht Tasviri.....	167
3. 1. 3. 3. 3. Cân Tasviri.....	170
3. 1. 3. 3. 4. Dert Tasviri	173
3. 1. 3. 3. 5. Feryâd/nâle Tasviri	176
3. 1. 3. 3. 6. Fikir/ Endîşe Tasviri	179
3. 1. 3. 3. 7. Gam Tasviri	181
3. 1. 3. 3. 8. Gönül/Dil/Yürek Tasviri	183
3. 1. 3. 3. 9. Meşreb Tasviri	189
3. 1. 3. 3. 10. Sabır Tasviri	190
3. 1. 3. 3. 11. Şevk Tasviri	192
3. 1. 3. 3. 12. Tab‘ Tasviri	192
3. 1. 4. Bende.....	193
3. 1. 5. Bülbül.....	201
3. 1. 6. Cebraîl	209
3. 1. 7. Derviş	210
3. 1. 8. Eşek	212
3. 1. 9. Ferhâd	220
3. 1. 10. Hüsrev	221
3. 1. 11. Kul	222

3. 1. 12. Mecnûn	230
3. 1. 13. Pâdişâh	238
3. 1. 14. Rint	239
3. 1. 15. Sevgili	243
3. 1. 16. Sultân	247
3. 1. 17. Şair.....	248
3. 1. 16. 1. Şairin Şairliğini Beyan Ettiği Beyitler.....	249
3. 1. 16. 2. Şairin Kilk/Hâme/Kalem Tasviri	251
3. 1. 16. 3. Şairin Nazm/ Eş‘âr/ Şi‘r tasviri	255
3. 1. 18. Tûti	262
3. 1. 19. Yûsuf	263
SONUÇ	266
KAYNAKÇA	271
EK: 1 GAZELLER	283

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Taranan Divanlar.....	28
Tablo 2: Tespit Edilen Şair, Gazel ve Toplam Beyit Sayısı	29
Tablo 3: “Bana” Redifli Gazellerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	30
Tablo 4: Yüzyıllara Göre Redif Tablosu	105
Tablo 5: Bana Redifli Gazellerin Yazıldığı Vezinler.....	109

KISALTMALAR

Ansk.	: Ansiklopedi
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
Dr.	: Doktor
dzl.	: Düzenleyen
ET	: erişim Tarihi
G	: Gazel
H	: Hicri
hzl.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
KA	: Kahraman Anlatıcı
KTB	: Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Prof.	: Profesör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Gazel, Klasik Türk edebiyatının önemli nazım şekillerinden biridir. Gazeller, genellikle 5-15 beyit arasında değişen kısa şiirlerdir. Gazelerde sıkça işlenen temalar arasında aşk, ayrılık, sevgiliye duyulan özlem ve tabiat güzellikleri bulunur. Gazel, aşk ve duygu yoğunluğuyla öne çıkar ve şairin iç dünyasını, duygusal deneyimlerini ifade etmesine olanak tanır. Her beyit, ayrı bir düşünceyi veya duyguyu ifade eder. Ancak, gazelin bütünü genellikle bir tema etrafında birleşir. Bu birleşmeyi sağlayan temel öge anlatıcıdır. Kullanılan bakış açısı ve anlatıcı tipi, gazelin estetik yapısını ve tematik örüntüsünü de şekillendirir. Bu bağlamda kafiye ve redif olarak kullanılan ek veya kelimeler önemli göstergelerdendir. Bu çerçevede “bana” redifi zikredilebilir. “Bana” redifinde yer alan “ben” zamiri, tercih edilen bakış açısı ve anlatıcı tipinin bir tezahürüdür. “Bana” sözcüğünün redif olarak kullanıldığı gazelerde anlatıcı, kahraman anlatıcı olarak görülür. Duygu ve düşünceler bizzat kahraman tarafından aktarılır.

Her edebî eserin bir anlatıcıya ihtiyacı vardır; çünkü anlatıcı, hikâyenin veya metnin nasıl sunulacağını belirleyen önemli bir unsurdur. Anlatıcı, olayların anlatılma biçimini, bakış açısını ve okuyucuyla kurulan ilişkiyi etkiler. Şiirlerde anlatıcının varlığına ihtiyatla yaklaşılsa da mesnevi dışındaki nazım şekilleriyle yazılan gazel gibi kısa soluklu şiirlerde de anlatıcının varlığından söz etmek mümkündür. Zira anlatmak, yalnızca hikâye temeline dayanmaz. Bazen bir durum aktarımı, bazen bir tasvir de anlatının sınırları içine girer. Hikâyeyi anlatmak üzere bir anlatıcıya ihtiyaç duyulduğu gibi duygu ve düşünceleri anlatmak için de bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Gazelerde de duygu ve düşünceleri etkili bir şekilde iletmek, okuyucuya derin bir anlam ve bağlam zemini sunmak için bir anlatıcıya ihtiyaç duyulur. Anlatıcı, karakterlerin iç dünyasını ifade etme, duygusal deneyimleri aktarma ve okuyucuyla empati kurma konusunda önemli bir rol oynar. İşte bu bağlamda duygu ve düşünceleri anlatmak için anlatıcının rolünü vurgulayan bazı unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Bireyin İç Dünyasını Gösterme

Birinci şahıs bakış açısı veya üçüncü şahıs sınırlı bakış açısı gibi anlatıcı türleri, karakterlerin iç düşüncelerini ve duygusal deneyimlerini doğrudan ifade etmelerine

olanak tanır. Bu, okuyucunun karakterin duygu dünyasına daha yakın bir şekilde erişmesine yardımcı olur. Bu bağlamda aşağıdaki beyti incelemek uygun olacaktır:

Girye kıl hâlüm görüp iy şem‘-i nûr-efşân bana

Şâm-ı gamda kat‘ idüp zülf-i siyâhun yan bana (Süheylî G. 8/1)¹

“Ey ışık saçan mum! Hâlimi görüp benim için gözyaşı dök. Gam akşamında siyah saçını kesip benim için yan.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyit, anlatıcının duygu yüklü bir dil kullanarak söylediği bir beyittir. İlgili beyitte, dış âleme ait unsurlar ile duygu unsurları bir araya getirilerek bir imaj oluşturulmuş ve duygusal bir çağrıda bulunulmuştur. Anlatıcı; ışık saçan mumu bir kişi veya varlık olarak tasvir edip ondan yardım veya teselli istemekte ve böylece iç dünyasını ifade etmektedir. Ayrıca dilin estetik ve duygusal öğelerini kullanarak okuyucuya derin bir hissiyat ve düşünsel zenginlik sunmaktadır.

Duygusal Atmosfer Oluşturma

Anlatıcı; kullanılan dil, ton ve anlatım tarzı aracılığıyla eserin genel duygu atmosferini belirler. Bu sayede şair, okuyucuya istenen duygusal deneyimi yaşatmak için anlatıcıyı kullanabilir. Aşağıdaki beyit örnek olarak incelenebilir:

Rûz-ı ezelde derd-i gamun âşinâ bana

Hecr ü firâk u hasret ise mübtelâ bana (Nazîr İbrahim G. 14/1)²

Gamının derdi, Allah’ın ezelde ruhları yaratıp bir araya topladığı günden beri bana aşinadır. Üzüntü, ayrılık ve hasret ise bana mübtelâdır. “Allah’ın ezelde ruhları yaratıp bir araya topladığı günden beri” ifadesi, bir tür tevekkül ve teslimiyet ifadesidir. Anlatıcı, gamın derdini Allah’ın iradesi ve planı içinde bir deneyim olarak algılar. “Gamının derdi”, “üzüntü”, “ayrılık” ve “hasret” gibi duygusal kavramlar; anlatıcının iç dünyasını zenginleştirir. Bu kavramlar aracılığıyla anlatıcı, duygusal karmaşıklıkları ve derinlikleri ifade eder. “Âşinâ” ve “mübtelâ” ifadeleri, anlatıcının bu duygularla uzun bir süre boyunca tanışık olduğunu ve bu duyguların kendisine hâkim olduğunu vurgular.

¹ Harmancı, M. Esat, *Süheylî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2007.

² Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2006.

Gam, anlatıcının yaşamında uzun süreli bir varlık olarak kabul edilir. Böylece anlatıcı, okuyucuya şairin duygu dünyası ile ilgili derin bir bakış sunar.

Çatışma ve Zorlukları İfade Etme

Karakterlerin iç çatışmalarını, zorluklarını ve duygusal çalkantılarını anlatıcı aracılığıyla ifade etmek, metnin derinliğini artırabilir. Okuyucu, karakterlerin yaşadığı duygusal zorluklarla daha yakın bir bağ kurabilir. Aşağıdaki beyit örnek olarak incelenebilir:

Derdime dermân aradum derd imiş dermân bana

Kendi özüm bilmege aslım imiş bürhân bana (Muhammed Hulûsî G. 3/1)³

“Derdime derman aradım, dert bana derman imiş. Kendi aslımı bilmeye, delil bana aslım imiş.” Bu beyitte anlatıcı, derdine çare ararken gerçek çarenin aslında kendi içinde olduğunu ifade etmektedir. “Derdime derman aradım” ifadesiyle bir çözüm arayışında olduğunu belirtmektedir. Ancak anlatıcı, dermanın kendisinde olduğunu keşfeder. “Dert bana derman imiş” ifadesiyle, sorunların ve sıkıntıların çözümünün aslında kendi içinde, kendi bilincinde olduğunu ifade eder. Görüldüğü gibi anlatıcı; bir iç çatışma yaşamakta, yaptığı arayışlar sonucu bu iç çatışmayı nihayete erdirmektedir.

Okuyucuya Empati İmkânı Tanıma

Anlatıcı, karakterlerin duygusal deneyimlerini okuyucuya anlatarak empati kurma fırsatı sunar. Okuyucu, karakterlerin sevinçlerini, acılarını ve hatta belirsizliklerini paylaşma eğilimindedir. Bu bağlamda aşağıdaki beyti incelemek yerinde olacaktır:

Ağlamak tutdı beni anmanuz uçmağı bana

Bülbülün hâleti zindân ider ol bâğı bana (Behiştî G. 5/1)⁴

“Bana cennetten bahsetmeyin, ağlamaklı oluyorum. Bülbülün durumumu bana o bahçeyi zindan eder.” şeklinde diliçi çevrisini yaptığımız beyitte anlatıcı, duygu yoğunluğunu ve hüznü dolu iç dünyasını yansıtır. Bülbülün inleyişine şahitlik etmek

³ Küçükıkan, Nergün, *Muhammed Hulûsî'nin Divançesi* (Metin-İnceleme-Sözlük), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 2006.

⁴ Aydemir, Yaşar, *Behiştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

anlatıcının bulunduğu müreffeh mekânı bir anda zindana çevirir. Bu duyguyu beyit vasıtasıyla okuyucuya da yansıtır. Okuyucuyu bülbül ile empati kurmaya sevk eder.

Anlatım Teknikleriyle Duygusal Derinlik Katma

Anlatıcı, dil ve anlatım teknikleri kullanarak duygusal derinlik ekler. Metaforlar, benzetmeler veya ritim gibi teknikler, duygusal deneyimi daha güçlü kılabilir. Bana redifli gazellerde kahraman anlatıcı, özellikle “-DİR bana” redifli gazellerde benzetmeler vasıtasıyla duygusal bir derinlik oluşturur. Bu çerçevede aşağıdaki beyti incelemek uygun olacaktır:

Yûsuf-ı gül-çehresüz gül-zâr zîndândur bana

Bezm-gâh-ı kasr-ı ‘işret Beytü’l-ahzândur bana (Bursalı Rahmî Çelebi G. 2/1)⁵

“Gül yüzlü Yusuf’un olmadığı gül bahçesi, bana zindandır. Sohbet ve işret için toplanılan meclis bana hüznünler evidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte; aşk ve özlem temasıyla birlikte, yalnızlık ve hüznün hissiyatı da yoğun bir şekilde ifade edilir. Anlatıcı; gül-zâr ile zîndân ve bezm-gâh-ı kasr-ı ‘işret ile beytü’l-ahzân arasında bir benzerlik ilişkisi oluşturarak beyte duygusal bir derinlik kazandırmıştır. Ayrıca bu teşbihleri Hz. Yusuf’u zikrederek yaptığı telmih ile daha da derinleştirmiştir. Bir başka açıdan bakıldığında anlatıcı kendisini; oğlu Yusuf’un hasreti ile kulübesinde hüznünlere gark olmuş Hz. Yakub’a, sevgilisini de güzellikte emsali bulunmayan Hz. Yusuf’a benzetmiştir. Böylece kullandığı anlatım teknikleri ile iki mısradan ibaret bir metni çok katmanlı bir hikâyeye dönüştürmüştür.

Anlatıcı, sadece olayları değil, aynı zamanda karakterlerin iç dünyasını da yönlendirir. Bu sayede şair, okuyucuya duygusal bir deneyim sunarak eserin etkileyciliğini artırabilir. Duygu ve düşüncelerin etkili bir şekilde ifade edilmesi, edebî eserin daha anlamlı ve dokunaklı olmasına katkı sağlar.

⁵ Boranoğlu, Turan, *Bursalı Rahmî Çelebi Divanı’nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ, 1997, s. 307.

Anlatıcı kavramı daha çok anlatmaya dayalı metin türleri için kullanılan yeni bir terim olduğu için Klasik Türk edebiyatı çalışmalarında pek fazla ele alınıp incelenmemiştir. Daha çok tip kavramı üzerinde durulmuş, çalışmalar bu kavram etrafında yoğunlaşmıştır. Ancak Haluk Gökalg tarafından kaleme alınan “Tecride Gizlenen Anlatıcı ve Divan Şiiri Anlatıcı Tipolojisinde Yeni Tipler” başlıklı makalede anlatıcı kavramı doğrudan ele alınıp işlenmiştir. Bu çerçevede yazılan başka bir makale de Nagehan Uçan Eke tarafından kaleme alınan “Nesne Anlatıcının Klasik Türk Edebiyatından Postmodern Edebiyata Serüvenine Bir Aryballos Hikâyesi” başlıklı makaledir. Funda Bagan tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “İshâk Çelebi Divanı’nda Anlatıcı Âşık” başlıklı çalışma da zikredilmesi gereken önemli çalışmalardandır.

Klasik Türk şiiri çerçevesinde “anlatıcı” yerine genellikle “tip” kavramının kullanıldığından bahsetmiştik. Bu çerçevede tespit edilen bazı çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür: Mehmet Furkan Çelik, Klasik Türk Şiirinde Tipler (Doktora Tezi); Elif Doğruel, Tipler ve Kişilikler Çerçevesinde Ahmet Cezbî’nin Şiir Dünyası (Yüksek Lisans Tezi).

I. BÖLÜM

1. ANLATI

Anlatı, edebiyat ve anlatıbilim (narratoloji) gibi alanlarda kullanılan bir terimdir. Temel olarak bir olayın ya da olaylar dizisinin belirli bir bakış açısından sözlü ya da yazılı olarak aktarılmasıdır. Daha sade bir ifadeyle, anlatı bir hikâye anlatma biçimidir. *“Anlatı; bir hikâyenin, olayın veya deneyimin belirli bir düzen içinde anlatılması veya ifade edilmesidir. Özünde ‘anlatmak’ fiiliyle ilişkili olan ‘anlatı’ yalnızca roman ya da tarihi bir yazıda yer almaz, anlatılar her yeredir. Hayatımızın her anında karşımıza çıkar ve yalnızca edebi metinlerle sınırlı değildir. İnsanlar arasında iletişim kurmanın en temel yollarından biridir. Dünyada sayısız anlatı biçimleri mevcuttur.”*⁶ Haberlerden sohbetlere, reklamlardan öğretici ders anlatımlarına kadar pek çok farklı bağlamda anlatılarla karşılaşırız. Her anlatı, belirli bir bakış açısıyla ve belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulur; bu nedenle anlatıyı anlamak, anlatıcının niyetini ve anlatının kurgusunu çözümlemek günlük hayatta bilinçli bir okur ya da dinleyici olmayı gerektirir. Bu konuda Roland Barthes’in de belirttiği gibi “anlatı insanlığın olduğu her yeredir; sözlü, yazılı, görsel ya da dijital biçimde varlığını sürdürür.” Modern dünyada medya ve dijital platformlarla birlikte anlatıların çeşitlenmesi, bireylerin maruz kaldığı anlatılar üzerindeki eleştirel düşünme becerilerini daha da önemli hâle getirmiştir.

Anlatı; *“çok farklı düzeylerde dille iletişimde bulunmak amacıyla oluşturulan anlatma ve anlaşma aracıdır.”*⁷ Bir eserin yapı taşlarından biridir ve izleyiciyi veya okuyucuyu etkilemek, düşündürmek, eğlendirmek veya bilgilendirmek için kullanılır. Bu terim; genellikle bir öykü veya olayın nasıl anlatıldığına, yapılandırıldığına ve anlamlandırıldığına odaklanır. Bir eserin içeriğini ve duygusal etkisini güçlendirebilir, izleyiciyle bağ kurmalarını sağlayabilir ve bir eserin derinliğini artırabilir.

“Anlatı, sadece olayları sıralamakla kalmaz; aynı zamanda anlatanın bakış açısını, duygularını, düşüncelerini ve değerlendirmelerini içerir. Bu nedenle aynı olayı dört

⁶ Aktaran Jahn, Mafred, *Anlatıbilim: Anlatı Teorisi El Kitabı*, çev. Bahar Dervişcemaloğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 48.

⁷ Aktaş, Şerif, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, Bilge Kültür-Sanat Yayınevi, (1. Baskı), İstanbul, 1984, s. 11.

farklı kişinin anlatması durumunda her bir anlatının kendine özgü özellikleri olacaktır.”⁸ Her anlatıcı; olaya kendi deneyimleri, önyargıları ve duygusal tepkileriyle yaklaşır. Bu, anlatının dinamiklerini oluşturan önemli bir etkidir. Anlatıcı; olayı nasıl çerçevelediğine, hangi detaylara vurgu yaptığına ve hangi duygusal tonu kullandığına bağlı olarak izleyici veya okuyucuya farklı bir deneyim sunar. Anlatının bu zenginliği, izleyiciyi veya okuyucuyu olaya odaklamak, onlara farklı perspektifler sunmak ve hatta düşündürmek için kullanılabilir. Bu, anlatının sadece bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda yorumlamak, yapılandırmak ve anlamlandırmak için bir araç olarak işlev gördüğü anlamına gelir. Bu özellikler, anlatının kişisel ve kültürel bağlamdaki çeşitliliği ve zenginliği artırmasına olanak tanır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere dünyada sayısız anlatı biçimi mevcuttur. Çünkü anlatı, insanın varoluşundan itibaren kullandığı en temel ifade biçimlerinden biridir. Kültürel, tarihsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak anlatılar farklı türlerde ve biçimlerde karşımıza çıkar. Bunları farklı açılardan ele alabiliriz:

1. 1. Gerçek Anlatı

Gerçek anlatılar; hayal gücüne dayalı kurgular yerine, gerçek hayattan alınmış olayları, kişileri ve durumları anlatan metinlerdir. Amaç, yaşamın olduğu gibi yansıtılmasıdır. Bu tür anlatılarda; *“amaç okuyucuya ya da dinleyiciye bir şeyler öğretmek, onu yönlendirmek, bilgi vermek olmalıdır. Dil ve yapı bu amaçlara uygun tarzda düzenlenir. Öyleyse bu metinlerde amaç öğretmek, açıklamak bilgi vermektir.”*⁹ Gerçek anlatılar tarihî olayları, biyografileri, günlük yaşam kesitlerini, toplumsal sorunları ve bireysel deneyimleri ele alabilir. Gerçek anlatılarda anlatılan olaylar ve karakterler ya tamamen gerçektir ya da gerçeğe çok yakındır. Anlatıcı, ya olayları birinci elden deneyimlemiştir ya da güvenilir kaynaklardan aktarır. Kişiler, mekânlar ve olaylar ayrıntılı bir şekilde yaşamın içinden unsurlarla anlatılır. Genellikle bir dönemin ruhunu ve sosyal gerçeklerini yansıtır.

⁸ Acar, Barış Berhem, *Aka Gündüz'ün Metinlerinde Anlatıcı Muhatap İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 2015, s. 27.

⁹ Aktaş, 1984, s. 13.

1. 2. Kurmaca Anlatı

Kurmaca anlatılar, insanlık tarihi boyunca var olmuş önemli bir sanatsal ifade biçimidir. Destanlar ve mitler, bu tür anlatıların erken örnekleridir. İnsanlar, duygularını, düşüncelerini, deneyimlerini ve hayallerini ifade etmek için kurmaca anlatıları kullanmışlardır. Zamanla bu erken kurmaca anlatılar; farklı kültürlerde ve zamanlarda gelişmiş, değişmiş ve evrim geçirmiştir. Romantik dönemle birlikte, bireysel duygular ve karakterlerin derinlemesine incelenmesi gibi yeni unsurların eklenmesiyle modern roman ve hikâyeler ortaya çıkmıştır. Günümüzde edebiyat, sinema, televizyon ve diğer medya araçları aracılığıyla birçok farklı türde kurmaca anlatılar üretilmektedir.¹⁰ “*Yani anlatı, sadece basit bir biçimde olayları yansıtmakla kalmaz, ne olabileceğininde sorgular ve bulmaya çalışır; sadece bir durumdan başka bir duruma geçişi temsil etmez, aynı zamanda onu yapılandırır ve yorumlar.*”¹¹ Bu anlatılar, insan deneyimini keşfetme, ifade etme ve paylaşma amacını taşır.

Kurmaca anlatı, karakterlerin yaşadığı ve sebep olduğu olayları içeren bir iletişim biçimidir. Bu iletişim sadece karakterler arasında değil, aynı zamanda anlatıcı ile karakterler, yazar ile okuyucu arasında da gerçekleşir. Bu şekilde kurmaca anlatı, bir tür bildirişim süreci hâline gelir. Anlatı düzeyleri ise bu bildirişim süreçlerini belirler. Örneğin, birinci düzeyde karakterler arasındaki etkileşimleri içerirken, ikinci düzeyde anlatıcı ile karakterler arasındaki iletişimi kapsar. Üçüncü düzeyde ise yazar ile okuyucu arasındaki etkileşim ve iletişim yer alır. Bu düzeyler, kurmaca anlatının katmanlı yapısını oluşturur ve her düzey, anlatının farklı yönlerini ve derinliklerini temsil eder. Bu şekilde kurmaca anlatı, iç ve dış iletişimlerin kompleks bir ağını barındırır ve okuyucuya bir hikayeyi anlamlandırma ve deneyimleme şansı sunar.¹²

Kurmaca anlatı, bir ürün olarak düşünüldüğünde sadece bir metin veya hikâye olarak algılanmaz; aynı zamanda bir süreç olarak değerlendirilir. Bu süreç, temsil edilen olaylar, anlatıcılar, muhataplar ve kurgusal olay örgüsü arasındaki etkileşim ve iletişimi içerir. Kurmaca anlatı, yazım sürecinde yaratılan bir yapıdır ve bu yapı içinde

¹⁰ Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2009, s. 13-60.

¹¹ Aktaran Jahn, Mafred, *Anlatıbilim: Anlatı Teorisi El Kitabı*, çev. Bahar Dervişcemaloğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 48.

¹² Aktaş, 1984, s. 13-20

karakterlerin, olayların, duyguların ve düşüncelerin birbirine bağlı bir şekilde organize edildiği bir kurgusal dünya bulunur. Bu dünya; yazarın seçtiği anlatım tarzı, bakış açısı ve dil kullanımı gibi unsurları içerir. Anlatıcılar, karakterler ve muhataplar arasındaki etkileşim, okuyucunun veya dinleyicinin hikâyeyi anlaması ve hissetmesi için önemlidir. Bu bağlamda kurmaca anlatıyı bir süreç olarak görmek; sadece metni değil aynı zamanda yaratma sürecini, iletişimi ve anlamın nasıl inşa edildiğini de anlamak anlamına gelir. Bu yaklaşım, kurmaca anlatının derinliğini ve karmaşıklığını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.¹³

2. ANLATICI

Anlatıcı, bir hikâyeyi ya da anlatıyı okura ya da dinleyiciye aktaran kişidir. *“Anlatıcı; hikâyedeki karakterleri, olayları, duyguları ve düşünceleri okuyucuya veya dinleyiciye aktaran bir figürdür. Hikâyenin kurgusal evreninde var olan bir anlatım aracıdır ve olayları belirli bir bakış açısıyla sunar. Anlatıcı, önem ve işlev bakımından öncelikli konuma ve ağırlığa sahiptir. O; anlatı türünün temel unsuru, aynı zamanda en etkili figürüdür. Anlatı, onun etrafında şekillenir”*.¹⁴ O olmadan anlatıyı aktarmak, olayları iletmek, figürleri tanıtmak mümkün olmaz. Kurguya ve anlatıma dayalı metinlerin en önemli unsurudur. Bundan dolayı anlatmaya dayalı bir metin kaleme alacak şair veya yazar öncelikle anlatıcının konumunu ve işlevini belirlemek zorundadır. Neyi, nerede, nasıl ve kimle aktaracağı önemlidir.¹⁵

2. 1. Destandan Romana Anlatıcının Serüveni

*“Anlatıcı; destan, masal, hikâye, roman gibi “epik” karakterli metinlerde, sesini; şu veya bu tonda duyduğumuz; gizli veya açık kimliğine tanık olduğumuz bir varlıktır. O, eserin içindeki olayları aktarırken kendi bakış açısını, duygularını ve dilini kullanarak eserin atmosferini belirler. Bu nedenle okuyucuyu metni nasıl algılaması gerektiği konusunda yönlendiren önemli bir unsurdur.”*¹⁶ *“Anlatı geleneği mit, efsane, masal, destan, mesnevi ve roman gibi çok sayıda oluşturulmuş türlerle günümüze kadar*

¹³ Acar, 2015, s. 28-32.

¹⁴ Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat A. Ş., (7. Baskı), İstanbul 2009, s. 17.

¹⁵ Aktaş, 1984, s. 75-97.

¹⁶ Tekin, 2009, s. 18.

ulaşmıştır.”¹⁷ Bu türlerde anlatıcı; toplumsal ve kültürel yapıda meydana gelen değişmelere paralel olarak değişik bir konum ve nitelikte görülür. Bu çerçeve anlatıcının tarihi gelişimini ve onun bu türlerdeki yansımasıyla açıklamak uygun olacaktır:

“Destan anlatıcısı silsileye dönüşen geleneği temsil eder ve destan anlatılırken bir takım kurallara bağlı kalır.”¹⁸ O; genellikle üçüncü şahıs bakış açısıyla olayları anlatan, dışarıdan bir gözlemci olarak karşımıza çıkar. Kahramanların serüvenlerini, savaşlarını ve zaferlerini anlatırken genellikle nesnel bir tutum sergiler. Destanlar, epik öyküler oldukları için geniş bir zaman dilimini kapsarlar ve büyük olayları aktarırken genellikle ciddi bir dille yazılır. Anlatıcı, destanlarda kahramanın eylemlerini ve karakterini nesnel bir şekilde açıklar. Olayları anlatırken duygusal bir bağ kurabilir; ancak genellikle bu bağ, epik anlatının soğukkanlı dili ile yapılır. Anlatıcı, okuyucuya olayları tanık gibi sunar ve genellikle kahramanın büyüklüğünü ve cesaretini vurgular. Ancak bazı destanlarda anlatıcı daha duygusal bir anlatım biçimi sergiler ve kahramanın iç dünyasına daha fazla odaklanır. Bu durumda anlatıcı, olayları daha duygusal bir bakış açısıyla ele alır ve kahramanın duygusal deneyimlerine daha fazla vurgu yapar. Destanlarda anlatıcı, genellikle epik özellikleri yansıtarak olayları yüceltme, kahramanları kutsama ve destanın büyüklüğünü vurgulama eğilimindedir. Bu, destanın amacına ve epik türün özelliklerine uygun bir anlatım tarzıdır.¹⁹

“Masal anlatıcısı sıradan bir kişi değil, anlatımını icra eden usta bir sanatçıdır.”²⁰ O, genellikle hikâyeyi objektif bir şekilde anlatır. Masallar, çeşitli anlatım teknikleriyle önplana çıkar ve anlatıcı masalın kendine özgü atmosferini oluşturur. Masallarda anlatıcı, genellikle olaylara nesnel bir bakış açısıyla yaklaşır. Hikâyenin kahramanlarını ve olaylarını tarafsız bir şekilde anlatır. Bu, masalların genellikle basit bir dille ve evrensel temalarla anlatılmasına katkıda bulunur. Masallarda sıkça kullanılan bakış açısı

¹⁷ Çıkla, Selçuk, *Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*, Hece Türk Romanı Özel Sayısı, yıl 6, 2002, s. 112.

¹⁸ Alsaç, Fevziye, *Alpamış Destanı Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ, 2011, s. 8.

¹⁹ Çetin, 2009, s. 13-22.

²⁰ Önkol, Abdulkadir, *Fatma Önkol'un Masal Anlatıcılığı ve Masalların Anlatıcı-Dinleyici ve Anlatım Ortamı Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara, 2015, s. 19.

hâkim bakış açısidir. Anlatıcı, olayları kahramanların bakış açısından değil, gözlemleyen biri olarak anlatır. Masalların anlatıcısı, genellikle basit bir dil kullanır. Bu, masalların geniş bir kitleye hitap etmesini sağlar. Aynı zamanda masalın içinde geçen fantastik veya sihirli olayları, basit bir dille ifade ederek hikâyenin büyülu atmosferini güçlendirir. Anlatıcı, masalın sonunda bir öğütte bulunur. Bu, masalların genellikle bir ders veya değer içerdiği algısını pekiştirir. Anlatıcı, masallarda genellikle merak unsurunu ve gizemi artırmak için kullanılır. Hikâye boyunca okuyucuyu veya dinleyiciyi meraka düşüren, olayların gelişimini yönlendiren bir role sahiptir. O, karakterlerle etkileşim kurabilir veya onların iç dünyasına dair yorumlar yapabilir. Ancak bu, genellikle hikâyenin akışını sürdürme amacı taşır. Anlatıcı, masalın türüne ve hedef kitlesine göre farklılık gösterebilir. Genel olarak masal anlatıcıları; hikâyenin anlatımını basit, eğlenceli ve öğretici bir şekilde yaparak dinleyicileri veya okuyucuları büyüleyici bir dünyaya taşımak için çaba gösterirler.²¹

Mesneviler, manzum eserlerdir ve genellikle ahlakî, tasavvufî veya dini öğretileri içerir. Bu tür eserlerde anlatıcı, genellikle bir şair veya düşünür tarafından benimsenen belirli bir üslup ve anlatım tarzını yansıtır. Mesnevi türündeki eserlerde anlatıcı unsuru, eserin temel temasına ve yazarın amacına göre değişiklik gösterebilir. Mesnevilerin anlatıcısı genellikle yazarın sesini yansıtır. Bu; eserin dilini, üslubunu ve tonunu belirler. Mesnevilerde sıkça rastlanan tema, ilahî aşk veya tasavvuf düşüncesidir. Anlatıcı, bu tür temalara uygun bir üslup kullanır; aşkı veya manevîyatı dile getirir. Mesneviler genellikle öğretici bir amaca hizmet eder. Anlatıcı, okuyucuya ahlakî veya dini öğretileri aktarırken didaktik bir üslup benimser. Sıklıkla hikâyeleştirme ve imajlar kullanarak mesajlarını iletir. Bu, okuyucunun düşünsel bir anlayışa ulaşmasına yardımcı olur. Tasavvufî mesnevilerde anlatıcı, dua veya zikir unsurlarını eserine entegre eder. Bu, okuyucuya manevî bir deneyim sunar. Mesnevilerde anlatıcı, genellikle bir hikâye anlatıcı rolünü üstlenebilir. Hikâye içindeki olayları ve karakterleri tanımlayarak temel öğretileri iletir. Bu özellikler, mesnevilerin genel yapısını belirleyen unsurlardır. Ancak her mesnevi farklı bir amaca hizmet ettiği için anlatıcı özellikleri de değişiklik

²¹ Çetin, 2009, s. 35-40.

gösterebilir. Mesnevi türü, genellikle edebi ve düşünsel derinliği ile bilinir, bu nedenle anlatıcının seçimi ve kullanımı büyük bir öneme sahiptir.²²

Hikâyelerde anlatıcı; olayları, karakterleri ve ortamı okuyucuya aktaran anlatımın kaynağıdır. Anlatıcı, hikâyenin nasıl sunulduğunu belirler ve genellikle belirli bir bakış açısına sahiptir. Hikâyelerde anlatıcı; kahraman anlatıcı, İlahî anlatıcı veya birleşik (karma) bakış açısı şeklinde olabilir. İşte bu anlatıcı türlerinin temel özellikleri şu şekildedir: Kahraman anlatıcı, hikâyeyi bir karakterin bakış açısından anlatan anlatıcıdır. “Ben” bakış açısıyla olayları aktarır. Okuyucuya bir karakterin düşüncelerini ve duygularını daha derinlemesine deneyimleme şansı tanır. Ancak, diğer karakterlerin iç dünyasına dair sınırlı bir bakış sunabilir. İlahî Anlatıcı: Hikâyeyi dışarıdan bir gözlemci olarak anlatan anlatıcıdır. “O”, “onlar” gibi üçüncü şahıs zamirleri kullanılır. Farklı karakterlerin düşüncelerine ve duygularına daha rahat erişim sağlar. Anlatıcı genellikle nesnel bir tutum sergiler ve olayları tarafsız bir şekilde sunabilir. Birleşik (karma) bakış açısı, hem birinci şahıs hem de üçüncü şahıs bakış açılarının birleşimini içerir. Farklı karakterlerin bakış açılarına geçiş yapabilir. Bu şekilde, hikâye içinde farklı karakterlerin düşünce ve duygularını keşfetme imkânı sağlar. Anlatıcı, aynı zamanda hikâyenin tonunu, atmosferini ve okuyucuya iletmek istenen duygusal etkiyi belirleyen bir unsurdur. Anlatıcı, dil ve üslup kullanımıyla hikâyenin karakterini etkiler. Bazı hikâyelerde anlatıcı objektif ve tarafsız bir gözlemciyken, diğerlerinde olaylara ve karakterlere öznel bir bakış açısı getirebilir. Anlatıcı seçimi, yazarın hikâyesini nasıl iletmek istediğine bağlı olarak değişebilir. Her tür anlatıcı, hikâyenin derinliği, duygusal etki ve okuyucuyla kurulan bağlam açısından farklı avantajlara sahiptir.²³

*Modern anlatı türü olan romanda anlatıcı önem ve işlev bakımından öncelikli bir konuma sahiptir. Romanın olaydan önceki temel unsuru ve en önemli figürü anlatıcıdır.*²⁴ Romanda anlatıcı, geniş bir yelpazede farklılık gösterir ve farklı yazarlar, eserleri için çeşitli anlatıcı tekniklerini kullanır. Anlatıcı türü; romanın yapısı, tema ve anlatılmak istenen hikâyeyle doğrudan ilişkilidir. Romanda anlatıcı, yazarın tercihin ve

²² Çetin, 2009, s. 51-53.

²³ Çetin, 2009, s. 53-60.

²⁴ Tekin, 2009, a.g.e.

hikâyenin ihtiyaçlarına göre değişebilir. Yazarlar, anlatıcı seçimiyle okuyucuya hikâyeyi nasıl sunmak istediklerini belirler ve bu seçim, romanın derinliği ve etkileyiciliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir.

Buraya kadar anlatıcının anlatma esasına dayalı türlerdeki gelişimini ve değişimini ortaya koyduk. Bir gelişim dizgisi oluşturduk. Ancak zikredilen gelişimin genişletilmesi mümkündür. Klasik Türk şiiri bağlamında yazılan gazeller de bu çerçevede değerlendirilebilir.

“Gazel gibi kısa soluklu şiirlerde anlatıcının varlığından söz etmek mümkündür. Zira anlatmak, yalnızca hikâye temeline dayanmaz. Bazen bir durum aktarımı, bazen bir tasvir de anlatının sınırları içine girer. Hikâyeyi anlatmak üzere bir anlatıcıya ihtiyaç duyulduğu gibi duygu ve düşünceleri anlatmak için de bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Kurmaca unsurlara dayanan gazel gibi şiirlerde bu ihtiyaç daha fazla hissedilir. Soyut bir dünyayı dile getiren şairin -en az tahkiyevî şiir yazarlar kadar- anlatıcıya ihtiyacı vardır. Bu durum genellikle göz ardı edildiğinden Divan şiirinde şairle anlatıcı özdeşleştirilmiştir. Esasen şair ve anlatıcı arasındaki bu özdeşleşmenin eserlerde anlatıcı noksanlığından kaynaklandığı düşünülebilir. Hakikaten klasik şiir üzerine yapılan değerlendirmelerde şair-şiir ilişkisinde anlatıcının köprü vazifesi gördüğü çok defa dikkatten kaçmış; şairlerin edebî kişilikleri, gerçek kişilerinin tespitinde kesin dayanaklar olarak kabul edilmiştir. Oysa bırakınız mesnevi gibi tahkiyevî şekilleri, birçok gazelde bile şairden bağımsız bir anlatıcının varlığından söz etmek mümkündür.”²⁵

Görüldüğü gibi şairler; gazellerde anlatıcı tipi aracılığıyla duygularını ve bu duyguların şekillendirdiği kişi, mekân, zaman ve olay unsurlarını ifade etmektedirler. Tasvir edilen mekân ve yaşanan zaman anlatıcı tipine göre şekillenir. Olaylar onun yorumu ile aktarılır. Kişiler ve eşyalar onun tahayülünü yansıtır. Bu çerçevede bir gazelin anlatıcı bağlamında incelenmesi uygun olacaktır.

²⁵ Gökalp, Halûk, “Tecride Gizlenen Anlatıcı ve Divan Şiiri Anlatıcı Tipolojisinde Yeni Tipler” Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 2009 (20), s. 167.

16. yüzyıl şairlerinden Ravzî'ye ait olan aşağıdaki gazel beş beyiten oluşmaktadır. Aruzun “Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Redif –DİR bana şeklindedir. Gazelde anlatıcı sevgilidir. Kişi, mekân, zaman ve olaylar onun tahayyülü ile aktarılmıştır:

Bir perîyem hil'at-i hüsnüm yaraşukdur bana

Her benî-âdem müsahhar olsa lâıkdur bana (Ravzî G. 24/1)²⁶

“Bir periyim, güzelliğimim kaftanı bana uygundur. Her insanoğlu, bana boyun eğse yeridir.” Kendisini bir perî (peri) olarak tanımlayan şairin tercih ettiği anlatıcı tipi sevgilidir. Onun gözünde güzellik, giyilen bir kaftandır. Kendisine ait güzellik kaftanının şahsına uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu benzetme, anlatıcının güzellik algısını ve benzersizliğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda, “Her insanoğlu bana boyun eğse yeridir.” ifadesiyle anlatıcı; kendi güzelliği karşısında herkesin hayranlık duyması, ona boyun eğmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ifade, anlatıcının güzelliğini bir üstünlük unsuru olarak kullanması ve kendisine hayran olunması gerektiği düşüncesini yansıtmaktadır.

Gonca-i 'Azrâ-'izârıyam melâhat bâğınun

Gülşenümde bülbül-i şûrîde Vâmıkdur bana (Ravzî G. 24/2)

“Güzellik bahçesinin Azra yanaklı goncasıyım. Gül bahçemde şeyda bülbül bana Vamık'tır.” Bu beyitte anlatıcı kendisini “Güzellik bahçesinin Azra yanaklı goncası” olarak tanımlar. “Azra yanaklı” ifadesi, güzelliği ve tazeliği vurgulayan bir benzetmedir. Aynı zamanda “Gül bahçemde şeyda bülbül bana Vamık'tır” ifadesiyle anlatıcı, kendi güzellik ve çekiciliği karşısında bülbülün kendisine âşık olduğunu ifade etmektedir. Vamık u Azra kıssasına telmihte bulunan anlatıcı hikâyesinin Azra'sıdır. Yani aşığın daima peşinde koştuğu sevgilisidir.

Hançer-i cevrumle her kim sînesin çâk eylemez

Gelmesün meydâna yâr-ı nâ-muvâfıkdur bana (Ravzî G. 24/3)

²⁶ Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşik Kitabevi, Ankara 2007.

“Cevrimin hançeriyle göğsünü yarmayan kimse, uygun dost olmadığından meydana gelmesin.” Anlatıcı konumunda olan sevgili cevri bir hançere benzetir. Bir somutlama yapar. Bu hançer ile sinesini yarmayanları dost olarak uygun görmez. Kişilere yönelik tahayyülünü ortaya koyar. “Meydan” tabiri ile de mekân tahayyülünü yansıtır. Kast ettiği huzurdur. Bahsettiğim vasıfta olmayan kimse huzuruma gelmesin, diyerek niyetini ortaya koyar.

Dâ’imâ ‘uşşâkuma cevır ü cefâdur ‘âdetüm

Zerrece mihr ü vefâ bir emr-i hârîkdur bana (Ravzî G. 24/4)

“Âdetim âşıklarıma daima zulüm ve eziyet etmektir. Zerrece merhamet ve vefa bana yakıcı bir iştir.” Önceki beyitte muhatabında olması gereken özellikleri ortaya koyan anlatıcı, bu beyitte kendi fitratı ile ilgili ipuçları sunmaktadır. Onun fitratında âşıklarına zulüm ve eziyet etmek vardır. Merhamet ve vefa duygularını “yakıcı” bir iş olarak nitelendirmekte, yani bunların onun için rahatsız edici veya zorlayıcı olduğunu ifade etmektedir.

‘Âşıkum sanma ki sensin Ravzîyâ ancak hemân

Ser-be-ser mecmû’-ı ‘âlem halkı ‘âşıkdur bana (Ravzî G. 24/5)

“Ey Ravzî! Âşığımın sadece sen olduğunu düşünme. Baştanbaşa cümle âlem halkı bana âşıktır.” Beyitte anlatıcı konumunda olan sevgili, âşıklarından biri olan Ravzî’ye seslenmektedir. Sen âşıklarımından sadece birisin diyerek kâinattaki konumunu ortaya koymaktadır. Cümle âlem halkı tarafından sevildiğini özellikle belirtmektedir.

Gazelde anlatıcı sevgilidir. Sevgili, bazı özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Periye benzer, güzellik kaftanı giymiştir. Azra yanaklı bir goncadır. Cevir ve cefa belirgin özelliğidir. Cümle âlem halkı ona âşıktır. Metinde yer alan diğer kişileri; her âdemoğlu, bülbül, Vamık, dost olmaya uygun olmayan kimseler, âşıklar, Ravzî, bütün âlem halkı şeklinde sıralamak mümkündür. Mekân olarak güzellik bahçesi, gül bahçesi, meydan öğeleri zikretlmıştır. Zamana dair ipuçlarına yer verilmemiştir. Olaylar anlatıcı ile diğer metin kişileri arasında cereyan etmektedir. Olayları şu şekilde sıralamak mümkündür: Bütün insanoğlunun anlatıcı konumunda olan sevgiliye boyun eğdiği ifade edilmektedir. Gül bahçesinde gezinen bülbülün Vamık ile olan benzerliği dile getiriliyor. Cevre katlanamayanlardan dost olunamayacağı vurgulanıyor. Âşıkların sürekli olarak zulüm

ve eziyete maruz kaldığı belirtiliyor. Âşıklarının çokluğu aktarılıyor. Görüldüğü gibi gazelin genelinde anlatıcı sevgilidir. Kişi, olay, mekân unsurları onun aktarımı ile yansıtılmaktadır.

2. 2. Bakış Açısı ve Anlatıcı Tipleri²⁷

*“Bakış açısı; anlatma esasına bağlı metinlerde olay örgülerinin ve bu örgülerin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, kişiler gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap olarak değerlendirilebilir.”*²⁸ Bir anlatı metninde olay örgüsü, belirli bir düzende ilerleyen olaylar bütünüdür. Bu olaylar belirli bir mekânda (yer), zamanda (dönem, süre, anlar) ve kişiler (karakterler) aracılığıyla gerçekleşir. İşte bakış açısı, bu unsurların kim tarafından görüldüğünü, anlaşıldığını ve aktarıldığını belirleyen bir faktördür. Bakış açısını belirleyen temel sorular şunlardır: Olayları kim görüyor, algılıyor? Olaylar kime anlatılıyor? Olayları kim, nasıl aktarıyor? Anlatıcı tiplerini belirleyen temel soru “Olayları kim, nasıl aktarıyor?” sorusudur. Bu soru, anlatının nakledilme biçimini ve doğal olarak anlatıcı tipinin tespitini sağlamaktadır. Örneğin, “Anlatıcı olayların içinde mi, dışında mı? Olayları bilen, gören, hisseden kişi kim? Bilgiyi sınırlı mı, geniş mi sunuyor?” soruları doğrudan anlatıcının konumunu ve işlevini belirlemeye yönelik sorulardır.²⁹

Anlatıcı tipleri; genellikle edebi eserler, hikâyeler veya metinlerde kullanılan anlatım tarzlarını ifade eder. Bu anlatıcı tipleri, bir hikâyenin nasıl anlatıldığını ve hangi bakış açısından sunulduğunu belirleyen önemli unsurlardır. Kullanılan bakış açılarına göre anlatıcı tiplerini üç başlık altında incelemek mümkündür:

2. 2. 1. Kahraman Bakış Açısı ve Kahraman Anlatıcı

“Anlatma esasına bağlı kumaca metinlerde, kişiler ve mekâna ait özellikler kahramanlardan biri tarafından nakledilir. Bu durumda anlatıcı; söz konusu kahramanın müşahade kabiliyeti, tecrübesi ve bilgi seviyesi ile sınırlıdır. Kısacası

²⁷ Anlatıcı tipleri ile ilgili bölümün tasnifinde “Aktaş, Şerif, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahli*, Bilge Kültür-Sanat Yayınevi, (1. Baskı), İstanbul, 1984.”ten yararlanılmıştır.

²⁸ Aktaş, 1984, s. 75.

²⁹ Tekin, 2009, s. 17-55.

anlatıcı, kahramanlardan birisiyle aynîleşir.”³⁰ Bu tür anlatımda, “*anlatıcı ile anlatılan aynı kişidir. Bu nitelikleri taşıdığı için bu figüre kahraman-anlatıcı adı da verilmektedir.*”³¹ Anlatı; kahramanın gözlem, tecrübe ve bilgi sınırları içinde anlatılır. Kahraman anlatıcı; “*başından geçenleri, bizzat yaşadıklarını, gördüklerini, izlediklerini, duğu ve düşüncelerini, değerlendirme ve yorumlarını kendisi anlatır.*”³² Anlatılanlar genellikle öznel olur. Diğer karakterlerin iç dünyası hakkında kesin bilgiye sahip olamaz. Onları yalnızca kendi gözlemleriyle veya konuşmalarıyla değerlendirebilir. Birinci tekil şahıs (ben) anlatımı kullanılır. Olaylar subjektif (kişisel) bir şekilde sunulur. Okuyucu, olayların sadece anlatıcının bildiği kadarını öğrenir. Anlatıcı diğer karakterlerin düşüncelerini veya hissettiklerini doğrudan bilemez, sadece tahmin edebilir. Bu bakış açısı ve anlatıcının tercih edilmesi, gerçeklik hissini artırır; çünkü okuyucu, doğrudan karakterin zihninde gibi hisseder.

Kahraman anlatıcının bakış açısı, edebî eserlerde sıklıkla kullanılan bir anlatım tekniğidir ve okuyucu ile güçlü bir bağ oluşumunu sağlar. Bu bakış açısının temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Özdeşleşme: Anlatıcı, eserin kahramanlarından biri olarak olayların kendi bakış açısıyla aktarılmasını sağlar. Aşağıda bu doğrultuda bazı beyitler örnek olarak incelenmiştir:

Çâk çâk-ı dest-i âzâr-i sitemdür dâmenüm

Yûsuf-ı Mısır-i gamam dünyâ Züleyhâdur bana (Yenişehirli Avnî Bey G.

1/4)³³

“Eteğim, zulmün inciten elinde parça parça olmuştur. Gam şehrinin Yûsuf’uyum, dünya bana Züleyhâ’dır.” Kahraman anlatıcı, kendi yaşadığı sıkıntıları Yusuf’un kıssasındaki zorluklarla özdeşleştirerek, bireysel durumunu evrensel bir anlatıya bağlar. Yusuf’un kıssası, hem İslam kültüründe hem de edebiyat geleneğinde mazlumiyetin, sabrın ve

³⁰ Aktaş, 1984, s. 87.

³¹ Tekin, 2009, s. 53.

³² Çetin, 2009, s. 110.

³³ Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı’nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.

sonunda kurtuluşun sembolüdür. Bu özdeşleşme, anlatıcının kendi hikâyesini yalnızca bireysel bir çerçevede bırakmayıp daha büyük bir anlam katmanına taşımasına olanak tanır. Yusuf'un kıssasında olduğu gibi, anlatıcı da kendisini mazlum bir karakter olarak sunar. Zulme uğramış, sıkıntılar çekmiş ve dünya tarafından sınanmıştır. Bu özdeşleşme, anlatıcının sabrını ve masumiyetini ön plana çıkarır. Kahraman anlatıcı, dünyayı Züleyha ile özdeşleştirerek dünyanın aldatıcı ve sınavcı yönünü vurgular. Züleyha, Yusuf'u iftiralarla sınavan ve onun için sıkıntıların kaynağı olan bir figürdür. Dünya da tıpkı Züleyha gibi, anlatıcı için bir sınav alanıdır. Bu benzetme, anlatıcının dünyanın geçici ve sıkıntılarla dolu bir yer olduğunu düşündüğünü gösterir. Yusuf kıssası, aynı zamanda bir kurtuluş ve yükseliş hikâyesidir. Yusuf, kıssanın sonunda hem zindandan kurtulmuş hem de Mısır'da vezirlik makamına yükselmiştir. Anlatıcı, kendisini Yusuf'la özdeşleştirerek, aynı zamanda zorlukların ardından bir kurtuluş ve yükseliş umudu taşır. Bu, anlatıcının içinde bulunduğu sıkıntılara rağmen umudunu koruduğunu ima eder. Kahraman anlatıcı, kendi bireysel sıkıntılarını Yusuf kıssası gibi bilinen ve evrensel bir hikâye üzerinden açıklayarak, okuyucunun da bu duyguları paylaşmasını sağlar. Yusuf'un hikâyesi, insanlığın ortak mirasıdır ve herkesin kendi hayatında sıkıntılarla baş etme noktasında özdeşleşebileceği bir anlatıdır.

Turfa bir Mecnûn-ı feyfâ-yî garîb-i 'aşkının

Çeşm-i âhû-yı hayâlindir hem-ünsiyyet bana (Âkif G. 2/2)³⁴

"Aşkın garip sahrasının nadir bir Mecnun'uyum. Hayalinin ahusunun gözü bana yakın arkadaştır." Anlatıcı, kendisini Mecnûn gibi aşkın derinliklerine dalmış ve bu yüzden yalnızlaşmış bir figür olarak tanımlar. Mecnûn'un Leylâ'ya olan aşkında; yaşadığı toplumdan kopma, çöllere düşme ve yalnızlık, anlatıcının kendi aşk hikâyesinde de bir karşılık bulur. Bu özdeşleşme, anlatıcının kendi durumunu evrensel bir aşk figürü üzerinden açıklamasına olanak tanır. Anlatıcı, kendisini "turfa" ve "garîb" olarak tanımlayarak, aşkın diğer insanlardan farklı, benzersiz ve alışılmadık bir aşk olduğunu vurgular. Bu, onun yalnızlık duygusunu daha da pekiştirir. Mecnûn'un yalnızlığı ve toplumsal bağlardan kopmuşluğu, burada anlatıcının bireysel yalnızlığıyla örtüşür. Anlatıcı, aşkın somut bir kişiye değil, hayalindeki sevgilinin gözlerine (çeşm-i âhû-yı hayâl) yöneldiğini ifade eder. Bu, onun aşkın maddî dünyadan ziyade hayali

³⁴ Admış, Aysel, *Akif Divanı (İnceleme Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2007.

ve manevî bir düzlemde yaşandığını gösterir. Mecnûn'un Leylâ'ya olan aşkının da gerçek Leylâ'nın ötesine geçip soyut ve ilahî bir boyuta ulaştığı düşünüldüğünde, anlatıcı bu yönüyle de Mecnûn'la özdeşleşir. Mecnûn figürü, yalnızca bireysel bir aşk hikâyesini değil, aşkın insan hayatındaki evrensel acı ve zorluklarını temsil eder. Anlatıcı, kendi yaşadığı sıkıntıları ve yalnızlığını bu evrensel boyuta taşımış ve okuyucuya bu yolla aşkın derinliğini ifade etmiştir. Anlatıcı, Mecnûn gibi toplumsal dünyadan kopmuş ve iç dünyasına yönelmiştir. Hayalindeki sevgiliye olan bağlılığı, onun için hem bir kaçış hem de bir teselli kaynağıdır. Bu durum, anlatıcının dış dünyadan çok, kendi iç dünyasında yaşadığı bir aşk deneyimini ortaya koyar.

Sınırlı Bilgi: İlahî (tanrısal) bakış açısının aksine, kahraman anlatıcının bilgisi kısıtlıdır. Anlatıcı; yalnızca kendi deneyimleri, algıları ve yetenekleriyle sınırlı bir bakış açısına sahiptir.

Hâke saldı ser-girân idüp mey-i gaflet meni

Cüra-i 'irfândan bir neş'e vir yâ Rab bana (Şihâbî G. 9/4)³⁵

"Gaflet şarabı, başımı döndürüp beni toprağa düşürdü. Ey Rabbim! Bana irfan kadehinden bir coşku ver." Kahraman anlatıcı, kendi durumunun farkında olan bir kişidir. Gaflet içinde olduğunu kabul etmekle, bilgisinin ve farkındalığının sınırlı olduğunu itiraf etmektedir. Bu, onun manevî bir yolculuğa çıktığını ve kendisini tanıma çabası içinde olduğunu gösterir. Anlatıcı, irfan şarabını talep ederek hakikate ve bilince ulaşmak istemektedir. Bu talep, onun sınırlı bilgisiyle yetinmediğini ve daha yüksek bir farkındalık düzeyine ulaşmak için çaba gösterdiğini ortaya koyar. Anlatıcı, kendi sınırlılığını aşmak için ilahî bir yardıma ihtiyaç duyduğunu kabul eder. Bu, onun kendi gücüyle tüm sorunları çözemeyeceğini fark ettiğini ve insanın sınırlı bir varlık olduğunu anladığını gösterir. İlahî bilgelik talebi, onun bu konuda samimi ve alçakgönüllü olduğunu ifade eder. Beyitte gaflet ve irfan kavramları arasında net bir karşıtlık bulunmaktadır. Gaflet, bilgisizlik ve maddî dünyaya dalmışlık iken, irfan bilgelik ve manevî aydınlanmayı temsil eder. Kahraman anlatıcı, bu iki durum arasındaki farkı fark etmiş ve gafletin karanlığından irfanın aydınlığına geçmek istemektedir. Kahraman anlatıcı, içinde bulunduğu gaflet hâlini ve bilgisel yetersizliğini cesurca kabul eder. Bu,

³⁵ Yıldız, Harun, *Şihâbî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1999.

onun kendini kandırmadığını ve eksikliklerini fark ederek bunları aşma çabası içinde olduğunu gösterir. Bu tutum, anlatıcının ahlakî ve entelektüel bir olgunluk taşıdığını ortaya koyar.

Öznel Anlatım: Anlatım, kahramanın kişisel özellikleri, değerleri ve değer yargılarıyla şekillenir. Bu, anlatının daha öznel ve duygu yüklü olmasını sağlar.

‘Akl ü fikrim her biri mânend-i Eflâtûn-ı çarh

Sâhib-i tedbîr [ü] düstûr-ı mükerrerdir bana (Kilisli Zihnî G. 2/3)³⁶

“Akıl ve fikrimin her biri feleğin Eflatun’una benzer. Benim için tedbir sahibi ve kanunlara uygun hareket eden vezirdir.” Kahraman anlatıcı, bu beyitte kendini yücelterek akıl ve düşünce gücünü Eflatun gibi bir filozofla kıyaslar. Bu kıyaslama, onun entelektüel kapasitesine duyduğu özgüveni ve kendine verdiği yüksek değeri ortaya koyar. Eflatun gibi tarihsel bir figürle özdeşleşmek, anlatıcının kendisini sıradan bir birey olarak değil, evrensel bir figür olarak gördüğünü gösterir. Anlatıcı, kendisine yönelik değerlendirmesini tamamen öznel bakış açısıyla yapar. Kendisini “sâhib-i tedbîr” (strateji ve düzen sahibi) ve “düstûr-ı mükerrer” (kanunlara uygun hareket eden vezir) olarak tanımlaması, dışarıdan bir onay ya da kanıtı değil, tamamen kendi algısına dayanır. Bu, anlatımın kişisel ve bireysel bir çerçevede geliştiğini gösterir. Anlatıcı, kendi aklını ve düzen kurma yeteneğini yüceltirken, kendisini başkalarından ayırır ve üstün bir konuma yerleştirir. Bu, onun kişisel anlatımının bir parçası olarak kendisini sadece düşünsel anlamda değil, ahlakî ve düzen kurma yeteneği açısından da idealize ettiğini gösterir. Anlatıcı, kendisini sadece bireysel bir figür olarak değil, evrensel düzenin entelektüel bir parçası olarak tanımlar. “Çarh” (felek) ifadesiyle kendisini göklerin düzenine dâhil eder ve bu bağlamda kendisini Eflatun gibi bir filozofla eşit bir seviyeye koyar. Bu, onun kişisel anlatımının felsefî ve metafiziksel bir boyut taşıdığını da gösterir. Kahraman anlatıcı, kendisi hakkındaki düşüncelerini açıklarken son derece samimidir. Akıl, fikir ve düzen kurma yeteneği gibi niteliklerine duyduğu güveni açıkça ifade eder. Bu özgüven, anlatımın kişisel ve öznel bir doğaya sahip olmasını sağlar.

Toplumsal ve Kültürel Uygunluk: Kahramanın toplumsal ve kültürel düzeyi, anlatım biçimini doğrudan etkiler. Anlatıcı, ait olduğu kültürel bağlam ve toplumsal düzey çerçevesinde konuşur ve düşünür. Aşağıdaki beyit örnek olarak incelenmiştir:

³⁶ Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

Rind-i mey-nûşem ki sâgar sâgar-ı güldür bana

Fenn-i mey-hârîde gam üstâd-ı kâmindür bana (Nâbî G. 10/1)³⁷

“Şarap içen rindim, bana kadeh gül kadehidir. Şarap satın alma ilmine gam bana olgun bir üstattır.” Kahraman anlatıcı, Divan edebiyatına özgü bir rint karakteridir. Divan şiirinde rintler; hayatı derin bir felsefî bakış açısıyla anlamlandıran, dünya zevklerini manevî bir derinlik içinde değerlendiren kişilerdir. Şarap, burada mecazî anlamda ilahî aşkı ve bilgelik yolculuğunu temsil eder. Anlatıcı, bu kültürel bağlam içinde kendisini rindane bir figür olarak ifade etmektedir. Beyitte kullanılan şarap ve gam imgeleri, tasavvufî bir anlayışı temsil eder. Tasavvuf geleneğinde, dert ve sıkıntılar insanın olgunlaşması ve hakikate ulaşması için gerekli görülür. Kahraman anlatıcı, gamı bir öğretmen olarak tanımlayarak, bu tasavvufî düşünceye sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir. Kahraman anlatıcı, dönemin Osmanlı aydınları arasında yaygın olan bir hayat tarzını ve dünya görüşünü yansıtır. Rint kimliği, bu aydın zümrenin entelektüel derinliğini, tasavvufa yakınlığını ve hayatı anlamlandırma çabasını ifade eder. Bu bağlamda kahraman anlatıcı, Osmanlı toplumunun yüksek zümresine mensup, kültürlü bir birey olarak görülür. Kahraman anlatıcı, kendisini rindane bir şekilde ifade ederken, aynı zamanda entelektüel bir figür olarak ortaya çıkar. Bu, onun toplumun üst tabakası olan aydın ve düşünür sınıfına ait olduğunu ima eder. Gamı bir “üstâd-ı kâmil” olarak görmesi, onun tasavvufî bir eğitimden ya da dünya görüşünden etkilenmiş olduğunu gösterir. Bu, anlatıcının tasavvufa yatkın toplumsal bir çevrede yer aldığını gösterir. Anlatıcının şarap ve rindane yaşam tarzına yaptığı vurgu, onun dünya zevklerine açık bir birey olduğunu, ancak bu zevkleri sıradan bir şekilde değil, entelektüel ve manevî bir düzlemde değerlendirdiğini gösterir. Bu, onun dönemin entelektüel çevresine ait olduğunu ortaya koyar.

Doğrudan Katılım: Kahraman anlatıcı, olaylar içinde bir aktör olarak yer alır ve anlatıcı rolüyle karakter rolü iç içe geçer. Bu durum, anlatımı daha samimi kılar.

Arzû-yı rûy-ı rahatla nigâh itdikçe ben

Süret-i gam gösterir âyîne-i dünyâ bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 42/5)³⁸

³⁷ Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.

³⁸ Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Dîvanı, İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2007.

“Ben dünya aynasına rahat ve huzur yüzü görmek ümidiyle baktıkça o,bana gamın yüzünü gösterir.” Kahraman anlatıcı, dünyaya bakarken belirli bir amaç ve arzu taşır: Huzur ve mutluluk arayışı. Ancak bu arayış, onu pasif bir gözlemci olmaktan çıkarır; anlatıcı, aktif olarak dünyayı inceleyen ve anlamaya çalışan bir birey olarak karşımıza çıkar. Huzur dolu bir yüz görmek, onun bilinçli bir isteğidir ve bu isteği gerçekleştirmek için dünyaya dönüp bakar. Bu bakış, anlatıcıyı olaylar içinde bir aktör yapar. Anlatıcı, dünyaya yönelik bu aktif katılımıyla karşılık bekler, ancak dünya ona yalnızca “gam”ın yüzünü gösterir. Bu, anlatıcının kendi umutlarıyla dünya gerçekleri arasındaki çelişkiyi tecrübe ettiğini gösterir. Bu çelişki, anlatıcının olayların içinde bir aktör olarak yer aldığını ve bu süreçte deneyimlediği sonuçlara tepki verdiğini ortaya koyar. Anlatıcı, sadece dünyayı gözlemleyen bir birey değildir; aynı zamanda duygusal olarak da bu sürecin bir parçasıdır. “Arzû-yı rüy-ı rahat” ifadesi, onun arzularını, duygularını ve beklentilerini ortaya koyar. Bu duygular, anlatıcının dünya karşısındaki aktif katılımını güçlendiren bir unsurdur. O; sadece düşünen bir zihin değil, aynı zamanda hisseden bir kalptir. Kahraman anlatıcı, huzur ve mutluluk umuduyla ideal bir arayış içerisinde. Ancak dünya aynası ona bu idealleri değil, kederin gerçekliğini gösterir. Bu durum, anlatıcının olaylar içinde bir aktör olarak yer almasını daha da belirgin hâle getirir; çünkü o, dünyayı sadece pasif bir şekilde seyretmekle kalmaz, aynı zamanda hayal ve gerçeklik arasındaki çatışmayı birebir deneyimleyen bir özne olarak bu sürece dâhil olur. Anlatıcı, dünya aynasında gördüğü “gam” yüzünü sadece bir gözlem olarak bırakmaz; gördüklerini anlamlandırır ve yaşadığı hayal kırıklığını ifade eder. Bu yorumlama süreci; onun aktif bir birey olduğunu, olayları sadece dışsal bir şekilde gözlemlemekle kalmayıp kendi iç dünyasında değerlendirdiğini gösterir.

2. 2. 2. Hâkim Bakış Açısı ve İlahî Anlatıcı

*“Hâkim bakış açısından hareketle yaratılmış bir anlatıcı, eserin veya metnin kâinatı içinde her şeye hâkimdir. O, bir sırrı sessizce ifşa eder gibi kurmaca dünyasına has görüşleri fısıldar. Böylece kurmaca dünyası, bazı işaretler aracılığıyla görünür hale gelir.”*³⁹ İlahî anlatıcının hâkim olduğu bu bakış açısında anlatıcı her şeyi bilen, her şeye hâkim biridir. *“Bu anlatıcı, metnin bütününe, kişilerin ruh dünyalarına, zamanın öncesine, şimdisi ve sonrasına, uzayın her mekânına nüfuz eden soyut bir bilinçtir. Her*

³⁹ Aktaş, 1984, s. 86.

şeyi bilir, her şeyin farkındadır ve her şeyi görmektedir."⁴⁰ Olayları ve karakterleri dışarıdan bir gözle anlatır. Karakterlerin iç dünyasına, düşüncelerine, geçmişlerine ve geleceğe dair bilgilere sahiptir. Zaman ve mekân konusunda bir sınırlaması yoktur. Olayları dilediği sırayla sunabilir, geri dönüşler veya ileriye yönelik anlatımlar yapabilir. İlahî anlatıcı, kurmaca dünyasını okura adım adım açar. Bazı olayları veya bilgileri doğrudan değil, ima yoluyla, işaretlerle sunabilir. Bu bakış açısı ve anlatıcı tipi okuyucuya geniş bir perspektif sunar. Çünkü anlatıcı; tüm karakterleri, olayları ve mekânları bilir ve istediği gibi anlatır.

İlahî anlatıcı tipi; bir hikâyenin veya metnin olaylarını, karakterlerin düşüncelerini ve duygularını dışarıdan bir gözlemci perspektifinden anlatan bir anlatım tarzıdır. Bu anlatıcı tipi, genellikle "o" veya "onlar" zamiriyle ifade edilir. İlahî anlatıcının kendine has bazı özellikleri özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Dışarıdan Gözlem: İlahî anlatıcı, hikâyede yer alan olayları ve karakterleri dışarıdan bir gözlemci gibi anlatır. Olayları daha geniş bir perspektiften takip eder.

Musavvirler yazıp Ferhâd'ı kûh-ı Bîsütûn üzre

Verip destine tîşe haylî üstâdâne yazmışlar (Nefî G. 34/3)⁴¹

"Ressamlar, Ferhâd'ı Bîsütûn Dağı'nın üzerine resmetmişler. Eline bir kazma vererek onu oldukça ustalıkla resmetmişler." Anlatıcı, ressamın Ferhâd'ın Bîsütûn Dağı'ndaki çabasını betimlemek için oldukça gerçekçi ve detaycı bir yaklaşım sergilediğini gözlemler. Ferhâd'ın elindeki kazma gibi küçük ama önemli bir detaya dikkat çekerek sanatçının titizliğini takdir eder. Bu, anlatıcının sanatçının çabasını gözlemleyip bunu fark etme yetisini ortaya koyar. Anlatıcı, ressamın Ferhâd ve Bîsütûn hikâyesini "haylî üstâdâne" (çok ustaca) bir şekilde resmettiğini ifade eder. Burada, sanatın detayları işleme gücü ve bu hikâyeyi estetik bir şekilde görselleştirme becerisi öne çıkarılır. Anlatıcı, sanatın etkileyiciliğini fark etmiş ve dile getirmiştir. Anlatıcının beyitte kullandığı üslup, ressamın çabalarına övgü içerirken aynı zamanda ince bir ironi ya da eleştiri de barındırır. Ferhâd'ın efsanevî çabası, yalnızca bir resimle ifade edilemeyecek kadar derin ve büyüktür. Anlatıcı, sanatın bu büyüklüğü

⁴⁰ Çetin, 2009, s. 107-108.

⁴¹ Akkuş, Metin (hızl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

tam anlamıyla yansıtamayacağını gözlemler. Ressamlar ustalikle çalışmış olsa da Ferhâd'ın çabasını yalnızca bir yansıma olarak sunabilirler. Anlatıcı, sanatın gerçekliği taklit etme çabasını gözlemler. Ressamlar, Ferhâd'ın hikâyesini resmetmişlerdir; ancak bu resim, hikâyenin hakikî büyüklüğünü ve derinliğini bütünüyle aktaramaz. Bu, sanatın yansıtıcı doğasına dair bir gözlemdir. Sanat, gerçekliği yakalamaya çalışır; fakat onu aşamaz. Anlatıcı, Ferhâd ve Bîsütûn efsanesini kendi gözlemleriyle sanatla birleştirir. Bu, sadece bir sanat eserine bakmak değil, aynı zamanda o eserin arkasındaki kültürel ve edebî bağlamı da fark edebilme derinliğini gösterir.

Geniş Bakış Açısı: İlahî anlatıcı, farklı karakterlerin düşüncelerine ve duygularına hâkimdir. Bu, hikâyenin daha geniş bir bağlamda anlatılmasına olanak tanır.

Âşık gezüp cihânı dimen genc ü mâl arar

Bir tâze genc dil-ber-i sâhib-cemâl arar (Şeyhülislâm Yahyâ G. 132/1)⁴²

“Âşık, dünyayı dolaşıp bir hazine ve servet arar demeyin. O; genç, güzellik sahibi, yeni bir sevgili arar.” Anlatıcı, âşığın arayışını bireysel bir aşk hikâyesinin ötesine taşıyarak insanlık durumunun genel bir özelliği hâline getirir. O, aşkın dünyevî değerlerle karıştırılmaması gerektiğini ifade eder. Âşık; seyahat edip çeşitli yerleri gezse de amacı mal-mülk ya da dünyevî zenginlik değil, gönlünü çelip ruhunu doyuracak bir sevgilidir. Bu sevgili hem gençtir hem de güzeldir; âşık onu bulmak için yollardadır. İnsan, sadece maddî zenginlik peşinde değildir; aynı zamanda anlam, aşk ve güzellik gibi daha derin manevî değerler de arar. Anlatıcı, insanın “tâze” (yeni) şeylere ve “cemâl” (güzellik) arayışına dikkat çeker. Bu, insan doğasının sürekli yeniliğe ve daha üstün bir ideale yönelme arzusunu ifade eder. Bu bakış açısı, insanın her zaman daha fazlasını isteme ve mükemmelliğe ulaşma çabasında olduğunu ortaya koyar. Anlatıcı; aşkın yalnızca bireysel bir duygu olmadığını, aynı zamanda insanın varoluşsal bir arayışı olduğunu gözlemler. Buradaki âşık, bireysel bir figür olsa da insanlık için evrensel bir prototiptir. İnsan, aşk yoluyla hem kendisini hem de varlığın anlamını keşfetmeye çalışır. Beyitte geçen “cihânı gezmek” ifadesi, insanın dünya ile olan ilişkisinin bir yansımasıdır. İnsan, dünyayı dolaşıp hem fiziksel hem de ruhsal bir arayış içindedir. Bu; insanın

⁴² Kavruk, Hasan (hzl.), Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

hareketliliğini, keşfetme arzusunu ve dünya ile olan bağlantısını gösterir. Anlatıcı, bu süreci derin bir anlayışla yorumlar.

Tarafsızlık: İlahî anlatıcı genellikle tarafsızdır ve karakterlerin iç dünyasına müdahale etmez; ancak bu tamamen nesnel bir bakış açısı sağlamaz, anlatıcının seçimleri ve vurguları hikâyenin tonunu belirleyebilir.

Gerdiş-i sâgar kadar hâlet verirdi âşık

Tıfl iken ol mest-i nâzın nergis-i bîmâresi (Nedîm G. 163/3)⁴³

“O yeni yetme naz şarhoşunun baygın bakan gözleri, âşığa kadehin elden ele dolaşması gibi bir hal yaşatırdı.” Anlatıcı, sevgilinin bakışlarının ve güzelliğinin âşık üzerindeki etkisini kişisel bir duyguya kapılmadan, dışarıdan bir gözlemci gibi aktarır. Sevgilinin nazını, bakışını ve çocukluğundan beri taşıdığı çekiciliği bir sanat eserini tasvir edercesine ifade eder. Bu yaklaşım, anlatıcının tarafsız tutumunu güçlendirir. Anlatıcı, sevgiliyi yargılamaz ya da onun davranışlarına kişisel bir değerlendirme getirmez. Sevgilinin güzelliği ve âşığı etkileyen büyü bir gerçeklik olarak sunulur. Bu durum, anlatıcının subjektif bir bakış yerine objektif bir tutumla hareket ettiğini gösterir. Anlatıcı, âşığın sevgili karşısındaki duygusal hâlini tasvir ederken, kendi duygularını bu anlatıma dâhil etmez. Âşığın yaşadığı sarhoşluk ve sevgilinin büyüleyici güzelliği, kişisel bir coşku ya da hayranlıkla değil, tarafsız bir tonda ifade edilir. Beyitte anlatıcı, hem sevgilinin etkileyciliğini hem de âşığın yaşadığı sarhoşluğu eşit bir mesafeden ele alır. Sevgilinin güzelliği övülürken, âşığın bu güzellik karşısındaki hâli yüceltilmez ya da küçümsenmez. Bu denge, anlatıcının tarafsız tutumunu ortaya koyar. Anlatıcı, beyitteki durumları kişisel hislerle yorumlamaktan ziyade, sanatın ve estetiğin ölçütlerine uygun bir şekilde aktarır. Sevgilinin bakışı ve gözlerinin etkisi, sanatkârane bir gözlemle tasvir edilir. Bu da anlatıcının tarafsızlığını yansıtır.

Hulûs u sıdk ü safâ merd-i nâmüdâr işidür

Nifâk u fitne vü ifsâd hilekâr işidür (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi G. 62/1)⁴⁴

⁴³ Macit, Muhsin (hızl.), *Nedîm Divânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁴⁴ Özerol, 2011, a.g.e.

“Samimiyet, doğruluk ve içtenlik; ön planda olmayan, erdemli bir insana ait özelliklerdir. İkiyüzlülük, fitne, bozgunculuk ve hile ise hilekâr insanın özellikleridir.”

Anlatıcı, hem olumlu (hulûs, sıdk, safâ) hem de olumsuz (nifâk, fitne, ifsâd) özellikleri tanımlarken, bunları evrensel ahlakî ölçütlere dayandırır. Bu özellikler, belirli bir birey ya da toplum için değil, genel anlamda insanlık için geçerli olan kavramlardır. Anlatıcı, kişisel bir yorum eklemekten, bu evrensel değerleri merkeze alır. Beyitte hem iyi (erdem) hem de kötü (ahlaksızlık) nitelikler eşit bir şekilde ele alınır. Anlatıcı, bu özellikleri değerlendirirken tarafsız bir dille hareket eder ve herhangi bir tarafa aşırı vurgu yapmaz. Bu dengeli yaklaşım, anlatıcının objektifliğini pekiştirir. Anlatıcı, kötü özellikleri sıralarken herhangi bir öfke ya da eleştirel bir duyguyu öne çıkarmaz; aynı şekilde iyi özellikleri sıralarken de aşırı övgü ya da duygusal bir bağlılık sergilemez. Bu tutum, anlatıcının duygusal tepkilerden uzak, nesnel bir yaklaşım sergilediğini gösterir. Beyitte herhangi bir birey ya da grup hedef alınmadan, genel insanlık üzerinden ahlakî bir değerlendirme yapılır. İyilik ve kötülük, insanlık durumunun bir parçası olarak tanımlanır ve anlatıcı bu tanımlamayı evrensel bir perspektifle yapar. Bu, anlatıcının belli bir bireye ya da duruma odaklanmadığını ve genel bir analiz sunduğunu gösterir. Anlatıcı, okuyucuya doğrudan bir öğüt vermekten ya da bir yönlendirme yapmaktan kaçınır. Bunun yerine, iyi ve kötü davranışların özelliklerini tanımlayarak okuyucunun kendi çıkarımını yapmasına olanak tanır. Bu, anlatıcının tarafsızlığını korumasını sağlar.

2. 2. 3. Gözlemci Bakış Açısı ve Gözlemci Anlatıcı

Gözlemci bakış açısıyla yazılan metinlerde *“anlatıcı; olay içerisinde yer alan ve kişileri meydana getiren fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izler; onların geçmişi, ruh hâlleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer.”*⁴⁵ O; olayların içinde yer almaz, ancak olayları dışarıdan gözlemleyerek aktarır. Bir kamera gibi tarafsızdır; sadece görünen ve duyulanları anlatır. Karakterlerin iç dünyasına, düşüncelerine veya geçmişine dair doğrudan bilgi vermez. Okuyucu, karakterlerin duygularını ve düşüncelerini yalnızca davranışlarından, hareketlerinden veya konuşmalarından çıkarmak zorundadır. Anlatıcı böylece okuyucuyu gözlemci konumuna getirir ve

⁴⁵ Aktaş, 1984, s. 96.

karakterlerin hislerini çıkarım yaparak anlamasını sağlar. Duygusal yorum yapmaz, olayları tarafsız bir şekilde sunar. Daha sinematik bir anlatım yaratır.

Anlatma esasına dayalı metinlerde en az kullanılan bakış açısı ve anlatıcı türüdür. Bu bakış açısı ve anlatıcı tipine uygun beyitler tespit edilemediğinden örnek metin incelemesi yapılmamıştır.

II. BÖLÜM

2. TARANAN DİVANLARA AİT SİSTEMATİK BİLGİLER

Klasik Türk edebiyatı; “*Türk edebiyatının umumî gelişimi içinde, nazari ve estetik esaslarını İslâmî kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.*”⁴⁶ Bu geleneğin en önemli yönlerinden biri de şiir ağırlıklı olmasıdır. Hemen her yazar/şair, şiir yazmış ve yazdığı şiirleri “divan” adı verilen bir defter içerisinde belirli kurallar çerçevesinde toplamıştır. Klasik Türk edebiyatı bağlamında oluşturulmuş divanları sayısı oldukça fazladır. Hâl böyle olunca bütün divanlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Elektronik ortamda bulunan ve matbu olarak ulaşılan bütün divanlar taranmıştır.

2. 1. Taranan Toplam Divan Sayısı

Toplam 214 divana ulaşılmış ve ulaşılan bu divanlar taranmıştır. Taranan divanların 140’ında “bana” redifli gazel tespit edilmiş, 74 divanda ise “bana” redifli gazel tespit edilmemiştir.

Tablo:1 Taranan Divanlar		
Taranan Divan Sayısı	“Bana Redifli Gazel” Bulunan Divan Sayısı	“Bana Redifli Gazel” Bulunmayan Divan Sayısı
214	140	74

“Bana” redifi bulunan 140 divanın her biri farklı şaire aittir. Bu divanlarda “bana” redifli toplam gazel sayısı 508’dir. Gazellerin toplam beyit sayısı ise 3013’tür. Çalışma bu veriler çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

⁴⁶ Akgün, Ömer Faruk (hızl.), *Divan Edebiyatı*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/divan-edebiyati> [ET: 12.11.2023]

Tablo:2 Tespit Edilen Şair, Gazel ve Toplam Beyit Sayısı		
Şair	Bana Redifli Gazel Sayısı	Beyit Sayısı
140	508	3013

2. 2. “Bana” Redifli Gazellerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

“Bana” redifli gazellerin yüzyıllara göre dağılımı şu şekildedir: 13. yüzyılda, sadece Yunus Emre’nin bir gazeli bulunmaktadır. Bu gazel 8 beyitten oluşmaktadır. 14. yüzyılda, “bana” redifli gazel tespit edilmemiştir. 15. yüzyılda; Ahmed Paşa 1, Ali Şîr Nevâî 4, Âşık Çelebi 1, Avnî 1, Celîlî 1, Kışverî 8, Necatî Bey 3, Şeyhî 1 olmak üzere toplam 20 gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin toplam beyit sayısı 141’dir. 16. yüzyılda; Ahî 4, Bâkî 1, Balî 1, Behiştî 2, Bursalı Rahmî Çelebi 2, Derzî-zâde Ulvî 12, Edirneli Nazmî 30, Fedâî 5, Figânî 1, Fuzûlî 7, Fütûhî 1, Gani-zâde Nâdirî 1, Gelibolulu Mustafa Âlî 14, Hayâlî Bey 7, Hayretî 2, Hilâlî 1, Hüdâyî 1, İshak Çelebi 3, Kara Fazlî 4, Kelâmî 2, Livâyî 8, Mesihî 3, Muhitî 4, Mostarlı Hasan Ziyâî 3, Nazif 2, Nev’î-zâde Atâyî 2, Ravzî 21, Sehâbî 9, Selikî 1, Süheylî 5, Şemsî Paşa 4, Ümidî 1 olmak üzere 164 gazel tespit edilmiştir. Bu gazeler toplam 815 beyit tutarındadır. 17. yüzyılda; Agâh 4, Ayıntablî Hafız 8, Âzim 4, Azmî-zâde Haletî 1, Behçetî Hüseyin Efendi 5, Cem’î 1, Eğridirli Şeyhiî 1, Faik Mahmud 2, Ferîdûn 5, Fevzî 3, İhyâ 5, Kaf-zâde Fâizî 1, Kavsî 6, Kelîm 6, Nâbî 3, Nahîfî 10, Nailî-i Kadîm 4, Nâmî 1, Nâzikî 1, Nazîr İbrahim 4, Nefî 1, Nehcî Mustafa Dede 2, Neşâtî 1, Nihanî 1, Rüşdî 3, Sabrî Mehmed Şerif 2, Şerhî 4, Şeyh Mehmed Nazmî 4, Şeyhülislâm Yahyâ 1, Şühûdî 9, Taybî Mehmed Çelebi 3, Tıflî 1, Ümmî Sinan 1, Vadî 2, Vişne-zâde İzzetî 1, Zuhûrî 1 olmak üzere 113 gazel tespit edilmiştir. Bu gazeller toplam 672 beyit tutarındadır. 18. yüzyılda; Ahmed Müsellem 3, Arpaemîni-zâde Samî 3, Azbî Baba 4, Beylikçi İzzet Bey 3, Erbilli Amâ Yusuf Garîbî Efendi 2, Esrâr Dede 4, Ferrî Mehmed 2, Hafîd 2, Halepli Edip 1, Hasmî 1, Haşmet 5, Hayrî 3, İbrahim Hanîf 6, İbrahim Tırsî 3, İzzî 3, Kırımlı Rahmî 3, Koca Ragıp Paşa 3, Muhammed Hulûsî 1, Muvakkit-zâde Mehmet Pertev 3, Münif 1, Nâşid 1, Nebzî 2, Nevres-i Kadîm 2, Sultan III Murat (Muradî) 2, Sümbül-zâde Vehbî 3, Şehdî 1, Şeyh Galip 6, Şeyh Mustafa Zekâî 2, Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi 1, Şihâbî 5, Vakanüvis Râşid Efendi 7, Valî-i Amedî 1 olmak üzere 89 gazel tespit edilmiştir. Gazeller toplam 480 beyit tutarındadır. 19. yüzyılda; Akif 3, Daniş Mehmed

Bey 1, Diyarbakırlı Ali Emirî 38, Eğribozlu İzzet Ahmed 3, Eğribozlu Mehmet Emin Sırrı 1, Eşref Paşa 1, Fatin 5, Fazıl 4, Hâfız-ı Mar'âşî 4, Hâfız Mehmet Sebatî 2, Hâmî-i Mar'âşî 5, Hersekli Ahmet Arif 5, Kanbalakzade Hazmî 2, Kazım Paşa 1, Kilisli Abdullah Sermest 1, Kilisli Zihnî 3, Mehmet Fazıl Efendi 4, Mustafa Refik 1, Nail Abbas Paşa 2, Necmî 4, Osman Nevres 2, Racûlî 1, Refî'-i Kâlâyî 3, Rıfkî 3, Sırrı Rahile Hanım 2, Selamî 3, Senîh-i Mevlevî 5, Sütûrî 2, Tûrâbî 7, Yenişehirli Avnî Bey 3, Yenişehirli İzzet 3 olmak üzere 122 gazel tespit edilmiştir. Gazeller toplam 830 beyit tutarındadır.

“Bana” redifli gazel bulunan divan sayısı 16.-17.-18. ve 19. yüzyılda birbirlerine oldukça yakın olduğundan dolayı bazı karşılaştırmalar yapılabilir. 16. yüzyılda gazel sayısı fazla olmasına rağmen total beyit sayısı diğer yüzyıllarla kıyaslandığında oransal olarak düşüktür. 19. yüzyılda ise durum tam tersidir. Gazel sayısı az ancak beyit hacmi fazladır. Detaylı bilgi için aşağıdaki tablo 3 incelenebilir.

Tablo:3 “Bana” Redifli Gazellerin Yüzyıllara Göre Dağılımı			
13. YÜZYIL			
	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Yunus Emre	1	8
	Toplam	1	8
15. YÜZYIL			
	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Ahmed Paşa	1	7
2	Ali Şîr Nevâî	4	9 - 7 - 7 - 7
3	Âşık Çelebi	1	5
4	Avnî	1	7
5	Celîlî	1	8
6	Kişverî	8	7 - 7 - 5 - 7 - 8 - 7 - 7 - 7
7	Necatî Bey	3	7 - 7 - 8
8	Şeyhî	1	7
	Toplam	20	141

16. YÜZYIL			
	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Ahî	4	5 - 5 - 5 - 5
2	Bâkî	1	5
3	Balî	1	5
4	Behiştî	2	5 - 5
5	Bursalı Rahmî Çelebi	2	5 - 5
6	Derzi-zâde Ulvî	12	5 - 5 - 5 - 5 - 7 - 5 - 5 - 5 - 5 - 11 - 5 - 5
7	Edirneli Nazmî	30	5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 7 - 7 - 7 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 7 - 7 - 5 - 5 - 5 - 5 - 7 - 7 - 5 - 5 - 5
8	Fedâî	5	11 - 9 - 7 - 9 - 7
9	Figânî	1	5
10	Fuzûlî	7	7 - 7 - 7 - 7 - 6 - 8 - 8
11	Fütûhî	1	7
12	Gani-zâde Nâdirî	1	5
13	Gelibolulu Mustafa Âlî	14	6 - 7 - 5 - 7 - 5 - 5 - 7 - 5 - 5 - 5 - 7 - 5 - 5 - 5
14	Hayâlî Bey	7	5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5
15	Hayretî	2	5 - 5
16	Hilâlî	1	5
17	Hüdayî	1	7
18	İshak Çelebi	3	5 - 7 - 7
19	Kara Fazlî	4	5 - 5 - 5 - 5
20	Kelamî	2	5 - 5
21	Livayî	8	7 - 7 - 7 - 7 - 9 - 7 - 5 - 5
22	Mesihî	3	7 - 5 - 5
23	Muhitî	4	5 - 5 - 5 - 7
24	Mostarlı Hasan Ziyâî	3	5 - 5 - 5
25	Nazif	2	9 - 5

26	Nev'i-zâde Atayî	2	5 - 5
27	Ravzî	21	5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 4 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5
28	Sehâbî	9	5 - 5 - 5 - 5 - 7 - 5 - 7 - 5 - 7
29	Selikî	1	5
30	Süheylî	5	7 - 5 - 5 - 5 - 7
31	Şemsi Paşa	4	5 - 6 - 5 - 5
32	Ümidî	1	5
	TOPLAM	164	815
17. YÜZYIL			
	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Agâh	4	5 - 5 - 5 - 5
2	Ayıntablî Hafız	8	7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7
3	Azîm	4	5 - 6 - 7 - 7
4	Azmî-zâde Haletî	1	5
5	Behçetî Hüseyin Efendi	5	5 - 5 - 5 - 5 - 7
6	Cem'î	1	5
7	Eğridirli Şeyhî	1	5
8	Faik Mahmud	2	5 - 4
9	Ferîdûn	5	5 - 9 - 5 - 7 - 6
10	Fevzî	3	5 - 5 - 5
11	İhyâ	5	9 - 6 - 7 - 5 - 7
12	Kaf-zâde Faizî	1	5
13	Kavsî	6	7 - 6 - 8 - 9 - 9 - 8
14	Kelîm	6	7 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5
15	Nâbî	2	5-5
16	Nahîfî	10	5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5 - 5
17	Nailî-i Kadim	4	5 - 6 - 11 - 5

18	Nâmî	1	7
19	Nazikî	1	11
20	Nazir İbrahim	4	5 - 6 - 6 - 5
21	Nefî	1	7
22	Nehcî Mustafa Dede	2	5 - 5
23	Neşâtî	1	5
24	Nihanî	1	6
25	Rüşdî	3	8 - 5 - 7
26	Sabri Mehmed Şerif	2	5 - 5
27	Şerhî	4	5 - 5 - 5 - 5
28	Şeyh Mehmed Nazmî	4	7 - 8 - 7 - 7
29	Şeyhülislâm Yahyâ	1	5
30	Şühûdî	9	7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7
31	Taybî Mehmed Çelebî	3	5 - 6 - 6
32	Tıflî	1	5
33	Tıybî	2	7 - 8
34	Ümmî Sinan	1	7
35	Vadi	2	5 - 6
36	Vişne-zâde İzzetî	1	4
37	Zuhûrî	1	5
	Toplam	113	672

18. YÜZYIL

	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Ahmed Müsellem	3	7 - 5 - 5
2	Arpaemîini-zâde Samî	3	9 - 5 - 5
3	Azbî Baba	4	5 - 5 - 5 - 6
4	Beylikçi İzzet Bey	3	6 - 5 - 7
5	Erbilli Amâ Yusuf Garîbî Efendi	2	9 - 7
6	Esrâr Dede	4	20 - 15 - 9 - 5
7	Ferrî Mehmed	2	5 - 5

8	Hafid	2	6 - 7
9	Halepli Edip	1	5
10	Hasmî	1	7
11	Haşmet	5	6 - 6 - 5 - 5 - 5
12	Hayrî	3	7 - 5 - 5
13	İbrahim Hanîf	6	5 - 6 - 5 - 5 - 5 - 5
14	İbrahim Tırsî	3	5 - 8 - 7
15	İzzî	3	8 - 6 - 6
16	Kırımlı Rahmi	3	5 - 6 - 5
17	Koca Ragıp Paşa	3	7 - 10 - 5
18	Muhammed Hulusî	1	6
19	Muvakkit-zâde Mehmet Pertev	3	5 - 7 - 5
20	Münif	1	7
21	Nâşid	1	11
22	Nebzî	2	5 - 5
23	Nevres-i Kadîm	2	8 - 5
24	Sultan III Murat (Muradî)	2	5 - 5
25	Sümbül-zâde Vehbî	3	7 - 5 - 9
26	Şehdî	1	5
27	Şeyh Galip	6	5 - 7 - 7 - 9 - 9 - 13
28	Şeyh Mustafa Zekâî	2	7 - 7
29	Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi	1	10
30	Şihâbî	5	5 - 5 - 5 - 5 - 5
31	Vakanüvis Râşid Efendi	7	6 - 5 - 5 - 5 - 6 - 5 - 6
32	Valî-i Amedî	1	5
	TOPLAM	89	480
19. YÜZYIL			
	Şair	Bana Redifli Gazel	Beyit Sayısı
1	Akif	3	7 - 7 - 7

2	Daniş Mehmed Bey	1	6
3	Diyarbakırlı Ali Emirî	38	7 - 5 - 7 - 7 - 7 - 7 - 6 - 8 - 7 - 7 - 8 - 7 - 5 - 8 - 7 - 7 - 9 - 7 - 7 - 7 - 6 - 8 - 7 - 7 - 7 - 5 - 8 - 7 - 8 - 7 - 7 - 7 - 7 - 7 - 8 - 5 - 8 - 9
4	Eğribozlu İzzet Ahmed	3	9 - 9 - 5
5	Eğribozlu Mehmet Emin Sırrı	1	5
6	Eşref Paşa	1	7
7	Fatin	5	5 - 6 - 5 - 6 - 5
8	Fazıl	4	7 - 7 - 7 - 5
9	Hâfız-ı Mar'aşî	4	7 - 7 - 7 - 5
10	Hafız Mehmet Sebatî	2	7 - 5
11	Hâmî-i Mar'aşî	5	5 - 7 - 7 - 7 - 5
12	Hersekli Ahmet Arif	5	6 - 6 - 5 - 7 - 7
13	Kanbalak-zâde Hazmî	2	12 - 5
14	Kazım Paşa	1	8
15	Kilisli Abdullah Sermest	1	9
16	Kilisli Zihnî	3	9 - 5 - 5
17	Mehmet Fazıl Efendi	4	7 - 7 - 7 - 5
18	Mustafa Refik	1	9
19	Nail Abbas Paşa	2	5 - 5
20	Necmî	4	10 - 16 - 5 - 10
21	Osman Nevres	2	5 - 7
22	Racûlî	1	7
23	Refî'-i Kâlâyî	3	7 - 7 - 7
24	Rıfkî	3	5 - 5 - 5
25	Sırrı Rahile Hanım	2	8 - 9
26	Selamî	3	5 - 5 - 5
27	Senîh-i Mevlevî	5	7 - 7 - 7 - 5 - 5
28	Sütûrî	2	9 - 7

29	Türâbî	7	9 - 7 - 7 - 7 - 8 - 7 - 7
30	Yenişehirli Avnî Bey	3	5 - 5 - 5
31	Yenişehirli İzzet	3	7 - 7 - 5
	TOPLAM	122	830

2. 3. “Bana” Sözcüğü ve Redif Olarak Kullanılan Diğer Ek ve Kelimeler

2. 3. 1. Sadece Bana Sözcüğünün Redif Olarak Kullanıldığı Gazeller

Çalışmanın ana eksenini oluşturan “bana” sözcüğünü anlamsal ve etimolojik olarak incelemek yerinde olacaktır. Kelime “ben” şahıs zamiri ve “a” yönelme hal ekinden müteşekkildir. “Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Bütün varlıklar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan veya konuşanlar: ben, biz; ikincisi kendisine söz söylenen veya söylenenler: sen, siz; üçüncüsü de sözü edilen şahıs, nesne veya şahısları ve nesneleri karşılayan o, onlar’dır.”⁴⁷ Görüldüğü gibi “ben” sözcüğü konuşan kişi yerine kullanılan bir zamirdir. I. tekil şahıs zamiridir. Geçtiği metinde yazarın veyahut metiniçi konuşmacının kimliğini doğrudan yansıtan bir göstergedir. Bu göstergenin kullanıldığı metinlerde anlatıcı daima kahraman anlatıcıdır ve yüklem de bu çerçevede çekimlenmektedir.

“Bana” redifinde yer alan “a” eki yönelme hâl ekidir. “Yönelme hal eki kelime gruplarında ve cümlede adı, fiile yönelme ve yaklaşma işlevi ile bağlayan durumdur. +(y)A ekiyle karşılanır. Çeşitli kullanılış biçimleriyle asıl görevi dışında adı fiile amaç, maksat, sebep ilgisi ile bağlama, fiildeki hareketin yerini belirleme, zarf görevinde ikilemeler yapma, edat grupları oluşturma gibi daha birçok görevler de yüklenmiştir.”⁴⁸ Yönelme hal ekinin durumuyla ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir: “Cümlede yükleme bağlı olarak isim soylu kelimelerin gösterdiği nesneye veya şahsa ya da belirttiği kavrama yöneliş, dönüş, yaklaşma, girme vb. bildiren hâl. Bugünkü Türkçede yönelme hâli +(y)A ekiyle yapılır.”⁴⁹ Ad görevli sözcüğün taşıdığı kavrama dönüşü bildiren durum. Türkçede bu durum –e, (-a, -y-e, -y-

⁴⁷ Karahan, Leyla, *Türkçede Sözdizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009, s. 405.

⁴⁸ Karahan, 2009, a.g.e

⁴⁹ Topaloğlu, Ahmet, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul, 1989, s. 162.

a) ekiyle belirtilir.”⁵⁰ “Eylemi bildirdiği iş, oluş ve durumun yöneldiği yer, doğrultu açılarından tamamlayan tümleçlerin bulunduğu durum. Türkçede yönelme durumu tümlecin üzerine getirilen –a (e) ekiyle belirtilir. Yönelme durumunu bulmak için yükleme nereye, kime soruları sorulur.”⁵¹

Yönelme hal eki ile ilgili farklı tanımlar olduğu gibi işlevleri ile ilgili de farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, beyitleri çözümlemede ipuçları sunacağından önemlidir. Bundan dolayı bazılarını aktarmak uygun olacaktır. Muharrem Ergin’ e göre +(y)A ekinde “yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep, verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklilik, uygunluk, konu, âitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih vs.” işlevleri vardır. Ahmet Buran, yönelme durumunun işlevlerini şöyle tespit etmiştir: Yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç) durumundadır. Zaman bildirir, zaman zarfları kurar. Fiyat, miktar ve süre sınırı belirtir. Sebep, maksat bildirir. Eklendiği kelimeyi yer ilgisiyle yükleme bağlar. Hareket, iş ve nesnenin yönünü belirtir. Kadar, göre, yakın, dek, değin, ça (çak, çaklı, çenli) vb. edatlarla birlikte değişik işlevlerde kullanılır. İkilemeler kurar.⁵² Zeynep Korkmaz, yönelme durumu ekinin işlevlerini şöyle tespit etmiştir:⁵³ Yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Adı fiile “zaman” ve “süre” işlevi ile bağlar. Adı fiile “amaç, maksat bildirme” ilişkisi ile bağlar. Adı fiile “-dan dolayı”, “-dığı için”, “sebep” ilişkisi ile bağlar. Fiildeki hareketin yönünü belirler. Aynı adın art arda tekrarından oluşan zarf görevinde ikilemeler kurar. Dek, değin, doğru, göre, kadar, karşı, rağmen, üzerine edatlarıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur. Adı fiile “fiyat, miktar” ve “oran” bildirerek bağlar. “Açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik” gibi çeşitli anlam ve ifadelerle adı fiile bağlar ve zarf görevi yapar. “aç karnına, bir bakıma, boş yere, başlı başına, bunun üzerine, yalnız başına” gibi kalıplaşmış yalın ya da birleşik zarflar oluşturur. Anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller

⁵⁰ Hatipoğlu, Vecihe, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., 2. baskı, Ankara, 1972, s. 10.

⁵¹ Hengirmen, Mehmet, *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yay., Ankara, 1999, s. 11.

⁵² Buran, Ahmet, “*Türkçede İsim Çekim Ekleri*”, Türk Gramerinin Sorunları 2, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1999, s. 263-277.

⁵³ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

oluşturur. Samim Sinanoğlu, yönelme durumunu, yöneliş düşümlü ad olarak ifade eder. İşlevlerini şöyle sıralar: Yöneliş, amaç, ilgi, gelecek zaman, bedel, ceza, son takılarla birlikte tümleç olarak kullanılır. Yöneliş düşünüşümlü adın nesne olarak kullanıldığını da ifade eder.⁵⁴

Sadece bana sözcüğünün redif olarak kullanıldığı toplam 220 adet gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerden on tanesi 15. yüzyıla (*Ali Şîr Nevâî: G.12, 13, 14, 15; Ahmed Pâşâ: G.4; Âşık Çelebi: G.6; Avnî: G.3; Kışverî: G.16; Necâtî Bey: G.16; Şeyhî: G.3*), seksen yedi tanesi 16. yüzyıla (*Ahî: G.8, 9, 10; Balî: G.5; Bursalı Rahmî Çelebi: G.3; Derzi-zâde Ulvî: G.6, 12, 19, 21, 33; Edirneli Nazmî: G.154, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 411, 412, 449, 450, 451, 484, 522, 550, 572, 573, 574, 575, 637; Fedâî: G.6; Fuzûlî: G.3, 11, 12, 13; Gelibolulu Mustafa Âlî: G.36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49; Hayâlî Bey: G.2, 5, 12, 17, 18, 26; Hilâlî: G.2; Kara Fazlî: G.11, 13; Kelâmî: G.8; Livâyî: G.7, 9, 20, 33; Mesihî: G.7, 8; Mostarlı Hasan Ziyâî: G.10; Nev’î-zâde Atayî: G.5; Ravzî: G.19, 20, 31, 32, 33, 34, 35; Sehâbî: G.12, 18, 19, 20; Selikî: G.5; Süheylî: G.4, 8, 11, 13; Şemsi Paşa: G.1, 2, 5, 6*), kırk yedi tanesi 17. yüzyıla (*Âgâh: G.3, 10, 11; Ayıntablî Hâfız: G.5, 6, 9, 14, 19, 21, 22; Âzîm: G.1, 4; Azmizâde Hâletî: G.40; Behçetî Hüseyin Efendi: G.9, 12; Fâik Mahmud: G.1; İhyâ: G.5; Kavsî: G.5, 6; Kelîm: G.4; Nâbî: G.3; Nahîfî Süleyman Efendi: 6, 33, 34; Nailî-i Kadim: G.4, 5; Nâmî: G.7; Nâzikî: G.5; Nazîr İbrahim: G.3, 5, 14; Nehcî Mustafa Dede: G.27; Nîhanî: G.5; Sabrî Mehmed Şerif: G.5; Şerhî: G.2, 4, 5; Şeyh Mehmed Nazmî: G.2, 11; Şühûdî: G.7, 12, 19, 31; Va’dî: G.2, 10; Vişnezade İzzetî: G.3*), otuz beş tanesi 18. yüzyıla (*Ahmed Müsellem: G.7; Arpaemîni-zâde Sâmî: G.1; Azbî Baba: G.1, 2, 8; Beylikçi İzzet Bey: G.2; Esrâr Dede: G.2, 12; Hafîd: G.3; Halepli Edîb: G.5; Haşmet: G.3, 5, 6; Hayrî: G.6; İbrahim Hanîf: G.21; İbrahim Tırsî: G.9; İzzî: G.24; Koca Râgıp Paşa: G.1, 7; Muhammed Hulûsî: G.3; Nebzî: G.97, 105; Nevres-i Kadîm: G.3, 4; Sümbülzâde Vehbî: G.11; Şeyh Gâlib: G.4; Şihâbî: G.8, 9, 23, 27; Vakanüvis Râşid Efendi: G.4, 5, 7, 8; Valî-i Amedî: G.8*), kırk bir tanesi ise 19. Yüzyıla (*Âkîf: G.2, 5; Diyarbakırlı Ali Emirî: G.42, 43, 44, 45, 46, 49, 56, 71, 72, 73, 74, 78, 80; Eğribozlu İzzet Ahmed: G.2; Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî: G.14; Eşref Paşa: G.1; Fatîn: G.13; Hâfız Mehmed Sebâtî: G.10; Hâfız-ı Mar’aşî: G.5, 6; Hâmî-i Mar’aşî: G.3, 4, 15; Hersekli Ârif Hikmet: G.4; Kâzım Paşa: G.12; Mehmet Fâzıl Efendi: G.2; Necmî: 5, 10; Refî’i*

⁵⁴ Sinanoğlu, Samim, “Yöneliş Düşümlü Ad”, Türk Dili, S. 103, Nisan 1960, s. 337-339.

Kâlâyî: G.4; Rifkî: G.4; Senîh-i Mevlevî: G.1, 3, 4; Sütûrî: G.49; Tûrâbî: G.3, 9, 21, 22; Yenişehirli İzzet: G.8) aittir.

Hâsılı çün mezra‘-ı dünyânun oldu gam bana

Yıllar ile ağıladı hâlüm görüp Âdem bana (Avnî G. 3/1)⁵⁵

“Dünya mezrasının hâsılı bana gam olduğundan Âdem halimi görüp bana yıllarca ağıladı.” şeklinde diliçi çevirisi yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı dünyayı “mezra” (tarla) imgesiyle betimlediğini ve bu tarlanın kendisi için sadece “gam” (keder, sıkıntı) ürettiğini ifade etmektedir. Dünya, yaşamın ve olayların bir sembolü olarak ele alınır ve bu dünyadan anlatıcının payına düşen şey sadece gam ve sıkıntıdır. Anlatıcı, içinde bulunduğu kederin büyüklüğüne dikkat çeker. Yaşadığı acı o kadar derindir ki bu durumu gören ve anlayan insanlar (Âdem, yani insanlık), yıllar boyunca bu acıya tanıklık etmiş ve bu hâl karşısında gözyaşı dökmüştür. Burada anlatıcının yaşadığı melankoli, evrensel bir bağlama taşınır ve insanlığın ortak bir hüznü gibi sunulur. “Bana” redifi, beyitin anlamına derinlik, duygusal yoğunluk ve kişisel katar. Anlatıcının dünyadan ve yaşamdan aldığı payın kederden ibaret olması, bu durumun evrensel bir üzüntü kaynağına dönüşmesi ve insanlığın buna tanıklık etmesi, redif sayesinde daha güçlü bir şekilde ifade edilir.

Mümkün midür ki sarıla bir sîm-ten bana

Ölem gidem meger ki sarıla kefen bana (Necâtî Bey G. 16/1)⁵⁶

“Bir gümüş tenlinin bana sarılması mümkün müdür? Ancak öldüğümde kefen bana sarılsın.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı sevgilinin güzelliğini “sîm-ten” (gümüş tenli) imgesi ile yüceltir ve onun kendisine sarılmasının mümkün olup olmadığını sorgular. Burada sevgiliye duyulan arzu, idealize edilen güzellik ve kavuşmanın imkânsızlığı arasındaki çelişki vurgulanmaktadır. Anlatıcı, sevgiliye sarılmanın imkânsız olduğunu kabul ederek bu arzunun ancak ölümle elde edilebileceğini ifade eder. Sarılma eylemi, burada hem sevgiliyle bir kavuşma hayalini hem de ölümle birlikte kefenin sarılmasını belirtir. Yani sevgiliye duyulan ulaşma

⁵⁵ Doğan, Muhammet Nur (hızl.), *Avnî (Fatih) Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁵⁶ Tarlan, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.

arzusunun yerini, bir kader ve son olarak ölüm duygusu alır. Anlatıcının sevgiliye duyduğu arzu, bu arzuya ulaşamamanın yarattığı acı ve ölümle gelen kavuşma fikri, bana redifi sayesinde daha samimî ve etkileyici bir şekilde ifade edilir.

Kâr-ger düşmez hadeng-i ta‘ne-i düşmen bana

Kesret-i peykânın etmişdir demirden ten bana (Fuzûl G. 3/1)⁵⁷

“Düşmanların yergi okları bana tesir etmez. Oklarının çokluğundan dolayı bedenimi demir gibi yaptım.” Bu beyitte kahraman anlatıcı tarafından ön plana çıkarılan kavramlar düşmanın yergi oku ve yine onun demir gibi sağlam tenidir.

Aynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan bana

Firkatinde yüz yumaz bu dîde-i giryân bana (Hayâlî Bey G. 2/1)⁵⁸

“Gönül gözünden sürekli bana kan akıtmazsa, yaşlı gözlerim bana ayrılık vaktinde yüz vermez, itibar etmez.” şeklinde diliçi yaptığımız beyitte gözlerin ağlaması, kalbin de acı çektiğinin bir işareti olarak sunuluyor. “Ayrılığında bana göz yumaz” ise ayrılık durumunda karşılıklı acının ve hüznün olduğunu belirtiyor.

Terk-i matlabdur bu matlabgâhda matlab bana

Eyle lutfundan müretteb matlabum yâ Rab bana (Nâbî G. 3/1)⁵⁹

“Bu istek evinde (dünya) isteklerden vazgeçmek benim isteğimdir. Ey Allahım isteğimi senin lutfundan tertip eyle.” şeklinde diliçi çövisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, dünya işleri ve dünyevî anlamların peşini bıraktığını, daha derin ve manevî bir anlam aradığını ifade etmektedir. Allah’tan aradığı bu anlamı kendisine vermesini dilemektedir. “Matlabgâh” dünya, “matlab” ise anlam, arzu ya da istek anlamında kullanılmıştır.

Cânâ peyâm-ı vaslını vermekle sen bana

Gördüm gamınla ülfeti şâyeste ben bana (Halepli Edîb G. 5/1)⁶⁰

⁵⁷Gölpınarlı, Abdülbakî, *Fuzûlî Dîvânı*, (2. baskı), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1961.

⁵⁸Tarlan, Ali Nihad, *Hayâlî Divanı*, (1. baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 1992.

⁵⁹Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.

⁶⁰Mum, Cafer, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme – Tenkidli Metin – Cinaslar Sözlüğü)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2004.

“Ey sevgili! Sen bana kavuşma haberini verince, senin kederinle dost olmaya layık olduğumu gördüm.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyite kahraman anlatıcı sevgiliye seslenmekte, sevgilinin verdiği kavuşma haberine karşılık sevgilinin gamıyla dost olmayı tercih etmiştir.

Ne kadar olsa edeb perde-keş-i râz bana

Şûhî-i eşküm olur âh ile gammâz bana (Koca Râgıp Paşa G. 1/1)⁶¹

“Edeb bana ne kadar sırrın örtücüsü olsa da gözyaşımın şuhluğu bana ah ile gammaz olur.” Edeb, ahlâk ve görgü kurallarına uygun davranışları ifade eder. Kahraman anlatıcı burada, edep ile ilgili bir düşüncesini dile getirmektedir. Edeb; kişinin iç dünyasındaki acıları, kederleri gizlemeye yardımcı olur. Gözyaşı; iç dünyadaki acının, kederin ve duygusal yoğunluğun dışa vurumudur. Şuhluk, parlaklık ve dikkat çekicilik anlamına gelir. Burada gözyaşlarının parıltısı, kişinin içindeki derin acıyı ifşa eder. Ah, iç çekiş ve derin üzüntü demektir; gammaz ise ifşacı, ispiyoncu anlamına gelir. Yani kahraman anlatıcı edebe uygun davranarak sırlarını saklamaya çalışsa da gözyaşlarının parlaklığı onun içindeki acıyı ve sırrı ah ile açığa vurmaktadır.

Cem ser-encâmını nakl etdi leb-i câm bana

Zehr-i mâr oldu mey-i gerdiş-i eyyâm bana (Şeyh Gâlib G. 4/1)⁶²

“Kadehin dudağı bana Cem’in macerasını nakletti. Feleğin şarabı bana yılan zehri oldu.” Kadehin dudağı; yani kadehin kenarı veya kadehin kendisi, kahraman anlatıcı ile bir nevi konuşur gibi görünmektedir. Burada Cem’den kastedilen, Pers mitolojisinde efsanevî bir kral olan Cemşid’dir (veya Cem). Cemşid’in hikâyeleri genellikle zenginlik, mutluluk, aynı zamanda trajedi ve düşüş temalarını içerir. Kadehin; kahraman anlatıcı ile Cemşid’in maceralarını paylaşması, hayatın geçiciliğini ve değişkenliğini, hatta zaman zaman acı ve hayal kırıklıklarını hatırlatmaktadır. Feleğin şarabı, hayatın getirdiği fırsatları ve zevkleri sembolize eder. Ancak kahraman anlatıcı için bu zevkler yılan zehrine dönüşmüştür. Bu ifade, zamanın getirdiği deneyimlerin, kahraman anlatıcının beklediği gibi tatlı değil; aksine acı ve zararlı olduğunu anlatır. Şarap,

⁶¹ Yorulmaz, Hüseyin, *Koca Râgıp Paşa Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1989.

⁶² Okçu, Naci (hzl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

genellikle keyif ve mutluluğu temsil ederken; yılan zehri, acı ve ıstırabı ifade etmektedir.

Gör ne reng itdi yine bu çarh-ı kec-gerdân bana

Aldı şâd-ı gönlümü virdi gam-ı hicrân bana (Hâfız-ı Mar‘aşî G. 5/1)⁶³

“Bu tersine dönen felek bana ne hileler yaptı yine gör. Gönlümün mutluluğunu aldı, bana ayrılığın gamını verdi.” Kaderin döngüsü, kahraman anlatıcının hayatına yine bir olumsuzluk getirmiştir. Onun gönlündeki mutluluğu almış ve yerine ayrılık acısını koymuştur. Bu beyit, insanın kader karşısındaki çaresizliğini ve yaşadığı derin üzüntüyü vurgulamaktadır. Kahraman anlatıcı, mutluluğun yerine gelen ayrılık acısının ağırlığını hissetmektedir

Âşikâr olsa n’ola esrâr-ı mâhiyyet bana

Nûr-ı mâ zâgal-basardır dîde-i rü‘yet bana (Hersekli Ârif Hikmet G. 3/1)⁶⁴

“Varlığın (hakikatin) sırları bana apaçık olsa ne çıkar? Benim hakikati gören gözüm, “göz sapmadı” (âyetindeki) nurla aydınlanmıştır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; sadece akıl ve bilgi yoluyla ulaşılan kavramsal sırların tek başına bir anlam ifade etmediğini söylemektedir. Yani “eğer sadece kelime ve düşünce düzeyinde hakikatin sırları bana açıklansa, bu bana yetmez” demektedir. Çünkü hakikatin anlaşılması sadece entelektüel bilgiyle değil, manevî idrakle mümkündür. Nûr-ı mâ zâgal-basar; “göz sapmadı” anlamına gelen Necm Suresi, 17. Ayet’e göndermedir. Bu ayette, Peygamber’in Miraç sırasında gördüğü ilahî tecellilere şaşmadan, gözünü saptırmadan baktığı ifade edilir. Kahraman anlatıcı burada, “Benim görme (idrak) gözüm, sıradan bir göz değil; o, Allah’ın Peygamberine verdiği şaşmaz ve sapmaz nurla aydınlanmış bir gözdür” diyerek çok iddialı bir manevî idrak seviyesine işaret eder.

Nigâh-ı merhamet itmez o dil-şikâr bana

Rakîbe lutfi nihân cevri âşikâr bana (Yenişehirli İzzet G. 8/1)⁶⁵

⁶³ Alıcı, Lütfi, *Divan-ı Hâfız-ı Mar‘aşî*, (1. baskı), Fa Ajans, Kahramanmaraş 2010.

⁶⁴ Sütçü, Tevfik, *Hersekli Ârif Hikmet – Divanı’nın Tema Bakımından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1994.

⁶⁵ Özerol, Nazmi, *Yenişehirli İzzet Divanı, Karşılaştırmalı Metin - Dizin*, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

“O gönül avlayan, bana merhametle bakmaz. Rakibe ihsanı gizli, bana eziyeti aşıkardır.” “Gönül avlayan” ifadesi, sevgiliyi tanımlar. Sevgili; cazibesi ve güzelliği ile insanların gönüllerini avlayan, etkileyen bir figürdür. Kahraman anlatıcı burada sevgilinin kendisine merhametle bakmadığını, yani ona şefkat ve anlayış göstermediğini ifade eder. Bu, kahraman anlatıcının sevgiliden beklediği ilgiyi ve sevgiyi görememesiyle ilgili bir hayal kırıklığını yansıtır. “Rakip” kahraman anlatıcının sevgiliyle ilgilenen diğer kişiyi temsil eder. Kahraman anlatıcı; sevgilinin rakibe gizlice iyilik yaptığını, yani ona karşı nazik ve cömert olduğunu, ancak kendisine açıkça eziyet ettiğini belirtir. Bu, kahraman anlatıcının sevgilisinin adaletsiz davranışlarından duyduğu derin üzüntüyü ve acıyı yansıtır. Sevgilinin kahraman anlatıcıya eziyeti ortadayken, rakibe yapılan iyiliklerin gizli kalması, kahraman anlatıcının içinde bulunduğu duygusal karmaşayı ve çaresizliği daha da derinleştirir.

2. 3. 2. Sözcük/sözcükler + bana

2. 3. 2. 1. Âh bana

“Ah” kelimesi genellikle bir çeşit hayal kırıklığı, üzüntü, acı veya şaşkınlık ifadesi olarak kullanılır. Çoğunlukla bir iç çekiş, hayal kırıklığı veya başka bir duygusal durumu ifade etmek için başvurulur. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında yukarıdaki anlamsal çerçeveyi kahraman anlatıcıya yöneltmektedir.

“Âh bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam iki gazel tespit edilmiştir. Bu iki gazel de 16. yüzyıla (Edirneli Nazmî: G.452, 453) aittir. Aşağıda bu iki gazele ait matla beyitleri örnek olarak incelenecektir:

Eylemez yâr vefâ âh bana

İder ammâ ki cefâ âh bana (Edirneli Nazmî G. 452/1)⁶⁶

“Ah! Sevgili bana vefa göstermez; ama ne yazık ki cefa gösterir.” “Yar” sevgili anlamına gelir. Kahraman anlatıcı; sevgilisinin kendisine sadık kalmadığını, vefa göstermediğini belirtir. Bu ifade, kahraman anlatıcının sevgilisinden beklediği sadakati

⁶⁶ Üst, Sibel (hzl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı* (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

ve sevgiyi göremediğini, bu nedenle derin bir hayal kırıklığı ve üzüntü içinde olduğunu ifade eder. “Ah” burada hem bir iç çekiş hem de bir haykırış olarak kullanılmıştır, kahraman anlatıcının acısını ve sitemini yansıtır. “Ah bana” ifadesi, “ne yazık bana” anlamında kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı; sevgilisinin kendisine eziyet ettiğini, ona acı çektirdiğini ifade eder. Burada “cefâ” eziyet ve sıkıntı anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinden vefa beklerken bunun yerine acı ve ıstırap gördüğünü belirtir.

Her dem olsa nola kâr âh bana

Çünkü bakmaz o nigâr âh bana (Edirneli Nazmî G. 453/1)⁶⁷

“İşim hep ah çekmek olsa şaşılır mı; çünkü o sevgili bana hiç bakmıyor.” “Ah bana” ifadesi, derin bir iç çekişi ve üzüntüyü dile getirir. “Nigar” sevgiliyi temsil eder. Kahraman anlatıcı; sevgilisinin kendisine bakmadığını, yani ona ilgi göstermediğini ve onu dikkate almadığını ifade eder. “Ah” burada yine bir iç çekiş ve üzüntü ifadesidir, kahraman anlatıcının çaresizliğini ve acısını dile getirir.

2. 3. 2. 2. Gam bana

“Gam” kelimesi; üzüntü, keder, hüzn veya sıkıntı gibi duygusal bir durumu ifade eder. Bu kelime, bir melankoliyi veya başka bir sebep ile duyulan bir tür üzüntüyü ifade etmek için kullanılır. Gam, bir kişinin ruhsal durumunu veya duygusal halini tanımlayan bir terimdir. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında kahraman anlatıcının ruhsal durumunu yansıtmaya bakımından önemlidir.

“Gam bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. yüzyıla (Şehdî: G.1) aittir.

‘Âlem didikleri bu cihân dâr-ı gam bana

Gülşen-serây-ı ‘âlem olur hâr-ı gam bana (Şehdî G. 14/1)⁶⁸

⁶⁷ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁶⁸ Bayındır, Şeyda, *Şehdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

“Alem dedikleri bu cihan benim için gam diyaradır. Âlemin gül bahçesindeki saray bana gam dikenini olur.” “Âlem” dünya veya insanların oluşturduğu toplum anlamında kullanılır. Kahraman anlatıcı, dünyanın kendisi için gam (keder) padişahı olduğunu belirtir. Burada padişah, güçlü ve hakim olan anlamına gelir. Yani, dünya kahraman anlatıcısının hayatında gamın, kederin ve üzüntünün hüküm sürdüğü bir yer olarak tanımlanır. Bu ifade; kahraman anlatıcısının dünya hayatında sürekli bir üzüntü ve kederle karşılaştığını, bu duyguların onun hayatına hakim olduğunu anlatır. Bu beyitte “âlemin gül bahçesi” dünya hayatının güzelliklerini ve nimetlerini temsil eder. “Saray” bu güzellikler içindeki en değerli ve gösterişli yeri ifade eder; ancak kahraman anlatıcı için bu saray, gamın dikenini olmuştur. Yani, dünyanın en güzel yerleri bile kahraman anlatıcı için acı ve keder kaynağıdır.

2. 3. 2. 3. Göster bana

“Göstermek” kelimesi; bir şeyin varlığını, durumunu veya özelliğini başkalarına tanıtmak, bildirmek veya açıklamak anlamına gelmektedir. Ayrıca, bir nesneyi, bir durumu veya bir kavramı başkalarına fiziksel olarak gösterme veya sunma eylemini ifade eder. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus da emir kipidir. “Emir kipi” veya “imperatif kip” bir kişiye doğrudan bir emir veya istek ifade etmek için kullanılan gramer kipini ifade eder. Bu kip, bir eylemi gerçekleştirmek veya gerçekleştirmemek için yapılan direktif ifadelerde kullanılır. “Göster-” kelimesi bana redifi ile birlikte kullanıldığında kahraman anlatıcısının isteklerini dile getiren bir grup oluşturmaktadır.

“Göster bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (Refi’-i Kâlâyî: G.1) aittir. Matla beyiti aşağıda örnek olarak incelenecektir:

Yâ Rab eltâfın ile nâmdan rehâ göster bana

Râh-ı maksûdum bilir bir reh-nümâ göster bana (Refi-i Kâlâyî G. 1/1)⁶⁹

“Ey Allahım! Bana lütufların ile şöhretten kurtulmayı nasip et. Bana ulaşmak istediğim yolu bilen bir rehber göster.” Kahraman anlatıcı; Allah’a seslenerek O’ndan lütuflarını,

⁶⁹ Apaydın, Bilal, *Refi’-i Kâlâyî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

iyiliklerini ve yardımını istemektedir. Şöhretten kurtulmayı dilemesi, kahraman anlatıcının dünyadaki geçici ve maddî değerlerden ziyade manevî huzuru arzuladığını gösterir. Şöhret, insana dünyada şan kazandırır da kahraman anlatıcı bunun getirdiği yüklerden ve dünyevî bağlardan kurtulmak istemektedir. Bu istek, kahraman anlatıcının alçak gönüllülüğünü ve manevî değerlere olan bağlılığını yansıtır. Kahraman anlatıcı, doğru yolu bulmak için Allah’tan bir rehber talep etmektedir. Bu rehber; hayatın karmaşıklıkları içinde doğru yolu gösterecek, kahraman anlatıcının manevî ve ahlakî olarak olgunlaşmasına yardımcı olacaktır. Ulaşmak istenilen yol; hakikat, huzur ve manevî tatmin yolu olabilir. Rehber ise bu yolda doğru adımlar atmayı sağlayacak bir kılavuzdur. Bu beyit, kahraman anlatıcının manevî bir arayış içinde olduğunu ve dünyevî değerlerden ziyade huzuru ve doğru yolu bulmayı hedeflediğini ifade eder.

2. 3. 2. 4. Kıl bana

“Kıl-” kelimesi, Türkçede çeşitli anlamlar taşıyan bir fiildir ve kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar alabilir. Yaygın bazı kullanımlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Yapmak, gerçekleştirmek: Genel olarak bir eylemi tamamlamak, bir şeyi gerçekleştirmek anlamında kullanılır. Örneğin: “Namaz kılmak” namazı gerçekleştirmek anlamına gelir. Oluşturmak, meydana getirmek: Bir şeyi meydana getirmek, oluşturmak anlamında kullanılabilir. Örneğin: “Plan kılmak,” bir planı oluşturmak demektir. Yapılmış olma durumunu ifade etmek: Bir şeyin bir duruma gelmiş olma anlamında kullanılabilir. Örneğin: “Hazır kılmak” bir şeyi hazır duruma getirmek anlamına gelir. Tutmak, korumak: Bir şeyi belirli bir durumda tutmak, korumak anlamında da kullanılabilir. Örneğin: “Saklamak için buzdolabında soğuk kılmak. Bir fiil olan “kıl-” sözcüğü emir kipinin II. tekil şahıs çekiminde kullanılmıştır. Muhatap sen zamiridir. Kahraman anlatıcı muhatabından bazı isteklerde bulunmaktadır.

“Kıl bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 16. yüzyıla (Derzi-zâde Ulvî: G.16) aittir.

Cânib-i ‘ukbâyadur ‘azmüm ‘inâyet kıl bana

Bir misâfir hastenem yâ Rab ri‘âyet kıl bana (Derzi-zâde Ulvî G. 16/1)⁷⁰

⁷⁰ Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzi-zâde ‘Ulvî Divan*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018.

“Seferim ahiret tarafınadır, bana lütufta bulun. Ey Allahım! Hasta bir misafirinim bana ikramda bulun.” Kahraman anlatıcı; gayretlerinin ahirete yönelik olduğunu, yani dünya işlerinden ziyade ahiret hayatı için çaba sarf ettiğini ifade eder. Bu, kahraman anlatıcının manevî değerlere ve ebedî hayata verdiği önemi gösterir. Allah’tan lütuf istemesi, kahraman anlatıcının bu yolda ilahî yardım ve destek arayışında olduğunu belirtir. Bu dilek, kahraman anlatıcının Allah’ın merhametine ve iyiliğine olan güvenini yansıtır. Kahraman anlatıcı, kendisini hasta bir misafire benzetir. Hasta; burada hem fiziksel hem de manevî anlamda bir zayıflığı, acizliği ifade eder. Misafir kavramı ise dünyanın geçiciliğini ve asıl vatanın ahiret olduğunu ima eder. Allah’tan ikram istemesi; kahraman anlatıcının bu geçici dünya hayatında, özellikle acı ve zorluklar içinde ilahî yardım ve rahmet beklediğini gösterir.

2. 3. 2. 5. Sen bana

“Sen” kelimesi, Türkçede ikinci tekil şahıs zamiri olarak kullanılan bir kelimedir. Bu kelime, konuşmacının muhtaba hitap etmesi amacıyla kullanılır. “Sen” kelimesi, aynı zamanda birisine hitap etmek için kullanılan samimî bir dil ögesidir.

“Sen bana” redifi kullanılarak yazılmış 2 gazel tespit edilmiştir. İki gazel de 16. yüzyıla (Edirneli Nazmî: G.380, 487) aittir.

İy perî geldükce tenhâ sen bana

Hazz-ı cân eylersin ilkâ sen bana (Edirneli Nazmî G. 380/1)⁷¹

“Ey peri! Sen bana تنها geldikçe bana can neşesi ilham edersin.” Kahraman anlatıcı; sevgilisinin periye benzediğini söyler. Bu benzetme; sevgilinin güzelliğini, büyüleyici varlığını ve etkileyici görünümünü vurgular. Peri, doğaüstü ve büyüleyici bir varlık olarak insanları etkiler ve hayran bırakır. Kahraman anlatıcının sevgilisini periye benzetmesi, onun etkileyici ve büyüleyici varlığını yansıtır. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin varlığının kendisine canlılık ve neşe verdiğini belirtir. Sevgiliyle olan birlikteliği, kahraman anlatıcının ruhunda bir canlılık ve neşe uyandırır. Bu, sevgilinin

⁷¹ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı* (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

kahraman anlatıcının hayatında önemli bir rol oynadığını ve onun ruhunu pozitif yönde etkilediğini gösterir.

Mihr idüb iy nûr-ı basar sen bana

Eylemedün âh nazar sen bana (Edirneli Nazmî G. 487/1)⁷²

“Ey gözün nuru! Ah sen bana sevgi gösterip bana bakmadın.” Kahraman anlatıcı, sevgilisinin kendisine sevgi göstermediğini ve ona karşı ilgisiz olduğunu belirtir. Bu, kahraman anlatıcının sevgilisinden beklediği sevgi ve ilgiyi görememesinden duyduğu hayal kırıklığını ifade eder. Sevgilisinin kahraman anlatıcının duygularına karşılık vermemesi, onun iç dünyasında derin bir boşluk ve üzüntü yaratır. O; aşkın ve sevginin getirdiği hayal kırıklığını ve acıyı dile getirir. Sevgilisinin ilgisizliği karşısında duyduğu üzüntüyü ifade eder. Sevgilisinin beklenen sevgiyi ve ilgiyi göstermemesi, kahraman anlatıcının iç dünyasında derin bir boşluk ve hüsrân yaratır.

2. 3. 2. 6. Haber vir sen bana

“Haber” kelimesi, genel olarak bir olayın, durumun veya gelişmenin duyurulması, bilgi verilmesi anlamına gelir. Aynı zamanda bir olayın bilgisi veya duyurusu olarak da kullanılabilir. “Vermek” kelimesi ise temelde bir şeyin başka birine teslim edilmesi veya iletilmesi anlamına gelir. Sen kelimesi ile ilgili bilgi de yukarıda detaylı olarak verilmişti. Bu üç kelime bana redifi ile düşünüldüğünde kahraman anlatıcının, muhatabını ve ondan isteğini aşikâr ettiğini göstermektedir.

“Haber vir sen bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. Yüzyıla (Ümmî Sinan: G.6) aittir.

Ey bana dermân soran derdi haber vir sen bana

Dost yolında cân viren merdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan G. 6/1)⁷³

“Ey bana derman soran! Sen bana derdi haber ver. Sen bana dost yolunda can veren kişiyi haber ver.” Kahraman anlatıcı, kendisine derman soran birine seslenir. Burada

⁷² Üst, [erişim tarihi: 22.11.2022], a. g. e.

⁷³ Bilgin, A. Azmi (hızl.), *Ümmî Sinan Divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

“derman” kelimesi, sıkıntıya veya acıya çare anlamında kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı dermandan ziyade derdin mahiyetini sorgular. Onun için mühim olan derttir. Devamında dostun en önemli özelliğini ortaya koyar. Dostun gerektiğinde dost yolunda canını verebileceğini vurgular.

2. 3. 2. 7. Kerem eyle bana

“Kerem” kelimesi, Türkçede çeşitli anlamlar taşıyan bir kelimedir. İki temel anlamı vardır: Cömertlik, eli açıklık: Kerem; bir kişinin cömert, yardımsever, eli açık olması durumunu ifade eder. Bu anlamda birinin başkalarına yardım etme eğilimi veya cömertliği olarak kullanılabilir. Aşk ve sevgi ile ilgili bir kavram: Türk edebiyatında, aşk ve sevgi temalarında “kerem” kelimesi sıkça geçer. Bu bağlamda kerem; bir kişinin sevgi, şefkat ve hoşgörü dolu davranışları anlamına gelir.

“Kerem eyle bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. Yüzyıla (İzzî: G.22) aittir.

Ey benim derdime dermânım kerem eyle bana

Menzil-i kalbimde mihmânım kerem eyle bana (İzzî G. 22/1)⁷⁴

“Ey benim derdime dermanım! Bana ihsanda bulun. Ey gönül evimde misafirim! Bana ihsanda bulun.” Kahraman anlatıcı, derdine derman olabilecek Allah’a bir kul olarak el açar. Allah, kahraman anlatıcının derdine dermandır. Onun gönlünde misafirdir.

2. 3. 2. 8. Lâzım bana

Türkçe Sözlük’te⁷⁵ lazım kelimesine şu anlamlar verilmiştir. 1. Gerek, gerekli: “Yaratıcı hamleler yapmak isteyen bir millet için mutlaka bir şeye inanmak lazım.” O. S. Orhon. 2. Geçişsiz, müteaddi karşıtı. Lazım gelmek (veya olamk) gerekmek. “Ayın parlaması için gece lazım olduğu, gibi, dehanın parlaması için çok defa bir felaket lazım gelir.” H. S. Tanrıöver.

⁷⁴ Kara, Abdullah, *İzzî Divanı (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

⁷⁵ Türkçe Sözlük, (11. Baskı), Türk Dil Kurumu, Ankara 2011, s. 1579.

“Lazım bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 19. Yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.69, 70*) aittir.

Ey gönül bir yâr-i hikmet-âşinâ lâzım bana

Hastayım muhtâc-ı dermânım şifâ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 68/1)⁷⁶

“Ey gönül! Bana hikmetten anlayan bir sevgili lazım. Hastayım, dermana ihtiyacım var, bana şifa lazım.” Kahraman anlatıcı, gönle seslenerek derin bir bilgiye ve hikmete sahip olan bir sevgiliye ihtiyaç duyduğunu ifade eder. “Yâr-i hikmet-âşinâ” ifadesi; bilgelikte ustalaşmış, derin anlayışa sahip bir sevgiliyi tanımlar. Kahraman anlatıcı, bu tür bir sevgilinin kendisine gerekli olduğunu belirtir. Kahraman anlatıcı, hastalıklı olduğunu ve şifa bulmaya ihtiyacı olduğunu dile getirir. “Muhtâc-ı dermânım” ifadesi, derman bulmaya muhtaç olduğunu belirtir. O, sağlığına kavuşmak için şifaya ihtiyacı olduğunu ve bu şifayı derin bilgiye sahip bir sevgiliden beklediğini vurgular.

Fikrimi tenvîr için bir mehlikâ lâzım bana

‘Âşık-ı gümkerde-râhım reh-nümâ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 69/1)⁷⁷

“Zihnimi aydınlatmak için bana bir ay yüzlü sevgili lazımdır. Yolunu kaybetmiş bir âşığım, bana bir yol gösterici lazımdır.” “Zihnimi aydınlatmak için bana bir ay yüzlü sevgili lazımdır” ifadesi, kahraman anlatıcının iç huzuru ve mutluluğu bulabilmesi için güzelliği ve safiyetiyle ışık saçan bir sevgiliye ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Ay yüzlü sevgili, hem fiziksel güzelliğiyle hem de ruhsal aydınlığıyla kahraman anlatıcıya rehberlik edecek, onun karanlık düşüncelerini dağıtacaktır. “Yolunu kaybetmiş bir âşığım, bana bir yol gösterici lazımdır” ifadesi ise kahraman anlatıcının hayatında veya aşkında yönünü kaybettiğini ve doğru yolu bulabilmesi için bir rehber ihtiyacı duyduğunu ifade etmektedir. Bu rehber, sevgilidir; kahraman anlatıcının hem duygusal hem de zihinsel anlamda yönünü bulmasına yardımcı olacak bir figürdür.

⁷⁶ Serin, 2007, a.g.e.

⁷⁷ Serin, 2006, a. g. e.

2. 3. 2. 9. Vir bana

Ver- kelimesi; “*üzerinde, elinde veya yakınında olana bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek; bırakmak veya bağışlamak; ondan bilmek, affetmek; düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletme, bildirmek; döndürmek, çevirmek, yöneltmek; herhangi bir duruma yol açmak; satmak; kızı, kadını biriyle evlendirmek; ödemek; yaymak; bitki ve ağaç, ürün üretmek; herhangi bir şey ortaya çıkarmak, oluşturmak; hepsini herhangi bir duruma sokmak; sahip olmasını sağlamak; bir şey üzerinde etki etmek, biçimini değiştirmek; tespit etmek; kazandırmak, katmak; ayırmak, harcamak; dayamak; doğurmak; cinsel yönden kendisini kullandırmak; kök ve gövdelerin sonuna -ı (-i, -u, -ü) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren fiiller oluşturmak.*”⁷⁸ Anlamlarına gelecek şekilde kullanılmaktadır.

“Vir bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. yüzyıla (Şeyh Mehmed Nazmî: G.1) aittir.

Yâ İlâhî ‘aşk u ‘irfân ‘ilm u hikmet vir bana

Kalb-i dâî ‘akl-ı ma‘nâ çesm-i ‘ibret vir bana (Şeyh Mehmed Nazmî G. 1/1)⁷⁹

“Ey Allahım! Bana aşk, irfan, ilim ve hikmet ver. Bana alimin kalbini, kavrama gücü olan akıl ve ibret gözü ver.” “Aşk, irfan, ilim ve hikmet” dileği, kahraman anlatıcının hayatında ve ruhsal yolculuğunda önemli olan değerleri belirtir. Aşk, insanın Tanrı’ya ve diğer varlıklara karşı sevgi dolu bir kalple bağ kurması; irfan, derin anlayış ve bilgelik arayışı; ilim, bilgiye duyulan açlık ve öğrenme arzusu; hikmet ise sahip olunan bilgiyi doğru kullanma ve yaşamın anlamını kavrama yeteneğini temsil eder. “Alimin kalbi, kavrama gücü olan akıl ve ibret gözü” isteği ise kahraman anlatıcının bilgeliği, anlayışı ve öğrenme arzusuyla dolu bir kalp arzuladığını ifade eder. Ayrıca keskin bir zekaya, derin düşünme yeteneğine ve yaşamın içindeki anlamları fark etme kapasitesine sahip olmayı diler.

⁷⁸ TDK, 2011, s. 2481.

⁷⁹ Bektaş, Halime, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.

2. 3. 3. Ek/ekler + bana

2. 3. 3. 1. -dAn bana

-DAn eki; “eklendiği ada, fiilin gösterdiği işin kendinden uzaklaştığını gösterme durumudur. Bu durumda, fiilin hareketi çıkma durumundaki addan dışarıya doğru yönelmiştir. Bu durum çeşitli kullanım biçim ve özellikleri dolayısıyla, eklendiği adı fiile sebep, sonuç, zaman bildirme, adın yapıldığı maddeyi gösterme, bir bütünü veya bütünün parçalarını oluşturma, karşılaştırma, eş veya zıt anlamlı ilişkiler kurma gibi çeşitli işlevler ile de kullanılır.”⁸⁰ -DAn ekinin başlıca işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bir oluş veya kılışın çıkış noktasını, hareketin nereden başladığını bildirir.
2. Eklendiği adı, fiile “-den dolayı, -dığı için” ifadesi ve sebep-sonuç ilişkisi ile bağlar.
3. Zaman gösteren adlarda oluş ve kılışın zamanını bildirir.
4. Eklendiği adı, fiile bir nesnenin hangi maddeden yapıldığını maddeden yapıldığını veya oluştuğunu gösterme ilişkisi ile bağlar.
5. Eklendiği adı, başka bir ad veya fiile bir bütünün parçasını gösterme veya o bütünden gelme ilişkisi ile bağlar.
6. Bir bütünü bildirir, adı fiile bütünlük ifadesi ile bağlar.
7. Yer yön bildiren sözlerde ad tamlamasının tamlanan ögesi olarak fiildeki oluş veya kılışın yer ve yönünü gösterir.
8. Eklendiği adı, fiile bir şeyin kendiliğinden anlaşılması ilişkisi ile bağlar.
9. Adlardan sonra başka, beri, dolayı, gayri, geri, sonra, yana, gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar.⁸¹

“-dAn bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam dokuz gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri 16. Yüzyıla (*Gelibolulu Mustafa Ali: G.46*), üçü 18. yüzyıla (*Arpaemîni-zâde Sâmî: G.5; İbrahim Hanîf: G.22; Şihâbî: G.26*), beşi ise 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emîrî: G.75, 76, 77; Tûrâbî: G.14; Yenişehirli İzzet: G.4*), aittir.

Yine lutf ümmîdi var bir serv-kâmetden bana

Korku virmen dostlar rûz-ı kıyâmetden bana (Gelibolulu Mustafa Ali G. 46/1)⁸²

⁸⁰ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (4. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 112.

⁸¹ Korkmaz, 2014 a.g.e.

“*Servi boylu bir sevgiliden bana yine lütufta bulunma ümidi var. Ey dostlar! Bana kıyamet gününden korku vermeyin.*” Kahraman anlatıcının “serv-kâmet” olarak lütfunu beklediği Allah’tır. Öldüğünde Allah’ın kendine lütufta bulunacağını ümit eder. Kendisine kıyamet gününün dehşetinden bahseden dostlarına bu ümidi ile cevap vermektedir.

Geldükçe sûz-ı ‘aşk o meh-pâreden bana

Âteş virür fetîle-i nezzâreden bana (Arpaemîni-zâde Sâmî G. 5/1)⁸³

“*O ay parçası güzelden bana aşkın yakıcı ateşi geldikçe o güzelin bakışlarından gelen ateş, benim ruhumu tutuşturur.*” Kahraman anlatıcı, sevgilinin güzelliğini “meh-pâre” (ay parçası, ay yüzlü) ifadesiyle yücelterek sevgiliden gelen aşkın yakıcı etkisini dile getirir. “Sûz-ı aşk” (aşk ateşi) imgesi Divan edebiyatında aşkın; ruhu yakıcı, yıpratıcı ve tüketici özelliğini ifade etmek için sıklıkla kullanılır. Anlatıcı, sevgilinin güzelliğinden ve onun varlığından doğrudan gelen bu yakıcı etkiyi, ruhunda derin bir şekilde hissettiğini belirtir. Sevgilinin bakışlarını “fetîle-i nezzâr” (bakış fitili) teşbihi ile ifade eder. Bu benzetme ile sevgilinin gözlerinin bir mum fitili gibi ateşi taşıyan bir araç olduğunu ve bu ateşin doğrudan anlatıcının ruhunu yaktığını ima eder. Sevgilinin bakışları, bir aşk ateşi gibi anlatıcının duygusal dünyasını tutuşturan bir güce sahiptir. “-Den bana” redifi, sevgilinin bakışlarının etkisinin doğrudan anlatıcıya yöneldiğini ve bu etkinin tamamen kişisel bir deneyim olduğunu vurgular. Redif; sevgilinin güzelliğinin ve bakışlarının yalnızca genel bir hayranlık kaynağı olmadığını, aksine anlatıcının ruhuna özel bir ateş ve acı kaynağı olduğunu ifade eder.

Gelmez nesîm hâk-i reh-i yârdan bana

Vermez peyâm ol büt-i mekkârdan bana (İbrahim Hanîf G. 22/1)⁸⁴

“*Sevgilinin yolunun toprağından bana sabah esintisi gelmez. O hilekar puta benzeyen sevgiliden bana haber vermez.*” Kahraman anlatıcı, sevgilisinin yolundan gelen en ufak

⁸² Aksoyak, İ Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1999.

⁸³ Kutlar, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Sâmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996.

⁸⁴ Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.

bir esintiye bile hasret kaldığını dile getirir. Sabah esintisi, tazelik ve yenilik hissi verir; burada ise sevgiliden bir haber, bir işaret bile gelmediği için bu tazelikten mahrum olma durumu vurgulanır. Kahraman anlatıcı; sevgilisinden gelen bir esintiyle bile mutlu olabilecekken bundan bile yoksun kaldığını anlatır. Sevgili “hilekar puta” benzetilerek onun yanıltıcı, aldatıcı ve ulaşılmaz olduğu ifade edilir. Put, statik ve duyarsız bir varlık olarak tasvir edilir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin kendisine haber vermediğini ve bu nedenle büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığı içinde olduğunu belirtir.

Mîhr-i devlet toğdu âfak-ı kan‘âatden bana

Genc-i servet irdi genc-i istikâmetden bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 75/1)⁸⁵

“Kanaat ufuklarından bana devlet güneşi doğdu. İstikamet hazinesinden bana servet hazinesi yetişti.” Kahraman anlatıcı, hayatında kanaat ve memnuniyet içinde olmanın ona büyük bir saadet getirdiğini belirtir. Yani elindekilerle yetinmeyi ve tatmin olmayı bildiği için hayatında büyük bir mutluluk ve talih doğmuştur. Birinci mısırada manevî huzurun ve gönül rahatlığının önemini vurgular. İkinci mısırada ise doğruluk ve dürüstlükten yana olmanın ona büyük bir zenginlik getirdiğini ifade eder. Doğru ve dürüst olmak, kahraman anlatıcının hem manevî hem de maddî anlamda zenginleşmesini sağlamıştır.

Vâ‘izâ gel bir haber vir sen bu ferdâdan bana

‘Âl-i ahvâl-i cihândan söyle ‘ukbâdan bana (Türâbî G. 14/1)⁸⁶

“Ey Vaiz! Sen gel bana bu gelecekte bir haber ver. Bana uhradan önce dünyanın aldatıcısından haber ver.” Kahraman anlatıcı, vaize seslenerek ondan gelecekle ilgili bilgi vermesini ister. Belirsiz olan gelecek hakkında daha fazla bilgi edinmek, özellikle de ölüm sonrası hayatla ilgili meraklarını gidermek arzusundadır. Vaizden daha derin ve anlamlı bilgiler talep etmektedir. Kainatın büyük sırlarını, evrenin yüceliğini ve ahiret hayatını öğrenmek istemektedir. Bu, kahraman anlatıcının manevî ve metafizik konulara duyduğu ilgiyi ve bu konularda derin bir anlayışa sahip olma arzusunu yansıtır.

⁸⁵ Serin, 2007, a.g.e.

⁸⁶ Azar, Birol, *Türâbî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.

Ger iltifât olmaz ise yârdan bana

Bin lutf olsa istemem ağıyardan bana (Yenişehirli İzzet G. 4/1)⁸⁷

“Eğer sevgiliden bana iltifat olmazsa ağıyardan bin lütuf olsa da istemem.” Kahraman anlatıcı, sevgilisine olan derin bağlılığını ve onun iltifatını ne kadar önemli gördüğünü ifade eder. Sevgilisinin ilgisi ve sevgisi olmadan başkalarından gelen iyilik ve lütufların kendisi için bir anlam taşımayacağını vurgular. Bu, aşkın ve sevginin insan hayatındaki merkezi rolünü ve sevgilinin iltifatının vazgeçilmezliğini anlatır.

2. 3. 3. 2. -dAş bana

“-DAş eki, addan “ortaklık, beraberlik” bildiren ad ve sıfatlar türeten bir ektir. Daha çok kalın sıradan kelimelere geldiği için dindaş, ülküdaş, meslektaş gibi bazı sözlere kalın olarak eklenmiştir. Oysa Eski Türkçeden beri ünlü ve ünsüz uyumlarına giren bir ektir. Türkçeleştirme çalışmalarda eke daha çok işleklik kazandırılmıştır: adaş (<ad +d aş) anlamdaş, arkadaş, boydaş, çağdaş, çağdaş/ık, duy-gudaş, düşündeş “hemfikir”, gönüldeş, ırktaş, işteş, kardeş (<ka-rındaş), koldaş “ortak”, özdeş, sesteş, sınırdaş, sırdaş, soydaş, türdeş, yoldaş, yurttaş vb.”⁸⁸ +DAş ekiyle yapılan ad gövdelerinden biçimdeş/ık, çağ-daş/aşmak, çağdaşlaştır-, çağdaş/ık, işteş çatı, işteş/ık eki, özdeş-leşme, özdeşlik, sesteşlik, soydaşlık, yoldaşlık gibi birtakım yeni ad ve terimin daha türetilmiş olması, ekin işleklige çok elverişli olduğunu gösterir.

“-daş bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 16. yüzyıla (Hayretî: G.13) aittir.

Gel gel ey bülbül belâ küncinde hâldeş ol bana

‘Âşık isen gel tarîk-ı gamda yoldaş ol bana (Hayretî G. 13/1)⁸⁹

“Ey Bülbül! Gel, bela köşesinde bana haldaş ol. Âşıksan gel bana gam yolunda yoldaş ol.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; bülbüle seslenerek onu sıkıntılarının yaşandığı yere, yani “bela köşesi”ne davet eder. Bülbül, klasik edebiyatta âşığın sembolüdür. Kahraman

⁸⁷ Özerol, Nazmi, Yenişehirli İzzet Divanı, Karşılaştırmalı Metin - Dizin, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

⁸⁸ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 46.

⁸⁹ Çavuşoğlu, Mehmed ve Ali Tanyeri (hzl.). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.

anlatıcı, bülbülden acılarını paylaşmasını ve ona ortak olmasını ister. Acı ve sıkıntılar içinde yalnız olmadığını bilmek ister. B lb le eğer gerçekten  şık ise keder ve üzüntü dolu yolda ona eşlik etmesini söyler. Aşk, sadece mutluluk değil; aynı zamanda keder ve acı da içerir. Kahraman anlatıcı, bülbülden bu zor yolda kendisine yoldaş olmasını talep eder.

2. 3. 3. 3.-Dİr bana

III. teklik kişi bildirme eki +Dİr/ +DUr, Eski Türkçedeki tur- fiilinin geniş zamanının (turur) ekleşmesiyle oluşan bir ektir. Bu ekin terim sözlüklerinde ve gramer kitaplarında üzerinde en çok durulan kullanımları, ek-fiil çekimindeki kullanımı ile çekimli fiiller üzerine gelerek çekimli fiile verdiği çeşitli anlamlardır. Bunların dışında cümle incelemeleri sırasında “Bir yağmurdur başladı./ İki gündür çalışıyorum.” gibi örneklerle karşılaşılmaktadır. 2. Terim sözlüklerinde +Dİr/ +DUr eki için, bildirme eki yanında bildirme koşacı ve koşaç terimlerinin de kullanıldığını görmekteyiz. Bildirme eki ve işlevleriyle alakalı farklı yaklaşımlar bunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Zeynep Korkmaz, *bildirme ekinin yükleme özneye bağladığını, anlamı güçlendirdiğini, ayrıca bazı bildirme ve tasarlama kiplerinin sonuna gelerek oluş ve kılışa süreklilik, kesinlik, kuvvetlendirme ve ihtimal anlamları verdiğini belirtmiştir.*⁹⁰ Ahmet Topaloğlu, *bildirme ekinin, eklendiği yükleme olumluluk veya olumsuzluk, süreklilik, kesinlik, kuvvetlendirme ve ihtimal kavramları verdiğini, isim soylu yükleme, özneye bağlayan bir öğe olduğunu vurgulamıştır.*⁹¹ Bildirme ekini koşaç olarak adlandıran Berke Vardar, *bu ekin yükleme özneye bağladığını, Türkçede ek-eylemen üçüncü kişi eki –dir’in koşaç olarak kullanıldığını belirtmiştir.*⁹²

+Dİr ekinin işlevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a- Ek-fiilin geniş zaman kipi 3. kişisinde kullanılır.
- b- çekimli fiillere kesinlik, ihtimal anlamı katar.

⁹⁰ Korkmaz, 2003, s. 42-43.

⁹¹ Topaloğlu, Ahmet, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989, s. 41.

⁹² Vardar, Berke, *Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitapevi, İstanbul, 1998, s. 144.

c- Zaman gösteren sözcükler üzerine gelerek zarf yapar.⁹³

“-DİR bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam 145 gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin yedisi 15. yüzyıla (*Celîlî: G.3; Kişverî: G.30, 31, 33, 34; Necâtî Bey: G.8, 15*), kırk üçü 16. yüzyıla (*Bâkî: G.12; Bursalı Rahmî Çelebi: G.2; Derzi-zâde Ulvî: G.8, 26, 30; Fedâî: G.4, 5; Figânî: G.1; Fuzûlî: G.14, 15; Gani-zâde Nâdirî: G.4; Gelibolulu Mustafa Ali: G.40, 41; Hayâlî Bey: G.4; Hayretî: G.12; İshak Çelebi: G.11; Kelamî: G.7; Livâyî: G.4, 5, 30; Mesihî: G.6; Muhiî: G.4, 5, 7; Nev’i-zâde Atayî: G.3; Ravzî: G.21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30; Sehâbî: G.3, 11, 15, 16, 17; Süheylî: G.3; Ümidî: G.6*), kırk biri 17. yüzyıla (*Ayıntablî Hâfız: G.15, 17; Âzim: G.2; Behçetî Hüseyin Efendi: G.18; Cem’î: G.3; Eğridirli Şeyhî: G.6; Ferîdûn: G.5, 8; Fevzî: 12, 13; İhyâ: G.3, 4; İshak-zâde Zuhûrî: G.2; Kafzâde Fâ’izî: G.4; Kavsi: G.8, 9, 13, 21; Kelîm: G.1, 2, 3, 9, 14; Nâbî: G.10; Nahîfî Süleyman Efendi: G.31, 39; Nailî-i Kadim: G.6, 7; Nazîr İbrahim: G.41; Nefî: G.1; Nehcî Mustafa Dede: G.26; Neşâtî: G.1; Sabrî Mehmed Şerif: G.6; Sahhâf Rüşdî: G.3; Şerhî: G.1; Şeyh Mehmed Nazmî: G.3; Şeyhülislâm Yahyâ: G.8; Şühûdî: G.24, 28; Taybî Mehmed Çelebi: G.3; Tıflî Ahmed Çelebi: G.2*), yirmi üçü 18. yüzyıla (*Ahmed Müsellem: G.2, 5; Arpaemîni-zâde Sâmi: G.7; Azbî Baba: G.7; Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi: 6; Esrâr Dede: G.1; Ferrî Mehmed: G.2; Hasmî: G.13; Haşmet: G.2, 8; İbrahim Hanîf: G.7; İzzî: G.13; Kırımlı Rahmî: G.1; Koca Râgıp Paşa: G.2; Sultân III Murâd (Murâdî): G.34; Sümbülzâde Vehbî: G.9, 14; Şeyh Gâlib: G.1, 2; Şeyh Mustafa Zekâyî: G.3; Şeyhülislâm Yahyâ Teyfik Efendi: G.4; Vakanüvis Râşid Efendi: G.3; Yusrî: G.4*), otuz biri ise 19. yüzyıla (*Âkîf: G.6; Diyarbakırlı Ali Emirî: G.47, 48, 53; Eğribozlu İzzet Ahmed: G.3, 4; Fatîn: G.4, 10; Hâfız Mehmed Sebâtî: G.8; Hâfız-ı Mar’aşî: G.4; Hersekli Ârif Hikmet: G.1, 2, 3, 5; Kanbalakzâde Hasmî: G.9; Kilisli Abdullah Sermest: G.1; Kilisli Zihnî: G.2, 8; Mustafa Refîk: G.3; Necmî: G.1; Osman Nevres: G.5, 6; Refî’-i Kâlâyî: G.2; Selamî: G.3, 4; Senîh-i Mevlevî: G.5; Sütûrî: G.50; Tûrâbî: G.16, 18; Yenişehirli Avnî Bey: G.1*) aittir.

Zehr-i hicring kim eceldin dûst-kânîdür manga

Şerbet-i vaslın teg âb-ı zindegânîdür manga (Kişverî G. 30/1)⁹⁴

⁹³ Korkmaz, 2003, a.g.e.

“Ayrılığının zehri bana ecelden eski bir dosttur. Kavuşmanın şerbeti bana ölümsüzlük suyudur.” Kahraman anlatıcı; sevgiliden ayrılmanın acısını, zehirle özdeşleştirir ve bu acının, kendisi için ölümden daha eski ve tanıdık bir dost olduğunu belirtir. Ayrılığın acısı, kahraman anlatıcı için sürekli ve bilindik bir duygudur; bu acıyla yaşamaya alışmıştır ve bu acıyı ölümden daha eski bir dost olarak kabul eder. Sevgiliyle kavuşmanın mutluluğunu, ölümsüzlük suyuna benzetir. Bu kavuşma, kahraman anlatıcının ruhuna ölümsüzlük kazandıran bir mutluluk kaynağıdır.

Sînem üzre zahm-ı gamzen râhat-ı cândur bana

Gamzen okları ile ölmek hâb-ı bârândur bana (Necâtî Bey G. 8/1)⁹⁵

“Bakışlarınla sinem üzre açtığın yaralar bana can rahatlığıdır. Bakış oklarınla ölmek bana yağmur uykusudur.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, sevdiği kişinin bakışlarının kendisine acı vermesine rağmen bundan mutluluk ve huzur duyduğunu ifade eder. “Bakışlarınla sinem üzre açtığın yaralar bana can rahatlığıdır” ifadesinde, sevgilinin bakışlarının kahraman anlatıcının yüreğinde yaralar açtığı; fakat bu yaraların onun için bir tür ruhsal huzur kaynağı olduğu belirtilir. “Bakış oklarınla ölmek bana yağmur uykusudur” ifadesinde ise sevgilinin bakışlarının oklarına maruz kalarak ölmenin, kahraman anlatıcı için yağmur altında huzurlu bir uykuya yatmak kadar rahatlatıcı olduğu anlatılır.

Gülsitân bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana

Kulkul-i hâlk-i surâhî savt-ı bülbüldür bana (Bâkî G. 12/1)⁹⁶

“Gül bahçesi bana şarap meclisi, şarabın kadehi ise güldür. Testi halkasının çıkardığı ses ise bana bülbülün sesi gibidir.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; gülistanı, şarap meclisini ve içki kadehini nasıl algıladığını anlatmaktadır. “Gül-sitân bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana” mısraında; gülistan (gül bahçesi), şarap meclisi ve içki kadehinin (mey kadehi) onun için bir gül gibi değerli ve hoş olduğu ifade edilir. Bu, onun içki meclisini ve güzellikleri bir gül bahçesi kadar değerli ve neşeli bulduğunu ima eder. “Kulkul-i halk-i surâhî savt-ı bülbüldür bana” mısraında ise şarap sürahisinin

⁹⁴ Demirci, Jale Talan, *Kışverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1994.

⁹⁵ Tarlan, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.

⁹⁶ Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divânı*, (2. baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 108.

ağzındaki delikten çıkan sesin kahraman anlatıcı için bülbülün sesi kadar güzel ve hoş olduğu anlatılır. Burada kahraman anlatıcı; içkinin dökülürken çıkardığı sesi bülbülün şarkısına benzeterek, içki içme anını doğadaki en güzel seslerden biri olan bülbülün şarkısıyla özdeşleştiriyor.

Tîr-i gamzen dostum sehm-i sa‘âdetdür bana

Her ne kim senden gelür ‘ayn-ı ‘inâyetdür bana (Hayretî G. 12/1)⁹⁷

Bu beyitte kahrama anlatıcı, sevgiliden gelen her türlü etkiyi ve durumu olumlu bir şekilde yorumlamaktadır. “Tîr-i gamzen dostum sehm-i sa‘âdetdür bana” mısraında, sevgilinin gamzesinin (bakışlarının) oklarının onun için bir saadet payı olduğunu ifade eder. Yani, sevgilinin bakışlarından gelen acı bile kahraman anlatıcı için mutluluk kaynağıdır. “Tîr-i gamze” (gamze oku), sevgilinin bakışlarının kahraman anlatıcıyı yaralayan, ama aynı zamanda ona mutluluk veren etkisini simgeler. “Her ne kim senden gelür ‘ayn-ı ‘inâyetdür bana” mısraında ise sevgiliden gelen her şeyin kahraman anlatıcı için bir lütuf ve iyilik olduğunu belirtir. Sevgiliden gelen her türlü davranışı ve durumu, hatta olumsuz olanları bile bir tür ilahî inayet (yardım ve lütuf) olarak görür.

Zâd-ı reh-i ‘ışk kim zevk-i fenâdur bana

Şu‘le-i âh-ı derûn râh-nümâdur bana (Neşâtî G. 1/1)⁹⁸

“Zâd-ı reh-i ‘ışk kim zevk-i fenâdur bana” mısraında kahraman anlatıcı, aşk yolculuğunun azığının (yolda gereken şeylerin) zevk-i fenâ (yok olma zevki) olduğunu ifade etmektedir. “Zevk-i fenâ” ifadesi; varlığın yok olması, benliğin sevgili uğruna erimesi anlamında kullanılmıştır. Kahrama anlatıcı, aşk yolculuğunda benliğin yok olmasını, aşk uğruna erimeyi bir tür zevk olarak görmektedir. Yani aşkın fani olma, benliği yok etme duygusunu tatlı bir deneyim olarak kabul eder. “Şu‘le-i âh-ı derûn râh-nümâdur bana” mısraında ise içten gelen ahların (iç çekişlerin) alevinin (şu‘le-i âh-ı derûn) kendisine yol gösterici olduğunu ifade eder. Burada “şu‘le” (alev) kavramı; kahraman anlatıcının içindeki derin ahların, iç çekişlerin bir alev gibi yanarak ona yol

⁹⁷ Çavuşoğlu, Mehmed ve Ali Tanyeri (hzl.). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.

⁹⁸ Kaplan, Mahmut (hzl.), *Neşâtî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

gösterdiğini belirtir. Yani acıları ve yakarışları, aşk yolculuğunda ona rehberlik eden, yolunu aydınlatan bir ışık gibidir.

Çin-i nâzam ebrûy-ı hûbân me'mendür bana

Mevc-i nûram cebhe-i hûrşîd meskendür bana (Şerhî G. 1/1)⁹⁹

“Çin-i nâzam ebrûy-ı hûbân me'mendür bana” mısraında kahraman anlatıcı; sevgilinin güzel kaşlarının kıvrımını (ebrûy-ı hûbân) kendi düzeninin ve halinin yansıması olarak görmektedir. “Çin-i nâzam” (benim naz kıvrımlarım) ifadesi, onun ruh halini ve yaşamını temsil eder. Sevgilinin kaşlarının kıvrımlarını kendi durumunun ve duygularının bir yansıması olarak algılar; bu kıvrımların kendisine benzediğini, kendisiyle uyumlu olduğunu ifade eder. “Mevc-i nûram cebhe-i hûrşîd meskendür bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, ışık dalgalarının (mevc-i nûr) kendi alnında (cebhe-i hûrşîd) barındığını ifade eder. Burada “mevc-i nûr” (ışık dalgası) ve “cebhe-i hûrşîd” (güneşin alnı) ifadeleri, kahraman anlatıcının iç aydınlanmasını ve parıltısını betimlemek için kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı, kendi varlığının ve iç aydınlığının, güneşin alnı gibi parlak ve yüce olduğunu belirtir.

‘Aşk âteş-i tecellî-i Mansûrdur bana

Her çûb-ı dâr bir şecere-i Tûrdur bana (Şeyh Gâlib G. 1/1)¹⁰⁰

“Aşk âteş-i tecellî-i Mansûrdur bana” mısraında kahraman anlatıcı, aşkın kendisi için Mansur’un tecelli ateşi olduğunu ifade etmektedir. Burada “Mansur” olarak anılan kişi, Hallâc-ı Mansur’dur. Hallâc-ı Mansur, “Enel Hak” (Ben Tanrı’yım) sözüyle tanınan ve bu sözü nedeniyle idam edilen bir mutasavvıftır. Onun tecellî (görünme, ortaya çıkma) ateşi, Tanrı’nın aşkıyla yanmasını ve bu aşk uğruna fedakarlık yapmasını simgeler. Kahraman anlatıcı, aşkı bu derecede derin ve yakıcı bir tecrübe olarak algılar ve bu aşk ateşiyle Hallâc-ı Mansur gibi yandığını belirtir. “Her çûb-ı dâr bir şecere-i Tûrdur bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, her darağacı direğinin (çûb-ı dâr) kendisi için bir Tur ağacı olduğunu ifade eder. Burada “şecere-i Tûr” (Tur ağacı) ifadesi, Musa Peygamber’in Tanrı ile konuştuğu Tur Dağı’ndaki ağaca atıfta bulunur. O ağaç,

⁹⁹ Demirel, Şener (hızl.), *Şehrî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁰⁰ Okçu, Naci (hızl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

Tanrı'nın Musa'ya görüldüğü kutsal bir mekandır. Kahraman anlatıcı, aşk yolunda çektiği sıkıntıları ve darağacını bu kutsal tecrübe ile özdeşleştirir.

Hüsrev-i 'aşkam kalem-rev mülket-i gamdır bana

Derd-i sînem bir mükerrerrem sadr-ı a'zamdır bana (Kilisli Zihnî G. 2/1)¹⁰¹

“Hüsrev-i 'aşkam kalem-rev mülket-i gamdır bana” mısraında kahraman anlatıcı, aşkın hükümdarı olduğunu ve gam (keder) ülkesinin onun kalem-rev (yazdığı) olduğunu ifade etmektedir. “Hüsrev-i 'aşk” (aşkın hükümdarı) ifadesi, aşk yolundaki kudretini ve egemenliğini belirtir. “Kalem-rev” (kalemle yazılmış) ise kahraman anlatıcının hükmettiği gam ülkesinin, yani aşk yolunda çektiği keder ve acıların, onun kaderi ve hayatının yazgısı olduğunu ifade eder. “Derd-i sînem bir mükerrerrem sadr-ı a'zamdır bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, göğsündeki derdin (derd-i sînem) kendisi için yüce bir sadrazam olduğunu belirtir. “Mükerrerrem” (saygıdeğer, yüce) ve “sadr-ı a'zam” (sadrizam) ifadeleri, Osmanlı Devleti'nin en yüksek makamı olan sadrazama işaret eder. Kahraman anlatıcı, göğsünde hissettiği aşk derdini bu yüksek makamla özdeşleştirerek, bu derdi yüce ve değerli bir şey olarak görür.

Nûr-i vechünden cihân Tûr-i tecellâdur bana

Her bün-i mûy-ı tenüm çeşm-i temâşâdur bana (Yenisehirli Avnî Bey G. 1/1)

“Nûr-i vechünden cihân Tûr-i tecellâdur bana” mısraında kahraman anlatıcı sevgilinin yüzünün nurunun (ışığının) dünya için Tur Dağı'ndaki tecelli (görünme, Tanrı'nın varlığının belirginleşmesi) gibi olduğunu ifade eder. Burada Tur Dağı, Musa Peygamber'in Tanrı ile karşılaştığı yer olarak bilinir ve ilahî tecellilerin sembolüdür. Sevgilinin yüzündeki nur, kahraman anlatıcı için dünyanın her yerinde Tanrı'nın varlığını hissettiren bir tecelli gibidir. Bu ifade, sevgilinin güzelliğinin ne kadar büyüleyici ve ilahî bir nitelikte olduğunu vurgular. “Her bün-i mûy-ı tenüm çeşm-i temâşâdur bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bedenindeki her bir kıl kökünün (bün-i mûy-ı tenüm) kendisi için birer seyir gözü (çeşm-i temâşâ) olduğunu belirtir. Yani, kahraman anlatıcının bedeni bütünüyle sevgiliyi seyretmeye, onun güzelliğini izlemeye adanmış gibidir. Burada sevgilinin güzelliğinin kahraman anlatıcı üzerinde yarattığı

¹⁰¹ Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

derin etki vurgulanır; kahraman anlatıcının her bir zerresi sevgiliyi görmek ve onunla dolmak arzusundadır.

2. 3. 3. 4. -I bana

+I eki genellikle belirtme durum eki olarak kullanılmaktadır. *Cümlede, geçişli fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur.*¹⁰² Ekin geldiği kelime ve kelime grubu yükleme durumundadır. *Yükleme durumu, geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Yani addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki bir yükleme ve bir bağlantı söz konusudur. Bu durumdaki ad, yüklemenin bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilendiği için cümlede nesne görevindedir, dolayısıyla bir belirtme işlevi yüklenmiştir. Yükleme durumundaki ad bir kelime grubu da olabilir.*¹⁰³

Korkmaz (2009), yükleme durum ekinin işlemlerini şu şekilde belirtmiştir:

1. Bu durum, cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimdir. Dolayısıyla bu ad belirtili nesne görevindedir.
2. Yükleme durumu eki, üçüncü şahıs iyelik eki ile aitlik eki almış ad iara ara ya bir zamir n'si alarak eklenir.¹⁰⁴

“-I bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam 11 gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin beşi 16. yüzyıla (*Behiştî: G.5; Edirneli Nazmî: G.523; Ravzî: G.37, 38, 39*), altısı ise 17. yüzyıla (*Âgâh: G.4; Nâbî: G.11; Nahîfî Süleyman Efendi: G.28, 29, 30; Şühûdî: G.25*) aittir.

Ağlamak tutdı beni anmanuz uçmağı bana

Bülbülün hâleti zindân ider ol bâğı bana (Behiştî G. 5/1)¹⁰⁵

“Ağlamak tutdı beni anmanuz uçmağı bana” mısraında kahraman anlatıcı, ağlamaktan kendini alamadığını ve sevgilinin yokluğunun ona cenneti bile unutturduğunu ifade eder. “Anmanuz” (anmayış) kelimesi, kahraman anlatıcının cenneti hatırlamayı bile

¹⁰² Korkmaz, 2009, s. 24.

¹⁰³ Korkmaz, 2009, s. 277.

¹⁰⁴ Korkmaz, 2009, a.g.e.

¹⁰⁵ Aydemir, Yaşar, *Behiştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

unuttuğunu, artık sevgiliden başka hiçbir şeyi düşünemez hale geldiğini belirtir. Sevgilinin yokluğu, kahraman anlatıcının ruhsal dünyasında o kadar büyük bir boşluk yaratmıştır ki bu boşluk ağlamaya ve bir çöküşe sebep olmuştur. “Bülbülün hâleti zindân ider ol bâğı bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bülbülün halinin (bülbülün durumu) kendisi için o bağı (bahçeyi) bir zindan haline getirdiğini ifade eder. Bülbül, Divan edebiyatında genellikle aşkla yanıp tutuşan ve sevgiliye olan özlemi simgeleyen bir figürdür. Kahraman anlatıcı, bülbülün çektiği aşk acısından dolayı güzel bahçenin kendisi için zindan gibi olduğunu söyler. Yani sevgiliden uzak kalmak, en güzel yerleri bile onun için katlanılmaz hale getirmiştir.

Zülf-i yâr atsa her kemendi bana

Geçer ol ol sebeble bendi bana (Edirneli Nazmî G. 523/1)¹⁰⁶

“Zülf-i yâr atsa her kemendi bana” mısraında, kahraman anlatıcı sevgilinin saçlarının her bir telini bir kement gibi tasvir eder. Sevgilinin saçları, onun için bir tuzak ya da bağ gibi etki yaratır. Sevgilinin saçlarının kendisine doğru fırlatıldığını, her bir telin bir kement gibi olduğunu ifade eder. Bu, kahraman anlatıcının sevgilinin güzelliği karşısında ne kadar etkisiz ve savunmasız kaldığını gösterir. Sevgilinin saçları onu esir alan, ona tuzak kuran bir unsur olarak tasvir edilir. “Geçer ol ol sebeble bendi bana” mısraında ise kahraman anlatıcı bu saçların oluşturduğu bağı (bent) kendisine geçtiğini ve onu esir aldığını ifade eder. Yani, sevgilinin saçlarının güzelliği ve cazibesi kahraman anlatıcıyı tamamen etkisi altına almış ve onu bağlamış durumdadır.

Niçe kâr itmeye zehr-i gam-ı hicrânı bana

Görmedi kimse revâ vuslat-ı cânânı bana (Ravzî G. 38/1)¹⁰⁷

“Niçe kâr itmeye zehr-i gam-ı hicrânı bana” mısraında kahraman anlatıcı, ayrılık acısının zehrinin kendisine ne kadar zarar verdiğini ifade etmektedir. “Niçe kâr itmeye” ifadesi, “ne kadar etkili olmaya” anlamında kullanılmıştır. Yani kahraman anlatıcı ayrılık acısının, sevgiliden ayrı kalmanın kendisine verdiği derin ve etkili acıyı, zehri tarif etmektedir. “Zehr-i gam-ı hicrân” (ayrılık acısının zehri) ifadesi, bu acının onun

¹⁰⁶ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁰⁷ Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşikkitabevi, Ankara 2007.

üzerindeki tahrip edici etkisini vurgulamaktadır. “Görmedi kimse revâ vuslat-ı cânânı bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, kimsenin kendisine sevgiliyle kavuşmayı uygun görmediğini ifade etmektedir. “Revâ” kelimesi, “uygun görmek” anlamına gelir. Burada, kimsenin onun sevgiliyle kavuşmasına müsaade etmediği, kimsenin vuslatına (kavuşmasına) razı olmadığı anlatılmaktadır. Bu, kahraman anlatıcının sevgiliye kavuşma umudunun olmadığı ve herkesin buna engel olduğu anlamına gelir.

Tâ mahabbet kıldı ta‘lîm-i suhandânî bana

İtdiler teslîm bülbüller gülistânı bana (Agâh G. 4/1)¹⁰⁸

“Tâ mahabbet kıldı ta‘lîm-i suhandânî bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevginin ona söz söyleme sanatını öğrettiğini ifade ediyor. “Mahabbet” (sevgi, aşk) burada öğretici bir güç olarak tasvir edilir. “Ta‘lîm-i suhandânî” (söz söyleme sanatını öğretme) ifadesi, sevginin kahraman anlatıcıya edebî yetenekler kazandırdığını, onun söz söyleme, şiir yazma becerisini geliştirdiğini anlatır. Kahraman anlatıcı, aşk sayesinde söz ustası olmuştur. “İtdiler teslîm bülbüller gülistânı bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bülbüllerin (diğer şairler) gül bahçesini (şiir ve edebiyat dünyasını) ona teslim ettiklerini ifade eder. Bülbül, Divan edebiyatında genellikle şairleri ve şiir sanatını simgeler. Gülistan ise güzellikleri, aşkı ve şiir dünyasını temsil eder. Kahraman anlatıcı, aşk sayesinde kazandığı edebî yeteneklerle öyle bir seviyeye ulaşmıştır ki diğer şairler (bülbüller) ona bu dünyayı teslim etmişlerdir.

Olalı mesken dilâ çâh-ı zenahdânı bana

Künc-i zindân eyledi sahn-ı gülistânı bana (Nâbî G. 11/1)¹⁰⁹

“Olalı mesken dilâ çâh-ı zenahdânı bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin çenesindeki gamzenin (çâh-ı zenahdân) kendisi için bir mesken (konut, yerleşim yeri) olduğunu ifade eder. “Dilâ” kelimesi, burada “ey gönül” anlamında kullanılır ve kahraman anlatıcı kendi kalbine hitap eder. Onun kalbi, sevgilisinin çenesindeki gamzeyeye yerleşmiş gibidir. Yani, onun gönlü tamamen sevgilinin bu çekici ve güzel noktasına bağlıdır. “Künc-i zindân eyledi sahn-ı gülistânı bana” mısraında ise kahraman

¹⁰⁸ Akpınar, Şerife, *Agâh Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006.

¹⁰⁹ Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.

anlatıcı, zindan köşesinin (künc-i zindân) kendisi için bir gül bahçesinin meydanını (sahn-ı gülîstân) andırdığını ifade eder. Burada kahraman anlatıcı, sevgilinin gamzesine olan bağlılığı nedeniyle, dış dünyadaki güzelliklerin ve gül bahçelerinin bile ona zindan köşesi gibi görüldüğünü belirtir. Yani bütün dikkati ve ilgisi sevgilisinin güzelliğine odaklanmış olduğu için, diğer tüm güzel yerler ve şeyler ona anlamsız ve sıkıcı gelmektedir.

Bülbülün te‘sîr ider her lahza feryâdı bana

Ehl-i ‘ışkun hoş gelür ezkâr ü evrâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 28/1)¹¹⁰

“Bülbülün te‘sîr ider her lahza feryâdı bana” mısraında kahraman anlatıcı, bülbülün her an feryat etmesinin kendisi üzerinde bir etki yarattığını belirtir. Divan edebiyatında bülbül genellikle aşkla yanıp tutuşan, sevgilisine kavuşamamanın acısını çeken bir semboldür. Bülbülün sürekli ağlaması ve ötmesi, kahraman anlatıcının kalbinde bir yankı bulur ve onun aşk acısını hatırlatır. Bülbülün sürekli feryat etmesi kahraman anlatıcının duygularını derinleştirir ve onun aşk acısını pekiştirir. “Ehl-i ‘ışkun hoş gelür ezkâr ü evrâdı bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, aşk ehlinin zikirlerinin ve dualarının kendisine hoş geldiğini ifade eder. “Ehl-i ‘ışk” (aşk ehli) ifadesi, aşkla meşgul olan, aşk yolunda olan insanları tanımlar. “Ezkâr ü evrâd” (zikirler ve dualar) ise dini pratikler ve ibadetler anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, aşk ehlinin bu manevî pratiklerinin kendisine hoş geldiğini, ona huzur verdiğini belirtir. Aşk, burada ilahî bir boyuta taşınır ve aşkla meşgul olanların dini ve manevî pratikleri kahraman anlatıcının ruhunu besler.

Nâr-ı ‘aşkun şu‘lesidür nûr-ı sübhânı bana

Zerre-i şevk-i cemâlün şem‘-i Yezdânı bana (Şühûdî G. 25/1)¹¹¹

“Nâr-ı ‘aşkun şu‘lesidür nûr-ı sübhânı bana” mısraında kahraman anlatıcı, aşkın ateşinin alevinin (şu‘le) kendisi için ilahî bir ışık (nûr-ı sübhân) olduğunu ifade eder. “Nâr-ı aşk” (aşkın ateşi) ifadesi, aşkla yanıp tutuşmayı, derin bir aşk duygusunu simgeler. Bu aşkın

¹¹⁰ Alpay, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.

¹¹¹ Eğri, Sadettin, *Şühûdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1989.

ateşi, kahraman anlatıcı için Tanrı'nın nuru gibi kutsal ve aydınlatıcıdır. “Nûr-ı sübhân” ifadesi, Tanrı'nın ışığını, ilahî aydınlanmayı ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşkın ateşiyle yanarken, bu ateşin alevini ilahî bir ışık olarak görür ve bu ışıkla aydınlanır. “Zerre-i şevk-i cemâlün şem‘-i Yezdânı bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, sevgilinin güzelliğinin (cemâlün) bir zerresinin (zerre-i şevk) kendisi için Tanrı'nın mumuna (şem‘-i Yezdân) benzediğini ifade eder. “Zerre-i şevk-i cemâl” ifadesi, sevgilinin güzelliğinden gelen en küçük bir parça, bir anlık bir bakış, bir kıvılcım anlamına gelir. Bu küçük parça bile kahraman anlatıcı için Tanrı'nın mumu gibi aydınlatıcıdır. “Şem‘-i Yezdân” ifadesi; Tanrı'nın mumu, yani ilahî ışık kaynağıdır.

2. 3. 3. 5. -Im bana

-Im eki I. tekil şahıs iyelik ekidir. Geldiği kelimeye aitlik anlamı katar. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında kahraman anlatıcının kendisine ait bir özelliğinin yine kendisini etkilediği veya kendisine yöneldiği söylenebilir.

“-Im bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam 6 gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin üçü 16. yüzyıla (*Edirneli Nazmî: G.287, 288; Ravzî: G.36*), biri 17. yüzyıla (*Nahîfî Süleyman Efendi: G.27*), ikisi ise 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emiri: G.70; Racûlî: G.4*) aittir.

Bûs-ı leb kim lutf ider geh geh o cânânum bana

Andan özge nesne virmez lezzet-i cânum bana (Edirneli Nazmî G. 287/1)¹¹²

“Bûs-ı leb kim lutf ider geh geh o cânânum bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin zaman zaman (geh geh) kendisine dudaklarından bir öpücük (bûs-ı leb) lütfetmesinin (lutf ider) en büyük nimet olduğunu ifade eder. “Cânân” kelimesi, sevgili anlamına gelir ve “o cânânum” ifadesi, onun sevgilisine duyduğu derin aşkı ve sevgiyi belirtir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin dudaklarından aldığı öpücüğün kendisi için çok değerli olduğunu ve bunu bir lütuf olarak gördüğünü dile getirir. “Andan özge nesne virmez lezzet-i cânum bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bu öpücükten başka hiçbir şeyin (andan özge nesne) ona aynı ruhsal zevki (lezzet-i cânum) veremeyeceğini ifade

¹¹² Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

eder. “Lezzet-i cânım” ifadesi; ruhun zevki, manevî haz anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin öpücüğünün ona en büyük manevî hazzı verdiğini ve başka hiçbir şeyin bu zevki yaşatamayacağını vurgular.

Nâz u istignâ idüp gelmezse cânânum bana

‘Azm-i kûy-ı yâr ider yâ hû diyüp cânım bana (Ravzî G. 36/1)¹¹³

“Nâz u istignâ idüp gelmezse cânânum bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin naz ve ilgisizlik yaparak (nâz u istignâ) kendisine gelmediğini ifade eder. “Nâz” sevgilinin cilve yapması, “istignâ” ise ilgisiz ve soğuk davranması anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin bu tavırlarına rağmen ona duyduğu derin aşkı belirtmektedir. “‘Azm-i kûy-ı yâr ider yâ hû diyüp cânım bana” mısraında ise kahraman anlatıcının ruhu (canım), “yâ hû” diyerek (Allah’ın ismini anarak) sevgilinin mahallesine (kûy-ı yâr) gitmeye karar verir (‘azm ider). “‘Azm-i kûy-ı yâr” ifadesi, sevgilinin mahallesine gitmek için karar verme anlamına gelir. “Yâ hû” ifadesi, Divan edebiyatında Allah’ı anmak için kullanılan bir ifadedir ve burada manevî bir boyutu ima eder.

Derdüm görüp terahhum ider düşmenüm bana

Rahm eylemez mi ol gül-i sîmîn tenüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 27/1)¹¹⁴

“Derdüm görüp terahhum ider düşmenüm bana” mısraında kahraman anlatıcı, düşmanının bile onun derdini görüp acıdığını, ona merhamet ettiğini ifade eder. “Derdüm” (derdim) kelimesi, onun çektiği sıkıntıları ve acıları ifade eder. “Terahhum” kelimesi; acıma, merhamet gösterme anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, düşmanının bile onun acılarına dayanamadığını ve ona merhamet ettiğini belirtmektedir. “Rahm eylemez mi ol gül-i sîmîn tenüm bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, sevgilisinin (gül-i sîmîn ten) neden kendisine merhamet etmediğini sorgular. “Gül-i sîmîn ten” ifadesi, “gümüş tenli güzel” anlamına gelir ve sevgilinin güzelliğini ve zarafetini ifade eder. “Rahm eylemek” ise merhamet etmek anlamına gelir. Kahraman anlatıcı,

¹¹³ Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşikkitabevi, Ankara 2007.

¹¹⁴ Alpay, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.

düşmanının bile kendisine acıdığı bir durumda, sevgilisinin neden kendisine merhamet etmediğini sormaktadır.

Gösterir dâ'im savâb u sıdkı vîcdânım bana

Muhterem güller 'ayân eyler gülistânım bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 70/1)¹¹⁵

“Gösterir dâ'im savâb u sıdkı vîcdânım bana” mısraında kahraman anlatıcı, vîcdânının sürekli olarak ona doğruluğu (savâb) ve samimiyeti (sıdk) gösterdiğini ifade eder. “Savâb” kelimesi doğruluk ve iyilik anlamına gelirken, “sıdk” kelimesi samimiyet ve dürüstlük anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, vîcdânının kendisine her zaman doğru olanı ve samimi olanı gösterdiğini belirtir. “Muhterem güller 'ayân eyler gülistânım bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, vîcdânının bu doğruluğu ve samimiyeti sayesinde saygıdeğer kişilerin (muhterem güller) ona kendi gül bahçelerini (gülistanlarını) açtığını ifade eder. “Muhterem” kelimesi saygıdeğer anlamına gelirken, “ayân eyler” ifadesi açar, gösterir anlamındadır. “Gülistânım” ise gül bahçem anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, dürüstlüğü ve samimiyeti sayesinde saygıdeğer kişilerin kendisine kapılarını açtığını belirtir.

Kâse-yi nîm sundu sâki bâde(y)i yârim bana

Tevbe etdim artık içmem virmesin yârim bana (Racûlî G. 4/1)¹¹⁶

“Kâse-yi nîm sundu sâki bâde(y)i yârim bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin kendisine yarım bir kadeh şarap sunduğunu ifade eder. “Kâse-yi nîm” yarım kadeh anlamına gelir, “sâki” şarap sunan kişi demektir ve burada sevgiliyi (yâr) simgeler. “Bâde” şarap anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin ona yarım kadeh şarap sunduğunu belirtir. “Tevbe etdim artık içmem virmesin yârim bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bu duruma karşılık tövbe ettiğini ve artık içki içmeyeceğini belirtir. “Tevbe etdim” tövbe ettim anlamına gelir, “artık içmem” ifadesi ise bundan sonra içki içmeyeceğini ifade eder. “Virmesin yârim bana” ise sevgilisinden bir daha içki vermemesini istemektedir.

¹¹⁵ Serin, 2007, a.g.e.

¹¹⁶ Karakaş, Esma, *Racûlî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

2. 3. 3. 6. -İmdir bana

-Im eki I. tekil şahıs iyelik ekidir. -Dİr eki ise ek fiilin III. tekil şahıs geniş zaman çekimidir. -Im eki aitlik, -Dİr eki ise kesinlik ifade eder. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında kahraman anlatıcıya ait bir özelliğin kesin bir şekilde ortaya konduğu ifade edilebilir.

“-İmdir bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. Yüzyıla (*Behçetî Hüseyin Efendi: G.15*) aittir.

Zülfünü tahrîk iden hep bâd-ı âhımdur bana

Kara günler gösteren baht-ı siyâhumdur bana (Behçetî Hüseyin Efendi G. 15/1)¹¹⁷

“Zülfünü tahrîk iden hep bâd-ı âhımdur bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin saçlarını (zülfünü) hareket ettiren rüzgarın (bâd) aslında kendi iç çekişleri (âh) olduğunu söyler. “Tahrîk iden” ifadesi hareket ettiren anlamına gelir. Burada, “âh” kelimesi kahraman anlatıcının iç çekişlerini ve derin nefeslerini ifade eder. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin saçlarının dalgalanmasına sebep olan rüzgarın, kendi iç çekişlerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu, kahraman anlatıcının aşkının derinliğini ve etkisini vurgular. “Kara günler gösteren baht-ı siyâhumdur bana” mısraında ise kahraman anlatıcı; kara günleri (kötü talihi) kendisine gösterenin, kendi talihsizliği (baht-ı siyâh) olduğunu ifade eder. “Baht-ı siyâh” ifadesi siyah talih, yani kötü şans anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, yaşadığı zor ve kara günlerin sebebinin kendi kötü şans olduğunu belirtmektedir.

2. 3. 3. 7. -In bana

-In eki II. tekil şahıs iyelik ekidir. Sen zamirine aidiyet bildirir. Bana redifi ile kullanıldığında “sen” zamirine ait bir özelliğin kahraman anlatıcıya yönelişini ifade eder.

¹¹⁷ Ölmez, Ahmet, *Behçetî Hüseyin Efendi Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1996.

“-In bana” redifi kullanılarak yazılmış dört gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin dördü de 19. Yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.66, 67; Fatîn: G.8; Rıfkî: G.2*) aittir.

Keşf olurdu nükte-i pinhân-ı esrârın bana

Bir haber virse murad üzre haberdârın bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 66/1)¹¹⁸

“Keşf olurdu nükte-i pinhân-ı esrârın bana” mısraında kahraman anlatıcı, gizli sırların (nükte-i pinhân-ı esrâr) kendisine açılacağını (keşf olurdu) ifade eder. “Nükte” kelimesi ince anlam, gizli bilgi anlamına gelir; “pinhân” ise gizli demektir. “Esrâr” ise sırlar anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, bu gizli sırların kendisine açılacağını belirtmektedir. “Bir haber virse murad üzre haberdârın bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, bir habercinin (haberdâr) kendisine isteğine uygun (murad üzre) bir haber vermesi durumunda, bu sırların açılacağını ifade eder.

Sevdiğim lâıyk mıdır her dem sitemkârın bana

Lutf idüp söyle nedir bu rütbe âzârın bana (Fatîn G. 8/1)¹¹⁹

“Sevdiğim lâıyk mıdır her dem sitem-kârın bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevdiğinin sürekli olarak ona zulmetmesinin (sitemkâr) kendisine reva olup omadığını sorgular. “Lutf idüp söyle nedir bu rütbe âzârın bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, sevdiğinden (sevgilisinden) lutf ederek (lutf idüp) ona bu derecede (bu rütbe) incitici davranışlarının (âzâr) nedenini açıklamasını istemektedir. “Rütbe” kelimesi burada derece, seviye anlamında kullanılmıştır; “âzâr” ise eziyet, incitme anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin ona neden bu kadar eziyet ettiğini öğrenmek istemektedir.

Yakma cismim nev-cevânım yok mı insâfın bana

Perde-i nâmûsumı ref' et dedi hecrin bana (Rıfkî G. 2/1)¹²⁰

“Yakma cismim nev-cevânım yok mı insâfın bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinden bedenini (cismim) yakmamasını, kendisine merhamet edip insaf

¹¹⁸ Serin, 2007, a.g.e.

¹¹⁹ Soldan, Uğur, *Fatîn Divanı İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2005.

¹²⁰ Altınok, Mevlüt, *Rıfkî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

göstermesini istemektedir. “Yakma cismim” ifadesi, sevgilisinin ona acı vermemesi anlamına gelir. “Nev-cevân” yeni yetme sevgili demektir. “Yok mı insâfın bana” ifadesi ise “bana insafın yok mu?” anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin ona merhamet göstermesini istemektedir. “Perde-i nâmûsumı ref` et dedi hecrin bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, sevgilisinin ayrılığının (hecr) ona nâmus perdesini (perde-i nâmûs) kaldırmasını (ref` et) söylediğini ifade eder. “Perde-i nâmûs” ifadesi, nâmus perdesi yani şeref ve haysiyetin simgesi olan örtü anlamına gelir. “Ref` et” kaldırmak anlamındadır. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin ayrılığının ona utanç verici ve haysiyet kırıcı bir istekte bulunduğunu belirtmektedir.

2. 3. 3. 8. -İndır bana

-In eki II. tekil şahıs iyelik ekidir. -Dİr eki ise ek fiilin III. tekil şahıs geniş zaman çekimidir. Birlikte kullanıldıklarında “sen” zamirine ait özelliğin net bir şekilde ortaya konduğu söylenebilir.

“-İndır bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (*Selâmî: G.9*) aittir.

Kanda baksam görinen ey dost cemâlündür bana

Hem-demüm serrâ vü darrâ da hayâlündür bana (Selâmî G. 9/1)¹²¹

“Kanda baksam görinen ey dost cemâlündür bana” mısraında kahraman anlatıcı, sevgiliye seslenerek nereye bakarsa baksın sevgilisinin güzelliğinin (cemâl) kendisine göründüğünü ifade eder. “Kanda baksam” nereye baksam anlamına gelir. “Ey dost” hitabıyla sevgiliye seslenir. “Cemâlündür bana” ifadesi, senin güzelliğindir bana anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, her yerde sevgilisinin güzelliğini gördüğünü belirtmektedir. “Hem-demüm serrâ vü darrâ da hayâlündür bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, sevgilisinin hayalinin (hayâl) iyi ve kötü her durumda (serrâ vü darrâ) ona yoldaş olduğunu ifade eder. “Hem-demüm” ifadesi yoldaşım, arkadaşım anlamına gelir. Ali İmran 134. ayette geçen “serrâ vü darrâ” kelimeleri bolluk, bereket

¹²¹ Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.

ve darlık, sıkıntı anlamlarına gelmektedir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin hayalinin her durumda ona yoldaş olduğunu belirtmektedir.

2. 3. 3. 9. -lAr bana

-lAr eki Türkçede kelimeleri çoğul yapmak için kullanılan çekim ekidir. Geldiği kelimeye çokluk anlamının yanı sıra farklı anlamlar da katar. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında kahraman anlatıcıya yönelen özelliklerin niceliğini ifader eder. Bu ifade genel itibariyle bir mübalağa şeklinde kendini gösterir.

“-lAr bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. Yüzyıla (Diyarbakırlı Ali Emirî: G.55) aittir.

Girdi gülşen şekline sînemdeki dâğlar bana

Nev-bahâr eyyâmı oldu hoş gelür bâğlar bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 55/1)¹²²

“Sînemdeki dağlar (yaralar, acılar) bana gül bahçesi şekline büründü. İlkbahar günleri geldi; şimdi bağlar, bahçeler bana güzel görünür oldu.” Beyitte kahraman anlatıcı, iç dünyasındaki dönüşümü imgeler aracılığıyla anlatır. “Sînemdeki dâğlar” ifadesi kalbindeki yara, acı, keder anlamına gelir. Bu acılar artık şaire “gülşen” yani gül bahçesi gibi görünmektedir. Yani, bir dönüşüm yaşanmış, acı estetik bir hâl almıştır. İkinci mısırda “Nev-bahâr eyyâmı” yani ilkbahar günlerinin gelişiyile birlikte, doğanın yeniden canlanması gibi, şairin iç dünyasında da bir tazelenme, ferahlama olmuştur. Artık “bağlar, bahçeler” hoş görünmektedir. Hem dış dünyadaki mevsimsel değişim hem de ruh hâli arasında bir paralellik kurulmuştur.

2. 3. 3. 10. -lık bana

Genellikle adlardan ve sıfatlardan adlar türeten +lIk/ +lUk eki çok işlek ve kapsamlı bir ektir. Asıl işlevi, eklendiği kelimeye “ tahsis, bir şey için” anlamı veren adlar türetmektir. Ekteki kullanım işlekliliği e geldiği kelimenin anlam yapısı ona, ana işlevine koşur yeni bir takım işlevler daha kazandırmıştır. Böylece ekin görevi dallanmış ve kapsamı genişlemiştir. Ekin başlıca görevleri şunlardır:

¹²² Serin, 2007, a.g.e.

1. +Ilk +Iuk eki, adlardan “tahsis” işlevli ve “bir şey için” anlamlı adlar türetir: akşamlık, başlık.
 2. Ek yine “tahsis” işlevi ve “bir şeyin toplu olarak konulduğu yer” anlamıyla mekan, yer adları oluşturur: ayakkabılık, çiftlik...
 3. Bir nesnenin doğadaki bolluğunu, toplu olarak bulunduğu yeri gösteren adlar da yapar: ağaçlık, kömürlük...
 4. Ülke, ilçe, köy, mahalle, semt gibi yer adları oluşturur: Arnavutluk, Ayalık...
 5. Alet adları yapar: ağızlık, biberlik...
 6. bir meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adı ve uğraşı alanı gösteren adlar türetir: askerlik, aşçılık
- +Ilk eki daha birçok farklı kelime türetmek için kullanılır. Bana redifi ile birlikte kullanıldığında türettiği bütün yeni anlamları kahraman anlatıcıya yönelir.

“-lık bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin bir 15. yüzyıla (*Kişverî: G.17*), biri ise 16. yüzyıla (*Kara Fazlî: G.5*) aittir.

Gül yüzüngdin ayru yohdur bâğ-ı rızvânlığ manga

Bülbül-i gülzâr-ı derdim yoh gülistânlig manga (Kışverî G. 17/1)¹²³

“Gül yüzüngdin ayru yohdur bâğ-ı rızvânlığ manga” mısraında kahraman anlatıcı, sevgilisinin gül yüzünün (gül yüzüngdin) kendisinden uzak olduğunu ifade eder ve bu nedenle onun hoşnutluk bahçesi (bâğ-ı rızvân) olmadığını belirtir. “Ayru yohdur” ifadesi ayrı değildir, ayrılmış değildir anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, sevgilisinin güzel yüzünün kendisinden uzak olması nedeniyle onun hoşnutluk bahçesi olamayacağını belirtir. “Bülbül-i gülzâr-ı derdim yoh gülistânlig manga” mısraında ise kahraman anlatıcı, kendi içindeki derdi anlatan bülbülün (bülbül-i gülzâr-ı derdim) gül bahçesi (gülistân) olmadığını ifade eder. “Gülistânlig manga” ifadesi gül bahçesi olmadığını gösterir. Kahraman anlatıcı, kendi iç dünyasında yaşadığı derdi anlatan bülbülün gül bahçesi olmadığını belirtir.

¹²³ Demirci, Jale Talan, *Kişverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1994.

Virdi şöhret subh-veş mihründe sâdıklık bana

Âfitâbum gögden inmiş gibi ‘âşıklık bana (Kara Fazlî G. 5/1)¹²⁴

“Virdi şöhret subh-veş mihründe sâdıklık bana” mısraında kahraman anlatıcı, doğruluk ve sadakatinin sabah vaktinde doğan güneşin şanıyla övüldüğünü ifade eder. “Subh-veş mihr” ifadesi sabah vaktinde parlayan güneş demektir. Kahraman anlatıcı; doğruluk ve sadakatinin, sabah vaktinde doğan güneşin şanıyla övüldüğünü belirtir. Âfitâbum gögden inmiş gibi ‘âşıklık bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, kendi aşkının sanki gökten inmiş gibi olduğunu ifade eder. “Gögden inmiş gibi ‘âşıklık bana” aşkım sanki gökten inmiş gibi bana anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, kendi aşkının olağanüstü bir şekilde yüce ve ilahî bir kaynaktan geldiğini ima eder.

2. 3. 3. 11. -mAz bana

-mAz eki, fiilin geniş zaman III. tekil şahıs çekiminde kullanılan olumsuzluk ekidir. Ek, eklendiği fiile öznesinin “o” olduğu ve eylemin gerçekleşmediğini ifade eden cümleler oluşturur. Bu durum sürekli olarak tekrar eder. –mAz olumsuzluk eki, bana redifi ile birlikte düşünüldüğünde kahraman anlatıcının “o” öznesinin gerçekleştirmedeği eylemlerle muhattab olma özelliğini gösterir. Aşağıdaki beyit örnek olarak incelenecektir.

“-mAz bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 13. yüzyıla (Yunus Emre: G.77) aittir.

Ben dost ile dost olmuşam kimseler dost olmaz bana

Münkirler bakar gülüşür selâm dahi vermez bana (Yunus Emre G. 77/1)¹²⁵

“Ben dost ile dost olmuşam kimseler dost olmaz bana” mısraında kahraman anlatıcı, bir dost ile dost olduğunu ifade eder ve diğer insanların kendisiyle dostluk kuramadığını belirtir. “Dost ile dost olmuşam” ifadesi, Allah ile dost olduğum anlamına gelir. “Kimseler dost olmaz bana” ise kimse benimle dost olmaz anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, Hakk’ı dost edindiğinden insanların kendisiyle dostluk kurmadığını vurgular.

¹²⁴ Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

¹²⁵ Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, Ordupazarı Belediyesi Yayınları (3. Baskı), İstanbul 2006.

“Münkirler bakar gülüşür selâm dahi vermez bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, inkarcıların (münkirler) kendisine bakıp gülümsediğini ancak kendisine selam vermediklerini ifade eder. “Münkirler” ifadesi inkarcılar anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, bu inkarcıların kendisine gülümsediğini ancak selam vermediklerini belirtir.

2. 3. 4. Sözcük/sözcükler + ek/ekler + bana

2. 3. 4. 1. Ağlar bana

Burada bana redifi ile birlikte bir kelime ve bir ek kullanılmıştır. Kelime ağlamak fiili, ek ise –r geniş zaman ekidir. Ağlamak kelimesinin TDK’ye göre anlamlarını şu şekilde sıralamak mümkündür. Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek; ağaç budandığında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak; herhangi bir şeyden yakınmak; bir duruma üzülmek. Ağlamak fiili, –r geniş zaman III. tekil şahıs ile çekimlendiğinde eylemin sürekli olduğu, ağlayan kişinin “O” zamiri olduğu görülür. Bana redifiye birlikte düşünüldüğünde “o” zamininin kahraman anlatıcı için daima gözyaşı döktüğü söylenebilir.

“Ağlar bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri 16. yüzyıla (*Derzi-zâde Ulvî: G.14*), biri ise 19. yüzyıla (*Fatîn: G.3*) aittir.

Pister-i mihnetde çeşm-i hûn-feşân ağlar bana

Zahm-ı sînem nice demlerdür ki kan ağlar bana (Derzizâde Ulvî G. 14/1)¹²⁶

“Pister-i mihnetde çeşm-i hûn-feşân ağlar bana” mısraında kahraman anlatıcı, sıkıntı döşeginde (pister-i mihnetde) gözlerinin kanla dolup taşıdığını ifade eder. “Pister-i mihnet” sıkıntı döşegi anlamına gelir. “Çeşm-i hûn-feşân” ifadesi kanla dolu göz anlamına gelir; gözlerin kanla dolması anlamına gelir. “Ağlar bana” ise gözyaşı döktüğünü ifade eder. Kahraman anlatıcı, zorluklarla dolu yolculuğunda gözyaşı döktüğünü belirtir. “Zahm-ı sînem nice demlerdür ki kan ağlar bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, göğsünün yarasının kan akıttığını ifade eder. “Zahm-ı sînem” göğsünün yarası anlamına gelir. “Nice demlerdür ki kan ağlar bana” ise kaç defa oldu

¹²⁶ Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzi-zâde ‘Ulvî Divan*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018.

da kan aktığını ifade eder. Kahraman anlatıcı, göğsünün yarasının kaç kere kan akıttığını belirtir.

Hâlîme agâh olsa mihr u mâh ağlar bana

Kisve-yi mâtem giyer ebr-i siyâh ağlar bana (Fatîn G. 3/1)¹²⁷

“Hâlîme agâh olsa mihr u mâh ağlar bana” mısraında kahraman anlatıcı, durumunu bilen kişilerin (hâlîme agâh olsa) güneş ve ayın (mihr u mâh) kendisi için ağladığını ifade eder. “Agâh” kelimesi; bilen, farkında olan anlamına gelir. “Mihr u mâh” ifadesi güneş ve ay anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, iç dünyasındaki sıkıntıları ve acıları bilen kişilerin, hatta doğanın bile kendisi için ağladığını ima eder. “Kisve-yi mâtem giyer ebr-i siyâh ağlar bana” mısraında ise kahraman anlatıcı, yas kıyafeti giymiş gibi bulutların (kisve-yi mâtem) siyah duman gibi ağladığını belirtir. “Kisve-yi mâtem” yas kıyafeti anlamına gelir. “Ebr-i siyâh” ise siyah bulut anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, bulutların sanki yas giymiş gibi ağladığını ifade eder.

2. 3. 4. 2. Cümle bendendir bana

“Cümle bendendir bana” redifinde bana redifine ilave olarak iki kelime ve iki ek kullanılmıştır. Kelimeler “cümle ve ben” ekler ise “-Dan ve -dİr”dır. Cümle kelimesi, “bütün” anlamına gelen ve sıfat görevinde kullanılan bir sözcüktür. Ben sözcüğü ise I. tekil şahıs yerine kullanılan zamir görevinde bir sözcüktür. -DAn eki ayrılma durum eki, -Dİr eki ise ek fiilin geniş zaman III. tekil şahıs çekimidir. Kelimeler ve ekler bana redifiyle bir bütün olarak düşünüldüğünde kahraman anlatıcının yaptığı eylemlerin yine kendisine yöneldiği ifade edilebilir.

“Cümle bendendir bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. Yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.50*) aittir.

Sa’yı terk itdim şu gaflet cümle bendendir bana

Sû-yi âsâr-ı ‘atâlet cümle bendendir bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 50/1)¹²⁸

¹²⁷ Soldan, Uğur, *Fatîn Divanı İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2005.

¹²⁸ Serin, 2007, a.g.e.

“Çabayı (gayreti) bıraktım; bu gafletin tamamı benim yüzümdendir. Tembellik belirtilerine yönelmem de tamamen benim yüzümdendir.” Kahraman anlatıcı, içinde bulunduğu tembellik ve gaflet hâlinin sorumluluğunu kimseye yüklemekten doğrudan kendisine ait olduğunu kabul eder. Gayreti terk ettiğini ve bu durumun sebebinin yine kendi ihmalkârlığı, dikkatsizliği olduğunu belirtir. Aynı şekilde, tembellik alametlerine yönelmesini de kendi kusuru olarak görür.

2. 3. 4. 3. Çok gördi bana

“Çok gördi bana” redifinde bana redifine ilave olarak iki kelime ve bir ek kullanılmıştır. Kelimeler zarf görevinde kullanılan “çok” kelimesi ve eylem görevinde kullanılan “gör” kelimesidir. Ek ise görülen geçmiş zaman ekinin III. tekil şahıs çekimidir. Redif olarak kullanılan kelimeler ve ek bana redifi ile düşünüldüğünde kahraman anlatıcıya III. tekil şahıs yani “o” zamiri tarafından geçmiş zaman diliminde bir esirgeme yöneltilmiştir.

“Çok gördi bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. Yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emîrî: G.79*) aittir.

Çarh-ı dûn bir büt-i âfitâbı çok gördi bana

Enbât-ı dil-i âşufteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 79/1)¹²⁹

“Alçak felek, bana güneş gibi güzel bir sevgiliyi çok gördü. Düşkün yüreğin eşini bana çok gördü.” Kahraman anlatıcı, kaderin (feleğin) kendisine güneş gibi parlak ve güzel bir sevgiliyi layık görmediğinden yakınmaktadır. Bu ifadenin arkasında, kahraman anlatıcının arzuladığı güzelliğe ve mutluluğa ulaşamaması ve bu nedenle yaşadığı hayal kırıklığı vardır. Kahraman anlatıcı, aşk acısıyla dolu olan yüreğine uygun bir eşin, yani kendisini anlayacak ve sevecek bir sevgilinin de kader tarafından kendisine layık görülmediğini ifade etmektedir. Burada “düşkün yürek” kahraman anlatıcının derin aşk acısını ve sevgiliye olan özlemini belirtir.

2. 3. 4. 4. Dirler bana

“Dirler bana” redifinde bana redifine ilave olarak bir kelime ve iki ek kullanılmıştır. Kelime fiil görevindeki “de-” sözcüğüdür. Ekler ise –r geniş zaman eki ve III. çoğul

¹²⁹ Serin, 2007, a.g.e.

şahıs ekidir. Kelime ve ekler bana redifi ile birlikte düşünüldüğünde demek fiilinin III. çoğul şahıs zamiri tarafından kahraman anlatıcıya sürekli olarak yönetildiği görülmektedir.

“Dirler bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. Yüzyıla (*Senîh-i Mevlevî: G.2*) aittir.

Bezm-i ‘ıška mahremim ehl-i safâ dirler bana

Cümle yârân-ı muhabbet merhabâ dirler bana (Senîh-i Mevlevî G. 2/1)¹³⁰

“Aşk meclisine sırdaşım, bana safâ ehli derler. Bütün âşık dostlar bana merhaba derler.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini tasavvufi aşk yolunun bir eri olarak tanıtır. “Bezm-i aşk” ifadesi, mecaz anlamda Allah aşkıyla yanıp tutuşanların, âriflerin meclisidir. “Mahrem” olmak, o meclisin sırlarına erişmiş, oraya kabul edilmiş olmayı ifade eder. Kendisini şu şekilde tanıtır: Ben sıradan biri değilim, aşk meclisinin sırdaşlarındayım. Bu yüzden insanlar bana “ehl-i safâ” yani maneviyatla arınmış kişi derler ve bu yolda olan herkes, muhabbet dostları, bana “merhaba” diyerek sevgiyle yaklaşır.

2. 3. 4. 5. Düşmez bana

“Düşmez bana” redifinde bana redifine ek olarak bir kelime ve bir ek kullanılmıştır. Kelime fiil görevindeki “düş-” sözcüğü; ek ise geniş zaman III. tekil şahıs olumsuzluk ekidir. Kelime ve ek bana redifi ile birlikte düşünüldüğünde kahraman anlatıcının hiçbir zaman elde edemediği özellikleri yansıtmaya çalıştığı ifade edilebilir.

“Düşmez bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. yüzyıla (*Kırımlı Rahmî: G.2*) aittir.

‘Âşıkam sevdâ-yı vasl-ı dil-rübâ düşmez bana

Hûlyâ-kâri-i vaz‘-ı nâ-sezâ düşmez bana (Kırımlı Rahmî G. 2/1)¹³¹

¹³⁰ Okyay, Ercan, *Senî-i Mevlevî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 2005.

“Aşığım, gönül alan sevgilinin vuslatının sevdası bana düşmez. Böyle uygun olmayan şeyleri düşlemek bana düşmez.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, derin bir aşk ve bu aşkın getirdiği umutsuzluğu ifade etmektedir. Sevgilisine kavuşmanın kendisine nasip olmayacağını, bu arzunun kendisine düşmeyeceğini belirtmektedir. Aynı zamanda, sevgilisinden vazgeçmenin acısını düşünmenin bile kendisi için uygun olmadığını dile getirmektedir. Kahraman anlatıcı, sevdiğine kavuşma umudunun olmaması ve ondan vazgeçememesi arasında sıkışmış bir ruh hali içinde olduğunu ifade etmektedir.

2. 3. 4. 6. Eger sensin bana

“Eger sensin bana” redifinde bana redifine ilave olarak iki kelime ve bir ek kullanılmıştır. Kelimeler; şayet anlamına gelen ve bağlaç görevinde kullanılan “eger” kelimesi ve II. tekil şahıs yerine kullanılan “sen” zamiridir. Ek ise ek fiilin geniş zaman II. tekil şahıs çekimi olan “sin” ekidir. Kelimeler ve ek bana redifi ile birlikte düşünüldüğünde kahraman anlatıcı “sen” zamininin varlığını şartlandırarak bazı özellikleri açıklamıştır.

“Eger sensin bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 15. Yüzyıla (*Kişverî*: G.28) aittir.

Yârsız ölesiyem yâr eger sensin manga

Kan olasıdur dilim dil-dâr eger sensin manga (*Kişverî* G. 28/1)¹³²

“Eğer bana sevgili sensen sevgilisiz öleyim. Eğer gönül alan sevgili bana sensen gönlüm kan olsun.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, sevgiliye duyduğu aşkı ve bu aşkın getirdiği iç çalkantıyı ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı, sevgilinin gerçekten kendisine ait olup olmadığını sorgularken, bu belirsizliğin getirdiği derin acıyı ve kararsızlığı dile getirmektedir. İlk mısradan, eğer sevgilim sensen sevgisiz öleyim derken, ikinci mısradan ise eğer gönlümü çalan sensen gönlüm kan olsun diyerek,

¹³¹ Elmas, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 1997.

¹³² Demirci, Jale Talan, *Kişverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1994.

sevgilinin sevgisinden emin olamamanın verdiği acıyı ve bu acının derinliğini ifade etmektedir.

2. 3. 4. 7. El verdi bana

“El verdi bana” redifinde bana redifine ilave olarak iki kelime ve bir ekten oluşan bir deyim kullanılmıştır. “El vermek” deyimini, Türkçede çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Başlıca anlamları şunlardır: Yardım Etmek: Bir kişiye bir işi yaparken destek olmak, yardımda bulunmak. Öğretmek, Yol Göstermek: Bir konuda bilgi ve deneyim aktarmak, bir işe başlamasında rehberlik etmek. Katılmak, Pay Sahibi Olmak: Bir işte veya faaliyette ortak olmak, iştirak etmek. Mecazen Yetmek: Bir işin yapılması için yeterli olmak, yeterliliğe sahip olmak.

“El verdi bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. Yüzyıla (*Sırrî Râhile Hanım: G.1*) aittir.

İftirak-ı dil-rübâdan ‘uzlet el verdi bana

‘Uzlet içre gence erdim devlet el verdi bana (Sırrî Râhile Hanım G. 1/1)¹³³

Bu beyitte kahraman anlatıcı gönül çalan sevgiliden ayrılmanın ona yalnız kalma fırsatı verdiğini ve bu yalnızlık içinde büyük bir hazineye, yani mutluluğa ulaştığını ifade etmektedir. Sevgiliden ayrılmanın ve yalnız kalmanın ona huzur ve talih getirdiğini anlatan bu beyit, Klasik Türk şiirinde sıkça rastlanan bir temayı yansıtır: Ayrılığın ve yalnızlığın getirdiği huzur ve mutluluk. Kahraman anlatıcı, yalnızlık içinde kendini bulmuş ve bu durumdan büyük bir mutluluk ve tatmin duymuştur.

2. 3. 4. 8. Etdin bana

“Ettin bana” redifinde bana redifine ilave olarak bir kelime ve iki ek kullanılmıştır. Et-kelimesi Türkçede genellikle yardımcı eylem olarak kullanılan bir fiildir. Öncesinde kullanılan kelime ya da kelime grubuna bağlı olarak farklı anlamlar kazanır. -dı eki redif olarak kullanılan ilk ektir. Görülen geçmiş zaman ekidir. Yapılan eylemin bizzat görüldüğünü ifade eder. -n eki ise redif olarak kullanılan ikinci ektir. II. tekil şahıs

¹³³ Açıl, Berat, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

ekidir. Eylemin doğrudan sen zamiri tarafından gerçekleştirildiğini ifade eder. Bana redifine ilave olarak kullanılan çekimli fiil kahraman anlatıcının sen zamirinin eylemlerine doğrudan muhatrap olduğunu ifade eder.

“Etdin bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (*Rıfkî: G.1*) aittir.

Ey felek bilmem nedendir bunca zulm etdin bana

Kılmadın aslâ mürüvvet niçe kahr etdin bana (*Rıfkî G. 1/1*)¹³⁴

“*Ey Felek! Bana bunca zulm ettiğin nedendir bilmem. Bana asla yiğitlik göstermedin, pek çok eziyet ettin.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı, yaşadığı zorluklar karşısında Felek’e sitem etmekte ve ona neden bu kadar zulmedildiğini anlamadığını ifade etmektedir. Aynı zamanda, feleğin kendisine hiçbir zaman yardım etmediğini ve aksine birçok zorluk ve eziyet yaşattığını dile getirmektedir. Bu beyit, insanın kader ve talih karşısındaki çaresizliğini ve yaşadığı acıları sorgulamasını yansıtmaktadır.

2. 3. 4. 9. Etdirir bana

“Etdirir bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. Yüzyıla (*İbrahim Hanîf: G.15*) aittir.

Sevdâ-yı zülfün âh-ı hezâr etdirir bana

Havfım odur ki terk-i diyâr etdirir bana (*İbrahim Hanîf G. 15/1*)¹³⁵

“*Saçının sevdası bana bülbül gibi ah ettirir. Korkum odur ki bana vatanımı terk ettirir.*” Kahraman anlatıcı, sevgilisinin saçlarına olan tutkusunun ne kadar derin olduğunu ifade etmektedir. Sevgilisinin saçlarını düşündüğünde, içinde bülbül gibi inleyen ve acı çeken seslerin yükseldiğini söylemektedir. Bu ifade, kahraman anlatıcının sevgilisinin saçlarına olan derin aşkını ve ona duyduğu özlemi vurgulamaktadır. Sevgilisinin saçlarına olan tutkusunun o kadar güçlü olduğunu düşünür ki onun sevgisi yüzünden vatanından uzaklaştırılacağından endişe eder.

¹³⁴ Altınok, Mevlüt, *Rıfkî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

¹³⁵ Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.

2. 3. 4. 10. Etmez bana

“Etmez bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri de 16. yüzyıla (*Fuzûlî: G.16*), biri 18. yüzyıla (*İbrahim Tîrsî: G.7*) aittir.

Gam diyârında ecel peyki güzâr etmez bana

Yok sanır varım meger kim i’tibâr etmez bana (Fuzûlî G. 16/1)¹³⁶

“Gam diyârında ölüm meleği (ecel) bana uğramaz. Varlığımı yok sayar, bana itibar etmez.” “Gam” kelimesi hüznün, keder anlamına gelir. “Diyâr” ise memleket, yurt anlamındadır. “Gam diyârı” keder ve hüznle dolu bir dünya ya da hayat anlamında kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı; kendisini hüznle kaplı bir dünyada, gamın etkisi altında bulmaktadır. Ecel, insanın ölümüyle ilgili bir kavramdır; peyk ise burada “haberci” veya “yol gösterici” anlamında kullanılmıştır. Yani, “ecel peyki” ölümün habercisi, ölüm meleği gibi düşünülebilir. “Güzâr etmek”, “uğramak” anlamına gelir. Bu bağlamda “ecel peyki bana uğramaz” demek, kahraman anlatıcının ölüm meleğinin kendisine gelmediğini ya da gelmekte geciktiğini anlatmaktadır. Kahraman anlatıcı, hem ruhsal bir yalnızlık içinde hem de toplumsal bir değersizlik duygusuyla karşı karşıya kalmıştır.

Ben har oldum olalı bahş-i yular itmez bana

Dört ayaklı olduğumdan itibâr itmez bana (İbrahim Tîrsî G.7/1)¹³⁷

“Ben eşek oldum olalı bana yular bahşetmez. Dört ayaklı olduğumdan bana itibar etmez.” Har, “eşek” anlamına gelir. Beyitte geçen “dört ayaklı olduğumdan itibâr itmez bana” ifadesi bu anlamı doğrudan işaret eder. Kahraman anlatıcı, kendisini “eşek” olarak tarif eder, kendini küçümser bir üslupla itibarını sorgular. Har hem “eşek” anlamı hem de “itibarsız kişi” anlamını çağırıştırır. “dört ayaklı” ifadesi ise insanın toplumsal sorunlarını eşek üzerinden somutlaştırır.

¹³⁶ Gölpınarlı, Abdülbaki, Fuzûlî Dîvânı, (2. baskı), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1961.

¹³⁷ Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tîrsî ve Divan’ı, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2001.

2. 3. 4. 11. Eyler bana

“Eyler bana” redifî kullanılarak yazılmış toplam on dokuz gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi 16. yüzyıla (*Mostarlı Hasan Ziyâî: G.18; Nazîf: G.9*), ikisi 17. yüzyıla (*Ferîdûn: G.2; Nailî-i Kadim: G.3*), dördü 18. yüzyıla (*Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi: G.13; Hafîd: G.6; İbrahim Tîrsî: G.5; Şeyh Gâlib: G.5*), on biri ise 19. yüzyıla (*Dâniş Mehmed Bey: G.1; Diyarbakırlı Ali Emîrî: G.57, 58, 59, 60; Hâmî-i Mar’aşî: G.17; Kanbalak-zâde Hazmî: G.11; Mehmet Fâzıl Efendi: G.3, 5; Yenişehirli Avnî Bey: G.2*) aittir.

Şâd-i vuslat niçin tahmîl-i nâz eyler bana

Rind-i şâdî-düşmenim ben gam niyâz eyler bana (Nailî-i Kadim G. 3/1)¹³⁸

“*Vuslat sevinci neden bana naz yükler, Ben, neşeye düşman olan bir rindim, gam bana ihtiyaç duyar.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı, sevgiliyle kavuşmanın mutluluğunun neden kendisine zor ve nazlı geldiğini sorgulamaktadır. Kendisini neşeye düşman bir rind olarak tanımlar ve gamın, kederin kendisine daha uygun olduğunu belirtir. Rind kelimesi; genellikle dünya işlerine önem vermeyen, içki içen, eğlenceye düşkün kişi anlamında kullanılır. Kahraman anlatıcı; neşeli anların kendisine uymadığını, aksine gam ve kederin kendisine daha uygun olduğunu ifade etmektedir.

Bir çuval için mutâf bilmem ne nâz eyler bana

Gûne gûn pâ-bend idüp köstek niyâz eyler bana (İbrahim Tîrsî G. 5/1)¹³⁹

“*Bir çuval için dokumacı bana türlü türlü naz yapar. Çeşit çeşit engeller koyup bana köstek olmak ister.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı, küçük ve önemsiz bir mesele için kendisine karşı gereksiz yere naz yapan ve çeşitli engeller çıkaran bir kişiyi eleştirmektedir. Çuval gibi değersiz bir şey için kendisine yapılan bu nazı anlamsız bulmakta ve ayrıca farklı engellerle yolunun kesildiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, kahraman anlatıcı karşısındaki kişinin haksız yere kaprisli ve zorlayıcı davranışlarını eleştirmektedir.

¹³⁸ İpekten, Haluk, *Nâ‘îli-i Kadîm Dîvânı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

¹³⁹ Yılmaz, 2001, a. g. e.

Şûh-ı bed-hûy-i kazâ zann etme nâz eyler bana

Bîm-i cândan çeşm-i cellâdı niyâz eyler bana (Şeyh Gâlib G. 5/1)¹⁴⁰

“Kaderin kötü huylu şuhunun bana naz ettiğini zannetme. Canının korkusundan o cellat gözleri bana yalvarıp yakarmaktadır.” Kahraman anlatıcı burada kaderin üstünlüğünü reddeden bir özne olarak konuşur. Normalde insanlar kaderin karşısında acizdir, o ne derse olur. Ama kahraman anlatıcı bu düşünceyi tersyüz ederek: Kaderin bana boyun eğdiğini; cellat gibi korkutucu olsa da benden korktuğunu; naz değil, aslında niyaz ettiğini söyler. Bu bakış açısı, bireyin yazgı karşısındaki duruşunu sorgulayan, hatta ona meydan okuyan yüksek bir benlik iddiası taşır. Aynı zamanda bu, mistik bir güç bilinci ya da şairin manevi kudreti olarak da yorumlanabilir.

Bâb-ı cevri dem-be-dem ol şûh bâz eyler bana

Ben niyâz itdikçe kâfir-zâde nâz eyler bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 17/1)¹⁴¹

Kahraman anlatıcı, nazlı sevgilinin kendisine sürekli olarak zulüm ettiğini, yani acı çektirdiğini ifade etmektedir. Burada sevgilinin sürekli değişen, oynayan bir doğası olduğu ve kahraman anlatıcının bu zulümden kurtulamadığı vurgulamaktadır. Sevgilisine ne kadar çok yalvarsa da, sevgilinin ona karşı sürekli naz ve cilve yaptığını, onu daha da zor durumda bıraktığını ifade etmektedir. Sevgilinin “kâfir-zâde” olarak tanımlanması, onun acımasız ve merhametsiz olduğunu vurgulamaktadır.

Dâğ acır çeşm-i te’essüfle nigâh eyler bana

Âh kan ağlar hurûş-ı girye âh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey G. 2/1)¹⁴²

“Yara bana acır, üzüntülü göz ile bakar. Ah kan ağlar, göşyaşı dalgaları bana ah eder.” Kahraman anlatıcı, bu beyitte acınacak durumda olduğunu “eyler bana” redifini kullanarak ortaya koyar. Yaranın bile kendisine acıdığını ve bundan dolayı acıyarak baktığını ifade eder. Coşan gözyaşının feryad ettiğini, feryadın bile kan ağladığını belirtir.

¹⁴⁰ Okçu, Naci (hzl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁴¹ Alıcı, Lütfi ve Alıcı, Gülcan, *Divan-ı Hâmî-i Mar‘aşî*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş 2013.

¹⁴² Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı’nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.

2. 3. 4. 12. Geldi bana

“Geldi bana” redifî kullanılarak yazılmış dört gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin dördü de 18. Yüzyıla (*Esrâr Dede: G.3; Kırımlı Rahmî: G.4; Münîf: G.1; Şeyh Gâlib: G.9*) aittir.

Tâ ki sevdâ-yı ser-i zülf-i dûtâ geldi bana

Kayd-ı âzâdî-i hâtırdan ‘ibâ geldi bana (Kırımlı Rahmî G. 4/1)¹⁴³

“Sevgilinin iki büklüm olmuş saçının sevdası bana geldiğinde düşünce özgürlüğünün bağından bana sakınma geldi.” Anlatıcı, sevgilinin saçlarının güzelliğiyle baştan çıkmış ve özgür bir kalbe sahip olma arzusunu kaybetmiştir. Bu durum, “geldi bana” ifadesiyle anlatıcının iradesi dışında, adeta bir yazgı sonucu gerçekleşmiştir. Bu, Divan edebiyatında aşkın “kaçınılmaz bir kader” olduğu fikrini destekler. “Geldi bana” redifî, beyitte anlatılan aşkın ve teslimiyetin doğrudan anlatıcıyı etkilediğini, aşkın bir dış etki olarak onun hayatına giriş yaptığını gösterir. Bu ifade, aşkın doğası gereği yoğun ve güçlü bir duygusal etki yarattığını ortaya koyar. Redif, beyitteki tüm olayların ve duyguların anlatıcıyı nasıl etkilediğine odaklanır. Sevgilinin saçlarının güzelliği ve bunun sonucunda aşkın zincirleri, doğrudan anlatıcının üzerinde etki bırakmıştır. “Geldi bana” ifadesi, bu etkinin tamamen şahsî olduğunu, aşkın merkezinde anlatıcının bulunduğunu vurgular. “Geldi bana” redifî, anlatıcının aşk karşısındaki çaresizliğini ve teslimiyetini güçlendirir. Özellikle ikinci mısradaki “âzâdî” (özgürlük) vurgusu, anlatıcının aşk nedeniyle özgürlüğünü kaybettiğini ve aşkın zincirlerine gönüllü olarak teslim olduğunu gösterir. Bu teslimiyet, redif sayesinde daha etkili bir şekilde ifade edilmiştir. “Geldi bana” redifî, beyitte hem bir ritim hem de akıcılık sağlar. Mısraların sonuna yerleştirilen bu redif, beyitin melodik yapısını güçlendirirken, okurun beyitte vurgulanmak istenen noktaya dikkatini çeker. Böylece hem anlam hem de estetik açısından beyite derinlik kazandırır.

Kâr-ı bî-sûd-ı emelden çü gınâ geldi bana

Çerha bî-hüde tekâpûdan ibâ geldi bana (Münîf G. 1/1)¹⁴⁴

¹⁴³ Elmas, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 1997.

“Boş beklentilerden bana bezginlik geldi. Feleğe eyvallah etmekten bana tiksinti geldi.” Beyitte kahraman anlatıcı, dünyevî beklentilerin boşluğuna dair derin bir farkındalık yaşadığını dile getirir. Artık, hayatın boş emeller (kâr-ı bî-sûd-ı emel) peşinde koşmakla geçmesinden usanmıştır. İnsanı sürekli döndürüp duran kader çarkına (çerh), yani feleğin dayattığı yazgıya boyun eğmek ona anlamsız ve iğrenç gelmeye başlamıştır. Bu durum, yalnızca bir hayal kırıklığı değil, aynı zamanda bir aydınlanma ve uyanış hâlidir. Şair dünyayı, beklentileri ve feleklerle olan çatışmayı anlamış ve artık boyun eğmek yerine, bunlardan yüz çevirmiştir.

Mâye-i renc ü hasâretle gınâ geldi bana

Şimdi kâlâ-yı ‘inâyetden abâ geldi bana (Şeyh Gâlib G. 9/1)¹⁴⁵

“İnciten ve faydasız beklentilerden bana bezginlik geldi. Yardım kumaşından bana dervişlik hırkası geldi.” Kahraman anlatıcı; dünya hayatının, yani arzu ve beklentilerle geçirilen dünyevî çabaların kaynağının sadece acı (renc) ve zarar (hasâret) olduğunu fark ettiğini söyler. Artık bu boş, zahmetli, geçici arzular onu yormuş ve bıktırmıştır (gınâ). Buradaki “mâye” yani öz, kaynak ifadesi, dünyevî hayatın temelini bile acı ve kayba dayalı olduğunu vurgular. Bu farkındalık sonucu, yani dünyevî boşluklardan yüz çevirdikten sonra, anlatıcıya Allah’ın lütfundan gelen “kâlâ-yı ‘inâyet” yani ilahî lütuf kumaşı nasip olur. Bu kumaştan da ona bir “abâ” yani derviş hırkası dikilir. Hırka; tasavvufta zühd, tevazu, hakikate yöneliş ve manevî olgunluğu simgeler. Burada “abâ geldi bana” demesi, artık onun dünyevî kimliklerden sıyrılarak hakikat yolunun bir dervişi haline geldiğini gösterir. Bu, manevî bir makama yükseliş ifadesidir.

2. 3. 4. 13. Gelir bana

“Gelir bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (Yenişehirli İzzet: G.6) aittir.

Bî-yâr neş’e-yâb olamam gam gelür bana

Devr-i piyâle halka-i mâtem gelür bana (Yenişehirli İzzet G. 6/1)¹⁴⁶

¹⁴⁴ Kılıç, Muharrem, *Münîf Antakî (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Divanı’nın Tenkidli Metni ve İncelemesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1995

¹⁴⁵ Okçu, Naci (hzl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

“Sevgili olmadan mutlu olamam, bana gam gelir. Kadehin dolaşması bana matem çemberi gibi gelir.” Beyit aşk acısını, sevgiliden uzak olmanın verdiği hüznü ve yaşanan hayal kırıklığını anlatır. Anlatıcı, sevgilisinden uzakken hiçbir şekilde mutluluk bulamadığını, bu ayrılığın ona sürekli gam getirdiğini ifade eder. Bunun yanı sıra, normalde bir keyif ortamı olan “kadeh dolaşımı” (piyâle devri) gibi bir ritüel bile ona matem (yas) hissi vermektedir. Anlatıcının bakış açısı tamamen öznel ve duygusal bir perspektiften aktarılır. “Gelür bana” redifi, beyitte anlatılan tüm duyguların ve durumların doğrudan anlatıcıyı etkilediğini ve onun iç dünyasında yoğun bir şekilde hissedildiğini vurgular. Gam ve matem, soyut kavramlar olmaktan çıkıp anlatıcıya ulaşan ve onun duygusal dünyasını saran somut bir etki hâline gelir.

2. 3. 4. 14. Harâm olsun bana

“Harâm olsun bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (*Kilisli Zihnî: G.3*) aittir.

Sensiz ey meh meclis-i ‘işret harâm olsun bana

Cân ü dilden gayr ile ülfet harâm olsun bana (*Kilisli Zihnî G. 3/1*)¹⁴⁷

“Ey Ay (Sevgili)! Sensiz eğlence meclisi bana haram olsun. Başkası ile dostluk bana can u gönülden haram olsun.” “Harâm olsun bana” redifi, beyitin anlamına hem duygusal hem de yapısal olarak güçlü bir katkı sağlar. Anlatıcının sevgiliye olan aşkını mutlak bir sadakat ve kesin bir bağlılıkla ifade etmesini mümkün kılar. Sevgili olmadan eğlencenin ve dostluğun anlamsız olduğu, redif sayesinde daha güçlü bir şekilde okuyucuya aktarılır. Redif, hem anlatıcının duygularını kişiselleştirir hem de bu duyguların kesinlik ve samimiyetle ifade edilmesine olanak tanır. Bu sayede beyit; aşkın saf, sadık ve mutlak hâlini etkileyici bir şekilde ortaya koyar.

2. 3. 4. 15. İrdi bana

“İrdi bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. yüzyıla (*Şeyh Mustafa Zekâyî: G.2*) aittir.

¹⁴⁶ Özerol, Nazmi, *Yenişehirli İzzet Divanı, Karşılaştırmalı Metin - Dizin*, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

¹⁴⁷ Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

Pür humârum neş'e-i meyden kelâl irdi bana

Tâli'im gec vasl-ı dil-berden melâl irdi bana (Şeyh Mustafa Zekâyî G. 2/1)¹⁴⁸

“Akşamdan kalmayım, şarabın neşesinden bana yorgunluk geldi. Talihim çarpık, kötü; sevgiliye kavuşma hayalinden bana usanç geldi.” “İrdi bana” redifi; beyitin anlamına kişisellik, duygusal yoğunluk ve bütünlük kazandırır. Redif, anlatıcının yaşadığı hayal kırıklıklarının ve melankolinin bir sonuç olarak ona nasıl ulaştığını vurgular. Bu ifade, beyitteki sıkıntı ve talihsizliği yalnızca genel bir durum olarak değil, anlatıcının bireysel bir deneyimi olarak sunar. Böylece “irdi bana” beytin tematik ve duygusal yapısının merkezinde yer alır ve okuyucunun anlatıcının ruh hâlini daha derinden hissetmesini sağlar.

2. 3. 4. 16. İtmek bana

“İtmek bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. yüzyıla (Nahîfî Süleyman Efendi: G.25) aittir.

Vaktidür sultânuma ‘arz-ı niyâz itmek bana

Lâzım oldu her cihetden keşf-i râz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 25/1)¹⁴⁹

“Şimdi, sultanıma dilek ve niyazımı arz etmenin zamanıdır. Her açıdan, sırları açığa çıkarmam benim için gerekli oldu.” Anlatıcı, sultana (ilahî bir güç veya sevgili olarak yorumlanabilir) dilek ve niyazlarını sunmanın zamanı geldiğini ifade eder. “Vaktidür” kelimesi, bu arzın artık ertelenemez bir hâl aldığını ve geciktirilmemesi gerektiğini vurgular. “Arz-ı niyâz,” Divan edebiyatında hem sevgi dolu bir talebi hem de bir kulun Rabbine veya âşığın sevgilisine sunduğu samimi bir yalvarışı ifade eder. Anlatıcı; hem kendisiyle hem de dış dünyayla ilgili sırları çözmenin, gizli anlamları keşfetmenin artık bir zorunluluk hâline geldiğini ifade eder. “Keşf-i râz” (sırların açığa çıkması), Divan şiirinde hem ilahî hakikatin anlaşılması hem de aşkın derin anlamlarının çözülmesi

¹⁴⁸ Alkan, Serhan, *Şeyh Mustafa Zekâyî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı* (İnceleme-Tenkidli Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1993.

¹⁴⁹ Alpay, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.

anlamına gelir. Anlatıcı; kendisine bir görev bilinciyle, artık bu sırlara dair perdeyi kaldırmanın gerekliliğinden bahseder. “İtmek bana” redifi, bu görevin ya da sorumluluğun doğrudan anlatıcıya ait olduğunu, bu talebin artık bir zorunluluk hâline geldiğini ve anlatıcının bu arzuyu yerine getirmekle yükümlü olduğunu vurgular. Anlatıcı, niyaz ve arzının artık sadece bir istek değil, onun görevi olduğunu hissettirir.

2. 3. 4. 17. N’eyler bana

“N’eyler bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 19. yüzyıla (*Hâfız-ı Mar’aşî: G.3*) aittir.

Mest-i ‘aşkım câm ile mey sâkiyâ n’eyler bana

Nağme-i âhım yeter ney mutribâ n’eyler bana (Hâfız-ı Mar’aşî G. 3/1)¹⁵⁰

“Ben aşkın sarhoşuyum; ey saki, kadeh ve şarap bana ne yapabilir ki? Benim inlemelerimin nağmesi bana yeter; ey çalgıcı, ney bana ne yapabilir ki?” Anlatıcı, aşkın sarhoşluğu ile mecazî ya da gerçek anlamda şarap ve kadehten uzaklaştığını ifade eder. Aşkın verdiği sarhoşluk, onu öyle bir hâle getirmiştir ki maddî dünya ile ilişkili zevkler ve araçlar (câm ve mey) artık onun üzerinde hiçbir etkiye sahip değildir. “Sâki” Divan edebiyatında genellikle mutluluğu ve neşeyi sunan bir figürdür; burada şaraptan keyif ve haz vermesi beklenir. Ancak anlatıcı, aşkın sarhoşluğu içinde kadehi ve şarabı gereksiz ve etkisiz bulur. Anlatıcı, kendi iç dünyasının acı ve feryatlarını (âh ve inleme) bir tür müzik ve melodi olarak görmektedir. Divan edebiyatında “ney” insan ruhunu yansıtan tasavvufî bir semboldür ve manevî hüznlerin, feryatların dile getirildiği bir araçtır. Ancak burada anlatıcı, kendi âhlarının (inlemelerinin) oluşturduğu melodiyle tatmin olduğunu ve neyin ya da mutribin (çalgıcı) artık bir şey ifade etmediğini belirtir. “N’eyler bana” redifi, beyitte aşkın ve melankolinin maddî dünya karşısındaki üstünlüğünü ve anlatıcının bu duygularla olan derin bağını güçlü bir şekilde ifade eder. Aşkın sarhoşluğu ve melankoli, anlatıcı için yeterlidir ve dışsal zevklerin tümü bunun karşısında yetersizdir. Redif, bu anlamları güçlendirerek beyitin duygusal yoğunluğunu artırır ve okuyucuyu anlatıcının ruh hâline çekmeyi başarır.

¹⁵⁰ Alıcı, Lütfî, *Divan-ı Hâfız-ı Mar’aşî*, (1. baskı), FA AJANS, Kahramanmaraş 2010.

2. 3. 4. 18. Olan kimdür bana

“Olan kimdür bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. yüzyıla (*Sultân III Murâd (Murâdî: G.38)*) aittir.

Ey habîb-i cân u dil cânân olan kimdür bana

Taht-ı dilde vir haber sultân olan kimdür bana (Sultân III Murâd (Murâdî) G. 38/1)¹⁵¹

“*Ey canımın ve gönlümün sevgilisi! Sana denk, senin gibi bir sevgili benim için kimdir? Gönül tahtında oturup bana haber veren, bana hükmeden sultan kimdir?*” Anlatıcı, sevgiliyi “cân u dil” (can ve gönül) sevgilisi olarak yüceltmektedir. Sevgili, hem ruhun hem de kalbin en yüce varlığıdır. “Cânân” kelimesi, Divan şiirinde sevgilinin yüceliğini ve benzersizliğini ifade eder. Anlatıcı, sevgiliye olan aşkını bir soruyla güçlendirerek, onun yerini tutacak başka birinin olmadığını vurgular. Anlatıcı; sevgiliyi bir hükümdar, bir sultan olarak tasvir eder. Gönül tahtında oturan sevgili; sadece gönlün değil, aynı zamanda anlatıcının hayatının da yöneticisidir. Burada “sultân” sevgilinin yüceliğini ve gücünü ifade eder. Anlatıcı, sevgili dışında gönlünün tahtına oturabilecek kimsenin olmadığını bir kez daha vurgular. “Olan kimdür bana” redifi, beyitin anlamını güçlendiren, sevgilinin eşsizliğini, aşkın derinliğini ve anlatıcının bu aşka olan mutlak bağlılığını ifade eden bir unsurdur. Retorik bir soru niteliği taşıyan bu redif, sevgilinin benzersizliğini tartışılmaz bir şekilde ortaya koyar ve beyitin duygusal yoğunluğunu artırır. Sevgilinin hem “cân u dil sevgilisi” hem de “gönül tahtının sultanı” olarak tasvir edilmesi, redif sayesinde daha etkili ve bütünlüyci bir şekilde ifade edilir.

2. 3. 4. 19. Oldı bana

“Oldı bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam on altı gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin sekizi 16. yüzyıla (*Ahî: G.5; Derzi-zâde Ulvî: G.22; Edirneli Nazmî: G.289, 454; İshak Çelebi: G.7; Kara Fazlî: G.17; Livâyî: G.14; Mostarlı Hasan Ziyâî: G.21*), ikisi 17. yüzyıla (*Âzim: G.3; İhyâ: G.7*), dördü 18. yüzyıla (*Beylikçi İzzet Bey: G.3;*

¹⁵¹ Kırkkılıç, *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.

İbrahim Hanîf: G.13; Nâşid: G.1; Şeyh Gâlib: G.7), ikisi ise 19. yüzyıla (Hâmî-i Mar'aşî: G.16; Nâil Abbas Paşa: G.3) aittir.

Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu bana

Senden ayru içdüğüm ey dâst kan oldu bana (Ahî G. 5/1)¹⁵²

“Ey Dost! Gözlerimin yaşı bana erguvan renkli şarap oldu. Senden ayrı bana içtiğim kan oldu.” Anlatıcı, sevgiliden ayrı kalmanın verdiği yoğun acıyı gözyaşlarıyla ifade eder. Gözyaşlarının “şarâb-ı ergavân” (erguvanî şarap) olarak tasvir edilmesi, üzüntünün ve kederin derinliğini göstermek için kullanılan bir metafordur. Şarap, Divan şiirinde hem neşeyi hem de aşkın sarhoşluğunu temsil edebilir; ancak burada “erguvanî renk” (kırmızı), acıyı ve kanı çağrıştırır. Bu bağlamda, gözyaşlarının bir şarap gibi tasvir edilmesi, anlatıcının aşk acısının derinliğini ve yoğunluğunu anlatır. Anlatıcı, sevgiliden ayrılığın etkisiyle her şeyin acıya dönüştüğünü ifade eder. Normalde mutluluk veya huzur kaynağı olması beklenen içki (veya başka içecekler), sevgilinin yokluğunda anlatıcı için “kan” gibi acı ve elem verici bir hâle gelmiştir. Burada “kan” hem mecazî anlamda yoğun bir üzüntüyü hem de fiziksel ve ruhsal bir acıyı temsil eder. “Oldı bana” redifi, beyitte sevgiliden ayrı kalmanın doğurduğu acının, gözyaşı ve kan kavramlarıyla kişiselleştirilmesine ve bu duyguların derin bir şekilde ifade edilmesine büyük bir katkı sağlar. Bu redif; aşk acısının yalnızca bir soyutlama değil, anlatıcının ruhunda somut bir gerçeklik olarak yaşandığını vurgular.

“Oldı bana” redifiyle yazılmış örnek beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Zehr-i gam nûş eylemek sensüz müdâm oldu bana

Sâkîyâ şimden gerü dirlik harâm oldu bana (Derzizâde Ulvî G. 22/1)¹⁵³

“Gam zehrini içmek sensiz bana sürekli oldu. Ey Saki! Bundan sonra bana huzur haram oldu.”

¹⁵²Kaçalin, Mustafa K. (hızl.), *Ahî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁵³Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzi-zâde ‘Ulvî Divanı*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018.

Kayd-ı dünyâ bir belâ-yı bî-kerân oldu bana

Derd-i ser virdi ‘aceb bâr-ı girân oldu bana (Edirneli Nazmî G. 289/1)¹⁵⁴

“Dünyaya bağlılık bana uçsuz bucaksız bir bela oldu. Baş ağrısı bana acayip ağır bir yük oldu.”

Nigeh-i çeşmi çü şehbâz nümûn oldu bana

Tâir-i rûh-ı kuds sayd-ı zebûn oldu bana (Şeyh Gâlib G. 7/1)¹⁵⁵

“Sevgilinin bakışları bana doğan kuşu gibi oldu; Cebrail bana zayıf, çaresiz bir av gibi oldu.”

Seyr-i ‘âlem sensiz ey meh-rû harâm oldu bana

Künc-i ‘uzlet fikr-i rûyunla makâm oldu bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 16/1)¹⁵⁶

“Ey Ay yüzlü! Âlemi gezmek sensiz bana haram oldu. Yanlızlık köşesi yüzünün düşüncesiyle bana makam oldu.”

Mâh-tâbım dâmen-i feyzin necât oldu bana

Rû-yı âle nakş olan hâlin hayât oldu bana (Nâil Abbas Paşa G. 3/1)¹⁵⁷

“Ey Dolunayım! Feyzinin eteği bana kurtuluş oldu. Al yüze çizilen benin bana hayat oldu.”

2. 3. 4. 20. Olmadı bana

“Olmadı bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. yüzyıla (Fâik Mahmud: G.2) aittir.

Bahtum neşât-âver-i kâm olmadı bana

Sâgarda şarâb merâm olmadı bana (Faik Mahmud G. 2/1)¹⁵⁸

¹⁵⁴Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁵⁵Okçu, Naci (hızl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

¹⁵⁶Alıcı, Lutfi ve Alıcı, Gülcan, *Divan-ı Hâmî-i Mar‘aşî*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş 2013.

¹⁵⁷ Kırıcı, Ahmet, *Nail Abbas Paşa’nın Hayatı, Sanatı ve Divanı’nın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme - Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 2006.

“*Talihim bana istek ve arzulara neşe getiren olmadı. Şarap kadehte bana arzu olmadı.*” Beyitte anlatıcı, talihsizliklerine vurgu yapar. “Baht” (talih), Divan şiirinde mutluluğun, huzurun ve hayatta başarıya ulaşmanın bir sembolü olarak sıkça kullanılır. Ancak burada anlatıcı, kendi bahtının onu mutlu edemediğini, arzularını gerçekleştirecek bir neşe kaynağı sunamadığını ifade eder. Baht, onun için boş bir umudu temsil eder. Anlatıcı kadehten ve şaraptan keyif almayı, mutluluğu veya tatmini ummuş; ancak bundan da beklediği sonucu elde edememiştir. Şarap, Divan edebiyatında hem neşe hem de aşk sarhoşluğunu temsil eder. Ancak burada, şarap da anlatıcının ruh hâlini değiştiremeyen bir araç olarak tasvir edilir. Anlatıcının içindeki boşluk o kadar derindir ki normalde neşe kaynağı olan şarap bile bu boşluğu dolduramamıştır. “Olmadı bana” redifi, beyitte anlatıcının hayatta karşılaştığı hayal kırıklıklarını, tatminsizliklerini ve umutsuzluğunu güçlü bir şekilde ifade eder. Redif, bu duyguları kişiselleştirir ve anlatıcının serzenişini samimi bir şekilde okuyucuya aktarır. Talih ve şarap gibi mutluluk sembollerinin yetersizliği, redif sayesinde daha derin bir anlam kazanır ve beyitin melankolik atmosferi yoğunlaştırılır.

2. 3. 4. 21. Olmak bana

“Olmak bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam beş gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri 16. yüzyıla (*Nazîf: G.1*), biri 17. yüzyıla (*Fevzî: G.11*), üçü ise 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emîrî: G.63, 64, 65*) aittir.

Ey kemâl-i kuvvetindendir za‘îf olmak bana

Cevdetimdir mazhar-ı nûr-ı latîf olmak bana (Nazîf G. 1/1)¹⁵⁹

“*Ey Sevgili! Zayıf olmak bana senin gücünün mükemmelliğindendir. Bana zerafetin nuruna mazhar olmak iyiliğimdir.*” Anlatıcı, kendisini bir zayıflık hâlinde hissettiğini, ancak bu zayıflığın sevgiliye veya yüce bir varlığa olan hayranlığından kaynaklandığını ifade eder. “Kemâl-i kuvvet” ifadesi, sevgilinin ya da ilahî gücün mükemmel ve güçlü bir varlık olduğunu ima eder. Anlatıcının zayıflığı; bir yetersizlikten değil, aksine sevgilinin yüceliği karşısında kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur. Anlatıcı kendi

¹⁵⁸Koçak, Fatma, *Fâik Mahmud ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

¹⁵⁹Darıcık, Murat, *Nazîf Divanı, (Transkripsiyonlu Çeviri ve Metin İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2006.

varlığını “latif bir nur” ile ilişkilendirir. Bu nur, ilahî bir lütuf ya da sevgilinin yüceliği olabilir. Anlatıcı, bu nura mazhar olmayı kendi varlığının en büyük değeri ve anlamı olarak görmektedir. “Cevdet” kelimesi; anlatıcının iç zenginliğini ve bu zenginliğin, nur ile buluşarak yüceldiğini ifade eder. “Olmak bana” redifi, beyitte anlatıcının sevgili ya da ilahî güç karşısında hissettiği zayıflık ve yücelik duygularını kişiselleştirir ve duygusal yoğunluğunu artırır. Redif, bu duyguların tamamen anlatıcıya ait bir deneyim olduğunu vurgulayarak, beyitin hem anlamını hem de etkileyciliğini güçlendirir.

“Olmak bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Fevzi çün vâcibdür âhir tîre-hâk olmak bana

Pes harâm olsun o âfete helâk olmak bana (Fevzî G. 11/1)¹⁶⁰

“Ey Fevzi, sonunda kara toprağa karışmak bana vacip oldu. O halde, o afet (güzel ve tehlikeli sevgili) tarafından yok edilmek bana haram olsun.”

Hoş gelür bir başka ‘âlemde mukîm olmak bana

Cur‘a-nûş encümengâh-ı kadîm olmak bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 63/1)¹⁶¹

“Bir başka alemde ikamet etmek bana hoş gelir. Eski meclis yerinde içki içen olmak bana hoş gelir.”

2. 3. 4. 22. Olmaz bana

“Olmaz bana” redifi kullanılarak yazılmış toplam on altı gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri 15. yüzyıla (*Kişverî: G.23*), ikisi 16. yüzyıla (*Fedâî: G.7, 8*), altısı 17. yüzyıla (*Behçeti Hüseyin Efendi: G.4; Ferîdûn: G.6, 9; Sahhâf Rüşdî: G.2; Şühûdî: G.13, 27*), üçü 18. yüzyıla (*Beylikçi İzzet Bey: G.8; Ferrî Mehmed: G.5; İbrahim Hanîf: G.10*), dördü ise 19. yüzyıla (*Hâfız-ı Mar‘aşî: G.7; Mehmet Fâzıl: G.4; Nâil Abbas Paşa: G.2; Necmî: G.8*) aittir.

¹⁶⁰ Şenödeyici, Özer, *Fevzi Dîvânı İnceleme-Metin-İndeks*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

¹⁶¹ Serin, 2007, a.g.e.

Senden ayru bir nefes rûhum da yâr olmaz bana

Sensüz ol mülk-i ebed dârü'l-karâr olmaz bana (Fedâî G. 8/1)¹⁶²

“Senden ayrı ruhum da bana bir an bile dost olmaz. O ebedîyet ülkesi sensiz bana mesken olmaz.” Anlatıcı, sevgilinin yokluğunun kendisi üzerinde yarattığı büyük etkiyi ifade eder. Sevgili; anlatıcı için sadece bir aşk nesnesi değil, aynı zamanda hayatın anlamını, ruhsal huzuru ve dostluğu temsil eder. Sevgiliden ayrı geçen bir nefes bile, anlatıcı için yaşamaktan çok bir yük, bir işkencedir. Anlatıcı, sevgilinin yokluğunda maddî ya da manevî hiçbir ödülün, hatta ahiretteki ebedî mutluluk yurdunun bile onun için bir anlam ifade etmediğini dile getirir. “Dârü'l-karâr” (huzur ve karar yurdu, yani cennet), Divan edebiyatında en yüksek mutluluğun ve huzurun sembolüdür. Ancak anlatıcı, sevgili olmadan bu yurdun bile anlamsız olduğunu ifade eder. “Olmaz bana” redifi, beyitin anlamına derinlik ve duygusal yoğunluk katar. Anlatıcının sevgiliye olan mutlak bağlılığı, sevgili olmadan hiçbir şeyin anlam taşımadığı fikri redif aracılığıyla güçlü bir şekilde ifade edilir. Redif, bu aşkın kişisel bir serzeniş ve aynı zamanda evrensel bir gerçeklik olarak sunulmasını sağlar.

“Olmaz bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Dil bu gamla mûnis-i tab‘-ı selîm olmaz bana

Âşînâ-yi ‘aşk-ı yâr-i müstakîm olmaz bana (Behçeti Hüseyin Efendi G. 4/1)¹⁶³

“Gönül bu gamla bana sağlam ve temiz yaratılışın dostu olmaz. Bana sadık sevgilinin aşkına aşına olmaz.”

Küfr-i zülfün gibi sevdâ-yı güzîn olmaz bana

Merd-i zünnârı-ı ‘ışkum kayd-ı dîn olmaz bana (Ferîdûn G. 6/1)¹⁶⁴

¹⁶² Çakıcı, Bilal, *Fedâî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005.

¹⁶³ Ölmez, Ahmet, *Behçeti Hüseyin Efendi Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1996.

¹⁶⁴ Şimşek, Kadriye, *Ferîdûn Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya 2002.

“Bana saçlarının karalığı gibi seçkin bir sevda olmaz. Aşkın kuşağına sahip biriyim, bana din bağı olmaz.”

Bî-karârım kayd-ı fikr-i intizâr olmaz bana

Cevher-i ‘aşkına îrâs-ı gubâr olmaz bana (İbrahim Hanîf G. 10/1)¹⁶⁵

“Sabırsızım, bekleme fikrinin kısıtlaması bana uymaz. Aşkın cevherine toz kondurmak bana uygun değildir.”

‘Âşık-ı şûrîdeyim amma figân olmaz bana

Her gülü bî-mihr dehrin dil-rübân olmaz bana (Hâfız-ı Mar‘aşî G. 7/1)¹⁶⁶

“Şaşkın bir âşığım ama feryat bana yakışmaz. Dünyanın merhametsiz her gülü benim gönlümü çelen bir dilrûba olamaz.”

2. 3. 4. 23. Olmuş bana

“Olmuş bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.61, 62*) aittir.

Hamdulillah şimdi bir sathat nasîb olmuş bana

Çâre bulmuş derdime cânân tabîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G.

61/1)¹⁶⁷

“Hamdolsun ki şimdi bir fırsat nasip oldu bana. Sevgilim derdime çare buldu, bana tabip oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı; daha önce yaşadığı sıkıntılar ve zorluklardan sonra, sonunda huzura ve mutluluğa kavuşmuş olmanın verdiği şükran duygusunu dile getirir. “Sathat” Divan edebiyatında mutluluk, huzur ve sevinç anlamına gelir. Anlatıcı, bu mutluluğu ilahî bir lütuf olarak görmektedir ve bunun kendisine nasip edilmesinden dolayı Allah’a şükretmektedir. Anlatıcı, daha önce yaşadığı bir derdin ya da sıkıntının çözüm bulduğunu ve bu çözümün sevgili tarafından sağlandığını ifade eder. Sevgili burada bir “tabip” (doktor) olarak tasvir edilmiştir; bu

¹⁶⁵ Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.

¹⁶⁶ Alıcı, Lütfî, *Divan-ı Hâfız-ı Mar‘aşî*, (1. baskı), FA AJANS, Kahramanmaraş 2010.

¹⁶⁷ Serin, 2007, a.g.e.

da onun hem fiziksel hem de ruhsal anlamda bir şifa kaynağı olduğunu gösterir. “Olmuş bana” redifi; beyitte anlatıcının yaşadığı mutluluk, huzur ve şifa hâlini kişiselleştirerek daha etkileyici bir anlam katmanı oluşturur. Bu ifade, hem ilahî lütuf hem de sevgilinin iyileştirici etkisi karşısında duyulan şükran duygusunu güçlendirir ve anlatıcının duygusal dönüşümünü okuyucuya derin bir samimiyetle aktarır.

“Olmuş bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyite ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Ben o bîmârım ‘acep hâlet nasîb olmuş bana

Gamze-i hûnrîz-i dildârı tabîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 62/1)¹⁶⁸

“Ben öyle bir hastayım ki, bana ne hale düşmek nasip olmuş. Sevgilinin kan dökücü bakışları bana tabip olmuş.”

2. 3. 4. 24. Olsun bana

“Olsun bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 16. yüzyıla (*Behîştî: G.6*) aittir.

Gamların mülk-i ‘adem râhında yâr olsun bana

Sînem üzre zahm-ı gamzen yâdgâr olsun bana (Behîştî G. 6/1)¹⁶⁹

“Senin yokluk yolunda (yolunda çekilen sıkıntılar) gamların bana yoldaş olsun. Gamzenin (sevgilinin bakışının) yarası göğsümde bir hatıra olarak kalsın.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı; sevgilinin yolunda yokluğu, sıkıntıyı ve acıyı gönüllü bir şekilde kabullendiğini ifade eder. “Mülk-i ‘adem” (yokluk yurdu veya sevgilinin ulaşılmaz olduğu yer), Divan edebiyatında ilahî veya dünyevî sevgiliye kavuşmanın zorluklarını ve onun yolunda çekilen ıstırapları ifade eder. Anlatıcı, bu zorlukların ve gamların kendisine yoldaş olmasını bir dilek olarak dile getirir. Anlatıcı, sevgilinin gamzesinden (sevgilinin keskin bakışı veya sevgilinin güzelliğinden kaynaklanan aşk acısı) aldığı yaraları bir hatıra olarak saklamak istediğini ifade eder.

¹⁶⁸Serin, 2007, a.g.e.

¹⁶⁹ Aydemir, Yaşar, *Behîştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

Buradaki “zahm-ı gamze” hem fiziksel hem de duygusal bir yara anlamında düşünülebilir ve sevgiliye duyulan aşkın acılarını simgeler. Anlatıcı; bu yaraları bir şikâyet sebebi değil, sevgiliyle yaşadığı aşkın bir nişanesi ve anlamlı bir hatıra olarak görmektedir. “Olsun bana” redifi; beyitin anlamına derinlik, samimiyet ve duygusal yoğunluk katar. Anlatıcının sevgili uğruna çektiği gamları ve aldığı yaraları gönüllü bir şekilde kabul etmesi, redif sayesinde daha güçlü bir şekilde ifade edilir. Redif, bu acıları birer lütuf ve anlam kaynağı olarak sunarak aşkın yüceliğini ve sevgiliye olan sadakati vurgular.

2. 3. 4. 25. Olur bana

“Olur bana” redifi kullanılarak yazılmış iki (bir) gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 18. yüzyıla (*Hayrî: G.7, 9*) aittir.

Her şâm fikr-i zülfi ki hem-râz olur bana

Âhum sevâd-ı sürme-i âvâz olur bana (*Hayrî G. 7/1*)¹⁷⁰

“Her akşam, sevgilinin zülfü hakkında düşünmek bana sırdaş olur. Ahım ise benim için sesin sürmesinin siyahlığı gibi olur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı, her akşam sevgilinin zülûflerini (saçlarını) hayal ettiğini ve bu hayalin onun için bir sırdaş gibi olduğunu ifade eder. “Zülf” Divan şiirinde sevgilinin güzelliğini, ulaşılmazlığını ve aşkı çağrıştıran güçlü bir semboldür. Burada anlatıcı, sevgilinin varlığına duyduğu özlemi zülûflerini düşünerek giderir ve bu düşünce, onun için bir nevi ruhsal bir destek ve teselli kaynağıdır. Anlatıcı; sevgiliden ayrı kalmanın verdiği özlem ve acıyla duyduğu ahın, adeta sesinin sürmesinin koyuluğu gibi bir etki bıraktığını ifade eder. “Sürme-i âvâz” (sesin sürmesi), hem anlatıcının sesinde oluşan hüznü tonu hem de sevgiliye duyulan özlemin etkisini çağrıştıır. Sürmenin ses kısıklığına neden olduğu bilinmektedir. Anlatıcı “sürmeyi” bu özelliği ile ön plana çıkarmıştır. Burada ah çekmek, sevgiliye duyulan derin aşkın bir göstergesi olarak görülür ve bu ah, sevgiliyle ilgili düşüncelerle daha yoğun bir hâle gelir. “Olur bana” redifi; beyitin anlamına derinlik, samimiyet ve duygusal yoğunluk katar. Anlatıcının sevgiliye duyduğu özlem, onunla kurduğu manevî bağ ve sevgiliyi düşünerek veya ah

¹⁷⁰Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebi şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1999.

çekerek bulduğu teselli, redif sayesinde daha etkili bir şekilde ifade edilir. Redif; sevgilinin zülûflerini düşünmenin bir sırdaşlık, ah çekmenin ise sevgiliye duyulan aşkın yankısı olduğunu vurgular.

2. 3. 4. 26. Olur mı bana

“Olur mı bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 17. yüzyıla (*Taybî Mehmed Çelebi: G.2*) aittir.

Şikâr-ı âh ile ol şeh-levend olur mı bana

Gazâl-ı vahş emel-i der-kemend olur mı bana (Taybî Mehmed Çelebi G. 2/1)¹⁷¹

“Ah çekerek o gönlü yüce sevgiliyi avlamak bana mümkün olur mu? O yabani ceylanı (sevgiliyi) arzularıyla tuzağa düşürmek bana mümkün olur mu?” şeklinde diliçi çevirsini yaptığımız beyitte anlatıcı; sevgiliyi ele geçirme arzusunu dile getirmekte, ancak bunu gerçekleştirmenin imkânsız olduğunu ifade etmektedir. “Şeh-levend” Divan şiirinde sevgilinin yüce, erişilmez ve gururlu karakterini ifade eder. Anlatıcı, ah çekmek (aşk acısını dile getirmek) yoluyla bu yüce sevgiliyi kendisine bağlamanın mümkün olup olmayacağını sorgular. Ancak mısranın yapısından, bunun anlatıcı için bir hayalden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Sevgili, bir “gazâl-ı vahş” (yaban ceylanı) şeklinde tasvir edilmiştir. Ceylan; Divan edebiyatında genellikle sevgilinin kaçıcı, zarif ve ulaşılamaz yapısını sembolize eder. Burada sevgili, hem güzelliği hem de ele geçirilemezliği ile betimlenir. Anlatıcı, sevgiliyi arzularının “kemendi” ile yakalamak isteğini dile getirir, ancak bu da imkânsız bir hayal olarak sunulmaktadır. “Olur mı bana” redifi, beyitte anlatıcının sevgiliye duyduğu aşkın ulaşılamaz olduğunu ifade eden bir yapı taşır. Bu ifade, sevgiliyi yücelten ve onun erişilmez doğasını vurgulayan bir üslup oluştururken, aynı zamanda anlatıcının çaresizliğini ve ümitsizliğini güçlü bir şekilde dile getirir.

¹⁷¹ Bulan, Halil İbrahim, *Taybî Mehmed Çelebi Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği-Dîvânının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.

2. 3. 4. 27. Sendendir bana

“Sendendir bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.51, 52*) aittir.

Yâ ilahî hayr işe teşvîk sendendir bana

Şer ise ferdâlara teblîs sendendir bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 51/1)¹⁷²

“Ey Allahım! Hayırlı işe teşvik bana sendendir. Kötülüğü yarınlara kovmak bana sendendir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı, hayırlı ve güzel işlere yönelmenin Allah’tan gelen bir ilahî lütuf olduğunu ifade eder. “Hayr işe teşvik” iyiliğe yönelme, erdemli davranışlar ve doğru yolda olmayı temsil eder. Anlatıcı, iyiliğin ve hayrın kaynağının Allah olduğunu kabul etmekte ve bunu bir teslimiyet duygusuyla dile getirmektedir. Anlatıcı, kötülüklerin ve olumsuzlukların da Allah’tan geldiğini ifade eder; ancak bu kötülüklerin bir “teblîs” (aldatma, sinama) niteliği taşıdığını vurgular. Buradaki “teblîs” insanları bir sınavla karşı karşıya bırakma ve onların sabır, irade veya iman gibi yönlerini test etme anlamını taşır. Anlatıcı, kötülüklerin bile bir hikmete dayandığını ve bunun Allah’ın takdiri olduğunu kabul eder. “Sendendir bana” redifi, beyitte anlatıcının Allah’a olan teslimiyetini, her şeyin ilahî bir kaynaktan geldiğine olan inancını ve bu durumlar karşısındaki şükür ve sabır duygusunu güçlü bir şekilde ifade eder.

“Sendendir bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyite ve diliçi çevirisine aşağıda yer verilmiştir:

Her kerem yâ müste‘ân tahkîk sendendir bana

Sen beni var eyledin tevfiğ sendendir bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 52/1)¹⁷³

“Ey Allah’ım! Her lütuf şüphesiz bana sendendir. Sen beni yarattın, bana yardım sendendir.”

¹⁷²Serin, 2007, a.g.e.

¹⁷³Serin, 2007, a.g.e.

2. 3. 4. 28. Sor sorma bana

“Sor sorma bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri 17. yüzyıla (*İhyâ: G.6*), biri ise 18. yüzyıla (*Muvakkizâde Mehmet Pertev: G.19*) aittir.

‘İllet-i hicrânı ‘âşık yâre sor sorma bana

Ol tabîb-i nâza var bir çâre sor sorma bana (İhyâ G. 6/1)¹⁷⁴

“Sevgilinin ayrılığının derdini âşığa sor, bana sorma. Bu derlere çare bulan, nazın tabibi olan birine çareyi sor, bana sorma.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı; sevgiliden ayrı kalmanın yarattığı derin acıyı, “illet-i hicrân” (ayrılık hastalığı) ifadesiyle dile getirir. Ayrılık, burada aşkın verdiği en büyük ıstırap olarak tasvir edilir. Anlatıcı, bu derdin büyüklüğünü kendisine sormaktansa sevgiliye sormanın daha uygun olduğunu söylemektedir. Bu, hem ayrılık acısının derinliğini hem de sevgilinin bu ayrılığın kaynağı olarak görüldüğünü ima eder. Anlatıcı, sevgiliyi “tabîb-i naz” (naz doktoru) olarak tanımlamaktadır. Sevgili, âşığın derdine derman olacak tek varlık olarak tasvir edilir. Anlatıcı, ayrılık acısına çare aramanın ve bu konuda yardım istemenin doğrudan sevgiliye yöneltilmesi gerektiğini ifade eder. Bu, hem sevgilinin ulaşılmazlığını hem de onun tüm aşk ıstırabının tek çözüm kaynağı olduğunu ima eder. “Sor sorma bana” redifi; beyitin anlamına derinlik, samimiyet ve duygusal yoğunluk katar. Ayrılık acısının derinliği, bu acıya karşı duyulan çaresizlik ve bu konunun yalnızca sevgilinin anlayabileceği bir mesele olduğuna dair inanç, redif sayesinde daha etkileyici bir şekilde ifade edilir.

“Sor sorma bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyite ve diliçi çevirisine aşağıda yer verilmiştir:

Neş‘elendüm mi şarâb-âvere sor sorma bana

Dest-i sâkîde dönen sâgara sor sorma bana (Muvakkizâde Mehmed Pertev G. 19/1)¹⁷⁵

¹⁷⁴ İpek, Ali, *İhyâ Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1990.

¹⁷⁵ Ulucan, Mehmet, *Muvakkiz-zâde Mehmed Pertev-Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli*

“Neşelendim mi onu şarap getirene sor, bana sorma. Sakinin elinde dönen kadehe sor, bana sorma.”

2. 3. 4. 29. Yiter bana

“Yiter bana” redifi kullanılarak yazılmış bir gazel tespit edilmiştir. Bu gazel 18. yüzyıla (*Derzi-zâde Ulvî: G.27*) aittir.

‘İşret-i serîrûnle külbe-i ahzân yiter bana

Âhum şerârı şem‘-i şeb-istân yiter bana (Derzizâde Ulvî G. 27/1)¹⁷⁶

“Kötülüğünün zevkiyle bana hüznün kulübesi yeter. Ahımın kıvılcımı bana gecenin mumu yeter.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı, sevgilinin ihtişamını ve varlığını bir “işret-i serîr” (tahtın neşesi, varlığının görkemi) olarak betimlemektedir. Sevgilinin bu görkemli varlığı, anlatıcı için onun içinde bulunduğu melankolik ve hüznü hâli (külbe-i ahzân) teselli eden bir unsurdur. Buradaki “külbe-i ahzân” anlatıcının hüznüyle dolu ruh hâlini veya iç dünyasını simgeler. Anlatıcı; sevgilinin ihtişamının, onun hüznü ve melankolisini gidermek için fazlasıyla yeterli olduğunu ifade eder. Anlatıcı, sevgiliden ayrı geçen gecelerde yaşadığı melankoliyi ve iç yanışı tasvir etmektedir. “Âh” Divan şiirinde genellikle sevgiliye duyulan özlemin ve aşk acısının bir ifadesi olarak kullanılır. Buradaki “şem‘-i şeb-istân” (gece sarayının mumu) ise, karanlık gecelerde yol gösteren bir ışık veya rehberlik anlamına gelir. Anlatıcı, sevgiliden ayrı kalsa bile kendi ahının kıvılcımlarını bir ışık kaynağı olarak görür ve bu, onun için yeterli bir teselli sunmaktadır. “Yiter bana” redifi, beyitin anlamına derinlik, duygusal yoğunluk ve samimiyet katar. Anlatıcının sevgiliye olan hayranlığı, aşkın teselli edici gücü ve melankolik bir ruh hâlinin aşk aracılığıyla dengelenmesi, redif sayesinde daha etkileyici bir şekilde ifade edilir. Redif, sevgilinin varlığının veya onunla ilgili anıların, anlatıcının hayatında her şeyin yerine geçen bir anlam taşıdığını güçlü bir şekilde vurgular.

Metni ve Tahlili, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.

¹⁷⁶ Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzi-zâde ‘Ulvî Divan*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018

2. 3. 5. Ek/ekler + Sözcük/sözcükler + ek/ekler + bana

2. 3. 5. 1. -DİR sensiz bana

“-DİR sensiz bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 18. yüzyıla (*Muvakktzâde Mehmet Pertev: G.8; Vakaniüvis Râşid Efendi: G.6*) aittir.

Zehr-i kâtil nûş-ı cân iksirdür sensiz bana

Merg-i nâgeh dârû-yı tedbirdür sensiz bana (Muvakktzâde Mehmed Pertev G. 8/1)¹⁷⁷

“Katilin zehri, canın bedenden ayrılışı bana sensiz iksirdir. Ani ölüm, bana sensiz tedbir ilacıdır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı; sevgiliden ayrı kaldığı bir durumda, hayatın onun için ne kadar değersiz hâle geldiğini ifade eder. Normalde ölümcül ve zehirli bir şey olarak algılanan “zehr-i kâtil” (öldürücü zehir), anlatıcı için sevgiliden uzakta olduğu sürece bir anlam kazanır ve “nûş-ı cân” (canın şifası, hayatın özü) hâline gelir. Bu; sevgilinin yokluğunun, hayatın tüm doğal değerlerini tersine çevirdiğini ve zehri bile anlatıcı için bir “şifa” gibi görünecek kadar yaşamı anlamsızlaştırdığını ima eder. Anlatıcı, sevgiliden uzak bir yaşamın ne kadar çekilmez bir hâle geldiğini ifade eder. “Merg-i nâgeh” (ani ölüm), normalde istenmeyen ve korkulan bir durumken, sevgilinin yokluğunda anlatıcı için bir kurtuluş yolu, bir “dârû-yı tedbir” (çözüm ilacı) hâline gelir. Bu, sevgilisiz bir yaşamın ölüme tercih edilmeyecek kadar anlamsız ve dayanılmaz olduğunu ima eder. Anlatıcının sevgiliden ayrı kalmanın dayanılmazlığı karşısındaki çaresizliği, sevgilinin varlığına olan mutlak bağlılığı ve sevgilisiz bir yaşamın nasıl anlamsızlaştığı, redif sayesinde daha etkileyici bir şekilde ifade edilir.

“-dür sensiz bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyite ve diliçi çevirisine aşağıda yer verilmiştir:

¹⁷⁷ Ulucan, 2005, a.g.e.

Kasd-ı câna her müjem bir tîrdür sensüz bana

Gerdiş-i nûr-ı nazar zih G.îrdür sensüz bana (Vakanüvis Râşid Efendi G.

6/1)¹⁷⁸

“Her kirpiğim sensiz bana can kastına bir oktur. Bakışın nurlu gezintisi bana sensiz sağ elin başparmağına takılan atış yüzüğüdür.”

2. 3. 5. 2. -lAr ağlar bana

“-lAr ağlar bana” redifi kullanılarak yazılmış iki gazel tespit edilmiştir. Bu gazellerin ikisi de 19. yüzyıla (*Diyarbakırlı Ali Emirî: G.54; Sırrî Râhile Hanım: G.3*) aittir.

Âteşim seyr eylese âteş-hâneler ağlar bana

Şem‘alar sûzân olur pervâneler ağlar bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 54/1)

“Ateş evleri, ateşimi izlese bana ağlar. Mumlar yanar, pervaneler bana ağlar.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte anlatıcı, kendi aşk acısını bir “âteş” metaforu ile ifade eder. Aşkın yakıcılığı ve şiddeti o kadar büyüktür ki ateşin sembolü olan “âteş-hâneler” (ocaklar, ateş yuvaları) bile onun durumuna üzülür ve gözyaşı döker. Normalde yakıcı olan ve başkalarını yakan ateş bile anlatıcının aşk ateşine şahit olduğunda bir merhamet hissine kapılır ve ağlar. Anlatıcı, aşkın şiddetini ve yakıcılığını mum (şem‘) ve pervane (mumun etrafında dönen kelebek) metaforları ile devam ettirir. Mum, Divan edebiyatında genellikle aşkın ve fedakârlığın sembolüdür; pervane ise bu aşkın peşinde kendini feda eden âşığı temsil eder. Anlatıcı, aşk ateşinin etkisiyle mumların bile yanıp kül olduğunu ve pervanelerin (âşıkların) bu manzara karşısında ona ağladığını ifade eder. Anlatıcının yaşadığı aşk acısının yalnızca kendisini değil; çevresindeki her şeyi etkilediği fikri, redif sayesinde güçlü bir şekilde vurgulanır. Ateşhaneler, mumlar ve pervaneler gibi semboller aracılığıyla aşkın yakıcılığı ve yıkıcılığı dile getirilirken, redif bu duyguları yoğunlaştırarak beyitin anlamını tamamlar.

“-ler ağlar bana” redifiyle yazılmış diğer örnek beyite ve diliçi çevirisine aşağıda yer verilmiştir:

¹⁷⁸ Biltekin, Halit, *Vaka ‘a-nüvis Râşid Efendi ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1993.

Murg-ı dil pervâza geldi lâneler ağlar bana

Çıkdı zünnârım bu kez hum-hâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım G. 3/1)

“Gönül kuşu uçmaya başladı, yuvalar bana ağlar. Kuşağım çözüldü, bu kez meyhaneler bana ağlar.”

2. 4. Rediflerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

Tespit edilen 508 gazelin 220’sinde sadece bana sözcüğü redif olarak kullanılmış, 145’inde -Dİr bana; 19’unda eyler bana; 16’sında oldu bana; 16’sında olmaz bana; 11’inde -I bana; 9’unda -DAn bana; 6’sında -Im bana; 5’inde olmak bana; 4’ünde geldi bana; 4’ünde -In bana; 2’sinde ağlar bana; 2’sinde âh bana; 2’sinde -dİr sensiz bana; 2’sinde düşmez bana; 2’sinde etmez bana; 2’sinde lAr ağlar bana; 2’sinde lâzım bana; 2’sinde -lık bana; 2’sinde olmuş bana; 2’sinde olur bana; 2’sinde sen bana; 2’sinde sendendir bana; 2’sinde sor sorma bana; 1’inde bendendir bana; 1’inde çok gördi bana; 1’inde -DAş bana; 1’inde dirler bana; 1’inde eğer sensin bana; 1’inde el verdi bana; 1’inde etdin bana; 1’inde ettirir bana; 1’inde gam bana; 1’inde gelir bana ; 1’inde göster bana; 1’inde haber vir sen bana; 1’inde haram olsun bana; 1’inde -Imdİr bana; 1’inde İndir bana; 1’inde irdü bana; 1’inde itmek bana; 1’inde itmez bana; 1’inde kerem eyle bana; 1’inde kıl bana; 1’inde -lAr bana; 1’inde -mAz bana; 1’inde n’eyler bana; 1’inde olan kimdir bana; 1’inde olmadı bana; 1’inde olsun bana; 1’inde olur mı bana; 1’inde vir bana; 1’inde yiter bana şeklinde bana redifine ilave olarak ekler ve kelimeler kullanılmıştır.

Bana redifi başta olmak üzere ilave olarak kullanılan diğer kelime ve eklerin sayılarına ve yüzyıllara göre dağılımlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 4: Yüzyıllara Göre Redif Tablosu			
	Redif	Yüzyıl	Toplam Gazel Sayısı
1	ağlar bana	16. yüzyıl (1)	2 Gazel
		19. yüzyıl (1)	
2	âh bana	16. yüzyıl	2 Gazel
3	bana	15. yüzyıl (10)	220 Gazel

		16. yüzyıl (87)	
		17. yüzyıl (47)	
		18.yüzyıl (35)	
		19. yüzyıl (41)	
4	bendendir bana	19. yüzyıl	1 Gazel
5	çok gördi bana	19. yüzyıl	1 Gazel
6	+dAn bana	16. yüzyıl (1)	
		18. yüzyıl (3)	9 Gazel
		19. yüzyıl (5)	
7	+dAş bana	16. yüzyıl	1 Gazel
8	-dİr bana	15. yüzyıl (7)	
		16. yüzyıl (43)	145 Gazel
		17. yüzyıl (41)	
		18. yüzyıl (23)	
		19. yüzyıl (31)	
9	-dİr sensiz bana	18. yüzyıl	2 Gazel
10	dirler bana	19. yüzyıl	1 Gazel
11	düşmez bana	18. yüzyıl	2 Gazel
12	eger sensin bana	15. yüzyıl	1 Gazel
13	el verdi bana	19. yüzyıl	1Gazel
14	etdin bana	19. yüzyıl	1 Gazel
15	Etdirir bana	18. yüzyıl	1 Gazel
16	etmez bana	16. yüzyıl	2 Gazel
17	eyler bana	16. yüzyıl (2)	
		17. yüzyıl (2)	19 Gazel
		18. yüzyıl (4)	
		19. yüzyıl (11)	
18	gam bana	18. yüzyıl	1 Gazel
19	geldi bana	18. yüzyıl	4 Gazel
20	gelir bana	19. yüzyıl	1Gazel
21	göster bana	19. yüzyıl	1Gazel

22	haber vir sen bana	17. yüzyıl	1 Gazel
23	Haram olsun bana	19. yüzyıl	1 Gazel
24	+I bana	16. yüzyıl	5 Gazel
		17. yüzyıl	6 Gazel
25	+Im bana	16. yüzyıl (3)	6 Gazel
		17. yüzyıl (1)	
		19. yüzyıl (2)	
26	+ImdIr bana	17. yüzyıl	1 Gazel
27	+In bana	19. yüzyıl	4 Gazel
28	+Indır bana	19. yüzyıl	1 Gazel
29	irdü bana	18. yüzyıl	1 Gazel
30	itmek bana	17. yüzyıl	1 Gazel
31	itmez bana	18. yüzyıl	1Gazel
32	kerem eyle bana	18. yüzyıl	1 Gazel
33	kıl bana	16. yüzyıl	1 Gazel
34	-lAr ağlar bana	19. yüzyıl	2 Gazel
35	-lAr bana	19. yüzyıl	1 Gazel
36	lâzım bana	19. yüzyıl	2 Gazel
37	+lık bana	15. yüzyıl (1)	2 Gazel
		16. yüzyıl (1)	
38	-mAz bana	13. yüzyıl	1 Gazel
39	n'eyler bana	19. yüzyıl	1 Gazel
40	olan kimdür bana	18. yüzyıl	1 Gazel
41	oldı bana	16. yüzyıl (8)	16 Gazel
		17. yüzyıl (2)	
		18. yüzyıl (4)	
		19. yüzyıl (2)	
42	olmadı bana	17. yüzyıl	1 Gazel
43	olmak bana	16. yüzyıl (1)	5 Gazel
		17. yüzyıl (1)	
		19. yüzyıl (3)	
44	olmaz bana	15. yüzyıl (1)	16 Gazel

		16. yüzyıl (2)	
		17. yüzyıl (6)	
		18. yüzyıl (3)	
		19. yüzyıl (4)	
45	olmuş bana	19. yüzyıl	2 Gazel
46	olsun bana	16. yüzyıl	1 Gazel
47	olur bana	18. yüzyıl	2 Gazel
48	olur mı bana	17. yüzyıl	1 Gazel
49	sen bana	16. yüzyıl	2 Gazel
50	sendendir bana	19. yüzyıl	2 Gazel
51	sor sorma bana	17y.yüzyıl (1)	2 Gazel
		18. yüzyıl (1)	
52	vir bana	17. yüzyıl	1 Gazel
53	yiter bana	18. yüzyıl	1 Gazel

2. 5. Bana Redifli Gazellerin Yazıldığı Vezinler

Tespit edilen 508 bana redifli gazelin 345'i aruzun “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla, 53’ü “mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün” kalıbıyla, 51’i f’e‘ilâtün(fâ‘ilâtün) fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün(fa‘lün)” kalıbıyla, 30’u “mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün(fa‘lün)” kalıbıyla, 8’i “müfte‘ilün fâ‘ilün müfte‘ilün fâ‘ilün” kalıbıyla, 6’sı “fe‘ilâtün(fâ‘ilâtün) fe‘ilâtün fe‘ilün(fa‘lün)” kalıbıyla, 5’i “fe‘ilâtün(fâ‘ilâtün) mefâ‘ilün fe‘ilün (fa‘lün)” kalıbıyla, 3’ü “müfte‘ilün müfte‘ilün fâ‘ilün” kalıbıyla, 1’i “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla, 1’i “fa‘lün fe‘ilün fa‘lün fe‘ilün” kalıbıyla, 1’i “fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûlün fe‘ûl” kalıbıyla, 1’i “mef‘ûlü fâ‘ilâtün mefâ‘ilü fâ‘ilâtün” kalıbıyla, 1’i “müfte‘ilün mefâ‘ilün müfte‘ilün mefâ‘ilün” kalıbıyla, 1’i de “müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bana redifli gazelerde en çok kullanılan aruz kalıbı “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün”dür. Bana redifli gazellerin yazıldığı vezinlere ve kaç gazelde kullanıldıklarına dair sayısal verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo:5 Bana Redifli Gazellerin Yazıldığı Vezinler		
No	Vezin	Kullanılan Gazel Sayısı
1	Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	345 Gazel
2	Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün	1 Gazel
3	Fa‘lün Fe‘ilün Fa‘lün Fe‘ilün	1 Gazel
4	Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)	51 Gazel
5	Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)	6 Gazel
6	Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)	5 Gazel
7	Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl	1 Gazel
8	Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün (Fa‘lün)	30 Gazel
9	Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün	53 Gazel
10	Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mefâ‘ilü Fâ‘ilâtün	1 Gazel
11	Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün	8 Gazel
12	Müfte‘ilün Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün	1 Gazel
13	Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün	3 Gazel
14	Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün	1 Gazel

III. BÖLÜM

3. 1. KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KAHRAMAN ANLATICI

Klasik Türk şiirinde “kahraman anlatıcı” genellikle kendi deneyimlerini ve duygularını dile getiren, bireysel bir bakış açısıyla eserler veren anlatıcı tipidir. Bu anlatıcı, edebi metinlerde sıkça karşımıza çıkar. Kendi yaşamındaki deneyimlerini, duygularını ve çatışmalarını doğrudan dile getirir. Bu bireysel anlatım; okuyucunun, şairin iç dünyasına girmesine ve onun duygusal derinliklerini anlamasına olanak tanır.

Klasik Türk şiirinde kahraman anlatıcı, birçok farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle âşık anlatıcı tipinde metnin esas kahramanı olarak görülür. Kahraman anlatıcı âşık; genellikle aşkın yoğun, duygusal etkileriyle baş başa kalır. Aşk, hayatının merkezinde yer alır ve bu duygu, onun hayatını şekillendirir. Duygularını derin ve yoğun bir şekilde ifade eder. Sevinç, hüznün, özlem, acı gibi hisleri, kelimelerle zengin bir şekilde aktarır. Dili genellikle mistik ve sembolik imgelerle doludur. Aşk, ayrılık ve özlem gibi temaları, sembollerle ve doğa betimlemeleriyle zenginleştirir. Kahraman anlatıcının metin içindeki diğer bazı tezahürleri şu şekildedir: Bazen şairliğini, şiirini, kaleminin kıvraklığını öven bir şair, bazen yaşadığı hayattan memnun olmayan bir hayvan, bazen kendisini Kaf Dağı’nda gören bir sevgili, bazen bir bülbül, bazen de tarihi bir şahsiyet olarak görülür.

Klasik Türk şiiri üzerine yapılan çalışmalarda genellikle şiirde yer alan tipler üzerinde durulmuş ancak kahraman anlatıcı şeklinde doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. Bu durumun temel sebebi “anlatıcı” kavramının literatürümüze roman ve hikâye gibi modern türlerle girmesidir.

Tespit edilen kahraman anlatıcı tipleri alfabetik sıraya göre ele alınıp incelenecektir. Kahraman anlatıcı tipinin metinlerde yer alan yekûna bağlı olarak diğer bazı özelliklerine de alt başlıklar eklenecektir.

3. 1. 2. Abdâl

Abdâl kelimesi, *“biribin yerine geçmek, değiştirmek, karşılık anlamlarına gelen bedel kelimesinin çoğuludur. Nefislerini ruhlarına bedel ettikleri, diledikleri zaman diledikleri yerde kendilerine bedel birer cesetle görünebildikleri yahut erenlerden biri ölünce Allah tarafından bir başkasının onun yerine geçirilmesi dolayısıyla Hak âşıklarının bir kısmına abdâl denmiştir.”*¹⁷⁹ Klasik Türk şiirinde abdal, daha çok tasavvufî bir karakter olarak karşımıza çıkar ve dünya nimetlerinden elini çekmiş, dünyevî bağlardan kopmuş, Allah’a yönelmiş derviş tipini sembolize eder. Abdal kelimesi, Arapça kökenli olup “değişmiş, yerini almış” anlamına gelir ve tasavvufî terminolojide, manevî mertebeye ulaşmış, dünya ile ilişkisini kesmiş kişi anlamında kullanılır. Abdallar, genellikle rint (dünya nimetlerinden el çeken), fakir (maddî varlıklardan uzak) ve kalender (dünya işleriyle ilgilenmeyen) kimseler olarak tanımlanır.

Klasik Türk şiirinde abdal; dünya hayatına karşı ilgisizliği, alçak gönüllülüğü, sadeliği ve Allah’a tam teslimiyeti simgeler. Abdal tipi, aşk ve tasavvufî bilgelik ile ilişkilendirilir. Şairler, abdalları mecazen aşk yolunda varlık ve benlik iddiasından vazgeçen kişiler olarak tasvir ederler. Bu anlamda abdal, hem beşerî hem de ilahî aşkı kucaklamış, dünyevî arzularını terk etmiş bir âşık sembolüdür.

Abdal karakteri, Klasik Türk şiirinde bazen hakikatin peşinde olan bir arayıcı, bazen de hakikate ulaşmış, Allah’ın sırlarına vakıf olmuş bir bilge olarak işlenir. Abdalın dünyevî zenginliklere, şöhrete ya da mevkiye ilgisizliği, onun manevîyata, hakikate ve ilahî aşka yönelişini temsil eder. Şairler bu figürü; aşk yolundaki zahmetleri sabırla çeken, dünya nimetlerine yüz çevirmiş bir derviş olarak idealize ederler.

Kalenderîlik ve Melamîlik gibi tarikatlarda abdallık, sadece dünyevî mal mülkten değil, aynı zamanda nefsin arzularından da vazgeçme, dünya ile bağları koparma anlamında kullanılır. Abdalların, halk arasında dolaşp mistik öğretileri yaymaları; Klasik Türk şiirinde bilgelik, tevazu ve samimiyetle özdeşleştirilir.

¹⁷⁹ Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, (6. Baskı), İstanbul 1999, s. 12.

Özetle Klasik Türk şiirinde abdal; dünyevî bağlardan kurtulmuş, Allah’a veya ilahî aşka kendini adanmış, sade ve dervişane bir hayat süren kişiyi sembolize eder. Bu figür, tasavvufî düşüncenin etkisiyle aşk, sabır ve manevîyat temalarının işlendiği şiirlerde derin anlamlar taşır.

Kahraman anlatıcı olarak “abdâl”ın konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Bir hasıra mâlik olmadum bu köhne tekyede

Ben bir abdâlam ki dirler ‘âşık-ı ‘uryân bana (Ravzî G. 32/3)¹⁸⁰

“Bu eski tekkede bir hasıra sahip olmadım. Ben bir abdalım bana çıplak âşık derler.”
“Ben bir abdâlam ki dirler ‘âşık-ı ‘uryân bana” dizesinde “abdâl” kelimesiyle “âşık-ı ‘uryân” (çıplak âşık) arasında örtük bir benzetme yapılmıştır. Bu benzetme ile kahraman anlatıcı kendisini her türlü dünyevî mal ve mülkten sıyrılmış, kendisini aşka teslim etmiş bir abdal olarak tasvir etmiştir. Kahraman anlatıcı abdal, “bir hasıra mâlik olmadım” ifadesiyle maddî yoksulluğunu dile getirir. Burada hasır, en basit ve temel bir varlık olarak kullanılır. Abdâl, en temel bir şeye dahi sahip olmamanın manevî bir derinliğe işaret ettiğini ima eder. “Ben bir abdâlam” ifadesiyle kendini tekrar ederek abdallık vurgulanmış, okuyucunun zihninde bu kimlik pekiştirilmiştir. Beyitte fakirlik (bir hasıra mâlik olmama) ile manevî zenginlik (âşık-ı ‘uryân olma) arasında bir tezat bulunmaktadır. Maddî yoksunluğun aslında manevî bir olgunluk hâline işaret ettiği vurgulanır. “Hasır” ve “âşık-ı ‘uryân” ifadeleri soyut durumları somutlaştırmak için istiare sanatıyla kullanılmıştır. Hasır, dünyevî varlıkları; çıplak âşık ise dünyevî kaygılardan sıyrılmış aşk halini temsil eder.

Ol sebebden nükte-i ‘aşkunda abdâl olmuşum

Küfr ü îmân ‘aşk-ı hüsnünden ‘ibâretdür bana (Esrâr Dede G.

1/18)¹⁸¹

¹⁸⁰ Aydemir, 2007, a.g.e.

¹⁸¹ Kasır, 1996, a.g.e.

“Benim için küfür ve iman, güzelliğinin aşkından ibarettir. Bundan dolayı aşkının nüktesinde abdâl olmuşum.” “Abdâl” tasavvufta dünyadan elini eteğini çekmiş, Allah aşkı yolunda ilerleyen dervişleri ifade eder. Kahraman anlatıcı burada kendisini, dünyevî işlerden sıyrılarak yalnızca aşkın derinliğine yönelmiş bir kişi olarak tasvir etmektedir. Kendisini “nükte-i aşk” (aşkın incelikleri) ile ilişkilendirerek, aşkın bu derin ve ince yönlerini kavrayan biri olduğunu belirtmektedir. Beyitte “küfr” ve “îman” gibi birbirine zıt kavramlar yer alır. Kahraman anlatıcı abdâl, bu iki kavramı aşk ve güzellik bağlamında bir araya getirerek, aşkın hem inanç hem de inkâr hâlinde bir hakikat olduğunu vurgular. Buradaki tezat, aşkın paradoksal yapısını ifade eder. “Küfr ü îmân” ifadeleri, gerçek anlamlarından uzaklaşarak mecazî bir anlam kazanır. Aşkın etkisiyle küfür (inkâr) ve iman (inanç) kavramlarının sıradan anlamlarını yitirdiği ve aşkın yüceliği karşısında farklı bir anlam kazandığı ima edilir. “Nükte-i aşk” (aşkın incelikleri) ve “aşk-ı hüsn” (güzellik aşkı) ifadeleri soyut kavramları somutlaştıran birer istiareddir. Burada aşk ve güzellik, insana derin bir anlam dünyası sunan unsurlar olarak betimlenir. “Aşk” kelimesinin iki defa (nükte-i aşk, aşk-ı hüsn) kullanılması, aşkın beyitteki merkezî konumunu ve vurgu gücünü artırmıştır.

3. 1. 3. Âşık

“Divan edebiyatında şair daima âşıktır. Bu yüzden her şey aşk ile ilgili görünür.”¹⁸² Divan şairleri; aşkı hem beşerî hem de ilahî bir yolculuk olarak görmüş, âşığı bu yolculuğun kahramanı olarak işlemişlerdir. Âşık; genellikle sevgilisine kavuşma arzusuyla yanıp tutuşan, ancak bu arzusu sürekli engellenen, çilekeş bir tiptir. Sadece aşkı yaşayan değil, aynı zamanda bu aşk uğruna acı çeken ve fedakârlık eden kişiyi simgeler.¹⁸³

Âşığın Özellikleri¹⁸⁴

1. Fedakârlık ve Çile: Âşık, sevgilisi uğruna her türlü zorluğa katlanan kişidir. “Canını sevgiliye verecek kadar cömerttir.”¹⁸⁵ Âşık, aşkın getirdiği ıstıraba gönüllü olarak

¹⁸² Pala 1999, s. 41.

¹⁸³ Bagan, Funda, *İshâk Çelebi Divanı'nda Anlatıcı Âşık*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005, s. 75.

¹⁸⁴ Bagan, 2005, s. 75-165.

¹⁸⁵ Pala 1999, a.g.e.

katlanır, çünkü bu acının aşkı yücelttiğine inanılır. Âşığın bu çilekeş hali, aşkın yüceliğini ve aşk uğruna katlanılan fedakârlıkları simgeler.

2. Kavuşamama: Klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliye kavuşması çoğu zaman mümkün değildir. Sevgili genellikle ulaşılmaz, hatta ilgisiz bir figürdür. Bu kavuşamama, âşığın acısını derinleştirir, ancak aynı zamanda aşkın gücünü ve derinliğini artıran bir unsurdur. Âşık, “*sevgiliyle asla bir araya gelmez.*”¹⁸⁶ Sevgiliye ulaşmanın imkânsız olduğunu bilmesine rağmen ondan vazgeçmez.

3. Sadakat ve Vefa: Âşık, sevgilisine sonsuz bir sadakatle bağlıdır. “*Sözünde durur ve sadıktır.*”¹⁸⁷ Sevgilinin ilgisizliği veya zalimliği âşığın bağlılığını zayıflatmaz, aksine güçlendirir. Sevgilinin her türlü zorluğuna ve ilgisizliğine rağmen âşık, ona vefa gösterir ve aşkıdan asla vazgeçmez.

4. Aşkın İlahî Boyutu: Klasik Türk şiirinde aşk sadece beşerî (dünyevî) bir duygu olarak değil, aynı zamanda ilahî bir arayış olarak da ele alınır. Bu bağlamda âşık, sevgiliye olan aşkı ile Allah’a olan aşkı arasında bir köprü kurar. İlahî aşk, tasavvuf etkisiyle şiirlere yansır ve âşık, Allah’a kavuşma arzusu içinde yanan bir derviş gibi betimlenir. Bu noktada, aşk hem bir iç yolculuk hem de manevî bir yükseliş aracı olarak görülür.

Sonuç olarak Klasik Türk şiirinde âşık, aşkın hem en saf hem de en trajik kahramanıdır. Onun aşkı, derin bir özlem ve çile ile yoğrulmuştur. Âşığın sevgiliye olan sadakati, aşk uğruna çektiği acılar ve aşkın imkânsızlığı karşısında vazgeçmemesi, divan şiirinin temel unsurlarındandır. Beşerî ya da ilahî olsun, aşk; Klasik Türk şiirinde âşığın hayatını anlamlandıran en yüce duygu olarak işlenir.

Buraya kadar, yapılan okumalar neticesinde âşık ile ilgili çıkarımlara yer verilmiştir. Ancak bundan sonra yapacağımız incelemelerde âşığı bizzat kendi ifadeleri ile tanımaya

¹⁸⁶ Pala 1999, a.g.e.

¹⁸⁷ Pala 1999, a.g.e.

çalışacağız; çünkü o, kendi hikâyesini aracısız bir şekilde doğrudan aktaracaktır. Kahraman bizzat odur. Betimlemeler, tasvirler, bakış açıları tamamen ona aittir.

3. 1. 3. 1. Âşığın Âşıklığını Beyan Ettiği Beyitler ve Açıklamaları

Ben bir âşık-ı bî-çareyim baştan ayağa yâreyim

Ben bir deli dîvâneyim aklım da yâr olmaz bana (Yunus Emre G. 77/5)¹⁸⁸

“Ben çaresiz bir âşığım, baştan ayağa yaralıyım. Ben bir deli, divaneyim; bana aklım da yar olmaz.” Kahraman anlatıcı, kendisini tamamen çaresiz bir âşık olarak tanımlar. “Bî-çare” (çaresiz) kelimesi, onun aşk yolunda kontrolünü yitirdiğini ve hiçbir çare bulamadığını ifade eder. Aşk, onu öylesine derinden etkilemiştir ki ruhu ve bedeni tamamen bu aşkın yaralarıyla doludur. “Baştan ayağa yâreyim” (baştan ayağa yaralıyım), aşkın verdiği acının ve ıstırapın âşığın her yanını sardığını ifade eden güçlü bir mecazdır. Kahraman anlatıcı, aşkın etkisiyle kendisini bir deli ve divane olarak tanımlar. “Deli” ve “divane” burada yalnızca aklını yitirmiş bir kişiyi değil, aynı zamanda aşk yolunda her şeyi geride bırakan ve kendisini tamamen bu yola adanmış bir âşığı ifade eder. “Aklım da yar olmaz bana” ifadesi; aklın bu yolda bir yardımcı olamadığını, aşkın mantık ötesi bir hâl olduğunu ifade eder.

‘Âşıkam leyl ü nehârımda yeter bir gül bana

Nâle vü feryâdımda yetmez istese bülbül bana (Türâbî G. 21/1)¹⁸⁹

“Âşığım, gece ve gündüz bana bir tek gül (sevgilim) yeter. İnleyip feryat etmede, bülbül istese bile bana yetişemez.” Beyitte kahraman anlatıcı âşıktır(âşıkam). Aşkını doğrudan dile getirmektedir. Ön plana çıkardığı diğer kavramlar; gül, nâle, feryat ve bülbüldür. Gül sevgiliye işaret eden istiaredir. Bu gülün beyitteki en önemli özelliği bir tane olmasıdır. Kahraman anlatıcı âşık her anını onun hayali ile geçirmektedir. İkinci mısırda ön plana çıkarılan ve genellikle âşıkla özdeşleştirilen kavram bülbüldür. Kahraman anlatıcı âşık kendini bülbül ile kıyaslamaktadır. Kıyaslamada ölçüt inleyip

¹⁸⁸ Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, Ordupazarı Belediyesi Yayınları (3. Baskı), İstanbul 2006.

¹⁸⁹ Azar, Birol, *Türâbî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.

feryat etmenin şiddetidir. Âşık sevgilisi uğruna o kadar inleyip feryat etmektedir ki bûbülü geride bırakmaktadır.

Vir zekât-ı hüsn için cânâ manga bir bûse kim

‘Âşık u pîr ü garîbem cây-ı ihsândur manga (Kışverî G. 34/6)¹⁹⁰

“Ey Sevgili! Âşık, yaşlı ve garip biriyim; güzelliğinin zekâtı olarak bana bir öpücük ver ki bu öpücük bana bir iyilik olur.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini âşık, yaşlı (pîr) ve garip bir kişi olarak tanımlamakta ve sevgiliden güzelliğinin zekâtı olarak bir öpücük istemektedir. Zekât, İslam inancında malın bir kısmını ihtiyaç sahiplerine verilmesi gereken bir sadaka olarak ifade edilir. Kahraman anlatıcı âşık, sevgilinin güzelliğini bir zenginlik olarak tasvir eder ve bu güzellikten kendisine bir bûse (öpücük) verilmesini, zekât olarak görmekte ve bunun bir ihsan (iyilik) olduğunu ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı, sevgilinin güzelliğini sınırsız bir hazineye benzetir. Kendisi ise aşk yolunda çile çekmiş, yaşlanmış ve yalnız kalmış bir âşıktır. “Cây-ı ihsân” (iyilik yeri) ifadesiyle, sevgilinin kendisine bir öpücük vererek bu yalnızlığı ve çileyi bir nebze olsun hafifletebileceğini dile getirir. Bu beyit; sevgilinin güzelliğini yüceltirken, âşığın onun karşısındaki mazlum ve muhtaç hâlini tasvir etmektedir.

Dime ey zâhid bana sen terk-i rüsvâ eyle gel

‘Âşıkam ben terk-i rüsvâ eylemek noksân bana (Ayıntablı Hafız G. 14/5)¹⁹¹

“Ey Zâhid, bana rüsvâlığı (rezil olmayı) terk et deme, ben âşığım; rüsvâlığı terk etmek bana eksiklik olur.” Kahraman anlatıcı; zâhide seslenerek onun kendisine “rüsvâlığı terk et” çağrısını reddeder. Zâhid, dinî hayatın kuralları gereği toplumsal eleştiri ya da rüsvâlıktan uzak kalmayı savunan bir figürdür. Kahraman anlatıcı, zâhidin bu tavsiyesini kabul etmez; çünkü onun için aşk yolunda çekilen sıkıntılar ve toplumun eleştirileri aşkın gereğidir. Zâhid ile âşık arasındaki bu zıtlık, Klasik Türk edebiyatında sıkça işlenen bir temadır: Zâhid aklı, düzeni ve dünyayı temsil ederken; âşık duyguyu, çileyi ve mantık ötesi aşkı temsil eder. Kahraman anlatıcı; kendisini bir âşık olarak tanımlar. Rüsvâlık (rezil olmak), onun aşk yolundaki olgunlaşmasının bir parçasıdır.

¹⁹⁰ Demirci, Jale Talan, *Kışverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1994.

¹⁹¹ Tüyan, Rabia Derya, *‘Ayıntablı Hâfız ve Divânı İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.

“Rüsvâlîk” aşk yolunda sevgiliye duyulan büyük bağlılık nedeniyle toplum tarafından anlaşılmacak, eleştirilmek ve dışlanmak anlamına gelir. Kahraman anlatıcı âşık için bu durum aşkın yüceliğini gösterir. Rüsvâlîği terk etmek, yani toplumun eleştirilerine boyun eğmek, aşk yolundaki fedakârlıklardan vazgeçmek demektir. Bu yüzden, rüsvâlîği terk etmek, âşıklığın ruhuna aykırı bir durumdur ve onun için bir “noksân” (eksiklik) olarak kabul edilir.

Kays-ı zencîr ülfetem def‘-i cünûn olmaz bana

‘Âşıkam te‘sîr-i ta‘vîz ü füsûn olmaz bana (Ferîdûn G. 9/1)¹⁹²

“Zincire vurulmuş Kays’ın dostuyum, bana deliliği savmak yakışmaz. Ben âşığım, ne büyülerin ne de tılsımların bana etkisi olmaz.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; kendisini zincire vurulmuş Kays’ın dostu olarak tanımlar. Bu ifade, onun tıpkı Mecnûn gibi aşk yolunda çile çektiğini ve bu çileyle özdeşleştiğini gösterir. “Def‘-i cünûn” (deliliği savmak), burada aşkın verdiği yoğun duygular ve mantık ötesi hâllerden vazgeçmek anlamına gelir. Ancak kahraman anlatıcı, bu delilik hâlini terk etmenin kendisine yakışmayacağını, çünkü bunun âşıklığın özüne aykırı olduğunu dile getirir. Kahraman anlatıcı; kendisini bir âşık olarak tanımladıktan sonra, aşkının gücünü ve kararlılığını ifade eder. Ta‘vîz (tılsımlı dua) ve füsûn (büyü), insanın duygu durumunu ve kaderini değiştirebilecek kadar etkili araçlar olarak tasvir edilir. Ancak âşık, bu tür araçların aşkı üzerinde hiçbir etkisinin olamayacağını söyler. Aşk, onun için o kadar güçlü ve sarsılmaz bir hâldir ki hiçbir dış etki veya müdahale bu duyguyu değiştiremez.

‘Âşıkam ‘âşık ser-i kûyun nişîmendür bana

Bülbülem ol cây-ı ra‘nâ reşk-i gülşendür bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 31/1)¹⁹³

“Âşığım, âşık! Sevgilinin sokağının başı benim meskenimdir. Bülbülüm, o güzel yer bana gül bahçelerinin kıskanılacak bir mekânıdır.” Bu beyitte kahraman anlatıcı;

¹⁹²Şimşek, Kadriye, *Ferîdûn Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya 2002.

¹⁹³ Alpay, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.

kendisini bir âşık ve bülbül olarak tanımlayarak sevgilisine olan bağlılığını ve aşkındaki derinliği ifade eder. O, sevgilinin sokağının başını (ser-i kûy) kendisi için bir mesken olarak görmektedir. Kûy, Klasik Türk edebiyatında sevgilinin evi veya mahallesi anlamına gelir ve âşığın sevgiliye yakın olma isteğini sembolize eder. Âşık, sevgilinin sokağının başında yaşamanın kendisi için yeterli olduğunu ifade ederek, sevgilinin varlığına olan tutkulu bağlılığını dile getirir. İkinci mısrada kahraman anlatıcı, kendisini bir bülbül olarak tanımlar ve sevgilinin bulunduğu mekânı gül bahçelerini kışkandıracak güzellikte bir yer olarak niteler. Klasik Türk edebiyatında bülbül, sevgilisine (güle) ulaşamayan ve sürekli onun hasretiyle inleyen bir âşığı temsil eder. O, sevgilinin bulunduğu yeri bülbülün hayranlık duyduğu ve kışkandığı bir mekân olarak ifade eder.

Ey Nahîfî ben ki bir aşüfte-meşreb ‘âşıkam

Gamze-i pür-şûr-ı hûbân cümle mâ’ildür bana (Nahîfî Süleyman Efendi G.

39/5)¹⁹⁴

“*Ey Nahîfî, ben perişan yaratılışlı bir âşığım; güzel insanların hareketli bakışları bana tamamen meyleder.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini “aşüfte-meşreb” (perişan ruhlu, serbest mizaçlı) bir âşık olarak tanımlar. O, aşkın doğasından kaynaklanan bir perişanlık ve tutarsızlık içinde olduğunu ifade eder. Aşüfte, Klasik Türk edebiyatında genellikle “darmadağın, tutkusunun etkisiyle huzursuz olan” bir kişiyi ifade eder. Meşreb, kişilik veya mizaç anlamına gelir. Kahraman anlatıcı burada, âşıklığın tabiatında var olan huzursuzluk, dağınıklık ve tutkuyu kendi kişiliğiyle birleştirir. İkinci mısrada “gamze-i pür-şûr” (hareketli, coşkulu bakışlar) ifadesiyle, güzel insanların etkileyici ve cazibeli bakışlarından bahsedilir. Klasik Türk edebiyatında gamze (sevgilinin bakışı); âşığın aklını başından alan, onun kalbinde derin etkiler bırakan bir unsurdur. Âşık; bu bakışların kendisine meylettiğini ifade ederek, hem aşkın gücünü hem de güzel insanların cazibesine olan duyarlılığını vurgular.

‘Âşıkam Beytü’l-Hazen bir cây-i me’mendür bana

Külhân-ı âteş-fürûz-‘aşk meskendür bana (Arpaemîni-zâde Sâmî G. 7/1)¹⁹⁵

¹⁹⁴ Alpay, 1992, a.g.e.

¹⁹⁵ Kutlar, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Sâmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996.

“Aşığım, Hüzünler evi bana güvenli bir yerdir. Aşkın ateş tutuşturan ocağı, bana meskenidir.” Beyitte Kahraman anlatıcı âşık; âşıklığını Beytül-Hazen ve külhân-ı âteş-fürûz-‘aşk şeklindeki mekân tasvirleri ile ortaya koymaktadır(telmih). “Beytül-Hazen; Beytül-hüzn veya Külbe-i ahzân şeklinde de kullanılır. Yakûb peygamber, oğlu Yûsuf’u kaybettikten sonra yıllarca ağlamış ve ızdırap çekmiştir. İşte Hz.Yakûb’un hüzn ve ızdırap içinde yaşadığı bu evine, Beytül Hazen denilmiştir.”¹⁹⁶ Kahraman anlatıcı âşık, kendisini Hz. Yakûb ile özleştirirken sevgilisini de Hz. Yûsuf’a benzetmiştir. Sevgilisinden ayrı olduğunu örtük bir şekilde dile getirmiştir. Üzerinde durulması gereken bir diğer kavram ise “külhan”dır. “Külhan,” hamamların alt kısmındaki ocaklara verilen isimdir. Kahraman anlattıcı âşık; soyut bir kavram olan aşkı somut bir kavram olan külhana benzetmiştir. Aşkın ateş tutuşran ocağı onun ruh âleminin meskenidir.

Rîze-î elmâs ile eyle tabîbâ kim devâ

‘Âşıkam zehr-i sitem-kâr eylemez merhem bana (Hafîd G. 3/2)¹⁹⁷

“Ey Tabip! Pek küçük elmas parçaları ile ilaç yap. Aşığım, zalimin zehri bana merhem olmaz.” Kahraman anlatıcı tabîbe seslenmekte (nida), tabîbin yapacağı ilacı hangi malzemeyle yapması gerektiğini kendisine bildirmektedir. Rîze-î elmâs, küçük elmas parçaları anlamına gelmektedir. Eski tıpta elmas kırıntıları zehir olarak bilindiğinden ölmeyi isteyenler bunu içermiş. Bunun yanında elmas kırıntıları kolay erimediği için yaraya elmas tozu eklemek, acıda devamlılığı ve aşkıta sebatı temsil eder. Yaraya ekilen elmas kırıntıları o bölgeyi tahriş eder. Kahraman anlatıcı âşık, tabîbin elmas kırıntılarından hazırlayacağı ilacın derdini arttırmasını ister. Bana redifi ile ön plana çıkarmak istediği özellik, zalimin zehrinin kendisine merhem olamayacağıdır.

Ez-berây-ı fikr-i vasleş fevt olursam gam degil

‘Âşıkam ben çekdiren efkâr-ı dilberdir bana (Hasmî G. 5/5)¹⁹⁸

¹⁹⁶ Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, (6. Baskı), İstanbul 1999, s. 66

¹⁹⁷ Özkan, Şenay, *18. Yüzyıl Şairi Hafîd’in Divanı’nın Transkripsiyonlu Karşılaştırmalı Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ecdirne 2003.

¹⁹⁸ Selçuk, Engin, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.

“Ona kavuşma düşüncesinden dolayı ölürsem gam değil. Ben aşığım, bana çektiren sevgilinin düşüncesidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı kimliğini aşıkâr etmektedir (âşıkâm). Beyit bu çerçevede bir tenasüp zemininde ilişkili kavramlar ile oluşturulmuştur. Kahraman anlatıcı âşık, sevgiliye kavuşma düşüncesi ile ölmekten korkmaz. Ölüm belki de acılarının son bulmasına vesile olacaktır. Ancak o yaşamakta ve sevgilinin hayali ile acı çekmektedir. Bana redifi ile ön plana çıkarmak istediği özelliği de budur. Bana çektiren sevgilinin hayalidir.

‘Âşık oldum gönlüm aldın eyledin şeydâ beni

Siz Habib‘ullâhı sevmek dîn ü îmândır bana (İzzî G. 13/6)¹⁹⁹

“Âşık oldum, gönlümü aldın, beni divane eyledin. Siz Allah’ın sevgilisini sevmek bana din ve imandır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın sevgilisi, Habibullah’tır. Habibullah; Allah’ın sevdiği anlamına gelmektedir ve Peygamberimiz Hz. Muhammed için kullanılmaktadır. Kahraman anlatıcı ona âşık olmuş, gönlünü ona vermiş ve ona olan muhabbetinden dolayı divane olmuştur. Bana redifi ile ön plana çıkardığı kavramlar din ve iman kavramlarıdır. Din ve iman ona göre peygamberi sevmektir.

Âşıkam sevdâ-yı vasl-ı dil-rübâ düşmez bana

Hûlyâ-kâri-i vaz‘-ı nâ-sezâ düşmmez bana (Kırımlı Rahmî G. 2/1)²⁰⁰

“Gönül hırsızına vuslat sevdası bana yakışmaz, ben âşığım. Uygunsuz bir şekilde hayal kurma işi bana yakışmaz.” Kahraman anlatıcı âşık; aşkını beyan ederken (âşıkam) kendi fitratına dair bazı özellikleri zikreder. Normalde her âşığın en büyük hayali sevgiliye ulaşmaktır. Ama o, bu düşüncenin kendisine yakışmayacağını dile getirir. Sevgiliye kavuşma arzusunu kendisi için uygun olmayan bir hayal olarak değerlendirir.

Dîde vü dilde muhabbetdir hemîşe cilveger

‘Âşıkam Rahmî hayâl-i mâsivâ düşmez bana (Kırımlı Rahmî G. 2/6)²⁰¹

¹⁹⁹ Kara, Abdullah, *İzzî Divanı* (Tenkitli Metin-İnceleme), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

²⁰⁰ Elmas, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 1997.

“Ey Rahmî! Gözde ve gönülde daima görünen muhabbettir. Ben âşığım, Allah’tan başka hiçbir şeyin hayali bana yakışmaz.” Şairin beyitteki sözcüsü, kahraman anlatıcı âşık, Rahmî’ye seslenir. Âşık olduğunu onun vasıtasıyla bildirir (âşıkam). Kendine dair bazı özellikleri sunmaya olanak sağlar. Gözünde ve gönlünde sadece aşk ve sevginin bulunduğunu belirtir. Bu nedenle kendisine yakışmayacak bir hareketi aktarma fırsatı olur. Onun için Allah’tan başka hiçbir şeyin hayalali uygun değildir.

‘Âşıkam rûz-ı ezelden kismetümdür âh u zâr

Dahi bundan özge neyler zâhidâ efgân bana (Muhammed Hulûsî G. 3/3)²⁰²

“Ben âşığım, ilk günden beri ağlayıp inleme benim kismetimdir. Ey Zâhid! Feryat etmek bana bundan başka ne yapar.” Kahraman anlatıcı kimliğini bazı özellikler vasıtasıyla ortaya koyar. Kendisine muhatap olarak zâhidi seçmiştir. Ona seslenerek (nida) söylemek istediklerini aktarmayı tercih etmiştir. Rûz-ı ezel, Allah’ın ezelde ruhları yaratıp bir araya topladığı gün anlamına gelir. Ağlayıp inleme; kahraman anlatıcı âşığa bu gün takdir edilmiştir. Adeta onun alın yazısı olmuştur.

Fikrimi tenvîr için bir mehlîkâ lâzım bana

‘Âşık-ı gümkerde râhım reh-nümâ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 69/1)²⁰³

“Düşüncelerimi aydınlatmak için bana bir ay yüzlü (sevgili) lazımdır. Yolunu kaybetmiş bir âşığım, bana bir rehber lazımdır.” Beyitte kahraman anlatıcı yolunu kaybetmiş bir âşıktır (‘âşık-ı gümkerde râhım). Diğer bütün kavramları bu özelliği ile ilişkilendirerek anlatmıştır. Meh-likâ, ay yüzlü anlamına gelip sevgiliye istiaaredir. Kahraman anlatıcı âşık, sevgilinin aya benzeyen parlak yüzünün zihnini açtığını ifade etmektedir. Ona yol gösterendiğini vurgulamaktadır. Yolunu bulmak için bir rehber ihtiyacı duymaktadır. Bundan dolayı bana redifi ile ön plana çıkardığı kavram rehber anlamına gele reh-nümâ kavramıdır.

²⁰¹ Elmas, 1997, a.g.e.

²⁰² Küçükarıkan, Nergün, *Muhammed Hulûsî’nin Divançesi (Metin-İnceleme-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 2006.

²⁰³ Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2007.

‘Âşıkam kandîl-i sevdâdır dil-i rûşen bana

Mahzen-i gamdan verir her gün kazâ revgan bana (Eşref Paşa G. 1/1)²⁰⁴

“Âşığım, benim parlak kalbim aşkın kandilidir. Keder mahzeninden her gün kader bana yağ (ışık) verir.” Kahraman anlatıcı âşık; gönlünü, sevdanın kandiline benzetmiştir (teşbih). Kandil, sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması sûretiyle ışık veren aydınlatma âletidir. Âşığın gönlüne ışık veren sevda kandilidir. Bu kandilin yakıtı yağdır. Âşığın sevda kandiline yakıt temini ilahî kudret tarafından gam mahzeninden sağlanır. Gam bir mahzene benzetilmiştir (teşbih). Kahraman anlatıcının bana redifi ile ön plana çıkardığı kavram yağ anlamına gelen revgân kelimesidir.

‘Âşıkam gülşen-i ‘âlemde o gül-i ruhsâre

Bülbül-i zâr olursa n’ola dem-sâz bana (Fatîn G. 13/4)²⁰⁵

“Dünyanın gül bahçesinde o güzel yüzlü güle âşığım. Ağlayan bülbül bana eşlik ederse ne olur?” Âlem gül bahçesine benzetilmiştir (teşbih). Bu gül bahçesinde kahraman anlatıcı âşık; gül yanaklı sevgiliye âşıktır. Sevgilinin yanağı kırmızılığı nedeniyle güle teşbih edilmiştir. Bana redifi ile ön plana çıkarılan kavram arkadaş anlamına gelen dem-sâz sözcüğüdür. Kahraman anlatıcı âşık; gül bahçesinde ağlayan bülbül ile arkadaş olmuştur (teşhis). Bu durumun şaşılacak bir şey olmadığını ifade etmektedir.

‘Âşık-ı şûrîdeyim amma figân olmaz bana

Her gül-i bî-mihr dehrin dil-rübân olmaz bana (Hâfız-ı Mar‘aşî G. 7/1)²⁰⁶

“Şaşkın bir âşığım ama feryat etmek bana yakışmaz. Dünyanın sevgisiz her gülü benim gönlümü çalamaz.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini “şûrîde bir âşık” (şaşkın, perişan bir âşık) olarak tanımlar ve aşkın yarattığı çileye rağmen, bu çileyi olgun bir şekilde taşıdığını ifade eder. “Şûrîde”, Klasik Türk edebiyatında aşkın etkisiyle dağılmış, perişan ve huzursuz bir hâlde olan âşığı ifade eder. O; bu perişanlığa rağmen “figân” (feryat) etmenin, aşkın yüceliği ile bağdaşmayacağını belirtir. Bu; âşığın, aşkın

²⁰⁴ Tanrıbuyuru, Gülçin, *Eşref Paşa Dîvânı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli 2006.

²⁰⁵ Soldan, Uğur, *Fatîn Divanı İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2005.

²⁰⁶ Alıcı, Lütfî, *Divan-ı Hâfız-ı Mar‘aşî*, (1. baskı), FA AJANS, Kahramanmaraş 2010.

çilesini sabırla taşıdığını ve bu çileyi bir olgunluk göstergesi olarak gördüğünü ifade eder. Kahraman anlatıcı, dünyanın sevgisiz güzelliklerinin (her gül-i bî-mihr) kendisi için bir anlam ifade etmediğini dile getirir. “Bî-mihr” (sevgisiz, soğuk) gül ifadesiyle, gerçek bir sevgi ve bağlılığa sahip olmayan güzelliklerin kalbini çalamayacağını ifade etmektedir. Onun için yalnızca gerçek sevgiye dayalı güzellikler anlam taşır. Bu durum, onun aşk ve sevgiyi bir yüzeysellik değil, derin bir bağlılık ve anlam arayışı olarak gördüğünü gösterir.

Kays-ı hâmûn-ı gamam kûh-ı belâ Ferhâdıyam

Hâmîyâ dehr içe ‘âşıklık tamâm oldu bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 16/5)²⁰⁷

“Ey Hâmî! Ben, keder çölünün Mecnûn’u ve bela dağının Ferhat’ıyım. Şimdi dünyada âşık olmak bana tamamıyla nasip oldu.” Kahraman anlatıcı âşık, kendisini keder çölünün Mecnûn’u ve belâ dağının Ferhâd’ı ile özdeşleştirmiştir. Bu tarihi şahsiyetlere yer verme hasebiyle telmih sanatı yapmıştır. Âşık, keder çölünün Mecnûn’u ve bela dağının Ferhad’ı olduğunu ifade etmektedir. Keder bir çöle, bela bir dağa benzetilmiştir. Mecnûn sevdiği kadın olan Leylâ için nasıl aklını yitirip çöllere düşmüşse kahraman anlatıcı âşık da aşkı uğruna mecnun olup kederlere gark olmuştur. Ayrıca sevdiği kadına ulaşmak için Bisutun Dağı’nı delip sevdiğine kavuşma yolunda canını veren Ferhad gibi, dağ kadar (mübalağa) belalarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Kahraman anlatıcı âşık, şair Hâmî’ye seslenerek (nida) âşıklığın her merhalesini yaşadığını ifade etmektedir.

‘Âşık-ı şürideyim ‘âlem ne nâz eyler bana

Bülbül-i gül-zâr-ı ‘aşkım gül niyâz eyler bana (Mehmed Fâzıl Efendi G.

3/1)²⁰⁸

“Şaşkın bir aşığım, dünya bana niçin naz eyler? Aşk bahçesinin bülbülüym, gül bana dua eder.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “şürîde bir âşık” (şaşkın, perişan bir âşık) ve “aşk bahçesinin bülbülü” olarak tanımlar. O, dünya ve çevresindeki insanların nazına (zorlayıcı tavırlarına veya küçümsemelerine) maruz kaldığını ifade ederek bu

²⁰⁷ Alıcı, Lütfi ve Alıcı, Gülcan, *Divan-ı Hâmî-i Mar‘aşî*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş 2013.

²⁰⁸ Koyuncu, Mehmet, *Mehmed Fâzıl Efendi Dîvânı’nındaki Gazeller (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.

durumu anlamlandıramadığını dile getirir. Ancak aynı zamanda, kendi aşkının yüceliğine vurgu yapar ve bu aşkı gül (sevgili) ile özdeşleştirir. Âşık, aşk bahçesinin bülbülü olarak, sevgilinin (gülün) kendisine dua ettiğini hayal eder. Bu, âşığın, aşkındaki yüceliği ve kendisini bu yolda kutsal bir konumda görmesini ifade eder.

Âşıkam yârim ne teklif etse bâr olmaz bana

Bülbül-i âzâr-ı gül mânend-i hâr olmaz bana (Mehmed Fâzıl Efendi G. 4/1)²⁰⁹

“Âşığım, sevgilim ne teklif etse bana yük olmaz. Gülün eziyetine katlanan bülbülüm, diken bana zarar vermez.” Kahraman anlatıcı âşık, sevgiliden gelecek her teklifi memnuniyetle kabul eder. Bu teklifler ona yük olmaz. O kendisini gülün bütün eziyetlerine katlanan bülbüle benzetir. Gülün dikenleri ona zarar vermez. Birinci mısradaki âşık ile ikinci mısradaki bülbül; yine birinci mısradaki bâr ile ikinci mısradaki hâr kelimeleri bir sistematik içerisinde kullanılarak lef ü neşr sanatı yapılmıştır. Âşık, bülbüle; bâr, hâra benzetilmiştir.

Vâkıf-ı esrâr-ı ‘aşkam Nâilâ eş’ârda

Âşık-ı şûrîdeyim manâ nihân olmaz bana (Nâil Abbas Paşa G. 2/5)²¹⁰

“Ey Nâil! Şirlerde aşkın sırlarına vakıfım. Şaşkın bir âşığım, anlam benim için gizli olmaz.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; kendisini aşkın sırlarına vakıf bir âşık olarak tanımlar ve aşkı derin bir şekilde anlayan, çözümleyen biri olduğunu ifade eder. O, aşk yolunda çektiği çilelerle olgunlaşmış ve bu çileler sayesinde aşkın gizli anlamlarını kavramış bir âşıktır. “Vâkıf-ı esrâr-ı aşk” (aşkın sırlarına vakıf) ifadesi, onun aşkın derinliklerine nüfuz ettiğini ve manevî yönlerini anladığını vurgular. Kahraman anlatıcı âşık; kendisini “şûrîde bir âşık” (şaşkın ve perişan bir âşık) olarak tanımlar. Ancak bu perişanlık, onun anlam dünyasını karıştırmaz; aksine, anlamlar ve hakikatler onun için gizli değildir. O, aşkın çilesiyle hem zahirî hem de batınî anlamları kavrayan bir seviyeye ulaşmıştır. “Manâ nihân olmaz” (anlam gizli olmaz) ifadesiyle, aşk sayesinde derin bir anlayış ve bir aydınlanma elde ettiğini ifade eder. Bu beyitte, aşkın sadece bir duygu değil, aynı zamanda bir bilgelik kaynağı olduğu vurgulanır.

²⁰⁹ Koyuncu, 2007, a.g.e.

²¹⁰ Kırıcı, Ahmet, *Nail Abbas Paşa’nın Hayatı, Sanatı ve Divanı’nın Transkripsiyonlu Metni* (İnceleme - Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 2006.

‘Âşıkam Nevres melûl etmez beni ahvâl-i ‘aşk

Ağlamak yanmak sitem çekmek tabî‘atdır bana (Osman Nevres G. 6/7)²¹¹

“Ey Nevres! Âşığım, aşkın halleri beni mahzun etmez. Ağlamak, yanmak, sitem etmek benim doğamın bir parçasıdır” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; kendisini aşk yolunda sabırlı ve çilelere alışmış bir âşık olarak tanımlar. O; aşkın doğasında bulunan ağlamak, yanmak, sitem çekmek gibi zorlukları ve acıları doğal bir parçası olarak görür ve bunlardan dolayı mahzun olmadığını ifade eder. “Ahvâl-i aşk” (aşkın halleri); Klasik Türk edebiyatında aşk yolunda karşılaşılan çileleri, zorlukları ve kederleri ifade eder. Âşık, bu halleri olgunlukla karşılar ve aşkın fitratında (doğasında) bunların bulunduğunu vurgular. Bu yaklaşım, Klasik Türk edebiyatındaki aşk anlayışını yansıtır. Aşk; yalnızca mutluluk ve güzellik değil, aynı zamanda sabır, metanet ve fedakârlık gerektiren bir yolculuktur. Âşık, bu çileyi bir olgunluk ve kabullenme ile karşılar ve bu çileleri, âşıklığın bir gereği olarak görür. Böylece, aşkın insana derin bir anlam ve manevî bir büyüklük kazandırdığı düşüncesi ifade edilir.

Düşmüşem bir leylî-yi hüsnün belâ-yı ‘ışkına

Dest-i gamda ‘âşık-ı mecnûn-edâ dirler bana (Senîh-i Mevlevî G. 2/2)²¹²

“Bir güzellik Leyla’sının aşk belasına düşmüşüm. Bana kederin ellinde Mecnun’a benzeyen bir âşık derler.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; kendisini Leyla gibi bir güzelliğin aşk belasına düşmüş ve bu aşk uğrunda çile çeken bir âşık Mecnun olarak tanımlar. O, “Leylî-yi hüsn” (güzelliğin Leyla’sı) ifadesiyle sevgilisini idealize eder ve onun benzersiz güzelliğini vurgular. Sevgilinin güzelliği, kahraman anlatıcının keder ve çile dolu aşk yolculuğuna sürüklenmesine sebep olmuştur. Bu beyitte âşık, sevgilinin güzelliği karşısında çaresiz kalmış ve aşkın zorlu yollarında Mecnun gibi bir âşık olarak nitelendirilmiştir. Mecnun, Divan edebiyatında Leyla’ya olan derin aşkı sebebiyle aklını yitiren, çöllere düşen, aşk yolunda her türlü çileyi göze alan ideal bir âşıktır. Âşık; kendisini Mecnun ile özdeşleştirerek, aşk yolundaki fedakârlığını, çektiği sıkıntıları ve içinde bulunduğu

²¹¹ Kaya, Bayram Ali (hızl.), *Osman Nevres Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

²¹² Okyay, Ercan, *Senî-i Mevlevî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 2005.

çaresizliği vurgular. “Dest-i gam” aşkın getirdiği üzüntü, keder ve sıkıntılarla dolu bir süreci temsil eder.

3. 1. 3. 1. Âşığın Fiziksel Özelliklerine Yönelik Tasvirleri

Klasik Türk şiirinde âşığın fiziksel özellikleri, sevgilinin betimlenişine göre daha belirsiz ve soyut kalır. Âşık; genellikle aşk acısı çeken, ruhsal olarak derin duygular yaşayan, fedakâr ve sevgi dolu bir kişi olarak tasvir edilir. Fiziksel özellikleri, sevgiliye nazaran daha az önemsenir ve ön planda tutulmaz. Bununla birlikte, âşığın fiziksel durumunu simgeleyen bazı temsili özellikler bulunabilir:

1. Zayıflık ve Solgunluk: Âşık, sevgiliye olan derin aşkıdan dolayı zayıflamış, güçsüz ve solgun bir halde betimlenir. Sevgilinin yolunda çekilen çileler, âşığı bedenen bitkin düşürür. Bu fiziksel zayıflık, aşkın ruhu yıpratıcı yönünü gösterir.

2. Gözyaşları: Âşığın gözleri sürekli ağlamakta, gözyaşlarıyla dolmaktadır. Gözyaşı, hem aşkın ızdırabını hem de âşığın sevgiliye olan derin bağlılığını simgeler.

3. Yaralar: Âşığın bedeni, aşkın yarattığı acılarla doludur. Bu yaralar sembolik olsa da, âşık sık sık aşkın oklarına hedef olduğu, sevgilinin bakışlarından yaralandığı şeklinde anlatılır.

4. Perişan Hâl: Âşık; saçları dağılmış, üstü başı düzensiz ve perişan bir durumda resmedilir. Bu perişanlık, aşkın âşığın bedenine ve ruhuna olan etkisini gösterir.

5. Aşırı Zayıflık ve Zafiyet: Âşık, aşırı derecede zayıf düşmüş, neredeyse bir gölge gibi ince ve soluk bir hal almış olabilir. Bu zayıflık, aşkın aşırı yükünün fiziksel bir yansımasıdır.

Sonuç olarak, âşığın fiziksel özellikleri, Klasik Türk şiirinde sevgilinin güzellik betimlemeleri kadar ayrıntılı değildir. Âşık daha çok ruhsal ve duygusal acılarıyla ön planda olup, bedensel özellikleri bu acının ve tutkunun bir yansıması olarak verilir.

Kahraman anlatıcı olan âşık, fiziksel özelliklerine dair bazı tasvirlerle yer vermiştir. İncelenecek olan beyitler bu tasvirlerle alakalıdır. İncelemelerde alfabetik sırlama temel alınmıştır:

3. 1. 3. 1. 1. Ağız Tasviri

Sendin ayru çün diri kaldım anıng-çün dem-be-dem

Dişleyip ağızımda engüşt-i nedâmetdür manga (Kışverî G. 31/2)²¹³

“Senden ayrı yaşadığımdan dolayı sürekli ağızımda dişlediğim pişmanlık parmağıdır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, sevgilisinden ayrı onun hasretiyle yaşayan bir âşıktır. Ön plan çıkardığı fiziksel özelliği, ağızdır. Ancak ağzına dair nitelikler belirsizdir. Pişmanlık duygusu, etrafında eli ağzındadır. Parmağını dişlemektedir.

Dem-be-dem benlik şarâbı kohusın def’ itmege

Vasf-ı hâlün düşmez ağzumdan karanfüldür bana (Necâtî Bey G. 15/3)²¹⁴

“Beninin vasfı; benlik şarabının kokusunu dağıtmak için bana ağzımdan düşmeyen bir karanfildir.” Kahraman anlatıcı âşık “ağız” kelimesini “ağzımdan düşmez” şeklinde bir deyim içerisinde kullanmıştır. “Ağzımdan düşmemek” deyimini, her zaman sözünü etmek, söylemek anlamına gelmektedir. Ağzın fiziksel yönü silik kalmıştır. Benliği, egoyu; şaraba benzetmiştir. Şarap içen sarhoş olup kendinden geçer. Benliği ile hareket eden tıpkı sarhoş kimseler gibi kendinden geçer. Hareketleri ve davranışları bilinçsizdir. İşte kahraman anlatı âşık, bu duruma düşmemek için sürekli ağzında duran, karanfile benzeyen sözleri tekrarlar. Bu sözler, sevgilinin beninin tasviridir.

La‘l-i Şîrînün gamından geldi cânım ağzuma

Hâlet-i nezimde gel ey husrev-i hûbân bana (Ravzî G. 34/4)²¹⁵

“Tatlı dudağının gamı yüzünden canım ağzıma geldi. Ey güzeller Sultanı! Bana can cekiştiğim anda gel.” şekilde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte de kahraman anlatıcı

²¹³ Demirci, 1994, a.g.e.

²¹⁴ Tarlan, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçag Yayınevi, Ankara 1992

²¹⁵ Aydemir, 2007, a.g.e.

âşık “ağız” kelimesini bir deyim içerisinde kullanmıştır. Deyim “canım ağzıma geldi” şeklindedir. Bir kişinin çok büyük bir sıkıntı, korku, acı veya zorluklar yaşadığını ifade etmek için kullanılır. Kahraman anlatıcı âşık, içinde bulunduğu sıkıntılı durumu ifade etmek için bahsi geçen deymi kullanmıştır. Görüldüğü gibi “ağız” sözcüğü fiziksel bir özelliği yansıtmamaktadır.

Acı eyler ağzımı safrâ-yı hicrânun velî

La‘l-i sîr-âb-ı lebün kand-i mükerrerdür bana (Kavsî G. 21/6)²¹⁶

“Ayrılığının safrası ağzımı acı eyler. Dudağının taze kırmızı rengi bana şekerdir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın ağzı acıdır. Ağzının acılığı sevgiliden ayrı kalmaya bağlanmıştır. Ayrılık, safraya benzetilmiştir (teşbih). Safra, karaciğerin salgıladığı yeşil sarı renkte acı sıvıdır. Kahraman anlatıcı âşık, ağzına dair fiziksel bir özelliğe yer vermemiştir.

3. 1. 3. 1. 2. Baş/Ser Tasviri

Tâ perîşân kâkülüng sevdâsı düşdi başıma

Yüzlenipdür her taraf yüz ming perîşânlığ manga (Kişverî G. 17/5)²¹⁷

“Dağınık saçının sevdası başıma düştüğünden beri bana her taraftan yüz bin perişanlık saldırmaktadır.” Beyitte geçen “baş” kelimesi, hem fiziksel olarak başı (kafayı) hem de zihinsel ve duygusal olarak iç dünyayı, aklı ya da ruhu simgelemektedir. Kahraman anlatıcı âşık; sevgilinin dağınık saçlarının (kâkülünün) cazibesine kapılmanın zihnini ele geçirdiğini anlatmaktadır. “Başıma” ifadesinde kahraman anlatıcı âşık; bu sevdanın zihnine ve ruhuna dert ve keder olarak düştüğünü ifade eder. “Yüzlenipdür her tarafının yüz ming perîşânlığ manga” mısaraında ise, ona eşlik eden binlerce karışıklığın ve perişanlığın kendisini çevrelediğini anlatır. Bu kapsamda, “baş” burada sadece fiziksel bir uzuv değil, aynı zamanda derin bir aşkın varlık gösterdiği mekândır.

²¹⁶ Çakır, Münine, Kavsî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

²¹⁷ Demirci, 1994, a.g.e.

Dâ'imâ başımdadır sevdâ-yı müşğîn hal-i dost

Lezzeti gitmez dimağımdan karanfildür bana (Muhîf G. 5/3)²¹⁸

“Dostun beninin misk kokulu sevdası daima başımdadır. Bana lezzeti aklımdan gitmeyen bir karanfildir.” Şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; “baş” kelimesini sadece fiziksel bir öge (kafa) anlamında değil, yaşam dünyasının merkezi olan ruh olarak da ele alır. Dostun beninin misk kokulu sevdası, daima zihninde canlıdır. Onu sürekli olarak meşgul eder. Sevda kavramı, kokulu bir karanfile benzetilmiştir (teşbih).

Başım üzre gül gibi bir dâğ-ı hûnînim ki var

Bu sifâl-i serde bir ra'nâ karanfüldür bana (Ümidî G. 6/3)²¹⁹

“Başımın üzerinde güle benzeyen kanlı bir yara var. Bu baş testisinde bana güzel bir karanfildir.” Bu beyitte “başım üzre” ifadesindeki “baş” yine fizikî bir baştan öte, kahraman anlatıcı âşığın iç dünyasını, zihnini ve manevî yönünü ifade eder. Kahraman anlatıcı âşık, başında gül gibi kanlı bir yara olduğu dile getirir. Burada “dâğ-ı hûnîn” (kanlı yara) aşk acısını simgeler. Bu acı, kahraman anlatıcı âşığın zihnine ve ruhuna damgasını vurmuştur. Kahraman anlatıcı âşık; “Bu sifâl-i serde bir ra'nâ karanfüldür bana” mısraında başını bir çömleğe, başındaki yarayı güzel bir karanfile benzetmiştir (teşbih).

Kays-veş murg-ı muhabbet eylese başımda cây

Gûyi-yâ zıll-ı hümâ-yı 'izz u devletdir bana (İbrahim Hanîf G. 7/3)²²⁰

“Muhabbet kuşu; Kays gibi başımda yer eylese sanki bana makam, mevki ve ululuk hümasının gölgesidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; baş kelimesini hem fiziksel olarak başı (kafayı) hem de sembolik anlamda onur ve itibarı ifade edecek şekilde kullanmıştır. Leyla'ya olan büyük aşkıyla tanınan Mecnun

²¹⁸ Tataroğlu, Abdullah, *Muhîf Hayatı, (Eserleri ve Edebi Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.

²¹⁹ Selvi, Muhammed, *Ümidî-Hayatı- Eserleri-Edebi Kişiliği ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

²²⁰ Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.

(Kays) gibi, “muhabbet kuşunun” (aşk kuşunun) başında yuva yapmasından bahseder (telmih). Bu ifadeyle, kahraman anlatıcı âşık; başında veya zihninde aşkın, sadakatin ve derin sevdanın olduğunu belirtir. İkinci mısradaki, aşk kuşunun başında yuva yapmasını kendisi için mutluluğun, kudretin ve yüksek makamın gölgesi gibi olduğunu belirtir. Eski inanca göre, hümâ kuşu (bir çeşit efsanevî kuş) kimin başında gölgelenirse ona uğur, devlet ve ikbal gelirdi. Kahraman anlatıcı âşık; aşkın ona onur, mutluluk ve yücelik getirdiğini ifade eder.

İtme kem bir lahza başımdan ‘inâyet sâyesin

Her zaman câm-ı visâlin ola leb-ber-leb bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 3/1)²²¹

“Başımdan iyilik gölgesi hiç bir zaman eksik etme. Kavuşma kadehin her zaman bana dudak dudağa olsun.” Baş kelimesi kahraman anlatıcı âşık tarafından fiziksel bir başın ötesinde, onun manevî varlıklarını, ruhunu ve duygusal dünyasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı âşık; sevgiliden sürekli olarak üzerindeki lütuf gölgesini (inâyet sâyesini) çekmemesini dilemektedir. “Başımda” ifadesi; bu lütuf gölgesinin, zihninde ve ruhunda daimî bir koruma, huzur ve desteğin bulunduğunu belirtir. “Baş” burada kahraman anlatıcının ruhsal ve duygusal haletini ifade eder. İkinci mısradaki kahraman anlatıcı âşık; vuslat kadehine olan arzusunu dile getirir. Sevgiliye kavuşma, bir kadehe benzetilmiştir (teşbih).

3. 1. 3. 1. 3. Boyun Tasviri

Tîğîn ile boynum ur bâr-ı girândur ser bana

Cânım al cânâ odur ser-ber olan ber-ser bana (Şühûdî G. 12/1)²²²

“Kılıcın ile boynumu vur, başım bana ağır bir yükür. Ey Sevgili! Canımı al, benim için baş götüren baş üzeredir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “boyun” hem fiziksel anlamda boynu, hem de mecazî anlamda kaderi ve teslimiyeti ifade eder. Kahraman anlatıcı âşık; aşkın kendisine taşıması zor bir yük getirdiğini belirtir ve bu

²²¹ Alıcı, 2013, a.g.e.

²²² Eğri, Sadettin, *Şühûdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1989.

nedenle, sevgiliden kılıcıyla boynunu vurmasını, kendisi için artık ağır bir yük olan başını gövdesinden ayırmasını arzu eder.

Bâşıma sevdâ-yı perçem sarmış iken boynuma

Zülf-i pürçînin sâlub ol meh-rû bâl eyler bana (Hafid G. 6/6)²²³

“*Perçemin sevdası başımı sarmış iken o ay yüzlü (sevgili); saçının kıvrımını boynuma salıp bana kanat eyler.*” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; zihninde sevgilinin perçeminin sevdası olduğunu ifade eder. Zihni sevgili ile doludur. Ay yüzlü (teşbih) sevgili âşığın boynuna saçının kıvrımını dolamış ve saçını ona kanat eylemiştir. Boyun kelimesi burada fiziksel bir özellik olmanın yanı sıra aynı zamanda hayat kaynağı olarak değerlendirilebilir. Kahraman anlatıcı âşık; “boyun” ve “baş” sözcükleri ile aşkın karşısında teslimiyetini ve sevgilinin güzelliğiyle kuşatılmış olduğunu ifade eder.

Rişte-i ‘aşkın tınâbın boynuma bend eyledim

Ursalar kâr eylemezdi silsile âhen bana (Türâbî G. 9/3)²²⁴

“*Aşk bağının ipini boynuma bend eyledim. Bana demir zincir vursalar kar eylemezdi.*” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “boyun” kahraman anlatıcı âşığın aşk karşısında teslimiyetini ve kendini ona adanışını simgeler. Kahraman anlatıcı âşık; aşk ipini boynuna bağ eylediğini, yani bu aşka kendi isteğiyle bağlı olduğunu dile getirir. Burada “boyun” onun sevgiliye ve aşka olan teslimiyetinin bir ifadesidir. İkinci mısradan aşk bağının her türlü fiziksel bağdan daha güçlü olduğunu ifade eder. Bu; aşk bağının, demirden zincirlerden bile daha güçlü bir etkisi olduğunu ve kahraman anlatıcı âşığın ayrılıktan kurtulmak istemediğini belirtir. Aşk bağı, bir ipe benzetimiştir (teşbih).

Rişte-i gönlüm dolaşmış kâkülün kullâbına

Boynuma bend eyledim zincîr-i ekberdir bana (Türâbî G. 18/4)²²⁵

“*Gönül ipim kâkülünün çengeline dolaşmış. Benim için boynuma bend eylediğim büyük bir zincirdir.*” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; boyun kelimesini mecaz anlamda kullanmıştır. Sevgiliye olan bağlılığını ve teslimiyetini ortaya komak için zikretmiştir. Beyitte “rişte (iplik)”, “kâkül (saç)”,

²²³ Özkan, 2003, a.g.e.

²²⁴ Azar, 2005, a.g.e.

²²⁵ Azar, 2005, a.g.e.

“kullâb (kıvrım)”, “bend (bağ)” ve “zincir” gibi ilişkili kelimeler kullanmıştır (tenasüp). Rîşte; bağ, alâka, râbıta anlamına gelmektedir. Kahraman anlatıcı âşığın gönlü, sevgilinin kalülünün çengeline dolaşmıştır. Bu bağ onun bonuna teslimiyetini ifade için bir ip olmuştur. Bu ip de büyük bir zincire benzetilmiştir (teşbih).

Kahraman anlatıcı âşık; fiziksel özelliklerinden olan boyun kelimesine dört beyitte doğrudan yer vermiştir. Yapılan iclemeler neticesinde boynun, fiziksel bir öğeden ziyade soyut bir anlamda teslimiyeti karşılayacak şekilde kullanıldığı görülmüştür.

3. 1. 3. 1. 4. Çeşm/Göz Tasviri

Sürme-i mâ-zâgedur çeşmime hâk-i dergehün

Âyağün toprağı sertâc-ı sa‘âdetdür bana (Muhitî G. 7/2)²²⁶

“Dergâhının toprağı gözlerime çektiğim sürmedir. Ayaklarının toprağı, benim için mutluluğun tacıdır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; göz/çeşm kelimesini “sürme” özelliği ile ön plana çıkarmıştır. Sürme, süs usulüyle kirpik diplerine sürülen siyah toz anlamına gelmektedir. Sevgilinin dergâhının toprağı kahraman anlatıcı âşık tarafından kirpik diplerine sürülen toza benzetilmiştir (teşbih). Kahraman anlatıcı âşık, çeşm kelimesini fiziksel bir öge olarak kullanmanın ötesinde sürekli yad etmek anlamında kullanmıştır. Bana redifi ile ön plana çıkarılan özellik ise sevgilinin ayağının toprağıdır. Sevgilinin ayağının toprağı, mutluluğun tacına benzetilmiştir.

Bezm-i hicrinde senin ey gül-i bâğ-ı ‘işve

İki çeşmim iki şîşe mey ü âb oldu bana (İbrahim Hanîf G. 13/3)²²⁷

“Ey cilve bahçesinin gülü! Senin ayrılık meclisinde iki gözüm, bana şarap ve su dolu iki kadeh oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, gözünü şarap ve su dolu bir kadehe benzetmiştir (teşbih). Şarap, içen kişiyi sarhoş eder; kendinden geçirir. Âşığın gözyaşı da tıpkı şarap gibi onu mest etmiştir. Kendinden

²²⁶ Tataroğlu, 1995, a.g.e.

²²⁷ Aksu, 1996, a.g.e.

geçmişliğini yansıtmıştır. Buna sebep olarak da cilve bahçesindeki güle benzeyen sevgiliden (istiare) ayrı kalmayı gösterir. Sonuç olarak çeşm kelimesini ruhsal durumunu yansıtmak için kullanmıştır. Fiziksel olarak da gözü yaşlıdır denebilir.

Nûr-ı çeşmimden olursam mazhar-ı hüsn-i nazar

Bu nigehe zemm-i merdüm ‘ayn-ı midhatdır bana (Koca Râgıp Paşa G. 2/9)²²⁸

“Gözümün nuruyla senin güzel bakışına mazhar olursam, bu bakışla insanların kınaması bana övgünün ta kendisidir.” Kahraman anlatıcı âşığın gözü parlamaktadır. Bu parıltı sevgilinin ilgisini çekmiş, bakışlarının ona yönelmesine vesile olmuştur. Duruma şahid olan insanlar onu kıskanmış ve onu yermeye başlamıştır. Fakat sevgilinin ilgisine mazhar olan kahraman anlatıcı âşık, bu yergiyi övünç kaynağı olarak görmektedir. Zemm ve midhat kelimeleri arasında tezat vardır.

Tâb-ı nûrun ‘aynuma oldu cilâ-yı nûr-ı tâb

Lîk çeşmim nûr-ı nûrından münevverdür bana (Sultân III Murâd (Murâdî) G. 34/2)²²⁹

“Senin ışığının parıltısı gözümde bir parlaklık oldu ancak gözümün nuru, senin nurundan aydınlanmıştır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın gözü aydınlanmıştır. Bu aydınlanma sevgilinin nurundan kaynaklanmaktadır. Nûr kemlisi, beyitte üç kere tekrarlanarak tekrar sanatı yapılmıştır. “Nûr”, “tâb”, “cilâ” ve “münevver” kelimeleri ilişkili kavramlardır (tenasüp).

Eşk-i çeşmimle kızıl kana boyandı dünyâ

Meh ü mihri felegin çeşme-i hûn oldu bana (Şeyh Gâlib G. 7/2)²³⁰

²²⁸ Yorulmaz, Hüseyin, *Koca Râgıp Paşa Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1989.

²²⁹ Kırkkılıç, *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı*, Edebi KişiliğiEserleri ve Divanının Tenkidli Metni, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.

²³⁰ Okçu, Naci (hızl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

“Gözümde akan yaşlarla dünya kızıl kana boyandı, gökyüzünün ayı ve güneşi, benim için kan dolu bir pınar oldu.” Kahraman anlatıcı âşık, ağlamaktadır. Gözü yaşlıdır. O kadar şiddetli ağlamaktadır ki dünya kızıl kana boyanmıştır. Gökyüne bakınca ay ve güneş ona kan akan bir pınar gibi görünmektedir. Ay ve güneş gibi unsurlarının kanlı bir pınar olarak tasvir edilmesi tezat oluşturur. İklimi, huzuru ve güzelliği simgeleyen bu gök cisimlerinin burada kanla dolu bir kan pınarı olarak anlatılması derin bir tezadı yansıtır. “Eşk-i çeşmim” (gözyaşım) ile “kana boyandı dünyâ”, ardından “meh ü mihr” (ay ve güneş) ile “çeşme-i hûn” arasında karşılıklı bir ilişki kurulmuş ve anlamı sıralı bir şekilde açıklanmıştır (Leff ü Neşr). Kahraman anlatıcı âşığın gözyaşları ile dünyanın kızıl kana boyanması abartılı bir söylemdir (mübalağa). Ay ve güneş, kan pınarına benzetilmiştir (teşbih). Sonuç olarak kahraman anlatıcı âşığın gözü, kan akan bir pınar gibi kıızıdır.

Eylemez tes’îr tîr-i ta’n-ı düşmen çeşmime

Muttasıl peykânın oldu zırh-ı hâsiyyet bana (Âkif G. 2/3)²³¹

“Düşmanın kınayıcı okları gözümü etkilemez; çünkü senin okunun ucu benim için sürekli bir zırh oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, göz kelimesini fiziksel bir organ olarak tasfir etmemiştir. Düşmanın oklara benzetilen eleştirilerin kendisi tarafından umursanmadığını belirtmek için kullanmıştır. Sevgilinin peykâna benzeyen bakışları (ihsanı) ona zırh olmuştur. Ta’n-ı düşmen, tîre benzetilmiştir (teşbih). Sevgilinin ihsanı peykâna benzetilmiş; benzetilen zikredilmiş benzeyene yer verilmemiştir (açık istiare).

Kande görse bir perî-pekter bakar cânım yakar

Merdüm-i çeşmim Sebâtî gör ne düşmandır bana (Hâfız Mehmed Sebâtî G. 8/7)²³²

“Nerede bir peri yüzlü güzel görse, canım yanar, Ey Sebâtî, gözümün bebeği bana nasıl da düşman kesiliyor, gör.” Kahraman anlatıcı âşık, ruh halini ve aşkını genişletilmiş bir

²³¹ Admış, Aysel, *Akif Divanı (İnceleme Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2007.

²³² Koç, Nagihan, *Hâfız Mehmed Sebâtî Divânı’ nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.

şekilde ifade eder. Çeşm kelimesini, görülen güzellik nedeniyle ona ıstırap veren bir düşman olarak tasvir eder. Güzel (sevgili), perî-peykere benzetilmiş sadece benzetilene yer verilmiştir (açık istiare). Gözün; âşığın, güzelliğe karşı hayranlık duymasına neden olurken aynı zamanda ona acı ve ıstırap vermesi, tezat oluşturur. “Canım yanar” ifadesi hem gerçek (vücut ağrısı) hem de mecaz (üzüntü) anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Fakat kastedilen mecaz anlamdır (kinaye). Kahraman anlatıcı âşığın gözü, bazen ona eziyet eden bir düşmandır.

Lebün nezâresi cân tâzeler bu yüzdendür

Ki çeşmüm oldı benüm çeşme-i hayât bana (Kavsî G. 5/4)²³³

“Dudaklarına bakmak can tazelediğinden benim gözüüm bana hayat çeşmesi oldu.” Şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; gözünü hayat çeşmesine benzetmiştir. “Çeşme-i hayât” genellikle istiare şeklinde kullanılır. Şairler; sevgilinin dudaklarını, gözünü veya sevgiliyle geçen anları “çeşme-i hayât” olarak tasvir eder. Bu tasvir, aşkın ölümsüzlüğü ifade için kullanılır. Kahraman anlatıcı âşık da gözünü kendisine ölümsüzlük bahşeden hayat çeşmesine benzeterek tasvir etmiştir.

Şu’le-i dûzah olur çeşmüme her gonçeleri

Sensüz âteş görünür sahn-ı çemen-zâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 34/4)²³⁴

“Her goncası gözüme cehennem ateşi olur. Çayırılık alan sensiz bana ateş gibi görünür.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, sevgiliden ayrı kalmıştır. Onun bu yalnızlığı bakış açısını şekillendirmiştir. Çeşm kelimesi, somut bir duyu organı olmaktan ziyade zikredilen bakış açısını yansıtmaktadır. Çayırılık alan olarak tasvir edilen dünyadır. Dünya sevgiliden ayrı kalan kahraman anlatıcıya yakıcı bir ateş olarak görünür. Dünya nimetleri ise goncaya benzetilmiştir. Bu nimetler onun nazarında cehennem ateşinden başka bir şey değildir.

Gül yüzünsüz bâğ bir berg-i hazândur çeşmüme

Cennet olursa yirüm sensüz cehennemdür bana (Celîlî G. 3/6)²³⁵

²³³ Çakır, 2008, a.g.e.

²³⁴ Alpay, 1992, a.g.e.

“Bağ, gül yüzün olmadan gözüme bir hazan yaprağıdır. Yerim cennet olsa da sensiz bana cehennemdir.” Bu beyitte de “çeşm” kahraman anlatıcı âşık tarafından bakış açısına karşılık kullanılmıştır. Yüzü gül benzeyen sevgiliden ayrı kalmak bu bakış açısını şekillendirmiştir. Dünya bir bahçedir. Bu bahçe de sevgilisiz ona bir sonbahar yaprağıdır. Onun nazarında değersizdir. Yeri cennet gibi güzel olsa da sevgili olmadan ona cehennem gibi görülür.

Subha dek yıldız sayarsa ta‘n mı çeşmüm her gice

Ay olur göstermez ol meh gün yüzün bir gün [bana] (Edirneli Nazmî G.

285/3)²³⁶

“Gözüm her gece sabaha kadar yıldız saysa ayıp mı? O ay yüzlü ay olur, güneşe benzeyen yüzünü bana göstermez.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, çeşm kelimesini bir duyu organı olarak kullanmıştır. Fakat bu duyu organına dair fiziksel bir unsura yer vermemiştir. Kahraman anlatıcı âşık; her gece sabaha kadar yıldızları sayar; çünkü sevgiliden ayırdır. Sürekli onu düşünür. Sevgilisini aya benzetir. Fakat benzeyene yer vermez (açık istiare). Sevgilisi ona yüzünü göstermez. Bu durum onun ruhuna tesir eder.

Şem‘ çün gördi gözüm yaşın derûnum âteşin

Bezm-i gamda akıdur gözyaşını her dem bana (Avnî G. 3/2)²³⁷

“Mum; güzümün yaşını, derunumun ateşini gördüğü için gam meclisinde her zaman benim için ağlar.” Kahraman anlatıcı âşık; gözünü, döktüğü gözyaşı vesilesiyle zikreder. Gözü yaşlıdır. Yüreği alev alev yanmaktadır. Bir kişilik kazandırdığı mum (teşhis), onun bu durumuna şahitlik eder ve onun için gözyaşı dökmeye başlar. Mumun yanarken erimesi aşğın bu durumuna şahitlik etmesine bağlanmıştır (hüsn-i tahlil). Mum anlamına gelen şem‘in tutuşmasına neden olan kahraman anlatıcı âşığın yürek yangınıdır.

²³⁵ Atik, Arzu, *Celîlî Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2003, s. 67.

²³⁶ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı* (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

²³⁷ Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.

Öyle dolmuştur gözüm gönlüm hayâl-i yâr ile

Kanda kim baksam görinen nakş-ı cânândur bana (Bursalı Rahmî Çelebi G.

2/3)²³⁸

“Gözüm, gölüm sevgilinin hayaliyle öyle dolmuştur ki nereye bakarsam bana görünen sevgilinin suretidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; sevgilinin hayali ile hemhaldir. Gönlünde sevgilinin özlemi, gözünde sevgilinin silüeti her daim durur. Göz kelimesini, bu özlem vesilesiyle zikreder. Göze dair fiziksel bir unsura yer vermez. Ancak sevgilinin görüntüsü ile dolu bir mekân olarak tasvir eder. Bundan mütevellid baktığı her yerde sevgilinin resmini görür.

Dem-â-dem eyler idüm çihre-i nigâra nigâh

Gözümde kanlı yaşum olmasaydı perde bana (Derzî-zâde Ulvî G. 21/3)²³⁹

“Gözümde kanlı gözyaşım bana perde olmasaydı sevgilinin çehresine ara ara bakardım.” Kahraman anlatıcı âşığın gözünde kanlı gözyaşı bir perde olmuştur. Gözyaşı bir perdeye benzetilmiştir (teşbih), Öyle bir perde olmuştur ki sevgiliyi dahi görmesini engeller.

Dem-be-dem şem‘-i cemâlerinden münevver olma

Ey gözüm nûru gerekmez dîde-i rûşen bana (Fuzûlî G. 3/4)²⁴⁰

“Ey gözümün nuru! Güzelliğin nurundan daima parlama. Parlak göz bana gerekmez.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, gözüne seslenir (nida). Parlamasını istemez. Çünkü parlayan, ışıldayan bir gözü tercih etmez. Bu parlaklığın sevgilinin güzelliğinin mumumdan beslendiğini bilir. Güzelliği bir muma benzetir (teşbih). Şem‘, münevver, nûr ve rûşen gibi ışık ile ilgili ilişkili kavramları bu vesile ile bir araya toplar (tenasüp). Aydınlık, parlaklık mutluluğu temsil eder. Kahraman anlatıcı âşık bu mutluluğu reddeder.

²³⁸ Boranoğlu, Turan, *Bursalı Rahmî Çelebi Divanı'nın Tahlili*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ, 1997, s. 307.

²³⁹ Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzî-zâde 'Ulvî Divan*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018.

²⁴⁰ Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fuzûlî Dîvânı*, (2. baskı), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1961.

İşigün yasdanmasam uyhu yüzün görmez gözüm

Seng-i hâra yeg gelür bâlîn-i râhatdan bana (Gelibolulu Mustafa Ali G.

46/3)²⁴¹

“*Kapına dayanmazsam gözüm uyku yüzü görmez. Çok sert taş bana rahat yastıktan yeğ gelir.*” Kahraman anlatıcı âşık; ruhsal durumunu ifade etmek için göz kelimesini kullanır. Gözüne uyku girmez. Uyumayı bir şarta bağlar. Sevgilinin kapısına uğramak... Rahat bir yatakta, rahat bir yastığa baş koymaktansa sevgilinin eşiğindeki sert taş başını koyarak uyumayı tercih eder.

Lebün gamında gözüm câminı kılup pür hûn

Sunar tolu tolu sâkî-i gam müdâm bana (Kara Fazlî G. 13/3)²⁴²

“*Gam sakisi dudağının gamında gözümün kadehini kanla doldurup sürekli bana sunar.*” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, gözünü kan dolu bir kadehe benzetir (teşbih). O “leb”den ayrı olduğundan dolayı gamlıdır. Gamın somut şekli gözündeki kanlı gözyaşdır. Gam, ayrıca içki meclisinde şarap sunan sâkîye benzetilmiştir (teşbih). Kahraman anlatıcı âşığın kanlı gözyaşı dökmesinin sebebi gam sâkîsidir.

Ağlayup acırsa n’ola dîde-i giryân bana

Ol iki gözüm didi ‘ışk odına gir yan bana (Livâyî G. 20/1)²⁴³

“*Ağlayan göz; bana ağlayıp acırsa ne olur. O iki gözüm bana aşk ateşine gir, yan, dedi.*” Kahraman anlatıcı âşık; ağlayan gözün kendisine acıyıp ağlamasının şaşılacak bir durum olmadığını ifade eder. “Dîde-i giryân” insana ait bir unsurdur. İnsana ait bir özellik zikredilmiş fakat insan kastedilmiştir (mecaz-ı mürsel). Kahraman anlatıcı âşık; aşk ateşinde yanmaktadır. Aşk ateşe benzetmiştir. Onun bu duruma düşmesine neden olan gözlerlidir. Gözleri güzelliği görmüş, onu aşk ateşine duçar etmiştir.

²⁴¹ Aksoyak, İ Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1999.

²⁴² Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

²⁴³ Seyhan, Köksal, *Livâyî Divanı (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2002.

Kana döndi gözümün yaşı benüm ey Ravzî

Niçe kan ağlamayam kim güler ağyâr bana (Ravzî G. 20/5)²⁴⁴

“Ey Ravzî! Gözümün yaşı kana döndü. Nasıl kan ağlamayayım ki yabancılar bana gülüyor?” Kahraman anlatıcı âşık; şair Ravî’ye seslenir (nida/tecrîd). Gözünü, kanlı gözyaşını zikretmek için betimler. Gözünden akan yaş kalıdır. Gözünün kızarıklık, kızıl olduğu söylenebilir. Onun ruhunda tecelli eden fırtına gözü aracılığıyla dışa yansır. Bu duruma neden olan dış etken yabancı kişilerin onun halini görüp ona gülmesidir. Ağlamak ve gülmek tezdâ beyitin ana eksenini oluşturmuştur.

Ol meh gözümden etse de gaybet gehî Edîb

Dilden hayâl-i hüsnünü ihzar eden bana (Halepli Edîb G. 5/5)²⁴⁵

“Ey Edîb, o güzel (ay gibi sevgili) gözümden bazen kaybolursa da gönlümde onun güzelliğini canlandıran hayal hep bana gelir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; gözünü sevgiliyi gören bir duyu organı olarak tasvir eder. Sevgili onun tarafından bir ay (meh) olarak zikredilir (istiare). Gece ay doğunca insanın gözü onu yansıtan bir ayna görevi görür. Kahraman anlatıcı âşık da bu durumdan yararlanarak sevgilinin gözündeki yansımalarının kaybolduğundan dem vurur. Onun dertleştiği kişi Edîb adındaki şairdir (tecrîd). Ona seslenir (nida). Ay, bulutların ardında kaybolursa, görünmese de gökyüzündeki varlığı yadsınamaz. Kahraman anlatıcı âşığın sevgilisi ondan uzakta olsa da hayali onun yüreğinde canlanır.

Gerdeninde eser-i bûse göründü gözüme

Sû’-i zann eylemem ammâ ki gümân oldu bana (Nâşîd G. 1/6)²⁴⁶

“Boynunda bir öpücüğün izi gözüme göründü. Kötü bir zanda bulunmam ama yine de şüpheli düşüştü içime.” Kahraman anlatıcı âşık; sevgilinin boynundaki izi görmesi sebebiyle “göz” kelimesini zikreder. Gözüne dair fiziksel bir unsura yer vermez. “Gözüme göründü”, ifadesini “gördüm” şeklinde kullanır. Dikkatini çeken sevgilinin

²⁴⁴ Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşikkitabevi, Ankara 2007.

²⁴⁵ Mum, Cafer, Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme – Tenkidli Metin – Cinaslar Sözlüğü), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2004.

²⁴⁶ Zülfe, Ömer, *Nâşîd Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1998.

boynundaki öpücük izidir. İçine şüphe düşmüştür. Bu şüphenin kötü bir zanna dayanmadığını ifade eder.

‘Ârız-ı gül-gûnını gördü gözüm nâgehân

Gonce-sıfat çâk çâk oldu dil eyvâh bana (Hâfız Mehmed Sebâtî G. 10/3)²⁴⁷

“Aniden gözüm, senin gül gibi kırmızı yanağını gördü. Gonca gibi yüreğim paramparça oldu, eyvah bana!” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, “göz” kelimesini “görmek” eylemi içinde kullanmıştır. Bundan dolayı gözüne dair fiziksel bir ayrıntıya yer vermemiştir. Kahraman anlatıcı âşık, sevgilinin yanağını güle benzetmiştir (teşbih). Burada sevgilinin güzelliğini gülün zarafetiyle ön plana çıkarmıştır. Âşığın; “dil” (gönül, kalp) kelimesini goncaya benzetmesi, bir başka teşbih örneğidir. Goncanın zarif ve hassas yapısı, âşığın duygusal kırılganlığını ifade eder. “Gül-gûn” ifadesiyle sevgilinin güzelliğini vurgularken, “çâk çâk oldu dil” kısmında yaşadığı acıyı ve hüznü dile getirmiştir. Bu, güzellik ile acı arasındaki tezatı ortaya koyar. Sevgilinin güzelliği karşısında âşığın kalbinin “parçalanması” ifadesi ile duyguların etkisini abartılı bir şekilde anlatır (mübalağa).

Kahraman anlatıcı âşığın, iyelik ekini kullanarak (gözüm/çeşmim) göz/çeşm kelimesini doğrudan kullandığı yirmi iki beyit incelenmiştir. Bu kullanım bazen kendisine ait bir fiziksel özellik olarak karşımıza çıkarken bazen de “görmek” eylemine karşılık kullanılmıştır. Beyilerdeki kullanımları doğrudan aktarmak yerinde olacaktır: Sürme-i mâ-zâgedur çeşmime, iki çeşmim iki şişe, nûr-ı çeşmimden, çeşmim nûrı, eşk-i çeşmimle, eylemez tes’îr çeşmime, merdüm-i çeşmim, çeşmim çeşme-i hayât, şu’le-i dûzah olur çeşmüme, bağ bir berg-i hazândur çeşmüme, yıldız sayarsa çeşmim, gözüm yaşın, dolmuşdur gözüm, gözümde kanlu yaşum, uyhu yüzün görmez gözüm...

3. 1. 3. 1. 5. Eşk/Gözyaşı Tasviri

Pürdür ‘akîk-i eşkim ile cîb ü dâmenim

Reşk etse n’ola hâce-i mülk-i Yemen bana (Hüdâyî-i Kadîm G. 5/5)²⁴⁸

²⁴⁷ Koç, 2006, a.g.e.

“Eteğim ve cebim gözyaşımın akik taşı ile doludur. Yemen ükesinin hocası! Beni kıskansan ne olur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; “akîk-i eşk” ifadesiyle gözyaşını akîk (kıymetli kırmızı taş) gibi göstererek gözyaşlarının değerli ve dikkat çekici olduğu ifade eder. Gözyaşlarının bolluğu ve kıymeti, onun halini ortaya koyarken Yemen gibi zengin bir diyarın hükümdarına bile kendini kıskandırabilecek manevî bir zenginlik ve duygusal yoğunluk ima eder. Gözyaşlarının akîk taşına benzetilmesi, bir teşbih örneğidir. Burada gözyaşlarının hem renk hem de değer açısından kıymetli olduğu vurgulanır. Kahraman anlatıcı âşığın yakası ve eteğinin tamamen gözyaşlarıyla dolu olması bir mübalağadır. Bu, onun üzüntüsünü ve gözyaşlarının bolluğunu abartılı şekilde ifade eder. Yemen hükümdarının onu kıskanması düşüncesi, bir başka mübalağa örneğidir. Gözyaşları gibi basit bir durumun Yemen hükümdarının zenginliğine karşı kıskanılacak bir hâle gelmesi, bir zıtlık (tezat) unsuru içerir. Zenginlik ile manevî zenginlik arasında bir karşıtlık kurulmuştur. “Cîb ü dâmen” (yaka ve etek) ifadesi, hem gerçek anlamda giysilerin bir parçası hem de âşığın duygusal dünyasının taşıyıcısı olarak yorumlanabilir (iham).

Seyl-i eşkimle beni rûsvâ-yı ‘âlem eyleme

Ey gözüm nûrî hazer kıl gülmesün ‘âlem bana (Ayıntablı Hafız G. 19/2)²⁴⁹

“Gözyaşımın seli ile beni âlemin rûsvası eyleme. Ey gözümün nuru bundan sakın, âlem bana gülmesin.” Kahraman anlatıcı âşık, gözyaşlarının sel gibi taşması sonucunda utanç ve rezil olma duygusuyla baş başa kalmaktan korkar. Sevgilisine seslenerek, onun dikkatli olmasını ve bu duruma neden olmamasını ister. Gözyaşlarının sel gibi tasvir edilmesi teşbih sanatıdır. Bu, âşığın gözyaşlarının bolluğunu ve yoğunluğunu etkileyici bir şekilde ifade eder. “Ey gözüm nûrî” ifadesi, bir nida sanatıdır. Kahraman anlatıcı âşık, sevgiliye seslenerek duygularını daha yoğun bir şekilde dile getirir. “Gözüm nûrî” ifadesi, sevgiliyi ima eden bir kapalı istiareddir. Sevgili, âşığın gözünün ışığı, hayatına anlam veren kişi olarak gösterilmiştir. Gözyaşlarının sel gibi akması ve bu durumun âşığı “âlemin rezili” yapma ihtimali, abartılı bir şekilde dile getirilmiştir (mübalağa). Gözyaşı dökme (üzüntü) ile “gülme” (sevgilinin veya başkalarının alay etmesi) arasında bir zıtlık kurulmuştur (tezat).

²⁴⁸ Yekbaş, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Divanı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.

²⁴⁹ Tüyan, 2007, a.g.e.

Mîr-i ‘aşkam dūd-ı âhım Nebzîyâ tuğ u ‘âlem

Sîne tablım dâne-i eşkim durur ‘asker bana (Nebzî G. 105/5)²⁵⁰

“Ey Nebzî! Aşkın beyiyim, ahımın dumanı bana tuğ ve bayraktır. Sinemin davulu ve gözyaşı damlası bana askerdir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “dâne-i eşk” ifadesi, gözyaşı damlasını ifade eder. Kahraman anlatıcı âşık, burada gözyaşını hem somut bir nesne hem de bir asker olarak tasvir ederek gözyaşlarına derin bir anlam yüklemiştir. Aşkı bir orduya benzeterek, bu ordunun komutanı olduğunu ifade eder. Aşkın sancak ve bayrağı, onun iç çekişleriyle temsil edilirken, gözyaşları da asker rolünü üstlenir. Kalp ise bu ordunun davuludur; yani aşkın duyurulduğu, hissedildiği yerdir. Kahraman anlatıcı âşık; aşkı bir orduya, âhını (iç çekişini) bir bayrağa, göğsünü bir davula ve gözyaşı tanelerini askerlere benzetmiştir. Kahraman anlatıcı âşığın; aşkı bir orduya, gözyaşlarını askerlere benzetmesi ve âhını sancak ve bayrak olarak ifade etmesi abartılı bir anlatımdır. Bu, duyguların yoğunluğunu vurgular. “Sîne tablım” (göğüs davulum) ifadesi, hem göğsün kalbin bulunduğu yer olması hem de aşkın etkisiyle sürekli çarpan bir merkez olması nedeniyle kinayeli bir anlatımdır. “Tuğ”, “âlem”, “tabl” ve “asker” gibi kelimeler arasında bir anlam uyumu (tenasüp) vardır. Hepsi ordu düzeni ve savaş kavramlarıyla ilişkilidir.

Masraf-ı çeşme nukûd-ı eşkim itmezdi vefâ

Olmasa hûn-ı ciğerle kalbin imdâdı bana (Senîh-i Mevlevî G. 3/6)²⁵¹

“Çeşmenin gideri gözyaşımın nakdine yetişemezdi. Ciğer kanıyla bana kalbin imdadı olmasaydı.” “Nukûd-ı eşk” (gözyaşı paraları) ifadesi, gözyaşlarının zenginliğini ve bolluğunu anlatmak için kullanılmıştır. Gözyaşı burada bir servet gibi gösterilmiş, ancak sevgilinin vefasına yetmediği belirtilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık, sevgilinin vefasızlığından ve kendi mücadelesinden bahsetmektedir. Gözyaşlarının zenginliği, sevgilinin vefasını kazanmak için yeterli olmazken, o kendi acısı ve dayanıklılığı sayesinde ayakta kalmaktadır. Gözyaşlarının paraya benzetilmesi teşbih sanatıdır. Burada gözyaşları, bir değer ölçüsü olarak kullanılmıştır. “Hûn-ı ciğer” (ciğer kanı) kahraman anlatıcı âşığın yaşadığı yoğun acıyı ifade etmek için kullanmıştır. Kan, acıyı ve derin ıstırapı temsil eder (istiare). Gözyaşlarının “gözün harcadığı bir servet” gibi

²⁵⁰ Okumuş, Sait, *Nebzî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.

²⁵¹ Okyay, 2005, a.g.e.

görülmesi, kapalı istiareye örnektir. Gözyaşlarının bir servet kadar olması, ancak sevgilinin vefasına yetmemesi durumu abartılı bir anlatımdır. Ayrıca “ciğer kanı” ifadesi, kahraman anlatıcının çektiği acıyı vurgulayan bir mübalağadır. Gözyaşlarının bolluğu (zenginliği) ile sevgilinin vefasızlığı arasında bir tezat kurulmuştur. Ayrıca âşığın dayanma gücü ile sevgilinin ilgisizliği arasında bir zıtlık da mevcuttur.

‘Ummân-ı eşküm ‘âlemi mânend-i tûfân eyledi

Görinmez oldı katrece ey dil yedi deryâ bana (Ravzî G. 19/2)²⁵²

“Gözyaşımın engin denizi âlemi tufan benzeri eyledi. Ey gönül! Yedi deniz bana bir damla kadar görünmez oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “‘ummân-ı eşküm” (gözyaşı okyanusum) ifadesiyle kahraman anlatıcı âşık, gözyaşlarının bir okyanus kadar büyük olduğunu dile getirir. Bu, gözyaşlarının miktarını ve onun duygusal derinliğini vurgular. Gözyaşlarının bir okyanusa benzetilmesi teşbih sanatıdır. Gözyaşı tufanının “tûfân” (Nuh Tufanı) gibi gösterilmesi de bir teşbih örneğidir. “Tûfân” kahraman anlatıcı âşığın duygusal yoğunluğunu betimlemek için kullanılan bir kapalı istiaredir. Gözyaşlarının okyanusa, hatta tufana dönüşmesi abartılı bir anlatımdır. Yedi deniz kadar geniş bir alanın âşığa bir damla bile görünmemesi, duyguların şiddetini ve yoğunluğunu mübalağalı şekilde ifade eder. Gözyaşlarının bir okyanus kadar büyük olması ile yedi denizin bir damla gibi görünmez hale gelmesi arasında zıtlık vardır. Bu, âşığın duygusal karmaşasını vurgular. “‘Ummân” (okyanus), “tûfân” (tufan), “katre” (damla) ve “yedi deryâ” (denizler) ifadeleri, anlamca birbirine uygun terimlerdir ve beyitte bir ahenk oluşturur.

Fürkatün şâmında ey meh encüm-i eşküm görüp

Subha dek bin çeşm ile eflâk hayrândur bana (Sehâbî G. 16/5)²⁵³

“Ey ay (Sevgili)! Felek, ayrılık akşamında sabaha kadar gözyaşımın yıldızlarını görüp bin göz ile bana hayrandır.” Beyitte “encüm-i eşk” ifadesiyle gözyaşları yıldızlara benzetilmiştir. Kahraman anlatıcı âşığın ayrılık (fürkat) gecesinde döktüğü gözyaşları, gökte parlayan yıldızlar gibi tasvir edilmiştir. Burada gözyaşı hem çokluğu hem de parlaklığı ile etkileyici bir şekilde betimlenmiştir. Kahraman anlatıcı âşık, sevgiliden

²⁵² Aydemir, 2007, a.g.e.

²⁵³ Bayrak, Cemal (hızl.), *Sehâbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194338/sehabi-divani.html> [ET 22.11.2022]

ayrılık gecesini ve bu gecede döktüğü gözyaşlarının gökteki yıldızlara benzediğini ifade eder. Gözyaşlarının parlaklığı ve çokluğu, eflâk (gökyüzü) tarafından hayranlıkla izlenmektedir. Gözyaşları; yalnızca fiziksel bir durum değil, aynı zamanda onun duygusal yoğunluğunu ve aşkının gücünü simgelemektedir. Gözyaşlarının yıldızlara benzetilmesi bir teşbih örneğidir. Gözyaşlarının parlaklığı ve gökyüzünde bıraktığı etkileyici izlenim, yıldızlarla kıyaslanmıştır. “Eflâk hayran” ifadesiyle âşık, kendini gökyüzüne ve ilahî düzene hayranlık uyandıracak kadar üstün bir konuma yerleştirir. “Ey meh” ifadesi, sevgiliye bir sesleniştir ve âşığın duygularını yoğun bir şekilde ifade etmesine yardımcı olur. “Encüm” (yıldız), “şâm” (gece), “eflâk” (gökyüzü) ve “meh” (ay) kelimeleri arasında anlam birliği vardır. Hepsi gece ve gökyüzüyle ilişkilidir ve uyum içerisindedir.

Fıkr-i esrâr-ı hatunla ahter-i eşküm görüp

Ağzın açmış tana kalmış mâh hayrândur bana (Süheylî G. 3/5)²⁵⁴

“Ay, yüz çizginin sırlarının düşüncesiyle gözyaşımın yıldızlarını görüp ağzını açmış, şaşakalmış bana hayrandır.” “Ahter-i eşk” (gözyaşının yıldızı) ifadesiyle gözyaşları, parlak ve dikkat çekici bir yıldızla benzetilmiştir. Gözyaşı burada, derin duyguların ve düşüncelerin (fıkr-i esrâr-ı hatun) bir yansıması olarak kullanılmıştır. Beyitte kahraman anlatıcı âşık, sevgilinin güzellik sırlarını düşünerek döktüğü gözyaşlarının yıldız gibi parladığını ifade eder. Bu durumun sabahı ve ayı bile kendisine hayran bıraktığını söyler. Gözyaşı, burada hem derin düşüncenin hem de sevgilinin etkisiyle ortaya çıkan duygusal bir dışavurumun sembolüdür. Parlaklık ve dikkat çekicilik özellikleriyle gözyaşları yıldızlara benzetilmiştir. Âşığın gözyaşlarının yıldız gibi parlaması ve bu durumun ayı hayran bırakması abartılı bir anlatımdır. Ayın “ağzını açıp kalması” durumu, hayranlığın etkisini artırmak için mübalağa ile ifade edilmiştir. “Ahter” (yıldız), “eşk” (gözyaşı) ve “mâh” (ay) kelimeleri arasında bir anlam uyumu vardır. Hepsi gökyüzü ve aydınlıkla ilişkilidir.

Hâr ü hâşâk-i müjem eşkümle sedd-i râh olur

Mânî'-i menzil degil sad-kulzüm ü hâcûn bana (Behçetî Hüseyin Efendi G. 9/4)²⁵⁵

²⁵⁴ Harmancı, 2007, a.g.e.

“Kirpiğimin çeri çöpü gözyaşımla yolun seddi olur. Yüz deniz ve hâcun benim için mezile engel değil.” Bu beyitte “eşk” kelimesi, yolculuk esnasında diken ve kuru dalların (hâr ü hâşâk-i müjem) önünde bir set oluşturacak kadar bol ve güçlü gözyaşı olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık, aşk yolunda karşısına çıkan küçük engellerin gözyaşlarıyla önemsizleştğini, büyük engellerin ise kararlılığını durduramayacağını vurgular. Gözyaşları burada hem bir savunma mekanizması hem de azmin bir sembolü olarak kullanılmıştır. “eşkümle sedd-i râh olur” ifadesi, gözyaşlarının yol üzerinde bir set (engel) oluşturmasına benzetilmiştir. Gözyaşlarının dikenlerden bir set oluşturması ve büyük engellerin bile âşığı durduramaması abartılı bir şekilde anlatılmıştır. Küçük engellerin (dikenler ve dallar) gözyaşlarıyla aşılabılır olması ile yüzlerce denizin ve büyük engellerin (sad-kulzüm ü hâcûn) bile yolculuğa mani olamayışı arasında bir tezat vardır. “Hâr” (diken), “hâşâk” (kuru dal), “sad-kulzüm” (denizler) ve “hâcûn” (engeller) kelimeleri arasında uygunluk vardır. Hepsi yolculuk ve engel temasını destekler.

Yokdur âb-ı Hızra reşküm var iken eşküm benüm

‘Ayn-ı çeşmüm gibi rûşen çeşme-sâr olmaz bana (Şühûdî G. 13/7)²⁵⁶

“Benim gözyaşımla varken hızır’ın suyuna bir kıskançlığım yoktur. Bana gözümün pınarı gibi aydınlık bir çeşme yeri olmaz.” şeklinde diliçi çevrisini yaptığımız beyitte “eşküm” (benim gözyaşlarım) ifadesi, kahraman anlatıcı âşığın gözyaşlarının duygusal durumunun bir yansıması olarak kullanılmıştır. Hızır’ın suyu, klasik kültürde hayat veren bir su olarak kabul edilir; ancak âşığın bunun yerine kendi gözyaşlarının daha kıymetli olduğunu söyler.

Bak hevâ-yı teff ü tâb-ı ‘aşka kim tasvîr ider

Eşküm ile rû-yı zerdüm cûy u nîlûfer bana (Ahmed Müsellem G. 7/2)²⁵⁷

“Hararetin arzusuna ve aşkın parıltısına bak çünkü tasvir eder. Gözyaşımla sararmış yüzüm bana akarsu ve nîlûferdir.” Kahraman anlatıcı âşık; gözyaşını akarsuya benzetir

²⁵⁵ Ölmez, Ahmet, *Behçeti Hüseyin Efendi Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1996.

²⁵⁶ Eğri, 1989, a.g.e.

²⁵⁷ Toprak, Zafer, *Ahmet Müsellem Efendi ve Divan’ın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.

(teşbih). Onun gözyaşı tıpkı bir akarsu gibi durmadan akar. Yüzü sararmıştır. Yüzünü nilüfer çiçeğine benzetir. Nilüfer; nilüfergiller familyasından, durgun sularda ve havuzlarda yetişen, uzun saplı, yuvarlak ve geniş kapsamlı su üzerinde yüzen, beyaz, pembe, mâvi ve sarı büyük çiçekli su bitkisidir. Onun bu halde olmasının sebebi hararetli arzu ve aşkın parıltısıdır.

Mevc-i eşkümden mürekkebdür benüm Esrâr çün

Mahv-ı sûret gösterür mir'ât-i ahvâlüm bana (Esrâr Dede G. 12/5)²⁵⁸

“Ey Esrar! Halimin aynası, benim gözyaşımın dalgasından oluştuğundan bana varlığın yok oluşunu gösterir.” şeklinde diliçi çevisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, kendi iç dünyasını ve duygusal halini tasvir eder. Gözyaşlarını “mevc” (dalga) olarak nitelendirir. “Ahvalim aynası” ifadesi ise ruh halinin, yani iç durumlarının, bir aynada yansıdığına işaret eder. Aynada görünen bu yansıma, sûretin (dış sıcaklığın) silinmesi ve iç dünyanın ortaya çıkması ile ilgilidir. Kahraman anlatıcı âşık gözyaşlarını dalgaya benzetir. Dalganın coşkusundan ve yüceliğinden yararlanmak ister. İçinde bulunduğu durumu ruhsal halini yansıtan bir aynaya benzetir. Bu ayna onun varlığının nasıl yok olduğunu gösterir.

Bahs ider tûfâna çeşm-i hûnfeşânum ey Hafîd

Eşküme nisbetle gelmez nem gibi heft yemm bana (Hafîd G. 3/6)²⁵⁹

“Ey Hafîd! Kan saçan gözüüm tufana bahseder. Yedi deniz gözyaşımın karşısında bana nem gibi gelmez.” Kahraman anlatıcı âşık, aşktan veya dertten dolayı o kadar çok gözyaşı döktüğünü ifade eder ki bu gözyaşını tufan ile birlikte anar. Onun gözyaşının yanında yedi deniz nem gibi kalır (mübalağa). Artık onun için şair konumunda olan Hafîd’e seslenir (nida). Bütün bu halini ona anlatır. Gözyaşlarının tufan ve yedi denizle karşılaştırılması teşbih sanatıdır. Burada gözyaşının çokluğu ve coşkunun abartılması söz konusudur.

²⁵⁸ Kasır, Hasan Ali, *Esrâr Dede – Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânının Karşılaştırmalı Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1996.

²⁵⁹ Özkan, 2003, a.g.e.

Ne kadar olsa edeb perde-keş-i râz bana

Şûhî-i eşküm olur âh ile gammâz bana (Koca Râgıp Paşa G. 1/1)²⁶⁰

“Edeb bana ne kadar sırrın örtücüsü olsa da gözyaşımın coşkusu ah ile bana gammaz olur.” Kahraman anlatıcı âşık; sırlarını gizlemeye çalışır. Edeb, onun sırlarını gizlemeye yardımcı olan bir örtüdür. Ancak gözyaşları ve ahı onun sırlarını gizlemsine olanak tanımaz. Ruhsal durumunu aşikâr eder. Edeb, bir örtüye benzetilmiştir (teşbih).

Dâg ü eşküm bezm-i hasretde gül ü müldür bana

Savt-ı zencir-i cünûn feryâd-ı bülbüldür bana (Yenişehirli Avnî Bey G. 3/1)²⁶¹

“Yaram ve gözyaşım hasret meclisinde bana gül ve şaraptır. Delinin zincirinin sesi bana bülbülün feryadıdır.” Kahraman anlatıcı âşık; hasreti bir meclis olarak tasvir eder (teşbih). Bu mecliste sunulan şarap, gözyaşı; gül ise vücudundaki yaralardır. Mecliste deliye dönmüş, boynundaki zincir ona bülbülün feryadı gibi gelir. Gözyaşı kahraman anlatıcı âşığı kendinden geçiren, onu sarhoş eden bir şarap gibi tasvir edilmiştir. Şarabın kırmızı rengi ile gözyaşının kanlı olarak akmasını da dolyılı olarak ima etmiştir. “Dâg” (yara) ve “eşk” (gözyaşı), gül ve şaraba benzetilmiştir. “Savt-ı zencir-i cünûn” (çılgınlık zincirinin sesi), bülbülün feryadına benzetilmiştir. “Bezm-i hasret” (hasret meclisi) ifadesi, acının yaşadığı ortam bir meclis gibi gösterilmiştir (kapalı istiare). “Dâg” (yara), “eşk” (gözyaşı), “gül” ve “bülbül” kelimeleri arasında anlamca bir yakınlık vardır (tenasüp).

Kahraman anlatıcı âşık; gözyaşını oldukça farklı şekillerde tasfir etmiştir. Gözyaşını bazen kıymet bakımından değerli bir taş (‘akîk-i ekşim), bazen sürekliliği ve çokluğu ifade etmek için sele, denize, akarsuya, dalgaya (seyl-i ekşimle, ‘ummân-ı eşküm, eşküm cûydur, mevc-i eşküm, heft yemm nem ekşime), bazen bir askere (dâne-i ekşim askerdir), bazen elindeki sermayeye (nukûd-ı ekşim), bazen parlaklığı hasebiyle yıldızlara (encüm-i eşküm, ahter-i eşküm), bazen bir engele (eşkümle sedd-i râh olur), bazen ölümsüzlük veren hayat suyuna (eşküm âb-ı hızr), bazen sırlarını âşikâr eden bir

²⁶⁰ Yorulmaz, 1989, a.g.e.

²⁶¹ Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.

gammaza (şûhî-i eşküm gammâz), bazen de ona sarhoşluk veren bir şaraba benzetmiştir (eşküm müldür).

3. 1. 3. 1. 7. Kad/Boy Tasviri

Zafdan kaddüm bükildi kurtulurdum ölsem²⁶² âh

Hakk budur ey haste dil bâr-ı girândur cân bana (Derzî-zâde Ulvî G.

33/3)²⁶³

“Zayıflıktan boyum büküldü, Ah! Ölseydim kurtulurdum. Ey Hasta Yürekli! Gerçek budur ki can bana ağır bir yükür.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; yaşadığı yoğun acı ve zayıflıktan dolayı boyunun büküldüğünü, yani fiziksel ve ruhsal olarak çöktüğünü ifade eder. “Keşke ölsem de kurtulsam” diyerek aşkın ve ıstırapın onu ne denli tükettiğini dile getirir. “Can” (hayat) ise artık onun için bir yük hâline gelir; ölümü kurtuluş olarak görür. Yaşamak (can) ve ölmek (ölsem) kavramları arasında tezat bulunmaktadır. “Kaddüm büküldü” ifadesi hem gerçek anlamda zayıflıktan dolayı boyunun eğilmesi hem de mecazî olarak aşkın yükü altında eziyet çekmesi şeklinde yorumlanabilir (kinaye).

Devlet-i ‘aşkında kaddüm dâl-ı devlettür bana

Nokta nokta dağlar mim-i muhabbetdür bana (Fütûhî G. 1/1)²⁶⁴

“Aşkın saadetinde boyum bana devletin “d” harfidir. Nokta nokta yaralar bana mim ve sevgidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, aşkın ona bir yücelik ve şeref verdiğini ifade eder. Eğilmesini manevî yükselişinin bir nişanı olarak görür. “Kaddüm dâl-ı devlettür” ifadesinde, boyunu “devlet kelimesinde bulunan ‘dâl’ harfi”ne benzetir. Böylece boyunun nasıl eğildiğini gözler önüne sermeye çalışır. Vücudundaki yaraları da muhabbet kelimesinde bulunan “mim” harfine benzetir.

Bâr-ı mihnetdür elif kaddüm benüm lâm eyleyen

Geldi za‘f-ı pîrlik zan itmesün yârân bana (Ravzî G. 34/2)²⁶⁵

²⁶² Asıl metinde: olsam

²⁶³ Çelik, 2018, a.g.e.

²⁶⁴ Tokel, Dursun Ali, *Fütûhî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 1993.

“Benim elif harfine benzeyen boyumu lam eyleyen mihnet yüküdür. Dostlar bana yaşlılığın zayıflığı geldi zannetmesin.” Kahraman anlatıcı âşığın boyu önceleri “elif” harfi gibi dimdiktir. Yaşarken çektiği sıkıntılar onun belinin bükülmesine, boyunun “lam” harfine benzemesine neden olmuştur. Sevdiklerim bu halimi yaşlılığa bağlamasın zira boyumun bu şekilde neden değiştiğini açıkladım, demektir. Kahraman anlatıcı âşık; “elif” ve “lâm” harflerini, boyunu tarif etmek için kullanılmıştır. Kendi dik duruşunu ve uzun boyunu “elif” harfine, çektiği sıkıntılardan dolayı eğilmiş boyunu da “lâm” harfine benzetmiştir (teşbih). Ayrıca mihneti de bir yüke benzetmiştir.

Kahraman anlatıcı âşığın boyu “elif” gibi dimdik iken zayıflıktan boyu bükülmüş, boyu devlet kelimesindeki “dal” gibi ve “lam” harfi gibi olmuştur.

3. 1. 3. 1. 8. Kulak/ Gûş Tasviri

Gûşuma mahfî-nümâ kıl sırrını bildin ise

Teşneyim bir su iriştir sen bu deryâdan bana (Türâbî G. 14/6)²⁶⁶

“Sırrını bildinse kulağıma gizlice söyle. Susamışım, sen bu denizden bana bir su yetiştir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “gûş” yalnızca fiziksel bir organ değil, aynı zamanda sırlara ve ilahî hakikatlere açılan bir kapı olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık; sevgiliden ya da bir bilenden, kendisine gizli sırları kulağına fısıldamasını talep eder. “Mahfî-nümâ” (gizli görünen) sırrın paylaşılması, kulak aracılığıyla bir tür ilahî hakikate ulaşmayı simgeler. Gûş, burada duyma aracının ötesinde, manevî bir algı kapısı olarak kullanılmıştır. “Deryâ” (deniz); hem bilgi ve hakikatin hem de sevgilinin engin lütfunun bir sembolü olarak kullanılmıştır. Deniz, sonsuzluğu ve derinliğiyle bilinen bir varlık olduğu için, sır ve hakikatin kaynağına benzetilmiştir. “Gûş” (kulak), “sır”, “su” ve “deryâ” kelimeleri arasında bir anlam bağı vardır. Kulak, sırrı işitmek için bir araçtır; sır, deniz gibi geniş ve derindir; su ise bu denizden toplanması gereken bir damladır. Bu kelimeler beyitte anlam bütünlüğü sağlar (tenasüp).

²⁶⁵ Aydemir, 2007, a.g.e.

²⁶⁶ Azar, 2005, a.g.e.

Bezm-i meyde gûşuma girmez sadâ-yı ney benüm

Nâleyi ol meh Hilâlî ideli kanûn bana (Hilâlî G. 2/5)²⁶⁷

“Ey Hilâlî! O ay (sevgili), bana nâleyi kanun ettiğinden beri içki meclisinde benim kulağıma neyin sesi girmez.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “gûş” kelimesi fiziksel bir duyu organı olarak görünse de aynı zamanda insanın ruhsal ve manevî algısına işaret eder. Burada, kahraman anlatıcı âşık; dış dünyaya kapalı olduğunu ve yalnızca kendi acısına odaklandığı ifade eder. O, ney sesi gibi ince ve hüznünlü tınılara bile artık kulak vermediğini; çünkü sevgilinin bıraktığı derin yaraların ve iç çekişlerin ruhunu ele geçirdiğini dile getirir. “Gûşuma girmez sadâ-yı ney” ifadesinde, ney sesinin işitilmemesi, aslında âşığın manevî bir duyarlılık içinde olduğunu ifade eder. Kulak (gûş), burada duyusal bir organ olarak anılmış, ancak âşığın ruhunu anlatmak için mecaz olarak kullanılmıştır (mecaz-ı mürsel). Âşığın ney sesini duyamamasının nedeni, sevgilinin yarattığı derin acılarla açıklanır. Ney sesi, üzüntü ve tasavvufî çağrışımlarıyla meşhurdur; ancak bu ses bile âşığın acılarının yanında yetersiz kalır. “Kanûn”, burada sadece bir müzik aleti değil, âşığın ruhundaki yıkımı temsil eder.

Penbedir gûş-i firâğım ki safâ-yâb olamam

Bağ-ı halid olsa darbhâne-i Cemşîd bana (Hersekli Ârif Hikmet G. 4/4)²⁶⁸

“Cemşîd’in hazinesi bana sonuzluk bahçesi olsa hüznümün kulağı pembe olduğundan mutlu olamam.” Bu beyitte “gûş-i firâğ” (ayrılık kulağı), kahraman anlatıcı âşığın derin duyarlılığını ve duygusal olarak yıpranmış hâlini ifade eder. Kulak, burada sadece duyma organı değil, aynı zamanda algılama ve hissetme yetisinin bir sembolüdür. Kahraman anlatıcı âşığın algıları körelmiş, güzel olan şeyleri fark etme yetisini kaybetmiştir. Hatta cennetten bir bağ veya Cemşîd’in sarayı sunulsa bile, bu mutlulukları algılayamayacak kadar yıpranmıştır. “Penbedir gûş-i firâğım” ifadesinde, kahraman anlatıcı âşığın kulağını saf ipeğe (pamuk) benzetmiştir. İpek gibi yumuşak bir madde olan pamuk, burada algısızlık ve hissizliği simgelemektedir. Ayrılık, âşığın duyma ve anlama yetisini köreltmıştır.

²⁶⁷ Şanlı, İsmet, *Hilâlî Dîvânı (Metin-Çeviri-Tahlil)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1999.

²⁶⁸ Sütçü, Tevfik, *Hersekli Ârif Hikmet – Divanı’nın Tema Bakımından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1994.

Şu'le-i nâle-i bûlbûl gül-i mengûş bana

Kâse-i gül gibi dâğ-ı hevesim gûş bana (Haşmet G. 6/1)²⁶⁹

“Bûlbûlün iniltisinin alevi bana küpenin gülüdür. Arzumun yarası gül kâsesi gibi bana kulaktır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “gûş” kelimesi kahraman anlatıcı âşığın acılarını hissederek algıladığını temsil etmek için kullanılmıştır. “Gûş bana” ifadesi, âşığın ruhunun her köşesini aşk acısının sardığını, bu acının âşığın hislerine hâkim olduğunu belirtir. Bûlbûlün iniltisi bir alev (şu'le) olarak betimlenmiştir. Bu, bûlbûlün feryadının hem yakıcı hem de etkileyici olduğunu göstermektedir. Mengûş (işlemeli, süslü) bir gül, bûlbûlün yakıcı iniltilerinin (şu'le) simgesi olarak kullanılmıştır. Gül ve bûlbûl mecazları arasında güçlü bir ilişki kurularak, aşk ve ıstırap arasında bağ kurulduğu vurgulanmıştır. Gül, bir kâseye benzetilmiş; bu, aşkın getirdiği dertlerin derin ve toplu bir şekilde yaşandığını ifade eder. Beyitte “şu'le”, “gül”, “nâle”, “dâğ” ve “kâse” kelimeleri arasında anlamca bir ilişki vardır (tenasüp).

Kahraman anlatıcı âşık kulağını farklı şekillerde tasvir etmiştir. Kulağını; bazen sevgilinin sırlarının iletilmesi istenen bir duyu organı (gûşuma mahfî-nümâ kıl sırrını), bazen duyu otganından ziyade idrak gücü (gûşuma girmez), bazen onun kırılğan yapısını gösteren bir delil (penbedir gûş-i firâğım), bazen de hassasiyetlerini ortaya koyduğu bir özellik olarak (dâğ-ı hevesim gûş bana) tasvir eder.

3. 1. 3. 1. 9. Sîne Tasviri

Sînem üzre zahm-ı gamzen râhat-ı cândur bana

Gamzen okları ile ölmek hâb-ı bârândur bana (Necâtî Bey G. 8/1)²⁷⁰

“Göz ucuyla bakışının yarası sinem üzerinde ban can rahatlığıdır. Bakış oklarıyla ölmek bana yağmur uykusudur.” “Sîne; Farsça kökenli bir kelime olup “göğüs” veya “bağır” anlamında kullanılır. Ancak Klasik şiirde “sine” yalnızca fiziksel bir organı ifade etmekle kalmaz; genellikle duygu, aşk, acı, keder ve derin hislerin merkezi olarak

²⁶⁹ Aslan, Mustafa, *Haşmet Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1995.

²⁷⁰ Tarlan, 1992, a.g.e.

da kullanılır. Beyitte kahraman anlatıcı âşığın göğsünde sevgilinin gamzelerinden kaynaklanan yaralar ve bu yaraların ona huzur vermesi anlatılır. “Sîne” burada, hem aşkın çekildiği yer hem de sevginin arttığı alan olarak öne çıkar. Gamzenin oklarıyla yaralanmak ve bu okların ölümle sonuçlanması, âşığın ruhsal huzura kavuşması anlamına gelir. Ölüm bile âşık için bir “hâb-ı bârân” (tatlı bir uyku) gibidir. Bu beyit, aşkın acıyla yücelen doğasını ve âşığın sevgiliye olan teslimiyetini derin bir sanat anlayışıyla ifade eder. “Gamzenin okları” aşkın, acının bir simgesidir. Sevgilinin bakışları (gamze), âşığa zarar veren oklara benzetilmiştir (teşbih). “Zahm-ı gamze” (gamzenin yarası) bir istiareddir. Sevgilinin bakışı doğrudan yaralayıcı bir nesne değildir. “Râhat-ı cândan olmak” (ruhun huzura ayrılmak) ile “gamzenin yarası” ve “gamzenin oklarıyla ölmek” ifadeleri arasında bir tezat vardır. Beyitte “sîne”, “zahm” (yara), “gamzen okları”, “ölmek” ve “hâb” (uyku) gibi kelimeler arasında anlamsal bir ilişki vardır (tenasüp).

Dem-be-dem hâsidlerün ta’nı okın men’ itmege

Dâğ-ı mihnet sînemün üstinde kalkandur bana (Necâtî Bey G. 8/5)²⁷¹

“Mihnet yarası kıskançların kınama okunu bertaraf etmeye sinem üzerinde bana sürekli kalkandır.” Kahraman anlatıcı âşık, bu beyitte “sîne”yi duygusal ve manevî birikiminin merkezi olarak tasvir etmiştir. “Dâğ-ı mihnet” (dertlerin yarası), âşığın göğsünde bir yara izidir; bu iz ise onu düşmanların (hâsidler) eleştirilerinden ve oklarından korunmak için bir kalkan görevi görür. “Dâğ-ı mihnet” (dertlerin yarası), âşığın göğsünü koruyan bir kalkana benzetilmiştir. Burada göğüsteki yara, düşmanların oklarına karşı bir savunma aracı olarak tasvir edilir. Mihnet ve dert gibi olumsuz durumların, düşman oklarından koruyan bir kalkan hâline gelmesi bir tezat örneğidir. Normalde zarar verici dertler, burada koruyucu bir hale gelmiştir. Beyitte “ta’n” (eleştiri, ok), “dâğ” (yara), “sîne” (göğüs) ve “kalkan” gibi kelimeler ilişkili kavramlardır (tenasüp).

Gülşen-i ‘ışkunda âh ü nâle bülbüldür bana

Sînem üzre zahm-ı peykânun kızıl güldür bana (Necâtî Bey G. 15/1)²⁷²

“Ah ve feryat, aşkının gül bahçesinde bana bülbüldür. Peykanının yarası sinem üzerinde bana kızıl güldür.” Şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “sîne”

²⁷¹ Tarlan, 1992, a.g.e.

²⁷² Tarlan, 1992, a.g.e.

kahraman anlatıcı âşığın gönül dünyasını ve aşk acısının açık hâlini temsil eder. Sevgilinin attığı okların göğüste bıraktığı yaralar, aşkın bir sonucu olarak düşünülür. Bu yaralar, âşığa acı vermekten çok bir mutluluktur; çünkü bu yaralar, âşığın sevgiliyle olan bağı ve aşkın izlerini temsil eder. Kahraman anlatıcı âşık; sürekli olarak inlemekte (âh ü nâle etmekte) ve kendisini bülbül gibi bir varlıkla özdeşleştirmektedir. Sevgilinin verdiği acılar, âşığın göğsünde bir yara açmış, bu yara ise bir kızıl güle benzetilmiştir. Âşık, bu acıyı kutsal bir güzellik olarak algılamakta ve aşkın hem keder hem de mutluluk veren doğasını kabul etmektedir. Aşk, acıdan zevk almayı ve bu acıyı bir güzellik unsuru olarak yüceltmeyi mümkün kılar.

Tîr-i ğamzen yine sînemde iki zahm urdı

İki göz ile nazar eyledi ol şâh bana (Ahî G. 9/3)²⁷³

“*Bakışının oku yine sinemde iki yara açtı. O şâh bana iki göz ile baktı.*” Bu beyitte, “sîne” sevgilinin gamzelerinden (şaşırtıcı bakışlarından) gelen okların hedefi hâline gelen kahraman anlatıcı âşığın kalbini ve ruhunu temsil etmektedir. Sevgilisinin bakış okları, âşığın sinesinde iki yara açmıştır. Bu yaralar, âşığın yaşadığı aşk acısını ve sevgiliye olan teslimiyetinin bir ifadesidir. Sevgilinin gamzelerinden çıkan bakışlar, bir ok gibi tasvir edilmiştir (teşbih). “Zahm” (yara), fiziksel bir yara olmaktan ziyade kahraman anlatıcı âşığın ruhsal acısını temsil eder (istiare). Sevgilinin gözlerinden çıkan bakışların, güzellik ve incelik ile ilişkili olmasına karşın âşığın sinesinde yaralar açması, bir tezat oluşturur. Bu tezat, aşkın hem güzellik hem de ıstırap veren doğasını yansıtır. “Tîr” (ok), “zahm” (yara), “göz” ve “nazar” (bakış) gibi kelimeler arasında anlamca bir ilişki vardır (tenasüp).

Gamlarun mülk-i ‘adem râhında yâr olsun bana

Sînem üzre zahm-ı gamzen yâdgâr olsun bana (Behiştî G. 6/1)²⁷⁴

“*Gamların bana yokluk ülkesinde arkadaş olsun. Bakışının yaraları sinem üzerinde bana hatıra olsun.*” şeklinde dilçi çevirisi yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, “sîne”yi aşk acısını taşıyan bir yer olarak tasvir etmiştir. Burada, aşkın verdiği acının

²⁷³ Kaçalin, Mustafa K. (hızl.), *Ahî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

²⁷⁴ Aydemir, Yaşar, *Behiştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

kalıcı bir iz bırakması, âşığın bu acıya verdiği değerdir ve onu bir hatıra gibi saklaması önemlidir. “Sîne” bu yaraların bırakıldığı kutsal bir yer gibi düşünülmüştür. “Zahm-ı gamze” sevgilinin fiziksel bir ok atışı ile açılan bir yara değil, sevgilinin davranışlarının âşığa yüklediği manevî yaraları ifade eder (istiare). “Mülk-i ‘adem râhı” ifadesi ile hayatın geçici ve fanî olduğu dolaylı olarak anlatılır. Gamlar, âşığın varoluş yolculuğunda yoldaş olarak görülür (istiare).

Dâğlar güller elifler oldu yer yer servler

Seyr-i bâğı neyleyim sînem gülistândur bana (Bursalı Rahmî Çelebi G. 2/2)²⁷⁵

“Lalele, güller, elifler, yer yer selviler oldu. Bağ seyrini ne edeyim, sinem bana gül bahçesidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “sîne” kahraman anlatıcı âşığın iç dünyasını, bir gülistana (gül bahçesine) dönüşmüş olan gönlünü temsil eder. Âşığın göğsü, bir gülistana (gül bahçesi) benzetilmiştir. Gönlündeki duygu ve acılar, bu benzetmeyle bir güzellik kazandırmıştır.

Pister-i mihnetde çeşm-i hûn-feşân ağlar bana

Zahm-ı sînem nice demlerdür ki kan ağlar bana (Derzizâde Ulvî G. 14/1)²⁷⁶

“İstirap yatağında kan saçan göz bana ağlar. Sinemdeki yara nice zamandır bana kan ağlar.” “Sîne” kahraman anlatıcı âşığın gönül dünyasında aşkın yarattığı izin ve bu izinin taşıdığı kederin merkezi olarak tasvir edilir. Gözlerin kan dökmesi ve göğüsteki yaranın kanaması, aşkın âşığa verdiği derin ıstırapı anlatır. Ancak bu ıstırap, âşık için bir tür kutsallık taşır; bu nedenle acılar dahi yüceltilir. Bu beyit, aşkın hem yüceltici hem de yıkıcı doğasını anlatan güçlü bir örnektir. Mihnet (dert), bir döşeğe benzetilmiştir. Âşık, sürekli keder içindedir ve bu kederi üzerinde yattığı bir döşek gibi betimler.

Zahm-i nâhun bâğ-ı sînemde gülistândur bana

Kesdügüm her bir elif serv-i hırâmândur bana (Figânî G. 1/1)²⁷⁷

²⁷⁵ Boranoğlu, 1997, s. 307.

²⁷⁶ Çelik, 2018, a.g.e.

²⁷⁷ Karahan, Abdülkadir, *Figânî ve Divançesi*, (1. baskı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1966.

“Tırnağının yarası sinemin bahçesinde bana gül bahçesidir. Kestiğim her bir elif, bana salına salına yürüyen servidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; sevgilinin tırnaklarından aldığı yaraları, gönlünde bir gül bahçesi olarak tasvir eder. Sevgilinin güzelliğini ince vücut hatlarıyla serviye benzetmiştir. “Sîne” burada aşkın acısını ve bu acıdan doğan güzelliğin toplandığı bir alan olarak tasvir edilmiştir.

Nâr-ı şevkunla bu sînem üzre yir yir dâğlar

Suffe-i ‘uşşâkda saff-ı niâl oldı bana (İshak Çelebi G. 7/3)²⁷⁸

“Şevkinin ateşiyle yer yer bu sinem üzerindeki yaralar âşıkların sofasında bana ayakkabıların safi oldu.” Kahraman anlatıcı âşığın sinesi yaralarla doludur. Bu yaralara sebep olan ateşe benzeyen arzulardır. Sinesindeki yaralar; âşıkların sofasında dizilmiş ayakkabılara benzetilmiştir.

Gülşen-i cân içre kaddün yâdına ey lâle-had

Her elif sînemde bir serv-i dil-ârâdur bana (Ravzî G. 21/2)²⁷⁹

“Ey lale yanaklı (sevgili)! Boyunun hayaline canın gülbahçesi içinde, sinemde her elif bana gönül alan bir servidir.” Kahraman anlatıcı âşık, yanaklarını laleye benzettiği sevgiliye seslenir (nida). Canını bir gül bahçesine benzetir (teşbih). Gül bahçesine benzetmesinin nedeni; sinesinde güle benzeyen, kanayan yaraların olmasıdır.

Çâk kıldı sînemi râz-ı derûnum oldı fâş

Tîr-i gamzen kâşif-i sırr-ı nihânîdür bana (Sehâbî G. 17/2)²⁸⁰

“Bakışının oku sinemi yardı, içimdeki sır ortaya çıktı. Benim için bakışının oku, gizli sırların kâşifidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın sinesi, sevgilinin bakış oku ile yarılmıştır. Bu yarıma ile birlikte âşığın sırları aşikâr olmuştur. Sevgilinin bakış okları; gizli sırları aşikâr eden bir kâşife benzetilmiştir. Sevgilinin bakışlarının bir oka benzeştirilmiştir (teşbih). Gamzenin bir ok gibi göğsü

²⁷⁸ Yıldırım, Ali, *İshak Çelebi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Edisyon Kritiği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1991.

²⁷⁹ Aydemir, 2007, a.g.e.

²⁸⁰ Bayrak, Cemal (hızl.), *Sehâbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194338/sehabi-divani.html> [ET: 02.11.2022]

yırtıp sırları açığa çıkarması abartılı ifadedir (mübalağa). Beyitte “çâk” (yırtılmak), “sîne” (göğüs), “tîr” (ok), ve “sırr-ı nihân” (gizli sır) gibi kelimeler arasında anlamca bir uygunluk vardır (tenasüp).

Tende kanlı dâğ ile sînemde zahm-ı tîğ-i yâr

Gül-şen-i ‘âlemde yitmez mi gül ü sûsen bana (Sehâbî G. 20/2)²⁸¹

“Tende kanlı yara ile sinemde sevgilinin kılıcının yarası, âlemin gülbahçesinde bana gül ve sumak olarak yetmez mi?” Kahraman anlatıcı âşık; teninde ve sînesinde yaralar olduğunu beyan eder. Tenindeki yarayı kanlı dâğ; sînesindeki yarayı ise sevgilinin kılıcının açtığı bir yara olarak tasvir eder. Böylece yaralar arasındaki ayrımın altını çizer. Gül bahçesine benzettiği âlem ile teni arasından bir ilişki kurar. Tenindeki kanlı dâğ ile gül arasında renk bağlamında bir ilişki kurarken sevgilinin kılıcının açtığı yara ile sumak arasında bir ilişki kurar.

Acıyan künc-i belâda zahm-ı sînemdür bana

Ağlayan hâlüm görüp bu çesm-i pür-nemdür bana (Kelîm G. 3/1)²⁸²

“Bana bela köşesinde acıyan sinemdeki yaradır. Halimi görüp bana ağlayan nem dolu gözlerdir.” Kahraman anlatıcı âşık, kendisini bela köşesinde kalmış bir şahsiyet olarak tasvir eder. Belayı somut bir mekân olarak betimler. Dert ve keder içinde yapayalnızdır. Ona acıyan sinesindeki yaradır. Yani gönlüdür. Onun haline şahitlik eden yine kendi gözleridir. Gözleri onun için gözyaşı döker.

Kahraman anlatıcı âşığın sinesi daima yaralıdır. Sevgilinin gamze oklarının ve kılıç darbelerinin hedefidir. Sinesini genellikle gül bahçesine benzetir. Gül bahçesindeki her gül sînesindeki bir yaraya karşılık gelir.

²⁸¹ Bayrak, 2022, a.g.e.

²⁸² Çelen, Ahmet, *Kelîm-Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1194.

3. 1. 3. 1. 10. Ten Tasviri

Yâ ilâhî virdigün envâ‘-ı ni‘metdür bana

Dilde î mân cânda râhat tende sıhhatdür bana (Selâmî G. 3/1)²⁸³

“Ey Allahım! Bana verdiğin nimetler çeşit çeşittir. Gönülde iman, canda rahat, tende sağlıktır.” “Ten” Klasik Türk şiirinde sıkça kullanılan bir kelime olup, fiziksel olarak bedeni ifade eder. Ancak mecazî anlamlarla da kullanılarak, dünyevî varlığı ve insanın maddî yanını temsil eder. Beyitte, “ten” Allah’ın verdiği nimetlerden biri olan sıhhatin (sağlığın) ortaya çıktığı yer olarak zikredilmiştir. Burada “ten” insanın maddî varlığına ve bu varlık üzerinden hissedilen nimetlere işaret eder. “Dilde îman”, “cânda râhat” ve “tende sıhhat” ifadeleri arasında uygunluk vardır. Bu unsurlar; insanın ruhsal, fiziksel ve duygusal varlıklarını ve bunlarla ilişkili olan nimetleri ifade eder. “Dilde îman” (manevî bir hâl) ile “tende sıhhat” (maddî bir durum) arasında bir zıtlık vardır. Beyitte, insanın hem ruhsal hem de fiziksel ihtiyaçlarının Allah tarafından karşılandığı ifade edilerek zıtlıklar bir bütünlük hâline getirilmiştir. Beyitte, “dilde îman”, “cânda râhat” ve “tende sıhhat” şeklinde sıralanan nimetler, Allah’ın verdiği “envâ‘-ı ni‘met” (çeşit çeşit nimet) olarak açıklanmıştır. İlk mısradaki genel ifade edilen nimetler, ikinci mısradaki ayrıntılı bir şekilde açılmıştır (Leff ü Neşr).

Olmaga dîv-i rakîbün şerr-i mekrinden emîn

Tende san dâğ-ı gamun mühr-i Süleymândur bana (Mesihî G. 6/3)²⁸⁴

“Rakîb şeytanının hilesinin şerrinden emin olmaya, gamının yarası tende bana sanki Süleyman’ın mührüdür.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “ten” sevgilinin verdiği acıyı (gam dâğını) taşıyan bir yer olarak sunulmuş ve bu dâğ (yara izi), Süleyman Peygamber’in mühürüne benzetilmiştir. Bu mecaz, acının kutsal ve kalıcı bir iz olduğunu ifade eder. Mühr-i Süleyman; otorite, güç ve kutsallıkla ilişkilendirilir, bu da aşkın izlerinin yüceltilmesini sağlar. “Mühr-i Süleyman” doğrudan fiziksel bir mühür değil, sevgilinin bıraktığı manevî izlerin sembolüdür (istiare). Bu istiare, aşkın izlerini yüceltmek için kullanılmıştır. “Dîv-i rakîb” (rakip şeytanı), sevgilinin aşkına engel

²⁸³ Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.

²⁸⁴ Mengi, Mine, *Mesihî Divanı*, (2. Baskı) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2014.

olmaya çalışan kıskanç bir düşmanı veya rakibi temsil eder. Beyitte “ten”, “dâğ”, “mühür” ve “Süleyman” gibi kavramlar arasında uygunluk vardır. Fiziksel bir iz (dâğ) ile manevî bir sembol (mühür) arasında bağ kurulmuştur. Âşığın tenindeki gam izlerinin bir mühür olarak görülmesi, sevgilinin aşkının bir nişanı gibi değerlendirilmiştir. Bu, yara bir acı kaynağı değil, bir değer taşıdığı gerekçesiyle estetik bir nedene bağlanmıştır. “Tende dâğ-ı gam”; fiziksel bir yara değil, âşığın gönlünde ve bedeninde taşıdığı manevî bir izdir. Bu iz, aşkın etkilerinin somut bir karşılığı gibi ima edilmiştir.

Tende kanlu dâğ ile sînemde zahm-ı tîğ-i yâr

Gül-şen-i ‘âlemde yitmez mi gül ü sûsen bana (Sehâbî G. 20/2)²⁸⁵

“Tende kanlı yara ile sinemde sevgilinin kılıcının yarası dünyanın gül bahçesinde gül ve susam olarak bana yetmez mi?” “Tende kanlu dâğ” (bedende kanlı iz), sevgiliden gelen acıların bedende açtığı yara izlerini ifade eder. Bu izler, acı verici olmalarına rağmen, âşık için birer hatıra ve aşkın izleri olarak anlam kazanır. “Ten” bu anlamda aşkın fiziksel dünyaya yansıyan boyutunu temsil eder. Âşığın bedensel yaraları bir iz olarak betimlenmiş ve bu izlerin anlamı güçlendirilmiştir (teşbih). “Sînemde zahm-ı tîğ-i yâr” (göğsümde sevgilinin kılıç yarası), sevgilinin verdiği acı, gerçek bir kılıç yarasına benzetilerek daha etkileyici bir anlam kazanmıştır (teşbih). “Gül-şen-i âlem” (âlemin gül bahçesi), dünyanın güzelliklerini ifade eden bir imgedir. Beyitte “ten”, “kanlu dâğ”, “zahm”, “gül” ve “sûsen” gibi kavramlar arasında bir anlam uygunluğu vardır. Yara ve kan gibi acıya dair unsurlar, çiçeklerle (gül ve süssen) ilişkilendirilerek aşkın estetik ve acı dolu yönleri bir araya getirilmiştir. Âşığın dünyadaki güzelliklerden (gül ve süssen) zevk alamamasının nedeni, bedensel yaralar ve göğsündeki izler olarak açıklanmıştır.

Sevdigim yüz döndürür tenden dile cânım

Dostlarınla dostum düşmenlerin düşmen bana (Ayıntablı Hafız G. 21/3)²⁸⁶

“Ey Sevdigim! Canım, tenden gönülden yüz çevirir. Senin dostlarınla dostum, düşmanların bana düşmandır.” “Sevdigim yüz döndürür tenden dile cânım” ifadesinde, sevgiliye duyulan aşk o kadar güçlüdür ki âşık, bedenine bağlı ruhunun (cân) sevgiliye ulaşmak için bedenden ayrılmasını arzu eder. Burada “ten” ruhun maddî varlığına engel

²⁸⁵ Bayrak, 2022, a.g.e.

²⁸⁶ Tuyan, 2007, a.g.e.

olan, ama aynı zamanda aşkı hisseden bir varlık olarak tasvir edilmiştir. “Ten” ve “dil” (gönül, ruh) arasında bir zıtlık kurulmuştur. Beden, maddî ve geçici varlığı temsil ederken; dil (gönül) manevî olanı, aşkın daha saf ve yüce boyutunu ifade eder. Beyitte, ten ile dil arasındaki bu ikilik vurgulanmıştır. “Dostlarınla dostum” ve “düşmenlerin düşmen bana” ifadeleri de dostluk ve düşmanlık arasındaki zıtlığı barındırır. Ruhun bedenden ayrılmak istemesinin sebebi, sevgilinin yüz çevirmesi olarak gösterilmiştir. Bu durum, ruhun bedenden ayrılması gibi soyut bir olayı güzel bir gerekçeye bağlamıştır (Hüsn-i Ta'lil). Âşığın, sevgilinin yüz çevirmesi sebebiyle ruhunun bedenden ayrılmak istemesi abartılı bir şekilde ifade edilmiştir (mübalağa). Bu, aşkın gücünü vurgulamak için kullanılmıştır.

Mubsırâtun her biri güldür karanfildür bana

Tende cân-ı nağme-sâzum²⁸⁷ ise bülbüldür bana (Nazîr İbrahim G. 41/1)²⁸⁸

“Mubsırâtun her biri bana güldür, karanfildir. Şarkı söyleyen ruhum ise benimde bana bülbüldür.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “ten” aşkın, sanatın ve duyguların bir mekânı olarak tasvir edilmiştir. “Tende cân-ı nağme-sâzum” (bedenimde nağme yapan canım), ruhun bedende yaşadığı duygusal coşkuyu ve ilhamı ifade eder. Burada “ten”, müzik ve estetikle bütünleşmiş bir beden olarak kullanılırken, nağme-sâz (şarkı yapan, melodik ruh) ve bülbül, aşkın bedende hissettirdiği yoğun duyguları temsil eder. “Mubsırâtun her biri güldür karanfildür bana” ifadesinde, görünen her şey (mubsırât), gül ve karanfile benzetilmiştir. Bu benzetme, âşığın dünyayı bir güzellik olarak algıladığını ifade eder. “Cân-ı nağme-sâz”, doğrudan şarkı söyleyen bir kişi değil; âşığın ruhunun sanatçı yönünü temsil eden bir istiaredir. Nağme-sâz olan can, ilham ve aşkın etkisiyle melodik bir hâle gelir. “Bülbül” burada sadece bir kuşu değil, aşkın coşkusunu dile getiren bir ruh hâlini ifade etmektedir. “Gül”, “karanfil”, “bülbül” ve “nağme-sâz” gibi kavramlar arasında anlamca uygunluk vardır. Bu kelimeler, Klasik Türk şiirinde hem aşk hem de sanat temasıyla ilişkilidir. Bedende bulunan ruhun (cân), sanatçı (nağme-sâz) ve bülbül gibi tasvir edilmesi, fiziksel varlık (ten) ile manevî coşku

²⁸⁷ Esas metinde: cân nağme-i sâzum

²⁸⁸ Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2006.

(cân) arasındaki karşıtlığı ifade eder. Beden ve ruh arasındaki zıtlık burada dolaylı bir şekilde hissedilir.

Ko eylesün kafes-i tende mürğ-i dil zârî

Tenezzül eyliye şâyed o şâhbâz bana (Sabrî Mehmed Şerîf G. 5/2)²⁸⁹

“Bırak, gönül kuşu ten kafesinde ağlayıp inlesin. Ola ki o doğan kuşu bana inebilir.” Bu beyitte “ten”; “kafes-i tende” (beden kafesi) ifadesiyle, ruhun (mürğ-i dil) içinde bulunduğu sınırlayıcı, geçici bir yapı olarak ele alınmıştır. Ruh, beden kafesinde çaresiz ve kederli bir şekilde yaşarken, yüce bir varlık olan “şâhbâz” (yüksek mertebeye sahip sevgili veya ilahî bir varlık) ile buluşma umudu taşır. Beden, bir kafese benzetilmiştir. Bu teşbih, beden ruhunu sınırlayan bir yapı olduğunu vurgular. Ruh veya gönül, özgürlüğü arayan ve kederli bir kuşa benzetilmiştir. “Şâhbâz”; bir şahinden ziyade, yüce bir varlık veya sevgiliyi temsil eden bir istiaresidir. Bu şahbaz, ulaşılması arzu edilen yüksek bir mertebeyi veya sevgilinin büyüklüğünü ifade eder. “Kafes-i ten” ile “şâhbâz” arasında bir zıtlık vardır. Kafes, kısıtlanmayı ve çaresizliği ifade ederken; şahbaz, yüceliği, özgürlüğü ve gücü temsil eder.

Eylesem kûy-ı dil-ârâ-yı sebük-bâr ârzû

Tende her mûyum olur bir ‘ukde-i külfet bana (Âkif G. 2/6)²⁹⁰

“Yükü hafif gönül alan sevgilinin köyünü arzulasam her tüyüm tende bana bir sıkıntı düğümü olur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “ten”, âşığın sevdiği kişinin (dil-ârâ) kentine gitme arzusunun bedene yüklediği ağırlığın bir yansıması olarak tasvir edilmiştir. “Tende her mûyum olur bir ‘ukde-i külfet bana” ifadesi, âşığın bedeni üzerindeki her bir tüyün bile bir yük gibi hissettirdiğini, sevdiğine ulaşma arzusunun yarattığı sıkıntıyı somut bir şekilde ifade eder. “Ten”, burada hem aşkın ağırlığını hisseden bir yapı hem de ruhun maddî bir taşıyıcısı olarak kullanılmıştır. Sevgilinin hafif ve zarif (sebük-bâr) kişiliğiyle bir kent veya mekânı temsil eden bir istiaresidir. Bu, sevgilinin güzellik ve incelik dolu dünyasını ifade eder. “‘Ukde-i külfet” (külfet düğümü), âşığın hissettiği ağırlığın somut bir düğüm gibi tasvir edilmesiyle oluşturulan

²⁸⁹ Kasır, Hasan, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1990.

²⁹⁰ Admış, 2007, a.g.e.

bir eğretilemedir. Âşığın bedenindeki her bir tüyün bile bir yük gibi hissettirilmesi, sevdiğine ulaşma arzusuna bağlanmıştır. Bu durum, aşırı duygusal bir yoğunluğun fiziksel bir ağırlık yaratması gibi estetik bir gerekçeyle açıklanmıştır. Bedendeki her bir tüyün bir külfet düğümü gibi hissettirilmesi, aşkın insan üzerinde yarattığı duygusal ve fiziksel yükün abartılı bir şekilde ifade edilmesidir.

3. 1. 3. 1. 11. Yüz/Rû Tasviri

Hâmî-âsâ her kadar kim rû-siyâham ey Rahîm

Eylesen ‘izzin celâlin hakkıçün rahmet bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 5/7)²⁹¹

“Ey Kullarına keremiyle muamele eden Allah’ım! Hâmî gibi oldukça yüzü karayım. Yüceliğinin ve ululuğunun hakkı için bana rahmet eyle.” “Rû”, klasik Türk şiirinde “yüz” anlamına gelir. Aynı zamanda, insanın manevî yönünü ve iç dünyasını yansıtan bir sembol olarak da kullanılır. Bu beyitte “rû-siyâh” (yüzüm kara) ifadesi, kişinin günahkârlığını ve Allah’tan bağışlanma dileğini simgeler. “Rû-siyâh”, mecazî olarak kişinin utanç dolu hâlini ve günahlarının çokluğunu ifade eder. “Rû-siyâh” ifadesiyle, günahkâr bir yüz, karanlığa benzetilmiştir. Bu benzetme, kişinin manevî kirlenmişliğini ve Allah’a olan muhtaçlığını dile getirir. “Rû-siyâh”, “rahmet” ve “celâl” kavramları arasında anlam ilişkisi vardır. Günahkârlık (rû-siyâh) ve Allah’ın bağışlayıcılığı (rahmet), birbiriyle bağlantılıdır ve bir bütünlük oluşturur. Allah’ın celâli (yüceliği) ve izzeti (onuru), bağışlama isteğinin bir gerekçesi olarak sunulmuştur. Bu, kişinin günahlarının affedilmesini Allah’ın büyüklüğüne bağlayan güzel bir gerekçedir.

Bak hevâ-yı teff ü tâb-ı ‘aşka kim tasvîr ider

Eşküm ile rû-yı zerdüm cûy u nîlûfer bana (Ahmed Müsellem G. 7/2)²⁹²

“Aşkın gücüne, hararetin arzusuna bak ki tasvir eder. Gözyaşım ve sarı yüzüm bana nehir ve nilüfer çiçeğidir.” Bu beyitte, “rû-yı zerd” (sararmış yüz), âşığın aşk nedeniyle çektiği elem ve sıkıntıyı temsil eder. “Rû”, burada âşığın yaşadığı aşk acısının fiziksel etkilerini yansıtan bir sembol olarak kullanılmıştır. “Eşküm ile rû-yı zerdüm” ifadesi, âşığın döktüğü gözyaşlarının (eşk) ve aşkın etkisiyle yüzünün sararmış hâlinin

²⁹¹ Alıcı, 2013, a.g.e.

²⁹² Toprak, 2006, a.g.e.

birleşimini tasvir eder. Bu durum, âşîğın aşk acısını hem fiziksel hem de duygusal olarak yaşadığını gösterir.

Rûy-ı zerdümveş hazandan da'ima kurtulmasun

Bağ-ı ‘âlem kim yaşum aldukça nâlândur bana (Gelibolulu Mustafa Ali G. 41/2)²⁹³

“Sararmış yüzüm gibi sonbahardan daima kurtulmasın. Dünya bahçesisi ki yaşımı aldıkça bana inlemektedir.” Burada âşîğın yüzü, sonbahar gibi sararmış ve hüznle dolu bir hâlde tasvir edilmiştir. “Hazan” (sonbahar), klasik şiirde genellikle üzüntü, ayrılık ve çöküş ile ilişkilendirilir. Dolayısıyla, âşîğın yüzünün her zaman bu hüznü durumdan kurtulamayacağı ifade edilmiştir. “Bağ-ı ‘âlem” (dünyanın bahçesi); dünyadaki güzelliklerin, âşîğın sürekli gözyaşı dökmesi nedeniyle ona mutluluk yerine acı getirdiğini ifade eder. “Rûy” burada, âşîğın yüzündeki sarılık ile dünyanın bahçesindeki güzellikler arasında bir zıtlık oluşturur. Âşık, hüznleriyle dış dünyanın güzelliklerinden kopmuş durumdadır.

Kahraman anlatıcı âşîğın rûy/yüz ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Rûy-ı zerdüm göricek cânâ bozılsa gam degül

Sûreti yokdur mukâbil olmaga altun bana (Süheylî G. 11/3)²⁹⁴

“Sevgili sararmış yüzümü görünce bozılsa gam değil. Altının, benim karşımda durmaya yüzü yoktur.”

Sîm-i sirişk ü çehre-i zerdüm idüp sebab

Niçe tokuna zarb-ıla seng-i mehek bana (Şihâbî G. 8/4)²⁹⁵

“Mehek taşı gözyaşımın gümüşünü ve sarı yüzümü sebep gösterip bana darbe ile nasıl dokunsun.”

²⁹³ Aksoyak, 1999, a.g.e.

²⁹⁴ Harmancı, M. Esat, *Süheylî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2007.

²⁹⁵ Yıldız, Harun, *Şihâbî Dîvânı ve Grameri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1999.

Ma‘ni-i ‘ışk ruy-ı zerdümden okur her gören

Çok şeref virmiş-dur[ur] bu sikke bu sûret bana (Şihâbî G. 23/4)²⁹⁶

“Her gören, aşkın anlamını sarı yüzümden okur. Bu sikke, bu yüz bana çok şeref vermiştir.”

Hâlimi hâcet değil izhâra istirhâm için

Ah-ı serdim çehre-i zerdim alâmetdir bana (Hâfız-ı Mar‘aşî G. 4/5)²⁹⁷

“Halimi ihtiyaçtan değil göstermeye niyaz için soğuk feryadım, sarı yüzüm bana işarettir.”

Haddünden ayru gül-şen olursa yüzüm benüm

Hâr-ı elemdür iki gözüm her çemen bana (Livayî G. 7/5)²⁹⁸

“İki Gözüm! Benim yüzüm yanağından ayrı gül bahçesi olursa yeşillik her alan bana elem dikenidir.”

Kapundan özge kanda varam Husrevâ senün

Yokdur yüzümü sürmek için bir eşik bana (Şemsi Paşa G. 5/2)²⁹⁹

“Ey Padişah! Senin kapından başka nereye gideyim. Bana yüzümü sürmek için bir eşik yoktur.”

Nazmî o sevdüğüm yüzüme bakmaz oldu âh

Küsdî o sevdüğüm didüğüm-çün meger bana (Edirneli Nazmî G. 550/5)³⁰⁰

“Ey Nazmî! O sevdiğim yazık ki yüzüme bakmaz oldu. O bana, ona sevdiğim dediğim için küstü.”

²⁹⁶ Yıldız, 1999, a.g.e.

²⁹⁷ Alıcı, 2010, a.g.e.

²⁹⁸ Seyhan, 2002, a.g.e.

²⁹⁹ Akkaya, Mehmet, *Şemsi Paşa Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 1992.

³⁰⁰ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

3. 1. 3. 2. Kahraman Anlatıcı: Âşığın Psikolojik Özellikleri

3. 1. 3. 2. 1. Akıl Tasviri

Ben bir âşık-ı bî çareyim baştan ayağa yâreyim

Ben bir deli dîvâneyim aklım da yar olmaz bana (Yunus Emre G. 77/5)³⁰¹

“Ben çaresiz bir âşığım, baştan ayağa yaralıyım. Ben bir deliyim, divaneyim, aklım da bana dost olmaz.” “Akıl” Klasik Türk şiirinde genellikle mantık, sağduyu ve iradenin temsilcisi olarak kullanılır. Ancak, aşk temalı şiirlerde akıl; âşığın duygularına engel olmaya çalışan bir unsur ya da aşkın karşısında yetersiz kalan bir varlık olarak tasvir edilir. Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, aşkın etkisiyle mantığını yitirmiş bir durumda olduğunu belirtmekte ve aklının kendisine yardım edemeyeceğini ifade etmektedir. “Ben bir deli dîvâneyim” ifadesiyle “aklım” arasında zıtlık vardır. Akıl, genellikle mantıklı ve rasyonel bir hâli temsil ederken; deli ve divane olmak, mantıktan uzak, tamamen duyguların kontrolünde bir hâli ifade eder. Bu zıtlık, beyitte aşkın insanı nasıl mantıksız bir duruma düşürdüğünü vurgular. “Baştan ayağa yâreyim” ifadesi, kahraman anlatıcı âşığın tamamen yaralar içinde olduğu ve aşkın onu her yönüyle etkilediği abartılı bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, aklın bile âşığa yardım edememesi durumu, aşkın gücünü abartılı bir şekilde ortaya koyar. Beyitte geçen “âşık”, “yar”, “deli”, “dîvâne” ve “akıl” kelimeleri arasında bir anlam bağı vardır. Bu kelimeler, aşkın yarattığı duygusal ve mantıksal çelişkileri anlatan bir bütünlük oluşturur.

Pertev-i la'l-i lebi mey gibi 'aklım aldı

Tâbiş-i âteş-i ter berk-zen-i hûş bana (Haşmet G. 6/2)³⁰²

“Dudağının kırmızı ışığı, şarap gibi aklımı aldı. Islak ateşin parıltısı bana aklın yıldırım düşmesidir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte sevgilinin dudaklarının ışığı ve ateş gibi parlak etkisi, kahraman anlatıcı âşığın aklını adeta sarhoş eden bir mey (şarap) etkisi yapmıştır. “Pertev-i la'l-i lebi” (sevgilinin dudaklarının parlaklığı), âşığın aklını almış; mantığını devre dışı bırakmıştır. “Pertev-i la'l-i lebi mey gibi 'aklım aldı” ifadesinde, sevgilinin dudaklarının parlaklığı şaraba (mey) benzetilmiştir. Şarabın aklı

³⁰¹ Toprak, 2006, a.g.e.

³⁰² Aslan, 1995, a.g.e.

baştan alıcı etkisi, sevgilinin güzelliğiyle ilişkilendirilmiştir. “La‘l-i leb” (dudak), burada doğrudan dudakları ifade etmekle birlikte, aynı zamanda sevgilinin büyüleyici etkisinin bir sembolüdür. “Ateş-i ter” sevgilinin parlaklığı ve cazibesi, alevli ve etkileyici bir unsur olarak betimlenmiştir. Bu ifade, fiziksel bir ateşi değil, sevgilinin güzelliğinden doğan etkileyici bir ışıltıyı temsil eder. Aklın sevgilinin parlaklığıyla alınması, mantığın devre dışı kalması anlamına gelir. Akıl genellikle mantıklı düşünmeyi temsil ederken; burada akıl, sevgilinin güzelliği karşısında etkisiz hâle gelmiştir. Sevgilinin dudaklarının parlaklığının aklı alması, bu etkileyciliğin abartılı bir şekilde ifade edilmesidir. Şarabın aklı baştan alması gibi, dudakların etkisi de âşığı tam anlamıyla büyülemiştir.

Nûr virdin çeşmîme tenvîr kıldın ‘aklını

Hayr u şer mâhiyyetin tefrîk sendendir bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G.

51/2)³⁰³

“Gözüme ı ışık verdin, aklını aydınlattın. Hayır ve şerrin mahiyetini fark etme gücü bana sendendir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “akıl” insanın hayrı ve şerri ayırt etmesini sağlayan, doğruyu yanlıştan ayırma yetisi olarak tasvir edilmiştir. Ancak burada aklın tek başına bir güç olmadığını, onu aydınlatan ve anlam kazandıran bir kaynağa (Allah’a) bağlı olduğu vurgulanır. “Tenvîr kıldın ‘aklını” (aklını aydınlattın), insanın aklının, ilahî bir kaynaktan gelen ışıkla (nur) aydınlanarak doğruyu bulabileceğini ifade eder. “Nûr virdin çeşmîme” ifadesinde, ilahî bilginin veya farkındalığın insanın gözlerine bir ışık gibi verildiği benzetmesi yapılmıştır. Göz, ışığı algılayan bir organ gibi aklın da ilahî kaynaklı ışıkla aydınlandığı vurgulanır. Aklın hayrı ve şerri ayırt edebilmesi, Allah’ın verdiği nur ve ilahî bilgiye bağlanmıştır. Beyitte “nûr”, “tenvîr”, ve “tefrîk” (ayırt etme) gibi kavramlar arasında bir uygunluk vardır. Bu kelimeler, aydınlanma ve farkındalık teması etrafında anlamca bir bütünlük oluşturur. “Hayr u şer” (iyi ve kötü) kavramları arasındaki karşıtlık, beyitte ilahî nurun ve aklın işlevini daha net bir şekilde ortaya koyar.

Kahraman anlatıcı âşığın akıl ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

³⁰³Serin, 2007, a.g.e.

Ol şîvekâr-ı hûb-şiyem ‘atf-ı nigâh itdikçe bu

‘Aklım benim zâ’il olur gelmez niçün cinnet bana (Necmî G. 5/2)³⁰⁴

“O edalı ve güzel yaratılışlı sevgili bana göz ucuyla baktıkça aklım başımdan gidiyor; peki, neden bana delilik hâli gelmiyor ki?”

Gitdi ‘aklum gitdi fikrüm gitdi sabrum gitdi dil

Dostlar bu zulmi hep ol nâzenîn eyler bana (Mostarlı Hasan Ziyâî G. 18/3)³⁰⁵

“Gönül gitti, alkım gitti, fikrim gitti, sabrum gitti. Dostlar bu zulmü bana hep o cilveli(sevgili) yapar.”

Gam şebinde ‘aklum ey Ravzî perîşân eyleyüp

Kara günler gösteren zülf-i semen-sâdur bana (Ravzî G. 22/5)³⁰⁶

“Ey Ravzî! Gam gecesinde aklımı perişan eyleyip bana kara günler gösteren hep yaseminsi saçlardır.”

Her kaçan olsa cemâlün görmege fırsat bana

Hayret alur ‘aklumu mâni olur dehşet bana (Selikî G. 5/1)³⁰⁷

“Her ne zaman bana güzelliğini görmeye fırsat olsa şaşkınlık aklımı alır, korku ve telaş bana engel olur.”

Çesm-i mestün ‘aklumu aldı nigâhun sabrumı

Bir dil-i dîvâneym bilmem ne hâl irdi bana (Şeyh Mustafa Zekâyî G.2/2)³⁰⁸

“Sarhoş gözün aklımı, bakışın sabrumı aldı. Bir divane gönüllüyüm, bana ne hal olduğunu bilmem.”

³⁰⁴ Şahin, Esin, *Necmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 1998.

³⁰⁵ Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâ’î: Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı*, (1. Baskı), Ankara 2002.

³⁰⁶ Aydemir, 2007, a.g.e.

³⁰⁷ Zülfe, Ömer (hızl.), *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

³⁰⁸ Alkan, Serhan, *Şeyh Mustafa Zekâyî’nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1993.

3. 1. 3. 2. 2. Baht Tasviri

Ahter-i bahtım vebâlim gör kim ol mehden gelen

Mihrlerdir özgeye cevr ü cefâlardır bana (Fuzûlî G. 14/7)³⁰⁹

“Bahtımın yıldızı, azabımı gör ki o aydan(sevgiliden) başkalarına gelen merhamettir, bana gelen haksızlık ve eziyettir.” “Baht” klasik Türk şiirinde kişinin kader, talih veya şans anlamında kullanılır. “Ahter-i baht” ifadesi, talihin bir yıldız gibi kişiye yön verdiğini ifade eder. Bu beyitte “baht” kahraman anlatıcı âşğın talihsizliğini ve çektiği sıkıntıları anlatmak için kullanılmıştır. “Ahter-i bahtım vebâlim gör kim ol mehden gelen” mısraında, âşğın bahtının yıldızının parlak olmadığı ve sevgiliden (meh) gelen sıkıntılarla dolu olduğu dile getirilir. “Baht” burada kaderin zalim ve sevgilinin adaletsiz tutumlarıyla özdeşleştirilmiştir. Talihin bir yıldızla benzetilmesiyle, kaderin kişi üzerindeki etkisi somutlaştırılmıştır. Mihr (güneş), sevgilinin başkalarına sıcak davranışlarını ifade ederken, sevgilinin âşğa yaptığı eziyetler dolaylı olarak anlatılmıştır. “Mihrlerdir özgeye” (başkalarına güneş gibi sıcak davranış) ile “cevr ü cefâlardır bana” (âşğa eziyet) ifadeleri arasında bir zıtlık vardır. Bu karşıtlık, sevgilinin farklı kişilere farklı muamele ettiğini gösterir. Beyitte “ahter” (yıldız), “meh” (ay), ve “mihr” (güneş) gibi gökyüzüyle ilgili unsurlar arasında anlamca bir uygunluk vardır. Bu unsurlar, baht ve kaderin kişiyi nasıl etkilediğini vurgulamak için bir bütünlük oluşturur.

Bî-perr ü bâl çün beççe-i üftâde-i me‘vâ benim

Ey mâder-i bahtım yetiş tâ eyleyüb sür‘at bana (Necmî G. 5/7)³¹⁰

“Kolsuz ve kanatsız olduğumdan yurdun gariban çocuğu benim. Ey bahtımın annesi! Bana hızlı bir şekilde yetiş.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; yuvasından düşmüş, kanatsız bir yavru kuş gibi çaresiz bir durumda olduğunu dile getirir. Kurtuluşunu, kaderin (bahtın) annelik şefkatine benzer bir şekilde ona yardım etmesine bağlar. “Baht” burada bir kurtarıcı figürü olarak kişileştirilmiş ve kaderin yardım edici yönü vurgulanmıştır. Beyit; çaresizlik, kurtuluş arzusu ve kaderin rolü üzerine derin bir anlam taşır. Kahraman anlatıcı âşık kendisini yuvasından düşmüş, kanatsız bir yavru kuşa benzetmiştir. Bu benzetme, âşğın çaresizliğini ve koruma

³⁰⁹ Gölpınarlı, 1961, a.g.e.

³¹⁰ Şahin, 1998, a.g.e.

ihtiyacını etkileyici bir şekilde ifade eder. “Mâder-i baht” doğrudan bir anne figürünü temsil etmez; kaderin şefkatli, yardım edici yönünü ifade eder. Beyitte “bî-perr ü bâl” (kanatsız), “me‘vâ” (yuva) ve “mâder” (anne) kavramları arasında anlam ilişkisi vardır. Bu kavramlar, çaresizlik ve yardım temalarını bütünleştirir.

Bezm-i hîred-mendânda sâkî iken bâd-ı firâk

Söndürdi bahtım şemîni irişdi bu zulmet bana (Necmî G. 5/9)³¹¹

“Akıllıların meclisinde sâkî iken ayrılık rüzgârı talihimin mumunu söndürdü, bana bu karanlık erişti.” Kahraman anlatıcı âşık; kaderinin ve ayrılığın yıkıcı etkisini, çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir. Talihsizliği simgeleyen baht, onun umut ışığını söndürmüş ve karanlık bir durum yaratmıştır. “Baht” burada kaderin zalim ve karamsar yüzünü temsil ederken; ışığın söndürülmesi ve karanlığa düşülmesi, aşkın ve ayrılığın birey üzerindeki etkisini güçlü bir şekilde ifade eder. Beyit, umutsuzluk ve talihsizlik duygularını derinlemesine işleyen bir atmosfer yaratır. “Bahtım şemîni söndürdi” ifadesinde, kahraman anlatıcı âşığın talihi (baht), bir üfleyle mum ışığını söndüren bir güce benzetilmiştir. Mum (şem), burada mutluluğun ve umudun simgesidir. “Bâd-ı firâk” (ayrılık rüzgârı), yalnızca fiziksel bir rüzgâr değil; ayrılık ve talihsizliğin yıkıcı etkilerini ifade eden bir teşbihtir. “Şem” (ışık) ile “zulmet” (karanlık) arasında bir karşıtlık vardır. Beyitte, umut ve mutluluğu simgeleyen ışığın sönmesiyle karanlık ve umutsuzluk ortamının ortaya çıkışı vurgulanmıştır. Beyitte “şem”, “bâd”, ve “zulmet” gibi kavramlar arasında anlamca bir uygunluk vardır.

Kahraman anlatıcı âşığın baht ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Âhım şerârıyla yine bahtım sirâcı bir gice

Tâ ki uyanur gam değil şeb rûz olur elbet bana (Necmî G. 5/10)³¹²

“Feryadımın kıvılcımıyla talihimin mumu bir gece yine yanarsa gam değil, elbet gece bana gündüz olur.”

³¹¹ Şahin, 1998, a.g.e

³¹² Şahin, 1998, a.g.e.

Hâme-i kudret çekende bahtımın erkâmını

Bir siyeh hatt ile çekmiş şöyle muhkemdir bana (Türâbî G. 16/3)³¹³

“Kudret kalemi bahtımın yazısını yazdığında siyah bir yazı ile yazmış, bana öyle takdir edilmiş.”

Şem‘-i bahtum uyanub rûşen olurdu tâli’üm

Bir gice mihmân olaydı ol kamer-tal’at bana (Edirneli Nazmî G. 282/4)³¹⁴

“O ay yüzlü (sevgili) bir gece bana misafir olsaydı talihimin mumu yanıp bahtım aydınlanırdı.”

Şikâyet ahter-i bahtumdan âh kim bir gün

Delîl olmadı bir kez reh-i merâma bana (Süheylî G. 4/3)³¹⁵

“Şikâyet, bahtımın yıldızındandır, yazık ki bir gün isteğimin yolunda bana rehber olmadı.”

Ahter-i ikbâl-i bahtum itse meyl-i rû-nümûd

Perde-i müşğîn olur âhum sîfîz eyler bana (Ferîdûn G. 2/2)³¹⁶

“Bahtımın saadet yıldızı yüz göstermeye meyletse feryadım müşk kokulu perde olur bana çatar.”

Kevkeb-i bahtum nazar kılmaz Kelîm ahvâlîme

O1 da mânend-i felek gûyâ ki düşmendür bana (Kelîm G. 2/5)³¹⁷

“Ey Kelîm! Bahtımın yıldızı halime bakmaz. O da felek gibi sanki bana düşmandır.”

Sevdiğüm bir mâh-ı ta‘at mihribân ammâ ne sûd

Necm-i bahtum tâli‘-i burc-ı nuhûsetdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî G. 3/4)³¹⁸

³¹³ Azar, 2005, a.g.e.

³¹⁴ Üst, Sibel (hızl.), Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

³¹⁵ Harmancı, 2007, a.g.e.

³¹⁶ Şimşek, 2002, a.g.e.

³¹⁷ Çelen, 1994, a.g.e.

“Sevdiğim merhametli, dindar bir aydır ama ne fayda. Bahtımın yıldızı bana uğursuzluk burcundan doğandır.”

3. 1. 3. 2. 3. Cân Tasviri

Ben Dost ile dost olayım cânımı fedâ kılayım

Ölmezden öndün öleyim dünyâ bâki kalmaz bana (Yunus Emre G. 77/2)³¹⁹

“Ben dost ile dost olayım, canımı feda kılayım. Ölmeden önce öleyim, dünya bana baki kalmaz.” “Cân” klasik Türk şiirinde genellikle insanın ruhu, yaşamı ve varlığının özü olarak kullanılır. Aynı zamanda, sevilen kişi (dost), Allah veya manevî bir ideal için feda edilmesi gereken kutsal bir varlık olarak da düşünülür. Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, sevilenle (dost) gerçek bir bağ kurabilmek için dünyadan tamamen kopma ve canını feda etme isteğini dile getirir. “Can”, burada hem yaşamı hem de sevilen uğruna vazgeçilmesi gereken en kıymetli şeyi simgeler. Dünya hayatının geçici olduğu ve gerçek mutluluğun sevilenle birleşmekte bulunduğu vurgulanır. Beyit; teslimiyetin, aşkın ve manevî bağın gücünü etkileyici bir şekilde ifade eder. “Dost ile dost olmak” (manevî bir bağa ulaşmak) ile “ölmezden öndün ölmek” (dünyevî yaşamdan vazgeçmek) arasında bir karşıtlık vardır. Bu, dünyaya bağlı yaşam ile manevî dünyaya geçiş arasındaki zıtlığı vurgular.

Ey ecel kıl bir kerem cânımnı al kim yârsız

Bir nefes kalmag diri yüz ming rezâletdür manga (Kışverî G. 33/6)³²⁰

“Ey Ecel! Bir iyilik yap, canımı al. Sevgili olmadan bir nefes almak benim için yüz bin kere rezalettir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, sevgilisiz bir hayatı katlanılmaz bulmakta ve ölümü arzulamaktadır. “Can” burada hem yaşamı hem de sevgilisiz bir varlık olmanın dayanılmaz yükünü temsil eder. Âşığın ölümü bir kurtuluş olarak görmesi, aşkın insana ne denli derin acılar verebileceğini ifade eder. Beyit, aşkın insan üzerindeki yıkıcı etkisini ve ölüm arzusu ile yaşama isteği arasındaki çelişkiyi etkileyici bir şekilde dile getirir. “Cânımnı al” (ölüm) ve “dirilik”

³¹⁸ Alkan, 1993, a.g.e.

³¹⁹ Toprak, 2006, a.g.e.

³²⁰ Demirci, 1994, a.g.e.

(hayatta kalma) ifadeleri arasında bir karşıtlık vardır. Kahraman anlatıcı âşık, diriliği sevgilisiz bir yük olarak görürken, ölümü kurtuluş olarak kabul etmektedir. Beyitte “can”, “ecel”, “nefes” ve “rezâlet” kelimeleri arasında anlamca bir uygunluk vardır. Bu kelimeler, hayat, ölüm ve aşkın getirdiği acıların bir bütünlük oluşturmasını sağlar. “Ey ecel” ifadesinde ecel insan gibi davranabilen bir varlık olarak kişileştirmiştir. Burada ecel, sanki bir iyilik yapıp canı alabilecek bir güç gibi ele alınmıştır.

Sensiz rehîn-i fûrkate cândır beden bana

Sen cânım oldukça ‘abesdir bu ten bana (Halepli Edîb G. 5/2)³²¹

“Beden, bana sensiz ayrılık rehininde candır. Sen canım oldukça bu ten benim için boştur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; sevgilisizliğin canını ve bedenini nasıl anlamdan yoksun bıraktığını ifade eder. Sevgili, âşığın ruhunun varlık sebebidir; onsuzluk ise ruhun ve bedenin esareti anlamına gelir. Sevgilinin varlığıyla hayat bulan bir can ve sevgilinin yokluğuyla anlamsızlaşan bir beden tasvir ederek, aşkın insan üzerindeki derin etkisini güçlü bir şekilde ifade eder. “Can” burada sevgiliyle anlam kazanan ruhsal bir bağın ve aşkın yoğunluğunun sembolüdür. “Can” (ruhun anlam kazandığı varlık) ile “ten” (bedenin fizikselliği) arasında bir zıtlık vardır. Kahraman anlatıcı âşık, sevgili olmadan canın ve bedenin bir bütünlük oluşturamayacağını ifade eder. “Sensiz” (sevgiliden uzak) ve “cânım oldukça” (sevgiliyle birlikte) ifadeleri arasında bir zıtlık vardır. Sevgilinin varlığı hayatın anlamı, yokluğu ise büyük bir yokluk olarak ele alınır. Âşığın bedenini anlamsız bulmasının sebebi, sevgilinin varlığının bedene ruh kazandırması olarak gösterilmiştir. Bu, bedensel varoluşun anlamını aşkın derinliğine bağlayan estetik bir gerekçedir.

Kahraman anlatıcı âşığın cân ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Cânım almak ister isen vechini göster hemân

Nâr-ı hicie yanmadan cân virmek ehvendir bana (Hâfız Mehmed Sebâtî G. 8/5)³²²

³²¹ Mum, 2004, a.g.e.

“Canımı almak istersen hemen yüzünü göster. Ayrılık ateşinde yanmaktansa can vermek bana daha kolaydır.”

Kande görse bir perî-peyker bakar cânım yakar

Merdüm-i çeşmim Sebâtî gör ne düşmandır bana (Hâfız Mehmed Sebâtî G. 8/7)³²³

“Ey Sebâtî! Gözümün bebeği, nerede bir peri yüzlü(sevgili), görse bakar, canımı yakar. Gözbebeğim bana ne kadar düşmandır, gör.”

‘İyd-ı vasla cânımı kurbân için hürmet kılıp

Saklarım tâ ol zamândan kim emânetdir bana (Hâfız-ı Mar‘aşî G. 4/6)³²⁴

“Canımı kurban etmek için hürmet ederek kavuşma bayramına saklarım. O zamana kadar bana emanettir.”

Çıksa cânım cevri-i ‘aşkıyla bedenden ol bütün

Reh-güzârî üzre ey Hâmî kılın medfen bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 15/7)³²⁵

“Ey Hâmî! O güzelin aşkının cevriyle canım bedenden çıksa beni onun yolunun güzergâhına defn edin.”

Şâd kıl ey gamze-i cânân şu mahzûn cânımı

Senden olsun bâri âhir bir dem-i bürrem bana (Mustafa Refik G. 3/3)³²⁶

“Ey sevgilinin süzgün bakışı! Hüzünlenmiş canımı mutlu eyle. Bari senden bana son bir nefes olsun.”

Kûşe-i çeşmiyle bir efsûn ider ‘aklım gider

Cânımâ kasd itdiğin her anda duyarım bana (Racûlî G. 4/4)³²⁷

³²² Koç, 2006, a.g.e.

³²³ Koç, 2006, a.g.e.

³²⁴ Alıcı, 2010, a.g.e.

³²⁵ Alıcı, 2013, a.g.e.

³²⁶ Kaplan, Hasan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

“ Gözünün köşesiyle bir sihir eder, aklım gider. Benim canıma her anda kast ettiğini duyarım.”

Ey Racûlî nâz ü istiğnâ ile bu cevri-yâr

Câna geçdi cânıma kendim ki kıyarım bana (Racûlî G. 4/7)³²⁸

“Ey Racûlî! Naz ve istiğna ile sevgilinin bu cevri cana yetti. Ben kendi canıma kendim kıyarım.”

Cism ü cânım dinim imânım hemân sensin benim

Yetişür ‘aşkın olunca cüz‘i bu sevdâ bana (Türâbî G. 3/2)³²⁹

“Benim cismim, canım dinim, imanın öylece sensin. Bir parçası aşkın olunca bu sevdâ bana yeter.”

3. 1. 3. 2. 5. Dert Tasviri

Toğrısı bir hasta-yı ‘aşkı ki yokdur çâresi

Bilse derdim ol tabîb-i keç-külâh ağlar bana (Fatîn G. 3/4)³³⁰

“Doğrusu çaresi olmayan bir aşk hastasıyım. O külâhını eğri giyen doktor derdimi görse bana ağlar.” “Dert” Klasik Türk edebiyatında genellikle aşkın yarattığı acı, ıstırap veya gönül sıkıntısı anlamında kullanılır. Bu beyitte “dert” kahraman anlatıcı âşğın aşk yüzünden çektiği derin manevî ıstırapı ifade eder. “Derd” ifadesi burada hem fiziksel hem de duygusal bir hastalık gibi tasvir edilmiştir. Ancak bu dert, dünyadaki hiçbir doktorun (tabîb) çare bulamayacağı kadar benzersiz ve derindir. Kahraman anlatıcı âşık, kendisini “hasta-yı aşk” (aşk hastası) olarak tanımlar. Aşk, burada fiziksel bir hastalık gibi ele alınmış ve teşbih yoluyla somutlaştırılmıştır. “Tabîb-i keç-külâh” o dönemdeki halk hekimlerini ifade eden bir mecazdır. Burada doktor, aşkın fiziksel bir hastalık gibi tedavi edilmesi gerektiğini düşünen ama çaresiz kalan bir figürdür. Beyitte

³²⁷ Karakaş, Esmâ, *Racûlî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

³²⁸ Karakaş, 2008, a.g.e.

³²⁹ Azar, 2005, a.g.e.

³³⁰ Soldan, 2005, a.g.e

“hasta”, “tabîb”, “çâre” ve “dert” gibi kavramlar arasında bir uygunluk vardır. Bu kelimeler, aşkın bir hastalık gibi tasvir edilmesiyle ilgili bir anlam bütünlüğü oluşturur.

Gülşen-i derdim ser-â-pâ sûz [u] tâb-ı hicrden

Girye-i hasretle eşk-i dide şeb-nemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi G. 6/8)³³¹

“Derdimin gül bahçesi baştan aşağı ayrılığın ateşinden ve yakıcılığındandır. Gözün yaşı hasret ağlamasıyla bana çiydir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık; derdi, ayrılık acısının etkisiyle kavurucu bir gül bahçesi olarak tasvir eder. Bu bahçede, gözyaşları çiy taneleri gibi düşer ve hasretin verdiği kederle birleşir. “Dert” burada âşığın gönül dünyasındaki acıyı yücelten, ona estetik bir anlam kazandıran bir unsur olarak kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı âşık; ayrılık acısının hem yıkıcı hem de yüce bir duygu olarak nasıl algılandığını güçlü bir şekilde ifade eder. “Gülşen-i derdim” ifadesinde; kahraman anlatıcı âşık derdini, bir gül bahçesine benzetmiştir. Bu teşbih, dert gibi acı veren bir durumun bile estetik bir güzellikle ilişkilendirilmesini sağlar. “Eşk-i dide şeb-nemdir bana” ifadesinde, gözyaşları çiy tanelerine (şebnem) benzetilmiştir. Bu, acı ve ıstırabın görsel olarak güzellik kazandığını ifade eder. “Gülşen” (gül bahçesi, güzellik ve huzur kaynağı) ile “sûz u tâb” (yakıcı ve kavurucu) arasında bir zıtlık vardır. Beyitte “gülşen” (bahçe), “şebnem” (çiy), “girye” (ağlama) ve “eşk-i dide” (gözyaşı) gibi doğa ve duyguyla ilişkili kavramlar arasında bir anlam bağı kurulmuştur. Bu uygunluk, beyitteki estetik yapıyı güçlendirmiştir.

Ey benim derdime dermânım kerem eyle bana

Menzil-i kalbimde mihmânım kerem eyle bana (İzzî G. 22/1)³³²

“Ey benim derdime dermanım bana kerem eyle. Gönül evimde misafirim bana kerem eyle.” Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, Allah’a duyduğu derin aşk ve teslimiyetle acısına şifa bulma umudunu dile getirir. “Dert” burada hem bir acı kaynağı hem de Allah’a yaklaşma vesilesi olarak kullanılmıştır. Kalbin, Allah’ın misafir edilebileceği

³³¹ Tosun, Erhan, *Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi Divanı (İnceleme - Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.

³³² Kara, 2007, a.g.e.

bir konak olarak tasvir edilmesi, ilahî aşkın ve bağlılığın yüceliğini ifade eder. Beyit, acının yüceltilmesi ve bu acının ancak Allah'ın yardımıyla giderilebileceği fikrini etkileyici bir şekilde işler. “Menzil-i kalbimde mihmân” ifadesinde Allah, kalbin misafiri gibi tasvir edilmiştir. Burada Allah'ın kişinin gönlüne konuk olması, bir misafirin bir evde ağırlanmasına benzetilmiş ve kalbin Allah'a ayrılmış özel bir yer olduğu ifade edilmiştir. “Dert” (acıyı simgeler) ve “dermân” (şifayı simgeler) arasında bir zıtlık kurulmuştur. Bu tezat, acının ancak ilahî bir güçle çözülebileceğini vurgular. Beyitte “dert”, “dermân”, “kalp” ve “mihmân” gibi kavramlar arasında anlamca bir uygunluk vardır. Bu ifadeler, aşkın ve Allah'a bağlılığın getirdiği duygusal ve manevî atmosferi oluşturur.

Kahraman anlatıcı âşığın dert ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Derdime dermân aradum derd imiş dermân bana

Kendi özüm bilmege aslım imiş bürhân bana (Muhammed Hulûsî G. 3/1)³³³

“Derdime derman aradım, bana derman, dert imiş. Kendi benliğimi bilmeye aslım bana delil imiş.”

Hamdulillah şimdi bir sıhhat nasîb olmuş bana

Çâre bulmuş derdime cânân tabîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G.

61/1)³³⁴

“Allah’a hamdolsun bana şimdi bir sağlık nasip olmuş. Sevgili derdime çare bulmuş, bana doktor olmuş.”

Derdimi bilmez etibbâ-yı zevâhir³³⁵ âşinâ

Bir tabîb-i hâzık-ı mu‘cîz-nümâ³³⁶ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G.

68/4)³³⁷

“Mevcut tabibler derdimi bilmez, bana mucize gösteren ehil bir tabip lazımdır.”

³³³ Küçükarıkan, 2006, a.g.e

³³⁴ Serin, 2007, a.g.e.

³³⁵ Serin, 2007’de: etbâ-yı zevâhir

³³⁶ Serin, 2007’de: hâzık mu‘cîz-nümâ

³³⁷ Serin, 2007, a.g.e.

3. 1. 3. 2. 6. Feryâd/nâle Tasviri

Her gice tâ subha dek zâr ile feryâdım katı

Ey benim cânıma cânânım kerem eyle bana (İzzî G. 22/2)³³⁸

“Ey benim canıma cananım! Feryadım her gece sabaha kadar inleme ile oldukça şiddetlidir. Bana kerem eyle.” “Feryâd” Klasik Türk şiirinde genellikle yüksek sesle yapılan bir yakınma, çaresizlik veya yardım çağrısı anlamında kullanılır. Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, sevgiliden ayrı olmanın yarattığı derin acıyı ve çaresizliği dile getirir. Gece boyunca süren gözyaşları ve yakarışları, aşkın ona verdiği ıstırabı ve aynı zamanda sevgilinin ilgisini çekme arzusunu yansıtır. “Feryâd” burada hem bir acının dışavurumu hem de sevgiliden merhamet dilemenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı âşık, aşkın insanda yarattığı duygusal yoğunluğu ve sevgiliye duyulan bağlılığın derinliğini etkileyici bir şekilde ifade eder. Beyitte geçen “zâr”, “feryâd” ve “kerem eyle” ifadeleri arasında bir uygunluk vardır. Bu kelimeler; acının, yakarışın ve sevgiliden merhamet dilemenin tematik bir bütünlük içinde ele alındığını gösterir.

Zâr u giryânım Tûrâbî giceler tâ subha dek

Âh u feryâdım şeb-i hicrânda hem-demdir bana (Tûrâbî G. 16/7)³³⁹

“Ey Tûrâbî! Geceleri sabaha kadar ağlayıp inliyorum. Ahım ve feryadım ayrılık gecesinde bana arkadaşır.” şeklinde diliçi çetisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, ayrılık gecesinde ağlayarak geçirdiği zamanları ve bu süreçte âh ve feryâdını kendisine dost (hem-dem) olarak gördüğünü ifade eder. “Feryâd” burada hem derin bir acının yansıması hem de yalnızlık içinde bir yoldaş olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık; ayrılığın verdiği acıyı, bir dost gibi kişileştirerek etkileyici bir şekilde anlatır. Aşkın insanda yarattığı derin hüznün, yalnızlık ve bağlılık duyguları sanatsal bir üslupla işlenmiştir. “Âh u feryâdım şeb-i hicrânda hem-demdir bana” ifadesinde kahraman anlatıcı âşık; feryâdı, yalnızlığına eşlik eden bir dost olarak tasvir etmiştir. “Şeb-i hicrân” (ayrılık gecesini, yalnızlık) ile “hem-dem” (dost) kavramları arasında bir zıtlık vardır. Beyitte geçen “zâr” (inleyerek ağlama), “giryân” (gözyaşı

³³⁸ Kara, 2007, a.g.e.

³³⁹ Azar, 2005, a.g.e.

dökme), “âh” (inilti) ve “feryâd” (yüksek sesle yakınma) ifadeleri arasında bir uygunluk vardır. Bu kelimeler, kahraman anlatıcı âşığın duygusal yoğunluğunu yansıtır.

Tağlar göğsin geçürdi gûş idüp feryâdımı

Taşlar ile döğünüp âb-ı revân ağlar bana (Derzizâde Ulvî G. 14/2)³⁴⁰

“Dağlar feryadımı dinleyip göğsünü geçirdi. Akan su taşlarla döğünüp bana ağlar.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık feryâdını; dağlara, taşlara ve akan sulara duyurmuş ve bu doğal unsurların bile bu büyük acıya kayıtsız kalamadığı ifade etmiştir. “Feryâd” bireysel bir yakarış olmanın ötesinde, evrensel bir duyguya dönüştürülerek doğanın bile bu acıya tepki verdiği bir atmosfer oluşturur. Kahraman anlatıcı âşık; aşkın insan üzerindeki derin etkisini, bu etkinin çevresel unsurlara bile yansımaları sanatsal bir üslupla dile getirir. “Tağlar göğsin geçürdi” ifadesinde dağlar, âşığın feryâdını duyup içlerine almış gibi tasvir edilmiştir. Burada dağların güçlü ve duygusal bir muhatap olarak ele alınması bir teşbih örneğidir. Akan su (âb-ı revân), âşığın acısına ortak olup ağlayan bir varlık gibi tasvir edilmiştir. Beyitte “tağlar” (dağlar), “taşlar” ve “âb-ı revân” (akan su) ifadeleri arasında bir uygunluk vardır. Bu unsurlar, kahraman anlatıcı âşık tarafından acısını doğanın paylaştığı bir sahneyi canlandırmak için kullanılmıştır.

Kahraman anlatıcı âşığın feryâd/nâle ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Gûş idüp nâlem benüm güm güm felekler gümledi

Saçını çözdü bulutlar ağladı bârân bana (Ravzî G. 34/3)³⁴¹

“Felekler benim feryadımı dinleyip güm güm gümledi. Bulutlar saçını çözdü, yağmur bana ağladı.”

Ser-be-ser gülşen-i dehri pür iderken nâlem

Kimse teşbîh idemez bülbül-i nâlânı bana (Ravzî G. 37/4)³⁴²

³⁴⁰ Çelik, 2018, a.g.e.

³⁴¹ Aydemir, 2007, a.g.e.

³⁴² Aydemir, 2007, a.g.e.

“İniltim dünyanın gül bahçesini baştanbaşa doldururken kimse inleyen bülbülü bana benzetemez.”

Nâlemün ahengine reşk itdüğüçün râstî

Nây barmak toğrıdur egri bakar neyzen bana (Şihâbî G. 26/4)³⁴³

“Doğruluk iniltimin ahengine haset ettiği için ney bana parmak sallar, neyzen yan bakar.”

Gülşen-i fikretde nâlem ney rübâbum medd-i âh

Sîne def dîde kadeh mey³⁴⁴ eşk-i pür-nemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed G. 3/6)³⁴⁵

“Düşüncenin gül bahçesinde iniltim ney, sazım feryadın yanıklığıdır. Benim için sine, def; göz, kadeh; şarap, nem dolu gözyaşıdır.”

Âh odundan kıl hazer tâ seyr-i nâlemden sakın

İtme çok cevır ü cefâ ey şûh-ı sîmîn-ten bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 15/5)³⁴⁶

“Ey gümüş tenli (sevgili)! Ah ateşinden çekin, iniltimin seyrinden sakın. Bana çok eziyet ve zulüm etme.”

Beslerim hasret nihâlin eşk ile sır-âb³⁴⁷ idüp

Âh u nâlem tâ ezel hem-râh-ı akdemdir bana (Türâbî G. 16/2)³⁴⁸

“Hasret fidanını gözyaşı ile sulayıp beslerim. Ahım ve feryadım ezelden beri benim en başta gelen yol arkadaşımdır.”

³⁴³ Yıldız, 1999, a.g.e.

³⁴⁴ Özerol, 2013’te: mey-i eşk pür-nemdür

³⁴⁵ Özerol, Nazmi, *Eğribozlu İzzet Ahmed Divanı Metin-Dizin*, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

³⁴⁶ Alıcı, 2013, a.g.e.

³⁴⁷ Azar, 2005’te: sî-râb

³⁴⁸ Azar, 2005, a.g.e.

3. 1. 3. 2. 7. Fikir/Endîşe Tasviri

Bir nigehe ‘akl u fikrim eyledi mahv u tebâh

Bak neler itdi yine çeşm-i füsûn-kârın bana (Fatîn G. 8/3)³⁴⁹

“Sihir eden gözüün bir bakışla aklımı ve fikrimi harap eyledi. Bana yine bak neler etti.” “Fikir” Klasik Türk şiirinde genellikle düşünce, akıl yürütme ve zihinsel faaliyetler anlamında kullanılır. Bu beyitte sevgilinin bir bakışı, âşığın aklını ve düşüncesini tamamen etkisiz hâle getirmiştir. Sevgilinin gözünden gelen büyüleyici etki, âşığı derinden sarsmış ve onu tamamen etkisi altına almıştır. Kahraman anlatıcı âşık, aşkın mantığı ve düşüncüyü nasıl yok edebileceğini sanatsal bir üslupla dile getirir. Beyitte geçen “nigehe”, “akl” ve “fikir” kavramları arasında bir uygunluk vardır. Bu ifadeler, zihinsel dengeyi ve bu dengenin sevgilinin etkisiyle nasıl bozulduğunu ifade eden bir bağ oluşturur.

Fikrimi tenvîr için bir mehlîkâ lâzım bana

‘Âşık-ı gümkerde râhım reh-nümâ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 69/1)³⁵⁰

“Düşüncelerimi aydınlatmak için bana bir ay yüzlü lazımdır. Yolunu kaybetmiş bir âşığım, bana bir rehber lazımdır.” Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, kaybolmuş bir yolcu olarak doğru yola ulaşmak için sevgilinin rehberliğine ihtiyaç duyduğunu dile getirir. “Fikir” burada hem âşığın zihinsel karmaşasını hem de sevgilinin bu karmaşayı çözme gücünü temsil eder. Kahraman anlatıcı âşık; aşkın insanın zihinsel ve manevî karşılığını nasıl sürdüreceğini, sevgilinin bu durumdaki kurtarıcı rolünü güçlü bir şekilde ifade eder. “Gümkerde râh” (yolunu kaybetmiş) ile “reh-nümâ” (yol gösteren) ifadeleri arasında tezat vardır. Sevgilinin yüzü aya benzetilmiştir.

‘Âşıkam ammâ yine dûşîzegân-ı fikrime

Cebraîlim Meryem-i endîşe mahremdir bana (Nefî G. 1/6)³⁵¹

³⁴⁹ Soldan, 2005, a.g.e

³⁵⁰ Serin, 2007, a.g.e.

³⁵¹ Akkuş, Metin (hızl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

“Yine âşığım ama fikirlerimin özgünlüğüne. Cebrail'im bana düşünce Meryem'i mahremdir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, bir sevgiliye âşık olmaktan ziyade kendi düşüncelerinin özgünlüğüne âşıktır. Bu da aşkın farklı bir boyutunu yansıtmaya açısından önemlidir. “Fikir” kelimesi burada düşünce anlamıyla ön plana çıkarılmıştır. En belirgin özelliği ise özgün olmasıdır. Düşünce Hz. Meryem'e benzetilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık da Cebrail as. gibi bu düşüncelere vakıftır.

Kahraman anlatıcı âşığın fikir/endişe ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Öyle bir ankâ-yı manâyım ki sayda tab'ımı

Şâh-ı endişem hümâ-yı şâhbâz eyler bana (Şeyh Gâlib G. 5/2)³⁵²

“Öyle bir anlam ankasıyım ki düşüncemin şahı ava kudretimi bana yiğit bir hüma eyler.”

‘Âlem-i endişemin³⁵³ hûrşîd ü mâhı³⁵⁴ başkadır

Tab'ımın âfâkı şimdi başka bir cevdir bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G.

53/5)³⁵⁵

“Düşünce âlemimin güneşi ve ayı (aydınlatici unsurları) artık başkadır. Şiir yeteneğimin ufku şimdi bana bambaşka bir parlaklık (ışık) gösteriyor.”

Fikrim ol Cibrîl-i mahremdir ki oldıkça ‘ayân

Meryem-i ma'nâ nikâb-ı vechi bâz eyler bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G.

57/6)³⁵⁶

“Düşüncem öyle bir sırdaş Cebrâil'dir ki, apaçık bir şekilde görünür.(Ve o düşünce sayesinde) Mânâ Meryem'i yüzündeki örtüyü benim için açar.”

³⁵² Okçu, Naci (hızl.), Şeyh Gâlib Dîvânı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

³⁵³ Serin, 2007'de: ‘Âlem endişemin

³⁵⁴ Serin, 2007'de: hûrşîd-i mâhı

³⁵⁵ Serin, 2007, a.g.e.

³⁵⁶ Serin, 2007, a.g.e.

3. 1. 3. 2. 7. Gam Tasviri

Derd-i ‘aşkı çektiğimden yok gamım ey dostlar

Ol perî vashını ağıâr ettiği müşkil bana (Hayâlî Bey G. 26/3)³⁵⁷

“Ey dostlar! Aşk derdini çektiğimden gamım yok. O perinin (sevgilinin) vuslatını, bana rakip etmesi sıkıntıdır.” “Gam” kelimesi Arapça kökenli bir sözcüktür ve çeşitli anlamlara sahiptir. Temel olarak keder, üzüntü, tasâ; derin düşünce, kaygı anlamlarını ihtiva etmektedir. Burada “gam” daha çok dünyevî sorunlar ve dertler anlamında kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı âşık, dost olarak gördüğü kişilere seslenir. Aşk derdini çekmenin kendisine bir üzüntü kaynağı olmadığını vurgular. Onun için asıl mesele bir periye istiare yoluyla benzettiği sevgilisinin vuslatının kendisine rakip etmesidir. Bu onun için en büyük sorundur.

Ben melâmet-kerde-i rüsvâ-yı serşâr-ı gamım

Gayret-i gumgeşteyim nâmûs u ‘âr olmaz bana (İbrahim Hanîf G. 10/4)³⁵⁸

“Ben gamın taşkın rüsvâlığının kınanmıştım. Çabamı kaybetmişim, bana ar ve namus olmaz.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın kederi, (gam) dolu yaşamı, melâmet sürecinin sona ermesi ve toplum tarafından dışlanmışlığı dile getirilir. “Gam” kahraman anlatıcı âşığın benliğini bütünüyle kuşatan ve onu melâmet düşüncelerine sürükleyen bir güç olarak öne çıkar. Melâmet düşüncesine göre âşık; toplumsal normlara, itibar ve küçülme kavramlarını bir kenara bırakmış, sadece aşk ve kederle var olmayı seçmiştir. Kahraman anlatıcı âşık; insanlardan, toplumsal değerlerden uzaklaşmayı nasıl sürdürebileceğini ve bunun sonucunda insanın bir dönüşüm yaşayabileceğini etkileyici bir şekilde ifade eder. Beyitte “melâmet”, “rüsvâ”, “gam”, “gayret-i gumgeşte” ve “nâmûs u ‘âr” gibi kavramlar arasında anlamca bir bütünlük vardır. Bu ifadeler; toplum içinde dışlanmış, itibarsız bırakılmış bir âşığın hâlini ifade eder.

Hikmet pezîr-i gamım sûz-ı nâleden

Demsâz-ı bezm-i cân dil-i rencûrdur bana (Hersekli Ârif Hikmet G. 1/6)³⁵⁹

³⁵⁷ Tarlan, Ali Nihad, *Hayâlî Divanı*, (1. baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 1992.

³⁵⁸ Aksu, 1996, a.g.e.

“Ey Hikmet! İniltinin yakıcılığından gamın kabullenicisiyim. Can meclisinin arkadaşı bana incinmiş yürektir.” Kahraman anlatıcı âşık, gamın (kederin) hem yakıcı bir ıstırap hem de insana bilgelik kazandırılan bir öğreti olduğunu ifade eder. “Gam” burada aşk sürecinde çekilen acıların ve insanın manevî gelişiminin bir sembolü olarak kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı âşığın kalbinin incinmiş olması, aşk yolculuğunun bir gerekliliği ve bu yolculuğun en yakın dost olarak tasvir edilmesidir. “Sûz-ı nâle” (iniltinin yakıcılığı), doğrudan fiziksel bir acıyı ifade etmez; bu, aşkın ve kederin verdiği bir ıstıraptır. “Demsâz-ı bezm-i cân” (can meclisinin dostu), aşk ve gamın insanının iç yolculuğunda birer yoldaş gibi tasvir edilmesiyle oluşturulan bir istiaaredir.

Kahraman anlatıcı âşığın gam ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Hâslı çün mezra‘-ı dünyânun oldı gam bana

Yıllar ile ağladı hâlüm görüp Âdem bana (Avnî G. 3/1)³⁶⁰

“Dünya tarlasının hasatı bana gam olduğundan Âdem halimi görüp bana yıllarca ağladı.”

Ezeli kismet imiş cânuma çün kim gam-ı aşk

Râzıyam her ne cefâ eyler ise yâr bana (Derzizâde Ulvî G. 19/2)³⁶¹

“Aşkın gamı canıma ezeli kismet olduğundan sevgili bana her ne eziyet eylerse razıyım.”

³⁵⁹ Sütçü, 1994, a.g.e.

³⁶⁰ Turan, 1998, a.g.e.

³⁶¹ Çelik, 2018, a.g.e.

3. 1. 3. 2. 8. Gönül/Dil/Yürek Tasviri

Öyle dolmuşdur gözüm gönlüm hayâl-i yâr ile

Kanda kim baksam görinen nakş-ı cânândur bana (Bursalı Rahmî Çelebi G. 2/3)³⁶²

“Gözüm ve gönlüm sevgilinin hayali ile öyle dolmuştur ki nereye baksam bana görünen sevgilinin resmidir.” “Gönül” Klasik Türk şiirinde sıklıkla kullanılan bir kavramdır ve genellikle duyguların merkezi, aşkın varlığı, sevginin ve bağlılığın kaynağı olarak kabul edilir. Bu beyitte; “gönül” her yerde ve her şeyde sevgilinin hayalini gören kahraman anlatıcı âşığın duygusal dünyasını temsil eder. Gönül; burada hayal ve sevgiyle yoğrulmuş, sevgilinin yansıdığı bir ayna gibidir. “Gözüm gönlüm hayâl-i yâr ile dolmuş” ifadesinde; âşığın gözleri ve gönlü, sevgilinin hayaliyle dolu bir kap gibi tasvir edilmiştir. Bu, âşığın sevgiliye olan bağlılığını ifade eder. Beyitte “gönül”, “hayâl-i yâr” ve “nakş-ı cânân” ifadeleri arasında anlamca bir yakınlık vardır. Bu kelimeler, kahraman anlatıcı âşığın sevgiliye olan bağını ve onun hayaliyle nasıl bütünleştiğini ifade eder.

Degme bir mihrâba baş egmezdi gönlüm âh kim

Secde-gâh ol tâk-ı ebrû-yı hilâl oldu bana (İshak Çelebi –G.7/2)³⁶³

“Gönlüm herhangi bir mihraba baş egmezdi yazık ki o hilal kaşının kemeri bana secdegah oldu.” Bu beyitte kahraman anlatıcı âşığın gönlü, yalnızca sevgilinin hilal şeklindeki kaşına secde etmektedir. “Gönül” burada aşkın ve teslimiyetin merkezî unsuru olarak öne çıkar. Sevgilinin kaşlarının; bir mihrap gibi kutsal bir mekân olarak algılanması, aşkın insanın üzerinde yarattığı derin etkileri ve sevgilinin yüceliğini güçlü bir şekilde dile getirir. Sevgilinin kaşları hilale bezetilmiştir. Bu teşbih ile sevgilinin güzelliği, yüceliği ve ulaşılmazlığı da vurgulanmıştır. Gönlün mihraba eğilmemesi ve sadece sevgilinin kaşlarına secde etmesi, manevî bir bağlılığı ifade eder. Beyitte “mihrâb”, “secde-gâh” ve “tâk-ı ebrû” ifadeleri arasında tenasüp vardır. Bu kavramlar, aşkın ve sevgilinin manevî bir ibadet nesnesi gibi algılandığını ifade eder.

³⁶² Boranoğlu, 1997, a.g.e.

³⁶³ Yıldırım, 1991, a.g.e.

Tîr-i ‘aşkun deldi göğsüm revzen açdı gönlüme

Şükr kim itdi bu zulmet-hâneyi rûşen bana (Kelâmî G. 8/2)³⁶⁴

“Aşkın oku göğsümü deldi, gönlüme pencere açtı. Şükürler olsun ki bu karanlık evi bana aydınlattı.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşığın gönlü; sevgilinin aşkıyla aydınlanmıştır. Aşk, âşığın göğsünü delen bir ok gibi tasvir edilmiştir. Bu aşk oku; kahraman anlatıcı âşığın gönlünde bir pencere açarak idrak gücünü geliştirmiştir. “Gönül” burada aşkın gücene maruz kalan bir yer olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı âşık; aşkın, karanlık bir gönlü nasıl aydınlattığını etkileyici bir şekilde ifade etmiştir. Aşk, bir oka benzetilmiştir (teşbih). Âşığın gönlü “zulmet-hâne”ye yani karanlık bir eve benzetilmiştir (teşbih). “Revzen açdı gönlüme” (gönlüme pencere açtı) ifadesinde pencere, sevgilinin aşkının açtığı yeni bir bakış açısını ve aydınlanmayı simgeler (istiare). “Zulmet-hâne” (karanlık ev) ile “rûşen” (aydınlık) kelimeleri arasında tezat vardır.

Kahraman anlatıcı âşığın gönül/dil/yürek ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Gam beyâbânında gönlüm tıfıl idüp nâ-bedîd

Âh u feryâd itdüren ol şûh-ı ranâdur bana (Ravzî G. 21/3)³⁶⁵

“Gam çölünde gönül çocuğumu kaybettirip bana ah u feryat ettiren o şuh sevgilidir.”

Olalı gönlüm gedâ-yı kûy-ı ‘ışk itmez kabûl

Ger virilse mülket-i dünyâ vü mâ-fihâ bana (Sehâbî G. 3/3)³⁶⁶

“Gönlüm aşk sokağının bir dilencisi olduğundan beri bana dünya mülkü ve içindekiler verilse bile kabul etmez.”

Rûy-ı yâri görelî akdı Süheyli gönlüm

Yiridür dirler ise ‘âşık-ı dîdâr bana (Süheyli G. 13/7)³⁶⁷

³⁶⁴ Karlitepe, Mustafa, *Kelâmî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.

³⁶⁵ Aydemir, 2007, a.g.e.

³⁶⁶ Bayrak, 2022, a.g.e.

³⁶⁷ Harmancı, 2007, a.g.e.

“Ey Süheylî! Sevgilinin yüzünü görünce gönlüm aktı. Bana yüzünün âşığı derlerse yeridir.”

Gözlerinden ey kemân ebrû deger var gönlüme

Gâlibâ kim bu tokunan tîr-i müjgândur bana (Ayıntablı Hafız G. 17/6)³⁶⁸

“Ey keman kaşlı (sevgili)! Gözlerinden gönlüme değer var. Galiba bana bu dokunan kirpiğinin okudur.”

Ta‘ne-ı ağyâr ile gönlüm perişân oldu çün

Geldi hoş zülfi hevâsıyla bu denlü gam bana (Ayıntablı Hafız G. 19/3)³⁶⁹

“Yabancıların kınaması ile gönlüm perişan olduğundan güzel saçının arzusuyla bana bu denli gam geldi.”

Bu gazâl-i gönlümi sayd eyledi ebrû kemân

Tîr-i müjgânın atup ol dîde-i âhû bana (Ayıntablı Hafız G. 22/2)³⁷⁰

“O kaşları keman ahu gözlü (sevgili), bana kirpiğinin okunu atıp bu gönül ceylanımı avladı.”

Sançup etrâf-ı dile yir yir o müjgân okların

Murg-ı gönlüm çün kafes düzmiş kemân ebrû bana (Ayıntablı Hafız G.

22/3)³⁷¹

“O kirpiğinin okları yer yer gönül tarafına saplayıp keman kaşlı (sevgili) bana gönlümün kuşu için kafes yapmış.”

Hasret-i la‘l-i leb-i mey-gûnı yakdı gönlümi

Iztırârîdür esîr-i âb-ı tâk olmak bana (Fevzî G. 11/3)³⁷²

³⁶⁸ Tüyan, 2007, a.g.e.

³⁶⁹ Tüyan, 2007, a.g.e.

³⁷⁰ Tüyan, 2007, a.g.e.

³⁷¹ Tüyan, 2007, a.g.e.

³⁷² Şenödeyici, Özer, *Fevzi Dîvânı İnceleme-Metin-İndeks*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

“Şarap renkli duğağın kırmızılığının hasreti gönlümü yaktı. Asma suyunun esri olmak bana İztırârîdür.

Zahm-ı hûn-efşânum ey bülbül gül-i terdür bana

Gönlümün her ‘ukdesi bir ‘ıkd-ı gevherdür bana (Kavsî G. 9/1)³⁷³

“Ey Bülbül! Kan saçan yaram bana taze güldür. Gönlümün her sıkıntısı bana elmas kolyedir.”

Rehzen olmaz gönlüme düzd-i nigâh-ı lu‘betan

Nergis-i sûrâh-ı dil çeşm-i tegâfüldür bana (Kelîm G. 1/2)³⁷⁴

“Oyuncakların bakış hırsızı gönlüme haydut olmaz. Gönül deliğinin nergisi bana tegâfûl gözüdür.”

Al bârî hüsn ü ‘ışkunı vir bana gönlümü

Ey bî-vefâ senün sana olsun benüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 27/3)³⁷⁵

“Ey vefasız (sevgili)! Aşkını ve güzelliğini al, bari bana gönlümü ver. Senin sana, benim bana olsun.”

‘Aşk ile gâhî harâbâta düşürsem gönlümü

Bâzgûne tâc-ı Edhem sâgar-ı Cemdir bana (Nefî G. 2/1)³⁷⁶

“Gönlümü aşk ile bazen baş aşağı meyhaneye düşürsem Ethem’in tacı bana Cem’in kadehidir.”

Gönlümü bend eylese zülf-i siyeh-kârun ne gam

Çün halâs-ı fitne-i âhir zemân olmaz bana (Şühûdî G. 27/5)³⁷⁷

“Kötü işler işleyen saçın gönlümü bağlasa gam değil. Benim için ahir zaman fitnesinden kurtulmak olmaz.”

³⁷³ Çakır, 2008, a.g.e.

³⁷⁴ Çelen, 1994, a.g.e.

³⁷⁵ Alpay, 1992, a.g.e.

³⁷⁶ Akkuş, Metin (hzl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

³⁷⁷ Eğri, 1989, a.g.e.

Gönlümü aldı dîde-i mestin

Sana ma'mûre vü harâb bana (Beylikci İzzet Bey G. 2/4)³⁷⁸

“Baygın gözün gönlümü aldı. Sana mamure, bana harap.”

Aldı gönlüm iki göz arası derd-i gamzen

Gör neler etdi gözüm nûrı o çâlâk bana (Âkif G. 5/6)³⁷⁹

“Gamzenin derdi iki göz arasında gönlümü aldı. Ey gözümün nuru! O tez canlı (sevgili), bak bana neler etti.”

Bâğ-ı dilde ruhların bir verd-i ahmerdir bana

Reng-i hâlin micmer-i gönlümde ‘anberdir bana (Âkif G. 6/1)³⁸⁰

“Gönül bahçesinde yanakların bana kızıl bir attır. Beninin rengi gönlümün buhurdanında anberdir.”

Hâl u ebrû başka bir sevdâya saldı gönlümü

Hep unutturdu cihânı şimdi bir âfet bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 45/2)³⁸¹

“Ben ve kaş gönlümü başka bir sevdaya saldı. Şimdi bir afet (sevgili) bana dünyayı tümüyle unutturdu.”

Gülsitân-ı gönlümün üşküftedir ezhârı hep

Bülbülüm ben çün hezâr hûb-nevâ n'eyler bana (Hâfız-ı Mar'âşî G. 3/2)³⁸²

“Gönlümün gül bahçesinin çiçekleri hep açılmış. Ben bülbülüm, bana bin iyi sesli ne eyler.”

Firkat-i ahabb gönlüm şöyle me'yûs etdi kim

Mâl-ı Kârûn olsa nakdim yine lâ-şeydir bana (Mehmed Fâzıl Efendi G. 5/2)³⁸³

³⁷⁸ Şen, Fatma Meliha, *Beylikçi İzzet Bey Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1995.

³⁷⁹ Admış, 2007, a.g.e.

³⁸⁰ Admış, 2007, a.g.e.

³⁸¹ Serin, 2007, a.g.e.

³⁸² Alıcı, 2010, a.g.e.

³⁸³ Koyuncu, 2007, a.g.e.

“Dost ayrılığı gönlümü o kadar ümitsiz etti ki sermayem Kârûn’un malı olsa bana yine hiçbir şeydir.”

Ol harâb ey dil harâb olmak ‘imâretdir bana

Çünkü bu vîrâne gönlüm kenz-i vahdetdir bana (Necmî G. 1/1)³⁸⁴

“Ey gönül! Harap ol, harap olmak bana bayındırlıktır. Çünkü bu virane gönlüm bana vahdet hazinesidir.”

Pertev-i mihrin bu gönlüm levhine nakş eyledim

Lezzet-i şevkin olupdur Cennetü’l-Mevâ bana (Türâbî G. 3/6)³⁸⁵

“Güneşinin ışığını bu gönlümün levhasına çizdim. Şevkinin lezzeti bana Mevâ Cenneti olmuştur.”

Rişte-i gönlüm dolaşmış kâkülün kullâbına

Boynuma bend eyledim zincîr-i ekberdir bana (Türâbî G. 18/4)³⁸⁶

“Gönlümün ipi kâkülünün çengeline dolaşmış. Benim için boynuma doladığım büyük bir zincirdir.”

Pür-nâle eyleyen dilimi zahm-ı sînedir

Bu nağmelerde ney dahi dem-sâzdır bana (Sümbülzâde Vehbî G. 9/4)³⁸⁷

“Gönlümü iniltiyle dolduran sinedeki yaradır. Bu nağmelerle ney bile bana arkadaşdır.”

Kıl kadar lutfun göreydüm yüreğim yanmaz idi

Torbaya girmez sözi niçün dirâz eyler bana (İbrahim Tîrsî G. 5/2)³⁸⁸

³⁸⁴ Şahin, 1998, a.g.e.

³⁸⁵ Azar, 2005, a.g.e.

³⁸⁶ Azar, 2005, a.g.e.

³⁸⁷ Yenikale, Ahmet (hızl.), *Sümbül-Zâde Vehbî Divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

³⁸⁸ Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tîrsî ve Divan’ı, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2001.

“Kıl kadar iyiliğini görseydim yüreğim yanmazdı. Torbaya sığmayan sözü bana niçin uzatır.”

Yüregümi sîneden yarub çıkarsunlar benüm

Kim gam-ı tîrûnle ol bir kanlu peykândur bana (Necâtî Bey G. 8/7)³⁸⁹

“Benim yüreğimi sineden yarıp çıkarsınlar; çünkü okunun gamı ile bana o, kanlı bir peykandır.”

Neşter-i nâle-i bülbül yüregim deldi benim

Gülşenün her gülü bir kâse-i hûn oldu bana (İhyâ G. 7/5)³⁹⁰

“Bülbülün inilti neşteri benim yüreğimi deldi. Gül bahçesinin her gülü bana kan kâsesi oldu.”

3. 1. 3. 2. 9. Meşreb Tasviri

Âb-ı âteş meşrebüm meyhâne me‘mendür bana

Şu‘le-i hüsnüm fezâ-yı tûr-ı meskendür bana (Âzim G. 2/1)³⁹¹

“Ateşin suyu, mizacım, meyhane bana sığınaktır. Güzelliğimin alevi bana oturduğum dağın ufuğudur.” “Meşreb” Klasik Türk edebiyatında bir kişinin yaşam tarzı, düşünce yapısı veya eğilimlerini ifade eden bir kavramdır. Aynı zamanda tasavvufî bağlamda kişinin manevî hâli ile ilgili bir anlam taşır. Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık, yaşam tarzını ve karakterini “âb-ı âteş” (su ve ateş) imgesi üzerinden anlatmaktadır. Su ve ateş tezat teşkil eden kavramlardır. Kahraman anlatıcı âşık; meşrebini, bu tezat üzerine inşa eder.

Kahraman anlatıcı âşığın meşreb ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

³⁸⁹ Tarlan, 1992, a.g.e.

³⁹⁰ İpek, Ali, *İhyâ Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1990.

³⁹¹ Dönmez, Abuzer, *Azim Divanı (inceleme- metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.

Nûş-ı meyden telh olur sâkî mezâk-ı meşrebüm

Ben ki hirmân-ülfetem hûn-ı ciger müldür bana (Kelîm G. 1/4)³⁹²

“Ey Sâkî! Şarap içmekten yaratılışımın damağı acı olur. Ben ki ümitsiz dostum, ciger kanı bana şaraptır.”

Teşne-leb kalmam gam-ı la‘lünle manend-i Mesîh

Bir kalender-meşrebüm hurşîd keçküldür bana (Yüsri G. 4/3)³⁹³

“Mesih gibi dudağının gamıyla dudağa susamış kalmam. Bir kalender mizacım, güneş bana keçküldür.”

3. 1. 3. 2. 10. Sabır Tasviri

Sabrım tükendi ‘ışk göründi sefer bana

İtdim sefer bu oldu hazardan beter bana (Senîh-i Mevlevî G. 1/1)³⁹⁴

“Sabrım tükendi, bana aşk seferi göründü. Sefer ettim, bu bana memlekette beter oldu.” “Sabır” Klasik Türk edebiyatında genellikle zorluklar karşısında dayanma gücü, irade, tahammül ve metanet anlamında kullanılır. Özellikle sabır, âşığın sevgiliye kavuşması veya acıyı aşma yolunda gösterdiği direnişi temsil eder. Bu beyitte, kahraman anlatıcı âşığın sabrı tükenmiş, aşk bir yolculuk (sefer) olarak görünmüş ve bu yolculuk kahraman anlatıcı âşığa daha ağır gelmiştir. “Hazardan daha iyi” ifadesi, güvenli bir yerde (hazar) bulunmanın, âşık için huzur verici olmaktan çıkıp seferin yarattığı huzursuzlukla tezat oluştuğunu vurgular. “Sefer” âşığın manevî yolculuğunu temsil eden bir mecazdır. Bu, âşığın iç yolculukta yaşadığı çileyi ifade eder.

‘Akl u sabrum kârbânın urdı bir kâfir benüm

Hey müselmânlar meded kim çok ziyân oldu bana (Ahî G. 5/2)³⁹⁵

³⁹² Çelen, 1994, a.g.e.

³⁹³ Yıldız Acar, Aslıhan, *Yusrî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2001.

³⁹⁴ Okyay, 2005, a.g.e.

³⁹⁵ Kaçalin, Mustafa K. (hızl.), *Ahî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

“*Bi kâfir benim akıl ve sabır kervanımı vurdu. Ey Müslümanlar! Yardım edin ki benim çok zararım oldu.*” Beyitte sabır; kahraman anlatıcı âşık tarafından zorluklar karşısında direnç gösterme, sükûnetle bekleme ve tahammül etme yeteneği anlamında kullanılmıştır. Sabır, burada bir kervan olarak tasvir edilmiştir. Sabır kervanı; âşığın zorlu aşk yolunda dayanma gücünü, dayanıklılığını ve iradesini temsil eder. Ancak beyitte sabır kervanı, sevgilinin (bir kâfirin) ani baskınıyla vurulmuş ve âşığın dayanma gücü zayıflatılmıştır. “Akl u sabrum kârbânın” ifadesiyle akıl ve sabır bir kervana benzetilmiştir. Sevgili bu kervanı vuran bir kâfire benzetilmiştir (istiare). Kahraman anlatıcı âşık; “hey müselmânlar” ifadesiyle Müslümanlara seslenmiş(nida), içinde bulunduğu durumdan dolayı yardım istemiştir. Beyitte kâfir ile Müselman arasında tezat vardır.

Kahraman anlatıcı âşığın sabır ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Gitdi ‘aklum gitdi fikrüm gitdi sabrum gitdi dil

Dostlar bu zulmi hep ol nâzenîn eyler bana (Mostarlı Hasan Ziyâî G. 18/3)³⁹⁶

“*Aklım gitti, fikrim gitti, samrım gitti, gönül gitti, Ey Dostlar! Bu zulmü hep o nazlı (sevgili) bana eyler.*”

Şâhid-ı sabrum görünce şîve-gerdür her dile

Eglenür gamda benümle sanki mâ‘ildür bana (Ferrî Mehmed G. 2/3)³⁹⁷

“*Sevgili sabrımı görünce her gönüle cilvelidir. Sâkî benimle gamda eylenir, bana düşkündür.*”

Çesm-i mestün ‘aklumu aldı nigâhun sabrumı

Bir dil-i dîvâne-yüm bilmem ne hâl irdi bana (Şeyh Mustafa Zekâyî G. 2/2)³⁹⁸

“*Baygın gözün aklımı, bakışın sabrımı aldı. Bir deli yürekliyim bana ne hal oldu bilmem.*”

³⁹⁶ Gurgendereli, 2002, a.g.e.

³⁹⁷ Kırbıyık, Mehmed, Ferrî Mehmed – Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1994.

³⁹⁸ Alkan, 1993, a.g.e.

3. 1. 3. 2. 11. Şevk Tasviri

Nûr-ı nigâh-ı şevkimi hem-tâb-ı mihr edip

Sensin nikâb-ı rûyunu keşf eyleyen bana (Halepli Edîb G. 5/3)³⁹⁹

“Şevkli bakışımın nurunu güneşin arkadaşı eyleyip yüzünün örtüsünü bana açan sensin.” Şevk, Arapça kökenli bir kelime olup Türkçede “istek”, “arzu”, “heves”, “coşku” ve “heyecan” anlamına gelir. Özellikle coşku ve enerji anlamında kullanılır. Bu beyitte kahraman anlatıcı âşık; coşkusunu, bakışı münasebetiyle tasvir eder. Onun bakışı şevk dolu ve nurludur. Sevgili yüzündeki örtüyü aralamış, güneşe benzeyen yüzüyle kahraman anlatıcı âşığın şevkli bakışlarını arkadaş eylemiştir.

Kahraman anlatıcı âşığın şevk ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Aldı gencîne-i şevkimden anı dest-i kazâ

Âh bir gevher-i nâ-süfteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 79/3)⁴⁰⁰

“Kaderin eli onu şevkimin hazinesinden aldı. Yazık ki el değmemiş bir cevheri bana çok gördü.”

Bâ'is-i sergermî-i pervâne-gân-ı vahdetüm

Nûr-ı şevküm şem'a-i tevhîd meskendür bana (Ferîdûn G. 8/6)⁴⁰¹

“Vahdet pervanelerinin uysallığının sebebiyim. Şevkin nuruyum, tevhit mumu bana meskendir.”

3. 1. 3. 2. 12. Tab‘ Tasviri

Tab‘um âyînesine virdi keder

Nice yüzden bu inkisâr bana (Gelibolulu Mustafa Ali G. 39/3)⁴⁰²

³⁹⁹ Mum, 2004, a.g.e.

⁴⁰⁰ Serin, 2007, a.g.e.

⁴⁰¹ Şimşek, 2002, a.g.e.

⁴⁰² Aksoyak, 1999, a.g.e.

“Yaratılışım aynasına keder verdi. Bu kırılğanlık bana bu yüzdendir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı âşık, tabiatını bir aynaya benzetmiştir (tab‘um âyînesi). Sevgili onun yaratılış aynasına keder vermiştir. Onun kırılğan yaradılışının sebebi de sevgilinin verdiği bu kederdir.

Kahraman anlatıcı âşığın tab ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Tab‘um şu denlü münharif olmışdur ey tabîb

Kim şerbet-i ecel durur ancak şifâ bana (Mesihî G. 7/4)⁴⁰³

“Ey Tabip! Tabiatım şu denli hasta olmuştur ki bana şifa ancak ecel şerbetidir.”

Saykal-ı tab‘um cilâ-senc-i bilûr-ı ‘aşkdur

Sâmîyâ âyîne-i esrâr rûşendür bana (Arpaemîni-zâde Sâmî G. 7/5)⁴⁰⁴

“Ey Sâmî! Tabiatımın cilası/parlatıcısı aşk billurunun cila ölçenidir. Sırların aynası bana aydınlıktır.”

3. 1. 4. Bende

Klasik Türk şiirinde “kul, çâker, gulâm, esir gibi kelimelerle ifade edilen bende. Klasik Türk edebiyatında bende, çok zaman padişâh ile birlikte kullanılır. Çünkü sevgili sultan âşık bir kuldur.”⁴⁰⁵ Sevgilinin güzelliği ve aşkı karşısında âşık; kendisini onun bendesine, yani kölesine benzetir. Bu durum, Klasik Türk şiirinde çok sık rastlanan bir tema olan “aşkıta boyun eğme” ve “sevgiliye karşı çaresizce teslim olma” motifleriyle ilgilidir.

⁴⁰³ Mengi, 2014, a.g.e.

⁴⁰⁴ Kutlar, 1996, a.g.e.

⁴⁰⁵ Pala 1999, s. 66.

Bende Temasının Özellikleri⁴⁰⁶

1. Sevgiliye Kölelik: Klasik Türk şiirinde, âşık kendini sevgilinin kölesi olarak görür. Bu, aşkın derinliğini ve âşığın sevgiliye olan mutlak bağlılığını vurgulayan bir ifadedir. Sevgili; ulaşılması zor, idealize edilmiş bir figürdür ve âşık ona olan aşkı uğruna her türlü zorluğu ve aşağılanmayı kabul eder. Bende, bu kölelik durumunu simgeler.

2. Aşkın Teslimiyeti: Bende, âşığın aşk karşısındaki çaresizliğini ve sevgiliye karşı duyduğu boyun eğişi ifade eder. Âşık, sevdiği kişinin önünde her şeyden vazgeçmeye hazırdır; onurunu, haysiyetini, hatta hayatını bile sevgilinin uğrunda feda edebilir. Bu bağlılık ve teslimiyet, âşığın aşk karşısındaki samimiyetini gösterir.

3. Tasavvufî Anlamı: Tasavvufî edebiyatta bende kavramı, ilahî aşk ve Allah'a duyulan derin bağlılıkla da ilişkilendirilir. Dervişler, Allah'ın bendesidir; yani onun yolunda nefislerini terbiye eden, dünya nimetlerinden vazgeçen ve Allah'a kulluk eden kişilerdir. Bu anlamda, bende sadece beşerî bir aşkı değil, aynı zamanda tasavvufî aşkı da ifade eden bir semboldür.

4. Sevgilinin Mutlak Gücü: Sevgili, Klasik Türk şiirinde çoğunlukla üstün ve ulaşılması zor bir varlık olarak tasvir edilir. Âşık ise bu üstün varlık karşısında güçsüzdür ve ona boyun eğmek zorunda kalır. Sevgili, âşığa acı çektirir; onunla ilgilenmez veya ona karşı zalim olabilir; ancak âşık tüm bu zorlukları kabullenerek sevgilinin kölesi olmaktan şikâyet etmez.

Klasik Türk şiirinde bende; aşkın bir tezahürü olarak sevgiliye köle olma durumunu, âşığın sevgiliye olan mutlak bağlılığını ve boyun eğişini ifade eden güçlü bir semboldür. Bu sembol, Divan şiirinin estetik ve sembolik dünyasında aşkın yoğunluğunu ve âşığın çaresizliğini dile getirirken, hem beşerî hem de tasavvufî anlamlar taşıyabilir.

⁴⁰⁶ Aydoğdu, Eyüp, *Ahmed bin Hemdem Kethüda Süheyli Divanı'nda Tipler ve Kişilikler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Düzce Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Düzce 2018. s. 17-20.

Kahraman anlatıcı olarak “bendenin” konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Oldım Senîh bendesi hünkâr-ı ekberin

Melce’ iki cihânda o sultândır bana (Senîh-i Mevlevî G. 5/5)⁴⁰⁷

“Ben, büyük hükümdarın (Allah’ın veya padişahın) kölesi oldum. İki dünyada da o sultan benim için sığınacak yerdir.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “büyük hükümdarın kölesi” (bendes) olarak tanımlar. Bende kelimesi, Klasik Türk edebiyatında “kul, köle” anlamına gelir ve genellikle bir şairin sevgiliye, padişaha veya Allah’a olan bağlılığını ve teslimiyetini ifade etmek için kullanılır. Burada büyük hükümdar, bağlama göre ya Allah ya da dünyevî bir padişah olabilir. Kahraman anlatıcı, bu büyük güce olan tam bağlılığını ve teslimiyetini dile getirmektedir. Kahraman anlatıcı, kendisi için hem bu dünyada hem de ahirette sığınak ve güven kaynağı olarak yalnızca bu hükümdarı görmektedir. Bu, onun itaat ve tevekkül duygusunu yansıtır. Kahraman anlatıcı olan bende, tüm varlığıyla bu sultana hizmet etmeyi ve onun lütfuyla korunmayı kutsal bir görev ve mutluluk olarak görmektedir.

Tâ ki boldum Şâh-ı İsmâ‘îl Hânıng bendesi

Kişverî teg kalmadı pervâ-yı sultânîlîg manga (Kişverî G. 17/7)⁴⁰⁸

“Şah İsmail Han’ın kulu olduğumdan beri, artık bana sultanlık kaygısı kalmadı.” şeklinde diliçi çevirsini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “Şah İsmail Han’ın bendesi” (kulu) olarak tanımlamaktadır. Kahraman anlatıcı; Şah İsmail’e (Safevî hükümdarı) olan bağlılığını, bu dünyadaki en yüksek statüden bile daha değerli görmektedir. Sultanlık kaygısı gibi dünyevî hırsların, Şah İsmail Han’a olan kulluğu sayesinde ortadan kalktığını ifade eder. Bu; onun yüce bir varlığa (şah) duyduğu derin saygıyı ve huzuru dile getirir. Kahraman anlatıcı burada, hem dünyevî hırslardan arınmış bir ruh halini hem de büyük bir kişiye (Şah İsmail) olan tam bağlılığını ifade etmektedir. Onun kulluğu, bir zayıflık ya da küçüklük ifadesi değildir; aksine, bu bağlılık ona yücelik ve gönül huzuru kazandırmıştır. Sultanlık gibi yüksek dünyevî bir makam bile artık onun için bir anlam taşımamaktadır.

⁴⁰⁷ Okyay, 2005, a.g.e.

⁴⁰⁸ Demirci, 1994, a.g.e.

Kimine bendeyem ol şâh-ı hüsne ben de anun

Cenâb-ı devleti olmuşdurur penâh bana (Edirneli Nazmî G. 575/4)⁴⁰⁹

“Ben o güzellik şahının (yüce kişinin) kuluyum, onun yüce makamı benim için sığınak olmuştur.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “şâh-ı hüsn” (güzellik şahı) olarak nitelendirdiği sevgilinin veya yüce bir makam sahibinin “bendesine” (kul, köle) olarak tanıtır. Kahraman anlatıcı burada sevgiliye ya da yüce bir varlığa olan bağlılığını büyük bir tevazu ve gururla dile getirir. O, bu şahsın (şâh-ı hüsn) yüce makamını (cenâb-ı devlet) kendisi için bir “sığınak” (penâh) olarak görmektedir. Bu, onun hem dünyevî hem de manevî huzuru; bu şahsın yanında bulunduğunu ifade eder. Kahraman anlatıcının kulluğu, bir küçüklük değil; aksine, yüce bir varlığa (güzellik şahına) olan bağlılık sayesinde bir onur ve korunma kaynağıdır. Bu beyit, sevgiliye veya yüce bir güce duyulan mutlak teslimiyetin ve bu teslimiyetten doğan huzurun güçlü bir ifadesidir.

Zâhidâ tevbîh itme bana ben âzâdeyem

Bende-i ‘ışk olmuşam ‘arz eyleyen dildür bana (Livayî G. 4/5)⁴¹⁰

“Ey zahid (dindar kişi), beni azarlama; ben özgür biriyim. Ben aşkın kölesi oldum; bana bu aşkı sunan ise gönlümdür.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “aşkın bendesi” olarak tanımlar. O burada, aşk karşısında özgürlüğünden feragat ettiğini, ancak bu durumu gönülden istediğini ifade etmektedir. “Bende-i aşk” olmak, aşk yolundaki en büyük teslimiyet ve aşkı en üst noktada yaşamaktır. Kahraman anlatıcı bende, zahide (dünyaya bağlı ve aşkı anlayamayan dindar bir kişi) hitap ederek kendisini kınamamasını ister. Çünkü o, “âzâde” (özgür) olduğunu ve kendi gönlünün isteğiyle aşkın kölesi olduğunu ifade eder.

Bir şeh-in-şâha kul oldum bende nâm oldı bana

Bende olalı ana begler gulâm oldı bana (Livayî G. 14/1)⁴¹¹

“Bir şahlar şahının kulu oldum; bu bana bir onur kazandırdı. Ona kul olduğumdan beri beyler bana hizmet eder oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “şahlar şahının bendesi” olarak tanımlamaktadır. O, bir şahlar şahına

⁴⁰⁹ Üst, 2022, a.g.e.

⁴¹⁰ Seyhan, 2002, a.g.e.

⁴¹¹ Seyhan, 2002, a.g.e.

kul olmakla büyük bir onura eriştiğini ve bu bağlılık sayesinde yücelik kazandığını ifade etmektedir. Burada; onun şahlar şahı ifadesiyle kastettiği, bağlama göre Allah, bir hükümdar ya da sevgili olabilir. Kahraman anlatıcı bende; şahlar şahına olan bu bağlılığının, kendisine dünyevî bir yükseliş ve itibar kazandırdığını ifade eder. Ona kul olduktan sonra, artık beylerin (begler) bile kendisine hizmet ettiğini söyler. Bu durum, bende olmanın bir küçüklük değil; tam aksine, onun için bir yücelik ve güç kaynağı olduğunu göstermektedir.

Kapunda bendene çekdürme cevri-i ağyârı

Behişt içinde münâsib degül ‘azâb bana (Sehâbî G. 18/6)⁴¹²

“*Kapunda kul olan birine yabancılardan eziyetini reva görme; cennet içinde bana azap uygun değildir.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “bende” olarak tanımlamakta ve sevgiliye derin bir bağlılıkla hizmet ettiğini ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı burada; sevgilinin hizmetkârı olmanın yüceliğini dile getirirken, sevgilinin kapısında ona eziyet eden yabancılardan (âğyâr) varlığına dikkat çeker. O, sevgiliden bu eziyetlere son vermesini ister ve sevgiliye olan hizmetinin karşılığında cennet gibi bir yerde (sevgilinin lütfu ve ilgisi) azap çekmeyi kendisine uygun bulmaz. Beyitte sevgili, bir kapı sahibi olarak yüceltilirken, kahraman anlatıcı da onun kapısında kul olmanın onurunu taşır. Ancak bu bağlılık ve hizmetin, yabancılardan (âğyâr) eziyetleriyle gölgelenmesi, onun içindeki ıstırapı artırmaktadır. O, sevgiliden adalet ve merhamet beklemekte, çünkü sevgilinin kapısı cennet gibi kutsal bir yerle ilişkilendirilmiştir.

Sehâbî bende-i şâh-ı cihân-penâham ben

Ri‘âyet itse ‘aceb mi sipâh u mîr bana (Sehâbî G. 19/5)⁴¹³

“*Ey Sehâbî! Ben, dünyaya sığınak olan şaha bağlı bir kulum; askerlerin ve beylerin bana saygı göstermesi şaşırtıcı değildir.*” Kahraman anlatıcı, kendisini “şâh-ı cihân-penâh” (dünyaya sığınak olan şah) olarak nitelendirdiği bir yüce varlığın bendesi olarak tanımlar. O; şahın büyüklüğünü ve koruyucu özelliklerini vurgularken, bu yüce şahsa bağlı olmanın kendisine saygı ve itibar kazandırdığını dile getirir. Kahraman anlatıcı, şahın büyüklüğünü, “cihân-penâh” ifadesiyle vurgulamaktadır. Şah, dünyadaki herkesin

⁴¹² Bayrak, 2022, a.g.e.

⁴¹³ Bayrak, 2022, a.g.e.

sığınabileceği ve koruma bulabileceği bir otoriteyi temsil eder. Kahraman anlatıcının bu şaha olan bağlılığı ve hizmeti, ona sadece şahın nezdinde değil, aynı zamanda askerler (sipâh) ve beyler (mîr) arasında da bir itibar kazandırmıştır. Bu durum, onun kendisine duyulan saygıyı bir onur kaynağı olarak görmesine neden olur.

Hâce-i hicrâna satdun bende-i efgendeni

İy efendüm n'eyledi gör 'âkıbet hicrân bana (Süheylî G. 8/4)⁴¹⁴

“Ey efendim! Çaresiz köleni ayrılık efendisine sattın; bak, ayrılık sonunda bana neler etti.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “bende-i efgende” (çaresiz köle) olarak tanımlamaktadır. Kahraman anlatıcı burada; sevgilisine olan bağlılığını, bir kölenin efendisine olan sadakatiyle özdeşleştirir. Ancak sevgili, onu, sadık bir köle olmasına rağmen “hicran” (ayrılık) efendisine satmıştır. Bu durum, sevgilinin ilgisizliği ve uzak duruşu nedeniyle onun aşk acısı çekmesine neden olur. Kahraman anlatıcı bende; ayrılığın kendisine getirdiği yıkımı ve ıstırapı dile getirerek, sevgilinin bu duruma kayıtsızlığını sorgular. Beyitte, sevgilinin kahraman anlatıcı üzerindeki otoritesi, onu ayrılığın ellerine bırakacak kadar büyüktür. Kahraman anlatıcı; ayrılığı, sevgilinin kendisine reva gördüğü bir kader olarak ifade eder ve sevgilinin bu durum karşısındaki ilgisiz tavrını sitemle dile getirir. Onun kulluğu, sevgiyle harmanlanmış bir bağlılığı yansıtır; ancak bu bağlılık, sevgilinin ihmaliyle büyük bir ıstırap kaynağına dönüşmüştür.

Bende-i pîr-i harâbâtam Şühûdî mest-i Hak

Cur'a-i câm-ı mey-i 'ışk oldu tâc-ı ser bana (Şühûdî G. 12/7)⁴¹⁵

“Ey Şühûdî! Ben harabat pirinin kuluyum, Hak aşkıyla sarhoşum. Aşk şarabının kadehinden bir yudum almak, benim baş tacım oldu.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “pîr-i harâbât” (meyhane pirinin) bendesi (kulu) olarak tanımlar ve Hak aşkıyla sarhoş olduğunu ifade eder. Burada; sadece dünyevî bir aşkı değil Hak aşkını da dile getirir. “Harâbât” (meyhane) tasavvufî bir sembol olarak kullanılır ve burada tasavvuf yolunun veya ilahî aşkın merkezini ifade eder. Kahraman anlatıcı; harâbât pirinin rehberliğinde, Hak aşkının sarhoşluğunu tatmış ve bu ilahî aşkla yücelmiştir.

⁴¹⁴ Harmancı, 2007, a.g.e.

⁴¹⁵ Eğri, 1989, a.g.e.

“Aşk şarabından bir yudum almak” onun için en büyük yüceliği, hatta bir baş tacını temsil eder. Bu beyitte kahraman anlatıcı, hem tasavvuf yolunda ilerleyen bir derviş hem de ilahî aşkın bendesidir. Onun bağlılığı; ona dünyevî anlamda değil, manevî anlamda bir sarhoşluk ve yücelik kazandırmıştır.

Öldürürsen pâdişhum bendeni öldür bu gün

Yâdına cânâ bilürsen intizâr olmaz bana (Şühûdî G. 13/4)⁴¹⁶

“Ey Padişahım! Eğer öldürecekse, köleni bugün öldür. Beni dost olarak hatırlıyorsan artık beklemek istemiyorum.” Kahraman anlatıcı, kendisini “bende” (köle) olarak tanımlayarak sevgiliye ya da yüce bir varlığa olan tam teslimiyetini dile getirir. O, sevgiliyi “padişah” olarak nitelendirmekte ve onun önünde tam bir tevazu ve teslimiyetle durmaktadır. “Bende” olmak burada bir küçüklük veya zayıflık değil; tam aksine sevgiliye duyulan derin bağlılık, sadakat ve aşkın yüceliği ile ilişkilendirilir. Kahraman anlatıcı bende, sevgilinin sevgisizliği ve ilgisizliği nedeniyle bir tür duygusal ölüm içinde olduğunu ifade eder. Eğer sevgili (padişah) gerçekten kendisini öldürmek istiyorsa, bunu hemen o gün yapmasını ister; çünkü bu bekleyiş (intizâr), onun için artık dayanılmaz bir hâl almıştır. Bu ifade, sevgilinin ilgisizliğiyle bir tür “yaşayan ölü” hâline gelen kahraman anlatıcının aşk acısını ve çaresizliğini etkileyici bir şekilde dile getirir.

Bu Sinân Ümmî olupdur bâb-ı ‘aşkın bendesi

Ol kapudan anı kim ırdı haber vir sen bana (Ümmî Sinan G. 6/7)

“Bu Ümmî Sinan, aşk kapısının kuludur; o kapıdan onu kim dışarı attı, onu bana sen haber ver.” Kahraman anlatıcı, kendisini “bâb-ı aşk” (aşk kapısı) olarak ifade ettiği bir kapının bendesi (kulu) olarak tanımlar. Burada aşk kapısı, tasavvufî anlamda ilahî aşkı, hakikati ve manevî yüceliği ifade eder. “Bende” kelimesi, bu kapıya duyulan derin bağlılığı ve teslimiyeti temsil eder. Kahraman anlatıcı, bu bağlılığı bir gurur kaynağı olarak ifade etmektedir. O, aşk kapısında kul olan birinin o kapıdan atılmasının garip bir durum olduğunu dile getirir. “O kapı” ilahî aşkın ve hakikatin kapısını temsil eder. Kahraman anlatıcı bende, böyle bir durumun nasıl gerçekleştiğini sorgular ve bunun sebebini öğrenmek ister. Burada hem bir sitem hem de bir hayret ifadesi vardır. Aşk

⁴¹⁶ Eğri, 1989, a.g.e.

kapısında hizmet eden bir kişinin dışlanması, aşk yolundaki çileyi ve mücadeleyi ifade eder.

Dellâle virdin gezdirür gûşe-be-gûşe bendeni

Hâlî imiş bâzâr-ı ‘ışk beyhûde bu mihnet bana (Necmî G. 5/4)⁴¹⁷

“*Tellale verdin köleni, köşe köşe gezdirir. Aşk pazarı boşmuş, bana bu eziyet boşunaymış.*” Kahraman anlatıcı, kendisini aşk uğruna pazarlanan bir köle gibi betimlemektedir. Sevgili onu bir tellâla vermiş, o da her yerde onu reklam edip durmaktadır. Tellal, burada hem onun sevgiliye olan teslimiyetine rağmen uğradığı hayal kırıklığını hem de aşk yolunda değersiz hissetmesini temsil eder. “Bende” (köle) ifadesi, kahraman anlatıcının sevgiliye olan tam teslimiyetini ve aşk yolundaki sadakatini vurgular. Ancak sevgili, bu bağlılığa karşılık vermek yerine, kahraman anlatıcı bendeği adeta bir mal gibi tellala teslim etmiştir. Bu durum, sevgilinin ilgisizliğini ve aşk yolundaki adaletsizliği mecazî bir şekilde ifade eder. Bende; aşk pazarında (bâzâr-ı aşk) gerçek bir karşılık bulamadığını, bu yüzden çektiği tüm çilenin beyhude olduğunu ifade eder. “Aşk pazarı” sevgilinin ilgisi ile aşkın anlam kazandığı bir yer olarak tasvir edilmiştir. Ancak burada bu pazarın kurulmadığı vurgulanarak, aşk yolunda çekilen eziyetlerin boşa gittiği ifade edilir.

Bende-i âl-i ‘abâyım zü’l-fekâr-ı kilk ile

Ser-be-ser iklim-i ma’nâ hep müsellemdir bana (Refi-i Kâlâyî G. 2/6)⁴¹⁸

“*Ben, Ehl-i Beyt’in hizmetkârıyım; kalemin Zülfikar’ı (çift ağızlı kılıcı) ile tüm anlam âlemi baştanbaşa benim için fethedilmiştir.*” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “âl-i abâ” (Ehl-i Beyt, Hz. Peygamber’in ailesi) hizmetine adanmış bir “bende” (kul, hizmetkâr) olarak tanımlar. Kahraman anlatıcı bende burada, Hz. Peygamber’in ailesine duyduğu derin sevgi ve saygıyı dile getirir ve onların hizmetkârı olmaktan gurur duyduğunu ifade eder. Bu bağlılık, sadece dünyevî bir hizmet değil, aynı zamanda manevî bir bağlılığın sembolüdür. “Zülfikar-ı kilk” (kalemin Zülfikar’ı) ifadesi, kahraman anlatıcının kalemini Hz. Ali’nin meşhur kılıcı Zülfikar’a benzettiği bir teşbihtir. Burada kalem, kılıç gibi güçlü bir araç olarak tasvir

⁴¹⁷ Şahin, 1998, a.g.e.

⁴¹⁸ Apaydın, 2007, a.g.e.

edilir. Kahraman anlatıcı, kalemiyle anlam dünyasını (iklim-i ma'nâ) fethettiğini söyleyerek, ilahî ve manevî hakikatleri dile getiren bir sanatçı olduğunu ifade eder. Bu ifade, hem Ehl-i Beyt'e olan bağlılığını hem de sanatını yüceltme çabasını yansıtır. “Ser-be-ser iklim-i ma'nâ”, anlam âleminin tamamını ifade eder ve kahraman anlatıcının bu âlemdeki hâkimiyetini mecazî bir şekilde dile getirir.

3. 1. 5. Bülbül

Klasik Türk şiirinde bülbül, aşk ve sevdanın en güçlü simgelerinden biridir. Bundan dolayı “*Divan edbiyatı bülbülden ayrı düşünülemez.*”⁴¹⁹ Bülbülün Klasik Türk şiirindeki rolü, özellikle sevgiliye karşı duyulan derin özlem ve kavuşamama duygusunu dile getiren bir mecazdır. “*O, şarkılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arz eden bir âşığın timsalidir.*”⁴²⁰ Bu bağlamda bülbül âşığı, gül ise sevgiliyi simgeler. Bülbül, sevdiği güle ulaşamamanın acısını sürekli bir şekilde şarkılarla ve feryatlarla ifade eder. Bu nedenle bülbül; Klasik Türk şiirinde âşıkların çektiği sıkıntıların, acının, sabrın ve özlemin sembolü haline gelmiştir.

Bülbül, Klasik Türk şiirinde çoğu zaman gül ile birlikte anılır. Bülbülün güle duyduğu tutkulu aşk, Divan şairleri tarafından sıkça işlenen bir temadır. Bu ilişkide gül, sevgilinin güzelliğini ve ulaşılmazlığını simgelerken, bülbül ise âşığın sürekli çeken, acı dolu ama vazgeçmeyen halini temsil eder. Bülbülün güle olan aşkı, şu şekillerde betimlenir:

Feryat ve Acı: Bülbül, güle kavuşamamanın acısını sürekli şarkılar ve feryatlarla dile getirir. “*Bülbülün bütün neşesi gül ile kaimdir. Gülden ayrı olunca inleyişler içinde kalır.*”⁴²¹ Bu, Klasik Türk şiirinde âşığın aşk acısını ve sevgilinin ulaşılmazlığına duyulan özlemi yansıtır. Bülbülün ötüşü, âşığın iç dünyasındaki ıstırapı ifade eder.

Sadakat ve Vefa: “*Gül, naz; bülbül niyâz için yaratılmış gibidir.*”⁴²² Bülbül, güle olan aşkıdan asla vazgeçmez. Bu, âşığın sevgiliye duyduğu sadakatin bir simgesi olarak

⁴¹⁹ Pala 1999, s. 75.

⁴²⁰ Pala 1999, a.g.e.

⁴²¹ Pala 1999, a.g.e.

⁴²² Pala 1999, a.g.e.

görülür. Gül dikenli ve acı verici olsa bile, bülbül her zaman onun çevresinde dönüp durur. Bu, âşığın sevgilisine karşı olan vefasını ve zorluklara rağmen ona bağlı kalışını ifade eder. Sonuç olarak bülbül, Klasik Türk şiirinde âşığın en belirgin simgelerinden biridir ve hem mecazî hem de ilahî aşkı anlatmak için kullanılır. Onun güle olan bitmeyen aşkı ve bu aşktaki çaresizliği, Divan şiirinin aşk ve acı temalarını güçlü bir şekilde işler.

Kahraman anlatıcı olarak “bülbülün” konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Bülbül-i nâlânamm ammâ gül visâлиндin nasîb

Hâr-ı nevmîdi durur gül-zâr eger sensin manga (Kışverî G. 28/4)⁴²³

“İnleyen bülbülüm ama eğer bana gülbahçesi sensen güle kavuşmaktan nasip ümidi kırık dikendir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “bülbül-i nâlân” olarak tasvir ederek geleneksel aşk imgelerini kullanır. Bülbül, her ne kadar sevgiliye (güle) ulaşmak için çaba sarf etse de bu çaba sonuçsuzdur ve ümitsizlikle sonuçlanır. Ümitsizlik ise bir diken gibi onun ruhuna acı verir. Sevgilinin güzelliği (gül) ile aşkın verdiği ıstırap (diken) arasındaki ilişki, sıkça işlenen bir temadır ve bu beyitte ustalıkla kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı bülbül, aşkın bir mücadele olduğunu vurgular ve bu mücadele sırasında çekilen acıların aşkın doğal bir sonucu olduğunu ifade eder. “Kırık diken” imgesi, hem kavuşamamanın getirdiği ümitsizliği hem de aşkın zorluğunu çarpıcı bir şekilde somutlaştırır. Bu beyit, aşkın doğasında bulunan mutluluk ve ıstırap arasındaki karmaşık ilişkiyi etkileyici bir şekilde dile getirir.

‘Ulvîyem bülbül-sıfat kârüm dem-â-dem giryedür

Kendü lutfundan habîbüm bâri bir kez gül bana (Derzizâde Ulvî G. 12/5)⁴²⁴

“Bülbül sıfatlı Ulvî’yim, işim sürekli ağlamaktır. Ey Habibim! Kendi lutfundan bana bari bi kez gül.” Kahraman anlatıcı bülbül, aşkın derin acısını ve sevgiliye duyduğu özlemi dile getirir. Bülbül metaforu, âşığın çilesini ve sevgiliye duyulan derin arzuyu

⁴²³ Demirci, 1994, a.g.e.

⁴²⁴ Çelik, 2018, a.g.e.

somutlaştırır. Bülbul; sürekli ağlayan, gülün ilgisizliğiyle ıstırap çeken bir figürdür. Kahraman anlatıcı, bülbulün bu hâlini kendi aşkına uyarlayarak, kendisini sürekli gözyaşı döken bir âşık olarak tanımlar. Bülbulün sevgiliden tek beklentisi, “bir kez olsun” ona gülümsemesidir. Bu talep, hem sevgilinin ilgisizliğini sembolize eder hem de aşkın tek taraflı ıstırabını gözler önüne serer. “Gülmek” ve “ağlamak” arasındaki zıtlık, aşkın karşılıklı olmamasından kaynaklanan çelişkili doğayı vurgular.

Ben Hüdâyî-i bülbul-i bâğ-ı belâgatim

Âheng olur mı gulgul-ı zâğ u zağan bana (Hüdâyî-i Kadîm G. 5/6)⁴²⁵

“Ben, belâgat bahçesinin bülbulü Hüdâyî’yim; karga ve leş kargasının gürültüsü bana hiç ahenk olur mu?” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini sanatında üstün bir noktada konumlandırır. Bülbul metaforu; onun zarif, sanatkârane ve estetik bir ifade gücüne sahip olduğunu gösterirken; karga ve çaylak sembolleri, sanatsal değeri olmayan kaba ve sıradan bir ifadeyi temsil eder. Kahraman anlatıcı, “ben belâgat bahçesinin bülbulüyüm” diyerek, sanattaki ustalığını ve zarif üslubunu dile getirir. Karga ve çaylağın çıkardığı kaba ve uyumsuz seslerin kendisi için bir değer taşımadığını söyleyerek, sanat anlayışıyla sıradanlık arasına bir sınır çizer. Bülbul ile karga/çaylak arasındaki bu zıtlık, aynı zamanda estetik ile sıradanlık arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koyar. Kahraman anlatıcı, sanatıyla sıradan olan her şeyi aşmış ve sanatını bir “belâgat bahçesi” içinde zirveye taşımıştır. “Bülbul” ve “bahçe” metaforları, kahraman anlatıcının sanatının doğaya özgü zarafeti ve uyumunu yansıtırken, “karga” ve “çaylak” metaforları, sanatsal değerden yoksun ifadelerin uyumsuzluğunu temsil eder.

Gülzâr-ı dilde bülbul-i dem-beste olalı

Âgûş-ı gonçe oldı kenâr-ı kafes bana (Agâh G. 10/2)⁴²⁶

“Gönül bahçesinde bağlı (suskun, inleyen) bir bülbul olalı, kafesin kenarı (parmaklıklar) bana goncanın kucığı gibi oldu.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, aşkın insanı hem esir eden hem de derin duygulara sürükleyen doğasını etkileyici bir şekilde dile getirir. Bülbul, âşığın ıstırabını ifade eden klasik bir figürdür; burada ise “dem-beste” (nefesi tutulmuş) olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı, sevgiliye duyduğu

⁴²⁵ Yekbaş, 2005, a.g.e.

⁴²⁶ Akpınar, 2006, a.g.e.

aşkın onu nefes alamayacak kadar etkilediğini söyler. Kafes ve gonca metaforları, kahraman anlatıcı bülbülün sevgili karşısında hissettiği esareti, onun ilgisine olan mahkûmiyetini yansıtır. Gül bahçesi (gülzâr); bir yandan mutluluk ve güzelliği temsil ederken, diğer yandan kahraman anlatıcının bu mutluluğa ulaşamaması, esaret içinde hissetmesi beyitteki dramatik boyutu güçlendirir. Aşkın mutluluk veren bir gül bahçesi olduğu kadar, bir kafes gibi özgürlüğü kısıtlayan bir tutsaklık hissi yaratması, çelişkili aşk anlayışını yansıtır. Kahraman anlatıcı, aşkı ve sevgiliyi yücelterek kendi çaresizliğini ve bağlılığını zarif bir üslupla ifade etmiştir.

Bülbül-i şevk Âzimâ-yı dest-i tûr-ı hasretüm

Lem‘a-i feyz-i tecellî câm-ı güldendür bana (Âzim G. 2/2)⁴²⁷

“Şevk bülbülü, hasret dağının elinin Azimi’yim. Tecelli bolluğunun parıltısı bana gül kadehindendir.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “şevk bülbülü” olarak tanımlamaktadır. Şevk, coşkuyu ve arzu dolu bir aşkı ifade eder. “Tûr-ı hasret” (hasret dağı), erişilemeyen, ulaşılması zor bir sevgiyi ya da aşk yolundaki zorlukları ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşk yolundaki çetin engelleri bir dağ gibi görmüş ve kendisini bu dağın ellerine düşmüş, çaresiz bir bülbül olarak nitelemiştir. “Tecelli” kelimesi, Klasik Türk edebiyatında ilahî aşkın yansıması, Allah’ın ya da sevgilinin güzelliğinden gelen ışıktan anlamına gelir. Kahraman anlatıcı, bu ilahî aşk parıltısının kaynağını “gül kadehi” (câm-ı gül) olarak ifade eder. Gül, burada hem sevgilinin güzelliği hem de ilahî aşkın tecelli ettiği bir sembol olarak karşımıza çıkar. Kahraman anlatıcı bülbül, bu gül kadehinden gelen ilahî ışığın, ona aşk yolunda bir lütuf olduğunu belirtir.

‘Âşıkam ‘âşık ser-i kûyun nişîmendür bana

Bülbülem ol cây-ı ra‘nâ reşk-i gülşendür bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 31/1)⁴²⁸

“Âşığım, sevgilinin sokağının başı benim meskenimdir. Bülbülüm, o güzel yer bana gül bahçelerinin kıskanılacak bir mekândır.” Kahraman anlatıcı burada kendisini bir bülbül olarak tasvir eder ve sevgilinin bulunduğu yeri (cây-ı ra‘nâ), gül bahçelerinin dahi kıskanacağı kadar güzel bir mekân olarak görür. Gül bahçesi (gülşen), Klasik Türk

⁴²⁷ Dönmez, 1999, a.g.e.

⁴²⁸ Alpay, 1992, a.g.e.

edebiyatında zarafeti ve güzelliği ifade eder; dolayısıyla sevgilinin sokağının kıymeti, kahraman anlatıcı için hayal edilebilecek tüm güzelliklerin ötesindedir. Kahraman anlatıcı; sevgilinin sokağının başını (kûy), bir mesken, bir yaşam alanı olarak görmektedir. Onun için sevgilinin bulunduğu yer, başka hiçbir yere değişilemeyecek kadar kıymetlidir. Kahraman anlatıcı bülbül burada, sevgiliye olan derin aşkını ve sevgiliye yakın olmanın onun için bir mutluluk kaynağı olduğunu ifade eder.

Bülbülem hicrûnle gülen cây-ı şîvendür bana

Hâr-zâr-ı nâ-ümîdî sahn-ı gülşendür bana (İshak-zâde Zuhûrî G. 2/1)⁴²⁹

“Bülbülüm, bana ayrılığınla gülen feryat yeridir. Ümitsizliğün dikenliği bana gül bahçesinin meydanıdır.” Kahraman anlatıcı burada kendisini bülbül olarak tanımlamaktadır. “Hicr” (ayrılık), sevgiliden uzak kalmayı ve onun ilgisinden mahrum olmayı ifade eder. “Cây-ı şîven” (feryat yeri), kahraman anlatıcı bülbülün bu ayrılık nedeniyle duyduğu derin acıyı ve sürekli inleyişini betimlemektedir. Sevgilinin ayrılığı, bülbülün feryat ettiği bir yer yaratmıştır. Kahraman anlatıcı bülbül; aşkıdan kaynaklanan ümitsizliği bir “hâr-zâr” (dikenlik) olarak tanımlar. Ancak, bu dikenli alan bile onun için bir “gül bahçesi”nin meydanı (sahn-ı gülşen) kadar değerlidir. Bu ifade, kahraman anlatıcı bülbülün aşkıdaki fedakârlığını ve sevgiliye duyduğu derin bağlılığı dile getirir. Aşkın verdiği ıstırap, onun için değerli ve anlamlı bir deneyimdir; bu yüzden acılar bile onun gözünde güzeldir.

Bülbül-i âteş-nevâyam berk-i âhum âşiyân

Çün semender fitrat âteşdân-ı gülşendür bana (Arpaemîni-zâde Sâmi G. 7/2)⁴³⁰

“Ateş sesli bülbülüm, ahımın şimşegi yuvadır; çünkü semender yaratılış bana gül bahçesinin ocağıdır.” Kahraman anlatıcı, kendisini “bülbül-i âteş-nevâ” (ateş sesli bülbül) olarak tanımlamaktadır. Bülbülün nağmeleri, aşkın verdiği şiddetli duygular ve yakıcı bir tutkunun ifadesidir. “Berk-i âh” (ahın şimşegi) ifadesi, kahraman anlatıcı bülbülün ahlarının (inlemelerinin) yoğunluğunu ve gücünü vurgular. Bu ahlar öylesine

⁴²⁹ Kahraman, Asiye, *İshak-zâde Zuhûrî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2002.

⁴³⁰ Kutlar, 1996, a.g.e.

güçlüdür ki bülbül, bu inlemeleri “yuvam” olarak tasvir eder. Yani bülbül, aşk acısını bir yaşam biçimi haline getirmiştir. Kahraman anlatıcı kendisini ayrıca “semender” olarak tanımlayarak, aşkın ateşi içinde yanmadan yaşamaya alıştığını ifade eder. Gül bahçesinin ocağı (ateşdân-ı gülşen), sevgilinin güzelliğinin ve aşkın şiddetli etkisinin bir sembolüdür. Kahraman anlatıcı bülbül, bu ateşli ortamda var olmayı hem bir kader hem de bir alışkanlık olarak benimsemiştir.

Nağme-senc-i gülşen-i vaslın olursam yok ‘aceb

Bülbülem ben sürh-i rûyun verd-i ahmerdir bana (Hasmî G. 5/2)⁴³¹

“Vuslatın gülbahçesinin ezgi ölçeni olursam şaşırarak yok. Ben bülbülüm yüzünün allığı bana kırmızı güldür.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini bir bülbül olarak tanımlar ve sevgilinin güzelliği karşısında duyduğu derin hayranlık ve vuslat arzusunu dile getirir. Kahraman anlatıcı, sevgilinin vuslatını bir gül bahçesi (gülşen) olarak hayal etmektedir. Bu hayalini gerçekleştirecek kadar güçlü bir aşk duygusuna sahip olduğunu belirtir. Kahraman anlatıcı bülbül; sevgilinin yüzünün kırmızılığına (sürh-i rûy) hayranlığını dile getirir. Bu kırmızılık, onun için bir kırmızı gül (verd-i ahmer) kadar değerlidir. Bülbülün gül ile olan klasik ilişkisi burada sevgilinin yüzü ve güzelliği ile ilişkilendirilmiştir.

Saklayub gül-rûyını cânân ne nâz eyler bana

Bülbül-i gülzâr-ı ye’sim gam niyâz eyler bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 58/1)⁴³²

“Sevgili gül yüzünü saklayıp bana niçin naz eyler? Ümitsizliğin gül bahçesinin bülbülüym, gam bana yalvarır.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, sevgilinin güzelliği karşısındaki çaresizliğini ve aşkın getirdiği derin acıyı dile getirir. Sevgilinin güzelliğini bir güle benzetmesi ve bu güzelliği kendisinden saklamasını “naz” olarak değerlendirmesi, sevgilinin ulaşılamaz ve nazlı karakterini ortaya koyar. Kahraman anlatıcı için bu naz, aşk yolculuğundaki zorlu bir sınavdır. Bülbül ve gül metaforları, burada hem aşkın hem de ayrılığın ve ümitsizliğin doğasını temsil eder. Kahraman anlatıcı, kendisini ümitsizliğin gül bahçesinde bir bülbül olarak tanımlayarak, aşkın ona

⁴³¹ Selçuk, 2007, a.e.g.

⁴³² Serin, 2007, a.g.e.

verdiği hem güzellik hem de ıstırap dolu yönlerini yansıtır. Ümitsizlik (ye's) ve gam (keder) burada kahraman anlatıcının yaşam biçimi haline gelmiştir. Bülbül, bu zorlu aşkın bir parçası olarak acıyı ve kederi benimsemiştir.

Böyle gözler görmemiş sözler terennüm itdirir

Ey Emîrî bülbül-i bâğ-ı na'îm olmak bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 63/7)⁴³³

“Ey Emîrî! Naim bahçesinin bülbülü olmak bana gözlerin görmediği böyle sözler söyler.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini sanat ve ilham dünyasında “cennet bahçesinin bülbülü” olarak tasvir eder. Bülbül; burada kahraman anlatıcının sanatsal gücünü, etkileyici söz söyleme yeteneğini ve duygularını zarif bir şekilde dile getirme kabiliyetini temsil eder. Naim bahçesi, Klasik Türk edebiyatında cennetle özdeşleşen bir metafordur ve burada kahraman anlatıcının sanatındaki üstünlüğün ve zarafetin kaynağı olarak tasvir edilmiştir. Beyitteki ana fikir, kahraman anlatıcının sanatının eşsizliğini ve ilhamının olağanüstülüğünü ifade etmektir.

Gülsitân-ı gönlümün üşküftedir ezhârı hep

Bülbülüm ben çün hezâr hûb-nevâ n'eyler bana (Hâfız-ı Mar'âşî G. 3/2)⁴³⁴

“Gönlümün gül bahçesinin çiçekleri hep açılmış. Ben bülbülüm, bana bin iyi sesli ne eyler.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, gönlündeki duygu zenginliğini ve sanatsal yaratıcılığını bir gül bahçesine benzetirken, kendisini de bu bahçede nağmeler söyleyen bir bülbül olarak betimlemiştir. Burada “gülistan” kahraman anlatıcı bülbülün iç dünyasındaki ilham kaynağını ve yaratıcılığını temsil eder. Onun gönül bahçesindeki çiçeklerin tamamen açılmış olması, onun sanatsal üretkenliğinin doruk noktasında olduğunu ifade eder. Kahraman anlatıcı, kendisini “iyi sesliler” ile kıyaslayarak, kendi sanatsal yeteneğinin ve ilhamının diğerlerinden üstün olduğunu dile getirir. Bu, bir yandan kahraman anlatıcının özgüvenini yansıtırken, diğer geleneksel bülbül-gül metaforunu farklı bir boyutta ele alır. “Hûb-nevâ” (iyi sesli) bülbüllerin hiçbir şey ifade etmemesi, kahraman anlatıcının kendi sanatına olan güvenini ve iç zenginliğini yüceltir.

⁴³³ Serin, 2007, a.g.e.

⁴³⁴ Alıcı, 2010, a.g.e.

‘Âşık-ı şürideyim ‘âlem ne nâz eyler bana

Bülbül-i gül-zâr-ı ‘aşkım gül niyâz eyler bana (Mehmed Fâzıl Efendi

G.3/1)⁴³⁵

“Şaşkın bir aşığım, dünya bana niçin naz eyler? Aşk bahçesinin bülbülüym, gül bana dua eder.” Kahraman anlatıcı burada kendisini “şüride” olarak tanımlamaktadır. Şüride; aşkın verdiği şaşkınlık, perişanlık ve mestlik hâlini ifade eder. O, aşk yolundaki bu hâliyle dünyadan gelen nazlara anlam veremez. “Âlem ne nâz eyler bana” ifadesi, dünyanın nazlanmasının (zorluklar çıkarmasının veya ilgisizliğinin) aşk yolundaki biri için önemsiz olduğunu ifade eder. Çünkü âşık yalnızca aşkı ve sevgiliyi umursar. Kahraman anlatıcı, kendisini “aşk bahçesinin bülbülü” olarak tanımlar. Burada bülbül, aşkın ve aşka adanmışlığın bir sembolüdür. “Gül-zâr-ı aşk” (aşk bahçesi), aşkın derin ve güzel dünyasını temsil eder. Gülün bülbüle dua etmesi (niyaz), onun aşk yolunda bir ödül alması ve aşkın ona hayranlık duyması anlamına gelir. Bu ifade, bülbülün aşk içindeki yüksek konumunu göstermektedir.

Mazhar-ı şems-i cefâyım sâye bân olmaz bana

Bülbül-i şûrîdeyim hiç âşiyân olmaz bana (Nâil Abbas Paşa G. 2/1)⁴³⁶

“Cefa güneşinin mazharıyım, bana gölgelik olmaz. Perişan bülbülüm, bana hiç yuva olmaz.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “perişan bir bülbül” olarak tanımlar. Bülbül, genellikle sevgiliye olan aşkı, onun güzelliğine hayranlığı ve aşkın getirdiği çileyi ifade eder. Ancak bu beyitte, bülbül sevgilinin güzelliği karşısında sadece hayranlık duyan bir figür değil, aşkın zorlukları ve cefaları karşısında tamamen perişan, umutsuz bir durumu yansıtan bir âşıktır. Kahraman anlatıcı burada, “cefa güneşinin mazharı” olduğunu söyleyerek, aşkın ona verdiği zorlukları ve acıyı vurgular. Gölge (sâye bân) gibi bir rahatlık ve huzurun ona nasip olmadığını ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşkı uğruna her türlü sıkıntıya katlanmayı seçmiş, ancak bu yolculuğun onu huzurdan tamamen mahrum ettiğini zarif bir şekilde dile getirmiştir.

⁴³⁵ Koyuncu, 2007, a.g.e.

⁴³⁶ Kırıncı, 2006, a.g.e.

3. 1. 6. Cebrâil

“*Cebrâil, Allah ile peygamberleri arasında elçilik ifâ etmesi ve Allah’ın emir ve vahiylerini tebliğe memur mukarreb dört melekten biridir.*”⁴³⁷ Klasik Türk şiirinde Cebrail, İslam inancındaki meleklerden biri olarak önemli bir figürdür ve özellikle vahiy meleği olarak tanınır. Cebrail, Allah’ın emirlerini peygamberlere ileten melek olarak bilinir ve bu rolüyle, ilahî bilginin taşıyıcısı, peygamberlere Allah’ın sözlerini ulaştıran elçi olarak şiirlerde yer alır. Divan şiirinin tasavvufî yönüyle de yakından ilişkilendirilen Cebrail, hakikatin ve ilahî bilginin sembolü olarak kullanılır.

Cebrail’in Klasik Türk şiirinde en sık anıldığı durumlar, peygamberlere vahiy getirdiği anlarla ilgilidir. Özellikle Hz. Muhammed’e Kur’an-ı Kerim ayetlerini getiren Cebrail, ilahî vahyin temsilcisi olarak saygıyla anılır. Şairler; Cebrail’i, ilahî aşkın ve bilginin kaynağına yakınlığı nedeniyle en yüce meleklerden biri olarak görürler. Bu nedenle Cebrail, şiirlerde ilahî bilgiye ve aydınlanmaya ulaşmanın aracı ya da rehberi olarak sembolize edilebilir. Ayrıca, tasavvufî şiirlerde Cebrail’in manevî yolculukta rehberlik ettiği, hakikatin peşinde olan âşıkların veya sufilerin ona benzetildiği görülür. Bu şiirlerde Cebrail, bazen sufilerin hakikat yolunda ulaştıkları bilgelik mertebesini ya da ilahî aşkın ulaştığı zirveyi simgeler. Aynı zamanda, Cebrail’in kanatları, Klasik Türk şiirinde ilahî aşkın âşığı yücelten, onu dünyevî âlemden uzaklaştıran bir mecaz olarak da kullanılır. Kısacası, Klasik Türk şiirinde Cebrail; vahiy, ilahî bilgi, hikmet ve aşkın yüceliğiyle ilişkilendirilen bir figürdür ve özellikle peygamberlere olan yakınlığı ve ilahî emirleri taşıması dolayısıyla kutsal bir anlam taşır.

Kahraman anlatıcı olarak “Cebrâil”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

‘Âşıkam ammâ yine dûşîzegân-ı fikrime

Cebraîlim Meryem-i endîşe mahremdir bana (Nefî G. 1/6)⁴³⁸

“*Düşüncemin kızlarına yine oldukça âşığım. Ben Cebrail’im, Düşüncenin Meryem’i bana mahremdir.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini Cebrail figürüyle

⁴³⁷ Pala 1999, s. 80.

⁴³⁸ Akkuş, Metin (hızl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

özdeşleştirerek düşünce dünyasındaki ilahî ilhamı ve yüksek fikir düzeyini ifade eder. Cebrail, İslam inancında Allah'ın vahyini peygamberlere ileten melek olarak bilinir. Aynı zamanda ilahî bilgiyi taşıyan bir aracı olarak görülür. Kahraman anlatıcı burada, düşüncesinin kutsallığını ve yüceliğini Cebrail ile ilişkilendirir. O, kendisini bir “fikir âşığı” olarak tanımlar ve düşüncenin soyut güzelliklerine, yüceliklerine âşık olduğunu ifade eder. “Meryem-i endîşe” (düşüncenin Meryem’i) ise saf, kutsal ve erişilmesi güç bir düşünceyi temsil eder. Hz. Meryem, İslam ve Hristiyan inancında iffet ve saflığın sembolü olarak bilinir. Kahraman anlatıcı; burada düşüncelerini Meryem figürüyle özdeşleştirerek düşünce dünyasındaki saf, kutsal ve yüksek değerlere olan yakınlığını ve onlara mahrem (yakın, sırdaş) olduğunu dile getirir.

Îsî-i mu‘ciz-makâlüm Cebrâ‘il-i fikretüm

Vahy ile dil sidresinden Ferrî nâzildür bana (Ferrî Mehmed G. 2/5)⁴³⁹

“Ey Ferrî! Mucize söz söyleyen Îsâ’yım, düşüncenin Cebrail’iyim. Gönül Sidre’sinden vahi ile bana inmiştir.” Kahraman anlatıcı, kendisini olağanüstü bir yetenek ve ilahî bir ilham kaynağına sahip biri olarak tasvir eder. “Îsî-i mu‘ciz-makâl” (mucizevi söz söyleyen İsa), onun şiirlerindeki yaratıcı gücü, hayranlık uyandıran etkisini ve sözlerinin yüceliğini temsil eder. “Cebrâ‘il-i fikret” (düşüncenin Cebrail’i) ifadesi ise onun düşünce dünyasının ilahî bir vahiy gibi kutsal bir kaynaktan beslendiğini ifade eder. Burada kahraman anlatıcı, düşüncelerini ve şiirlerini insanüstü bir kaynağa dayandırarak yüceltir. Kahraman anlatıcı, kendisine gelen ilhamı bir vahiy olarak tanımlar. “Dil sidresi” tasavvufî bir terimdir ve gönlün en yüksek manevî makamlardan ilham aldığı bir yeri ifade eder. Bu ifade ile sözlerinin dünyevî bir akıl ürünü değil, tamamen kutsal bir ilhamın sonucu olduğunu ima eder. “Nâzil olmak” (inmek) ifadesi; vahyin peygamberlere gelişini hatırlatarak, kahraman anlatıcının yaratıcılığını ilahî bir düzleme taşır.

3. 1. 7. Derviş

Derviş *“Allah yolunda alçak gönüllüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir.”*⁴⁴⁰ Klasik Türk şiirinde derviş, tasavvufî bir terim olmanın ötesinde, derin bir ruhsal ve manevî arayışı simgeler. Derviş, genellikle Allah’a olan derin bağlılıkları, ruhsal

⁴³⁹ Kırbıyık, 1994, a.g.e.

⁴⁴⁰ Pala 1999, s.104.

yolculukları ve tasavvufî öğretileriyle bilinen, dünyevî arzulardan uzaklaşarak ilahî aşkı arayan kişilerdir. Bu kavram, Klasik Türk edebiyatında çok önemli bir yere sahiptir ve dervişler üzerinden aşk, teslimiyet ve insanın varoluşsal sorgulamaları derinlemesine işlenir.

Dervişin Klasik Türk Şiirindeki Temel Özellikleri⁴⁴¹

1. Manevî Yolculuk: Derviş, dünya hayatındaki geçici şeylerden uzaklaşarak, huzur ve gerçek mutluluğu arayışa çıkan bir karakterdir. Klasik Türk şiirinde, dervişin manevî yolculuğu ve bu yolculuğun getirdiği derin tecrübeler, şiirin ana temalarından birini oluşturur.

2. İlahî Aşk: Dervişler, genellikle Allah’a duyulan aşkı ve bağlılığı ifade etmek için bir sembol olarak kullanılır. Bu, tasavvufî bir aşk olarak tanımlanır ve dervişin ruhunda yaşadığı derin duygusal ve manevî deneyimleri simgeler. Klasik Türk şiirinde, dervişin Allah’a olan sevgisi, bu aşkın yüceliğini ve insanın Tanrı ile olan ilişkisini vurgular.

3. Dünyevî Hayattan Uzaklaşma: Derviş, dünyevî arzulardan, maddî değerlerden ve sefaya düşkünlükten uzaklaşmayı benimser. Bu durum, onun ruhsal arayışını ve özlem duyduğu manevî hüznleri dile getirir. Derviş, dünya hayatının geçiciliğini anlamış ve bu nedenle ruhsal bir serüvene çıkmıştır.

Klasik Türk şiirinde derviş; ruhsal arayışın, teslimiyetin ve ilahî aşkın önemli bir sembolüdür. Dervişin yaşadığı manevî yolculuk, dünya hayatının geçiciliğini anlama çabası ve Allah’a duyulan derin sevgi, Divan şiirinin derinliklerine inen bir tema olarak karşımıza çıkar. Bu kavram, Divan edebiyatının zenginliğini ve tasavvufî derinliğini ortaya koyan unsurlardan biridir. Dervişler aracılığıyla, aşkın ve ruhsal deneyimlerin yüceliği, etkileyici bir biçimde edebî eserlerde dile getirilir.

Kahraman anlatıcı olarak “derviş”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

⁴⁴¹ Çelik, Mehmet Furkan, *Klasik Türk Şiirinde Tipler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli 2019, s.175-178.

Gerçi men sûretde dervişem velî dâna bilür

Pâdişâhem kişver-i ma'nâ musahhardur bana (Kavsî G. 9/8)⁴⁴²

“Gerçekten ben surette dervişim ama bilenler bilir. Ben padişahım, anlam ülkesi tarafımdan ele geçirilmiştir. Derviş kelimesi, tasavvufta Allah’a olan aşk yolunda dünyevî bağlardan kopmuş, sade bir hayat süren ve manevî olgunluk arayışında olan kimseleri ifade eder. Bu beyitte “dervişem” ifadesi, kahraman anlatıcının dış görünüş itibarıyla bir derviş olduğunu belirtir. Kahraman anlatıcı, kendisini sadece zahiren derviş olarak değil, manevî anlamda bir padişah (yüce ve güçlü biri) olarak da tanımlar. Dervişlik burada, dünyevî unsurlara sırt çevirerek manevî gücü elinde bulundurma hâliyle ilişkilendirilmiştir. Beyitte “sûretde derviş” ile “kişver-i ma'nâ musahhardur bana” ifadeleri arasında bir tezat vardır. Zahiren (dış görünüşte) sade bir derviş olan kahraman anlatıcı, batınen (manevî anlamda) ise büyük bir güç sahibi olduğunu ifade etmektedir. “Kişver-i ma'nâ” (mana ülkesi) ve “musahhar” (boyun eğdirilmiş) ifadeleri, gerçek anlamlarının ötesine geçerek kahraman anlatıcı dervişin manevî gücünü ve derinliğini tasvir etmek için kullanılmıştır. “Pâdişâhem” ifadesi bir istiareddir. Kahraman anlatıcı, gerçek bir padişah olmadığı hâlde, manevî dünyadaki yüceliğini ve otoritesini vurgulamak için bu ifadeyi kullanmıştır. “Kişver-i ma'nâ” da somut bir ülke gibi tasvir edilerek soyut bir kavramın somutlaştırılmasıdır. “Pâdişâhem” ve “kişver-i ma'nâ” ifadeleriyle tasavvufî düşünceye ve mana dünyasının derinliğine bir gönderme yapılmıştır. “Dervişem” kelimesi, hem gerçek anlamda derviş olmayı hem de zahiren sade bir hayat sürmeyi ifade edebilir. Bu çift anlamlılık, beyitteki derinliği artırır. “Pâdişâhem” ifadesi, hem gerçek bir hükümdar olmayı hem de manevî bir otoriteyi ima eder.

3. 1. 8. Eşek

Klasik Türk şiirinde eşek genellikle alaycı, hicivsel ve olumsuz anlamlarla kullanılan bir semboldür. Klasik Türk edebiyatında eşek, doğrudan bir hakaret unsuru olarak yer alır ve kaba, cahil, eğitimsiz ya da aşağı görülen kişileri ifade etmek için kullanılır. Klasik edebiyatta har veya merkeb diye geçer. Daha çok bir hiciv unsuru olarak

⁴⁴² Çakır, 2008, a.g.e.

kullanılır. Özellikle cahil insanları nitelemek için kullanılan eşek, hep menfi manalara gelir.⁴⁴³

Eşek İle İlgili Temalar⁴⁴⁴

1. Cehalet ve Aşağılık: Klasik Türk şiirinde eşek, çoğunlukla cahil ve aşağılık kişileri tanımlamak için mecaz olarak kullanılır. Eşek; bilgi ve görgüden yoksun, kaba saba, toplumsal değerleri anlamayan ya da hafife alan kişilere atıf yapmak için tercih edilir. Bu bağlamda şairler, eşek sembolünü toplumsal eleştirilerinde kullanarak cahillere ve haksızlık yapanlara karşı hicivde bulunurlar.

2. Aşağılayıcı Benzetmeler: Eşek, genellikle akıl eksikliği ve beceriksizlikle ilişkilendirilir. Şairler, bazen kendi toplumlarındaki ahlakî ya da kültürel çöküşleri eleştirirken eşiği bir mecaz olarak kullanmışlardır. “Eşek kadar cahil” ya da “eşek gibi inatçı” gibi deyimsele ifadeler de bu bağlamda şekillenmiş, Klasik Türk şiirinde de bu anlamlarda yer bulmuştur.

3. Hiciv ve Mizah: Klasik Türk edebiyatında, özellikle hiciv türünde yazılan şiirlerde, eşek figürü sıkça yer alır. Hiciv şiirleri, toplumsal ve bireysel kusurları yermek amacıyla yazıldığından, eşek bu şiirlerde bir mizah ve alay unsuru olarak öne çıkar. Eşek, sıradan ve basit insanlara ya da değersiz görülen kişilere yapılan bir hakaret aracı olarak kullanılır.

Klasik Türk şiirinde eşek, olumsuz ve eleştirel anlamlarla yüklü bir semboldür. Cahillik, aşağılık ve sıradanlık gibi olumsuz özelliklerle özdeşleştirilen eşek, özellikle hiciv ve mizahî şiirlerde eleştiri unsuru olarak kullanılır. Edebiyatın zengin mecaz ve simge dünyasında eşek, toplumsal eleştiri aracı olarak yer bulmuştur.

Kahraman anlatıcı olarak “eşek”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

⁴⁴³ Durkaya, Hayriye, “*Fehîm- Kadîm Divanı’nda Hayvanlar Üzerne Bir İnceleme*” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 15 2010, (3), ss. 13-27.

⁴⁴⁴ Yalçınkaya, Şerife. “*Klasik Türk Edebiyatında Eşek ve Eşek Metaforu*”, Can Dostum Arkadaşım Eşek, (Eren Akçiçek), (1. baskı), Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 107-133.

Ben har oldum olalı bahş-i yular itmez bana

Dört ayaklı olduğumdan itibâr itmez bana (İbrahim Tirsî G. 7/1)⁴⁴⁵

“Ben eşek oldum olalı bana yular bahşetmez. Dört ayaklı olduğumdan bana itibâr etmez.” Har, “eşek” anlamına gelir. Beyitte geçen “dört ayaklı olduğumdan itibâr itmez bana” ifadesi bu anlamı doğrudan işaret eder. Kahraman anlatıcı, kendisini “eşek” olarak tarif eder; kendini küçümser bir üslupla itibarını sorgular. Har hem “eşek” anlamı hem de “itibarsız kişi” anlamını çağırıştırır. “Dört ayaklı” ifadesi ise insanın toplumsal sorunlarını eşek üzerinden somutlaştırır.

Ben palân-ı gayret ile seng-i mihnet çekmede

Kâ’ilem ayda bire aslâ kayar itmez bana (İbrahim Tirsî G. 7/2)

“Ben gayret palanı ile eziyet taşı çekmekteyim. Nallarımı ayda bir düzeltse yeterdi.” Bu beyitte anlatıcı, kendisini sıkıntılar içinde gayretle çalışan bir eşek gibi tasvir eder. Mütevazı bir dille zorluklara karşı sabrını ve azmini dile getirir. Bu tasvir, o dönemin toplumunda sıkça kullanılan, eşeğin sabır ve dayanıklılığıyla özdeşleşen bir semboldür. Eşek, yük taşıyan ve yorulmadan hizmet eden bir hayvandır. Anlatıcı, sürekli sıkıntı ve zorluklar çektiğini bu benzetmeyle ifade eder. Eşek, sahibine hizmet ederken sabırlı ve sadık bir şekilde çalışır. Burada anlatıcı da sabrını ve azmini vurgular. “Kâ’ilem ayda bire aslâ kayar itmez bana” ifadesinde eşeğin (ve anlatıcının) yılmaz bir azimle çalıştığı ve görevinden sapmadığı anlatılır. Anlatıcı, kendini eşeğe benzeterek bir teşbih sanatı yapmıştır. “Palân-ı gayret” ve “seng-i mihnet” ifadeleri bu benzetmeyi pekiştirir. Beyitte doğrudan eşek kelimesi geçmese de eşek mecazıyla bir durum anlatılmıştır. Bu, açık istiareye bir örnektir.

Ana pâ-bend eyleyüp kırmak murâdum kösteği

Böyle tahkîr idenün hîç pendi kâr itmez bana (İbrahim Tirsî G. 7/3)

“Ona engel olup muradım kösteği kırmaktır. Böyle hakaret edenin nasiyati bana hiç işlemez.” Kahraman anlatıcı eşek; kendisini bağlayan (ayağına dolanan) engelleri kırmayı, bu bağlardan kurtulmayı hedeflediğini söylemektedir. Burada “pâ-bend” ve “köstek” metafor olarak kullanılmış ve anlatıcının azmini vurgulayan ifadeler haline

⁴⁴⁵ Yılmaz, 2001, a.g.e.

gelmiştir. Kahraman anlatıcı, kendisini küçümseyen (tahkir eden) kişilerin verdiği öğütlerin (pend) hiçbir işe yaramadığını ve bu tür nasihatlere kulak asmadığını ifade eder. Bu, anlatıcının özgüvenini ve kendi yolunda ilerleme kararlılığını gösterir. “Pâ-bend” (ayak bağı) ve “köstek” (zincir) ile anlatıcının hedeflerine ulaşmasındaki engeller somutlaştırılmış, bir benzetme yapılmıştır. “Pâ-bend eyleyüp kırmak” ifadesi hem gerçek anlamıyla (bir bağı kırmak) hem de mecaz olarak (engelleri aşmak) anlaşılabilir. “Böyle tahkîr idenün hiç pendî kâr itmez bana” mısrasında anlatıcı, kendisini küçümseyen kişilerin öğütlerinin hiçbir faydası olmadığını ifade ederken, aslında bilinen bir durumu etkileyici bir üslupla dile getirir.

Bunca feryâd eyledüm ana lisân-ı hâl ile

Hîç sözüm isgâ idüp arpa nisâr itmez bana (İbrahim Tirsî G. 7/4)

“Ona hal diliyle bunca feryat eyledim. Sözüme kulak verip bana hiç arpa saçmaz.” Kahraman anlatıcı eşek, hâl diliyle (davranışlarıyla) çokça şikâyetle bulunduğunu ifade eder. Bu, insana özgü bir şikâyet ya da dert anlatma biçiminin hayvana uyarlanmasıdır. Şikâyetlerine rağmen kendisine değer verilmediğinden, sözlerinin dikkate alınmadığından yakını. “Arpa nisâr etmek” (arpa vermek) ifadesiyle, hem mecazî hem de gerçek anlamda bir mahrumiyet dile getirir. Eşek, insana özgü duygu ve düşüncelerle donatılmıştır. Şikâyet etmek, hâl diliyle anlatmak gibi insana has özellikler ona atfedilmiştir. Eşek, kendi hâlini dile getirerek bir insan gibi konuşur. Bu da intak sanatını oluşturur. “Arpa nisâr etmek” ifadesi, hem gerçek hem de mecazî anlamda kullanılmıştır. Gerçek anlamıyla eşeğe yiyecek verilmemesi, mecazî anlamda ise şikâyetlerin görmezden gelinmesi vurgulanır. Eşek üzerinden insanlar arası ilişkilerdeki vefasızlık ya da duyarsızlık ele alınır.

Bir gün ârâm olmadı cânım yelüp yopurmadan

Bî-vefânun itdüğini rûzgâr itmez bana (İbrahim Tirsî G. 7/5)

“Canım koşup durmaktan bir gün huzur bulmadı. Vefasızın ettiğini bana rûzgâr etmez.” Kahraman anlatıcı eşek, ruhunun bir an bile huzur bulmadığını ifade ediyor. Buradaki “yelüp yopurmadan” ifadesi, bir dış etkene işaret eder. Ruh, sürekli bir rahatsızlık ve sıkıntı hâlinindedir; birilerinin gelip onu rahatsız ettiği açıkça dile getiriliyor. Kahraman anlatıcı eşek, kendisine yapılan vefasızlıkların öylesine ağır ve acımasız olduğunu ifade ediyor ki, zamanın (rûzgârın) bile böyle bir haksızlık yapamayacağını söylüyor. Burada

vefasızlık, insan ilişkileri üzerinden ele alınırken, rüzgâr ise hem bir doğa unsuru hem de geçmiş zamanın bir sembolü olarak kullanılmıştır. Vefasızlık, rüzgârın yaptığı yıkıcı etkilerle kıyaslanır. Ancak rüzgâr bile böyle bir vefasızlık yapmaz diyerek, insana atfedilen olumsuzluklar abartılı bir şekilde dile getirilir. Vefasızlığın etkisi öyle büyüktür ki, doğa bile bu denli kötü davranamaz. Anlatıcı, yaşadığı acıyı daha güçlü hissettirmek için abartıya başvurur. “Rûzgâr” kelimesi hem gerçek anlamında (rüzgâr) hem de mecazî anlamında (zaman, hayatın değişkenliği) kullanılabilir.

Sâhibüm dahi benüm gibi har anun-çün şehâ

Câ-be-câ insâf idüp otlak şikâr itmez bana (İbrahim Tîrsî G. 7/6)

“Ey Şah! Sahibim de benim gibi eşek olduğundan yer yer insaf edip bana bir otlak ganimet olarak vermez.” Kahraman anlatıcı eşek, sahibini kendisiyle kıyaslar ve onu da adeta “eşek gibi” (bilgisiz, düşüncesiz, kaba) olmakla nitelendirir. Burada, “şehâ” hitabıyla bir yücelik (kahraman anlatıcı eşeğin muhataba seslenişi) ve aynı zamanda ironi sağlanır. Kahraman anlatıcı eşek, sahibinin kendisine uygun davranmadığını ima eder. Sahibi, adaletli ve insafli davranarak otlak gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaz. “Câ-be-câ” ifadesiyle adaletin yerli yerinde uygulanmaması, eşeğin mağduriyetine vurgu yapar. Eşek, insana özgü duygu ve düşüncelerle donatılarak kendi sıkıntılarını dile getiren bir anlatıcı haline getirilmiştir. Düşüncelerini doğrudan ifade ederek bir insan gibi konuşur. Bu sanat, kahraman anlatıcının mizahî yönünü pekiştirir. Sahibi, eşekle kıyaslanmıştır. Buradaki benzetme, insanlara yönelik bir eleştiri ve ironiyi ifade eder. Sahibi, adalet ve insaf gözetmemekle suçlanır. Bu, sadece insan ilişkilerindeki ahlakî bir eksiklik değil, aynı zamanda toplumda yaygın bir soruna işaret eden bir gerekçe olarak sunulur. “Otlak şikâr etmez” ifadesi hem gerçek anlamıyla eşeğin otlak bulamaması hem de mecazî anlamıyla hakkının verilmemesi anlamında kullanılabilir.

Gûş iden elfâz-ı bî-manâlarum elbet güler

Dürr-feşân olsam da kimse itibâr itmez bana (İbrahim Tîrsî G. 7/7)

“Anlamsız sözlerimi dinleyen elbette güler. İnci saçan olsam da kimse bana itibar etmez.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, toplumun anlamlı sözlere kıymet vermediği bir ortamda yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmektedir. Anlatıcı, derin ve değerli şeyler söylese bile insanların ona inanmadığını veya değer vermediğini ifade eder. Bu durum, toplumsal bir eleştiri ve bireysel bir sitemi barındırır. Kahraman anlatıcı, anlamsız ve

değersiz sözlerini dinleyenlerin ona güleceğini söyler. Burada “bî-manâlar” (anlamsız sözler) ironi taşır; çünkü aslında anlatıcının sözleri anlamlıdır, ancak toplumsal algı bunu görmezden gelir. Bu ifadede toplumun yanlış değer yargıları eleştirilmektedir. Anlatıcı, inci gibi değerli sözler söyleyip dökse bile, kimsenin ona değer vermediğini ifade eder. Burada “dürr-feşân” (inci saçan) ifadesi, zarif ve anlamlı sözlerin mecazî bir anlatımıdır.

Bir çuval için mutâf bilmem ne nâz eyler bana

Gûne-gûn pâ-bend idüp köstek niyâz eyler bana (İbrahim Tîrsî G. 5/1)

“Dokumacı bir çuval için bana niçin naz eder, bilmem. Türlü türlü engeller çıkarıp bana zincir hediye eder.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcının “eşek” olduğu doğrudan belirtilmemiş olsa da “bir çuval için mutâf” (bir çuval için semer) ifadesinden ve “köstek niyâz eyler bana” (bağlanıp rica eder) gibi ifadelerden, yük taşıyan bir eşekten söz edildiği anlaşılmaktadır. Eşek, burada çuval taşımak için kullanılan bir hayvan olarak temsil edilmektedir. Eşek, burada dünyevî çıkarlar peşinde koşan, basit ve küçük menfaatler için bile büyük çabalar gösteren kişiler için mecaz olarak kullanılmıştır. Kahraman anlatıcı, eşek metaforuyla insanın aşağılık ve dünyevî hırslarını hicvetmekte, bu hırsların komik ve küçük düşürücü yönünü vurgulamaktadır. Eşeğin küçük bir menfaat için (bir çuval taşımak için) çok zahmet çekmesi, insanın basit menfaatler uğruna yaptığı aşırı fedakârlıklarla örtük bir şekilde kıyaslanmıştır. “Köstek niyâz eyler bana” ifadesinde, eşek gibi basit bir hayvanın bile niyaz etmesi abartılı bir şekilde sunulur alaycı bir ton yaratılmıştır. Bu, mecaz yolla dünyevî hırsları küçümseyen bir tavır sergiler. “Mutâf” (semer) ve “çuval” gibi ifadeler, eşeğin doğrudan adı anılmadan ona gönderme yapar. Bu, mecaz-ı mürsel sanatının bir örneğidir. Eşek ve onun bağlanması, hem gerçek anlamıyla (bir hayvanın bağlanıp taşıma yapması) hem de mecazî anlamıyla (insanların dünyevî hırslarının onları bağlaması) okunabilir. Bu çift anlamlılık, kinaye sanatını oluşturur. Eşeğin zahmetli çabası (pâ-bend idüp köstek) ve bunun basit bir çuval uğruna olması, büyük zahmet ve küçük menfaat arasındaki karşıtlığı ortaya koyar.

Kıl kadar lutfun göreydüm yüreğim yanmaz idi

Tobraya girmez sözi niçün dirâz eyler bana (İbrahim Tirsî G. 5/2)

“Kıl kadar iyiliğini görseydim yüreğim yanmazdı. Torbaya sığmayan sözü bana niçin uzatır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı eşek; muhatabından (bir sevgili, bir dost ya da bir güç sahibi) küçük bir lütuf, şefkat ya da merhamet görmeyi diler. Ancak bu lütfu göremediği için yüreği yanmakta, ıstırap çekmektedir. Eşek, muhatabının söylediklerinin abartılı ve uzatılmış (gereksiz yere uzun ve anlamsız) olduğunu da eleştirmektedir. “Kıl kadar lütuf” ifadesi; son derece küçük, önemsiz bir iyilik ya da şefkati simgeler. Kahraman anlatıcı eşek, bu küçük iyiliği görseydi bile içindeki acının sönüp rahatlayacağını ifade eder. “Tobraya girmez söz” ifadesi, gerçek anlamda bir torbaya sığmayan sözleri değil, anlam ve düzen açısından sığmayan, gereksiz derecede karmaşık ve abartılı ifadeleri mecaz olarak anlatır. Kahraman anlatıcı eşek, muhatabından kıl kadar küçük bir lütuf beklerken karşısında “tobraya girmez” derecede büyük, uzun, ama anlamsız sözlerle karşılaşmıştır. Bu durum, lütuf ve boş konuşma arasında bir tezat oluşturur.

Şihne-âsâ basdı hengâm-ı sefer didükçe ben

Kurbağa-yı su gibi Türkî âgâz eyler bana (İbrahim Tirsî G. 5/3)

“Ben sefer zamanı dedikçe bekçi gibi bastı. Su kurbağası gibi bana türkü söyler.” Bu beyitte kahraman anlatıcı eşek, kendisiyle alay eden veya baskı uygulayan bir otorite figürüne ya da düşmana karşı duyduğu rahatsızlığı ironik bir şekilde dile getirir. Bu bağlamda, “şihne-âsâ” (bir yönetici ya da otorite gibi) baskı yapan kişi veya durumu betimlerken, “kurbağa-yı su gibi” ifadesi alaycı bir üslupla bir hareketin anlamsızlığına ya da sürekli tekrarlanmasına dikkat çeker. Şihne, Selçuklu ve Osmanlı döneminde bir şehirde düzeni sağlamakla görevli bir yönetici ya da güvenlik yetkilisidir. Şihne-âsâ, burada bir otorite gibi davranan kişi anlamına gelir. Kahraman anlatıcı eşek, bu otoritenin sefer anında (hengâm-ı sefer) kendisine baskı yaptığını ifade etmektedir. Kurbağa; su içinde sürekli ses çıkaran, anlamsız ve tekrarlayıcı şekilde bağırarak bir hayvandır. Beyitte bu ifade, muhatabın sürekli bir şeyler söylemesini veya saçma sapan emirler vermesini temsil eder. “Kurbağa-yı su gibi” ifadesiyle, muhatabın anlamsız konuşmaları kurbağanın sürekli çıkardığı seslere benzetilmiştir. “Şihne-âsâ basmak” ifadesi, yalnızca gerçek anlamda bir yere baskı uygulamak değil, aynı zamanda manevî bir baskı ya da zorbalığı temsil eder. Kahraman anlatıcı eşek, otorite figürünün

davranışlarını ve konuşmalarını kurbağaya benzeterek alaycı bir üslup kullanır. “Şihne-âsâ basmak” (otoriter bir tutum) ile “kurbağa-yı su gibi Türkî âgâz etmek” (anlamsız konuşma) arasında bir zıtlık bulunur. Güç ve ciddiyet beklentisiyle otoritenin komik, anlamsız davranışları arasında tezat yaratılmıştır.

Hayme kursam başuma cemeyleşem yârânı hep

Her birisi remz ile ifşâ-yı râz eyler bana (İbrahim Tirsî G. 5/4)

“Çadır kursam başıma bütün dostları toptasam her birisi kavga ile bana sırrını açıklar.” Bu beyitte kahraman anlatıcı eşek, hayalini kurduğu bir topluluğu ve bu toplulukta yaşanacak manevî bir iletişimi dile getirmektedir. Kahraman anlatıcı, “hayme” (çadır) kurarak başına dostlarını (yârân) toplamayı hayal eder ve bu topluluk içinde herkesin sembolik (remz ile) bir şekilde sırlarını açığa vurmasından (ifşâ-yı râz) bahseder. Hayme (çadır) dostların toplanacağı bir mekâna benzetilmiş; burada huzur, birlik ve topluluğun temsil edildiği dolaylı bir benzetme söz konusudur. “Hayme” kelimesi, gerçek anlamıyla bir çadır olmasına rağmen, burada topluluk ve manevî bir atmosferi temsil eder. “Remz” ve “râz” ifadeleri, gerçek anlamlarından sıyrılarak, dolaylı iletişim ve manevî sırları ima eden bir mecaz hâline gelir. “Hayme” ve “yârân” ifadeleri, sadece bir çadır ve dostlar olarak değil, manevî bir meclisi ve o meclisteki derin sohbetleri ifade etmek için istiare yoluyla kullanılmıştır. “Remz ile ifşâ-yı râz” ifadesi, sembollerle sırların açıklanmasını ifade etse de bu ifadede bir kinaye vardır. Hakikatin ancak dolaylı yollarla anlaşılabilceği ima edilir. Sırların gizlenmesi (râz) ile bu sırların sembollerle açığa vurulması (ifşâ) arasında bir tezat kurulmuştur.

Her gelen ardumdaki oğlanuma binmek diler

Tirsîyâ itsem sitem tekrâr nâz eyler bana (İbrahim Tirsî G. 5/5)

“Ey Tirsî! Her gelen ardımdaki oğlanıma binmek diler. Sitem etsem bana tekrar naz eyler.” şeklinde diliçi çevirsini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı eşek, hiciv ve şikâyet tonuyla dünyevî sıkıntılarını dile getirmektedir. “Her gelen ardumdaki oğlanuma binmek diler” ifadesiyle, muhatapların kendisinden veya sahip olduğu bir şeyden faydalanmak isteyişini eleştirir. Kahraman anlatıcı eşek, bir yandan bu isteklerden kaçınmaya çalışırken, diğer yandan gördüğü sitem ve baskının sürekli tekrar ettiğini ifade eder. Beyit, genel olarak insan ilişkilerinde yaşanan sıkıntılara ve kahraman anlatıcının bu ilişkilerdeki hayal kırıklıklarına bir gönderme yapar.

3. 1. 9. Ferhâd

Ferhâd, “*Ferhâd ile Şirin adlı hikâyede adı geçen kahramanlardan biridir.*”⁴⁴⁶ “*Ferhad, Hüsrev adlı İran padişahının sevgilisi olan Şirin’e âşıktır. Şirin’in arzusu üzerine bisütun adlı bir dağı delmesi istenir. Divan şiirinde sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. Daha çok Şirin ve Hüsrev ile birlikte anılır.*”⁴⁴⁷ O, aşkın fedakârlık, azim ve güçle birleşmiş halini simgeler. Ferhad, büyük aşkı Şirin için akıl almaz fedakârlıklar yapan bir âşıktır ve en bilinen sembolü, Şirin’e kavuşabilmek için dağları delmesidir. Ferhad, bu yönüyle Klasik Türk şiirinde aşk uğruna yapılan büyük çabaların, çekilen zahmetlerin ve dayanıklılığın sembolüdür.

Hikâyeye göre, Ferhad Şirin’e derin bir aşkla bağlanır ancak Şirin’e kavuşmak için pek çok zorlukla karşılaşır. Bu zorlukların en büyüğü, Ferhad’ın Şirin’e kavuşabilmek için bir dağı delmek zorunda bırakılmasıdır. Ferhad, inanılmaz bir azimle dağı delmeye başlar, ancak bu çaba sonunda trajik bir biçimde son bulur ve Ferhad, aşkının büyüklüğüne rağmen Şirin’e ulaşamaz. Divan şairleri; Ferhad’ın bu özverisini, aşkın güçlüklerine karşı koyabilme ve aşk uğruna her türlü fedakârlığı yapma temasıyla işler. Ferhad, aşk uğruna yapılan maddî ve manevî mücadelelerin, aşkın her şeyden üstün olduğunun bir sembolü haline gelir. Bu anlamda, Ferhad’ın dağları delme mücadelesi, aşkın imkânsız görünen engelleri aşabileceğini ifade eder. Ancak Ferhad’ın sonu, aşkın her zaman mutlu sonla bitmediğine ve âşıkların çoğu zaman acı ve ayrılık ile karşı karşıya kaldıklarına da işaret eder.⁴⁴⁸

Kays-ı hâmûn-ı gamam kûh-ı belâ Ferhâdıyam

Hâmîyâ dehr içe ‘âşıklık tamâm oldu bana (Hâmî-i Mar‘aşî G. 16/5)⁴⁴⁹

“*Gam sahrasının Kays’ıyım, Bela dağının Ferhad’ıyım. Ey Hâmî! Dünya içinde âşıklık benimle sona erdi.*” Kahraman anlatıcı; burada aşkın iki büyük sembolü olan Kays ve Ferhad üzerinden kendi aşkını açıklamaktadır. “Hâmûn-ı gam” (gam sahrası), Mecnûn’un (Kays’ın) çöllerde çektiği aşk acısını temsil eder. Kahraman anlatıcı, sevgiliye duyduğu aşkın kendisini Mecnûn gibi yalnız ve acılar içinde bir hâle

⁴⁴⁶ Pala 1999, s. 138.

⁴⁴⁷ Kurnaz, Cemal, “*Ferhad*”, (c. 12), DİA, TDVY, İstanbul 1995, s. 383.

⁴⁴⁸ Aydoğdu, 2018, s. 42-45.

⁴⁴⁹ Alıcı, 2013, a.g.e.

getirdiğini ifade eder. “Kûh-ı belâ” (Bela Dağı), Ferhad’ın aşk uğruna dağları delmesiyle ilişkilendirilmiştir. Kahraman anlatıcı, Ferhad gibi aşk yolunda her türlü zorluğu aşmaya hazır olduğunu ve bu çilenin onun aşkındaki fedakârlığın bir göstergesi olduğunu dile getirir. O; kendisini aşk yolunda en yüce mertebeye ulaşmış bir âşık olarak tanımlar. “Dehr içe” (dünya içinde) ifadesi, aşkın evrenselliğine ve zamansızlığına atıfta bulunur. Ancak kahraman anlatıcı; bu aşk yolculuğunun kendisiyle tamamlandığını ve aşkıta ulaşılacak en yüksek mertebeye ulaştığını ifade eder.

Mekteb-i ‘aşk içre Ferhâd oldu gûyâ tıfl-ı dil

Ol lebi şîrîn bugün bî-minnet el verdi bana (Sırrî Râhile Hanım G. 1/2)⁴⁵⁰

“Gönül çocuğu aşk okulunda sanki Ferhat oldu. O şirin dudaklı bana bugün başa kalkmadan yardım etti.” Kahraman anlatıcı, gönlünü (tıfl-ı dil) bir çocuk gibi tasvir eder. “Tıfl” (çocuk), Klasik Türk edebiyatında genellikle saf, toy veya tecrübesiz bir hâli ifade eder. Gönül, aşk yolunda toy bir çocuk gibi bu yolculuğa başlamıştır. Ancak bu çocuk, aşk okulunda Ferhad gibi çile çeken, sabır ve fedakârlık gösteren bir hâle gelmiştir. “Mekteb-i aşk” aşkın insanı eğiten ve olgunlaştıran bir süreç olduğunu ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşkın insan üzerindeki dönüştürücü gücünü, Ferhad’ın çilelerini çeken bir gönül üzerinden betimler. Kahraman anlatıcı, Ferhad figürüyle aşk yolundaki çilesini ifade ettikten sonra, sevgiliden bir ödül aldığını belirtir. “Leb-i Şîrîn” (şirin dudak), sevgilinin güzelliğini ve onun verdiği mutluluğu simgeler. Burada sevgilinin bir bakışı, bir tebessümü ya da bir ilgi gösterisi, kahraman anlatıcının tüm çilelerinin ödülü olarak algılanır.

3. 1. 10. Hüsrev

“Hüsrev, Divan şiirinde pek çok beytin mazmun ve telmihlerinden birini oluşturur. Hüsrev ve Şirin veya Ferhad ve Şirin mesnevilerinin sevgilisine kavuşan âşık timsalidir. Hüsrev kelimesi daha çok padişah anlamıyla kullanılır ve çeşitli sanatlarla anılır. Sevgiliden Hüsreva diye bahsedilerek, sevgili Hüsrev’e benzetilir.”⁴⁵¹ Görüldüğü gibi Hüsrev, hem bir aşk kahramanı hem de bir hükümdar olarak önemli bir figürdür. Hüsrev

⁴⁵⁰ Açıl, Berat, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

⁴⁵¹ Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 350-351.

karakteri; aşk, sadakat, fedakârlık ve mücadele temalarının işlendiği metinlerde önemli bir rol oynar. Gerek gazellerde bir simge olarak gerekse mesnevilerde bir kahraman olarak Hüsrev, Türk edebiyatının zengin aşk anlatılarında derin izler bırakmıştır. Türk şairleri, Hüsrev'i bir yandan ideal bir âşık olarak yüceltmış, diğer yandan onu ilahî aşkın ve insanın Tanrı'ya olan özleminin bir metaforu şeklinde tasvir etmişlerdir. Bu nedenle Hüsrev'in divan şiirindeki varlığını, aşkın edebî temsillerinin incelenmesi açısından önemli bir alan sunmaktadır.⁴⁵²

Kahraman anlatıcı olarak “Hüsrev”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Hüsrev-i ‘aşkam kalem-rev mülket-i gamdır bana

Derd-i sînem bir mükerrem sadr-ı a‘zamdır bana (Kilisli Zihnî G. 2/1)⁴⁵³

“Ben aşkın Hüsrev’iyim; benim ülkem gamdır ve onun üzerinde kalem gibi yol alırım. Göğsümdeki dert, benim için kutsal bir sadrazamdır.” Kahraman anlatıcı, kendisini aşkın büyük hükümdarı olarak tanımlar. “Hüsrev” ifadesi, hem hükümdarlık anlamında bir yücelik hem de Hüsrev ile Şirin hikâyesine gönderme yapar. Kahraman anlatıcı burada, aşk yolunda çektiği acılarla hükmettiği bir gam ülkesinin sultanı olduğunu ifade eder. “Kalem-rev” (kalem gibi yol alan) ifadesi, kahraman anlatıcının aşk yolundaki çilelerini bir yazı aracı olan kalemle ilişkilendirir. Onun gamlar üzerindeki egemenliği, çilelerle yazdığı şiirler ve bu yolla kendisini ifade etmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Gam, onun aşk dünyasının vazgeçilmez bir parçasıdır. O, gönlünde taşıdığı aşk acısını bir vezir gibi yüksek bir mevkiye yerleştirir. “Mükerrem” (kutsal) kelimesi; bu acının sıradan bir dert olmadığını, aksine onun ruhunu yücelten ve ona anlam katan bir çile olduğunu ifade eder.

3. 1. 11. Kul

Klasik Türk şiirinde kul terimi; özellikle aşk, bağlılık ve teslimiyet temalarını ifade etmek için kullanılan önemli bir semboldür. “Kul” Arapça kökenli olup köle, hizmetkâr veya birine itaat eden anlamına gelir. “Geçmiş çağlarda karşılaşılan kölelik, köle

⁴⁵² Aydoğdu, 2018, s. 198.

⁴⁵³ Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

pazarlarıyla hükmünü sürdürmüştür. Köleler bu pazarlarda alınır satılırdı. âşık da bir köle olarak alınıp satılmaya razı bir tutum sergilemiştir.”⁴⁵⁴ Klasik Türk edebiyatında kul, genellikle sevgiliye olan derin bağlılık ve ona duyulan özlemi simgeler. Aşkın yüceliği, âşıkların sevgililerine olan boyun eğişi ve teslimiyetleri, bu terim aracılığıyla dile getirilir.

Kul Temasının Özellikleri⁴⁵⁵

1. Sevgiliye Bağlılık: Kul, Klasik Türk şiirinde, âşık ile sevgili arasındaki derin bağı simgeler. Âşık, sevgilisi karşısında kendini bir kul gibi hisseder ve ona olan sevgisi nedeniyle kendini ona adar. Bu bağlamda kul terimi aşkın, özlemin ve bağlılığın bir ifadesidir.

2. Aşkın Teslimiyeti: Âşık, sevgiliye olan bağlılığı nedeniyle, her türlü zorluğa ve sıkıntıya katlanmaya hazırdır. “Kul” olmak, âşık için bir onur ve aşkın büyüklüğünün bir göstergesi olarak görülür. Âşık, sevgilisi için her şeyden vazgeçmeyi göze alır; bu durum, kul olmanın bir yansımasıdır.

3. Zillete Razi Olma: Klasik Türk şiirinde kul, çoğu zaman acı çeken, sıkıntı içinde kıvranan bir karakter olarak tasvir edilir. Sevgili, âşığın kalbinde hüküm süren bir efendi gibidir ve âşık, bu efendi karşısında kendini çaresiz ve zayıf hisseder. Bu durum, aşkın getirdiği ıstırap ve bu ıstırap karşısındaki teslimiyeti ifade eder.

4. Tasavvufî Anlam: Tasavvufî edebiyatta “kul” kavramı, Allah’a olan derin bağlılığı ve kulluğu simgeler. Tasavvuf; insanın Allah’a olan aşkını, teslimiyetini ve köleliğini ön planda tutar. Bu bağlamda kul; sadece beşerî bir aşkı değil, aynı zamanda ilahî aşkı da ifade eder. Kul olmak, ilahî aşka ulaşma arzusunu ve bu yolda yapılan çabaları anlatır.

⁴⁵⁴ Pala, 1999, s. 66.

⁴⁵⁵ Çelik, 2019, s. 44-55.

5. İtaat ve Saygı: Kul, genellikle sevgilinin emirlerine itaat eden bir konumda görülür. Âşık, sevgilisi için her türlü fedakârlığı yapar; ona saygı gösterir ve onun isteklerini yerine getirmeye çalışır. Bu itaat, aşkın özünü ve derinliğini yansıtır.

Klasik Türk şiirinde kul, aşkın ve bağlılığın derin bir sembolüdür. Âşık, sevgilisi için bir kul olmaktan mutluluk duyar; bu, onun aşkının büyüklüğünü ve derinliğini simgeler. Kul olma durumu, hem beşerî aşkı hem de tasavvufî aşkı ifade eden güçlü bir tema olarak divan şiirinin önemli unsurlarından biridir. Aşkın getirdiği acı, özlem ve teslimiyet, kul terimi aracılığıyla etkileyici bir şekilde dile getirilir. Kahraman anlatıcı olarak “kul”un konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Sanırlar beni deliyim dost bağçesi bülbülüym

Mevlânın kemter kuluyum kimse baha saymaz bana (Yunus Emre G.

77/6)⁴⁵⁶

“Beni deli sanırlar, (ben) dost bahçesinin bülbülüym. Mevlanın değersiz kuluyum, kimseler bana değer vermez.” Kahraman anlatıcı, kendisini yanlış değerlendiren bir topluluk karşısında, “delilik” ile nitelendirildiğini söyler. Ancak kendisi, gerçek anlamda Allah dostlarının manevî güzelliklerini dillendiren bir bülbül gibidir. Buradaki “dost bağçesi bülbülü” ifadesi, manevî bir hâli ve derinlikli bir bağlılığı simgeler. Kahraman anlatıcı, Allah’ın en değersiz kulu olduğunu ifade ederken, tevazu sergiler. Ancak bu değersizlik, insanlara göredir; Mevlâ katındaki kulluğun anlamı büyüktür. İnsanlar, bu değer farkında olmadığı için anlatıcıyı küçümsemektedir.

‘Aşka kul oldum gerekmez devlet-i dünyâ bana

Sensiz ey rûh-ı revân zindân olur her câ bana (Türâbî G. 3/1)⁴⁵⁷

“Aşka kul oldum, dünya saadeti bana gerekmez. Ey Yürüyen Latif Ruh! Sensiz her yer bana zindan olur.” Kahraman anlatıcı, aşk yolunda bir kul olduğunu ve dünyevî zenginliklerin (devlet-i dünyâ) kendisi için hiçbir anlam ifade etmediğini belirtir. Aşk, burada dünyevî hıslardan ve çıkar ilişkilerinden arınmış bir varoluş biçimi olarak

⁴⁵⁶ Toprak, 2006, a.g.e.

⁴⁵⁷ Azar, 2005, a.g.e.

yüceltilir. Bu aşk, bir sevgiliye olduğu kadar Allah’a duyulan ilahî aşkı da temsil edebilir. “Ey rûh-ı revân” hitabıyla sevgiliye seslenilmektedir. Sevgilinin yokluğu, her yeri bir zindana dönüştürür. Bu ifadeyle aşkın ve sevgilinin varlığının, anlatıcının yaşamında tek anlam kaynağı olduğu vurgulanır. “Aşka kul oldum” ifadesi, kul olmayı somut bir kulluk ilişkisine değil, mecazî bir teslimiyet hâline işaret eder. Ayrıca “zindân” ifadesi, sevgilinin yokluğunda her yerin anlamsız bir hâle gelmesini simgeler. Her yerin zindana dönüşmesi, sevgilinin yokluğuna bağlanarak, bu durumun aşkın gücüne atfedildiği görülür. “Devlet-i dünyâ” ile “zindân” kavramları arasında bir karşıtlık vardır. Aşk ile zenginlik, anlamlı yerler ile zindan gibi kavramlar karşı karşıya getirilerek tezat oluşturulmuştur.

Ol efendüm bana bakmaz gerçi gördükçe derüm

Bir nazar kıl kulunam lutf eyle sultânüm bana (Edirneli Nazmî G. 287/3)⁴⁵⁸

“O efendim kapımı gördülçe bana bakmaz. Bir bakış at, kulunum, sultanım bana lutfeyle.” Bu beyitte, kahraman anlatıcı kuldur ve efendisine (sevgiliye veya mecazî anlamda Allah’a) hitap etmektedir. Beyitte kulun efendisinden bir nazar, bir lütuf beklediği, ancak efendisinin ona bakmadığı ve ilgisiz davrandığı dile getirilmektedir. Bu durum; sevgi, bağlılık ve beklenti temalarını işlerken, aynı zamanda bir yalvarış ve tevazu duygusunu yansıtır. “Nazar kıl” ve “lutf eyle” ifadeleri, sevgilinin sadece bir bakışının bile anlatıcı için büyük bir lütuf olduğunu simgeleyen dolaylı anlatımlardır. Anlatıcı, sevgiliye “sultânüm” diyerek hitap eder ve onun üstünlüğünü, yüceliğini dile getirir.

Yâr bakmaz bana Nazmî gerçi gördükçe derüm

Kulunam kıl lutf-ıla geh geh nazar şâhum bana (Edirneli Nazmî G. 288/5)⁴⁵⁹

“Ey Nazmî, gerçi sevgili yüzüme bakmaz ama onu gördükçe senin kulunum bazen bana lutfet ey şahım, derim/söylerim.” Kahraman anlatıcı, sevgilinin ona bakmadığını, yani ona karşı ilgisiz ve kayıtsız olduğunu açıkça ifade eder. Bu tavır Divan şiirinde “naz” yapan sevgilinin tipik davranışdır: Ulaşılmaz, soğuk ve gururludur. Ancak her ne kadar sevgili ilgisiz olsa da anlatıcı onu her gördüğünde dayanamayıp içinden şöyle seslenir:

⁴⁵⁸ Üst, 2022, a.g.e.

⁴⁵⁹ Üst, 2022, a.g.e.

“Ben senin kulunum. Lütfen ara sıra bana bir nazar et, ey şahım!” “Kulunam” diyerek kendisini aşağı, sevgiliyi ise yüce bir konuma koyar. Bu, âşık-sevgili ilişkisinin bir hiyerarşi içinde kurulduğunu gösterir. “Şâh” kelimesiyle sevgiliyi bir hükümdar gibi tanımlar. Bu da âşığın sevgiliye karşı duyduğu yücelik ve bağlılığın derecesini yansıtır. “Geh geh nazar” (ara sıra bakış), sevgilinin sürekli iltifatına değil, yalnızca ara sıra bakmasına bile razı olduğunu ifade eder. Bu; tevazu, sabır ve sadakatin göstergesidir.

Bakmaz ol beg güzel boyun kulına

Böyle cevri eyler ol efendi bana (Edirneli Nazmî G. 523/3)⁴⁶⁰

“O bey güzel boylu kuluna bakmaz. O efendi bana böyle eziyet eyler.” Kahraman anlatıcı, sevgilisinin (beg, yani yakışıklı ve yüce biri) kendisine, kuluna bakmadığını ifade eder. “Güzel boyun” ifadesi, sevgilinin hem fiziksel güzelliğine hem de yüceliğine işaret eder. Ancak bu güzellik, kul (anlatıcı) için ulaşılmazdır. Sevgiliye “efendi” diyerek hitap eden anlatıcı, onun kendisine böyle eziyet ve haksızlık ettiğini dile getirir. Burada “cevri” kelimesi, sevgilinin ilgisizliğini ve kuluna yaptığı manevî eziyeti ifade eder. Bu, aşkın acı veren yönüne vurgu yapar.

Kulun ki Nazmiyem iy pâdişâh-ı hüsn ü cemâl

Sana münâsib odur idesin nigâh bana (Edirneli Nazmî G. 573/7)⁴⁶¹

“Ey güzellik padişahı! Nazmî adında kulunum. Sana münasip odur, bana bakasın.” Kahraman anlatıcı, kendisini “Nazmî” adıyla ve kul sıfatıyla tanıtır. Sevgilisine hitap ederek onu güzellik (hüsn) ve zarafetin (cemâl) padişahı olarak yüceltir. Sevgili, bu ifadelerle hem fiziksel hem de manevî bir üstünlükle tasvir edilmiştir. Anlatıcı, sevgiliden kendisine uygun olanın, bir bakış (nigâh) lütfetmesi olduğunu ifade eder. Bu, kahraman anlatıcı kulun sevgiliye duyduğu hayranlıkla birlikte, ondan bir ilgi ve teveccüh beklediği anlamına gelir. “Pâdişâh-ı hüsn ü cemâl” ifadesi, sevgilinin güzellik ve zarafetteki üstünlüğünü temsil eden bir metafordur. Sevgilinin yüceliği ile âşığın kul olarak tevazu içinde olması arasında bir zıtlık vardır. Bu, aşkın boyun eğdirici gücünü ifade eder.

⁴⁶⁰ Üst, 2022, a.g.e.

⁴⁶¹ Üst, 2022, a.g.e.

Nazmî kulıyam ben de o şehün

Bakmaz nideyin ol şâh bana (Edirneli Nazmî G. 637/5)⁴⁶²

Ey Nazmî! Ben de o şahın kuluyum. O şah bana bakmaz ne edeyim.” Kahraman anlatıcı, kendisini “Nazmî” olarak tanıtır ve sevgilisine olan kulluğunu dile getirir. Sevgili, burada “şeh” (şah, padişah) olarak yüceltilmiştir. Anlatıcı, sevgiliye olan bağlılığını ve ona duyduğu derin hayranlığı ifade eder. Kahraman anlatıcı; sevgilisinin kendisine bakmadığını, ilgisiz olduğunu sitemkâr bir şekilde dile getirir. “Nideyin” (ne yapayım) ifadesi, bu duruma karşı duyulan çaresizliği ve boyun eğişi temsil eder. Sevgilinin yüceliği ve âşığın kendisini kul olarak nitelemesi arasında bir zıtlık vardır. Ayrıca, âşığın sevgiliye olan yoğun bağlılığına rağmen sevgilinin ona ilgisiz oluşu da beyitte bir tezat oluşturur.

Ben Fidâyîsiyem ol bâbun k’uram a’dâya zahm

Lîk ben kul ol bu hükm içinde sultândur bana (Fedâî G. 5/9)⁴⁶³

“Ben o kapının fedayisiyim ki düşmanlara yara açayım. Lakin ben kul, o bu hüküm içinde bana sultandır.” Bu beyitte kahraman anlatıcı yine bir kuldur ve sevgilisine (veya bir hükümdara, mecazî anlamda Allah’a) duyduğu sadakati ve ona olan bağlılığını dile getirirken, kendi durumunu tevazu ile ifade eder. Anlatıcı, sevgilisini “sultan” olarak yüceltmekte ve onun verdiği hükme (karara) boyun eğmektedir. Ayrıca, düşmanlara karşı sevgilisi uğruna mücadele etme isteğini ifade eder. “Kul” ve “sultan” kavramları arasında bir tezat var

Bir kulam bî-kes velî yâr-ı mecîd Mevla bana

Lutf ider Hak her kaçan cevri eylese a’da bana (Gelibolulu Mustafa Ali G.

37/1)⁴⁶⁴

“Kimsesiz bir kulum ama bana şanı yüce dost Allah’tır.”Düşmanlar bana ne zaman eziyet eylese Allah bana iyilikte lutfunda bulunur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini yalnız ve sahipsiz bir kul olarak tanımlar; ancak Allah’ın yardımını ve lütfunu her durumda hissettiğini belirtir. Düşmanların eziyetine

⁴⁶² Üst, 2022, a.g.e.

⁴⁶³ Çakıcı, Bilal, *Fedâî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005.

⁴⁶⁴ Aksoyak, 1999, a.g.e.

karşı duyduğu teslimiyet, Allah'ın adaletine ve rahmetine duyduğu derin inançla harmanlanmıştır. “Yâr-ı mecîd” ifadesi, Allah'ın yüceliğini ve yardım eden dost oluşunu simgeler. “Kul”, “bî-kes”, “yâr” ve “Mevla” gibi kelimeler, beyitte tevazu ve Allah'a olan bağlılık temalarını işler ve anlam uyumu oluşturur.

Bir ‘azîz-i Mısr-ı hüsnün cân u dilden kuluyın

Ger döğerse devlet olur ger söge ‘izzet bana (İshak Çelebi G. 10/3)⁴⁶⁵

“Bir güzel Mısırlı azizin yürekten kuluyum. Eğer döverse bana saadet, söver ise izzet olur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı kendisini kul olarak tanımlayan bir âşıktır. Anlatıcı, sevgiliyi (azîz-i Mısr-ı hüsn) güzellik ülkesinin bir hükümdarı olarak yüceltir ve ona gönülden bağlı olduğunu ifade eder. Beyitte, sevgilinin ilgisi (döğerse) veya ilgisizliği (söge) karşısında âşkın buna verdiği tepkiler, aşkın derin boyun eğiş ve teslimiyetini yansıtır. Anlatıcı, sevgiliyi “Mısr-ı hüsn” (güzellik ülkesi) ifadesiyle yüceltir ve onu bu ülkenin ‘azîzi (yüce şahsiyet) olarak tanımlar. Kendisi ise sevgiliye canıyla ve ruhuyla bağlı bir kuldur. Burada, sevgiliye duyulan derin hayranlık ve teslimiyet vurgulanır. Sevgilinin bir bakışı (döğerse), kahraman anlatıcı kul için en büyük bahtiyarlık (devlet) olarak tanımlanırken, sevgilinin hakaret etmesi veya ilgisizliği (söge) bile onun için bir onur (‘izzet) kaynağıdır.

Bir güneş yüzlü kamer-sîmâya kul oldum bu gün

Kim anun ednâ gulâmı şâh-ı Behmendür bana (Livayî G. 5/3)⁴⁶⁶

“Bir güneş yüzlü ay çehreye bugün kul oldum. Onun adi delikanlısı bana Behmen şahıdır.” Kahraman anlatıcı, sevgilisini “güneş yüzlü” ve “ay benizli” (kamer-sîmâ) olarak tasvir eder. Bu ifadeler, sevgilinin hem parlak hem de kusursuz güzelliğini betimlemek için kullanılır. Kahraman anlatıcı, bu eşsiz güzellik karşısında büyülenmiş ve ona kul olmuştur. Sevgilinin en aşağıda bulunan kölesi (ednâ gulâmı) bile, kahraman anlatıcı kul için bir “şâh-ı Behmen” (yüksek dereceli bir şah, büyük bir hükümdar) gibidir. Bu, kahraman anlatıcının sevgiliye olan bağlılığının ve sevgilinin çevresindeki her şeye duyulan saygının bir göstergesidir.

⁴⁶⁵ Yıldırım, 1991, a.g.e.

⁴⁶⁶ Seyhan, 2002, a.g.e.

Bir şeh-in-şâha kul oldum bende nâm oldu bana

Bende olalı ana begler gulâm oldu bana (Livayî G. 14/1)⁴⁶⁷

“Bir padişahlar padişahına kul oldum, bana bende isim oldu. Ona köle olduğumdan beri beyler bana köle oldu.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “şehinşah” olarak nitelendirdiği yüce bir sevgiliye kul olduğunu ifade eder. Bu kulluk, anlatıcıya adını (şöhretini) kazandırmıştır. Burada sevgiliye bağlılık, âşığın değer ve onur kaynağı olarak görülür. Kulluğun tevazu ve boyun eğme değil, bir yükselme vesilesi olduğu vurgulanır. Kahraman anlatıcı, sevgilinin kulu olduğu andan itibaren, ona bağlı olan “begler” (asil kişiler) dahi kendisinin kölesi (gulâm) hâline gelmiştir. Bu ifade, aşkın âşığı yüceltici etkisini ve sevgilinin kudretini vurgular.

Rûmda bir şâha kul oldum Sehâbî vechi var

Bendelik ‘arz eylese hâkân-ı Türkistân bana (Sehâbî G. 12/5)⁴⁶⁸

“Ey Sehâbî! Anadolu’da bir şaha kul oldum. Türkistan hakanı bana köle olmayı dilese yeridir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “Anadolu’da bir şaha kul oldum” ifadesi, sevgilinin büyüklüğünü ve yüceliğini vurgular. Anlatıcı, ona olan bağlılığını bir şeref vesilesi olarak dile getirir. Burada Türkistan’ın hakanı gibi bir hükümdarın bile anlatıcıya köle olmayı arzulayabileceği belirtilir. Bu ifade, sevgiliye kul olmanın, dünyevî güçlerin üstünde bir anlam taşıdığını ifade eder. Anlatıcı, sevgiliye bağlılıkla kazandığı yüceliği ve manevî değeri dile getirir.

Hakka kul olmak gibi yokdur Şühûdî saltanat

Hâk-i pâ-y-i ‘abd-i Hakdur tâc-ı sultân bana (Şühûdî G. 25/7)⁴⁶⁹

“Ey Şühûdî! Hakka kul olmak gibi saltanat yoktur. Hak kulunun ayağının toprağı bana sultanın tacıdır.” Kahraman anlatıcı, Allah’a kulluk etmenin en büyük yücelik ve saltanat olduğunu ifade eder. Burada dünyevî güç, servet ya da hükümdarlığın geçici olduğu ima edilirken, Hakk’a bağlılığın ebedî ve üstün olduğu vurgulanır. Hakk’a kulluk, dünyevî her şeyin üstünde, manevî bir hükümdarlık olarak görülür. Hak yolunda olan kişilerin (veli, âlim, derviş gibi Allah’a yakın kulların) yüceliği dile getirilir. Onların en basit şeyleri bile (ayağının toprağı) dünyevî bir hükümdarın en değerli

⁴⁶⁷ Seyhan, 2002, a.g.e.

⁴⁶⁸ Bayrak, 2022, a.g.e.

⁴⁶⁹ Eğri, 1989, a.g.e.

varlığı olan tacından daha kıymetli görülür. Bu, manevîyatın dünyevî zenginliklere üstünlüğünü zarif bir şekilde anlatır.

‘Azbî Hakdan toluyum has bahçenin gülüyüm

Niyâzî'nin kuluyum cânumdur mihmân bana (Azbî Baba G. 2/5)

“Ey ‘Azbî! Hak ile doluyum, has bahçenin gülüyüm. Niyâzî'nin kuluyum, canım bana misafirdir.” Kahraman anlatıcı, kendisinin Hak ile dolu olduğunu ifade eder. Bu, onun Allah’a yakın bir kul olduğunu ve manevî anlamda ilahî aşkı ve hakikati taşıdığını gösterir. “Has bahçenin gülü” ifadesi ise özel, değerli ve ilahî güzelliklerin içinde yetişmiş bir varlık olduğunu vurgular. Bu, anlatıcının Allah’a bağlılığını ve kulluğun verdiği yüceliği sembolize eder. “Niyâzî” ifadesi, bir mürşidi ya da manevî bir lideri simgeler. Anlatıcı, bu mürşidin kuluyum diyerek ona duyduğu bağlılığı dile getirir. “Canım bana misafirdir” ifadesi ise, tasavvufta sıkça işlenen bir tema olan geçicilik fikrine dayanır. İnsan, bu dünyada geçicidir; can ise bedende bir süreliğine konaklayan bir misafir gibidir.

3. 1. 12. Mecnûn

“Mecnun da Ferhat gibi aşkın sembolü olan şahıslardan biridir ve Divan şiirinde bir âşık sembolü olarak en çok onun adı geçer. Şairler Mecnun ve onun malum macerasını ele alarak neredeyse sayısız mazmunlar oluştururlar. Mecnun’un Leyla ile olan mektep arkadaşlığı, ona âşık olması, çöllere düşmesi, orada vahşi hayvanlarla olan ünsiyeti, kuşların başına yuva yapması, ayaklarının zincire vurulması, sonunda Leyla’ya kavuşmasına rağmen onu tanımaması vs. cihetleriyle çok yönlü olarak ele alınır.”⁴⁷⁰

Klasik Türk şiirinde Mecnun karakteri, özellikle Leyla ile Mecnun mesnevisinde ana figür olarak öne çıkan ve aşkın en saf, ilahî ve ulaşılmaz boyutunu temsil eden bir semboldür. Mecnun, asıl ismiyle Kays, çöldeki deliliği ve çaresizliğiyle, aşkı uğruna toplumdan kopan bir âşık olarak anlatılır. Leyla’ya olan aşkı, yalnızca bir beşerî aşkı değil; tasavvufî açıdan Allah’a duyulan ilahî aşkı da simgeler.

Klasik Türk edebiyatında Mecnun karakteri, aşkın insanı ne kadar derinden etkileyip deliliğe sürükleyebileceğini göstermek amacıyla kullanılır. Mecnun, aşkın sembolik bir

⁴⁷⁰ Tökel, Dursun Ali, 2016, a.g.e.

yansımasıdır ve aşkının büyüklüğü onun aklını yitirmesine yol açar. Bu delilik ise aşkın insanı her türlü dünyevî endişeden arındırdığı, aşkın zirvesine ulaştığı anlamında tasavvufî bir mecaz olarak yorumlanır. Leyla ile Mecnun hikâyesi, Divan şairleri tarafından sıkça işlenmiş, Mecnun karakteri aşkın ulaşılamazlığı ve aşk uğruna çekilen acıların bir sembolü olarak kabul edilmiştir.⁴⁷¹

Kahraman anlatıcı olarak “Mecnûn”un konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Yâre Mecnûn olduğum çün devr-i sahrâ eylerem

Yani harâm itdi gurbet kendi diyârım bana (Racûlî G. 4/5)⁴⁷²

“Sevgiliye Mecnûn olduğum için çölleri dolaşırım. Yani gurbet kendi diarımı bana haram etti.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “Mecnûn” olarak tanımlamaktadır. Mecnûn; Klasik Türk edebiyatında, aşkın en çileli ve en yüksek mertebesine ulaşmış âşığı simgeler. Mecnûn; Leyla'ya olan aşkıyla aklını yitirmiş, toplumsal bağlarından kopmuş ve aşkı uğruna çöle düşmüş bir figürdür. Kahraman anlatıcı burada kendisini Mecnûn'la özdeşleştirerek, sevgiliye duyduğu aşkın büyüklüğünü ve bu aşkın onu yalnızlığa, gurbet ve ıstıraba sürüklediğini ifade eder. Kahraman anlatıcı; sevgiliye olan aşkından dolayı “çölleri dolaşmak” (devr-i sahrâ) gibi bir yaşam sürdürdüğünü, yani sevgilinin aşkıyla her türlü huzurdan ve toplumsal düzenden uzaklaştığını ifade eder. “Gurbet” (yabancılık, yalnızlık); burada sadece fiziksel bir uzaklığı değil, aynı zamanda sevgiliden ayrı düşmenin getirdiği ruhsal yabancılığı ve aidiyetsizliği temsil eder. Kahraman anlatıcı Mecnûn; bu aşkın kendi memleketini (diyarını) bile ona haram kıldığını, yani aşktan dolayı her şeyin anlamını yitirdiğini dile getirir.

Hâlet-i ‘aşk-ıla Mecnûn ben sana

Gâyet-i hüsn-ile Leylâ sen bana (Edirneli Nazmî G. 380/4)⁴⁷³

“Aşk hali ile ben sana Mecnûn’um. Güzelliğin son derecesi ile sen bana Leylâ’sın.” Kahraman anlatıcı; kendisini Mecnûn olarak, sevgiliyi ise Leylâ olarak tasvir eder. O,

⁴⁷¹ Aydoğdu, 2018, s. 45.

⁴⁷² Karakaş, 2008, a.g.e.

⁴⁷³ Üst, 2022, a.g.e.

bu benzetme ile sevgiliye olan aşkının büyüklüğünü ve kendisinin bu aşk uğruna nasıl bir fedakârlık içinde olduğunu ifade eder. Sevgili ise burada “güzelliğin en yüce mertebesi” (gâyet-i hüsn) ile Leylâ olarak tasvir edilmiştir. Bu, sevgilinin hem fiziksel hem de manevî güzelliğinin zirvede olduğunu ifade eder. Kahraman anlatıcı, kendisini Mecnûn gibi sevgiliye adanmış bir âşık olarak tanımlarken, sevgiliyi de güzelliğiyle âşığı mest eden Leylâ olarak yüceltir.

Cünbiş-i sevdâ-yı her mecnûn olur vakt-i bahâr

Ben ne mecnûnam ki bir dem yok bahâr olmaz bana (Fedâî G. 7/3)⁴⁷⁴

“Her Mecnûn’un sevdasının eğlencesi bahar mevsiminde olur. Ben nasıl bir Mecnûn’um ki bana bahar olmayan bir an yok.” Kahraman anlatıcı, kendisini Mecnûn figürü üzerinden tanımlar. O burada kendisini Mecnûn’la kıyaslayarak aşk yolunda onun kadar derin bir hâl içinde olduğunu, ancak kendi durumunun Mecnûn’dan daha farklı ve daha üstün olduğunu ifade eder. Kahraman anlatıcı, bahar mevsiminin Mecnûn için bile aşkın coşkusu ve heyecanını artıran bir dönem olduğunu ifade eder. “Cünbiş-i sevdâ” (sevda hareketi); aşkın bir coşku ve neşeye dönüştüğü bir anı ifade eder. Bahar; doğanın canlanıp yeşerdiği, hayatın güzelleştiği bir mevsim olduğu için Mecnûn’un aşkında da bir hareketlenme yaratır. Ancak bu durum, sadece mevsimlikdir; yani Mecnûn için aşkın bu coşkulu hali sürekli değildir. Kahraman anlatıcı, kendisini Mecnûn’dan ayırarak, aşkındaki üstünlüğü ifade eder. Mecnûn’un aşkında bahar gibi coşkulu anlar yalnızca belli bir dönemde yaşanırken onun aşkı, her an bahar gibi tazelik ve coşku içindedir. Kahraman anlatıcı, aşkın kendisine sürekli bir vecd ve neşe hâli verdiğini ifade eder.

Ol saçı Leylî beni Mecnûn idüpdür şöyle kim

Virdi bu hâl-i cünûn seyr-i ser-i kûhen bana (Ayıntablı Hafız G. 21/4)⁴⁷⁵

“O sevgilinin gece gibi kara saçı, beni Mecnun etti. Öyle ki bu delilik hali, bana dağın tepelerini dolaşmayı yetenek haline getirdi.” Bu beyitte kahraman anlatıcı, Klasik Türk edebiyatında sıkça işlenen Mecnûn ve Leylâ teması üzerinden kendi aşkını anlatır.

⁴⁷⁴ Çakıcı, Bilal, *Fedâî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005.

⁴⁷⁵ Tüyan, 2007, a.g.e.

Mecnûn olmak, sadece bir sevgilinin esiri olmak değil, aynı zamanda aşk uğruna aklını ve huzurunu kaybetmek, toplumdan koparak bir çile ve yalnızlık hayatına sürüklenmek anlamına gelir. Kahraman anlatıcı burada; sevgilinin siyah saçlarının kendisini böylesine güçlü bir etki altına aldığını, onu bir Mecnûn gibi aşkın deliliğiyle yaşamaya zorladığını ifade eder. Sevgilinin saçı, aşkın başlangıç noktası ve büyüleyici gücü olarak tasvir edilmiştir. Klasik Türk edebiyatında saç, sevgilinin güzelliğinin ve aşkın esrarengiz doğasının önemli bir sembolüdür. Kahraman anlatıcı, bu büyüleyici güzelliğin kendisini perişan bir âşığa çevirdiğini dile getirir. “Dağların eteklerini dolaşmak” aşkın getirdiği çileyi ve yalnızlığı ifade eden bir metaforudur. Beyitteki güzellik ve çile teması, aşkın çelişkili doğasını vurgular. Sevgilinin büyüleyici güzelliği (saçları); aynı zamanda kahraman anlatıcı için büyük bir çilenin kaynağıdır. O; aşkın kendisinde yarattığı dönüşümü, Mecnûn figürü üzerinden etkileyici bir şekilde ifade eder. Leylî’nin güzelliği ve Mecnûn’un çilesi, bu beyitte aşkın hem yücelten hem de perişan eden yönlerini güçlü bir şekilde ortaya koyar.

Fâikâ Mecnûn-ı ‘ışkam şimdi ta’yîb eyleme

Olsa seng-endâze-i her tıfl-ı reh-mektedir bana (Faik Mahmud G. 1/5)⁴⁷⁶

“Ey Faik, mektep çocukları beni taşlasa ayıplama; çünkü ben aşk Mecnunuyum/delisiyim.” Kahraman anlatıcı, kendisini “Mecnûn-ı aşk” (aşkın Mecnûn'u) olarak tanımlar. Bir muhataba (Fâikâ) seslenir. Mecnûn gibi aşk yolunda çile çeken bir âşık olduğunu ve bu durumun ayıplanmaması gerektiğini ifade eder. “Mecnûn-ı aşk”, burada aşk uğruna her türlü fedakârlığı yapmayı ve her zorluğa katlanmayı temsil eder. Kahraman anlatıcı, toplumun anlayamayacağı bu aşk yolculuğunda kendi hâlini bir tür yücelik olarak görür. Aşk yolunda karşılaştığı tüm zorlukları öğretici bir deneyim olarak kabul eder. “Seng-endâze-i tıfl-ı reh-mektedir” (okul yolundaki çocuğun attığı taş), Mecnûn’un toplum tarafından dışlanmasını ve küçümsenmesini simgeler.

Ben o Mecnûnam ki Leylâ gelse de bulmam sükûn

Mâye-i ârâm-ı hâtır şâhid-i gamdur bana (Kelîm G. 3/4)⁴⁷⁷

⁴⁷⁶ Koçak, Fatma, *Fâik Mahmud ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

“Ben Leylâ gelse de huzur bulamayan o Mecnun ’num. Gönül huzurunun özü bana gam şahididir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “Mecnûn” olarak tanımlamakta ve aşkın ona verdiği sonsuz çileyi dile getirmektedir. Kendisinin Mecnûn gibi bir âşık olduğunu ifade eder; ancak onun durumunun daha da farklı olduğunu ve çileli bir mertebeye ulaştığını belirtir. O; Leylâ’nın (sevgilinin) gelmesinin bile kendisine huzur ve mutluluk veremeyeceğini ifade ederek, aşkın onda bir “huzursuzluk hali” yarattığını dile getirir. Aşk; kahraman anlatıcı için daima bir gerilim, bir eksiklik, bir çile hâlidir. Onun huzuru, mutlulukta değil; tam aksine “gam” içinde, yani aşk acısında saklıdır.

Ben özümden bîhaber mecnûn iken verdi hırâş

‘Akl edip şâgird-i nâ-kâbil Felâtûnu bana (Nailî-i Kadim G. 5/3)⁴⁷⁸

“Ben özümden habersiz Mecnun iken bana korku verdi. Yeteneksiz öğrenci akıl edip bana Eflatun’u verdi.” Kahraman anlatıcı; kendisini aşk yolunda kaybetmiş, özünden habersiz bir Mecnûn olarak tanımlar. “Özünden habersiz olmak,” tasavvufî anlamda, kişinin nefsinden sıyrılarak tamamen aşkın etkisi altında kalmasını ifade eder. Burada aşk; insanı kendinden geçiren, aklını devre dışı bırakan ve tamamen sevgiliye odaklayan bir güç olarak görülür. Kahraman anlatıcı, kendinden habersiz bu hâlin içinde, bir korkunun (hırâs) ortaya çıktığını belirtir. Bu korku, belki de aklın devreye girmesinden kaynaklanan bir huzursuzluk olarak yorumlanabilir. O; aşk yolunda bir Mecnûn iken, aklın kendisine bir yol gösterici olarak Eflatun’u sunduğunu ifade eder. Ancak bu durum, onun için bir çelişkidir. Çünkü aşk yolunda akıl ve mantık işe yaramaz, hatta bir engel olarak görülür. “Şâgird-i nâ-kâbil” (yeteneksiz öğrenci) ifadesi, kahraman anlatıcının aşk yolunda akli tamamen yetersiz bulunduğunu ve bu yüzden Eflatun’un rehberliğini kabul edilemez gördüğünü ifade eder. Akıl, aşk yolunda işlevsizdir ve Mecnûn olmanın gerektirdiği kendinden geçme hâline ters düşer.

Çünkü ben Mecnûn-ı ‘aşkam nush ü pend olmaz bana

Kâkülün olursa olur gayrı bend olmaz bana (Sahhâf Rüşdî G. 2/1)⁴⁷⁹

⁴⁷⁷ Çelen, 1994, a.g.e.

⁴⁷⁸ İpekten, 1970, a.g.e.

⁴⁷⁹ Ekici, Hatice, *Sahhâf Rüşdî ve Divanı’nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),

Balıkesir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 2006.

“Bana nasihat kar etmez çünkü ben aşkın Mecnûn’uyum. Kâkülün olursa olur bana başka bağ olmaz.” Kahraman anlatıcı, kendisini Mecnûn gibi aşk yolunda mantık ve akıldan uzak bir hâlde görür. “Nush ü pend” (nasihat ve öğüt), burada mantığın ve aklın rehberliğini ifade eder. Ancak Mecnûn gibi bir âşık için mantık ve öğüt anlamsızdır. Kahraman anlatıcı, aşkın etkisiyle her türlü akıl yürütme ve toplumsal kuralların ötesine geçmiştir. Aşk, onun için akıl ve mantığın üstünde bir gerçekliktir. Kahraman anlatıcı, yalnızca sevgilinin kâkülüne (saç lülesine) bağlanmıştır. “Kâkül”, Klasik Türk edebiyatında sevgilinin büyüleyici güzelliğinin ve âşığı kendine esir eden bir gücün sembolüdür. Kahraman anlatıcı, bu bağın kendisi için yeterli olduğunu ve başka hiçbir bağın (dünyevî ilişkilerin, sosyal bağların veya maddî değerlerin) onun için bir anlam ifade etmediğini belirtir.

Öyle Mecnûn olmuşam sevdâ-yı zülf-i yâr ile

Keh-keşân zencîrüm olsa pâ-y-bend olmaz bana (Sahhâf Rüşdî G. 2/3)⁴⁸⁰

“Sevgilinin saçının sevdası ile öyle Mecnun olmuşum. Samanyolu zincirim olsa bana ayakbağı olmaz.” Kahraman anlatıcı, sevgilinin saçına (zülf) olan aşkıyla Mecnûn gibi perişan bir hâle geldiğini ifade eder. Burada “Mecnûn olmak” aşk uğruna akıldan, mantıktan ve dünyevî kaygılardan sıyrılarak sadece aşkın büyüüne kapılmayı ifade eder. “Zülf-i yâr” (sevgilinin saçı), aşkın hem güzellik hem de karmaşıklık taşıyan doğasını temsil eder. Saçın dolanması ve kıvrımları, aşkın karmaşıklığını ve âşığın içinden çıkamadığı bir bağlanma hâlini mecaz yoluyla ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşkının öylesine güçlü ve yüce bir mertebeye ulaştığını belirtir ki, “keh-keşân” (Samanyolu) gibi devasa bir zincir bile kendisini bağlamaya veya durdurmaya yetmez. Bu ifade, kahraman anlatıcının aşk sayesinde dünyevî bağlardan tamamen koptuğunu, hiçbir şeyin onu sınırlayamayacağını ifade eder.

Kanda bir şûh-ı cihân görsem anun mecnûniyum

Böyle rüsvâ-i hizlânı viren dildür bana (Ferrî Mehmed G. 2/4)⁴⁸¹

⁴⁸⁰ Ekici, 2006, a.g.e.

⁴⁸¹ Kırbıyık, Mehmed, *Ferrî Mehmed – Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1994.

“Nerede bir dünya güzeli görsem onun Mecnun’uyum. Bana böyle sefalet rüsvalığı veren gönüldür.” Kahraman anlatıcı, güzellik karşısındaki zayıflığını ifade eder. Burada “şûh-ı cihân” (dünya güzeli), evrensel güzelliği ve insanın ona olan hayranlığını temsil eder. Kahraman anlatıcı, her gördüğü güzel varlığa âşık olmakta ve bu durum onu Mecnûn gibi perişan bir hâle sokmaktadır. “Mecnûn olmak” burada bir güzellik karşısında çaresizce büyülenmeyi, akıl ve mantığı kaybetmeyi temsil eder. Kahraman anlatıcı, kendisini güzellik karşısında kontrolsüz bir şekilde Mecnûn olan bir âşık olarak tanımlar. O, güzellik karşısında yaşadığı düşkünlük ve başarısızlığın kaynağı olarak gönlünü suçlar. “Dil” (gönül), Klasik Türk edebiyatında aşkın kaynağıdır; ancak burada kontrol edilemez bir arzu ve zayıflık kaynağı olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı, gönlünün sürekli olarak güzelliğe kapılması nedeniyle yaşadığı rüsvalığı dile getirir. “Rüsvâ-i hizlân” (rezillik ve sefalet), aşkın ve güzellik karşısındaki düşkünlüğün getirdiği itibarsızlığı ve zayıflığı ifade eder.

Ben sipîhr-i hüsn içinde bir mehin mecnûniyam

Her şeb ol leylî sıfat ‘arz-ı cemâl eyler bana (Hafîd G. 6/2)⁴⁸²

“Ben güzelliğin seması içinde bir ayın Mecnun’uyum. O Leyla’ya benzeyen bana her gece güzelliğini gösterir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, kendisini güzellik semasının (sipîhr-i hüsn) içinde yer alan bir ayın Mecnûn’u olarak tanımlar. Burada “sipîhr-i hüsn” (güzellik seması), sevgilinin erişilmez ve kutsal güzelliğini temsil eder. “Meh” (ay), sevgilinin güzelliğini ifade eder; Divan şiirinde sevgili genellikle ay ile karşılaştırılarak, onun parlak ve benzersiz güzelliği vurgulanır. Kahraman anlatıcı; bu ayın Mecnûn’u olduğunu söyleyerek, sevgilinin güzelliğine köle olmuş, onun aşkı uğruna aklını kaybetmiş bir âşık olarak kendisini tanımlar. Kahraman anlatıcı; sevgiliyi Leylâ’ya benzeterek, onun her gece kendisine güzelliğini (cemâl) gösterdiğini ifade eder. Burada sevgili, Klasik Türk edebiyatındaki idealize edilmiş Leylâ figürüyle özdeşleştirilmiştir. “Leylî sıfat” sevgilinin karanlık geceye benzetilen esrarengiz ve büyüleyici güzelliğini ifade eder. Kahraman anlatıcı, bu güzellik karşısında çaresiz ve hayran kalmakta, her gece sevgilinin güzelliğinin etkisi altında kendinden geçmektedir.

⁴⁸² Özkan, 2003, a.g.e.

Râh-ı ‘aşkında senin Mecnûn-ı sâni olmuşam

Bâ’is-i sûzân u efgânım kerem eyle bana (İzzî G. 22/4)⁴⁸³

“*Senin aşkının yolunda ikinci Mecnun olmuşum. Feryadım ve yanışım sebebiyle bana kerem eyle.*” Kahraman anlatıcı, sevgiliye olan aşkı yolunda Mecnûn gibi çile çeken bir âşık olduğunu ifade eder. Ancak burada kendisini Mecnûn’un “sâni” (ikincisi) olarak tanımlayarak, onun yolundan giden, ama onun kadar aşkı doruk noktasında yaşayan biri olduğunu belirtir. “Râh-ı aşk” (aşkın yolu), Klasik Türk edebiyatında sevgiliye ulaşmak için çekilen çileli ve uzun yolu ifade eder. Kahraman anlatıcı, bu yolda çektiği acılarla Mecnûn’un izinden giden bir âşık olarak kendisini konumlandırır. Kahraman anlatıcı; aşk yüzünden yanıp kavrulmakta (sûzân) ve feryat etmektedir (efgân). Bu acı dolu hâlinin sebebi sevgiliye olan aşkıdır. Ancak o, sevgiliden bu yanış ve feryada karşılık olarak bir lütuf ve merhamet beklemektedir. “Kerem eyle” sevgiliden acı çeken kahraman anlatıcıya biraz da olsa ilgi ve şefkat göstermesini istemeyi ifade eder.

Zâhid-i nâ-fehm idrâk edemez keyfiyyetim

Özge Mecnûnum hîred âşüfte-sâmândır bana (Kırımlı Rahmî G. 1/4)⁴⁸⁴

“*Anlayışsız Zahit halimi idrak edemez. Akıl serveti yağmalanmış bir Mecnunum.*” Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini “özge Mecnûn” (başka bir Mecnûn) olarak tanımlamaktadır. Kendisinin alışılmış Mecnûn’dan farklı bir Mecnûn olduğunu ifade ederek, aşkının ve yaşam felsefesinin benzersiz olduğunu vurgular. Kahraman anlatıcı, anlayışsız ve maddîyata düşkün zahitlerin (din adamlarının) kendi aşk hâlini ve bu yolda sahip olduğu bakış açısını kavrayamayacağını belirtir. Zâhid, Divan şiirinde genellikle dünya işlerine ve maddîyata bağlı, aşkın ve hakikatin derin anlamlarını kavrayamayan bir figür olarak yer alır. Kahraman anlatıcının “başka bir Mecnûn” olduğunu ifade etmesi, aşkının sadece dünyaya dair bir sevgi değil, aynı zamanda maddî kaygılardan tamamen arınmış, manevî bir derinlik taşıdığını gösterir.

Turfa bir Mecnûn-ı feyfâ-yî garîb-i ‘aşkınum

Çeşm-i âhû-yı hayâlindir hem-ünsiyyet bana (Âkif G. 2/2)⁴⁸⁵

⁴⁸³ Kara, 2007, a.g.e.

⁴⁸⁴ Elmas, 1997, a.g.e.

⁴⁸⁵ Admış, 2007, a.g.e.

“Aşkın yalnızlık çölündeki tuhaf Mecnunum. Hayalinin ahusunun gözü bana yakın arkadaştır. Kahraman anlatıcı, kendisini Mecnûn figürüyle özdeşleştirir; ancak sıradan bir Mecnûn olmadığını, aşk çilesiyle farklı ve nadir bir durumda olduğunu belirtir. “Feyfâ-yî garîb” (garip bir sahra), aşk yolunda karşılaşılan yalnızlığı ve ıssızlığı ifade eder. Kahraman anlatıcı, aşk yolunda tıpkı Mecnûn gibi yalnız ve perişan bir durumdadır; ancak bu yalnızlık içinde kendisini eşsiz bir Mecnûn olarak görmektedir. Kahraman anlatıcı, sevgilinin fiziksel olarak ulaşılmazlığını kabul eder; ancak onun hayaliyle bir bağ kurar. “Çeşm-i âhû” (ahu göz), sevgilinin güzelliğinin ve büyüleyici bakışlarının bir ifadesidir. “Hem-ünsiyyet” (yakınlık, dostluk), kahraman anlatıcının aşk yolundaki yalnızlığını hayalindeki sevgiliyle giderdiğini ifade eder. O; aşkın gerçek dünyada karşılık bulmamasına rağmen, hayal yoluyla sevgiliyle bir bağ kurarak, bu hayalden teselli bulur.

3. 1. 13. Pâdişâh

Klâsik Türk şiirinde padişah, hem gerçek anlamıyla hükümdarları hem de mecazî anlamda Allah'ı veya ilahî gücü simgeleyen önemli bir figürdür. Padişah figürü, şiirlerde hem dünyevî hükümdarın yüceliğini ve kudretini hem de ilahî adaleti, otoriteyi ve mutlak gücü temsil eder. Bu figür, şairlerin toplumsal hiyerarşi ve yönetim anlayışını yansıttığı gibi, bazen de mistik ve tasavvufî öğretilerle iç içe geçmiş şekilde, aşk, güç ve otorite temalarının işlendiği bir sembol olarak karşımıza çıkar. Kahraman anlatıcı olarak “padişah”ın konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Pâdişâh-ı mülk-i ma'nâyım desem Fâzıl revâ

Sikkesi Monlâ-yı Rûmun efser-i keydir bana (Mehmed Fâzıl Efendi G. 5/5)⁴⁸⁶

“Ey Fâzıl! Anlam ülkesinin padişahıym desem layıktır. Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin külahı bana padişah tacıdır.” Kahraman anlatıcı pâdişâhtır (pâdişâh-ı mülk-i ma'nâyım). Ancak bu padişahlık alışılmışın da dışındadır. Padişah olunan ülke soyuttur. Anlam, bir ülkeye benzetilmiştir (teşbih). Anlatıcı, anlamlara hükmetmektedir. İkinci mısra da mensubiyetini ortaya koymaktadır. Bunu bir teşbih ile ifade etmektedir. Mevlevilerin taktığı külahı, padişahın tacına benzetmektedir.

⁴⁸⁶ Koyuncu, 2007, a.g.e.

Gerçi men sûretde dervişem velî dâna bilür

Pâdişâhem kişver-i ma'nâ musahhardur bana (Kavsî G. 9/8)⁴⁸⁷

“Gerçekten ben surette dervişim ama bilginler bilir ki ben padişahım, anlam ülkesi tarafımdan ele geçirilmiştir.” Beyitte kahraman anlatıcı kendisine iki farklı rol biçmiştir (dervişem, pâdişâhem). Kahraman anlatıcının birinci mısradaki giydiği kisve derviş kisvesidir. Onun bu yönünü ancak idrak sahibi olanlar bilebilir. İkinci mısradaki giydiği kisve ise padişahlık kisvesidir. Buradaki padişahlık da önceki beyitte olduğu gibi anlam ülkesi gibi soyut bir alanda hüküm sürmeye yöneliktir. Anlam, bir ülkeye benzetilmiştir (teşbih). Kahraman anlatıcı öyle bir padişahdır ki anlam ülkesini fethetmiştir.

3. 1. 14. Rint

Klasik Türk şiirinde rint, dünyaya ve onun geçici zevklerine önem vermeyen, maddî kaygılardan arınmış, hayatı felsefî bir derinlikte yaşayan, bilge ve olgun kişiyi simgeler. Rint, her türlü zorluk ve sıkıntıya karşı kayıtsız, özgür ve rahat bir tavır sergileyen bir karakter olarak öne çıkar. Özellikle tasavvuf düşüncesinden etkilenen divan şairleri, rint karakterini, hayata ve ölüme karşı duyarsız, iç huzurunu bulmuş ve yaşamın anlamını çözmüş kişi olarak tasvir ederler.⁴⁸⁸

Rindin Temel Özellikleri⁴⁸⁹

1. Dünya Zevklerine Düşkün Olmama: Rint, dünya malına ve geçici zevklere önem vermez. Onun için önemli olan, hayatın felsefî ve manevî boyutudur. Dünyanın maddî çıkarları ve zenginlikleri rint için önemsizdir; bu yüzden rint, yaşamı daha sade ve derin bir anlayışla yaşar. Şarap gibi dünyevî hazlara düşkünmüş gibi görünse de aslında bu sembollerle ruhsal bir sarhoşluk ve dinginlik yaşar.

2. Hayatın Geçiciliğinin Farkında Olma: Rint, dünyanın fani olduğunu ve her şeyin geçici olduğunu bilen kişidir. Bu nedenle olaylara ve durumlara fazla önem vermez, her şeyi kabullenici bir tavır sergiler. Dünyanın gelip geçici olduğunu fark eden rint, hem

⁴⁸⁷ Çakır, 2008, a.g.e.

⁴⁸⁸ Çelik, 2019, s. 242.

⁴⁸⁹ Çelik, 2019, s. 242-252.

sevinçlere hem de üzüntülere karşı kayıtsız kalır. Bu yaklaşımı, Klasik Türk şiirinde sıkça işlenen “ölümlülük” ve “fanilik” temalarıyla örtüşür.

3. Serbest ve Umursamaz Tavrı: Rint, toplumsal kurallara ve geleneklere körü körüne bağlanmaz. Yaşadığı hayatı kendi bildiği gibi, serbestçe ve rahat bir şekilde sürdürür. Onun bu rahat tavrı, bazen toplumsal normları ve baskıları eleştiren bir duruş olarak da görülür. Bu umursamazlık, rindin dünyaya ve insanlara karşı özgür olduğunu gösterir.

4. Tasavvufî Boyut: Rint, tasavvuf edebiyatında manevî bir yolculuğa çıkan ve nefsin terbiye eden kişiyi de simgeler. Bu bağlamda rint, dünya zevklerinden ve nefsin arzularından uzak durarak Allah’a yönelir. Rindin şarap içmesi, dünya nimetlerine düşkünlüğü değil, ilahî aşk sarhoşluğu içinde kendini kaybetmeyi ve Allah’a olan aşkı simgeler.

5. Kadercilik ve Teslimiyet: Rint, kaderin getirdiği her şeye boyun eğer ve olaylara müdahale etme arzusu taşımaz. Hayatın getirdiklerini kabul eder ve buna uygun bir yaşam sürer. Kaderci bir bakış açısına sahip olan rint, dünya nimetlerine bağlı kalmadan, her şeyi bir kabulleniş içinde yaşar.

Kahraman anlatıcı olarak “rind”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Rind-i hüşyârü’s-sitem Lâyhârî-meşrebim

Dürd-i sahbâ-yı melâmetten gelür hâlet bana (Hersekli Ârif Hikmet G. 3/4)⁴⁹⁰

“Akıllı/ayık olanların zulmüne uğrayan, Lâyhâr yaratılışlı bir rindim; başıma gelenleri ayıplanma, şarabının tortusu yüzündendir.” şeklinde diliçi çevirisini beyitte kahraman anlatıcı “rint”tir. Kendisini “rind-i hüşyâr” olarak tanımlar. “Rind-i hüşyâr”, bilge bir rint demektir. Bu, dünya zevklerine dalarken bile orada bulunduğunu ve farkında olduğunu, hakikati aradığını ifade eder. Anlatıcı; ben rindim ama, toplumun akıllı ve ölçülü saydığı kimselerden (hüşyâr) zulüm görüyorum; çünkü onların anlayamadığı, Lâyhârî (özgür ve farklı) bir yaradılışım var, demektedir. “Sahbâ”(şarap), genellikle

⁴⁹⁰ Sütçü, 1994, a.g.e.

tasavvufta mecazî bir anlam taşır ve ilahî aşkı, coşkunun tezahürünü temsil eder. “Melâmet” ise kınanmayı ve halkın eleştirisine uğramayı ifade eder. Melâmet anlayışı, tasavvufta kişinin nefsini terbiye ederken toplumun kınamasına uğraması gerektiğini belirtir. “Sahbâ” şarap anlamının ötesinde, ilahî aşkın ve cezbe halini temsil eder. Bu, tasavvufî bir istiaaredir. “Sitem-i lâ-yuhvarî” ifadesi, dış etkenlerin aslında nefsin terbiyesi için bir fırsat olduğu gerçeğini kinaye yoluyla ima eder.

Rind-i rüsvâyım bu gün devr-i felekde Rahmiyâ

‘Ar u nâmûs u salâh u zühhd bühtândur bana (Bursalı Rahmî Çelebi G. 2/5)⁴⁹¹

“Ey Rahmî! Bu gün feleğin döngüsünde rezil (bir) rindim. Utanma, namus, doğruluk tan ayrılmama ve züht bana iftiradır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte “rint”; dünya işlerinden elini eteğini çekmiş, tasavvufî bir bakış açısıyla yaşayan ve maddî kaygılardan uzak bir kişiyi ifade eder. Ancak “rüsvâ” sıfatı, kahraman anlatıcı rindin bu duruşundan dolayı toplum içinde itibarını kaybettiğini gösterir. Kahraman anlatıcı; kendisinin dünya düzeninde dışlanmış, rüsva bir kişi olarak tanımlanmaktadır.

Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken

Câm-ı fâğfûri içer Hâkân-ı Türkistân bana (Hayâlî Bey G. 2/5)⁴⁹²

“Ey Hayâlî! Ben Rum’da tortu yiyen bir rind iken Türkistan Sultanı benim için Çin porseleni kadehle içer.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı rint; şair Hayâlî’ye seslenmekte ve kendisini Rûm (Osmanlı toprakları) coğrafyasında yaşayan bir “rind-i dürd-âşâm” olarak tanıtmaktadır. “Dürd-âşâm” ifadesi, “dürd” (şarap özü/tortusu) ve “âşâm” (içen) sözcüklerin birleşiminden oluşur. Bu kelime, “şarap özü içen, rindâne bir yaşam süren” anlamına gelir. Kahraman anlatıcı kendisini; dünyaya fazla bağlanmayan, hayatın özünden keyif alan biri olarak yansıtır. Öyle ki Türkistan Hakanı bile onun adını zikrederek şarap içen.

Gâh mest ü gâh hayran olduğum zâhid budur

Rind-i ‘ayyâşam yaraşmaz hîç ayıklık bana (Kara Fazlî G. 5/3)⁴⁹³

⁴⁹¹ Boranoğlu, 1997, a.g.e.

⁴⁹² Tarlan, 1992, a.g.e

⁴⁹³ Özkat, 2005, a.g.e.

“Ey Zâhid! Bazen mest bazen hayran olduğum budur. Ayyaş (bir) rindim, ayıklık bana hiç yakışmaz.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı rint, zahide seslenir ve kendisini ayyaş sıfatıyla ön plana çıkarır. Bazen hayran bazen de sarhoş olduğunu ifade eder. Ayyaş bir rint olduğundan dolayı “ayıklığı” (sarhoş olmama durumu) kendisine yakıştırmaz. “Mest” (sarhoş) ile “ayıklık” (sarhoş olmama durumu) arasında bir tezat vardır. “Sarhoşluk” ve “mestlik” burada yalnızca içki içme anlamında değil, aynı zamanda tasavvufî anlamda ilahî aşk ve aşk sarhoşluğu anlamında da kullanılır.

Çün rind olana gûşe-i mey-hânedür makâm

Vird-i senâ-yı pîr-i mugândur du‘â bana (Livayî G. 9/2)⁴⁹⁴

“Rint olana makam meyhane köşesidir. Bana dua, meyhanececinin zikridir.” Bu beyitte kahraman anlatıcı rint, makamı ile ilgili bilgiler vermektedir. Onun makamı meyhane köşesidir. Orada yatıp kalkar. “Meyhane” tasavvufî bir semboldür ve Allah'a ulaştıran yol anlamında kullanılır. “Pîr-i mugân” ise ilahî aşk yolunda bir mürşit veya bir öğretmen olarak görülür. Kahraman anlatıcı rint; meyhane ve pîr-i mugân gibi kavramları mecaz ve istiare yoluyla kullanarak dünyevî ve manevî unsurları harmanlamış, rintlik ve ilahî aşkı bir bütün olarak sunmuştur.

Rind-i mey-nûşem ki sâgar sâgar-ı güldür bana

Fenn-i mey-hârîde gam üstâd-ı kâmindür bana (Nâbî G. 10/1)⁴⁹⁵

“Şarap içen rindim, bana kadeh gül kadehidir. Şarap içme maharetinde, gam bana olgun bir üstattır.” Kahraman anlatıcı rint; dert ve sıkıntıların kendisi için bir öğretmen olduğunu, hayatın zorluklarından kaçmak yerine, onlardan çıkarılacak derslerin olduğunu ifade eder. “Sâgar-ı gül” (gülden yapılmış kadeh); hem tasavvufî bir anlam taşır hem de güzelliği, zarafet ve manevî aşkın ifadesi olarak kullanılır. Kahraman anlatıcı rint, bu ifade ile ilahî aşk şarabını içtiğini dile getirir. Gam, hayatın sıkıntıları ve dertlerini ifade eder. Kahraman anlatıcı rint, bu sıkıntıların kendisine rindane yaşam tarzını öğreten “kâmil bir üstâd” (olgun ve bilge bir öğretmen) olduğunu ifade eder.

⁴⁹⁴ Seyhan, 2002, a.g.e.

⁴⁹⁵ Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.

Şâd-i vuslat niçin tahmîl-i nâz eyler bana

Rind-i şâdî-düşmenim ben gam niyâz eyler bana (Nailî-i Kadim G. 3/1)⁴⁹⁶

“Kavuşmanın mutluluğu bana niçin naz eyler. Ben mutluluk düşmanı bir rindim, gam bana yalvarır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı rint; kendisini mutluluğa düşman bir şahsiyet olarak tasvir eder. Kahraman anlatıcı rint için gam, dünyevî zevklerden uzaklaşıp ilahî aşka veya bilgelik yoluna götüren bir araçtır. Bu araç vasıtasıyla kendi ruh dünyasını ortaya koyar. “Şâd-i vuslat” (kavuşmanın mutluluğu) ile “gam” (üzüntü, keder) arasında bir tezat vardır.

Rind-i rüsvâyem dilâ nâmûs u ‘âr olmaz bana

Şükr ana kim ‘âlem içre i’tibâr olmaz bana (Şühûdî G. 13/1)⁴⁹⁷

“Ey gönül! Rüsva bir rindim, bana ar ve namus olmaz. Şükür ona ki bana kainat içinde değer verilmez.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini rüsva bir rint olarak tanımlar ve gönlüne seslenerek bir iç konuşma yapar. Zaten rüsva bir kişi olduğundan ar ve namus kavramlarının kendisi için pek önem arzetmediğini vurgular. Kendisinin toplum tarafından değersiz bir şahsiyet olduğunu belirtir ve buna şükreder.

3. 1. 15. Sevgili

“Sevgili, Divan şiirinin mihverinde yer alır. Şaire, şairin etkisinde kaldığı edebî çevreye bağlı olarak sevgilinin kimliği ve cinsiyeti estetik zeminde farklı anlamlar kazanmıştır. Sevgili ile ilgili farklı düşünceleri, Divan Edebiyatı kültürü ile tasavvufî kültürün iç içe geçmesi ve Osmanlı kültürünün oluşturduğu ortak ifade dilinde aramak gerekir.”⁴⁹⁸

Sevgili kavramı; genellikle idealize edilmiş, ulaşılması zor, bazen de tamamen soyut bir varlık olarak ele alınır. Klasik Türk edebiyatında sevgili, şiirlerin merkezinde yer alır ve şairin aşkının en yüce, en değerli nesnesidir. Bu sevgili genellikle mâşuk (sevilen) olarak anılır ve ona duyulan aşk, âşığın dünyasında en önemli duygu haline gelir. Klasik Türk şiirinde sevgili, hem fiziksel güzellikleriyle hem de ruhsal derinliğiyle mükemmel bir varlık olarak betimlenir.⁴⁹⁹ Sevgili, çoğu zaman:

⁴⁹⁶ İpekten, Haluk, *Nâ‘îli-i Kadîm Dîvânı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

⁴⁹⁷ Eğri, 1989, a.g.e.

⁴⁹⁸ Tuğluk, Halil İbrahim, *Tıfl-ı Dil-Beste Dilber: Divan Şiiri’nde Sevgilinin Yaşı*, Turkish Studies, Volume 5/3 Summer 2010, s.541-558.

⁴⁹⁹ Çelik, 2019, s. 55.

Benzersiz güzellik: Sevgilinin yüzü güneşe, ay’a, ya da g l gibi nadide varlıklara benzetilir. Kirpikleri ok, gözleri nergis çiçeği, ka ları yay gibi tanımlanır.

Zalim ve ilgisiz: Şiirlerde sevgili, çoğu zaman     a karşı ilgisiz, soğuk ve zalimdir.    ık, sevgilinin bu ilgisizliği karşısında acı çeker; fakat bu acı    ı daha da yüceltir. Sevgilinin bu ilgisizliği,     ın sadakatini ve     ın b y kl  n  sınıyan bir unsur olarak görülür.

Ula ılmaz: Sevgili, çoğunlukla     ın eri emeyece i, kavu manın neredeyse imkânsız olduğu bir varlıktır. Bu kavu amama durumu, şiirlerde derin bir  zlem ve ızdırap duygusuna yol açar. Bu imk nsızlık,    ı yüceltir ve onu daha kutsal bir hale getirir. Sonuç olarak, Klasik Türk  iirinde sevgili, hem fiziksel hem de manevî anlamda ideal bir varlıktır. Şiirlerde sevgilinin y celi i, güzelliği,    ılmazlı ı ve     ına karşı ilgisizliği büyük bir tema olarak karşımıza çıkar. Sevgili, hem     ın acısını hem de onun y celi ini temsil eder.

Kahraman anlatıcı olarak “sevgili”nin konu tu u ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Bir perîyem hil‘at-i hüsnüm yara ukdur bana

Her ben - dem müsahhar olsa lâyıkdur bana (Rav   G. 24/1)⁵⁰⁰

“Bir periyim, g zelli imim kaftanı bana münasiptir. Her insanoğlu bana boyun e se yeridir.” Kendisini bir perî olarak tanımlayan kahraman anlatıcı, sevgilidir. Onun gözünde güzellik giyilen bir kaftandır. Kendisine ait güzellik kaftanının şahsına uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu benzetme, anlatıcı sevgilinin güzellik algısını ve benzersizli ini vurgulamaktadır. Aynı zamanda, “Her insanoğlu bana boyun e se yeridir” ifadesiyle o; kendi güzelliği karşısında herkesin hayranlık duyması, ona boyun e mesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ifade, kahraman anlatıcı sevgilinin güzelliğini bir üstünlük unsuru olarak kullanması ve kendisine hayran olunması gerektiği düşüncesini yansıtmaktadır.

⁵⁰⁰ Aydemir, 2007, a.g.e.

Gonca-i ‘Azrâ-‘ızârıyam melâhat bâğının

Gülşenümde bülbül-i şûrîde Vâmıkdur bana (Ravzî G. 24/2)

“Güzellik bahçesinin Azra yanaklı goncasıyım. Gül bahçemde şeyda bülbül bana Vamık’tır.” Bu beyitte kahraman anlatıcı sevgili kendisini “Güzellik bahçesinin Azra yanaklı goncası” olarak tanımlar. “Azra yanaklı” ifadesi, güzelliği ve tazeliği vurgulayan bir benzetmedir. Aynı zamanda “Gül bahçemde şeyda bülbül bana Vamık’tır” ifadesiyle kahraman anlatıcı sevgili, kendi güzellik ve çekiciliği karşısında bülbülün kendisine âşık olduğunu ifade etmektedir. Vamık u Azra kıssasına telmihte bulunan sevgili hikâyenin Azra’sıdır. Yani âşığın daima peşinde koştuğu sevgilisidir.

Hançer-i cevrumle her kim sînesin çâk eylemez

Gelmesün meydâna yâr-ı nâ-muvâfıkdur bana (Ravzî G. 24/3)

“Cevrimin hançeriyle göğsünü yarmayan kimse, uygun dost olmadığından meydana gelmesin.” Kahraman anlatıcı konumunda olan sevgili cevri bir hançere benzetir. Bir somutlama yapar. Bu hançer ile sinesini yarmayanları dost olarak uygun görmez. Kişilere yönelik tahayülünü ortaya koyar. “Meydan” tabiri ile de mekân tahayülünü yansıtır. Kast ettiği huzurdur. Bahsettiğim vasıfta olmayan kimse huzuruma gelmesin, diyerek niyetini ortaya koyar.

Dâ’imâ ‘uşşâkuma cevır ü cefâdur ‘âdetüm

Zerrece mihr ü vefâ bir emr-i hârıkdur bana (Ravzî G. 24/4)

“Âdetim âşıklarına daima zulüm ve eziyet etmektir. Zerrece merhamet ve vefa bana yakıcı bir iştir.” Önceki beyitte muhatabında olması gereken özellikleri ortaya koyan kahraman anlatıcı sevgili, bu beyitte kendi fitratı ile ilgili ipuçları sunmaktadır. Onun fitratında âşıklarına zulüm ve eziyet etmek vardır. Merhamet ve vefa duygularını “yakıcı” bir iş olarak nitelendirmekte, yani bunların onun için rahatsız edici veya zorlayıcı olduğunu ifade etmektedir.

‘Âşıkam sanma ki sensin Ravziyâ ancak hemân

Ser-be-ser mecmû‘-ı ‘âlem halkı ‘âşıkdur bana (Ravzî G. 24/5)

“Ey Ravzî! Âşığımın sadece sen olduğunu düşünme. Baştanbaşa cümle âlem halkı bana âşıktır.” Beyitte anlatıcı konumunda olan sevgili, âşıklarından biri olan Ravzî’ye

seslenmektedir. Sen âşıklarımından sadece birisin diyerek kâinattaki konumunu ortaya koymaktadır. Cümle âlem halkı tarafından sevildiğini özellikle belirtmektedir.

Gördiler hüsnüm libâsı key yaraşukdur bana

Kimi bende oldı halkun kimi ‘âşıkdur bana (Ravzî G. 28/1)

“Güzelliğimim elbisesinin bana ne kadar yakıştığını gördüler. Halkın kimi bana köle oldu, kimi de âşıktır.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı konumunda bulunan sevgili; güzelliğini, bir elbiseye benzetmiştir. Onun bu güzelliğine şahit olan halkın bir kısmı kendisine köle, bir kısmı ise âşık olmuştur. Kahraman anlatıcı sevgilinin ön plana çıkardığı özelliği, güzelliğidir.

Cevrûme râzı vü şükrân üzreyiken dâ’imâ

‘Âşka mihr ü vefâ itmek ne lâyıkdur bana (Ravzî G. 28/2)

“Daima cevrim rıza gösterip şükrederken âşığa merhamet ve vefa göstermek benim için uygun değildir.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı konumunda bulunan sevgilinin ön plana çıkarmak istediği özelliği âşığa karşı vefasız ve merhametsiz oluşudur. Âşık ondan gelen eziyet ve işkenceye koşulsuz teslimiyet göstermiştir.

Bir hümâyın evc-i istignâda pervâz eylerin

Zâgveş meyl-i edânî nâ-muvâfıkdur bana (Ravzî G.28/3)

“Kanaatin, tok gözlülüğün göğünde uçmakta olan devlet kuşuyum; Karga gibi aşağılık kimselere meyl etmek bana uygun olmaz.” Bu beyitte kahraman anlatıcı sevgili; kendisini, nazın zirvesinde uçan bir hümaya benzetmiştir. Hüma, klasik Türk edebiyatında ve doğu mitolojisinde sıkça geçen, hem gerçek hem de sembolik anlamlar taşıyan bir kuştur. Halk inanışında ve edebiyatta cennet kuşu olarak bilinir. Anlatılanlara göre, bu kuş hiçbir zaman yere inmez, sürekli gökyüzünde süzülerek yaşar. Onun gölgesinin bir insana değmesi, o kişinin talihinin döneceği ve hükümdar olacağına işaret eder. Kahraman anlatıcı sevgili, kendisini ulaşılması güç bir varlık olarak gördüğü için bu teşbihi uygun görür. Kendisini hümaya benzeten kahraman anlatıcı sevgili, âşığı da kargaya benzetmiştir. Karga, genellikle olumsuz anlamlar taşıyan, hoşlanılmayan ve aşağılayıcı bir unsur olarak kullanılan bir kuştur.

Hûn-ı uşşâk itdi zeyn etrâf-ı kûyum ser-be-ser

Gâh geh seyr itmege rengîn şakâyıkdur bana (Ravzî G. 28/4)

“Âşıkların kanı semtimin etrafını baştanbaşa süsledi. Zaman zaman seyr etmeye bana renkli şakâyıkdur.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı sevgili, âşıkların dilinden düşürmediği köyünü tasvir eder. Onun köyünün etrafı baştanbaşa âşıkların kanıyla süslenmiştir. Âşıkların kanı renkli bir şakayık çiçeğine benzetilmiştir. Sevgili, bu âşıkların kanından oluşan bu şakayık çiçeğini ara ara seyretmektedir.

Ârzû-yı mihr idersen benden ey Ravzî eger

Muktezâ-yı hüsn-i bî-misl an-ı ‘â’ikdur bana (Ravzî G. 28/1)⁵⁰¹

“Ey Ravzî! Eğer benden merhamet arzu edersen emsalsiz güzellin gereği bana engeldir.” Kahraman anlatıcı konumunda bulunan sevgili; şair Ravzî’ye seslenir ve kendi emsalsiz güzelliğini ön plana çıkarır. Ravzî, bu durumda kahraman anlatıcı sevgili karşısında merhamet arzu eden bir âşık konumundadır. Sevgili, onun bu arzuna karşılık vermemesinin sebebi olarak emsalsiz güzelliğini gösterir.

3. 1. 17. Sultân

Klasik Türk şiirinde sultan, genellikle güç, otorite, aşk ve yücelik gibi temaların bir arada işlendiği önemli bir semboldür. “Sultan” terimi, yalnızca siyasi bir lider veya hükümdar anlamında değil, aynı zamanda âşık ve sevgili figürü olarak da kullanılır. Bu bağlamda, sultan kavramı Klasik Türk edebiyatında çeşitli anlamlar ve imgelerle zenginleştirilmiştir. Kahraman anlatıcı olarak “sultan”ın konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Mülk-i gam sultâniyam şâhâ ayağün topırağı

Kelle-i bî-devletümde tâc-ı devletdür bana (Hayretî G. 12/4)⁵⁰²

⁵⁰¹ Aydemir, 2007, a.g.e.

⁵⁰² Çavuşoğlu, Mehmed ve Ali Tanyeri (hızl.). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.

“Ey Padişah! Gam ülkesinin sultanıyım. Sevgilinin ayak toprağı, talihsiz başımda bana saadet tacıdır.” Kahraman anlatıcı, kendisini “gam ülkesinin sultanı” olarak tanımlar. “Mülk-i gam,” onun içinde bulunduğu keder dolu ruh hâlini ifade eder. Sultan olmasına rağmen, gamsızdan oluşan bir dünyada hüküm sürmekte ve bu hükümdarlık, onun çaresizliğini ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı aynı zamanda kendisini sevgilinin ayağının toprağı olarak tanımlayarak, sevgiliye olan derin bağlılığını ve tevazusunu dile getirir. Burada “ayağın toprağı” sevgilinin yüceliğı ve kahraman anlatıcının ona olan hayranlığıyla ilişkilendirilir. Kahraman anlatıcı, kendisini talihsiz ve mutsuz (bî-devlet) biri olarak tanımlar. Ancak, bu talihsiz başın üzerinde “devlet tacı” (mutluluk ve saadet sembolü) olduğunu söyler. Burada ironi vardır: Kahraman anlatıcı, aşkın verdiği kederi ve sıkıntıyı bir saadet ve yücelik kaynağı olarak görmektedir.

Devletinde şâh-ı ‘ışkun ben de gam sultânıyam

Ey gözüm sakkâlğ it ey âh ferrâş ol bana (Hayretî G. 13/4)⁵⁰³

“Sen aşkla dolu bir padişah isen, ben de kederin sultanıyım. Ey gözüm, gözyaşı dökerek bana su taşı, ey iç çekişlerim, acımı serip dök.” Bu beyitte kahraman anlatıcı; kendisini “gam sultanı” olarak tanımlarken, sevgiliyi “aşk padişahı” olarak nitelendirir. Sultanlık ve padişahlık, Klasik Türk edebiyatında genellikle yücelik, güç ve otoriteyi temsil eder. Ancak kahraman anlatıcı burada bu kavramları ironik bir şekilde kullanır. Sevgili aşkın padişahı olarak yüceltilirken, kahraman anlatıcı kendisini aşkın verdiği kederin ve ıstırabın sultanı olarak tanımlar. Bu, aşkı uğruna çektiğı çileyi yüceltmesinin bir göstergesidir. Kahraman anlatıcı; sevgilinin hükmettiğı aşk devletine karşılık, kederin hâkim olduğu bir dünyada bir sultan gibi yaşadığını ifade eder. Gözyaşı ve iç çekişler (âh), onun aşk yolunda çektiğı sıkıntıların birer sembolüdür. O; gözünü bir su taşıyıcısı (sakkâ), iç çekişlerini ise bir hizmetçi (ferrâş) olarak görür.

3. 1. 17. Şair

Klasik Türk şiirinde şair; sadece bir edebî sanatçı değil, aynı zamanda aşkı, güzelliğı, hayatın derin anlamlarını ve ilahî sırları keşfeden ve dile getiren bir düşünür ve anlatıcıdır. Şair, eserlerinde estetik bir mükemmeliyet peşinde koşarken, aynı zamanda hem kendi iç dünyasını hem de dış dünyayı anlamaya çalışır. Divan şiiri, oldukça kapalı

⁵⁰³ Çavuşoğlu, 1981, a.g.e.

ve sembolik bir yapıya sahip olduğundan, şair bu semboller aracılığıyla hem beşerî hem de ilahî aşkı, insanın kaderini ve varoluşun anlamını işler. Kahraman anlatıcı olarak “şâir”in konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

3. 1. 17. 1. Şairin Şairliğini Beyan Ettiği Beyitler

‘İzzetâ eş‘ardır eglencesi şâ‘irlerin

Hâme-i pür-gû gibi bir yâr-ı gâr olmaz bana (Beylikci İzzet Bey G. 8/7)⁵⁰⁴

“Ey İzzet! Şairlerin eglencesi şiirlerdir; bana konuşkan bir kalem gibi sadık bir dost olmaz.” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı şairdir. Şair konumunda bulunan kahraman anlatıcı, muhatap olarak zikrettiği ‘İzzet’e seslenmekte ve şairlerin eglencesinin şiirler olduğunu vurgulamaktadır. Akabinde bir şair için en sadık dostun tasvirini yapmaktadır. “Yâr-ı gâr” Hz. Muhammed’in hicret sırasında Sevr Mağarası’nda birlikte gizlendiği arkadaşı Hz. Ebubekir’i ifade eder. Bu olay Kur’an-ı Kerim’de Tevbe Suresi 40. ayette geçer: “İkinin ikincisi olarak mağarada iken arkadaşına, 'Üzülme, Allah bizimle beraberdir' diyordu.” Kahraman anlatıcı şaire göre en sadık dost, üretken bir kalemdir.

Haşmetâ şâ‘ir-i âlüfte-dil-i icâzım

Âşinâ-yı ezeli ma‘nî-i bîgâne bana (Haşmet G. 5/5)⁵⁰⁵

“Ey Haşmet, mucizevî sözleri olan âşık bir şairim; bilinmeyen anlamlar bana ezelden tanıdık gelmektedir.” Bu beyitte de kahraman anlatıcı muhatap konumuna yerleştirdiği Haşmet’e seslenmekte ve şairliğini beyan etmektedir. “Âlüfte-dil” ifadesi; “tutkulu, perişan gönüllü” anlamında kullanılır. “İ‘câz” ise söz sanatlarının zirvesi, özlü ve güçlü bir ifade anlamına gelir. Kahraman anlatıcı şair, kendisini bu şekilde tanımlayarak, etkileyici ve duygulu biri olarak ifade etmektedir. “Âşinâ” ve “bîgâne” kelimeleri arasında bir zıtlık vardır.

⁵⁰⁴ Şen, 1995, a.g.e.

⁵⁰⁵ Aslan, 1995, a.g.e.

Tarz-ı şîirin âşinâ-yı nükte-i esrârındır

Ey Emîrî hangi bir şâ'ir ki yirü der sana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G. 53/6)⁵⁰⁶

“Ey Emîrî! Şiirinin tarzı, sırların inceliklerine aşına olandır; hangi şair sana ulaşabilir?” şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı, mahlasına seslenerek bir iç konuşma ile şairliğini beyan eder. Kahraman anlatıcı şair; burada kendisini överek bazı özelliklerini ortaya koymaktadır. O, sırların inceliklerine vakıftır. Bu maharetini şiir tarzı şekline dönüştürmüştür. Bu özelliğinden dolayı kendisini geçebilecek herhangi bir şairin olmadığını ileri sürer.

Nâzım-ı âteş-zebânım şâ'ir-i mu'ciz beyân

Meclis-i cânânda lâyıkdır nedîm olmak bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G.

64/5)⁵⁰⁷

“Ateş dilli şiirler okuyan, mu'cizler söyleyen bir şairim; sevgilinin meclisinde nedîm olmak bana yakışır.” Kahraman anlatıcı şair; ateş gibi etkileyici ve güçlü bir söyleyişe sahip olduğunu, kelimelerin ustalıkla işlendiği bir sanat icra ettiğini ifade etmektedir. Beyitte sanatını öven kahraman anlatıcı şair; aynı zamanda bu üstün niteliklerinin, sevgilinin meclisinde bulunmaya layık olduğunu dile getirmektedir.

Tâlib-i çeşm-i suhan-gû-yı habîb olsun nola

Şâ'irem bir mehrem-i muciz edâ lâzım bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî G.

69/2)⁵⁰⁸

“Sevgilinin söz söyleyen gözünün talibi olsun ne olur? Şairim, bana mucizevî bir ifade tarzına sahip bir sırdaş gerekli.” Kahraman anlatıcı şair; “çeşm-i suhan-gû” ifadesi ile mecazî bir şekilde sevgilinin gözünün, adeta konuşan veya etkili bir şekilde kendini ifade eden bir göz olarak nitelendirir. Şair, böyle bir güzelliğin karşısında muhteşemliği ifade etmektedir. Ayrıca kahraman anlatıcı şair; kendisi aynı derinlikte sohbet edebilen bir muhataba ihtiyaç duyduğunu vurgular.

⁵⁰⁶ Serin, 2007, a.g.e.

⁵⁰⁷ Serin, 2007, a.g.e.

⁵⁰⁸ Serin, 2007, a.g.e.

3. 1. 17. 2. Şairin Kilk/Hâme/Kalem Tasviri

Şarâb-ı feyi ile bezm-i sühnde ey Sabrî

Terennüm etsem uyar kilk-i nağme-sâz bana (Sabrî Mehmed Şerîf G. 5/5)⁵⁰⁹

“Sabrî, edebiyat meclisinde ilham şarabı ile buluştuğumda, eğer terennüm etsem, nağme yapan kalemim bana uyum sağlar.” Kalasik Türk edebiyatında “kilk” Arapça kökenlidir ve anlamı “kalem”dir. Özellikle şairlerin şiirlerini yazarken kullandıkları kalemi ifade eder. Aynı zamanda mecazî anlamda “şairin yartma gücünü” ve “şiir yazma yeteneğini” simgeler. Bu beyitte “kilk” kahraman anlatıcı şairin yazı yazma aracını ve bu araçla oluşturturduğu sanatı temsil etmektedir. Kahraman anlatıcı şair; “şarâb-ı fey” ile ilham ve yaratıcı güce gönderme yapar. Bu ilhamla bezm-i sühan, yani edebî sohbet meclisinde coşkun bir şekilde şiir yazabileceğini ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı şair; kalemine güçlü, ahenkli şiirler yazma özelliğini atfediyor. Kalemiyle uyum içinde olduğu fikri, sanatçıların ilham ve yazma gücü olan güvenini simgelemektedir. “Şarâb-ı fey” ifadesinde ilham ile şarap arasında bir benzetme yapılmıştır. Beyitte geçen “şarâb”, “bezm”, “terennüm” ve “nağme” gibi kavramlar arasında bir anlam yakınlığı ve ahenk vardır.

Dem-be-dem olmakda hâmem hem-süvâr-ı mahbere

Sırrını İhyâ sen ol sehhâra sor sorma bana (İhyâ G. 6/5)⁵¹⁰

“Ey İhyâ! Kalemim daima divitin binicisi olmaktadır. Sen sırrını o sihirbaza sor, bana sorma.” “Hâme” kelimesi, Klasik Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılan bir terimdir ve “kalem” anlamına gelir. Özellikle eski dönemde yazı yazmak için kullanılan tüy kalemler bu şekilde adlandırılır. Şairler, hâme kelimesini sanatlarının bir aracı olarak sıklıkla kullanmışlardır. Kahraman anlatıcı şair, kalemini divit üzerinde sürekli çalışan bir at binicisine benzetmiştir. Kalem, burada adeta durmaksızın şiir yazan, sürekli ilhamla dolu bir araç olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı şair; sanatındaki derinliğin, kaleminin yeteneğinden geldiğini ifade eder. Sanatındaki sırların kaynağını kendisi yerine, “sihirbaz” olarak nitelendirdiği kalemine atfetmiştir. Kaleme “sihirbaz” (sahhâr) denilmesi, kalemin sanatsal gücünü ve etkileyiciliğini vurgulamak içindir.

⁵⁰⁹ Kasır, 1990, a.g.e.

⁵¹⁰ İpek, 1990, a.g.e.

Kalem, adeta büyü yapar gibi şiirler ortaya koyan bir sihirbazdır. “Süvâr” (binici) ifadesi, gerçek anlamında kullanılmamış, kalemin divit üzerindeki işlevine mecazî bir anlam katılmıştır. Beyitte “hâme” (kalem), “mahber” (divit), “süvâr” (binici) ve “sahhâr” (sihirbaz) gibi birbirine anlamca uygun kelimeler bir araya getirilerek ahenkli bir uyum sağlanmıştır.

Vasf-ı riyâz-ı hüsnünü takrîr ider yürür

Tûtî-i tab‘-ı Nâmi gibidûr kalem bana (Nâmî G. 7/7)⁵¹¹

“Güzellik bahçelerinin niteliğini yürür anlatır. Kalem bana Nâmi’in mizaç papağanı gibidir.” “Kalem” Klasik Türk edebiyatında sadece bir yazı yazma aracı değil, aynı zamanda şairin ilhamını, sanatını ve ifade gücünü sembolize eden önemli bir unsurdur. Kalem; şairin duygularını ve düşüncelerini kâğıda aktaran bir araç olmanın ötesinde, adeta şairin yaratıcı gücünün bir parçası olarak görülür. Bu beyitte de “kalem” kahraman anlatıcı şairin sanatını yücelten bir metafor olarak kullanılmaktadır. “Güzellik bahçesi” (riyâz-ı hüsn), sevgilinin güzelliklerini veya şiirin estetik dünyasını ifade etmektedir. Kalem, bu güzellikleri hareket edencesine anlatır, yani durmaksızın yazıya döker. Kahraman anlatıcı şair, kalemini neredeyse canlı bir varlık gibi tasvir etmektedir. Kalemini bir papağana benzetmiştir. Papağan, insanın söylediklerini tekrar ederek konuşma yeteneğiyle bilinir. Ancak burada papağan, şairin iç dünyasını ve ilhamını yansıtan bir mecazdır. Kalem, şairin duygu ve düşüncelerini tıpkı bir papağan gibi tekrar eder, ancak bunu sanatkârane bir şekilde yapar.

Kahraman anlatıcı şairin kilek/hâme/kalem ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Vasf-ı rûy-ı yârı tahrîr eyledükçe bâğda

Tiflîyâ kilek-i sarîr-engîz bûlbûldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi G. 2/5)⁵¹²

⁵¹¹ Karaman, Ahmet, Nâmî’nin Hüsn-i Mecâzî Adlı Dîvânı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2000.

⁵¹² Çınar, Bekir, *Tıflî Ahmed Çelebi- Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2000.

“Ey Tiflî! Bahçede sevgilinin yüzünü tasvir ettikçe, kalemim bana ilham veren bir bülbül gibi oluyor.”

İtmede levh-i dili sad-pâre-i reşk-i hasûd

Nevk-i kilik-i ma‘rife destimde nîş-terdir bana (Haşmet G. 8/3)⁵¹³

“Haset edenin kıskançlığı kalbimin levhasını yüz parça etse de, bilgi kalemimin ucu elimde bana daha keskin bir hançer olur.”

Böyle şîrînkâr eden kilik-i Hanîfâ bendeni

Hüsni-zann-ı zümre-i erbâb-ı himmetdir bana (İbrahim Hanîf G. 7/5)⁵¹⁴

“Kölen Hanîfân kalemini böyle tatlı, hoş işleri yapmaya sevkeden,, himmet sahiplerinin bana olan iyi niyetli düşünceleridir.”

Rüstem-i ser-bâzım Eşref ‘arsa-i eş‘ârda

Kilik-i tab‘ım tîğdir endîşedir cevşen bana (Eşref Paşa G. 1/6)⁵¹⁵

“Ey Eşref! Şiir alanında Rüstem gibi kahraman bir askerim; kalemim bir kılıç, düşüncem ise bana zırh gibidir.”

Eylerim hısn ü hasîn-i nazma bî-pervâ hüçûm

Kilik ile müsvedde-yi eş‘âr râyetdir bana (Fatîm G. 4/5)⁵¹⁶

“Hiç çekinmeden şiir kalesine hücum ederim; kalemimle yazdığım şiir müsveddesi ise benim bayrağımdır.”

Bende-i âl-i ‘abâyım zü‘l-fekâr-ı kilik ile

Ser-be-ser iklim-i ma‘nâ hep müsellemdir bana (Refî-i Kâlâyî G. 2/6)⁵¹⁷

“Ben, Ehl-i Beyt’in hizmetkârıyım; kalemin Zülfikar’ı (çift ağızlı kılıcı) ile tüm anlam âlemi baştanbaşa bana teslim edilmiştir.”

⁵¹³ Aslan, 1995, a.g.e.

⁵¹⁴ Aksu, 1996, a.g.e.

⁵¹⁵ Tanrıbuyuru, 2006, a.g.e.

⁵¹⁶ Soldan, 2005, a.g.e.

⁵¹⁷ Apaydın, Bilal, *Refî‘-i Kâlâyî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

Zîb-i gûş itdüm sarîrinden bu râzı hâmenün

Bir devât u bir varakdur meşreb u mezheb bana (Nâbî G. 3/6)⁵¹⁸

“Kalemin hıştırtısından bu sırrı kulağa küpe ettim. Meşrep ve mezheb bana bir divit ve bir yapraktır.”

Leb midür Nâbî k’ola ney gibi leb-rîz-i hevâ

Hâmeveş gevher-feşân ola olursa leb bana (Nâbî G. 3/7)⁵¹⁹

“Ey Nâbî! Ney gibi arzularla/havayla dolu olan bir dudak mıdır? Dudak olursa kalem gibi bana mücevher saçan olsun.”

Nâ’îlî i’câz-ı nutkumdur ki eyler ter-zebân

Hâme kim şem‘-i şebistân-ı tahayyüldür bana (Nâilî-i Kadim G. 6/6)⁵²⁰

“Ey Nâilî! Bana yeni sözler söyleten kalem bana hayalin yatak odasının mumu gibidir.”

‘İzzetâ eş‘ârdır eğlencesi şâ’irlerin

Hâme-i pür-gû gibi bir yâr-ı gâr olmaz bana (Beylikci İzzet Bey G. 8/7)⁵²¹

“Ey İzzet! Şairlerin eğlencesi şiiirlerdir. Bana çok konuşan kalem gibi Hz. Ebubekir olmaz.”

Dili söyletmez ‘abes elde kalem ey Haşmet

Sürmedir gerd-i reh-i hâme-i tahrîr bana (Haşmet G. 3/6)⁵²²

“Ey Haşmet! Kalem dili boş yere söyletmez. Yazı yazan kalemin yolunun tozu bana sürmedir.”

Zülfikâr-ı Haydarı destümde Yüsrî hâmedür

Tab‘-ı çâlâkim bu cünbişlerle Düldüldür bana (Yüsrî G. 4/5)⁵²³

⁵¹⁸ Bilkan, 2000, a.g.e.

⁵¹⁹ Bilkan, 2000, a.g.e.

⁵²⁰ İpekten, 1970, a.g.e.

⁵²¹ Şen, 1995, a.g.e.

⁵²² Aslan, 1995, a.g.e.

⁵²³ Yıldız Acar, 2001, a.g.e.

“Ey Yüsrî! Haydar’ın Zülfûkar’ı elimde kalemdir. Hareketli mizacım bu cünbüşlerle bana Döldül’dür.”

Olalı esrâr-ı hatt-ı yâre vâkîf ‘İzzetâ

Mû-be-mû ser-i sevâd-ı hâme mahremdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed G. 3/9)⁵²⁴

“Ey İzzet! Sevgilinin yazısının sırlarına vakîf olunca kalemin sihay başı tel tel bana mahremdir.”

Mûy-ı lüknetden masûn idip zebân-ı hâmemi

Hüsn-i tertîb üzre dîvânım şehâ göster bana (Refî-i Kâlâyî G. 1/5)⁵²⁵

“Ey Padişah! Kalemimin dilini kekemeliğin kılından muhafaza edip tertip güzelliğinde bana divanımı göster.”

Nasîb-i ehl-i suhan kat‘-ı râhat olmakdur

Bir oldu şakk-ı kalemle dehân-ı kâz bana (Agâh G. 3/3)⁵²⁶

“Söz ehlinin nasibi rahatı kesip atmak/bıraktır; bana kalemin çatal ucu ile makasın ağzı aynıdır.”

3. 1. 17. 3. Şairin, Nazm/ Eş‘âr/Şi‘r Tasviri

Ol hinduvâne benleri ögmek kolay mıdur

Virilmese idi lutf ile nazm-ı hasen bana (Necâtî Bey G. 16/4)⁵²⁷

“Bana lütufla güzel nazım yeteneği verilmemiş olsaydı o siyah benleri övmek kolay olur muydu?” Klasik Türk edebiyatında “nazm” genellikle şiir anlamında kullanılır. Daha özel olarak, kelimelerin ahenkli ve düzenli bir şekilde bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan edebî ifadeyi temsil eder. “Nazm” aynı zamanda şairin edebî ve estetik yeteneğini, özellikle de uyumlu ve sanatsal bir biçimde şiir yazma becerisini ifade eder. Beyitte de

⁵²⁴ Özerol, 2013, a.g.e.

⁵²⁵ Apaydın, 2007, a.g.e.

⁵²⁶ Akpınar, Şerife, *Agâh Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006.

⁵²⁷ Tarlan, 1992, a.g.e.

bu anlamıyla kullanılmıştır. Burada “hinduvâne benler” ifadesi, sevgilinin yüzündeki siyah benlere yapılan bir göndermedir. Siyah benler, sevgilinin güzelliğini tamamlayan önemli bir unsur olarak görülür. Kahraman anlatıcı şair, bu benleri övmenin büyük bir ustalık gerektirdiğini ifade eder. O, şiir yazma yeteneğini bir lütuf olarak görmektedir. Bu yetenek verilmemiş olsaydı, sevgilinin güzellik unsurlarını (örneğin siyah benlerini) övmenin imkânsız olacağını ifade eder. “Hinduvâne benler” sevgilinin yüzündeki siyah benlere yapılan bir benzetmedir. “Hinduvâne” kelimesi, “Hindî” (Hindistan ile ilişkilendirilen, siyah) anlamında kullanılmıştır ve siyah benlerin egzotik güzelliğine dikkat çeker. “Nazm-ı hasen” sadece şiir değil, aynı zamanda şairin edebî yeteneğini ve ilhamını temsil eden bir mecazdır. Kahraman anlatıcı şair; şiir yazma yeteneğini kendisinden kaynaklanmayan, ona lütufla verilmiş bir şey olarak gösterir. Bu tevazu, aynı zamanda şairin sanatını yüceltir.

Nevâ-yı ‘ışk ile bûlbûl olursa zemzeme-sâz

Bu şi‘r-i ter yetişür Nehcîyâ terâne bana (Nehcî Mustafa Dede G. 27/5)⁵²⁸

“Ey Nehcî! Aşk nağmesi ile bûlbûl bestekâr olursa bu yeni şiir bana ezgi olarak yeter.” “Şi‘r” Arapça kökenli bir kelime olup Türkçe’de “şiir” anlamına gelir. Şi‘r, yalnızca bir söz sanatı değil, aynı zamanda ahenk, anlam derinliği ve duygusal etkileycilik taşıyan sanatsal ifadeleri temsil eder. Şairlerin “şi‘r” kelimesini sıkça kullanması, sanatlarını ve ilham kaynaklarını yüceltmek için bir araç olmuştur. Bu beyitte de “şi‘r”, ahenkli ve duygusal ifadeleri temsil eder. “Bûlbûl” genellikle sevgiliye duyulan aşkı dile getiren bir mecazdır. Aşkın ve tutkunun sesi olarak görülür. Kahraman anlatıcı şair, aşkın etkisiyle bûlbûlün beste yapar gibi nağmeler söylediğini ifade eder. Aşk burada hem ilham hem de coşkunun kaynağıdır. Kahraman anlatıcı şair, yeni ve taze bir şiirin (şi‘r-i ter) kendisine bir ezgi gibi hitap ettiğini ifade etmektedir. Burada “şi‘r-i ter” sanat gücünü, yeniliği ve canlılığı temsil eder. Şair, bu taze şiirle bir ezgi oluşturabilecek güce sahiptir.

Eylerim hısn ü hasîn-i nazma bî-pervâ hücûm

Kilk ile müsvedde-yi eş‘âr râyetdir bana (Fatîn G. 4/5)⁵²⁹

⁵²⁸ Aslan, Üzeyir, *Nehcî Mustafa Dede*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

“Şiirin kalelerine pervasızca hücum ederim. Kalem ile şiir müsveddesi bana bayraktır.” “Eş‘âr” Arapça kökenli bir kelime olup “şiirler” anlamına gelir. “Şiir” kelimesinin çoğuludur ve genellikle şairin birden fazla şiirini, yani onun sanatsal üretimini ifade etmek için kullanılır. Ayrıca, “eş‘âr” şairin sanatını ve estetik değerlerini temsil eden bir terimdir. Beyitte de bu kelime, şairin yazdığı şiirlerin taslaklarını ve onların sanatındaki yerini ifade etmektedir. Kahraman anlatıcı şair, şiir sanatını bir savaş alanı gibi tasvir etmiştir. “Hısn ü hasîn” kale anlamına gelir ve sağlam, zor erişilir bir yeri ifade eder. Şair, sanatta yenilik ve zorluklara meydan okuduğunu, bu “kalelere” korkusuzca saldırdığını söylemektedir. Nazım (şiir) burada hem bir meydan okuma hem de bir mücadele alanı olarak ele alınır. Kahraman anlatıcı şair, kalemi (kilk) ve yazdığı şiirlerin taslaklarını (müsvedde-i eş‘âr) bir zafer sembolü, bir bayrak (râyet) olarak görmektedir. Şiir yazma süreci, şair için bir savaş meydanında zafer kazanma anlamı taşır ve bu zaferin sembolü, yazdığı şiirlerdir. Şairin kalemi (kilk) ve şiir müsveddesini (eş‘âr), bir bayrağa (râyet) benzetilmiştir. Bu benzetme, şairin sanatını bir zafer ve mücadele olarak gördüğünü ifade eder.

Kahraman anlatıcı şairin nazm/eş‘âr/şi‘r ile ilgili tasvirlerine yer verdiği diğer beyitlere ve diliçi çevirilerine aşağıda yer verilmiştir:

Şimdi bildim mest-i ‘aşkımsın didi ol mehlîkâ

Neşe virdi ey Emîrî çünkü eş‘ârın bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G. 67/7)⁵³⁰

“O ay yüzlü(sevgili); aşkımın şarhosun, şimdi bildim, dedi. Ey Emirî! Çünkü şiirin bana neşe verdi.”

Hayder-i Kerrâriyam meydân-ı nazmun Bâkiyâ

Nevk-i hâme Zülfekâr u tab‘ Döldüldür bana (Bâkî G. 12/5)⁵³¹

“Ey Bâkî! Şiir meydanın Hayder-i Kerrâr’ıyım. Kalemin sivri ucu bana Zülfükar, mizacım Döldüldür.”

⁵²⁹ Soldan, 2005, a.g.e

⁵³⁰ Serin, 2007, a.g.e.

⁵³¹ Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divânı*, (2. baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 108.

Dürr-i ma‘na gördi nazmum riştesinde ‘Âliya

Deldi bağrın reşk idüp her lü‘lü‘-i lâîlâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali G.

38/5)⁵³²

“Ey Ali! Her parlak inci, şiirimin ipinde anlam incisi görüp beni kıskanarak bağrını deldi.”

Dürr-i nazmım gördü deryâlar dilinde söylenir

Ey Hayâlî bende oldu lü‘lü‘-i lâîlâ bana (Hayâlî Bey G. 17/5)⁵³³

“Ey Hayâlî! Parlak inci, şiirimin incisini gördü, denizler dilinde söylenir. Bana köle oldu.”

Çalmamışdur kimse nazmun ben kadar çevgânını

Tan mıdur reşk eylese Keyhusrev-i Hâkân bana (Şemsi Paşa G. 1/2)⁵³⁴

“Şiir ciritni benim kadar kimse oynamamıştır. Hakan Keyhüsrev, bana haset etse şaşılır mı?”

‘Akd-i silk-i nazma çekdim sihr ile bir bir Kelîm

Şimdi ebkâr-ı me‘ânî cümle mahremdür bana (Kelîm G. 3/5)⁵³⁵

“Ey Kelîm! Sihir ile birer birer inci dizisi gibi nazmı düzdüm; artık anlamların tüm bakireleri bana mahremdir.”

Bu nazm-ı âteşîni kâlem itdi intihâb

Sâmî cerîde-i dil-i sad-pâreden bana (Arpaemîni-zâde Sâmî G. 5/5)⁵³⁶

“Ey Sâmî! Kalem; bana bu ateş dolu şiiri, yüz parça olmuş gönül sayfasından seçti.”

Kasr-ı ma‘nâya Garîbî istesem gâhî su‘ûd

Mısra‘-ı rengîn-i nazmım pây-ı süllemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî

Efendi G. 6/9)⁵³⁷

⁵³² Aksoyak, 1999, a.g.e.

⁵³³ Tarlan, 1992, a.g.e.

⁵³⁴ Akkaya, 1992, a.g.e.

⁵³⁵ Çelen, 1994, a.g.e.

⁵³⁶ Kutlar, 1996, a.g.e.

“Ey Garîbî! Anlam köşküne bazen yülselmek istesem şirimin renkli mısrası bana merdivendir.”

Pür-safâdır sît-i bülbül-veş gül-asâ zîb-i dest

Zevk-i gül âvâz-ı bülbül nazm-ı Haşmetdir bana (Haşmet G. 2/6)⁵³⁸

“El süsü, gül gibi bülbülün sesi gibi huzur doludur. Gülün zevki, bülbülün sesi bana Haşmet’in şiiiridir.”

Mürg-i tab’ı evcgâh-ı nazm-perver etdiren

İltifat-ı Hazret-i Tayyâr Pâşâdır bana (Sümbülzâde Vehbî G. 14/8)⁵³⁹

“Mizaç kuşunu şairliğin en yüksek noktasına getiren bana Tayyâr Paşa Hazretlerinin iltifatıdır.”

‘İzzet bu nazm-ı sâde çü ruhsâr-ı mehveşân

Mir’ât-ı sâfî tûti-i ta‘bîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed G.4/5)⁵⁴⁰

“Ey İzzet! Güzellerin yanağı gibi olan sade şiir, bana tabir papağanının saf aynası gibidir.”

Kâdirim nazm-ı sühan etmege her vâdîde

Kimse Fâzıl diyemez eyledi taklîd bana (Mehmed Fâzıl Efendi G. 2/6)⁵⁴¹

“Her mecrada söz ve şiir söyleme gücüm vardır. Kimse Fâzıl taklit eyledi diyemez.”

Şâyi itmezse Emîrî nola eş‘ârımı çarh

Şi‘ir-i nâdîde vü nâgüfteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî G. 79/5)⁵⁴²

⁵³⁷ Tosun, Erhan, *Erbillî Âmâ Yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme - Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.

⁵³⁸ Aslan, 1995, a.g.e.

⁵³⁹ Yenikale, Ahmet (hızl.), *Sünbül-Zâde Vehbî Divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁵⁴⁰ Özerol, 20013, a.g.e.

⁵⁴¹ Koyuncu, 2007, a.g.e.

⁵⁴² Serin, 2007, a.g.e.

“Ey Emirî! Felek benim şiirletimi ünlü etmezse ne olur? Daha önce söylenmemiş, nadir şiiri bana çok gördü.”

Vâkıf-ı esrâr-ı ‘aşkım Nâilâ eş‘ârda

Âşık-ı şûrîdeyim manâ nihân olmaz bana (Nâil Abbas Paşa G. 2/5)⁵⁴³

“Ey Nâil! Şiirlerde aşkın sırlarına vakıfım. Perişan aşığım, bana anlam gizli olmaz.”

Vâkıf-ı ilm-i rûsûm ‘ârif-i sırr-ı ‘ulûm

Şi‘r-şinâsân-ı Rûm tıfl-ı debistân bana (Şeyh Mehmed Nazmî G. 11/6)⁵⁴⁴

“Resmi ilimlere vakıf, ilimlerin sırrını bilen, Anadolu’nun şairleri benim için okul çocuğudur. “

Vâlî-i sâhib-kırân-ı şehr-i şi‘rem Hasmîyâ

Mansıbım fermân-ı İzidle mukarrerdir bana (Hasmî G. 5/7)⁵⁴⁵

“Ey Hasmî şiir şehrinin ktlü valisiyim. Makamım bana Allah’ın fermanı ile bildirilmiştir.”

Hayrî sevâd-ı şi‘r-i terüm sürme-reng iken

Bülbül figân ile nice enbâz olur bana (Hayrî G. 7/5)⁵⁴⁶

“Ey Hayrî! Yeni şiirimin karalamsı sürme renginde iken bülbül feryat ile bana nasıl arkadaş olur.”

Gûş eden hayret ile mest-i müdâm oldu Hanîf

Şi‘rinin nüshası efsûn-ı kitâb oldu bana (İbrahim Hanîf G. 13/5)⁵⁴⁷

“Ey Hanîf! Dinleyen şaşkınlıkla şarabın şarhoşu oldu. Şiirinin nüshası bana kitabın büyüüsü oldu.”

⁵⁴³ Kırıcı, 2006, a.g.e.

⁵⁴⁴ Bektaş, Halime, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.

⁵⁴⁵ Selçuk, 2007, a.e.g.

⁵⁴⁶ Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebi şahsiyeti, Dîvânı’nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1999.

⁵⁴⁷ Aksu, 1996, a.g.e.

Eylemez fındık kadar raġbet Hezârî űi‘r me

Tırs -i d v neyem zencîr k r itmez bana ( brahim Tırs  G.7/8)⁵⁴⁸

“Hezârî ű irime fındık kadar raġbet etmez. Divane Tırs yim, bana zincir fayda etmez.”

     m akarsu gibid r Tırsiy 

M hted  oldu hidâyet bana ( brahim Tırs  G. 9/7)⁵⁴⁹

“Ey Tırs !   irim akarsu gibidir. Hidayet bana uydu.”

  -ı âteş-b rum ey meh necm-i sakıbdur yeter

Mahlas-ı űi‘r m  ih b  olduĖı şöhret bana ( ih b  G. 23/5)⁵⁵⁰

“Ey Ay (sevgili)! Ateş yağdıran ahım bana s k b yıldız olarak k fidir; zaten benim mahlasım da kayan yıldız anlamındaki  ihab ’dır.”

V li bu tab‘ ile nice    fte olmayam

Ahb b  düşmen eyledi űi‘r u gazel bana (Val -i Amedî G. 8/5)⁵⁵¹

“Ey Vali, bu  airlik yaratılışı ile nasıl çılgın olmayayım, bu şiir ve gazellerim bana dostları/şair arkadaşlarımı düşman etti.”

  -i   ık kalbile ya ‘ar  olur ya  er‘ olur

Zahid  men‘ itme űi‘r esbâb-ı zinetdur bana (Fütûhî G. 1/3)⁵⁵²

“    n şiiri kalb sanatı ile ar  ya da tersi olan  er‘ olur; ey zahid, şiir benim için s s sebebidir, yasaklama!”

Sihr-i űi‘r-i köhne-tarzı Fevzî mahv itsem n’ola

Mûsi-i ma’n yem   i‘c z mahremd r bana (Fevzî G. 12/5)⁵⁵³

⁵⁴⁸ Yılmaz, 2001, a.g.e.

⁵⁴⁹ Yılmaz, 2001, a.g.e.

⁵⁵⁰ Yıldız, 1999, a.g.e.

⁵⁵¹ Okur, Mustafa, *Dîvân-ı V li-i Amedî (Hayatı – Eserleri – Edebî Kişiliği)*, (Yayımlanmamış Yüksek LisansTezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2006.

⁵⁵² Tokel, 1993. a.g.e.

⁵⁵³  en deyici, 2006, a.g.e.

“Ey Fevzî! Eski tarz şiirin büyüsunü mahvetsem ne olur? Mana Musa’sıyım, mucize benim mahremimdir.”

Ey Nahîfî böyle bir şi‘r-i letâfet-bahş ile

Çok mıdur ahhâba ‘arz-ı imtiyâz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi G. 25/5)⁵⁵⁴

“Ey Nahîfî! Letafet bağışlayan böyle bir şiir ile dostlar/diğer şairler bana ayrıcalıklı davransalar çok mu görülür?”

3. 1. 18. Tûtî

Klasik Türk şiirinde tûtî genellikle parlak renkli bir kuş olan tüyü ya da tutku anlamına gelen sembolik bir varlık olarak karşımıza çıkar. Tûtî; özellikle aşk, güzellik ve hayatın geçiciliği temalarıyla ilişkilendirilir ve bu bağlamda çok çeşitli anlam katmanları taşır. Tûtî, genellikle aşkın ve güzelliğin sembolü olarak kullanılır. Şairler, tûtînin zarif görünümünü ve renklerini, sevgilinin güzelliği ile karşılaştırarak, aşkın estetiğini vurgular. Tûtî, sevdiği kişinin ruhunu ve güzelliğini simgeler. Tûtî, özgürlüğü ve uçmayı temsil eden bir figür olarak da tasvir edilir. Bu bağlamda, aşkın sınırsızlığı ve ruhun özgürleşmesi gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Âşık; tûtînin uçuşunu izleyerek, aşkının ve ruhsal özgürlüğünün derinliğini hisseder. Tûtî, aşkın getirdiği tutku ve hasret duygularını da yansıtabilir. Âşık, tûtînin renkleri ve güzelliği aracılığıyla, sevdiğine olan özlemine ve bu özlemden kaynaklanan iç çatışmalarını ifade eder. Tûtî, âşık için bir simge olur ve aşkın yoğunluğunu temsil eder.⁵⁵⁵ Kahraman anlatıcı olarak “tûtî”nin konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Tûtîyim ben sükkerim la‘l-i leb-i cânândır

Görmedikçe rûyunu asla karar olmaz bana (Mehmed Fâzıl Efendi G. 4/3)

“Ben papağanım, şekerim sevgilinin dudağının kızıllığıdır. Yüzünü görmedikçe benim için huzur asla olmaz.” Kahraman anlatıcı; kendisini bir papağan gibi tatlı sözlü,

⁵⁵⁴ Alpay, 1992, a.g.e.

⁵⁵⁵ Güler, Zülfi, “Divan Şiirinde Papağan”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 /Mart 2014, (1), ss. 61-71.

sevgilinin güzelliğiyle beslenen ve ona hayran bir varlık olarak tanımlar. “Sükker” (şeker), papağanın en sevdiği şeydir ve burada mecaz yoluyla sevgilinin dudağına atfedilir. “La‘l-i leb” (dudağın kıvrılığı), sevgilinin güzelliğini ve aşkın kahraman anlatıcı için ilham kaynağı olduğunu ifade eder. Onun söz söyleme gücü ve mutluluğu, sevgilinin dudağının güzelliğinden gelir. O; sevgilinin yüzünü görmeden huzur bulamayacağını, mutlu olamayacağını ifade eder. “Rûy” (yüz), sevgilinin güzelliğinin ve varlığının sembolüdür.

3. 1. 19. Yûsuf

*“İsrailoğulları peygamberlerinden Yakup peygamberin oğludur. Kur'anı Kerim’de hayatı hakkında bilgi verilen peygamber Divan edebiyatında da adı sıkça zikredilen isimlerdendir. Hz. Süleyman gibi hem peygamber hem de sultanlık yapmıştır.”*⁵⁵⁶

Yusuf karakteri, Kur'an'daki Yusuf kıssasından esinlenerek büyük bir estetik ve ahlakî sembol olarak kullanılır. Hz. Yusuf; güzelliği, iffeti, sabrı ve çektiği sıkıntılarla Divan şiirinin önemli kahramanlarından biridir. Onun hikâyesi, bir yandan aşk ve güzelliği simgelerken, diğer yandan sabır, sadakat ve zorluklara göğüs germe temalarıyla işlenir. Yusuf'un güzelliği sıklıkla vurgulanır. Hz. Yusuf, eşsiz güzelliğiyle tanınan bir peygamberdir ve bu güzellik, şiirlerde sevgilinin güzelliği ile kıyaslanarak anlatılır. Yusuf'un güzelliği; mecazî aşkın zirvesini temsil ederken, aynı zamanda ilahî güzelliğin bir yansıması olarak da yorumlanır. Şairler, Yusuf'u sevgilinin yüz güzelliği, saç, gözleri gibi unsurlarla ilişkilendirerek, onun güzelliğini bir ideal olarak tasvir ederler.

Yusuf kıssasının bir diğer önemli unsuru, Züleyha'nın aşkı ve Yusuf'un iffetini koruma mücadelesidir. Klasik Türk şiirinde bu tema, aşkın getirdiği zorluklar, ahlakî sınavlar ve iffet gibi kavramlarla birlikte işlenir. Yusuf'un, Züleyha'nın yoğun aşkına rağmen iffetine sahip çıkması, sabrın ve Allah'a bağlılığın bir simgesi olarak kabul edilir. Bu yönüyle Yusuf, ilahî aşkın ve manevî değerlerin temsilcisi olarak da şiirlerde yer bulur. Ayrıca Yusuf'un, kardeşleri tarafından kıskanılarak kuyuya atılması ve oradan çıkarılarak Mısır'da önemli bir mevkiye gelmesi, sabır ve tevekkülün sembolü olarak ele alınır. Kuyu metaforu, Klasik Türk şiirinde sıkça kullanılır ve aşkın ya da dünyanın

⁵⁵⁶ Aydoğdu, Eyüp, *Süheylî Divanı'nda Tipler ve Kişilikler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Düzce Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Düzce 2018, s. 149.

karanlık, zorlu yanlarını simgeler. Yusuf'un kuyuya düşmesi, aşkın yolculuğunda çekilen sıkıntıları anlatmak için güçlü bir semboldür; Yusuf'un bu sıkıntılardan sonra yücelmesi ise, aşk yolundaki sabrın sonunda gelen manevî yükselişi ifade eder. Kahraman anlatıcı olarak "Yusuf"un konuştuğu ve kendisine yönelik bilgiler aktardığı beyitlere ve açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

Yûsuf-ı Mısram ki kaldum çâh-ı 'ışk içre garîb

Bir enîsim yok ki zindânda ola mihmân bana (Muhammed Hulûsî G. 3/4)⁵⁵⁷

"Mısır şehrinin Yûsuf'uyum ki aşk kuyusu içinde garip kaldım. Bir dostum yok ki bana zindanda misafir olsun." Bu beyitte kahraman anlatıcı, kendisini "Yusuf-ı Mısır" (Mısır'ın Yusuf'u) olarak tanımlayarak Yusuf Peygamber'in hayatındaki çilelerle kendi aşk yolunda çektiği sıkıntıları özdeşleştirir. Yusuf Peygamber; Kur'an'da güzelliği, iffeti ve sabrı ile bilinen bir figürdür. Züleyha'nın iftirası sonucu kuyuya atılması ve zindanda çektiği çileler, sabır ve teslimiyetin simgesi hâline gelmiştir. Kahraman anlatıcı, kendisini Yusuf'un çilesini çeken bir âşık olarak tasvir eder ve "çâh-ı aşk" (aşk kuyusu) ifadesiyle aşk yolunda içine düştüğü yalnızlığı ve çaresizliği dile getirir. Kahraman anlatıcının içinde bulunduğu bu durum yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda manevî bir zindanı ifade eder. Aşk, burada hem bir yücelik hem de insanı derin çilelere sürükleyen bir durum olarak tasvir edilmiştir. Kahraman anlatıcı, bu zindan metaforu ile aşkın yalnızlığını ve ıstırabını ifade eder. Ayrıca, bu yalnızlık içinde bir dostunun bulunmayışı, aşk yolunda çektiği çilenin katlanılmaz hâle geldiğini vurgular. "Mihmân" (misafir), burada yalnızlık içinde bir dostun veya bir tesellinin varlığına duyulan özlemi simgeler.

Çâk çâk-ı dest-i âzâr-i sitemdür dâmenüm

Yûsuf-ı Mısır-i gamam dünyâ Züleyhâdur bana (Yenişehirli Avnî Bey G. 1/4)⁵⁵⁸

"Eteğim zulmün inciten elinde parça parça olmuşudur. Gam şehrinin Yûsuf'uyum, dünya bana Züleyhâ'dır." şeklinde diliçi çevirisini yaptığımız beyitte kahraman anlatıcı; aşk yolunda çektiği eziyetleri, eteğinin zulüm ve sitemin elinde parçalanmasıyla ifade eder. "Dâmen" (etek), burada onun sabrını ve mazlumluğunu

⁵⁵⁷ Küçükarıkan, 2006, a.g.e.

⁵⁵⁸ Turan, 1998, a.g.e.

temsil eder. Zulmün ve haksızlığın, aşk yolunda eteğini (onurunu) parçalaması, onun aşk uğruna katlandığı çilelerin büyüklüğünü simgeler. Kahraman anlatıcı, kendisini gam ülkesinin Yusuf'u olarak tanımlar. Bu, onun aşk yolunda çektiği sıkıntılarla Hz. Yusuf'un yaşadığı çileler arasında bir benzerlik kurduğunu gösterir. Yusuf'un; Züleyha'nın aşkı yüzünden çektiği çileler, kahraman anlatıcının gam dolu dünyadaki yalnızlığı ve çilelerine benzetilmiştir. "Dünya Züleyha'dır" ifadesi, dünyanın tıpkı Züleyha gibi kahraman anlatıcının hayatını zorlu bir çileye dönüştürdüğünü ifade eder. Züleyha burada hem aşkın kaynağı hem de acının ve haksızlığın sembolü olarak kullanılmıştır. Hz. Yusuf kısasına telmih yoluyla yazılmıştır. Dâmen, çâk çâk, Yûsuf-ı Mısır ve Züleyhâ kavramları birbirine bağlı kavramlardır(tenasüp). Kahraman anlatıcı, kendisini gam şehrinin Yûsuf'una benzetmiştir(teşbih). Dünya ise ona sahip olmaya çalışan, kendi hevası uğruna Yûsuf'un gömleğini parçalayan Züleyhâ' benzetilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma; Klasik Türk edebiyatının önemli bir ürünü olan gazelleri, özellikle “bana” redifiyle yazılmış örnekler üzerinden inceleyerek, gazelerde kahraman anlatıcının nasıl bir rol üstlendiğini ve estetik yapının nasıl oluşturulduğunu analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma sürecinde ulaşılan bulgular, hem Klasik Türk edebiyatının tematik zenginliğini hem de kahraman anlatıcının gazelerdeki etkileyici rolünü ortaya koymuştur.

Bana redifli gazelerde kullanılan kahraman anlatıcı tipleri (âşık, sevgili, rind, Mecnûn, vb.) aracılığıyla, gazelin duygusal atmosferinin ve anlam dünyasının nasıl şekillendiği ortaya konmuştur. Kahraman anlatıcı sadece bir “duygu taşıyıcısı” olmaktan öte okuyucuyla eser arasında güçlü bir bağ kuran, gazele tematik bir derinlik kazandıran ve gazelin estetik değerini artıran bir tip olarak varlık bulmuştur.

Çalışmanın Sonuçları

Çalışmada toplam 214 divana ulaşılmış ve divanlar taranmıştır. Taranan divanların 140’ında “bana” redifli gazel tespit edilmiş, 74 divanda ise “bana” redifli gazel tespit edilmemiştir. “Bana” redifi bulunan 140 divanın her biri farklı şaire aittir. Bu divanlarda “bana” redifli toplam gazel sayısı 508’dir. Gazellerin toplam beyit sayısı ise 3013’tür. Tespit edilen gazellerin 1’i 13. yüzyıla, 20’si 15. yüzyıla, 164’ü 16. yüzyıla, 113’ü 17. yüzyıla, 89’u 18. yüzyıla, 122’si de 19. yüzyıla aittir. 14. yüzyıla ait “bana” redifiyle yazılmış herhangi bir gazel tespit edilememiştir. Taranan divanlar arasında “bana” redifini kullanarak en fazla gazel yazan şairin 19. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Ali Emirî olduğu tespit edilmiştir. “Bana” redifini kullanarak toplam 38 gazel yazmıştır. Onu 30 gazelle 16. yüzyıl şairlerinden Edirneli Nazmî takip etmektedir. Redif olarak sadece “bana” kelimesinin kullanıldığı gazel sayısı 220’dir. En çok kullanılan diğer redif ise 145 gazel ile “-dUr bana” redifidir. Bana redifli gazellerin 345’inde kullanılan “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” aruz kalıbının en çok kullanılan kalıp olduğu tespit edilmiştir. Onu 53 gazelde kullanılan “Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün” kalıbı takip etmiştir. Çalışma bu veriler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

İncelenen 508 gazelde kahraman anlatıcı tipleri, şairlerin duygu ve düşüncelerinin metindeki temsilcileri olarak dikkat çekmektedir. Bu anlatıcılar; gazelin temasını belirlemiş, gazellerin birer “anlatı aracı” haline gelmesine olanak tanımışlardır.

İncelenen gazelerde 18 farklı kahraman anlatıcı tipi tespit edilmiştir. Bu kahraman anlatıcı tipleri; âşık, abdâl, bende, bülbül, Cebraîl, derviş, eşek, Ferhâd, Hüsrev, kul, Mecnûn, pâdişâh, rind, sevgili, sultân, şair, tûti, Yûsuf şeklindedir. Gazellerin çoğunda kahraman anlatıcı, âşık olarak varlık bulmuştur.

Kahraman anlatıcı âşık; kendisini baştan ayağa yaralı, inleyip feryat eden, yaşlı ve garip, rüsva olmayı bir değer bilen, büyülerden ve tılsımlardan etkilenmeyen, sevgilinin sokağının başını mesken edinmiş, perişan yaratılışlı, Beytû'l-Hazen'de konaklayan, zalimin zehrinden etkilenmeyen, sevgiliyi düşünmekten geri durmayan, Peygamber'i sevmeyi din ve iman olarak gören, sevgiliye kavuşmak gibi bir hayali olmayan, masivaya gönül vermeyen, ağlayıp inlemeyi ezeli bir meziyet gibi zikreden, yolunu kaybetmiş, kalbi parlak bir kandil olan, gül yüzlü sevgiliye âşık, keder çölünün Mecnun'u ve bela dağının Ferhat'ı, gülün eziyetine katlanan bülbülü, aşkın hallerinden mahzun olmayan biri olarak tasvir eder. Bu tasvirler doğrudan kahraman anlatıcı âşık tarafından yapıldığı için önemlidir. Abdal anlatıcı; kendisini eski tekkede bir hasıra sahip olamamış, çıplak bir âşık, aşkının nüktesinde abdâl olmuş biri olarak tasvir eder. Bende-anlatıcı; kendisini büyük hükümdarın (Allah'ın veya padişahın) kölesi, Şah İsmail Han'ın kulu, güzellik şahının (yüce kişinin) kulu, aşkın kölesi, şahlar şahının kulu, dünyaya sığınak olan şaha bağlı bir kul, çaresiz köle, harabat pirinin kulu, aşk kapısının kulu, Ehl-i Beyt'in hizmetkârı olarak tasvir etmiştir. Bülbül anlatıcı; kendisini inleyen bülbül, belagat bahçesinin bülbülü, gül bahçesinde nefesi tutulmuş bülbül, şevk bülbülü, ateş sesli bülbül, Naim bahçesinin bülbülü, aşk bahçesinin bülbülü, perişan bülbül olarak tasvir etmiştir. Cebraîl anlatıcı; kendisini düşüncenin Meryem'ine mahrem ve düşüncenin Cebrail'i olarak tasvir etmiştir. Derviş anlatıcı; kendisini görünüş itibari ile derviş, cevher itibari ile padişah olarak tasvir eder.

Kahraman anlatıcı eşek; kendisi dört ayaklı, yular bahşedilmeyen, gayret palanı ile eziyet taşı çeken, nalsız, amacı murat kösteğini kırmak olan, hal diliyle feryat eyleyen, arpa verilmeyen, huzur bulmayan, sahibinin de eşek olduğunu ifade eden, kendisine otlak olarak ganimet verilmeyen bir kişilik olarak tasvir eder. Ferhâd anlatıcı; kendisini

bela dağının Ferhad'ı, aşk okulundaki Ferhad olarak tasvir etmiştir. Hüsrev anlatıcı; kendisini, ülkesi gam olan aşkın Hüsrev'i olarak tasvir etmiştir. Kul anlatıcı; kendisini Mevla'nın değersiz kulu, aşka kul olan, şahın kulu, düşmanlara yara açan bir fedai, kimsesiz bir kul, Mısırlı azizin kulu, güneş yüzlü ay çehreye kul olan, padişahlar padişahına kul olan, Anadolu'da bir şaha kul olan, Hakk'a kul olan, Niyâzî'nin kulu olan biri olarak tasvir etmiştir. Mecnûn anlatıcı; kendisini gurbette, çölleri dolaşan, dağın eteklerini mesken edinen, aşkın Mecnûn'u, Leylâ gelse de huzur bulamayan, nasihat kar etmeyen, her dünya güzelinin Mecnûn'u, ay gibi güzel sevgilinin Mecnûn'u, ikinci Mecnûn, farklı bir Mecnûn, nadir bir Mecnûn olarak tasvir etmiştir. Pâdişâh anlatıcı; kendisini anlam ülkesinin padişahı olarak tasvir etmiştir. Rind-anlatıcı; kendisini bilge, rezil, kalender meşreb, ayyaş, meyhane köşesini mesken edinen, şarap içen, mutluluk düşmanı, rüsva bir kişi olarak tasvir eder.

Sevgili anlatıcı; kendisini güzellik kaftanı giymiş bir peri, güzellik bahçesinin Azra yanaklı goncası, âşıklarına daima zulüm ve eziyet eden, cümle âlemin kendisine âşık olduğunu ifade eden, âşığa merhamet ve vefa göstermenin kendisi için uygun olmayacağını düşünen, nazın zirvesinde uçan bir Hüma olduğunu belirten, köyünün etrafı âşıkların kanı ile süslenmiş bir kişi olarak tasvir eder. Sultân-anlatıcı; kendisini gam ülkesinin sultanı, kederin sultanı olarak tasvir etmiştir. Şair-anlatıcı; kendisini eğlencesi şiir olan, özlü sözler söyleyen, tutkulu yüreği olan, daha önce yazılmış şiirlere aşına olan, şiirin tarzını bilen, sırların inceliklerine aşına, ateş dilli şiirler yazan, mucizeler söyleyen biri olarak tasvir eder. Tûfî anlatıcı; kendisini, sevgilinin dudağının kıızıllığını şeker olarak benimsemiş bir papağan olarak tasvir eder. Yûsuf anlatıcı; kendisini Mısır şehrinin Yûsuf'u, aşk kuyusu içinde garip kalmış, gam şehrinin Yûsuf'u olarak tasvir etmiştir.

Padişah, sultan ve Hüsrev kelimeleri eş anlamlı kelimeler olmasına rağmen yapılan incelemelerde padişah kelimesi daha çok şairin şairliğini övmek için anlam ile ilgili kavramlarla kullanılırken, sultan kelimesi gam ve keder gibi kavramlar ile ön plana çıkarılmış, Hüsrev kelimesi ise aşk ile ilgili kavramlarla birlikte zikredilmiştir. Bu tespit ile ilgili detaylı bir çalışma yapılabileceği kanısı hâsıl olmuştur.

Çalışmanın Katkıları

Bu tez ile “tip” kavramlarına yönelik yapılan çalışmalar genişletilmiş, Klasik Türk şiirine farklı bir yaklaşım biçimi ortaya konmuştur. Özellikle üslup alanına yönelik yapılacak çalışmalara kaynaklık edebilecek gazeller bir araya toplanmıştır. Şairin metindeki sözcüsü olan, onun tercihleri doğrultusunda bir tutum sergileyen kahraman anlatıcı tiplerinin gerek kendilerine yönelik tasvirleri gerekse de dış dünyaya dair gözlemleri ortaya konmuştur.

Öneriler

1. Klasik Türk şiirinde diğer redif türleriyle yazılan gazeller de benzer bir şekilde incelenerek, Divan şiirinin çok yönlü bir yaklaşımla daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanabilir.
2. Anlatıcı tipolojilerinin farklı dönemlerdeki değişim ve dönüşümleri üzerine odaklanacak çalışmalar, Divan edebiyatı incelemelerinde yeni perspektifler sunabilir.
3. Gazelerde kahraman anlatıcı tiplerinin diğer edebiyat biçimleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınması, bu türün farklı ölçeklerle değerlendirilmesini mümkün kılabilir.
4. Gelecekteki çalışmalar, farklı rediflerle yazılmış gazelerde anlatıcının rolünü daha detaylı bir şekilde inceleyebilir. Ayrıca “bana” redifli gazelerde tasavvufi temaların nasıl işlendiği ve bu temaların kahraman anlatıcıya nasıl bir boyut kazandırdığı üzerine derinlemesine analizler yapılabilir. Bu bağlamda, gazelerde kullanılan dilin ve benzetmelerin de kapsamlı bir şekilde ele alınması, Divan şiirinin anlam dünyasına daha geniş bir bakış sunacaktır.

Bu çalışmada, Klasik Türk şiirindeki “bana” redifli gazellerin, kahraman anlatıcının duygusal dünyasını ifade etmekte nasıl bir araç olarak kullanıldığı ve bu redifin gazelin anlam dünyasına yaptığı katkılar ortaya konulmuştur. “Bana” redifi, gazellerin duygusal yoğunluğunu ve estetik değerini artıran bir unsur olmuştur.

Sonuç olarak Klasik Türk şiirindeki gazellerin estetik gücü, anlatıcının bakış açısı ve dilsel özelliklerle bir bütün hâlinde anlam kazanır. Bu çalışmayla, “bana” redifli

gazelerde kahraman anlatıcının rolünün, gazelin duygusal ve tematik derinliğine yaptığı katkılar net bir şekilde ortaya konmuştur. Anlatıcının bireysel deneyimi üzerinden yaratılan evrensel mesajlar, bu gazellerin zamandan bağımsız edebî bir değer taşımasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Barış Berhem, *Aka Gündüz'ün Metinlerinde Anlatıcı Muhatap İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 2015
- Açıl, Berat, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.
- Adaş, Emine, *Sutûrî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.
- Admış, Aysel, *Akif Divanı (İnceleme Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2007.
- Akgün, Ömer Faruk (hızl.), *Divan Edebiyatı*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/divan-edebiyati> [ET: 12.11.2023]
- Akkaya, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1994.
- Akkaya, Mehmet, *Şemsi Paşa Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 1992.
- Akkuş, Metin (hızl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Akpınar, Şerife, *Âgâh Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006.
- Aksoyak, İ Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1999.
- Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.
- Aktaran Jahn, Mafred, *Anlatıbilim: Anlatı Teorisi El Kitabı*, çev. Bahar Dervişcemaloğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- Aktaş, Şerif, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*, Bilge Kültür-Sanat Yayınevi, (1. Baskı), İstanbul, 1984.

- Alıcı, Lütü ve Alıcı, Gülcen, *Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş, 2013.
- Alıcı, Lütü, *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî*, (1. baskı), FA AJANS, Kahramanmaraş, 2010.
- Alkan, Serhan, *Şeyh Mustafa Zekâyî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı* (İnceleme-Tenkidli Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1993.
- Alpay, A. İrfan, *Nahîf Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.
- Altınok, Mevlüt, *Rıfkî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.
- Apaydın, Bilal, *Refî'-i Kâlâyî Dîvânı* (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.
- Aslan, Mustafa, *Haşmet Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1995.
- Aslan, Üzeyir, *Nehcî Mustafa Dede*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.
- Atik, Arzu, *Celîlî Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2003.
- Ayaz, Hayrettin, *Kanbalakzâde Hazmî Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1987.
- Aydemir, Yaşar, *Behîştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.
- Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşikkitabevi, Ankara 2007.
- Aydoğdu, Eyüp, *Süheyli Divanı'nda Tipler ve Kişilikler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Düzce Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Düzce 2018.
- Ayverdi, Gökhan, *Nev'izâde Atâyî Divanı'nda Anlatıcı Âşık Tipi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 2021.

- Azar, Birol, *Türabî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.
- Bayındır, Şeyda, *Şehdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.
- Bayrak, Cemal (hızl.), *Sehâbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194338/sehabi-divani.html> [ET: 22.11.2022]
- Bayram, Sibel, *Azbi Baba Hayatı – Eserleri - Sanatı ve Divanı* (İnceleme-Tenkitli Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 2006.
- Bektaş, Halime, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.
- Bilgin, A. Azmi (hızl.), *Ümmî Sinan Divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.
- Biltekin, Halit, *Şeyhî Divanı İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2003.
- Biltekin, Halit, *Şeyhî Divanı İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2003.
- Biltekin, Halit, *Vaka ‘a-nüvis Râşid Efendi ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1993.
- Boranoğlu, Turan, *Bursalı Rahmî Çelebi Divanı’nın Tahlili* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ, 1997.
- Bulan, Halil İbrahim, *Taybî Mehmed Çelebi Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği-Dîvânının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.
- Buran, Ahmet, *“Türkçede İsim Çekim Ekleri”*, Türk Gramerinin Sorunları 2, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1999.
- Cansever, Sıddık, Eğribozlu *Mehmed Emin Sırrî Hayatı, Eserleri, Dîvânının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

- Çağlı, Adnan, *Vişne-zâde İzzeti*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1990.
- Çakıcı, Bilal, *Fedâî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005.
- Çakır, Mümine, *Kavsî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.
- Çavuşoğlu, Mehmed ve Ali Tanyeri (hızl.). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.
- Çelen, Ahmet, *Kelîm-Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1194.
- Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2009.
- Çıkla, Selçuk, *Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*, Hece Türk Romanı Özel Sayısı, yıl 6, 2002.
- Çınar, Bekir, *Tıflî Ahmed Çelebi- Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2000.
- Darıcık, Murat, *Nazîf Divanı, (Trasnkripsiyonlu Çeviri ve Metin İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2006.
- Demir, Recep, *Kazım Paşa Hayatı, Eserleri, Şairliği (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van 1999.
- Demirci, Jale Talan, *Kişverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 1994.
- Demirel, Şener (hızl.), *Şehrî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2004.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- Doğan, Muhammet Nur (hızl.), *Avnî (Fatih) Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022])

- Dönmez, Abuzer, *Azım Divanı (inceleme- metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.
- Dursun, Mesut, *Nihanî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1990.
- Eğri, Sadettin, *Şühûdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1989.
- Ekici, Hatice, *Sahhâf Rüşdî ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 2006.
- Elmas, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 1997.
- F., Kırbaç, *Âşık Çelebi Divânı*, <http://www.kulturturizm.gov.tr/> (12.12.2022).
- Gökalp, Halûk, “*Tecride Gizlenen Anlatıcı ve Divan Şiiri Anlatıcı Tipolojisinde Yeni Tipler*” Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, 2009.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fuzûlî Dîvânı*, (2. baskı), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1961.
- Gülhan, Abdülkerim, *Nâzikî Dîvânı* (Karşılaştırmalı Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1989.
- Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâ'î: Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı*, (1. Baskı), Ankara 2002.
- Harmancı, M. Esat, *Süheylî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2007.
- Hatipoğlu, Vecihe, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., 2. baskı, Ankara, 1972.
- İpek, Ali, *İhyâ Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1990.
- İpekten, Haluk, *Nâ'îlî-i Kadîm Dîvânı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.
- Kaçalin, Mustafa K. (hızl.), *Ahî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Kahraman, Asiye, *İshak-zâde Zuhûrî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2002.
- Kaplan, Hasan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

- Kaplan, Mahmut (hızl.), *Neşâtî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Kara, Abdullah, *İzzî Divanı (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.
- Karahan, Abdülkadir, *Figânî ve Divançesi*, (1. baskı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1966.
- Karahan, Leyla, *Türkçede Sözdizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.
- Karakaş, Esmâ, *Racûlî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.
- Karaköse, Saadet, *Nev'i-zâde Atayî Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1994.
- Karaman, Ahmet, *Nâmî'nin Hüsn-i Mecâzî Adlı Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2000.
- Karlıtepe, Mustafa, *Kelâmî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.
- Kasır, Hasan Ali, *Esrâr Dede – Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânının Karşılaştırmalı Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1996.
- Kasır, Hasan, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1990.
- Kavruk, Hasan (hızl.), *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.
- Kaya, Bayram Ali (hızl.), *Azmizâde Hâletî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Kaya, Bayram Ali (hızl.), *Osman Nevres Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]
- Kılıç, Filiz (hızl.), *Âşık Çelebi Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [erişim tarihi: 22.11.2022]

- Kılıç, Muharrem, *Münîf Antakî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkidli Metni ve İncelemesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1995.
- Kırbyık, Mehmed, *Ferrî Mehmed – Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1994.
- Kırıcı, Ahmet, *Nail Abbas Paşa'nın Hayatı, Sanatı ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme - Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 2006.
- Kırkılıç, *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı, Edebî Kişiliği Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.
- Koç, Nagihan, *Hâfız Mehmed Sebâtî Divânı' nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.
- Koçak, Fatma, *Fâik Mahmud ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.
- Koparan, Birgül, *Cem'î-Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (4. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Koyuncu, Mehmet, *Mehmed Fâzıl Efendi Dîvânı'ndaki Gazeller (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.
- Kutlar, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Sâmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996.
- Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divânı*, (2. baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 108.
- Küçükarkan, Nergün, *Muhammed Hulûsî'nin Divançesi (Metin-İnceleme-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 2006.

- Külekçi, Numan, *Ganî-zâde Nâdirî*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.
- M. N., Doğan, *Avnî (Fatih) Dîvânı*, <http://www.kulturturizm.gov.tr/> (12.12.2022).
- Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Mengi, Mine, *Mesihî Divanı*, (2. Baskı) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2014.
- Mum, Cafer, “Koca Râgıp Paşa’nın “Söyler” Redifli Gazeli Üzerine Üslûp İncelemesi” Türk Dünyası Araştırmaları, 118/Mart-Nisan 2018, (233), ss. 105-122.
- Mum, Cafer, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme – Tenkidli Metin – Cinaslar Sözlüğü)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2004.
- Okatan, Halil İbrahim, *Kafzâde Fâ’îzi Hayatı Eserleri Sanatı-Tenkitli Dîvân Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Eski Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 1995.
- Okçu, Naci (hızl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Okumuş, Sait, *Nebzî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.
- Okur, Mustafa, *Dîvân-ı Vâli-i Amedî (Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2006.
- Okyay, Ercan, *Senî-i Mevlevî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 2005.
- Ölmez, Ahmet, *Behçeti Hüseyin Efendi Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1996.
- Önkol, Abdulkadir, *Fatma Önkol’un Masal Anlatıcılığı ve Masalların Anlatıcı-Dinleyici ve Anlatım Ortamı Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Ankara, 2015.
- Özavar, Süreyyâ, *Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1993.

- Özdarendere, Nursel, *Ali Şîr Nevâyî İlk Divân İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne, 2002.
- Özerol, Nazmi, *Eğribozlu İzzet Ahmed Divanı Metin-Dizin*, Serhat Yayınları, Malatya 2013.
- Özerol, Nazmi, *Şeyhülislâm Yahyâ Teyfîk Efendi ve Türkçe Şiirleri İnceleme - Karşılaştırmalı Metin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 2011.
- Özerol, Nazmi, *Yenişehirli İzzet Divanı*, Karşılaştırmalı Metin-Dizin, Serhat Yayınları, Malatya 2013.
- Özkan, Şenay, *18. Yüzyıl Şairi Hafîd'in Divanı'nın Transkripsiyonlu Karşılaştırmalı Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 2003.
- Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, (6. Baskı), İstanbul 1999.
- Parlak, Betül Dönmez, *Eğirdirli Şeyhi Mehmed Efendinin Divanı'nın incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2006.
- Selçuk, Bahir “*Meşâkku'l-‘Uşşâk'ta Âşık, Mâşuk ve Aşkın Gücü*”, Turkish Studies, Volume 5/3 Summer 2010, s. 508-521.
- Selçuk, Engin, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.
- Selvi, Muhammed, *Ümîdî-Hayatı- Eserleri-Edebi Kişiliği ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.
- Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emîrî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2007.
- Seyhan, Köksal, *Livâyî Divanı (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2002.

- Sinanoğlu, Samim, “Yöneliş Düşümlü Ad” , Türk Dili, S. 103, Nisan 1960.
- Soldan, Uğur, *Fatîn Divanı İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2005.
- Sütçü, Tevfik, *Hersekli Ârif Hikmet-Divânı’nın Tema Bakımından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1994.
- Şahin, Abdullah, *Kilisli Abdullah Sermest (Hâlis) Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 1998.
- Şahin, Esin, *Necmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 1998.
- Şanlı, İsmet, *Hilâlî Dîvânı (Metin-Çeviri-Tahlil)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1999.
- Şen, Fatma Meliha, *Beylikçi İzzet Bey Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1995.
- Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebî şahsiyeti, Dîvânı’nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1999.
- Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.
- Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2006.
- Şenödeyici, Özer, *Fevzi Dîvânı İnceleme-Metin-İndeks*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.
- Şimşek, Kadriye, *Ferîdûn Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya 2002.
- Tanrıbuyuru, Gülçin, *Eşref Paşa Dîvânı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli 2006.
- Tarlan, Ali Nihad, *Hayâlî Divanı*, (1. baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, *Ahmed Paşa Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara 1992.

- Tataroğlu, Abdullah, *Muhîti Hayatı, (Eserleri ve Edebî Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat A. Ş., (7. Baskı), İstanbul 2009.
- Tokel, Dursun Ali, *Fütûhî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 1993.
- Topaloğlu, Ahmet, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul, 1989.
- Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, Ordupazarı Belediyesi Yayınları (3. Baskı), İstanbul 2006.
- Toprak, Zafer, *Ahmet Müsellem Efendi ve Divan'ın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.
- Tosun, Erhan, *Erbilli Âmâ Yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.
- Tuğluk, Halil İbrahim, *Tıfl-ı Dil-Beste Dilber: Divan Şiiri'nde Sevgilinin Yaşı*, Turkish Studies, Volume 5/3 Summer 2010, s.541-558.
- Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.
- Tuyan, Rabia Derya, *'Ayıntablî Hâfız ve Divânı İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.
- Türkçe Sözlük, (11. Baskı), Türk Dil Kurumu, Ankara 2011.
- Ulucan, Mehmet, *Muvakkit-zâde Mehmed Pertev-Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.
- Üst, Sibel (hızl.), Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Vardar, Berke, *Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitapevi, İstanbul, 1998.
- Yaşar, Muhammed, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bâlî-Hayatı-Edebî Kişiliği-Dîvânının Tenkitli Metni, Selçuk Üniversitesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya, 2005.

- Yekbaş, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Divanı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.
- Yenikale, Ahmet (hızl.), *Sünbül-Zâde Vehbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Yıldırım, Ali, *İshak Çelebi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanının Edisyon Kritiği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1991.
- Yıldız Acar, Aslıhan, *Yusrî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2001.
- Yıldız, Harun, *Şihâbî Dîvânı ve Grameri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1999.
- Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tîrsî ve Divan'ı, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2001.
- Yorulmaz, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1989.
- Yücel, Mahmut, *Va'dî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana 2001.
- Zülfe, Ömer (hızl.), *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selîkî ve Şiirleri*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]
- Zülfe, Ömer, *Nâşîd Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1998.

EK 1: GAZELLER

ON ÜÇÜNCÜ YÜZYILA AİT GAZELLER

Yunus Emre⁵⁵⁹

1 (G.77)

- 1 Ben dost ile dost olmuşam kimseler dost olmaz bana
Münkirler bakar gülüşür selâm dahi vermez bana (Yunus Emre – G.77/1)
- 2 Ben dost ile dost olayım cânımı fedâ kılayım
Ölmezden öndün öleyim dünyâ bâki kalmaz bana (Yunus Emre – G.77/2)
- 3 Terk eyledim kamu işi Hak yoluna kodum başı
Dost yüzüne göreceğiz sabr ü karar olmaz bana (Yunus Emre – G.77/3)
- 4 Kimseler bilmez halimi, aşk odu yaktı cânımı
Seçmezem soldan sağımı namus ü âr olmaz bana (Yunus Emre – G.77/4)
- 5 Ben bir âşık-ı bî çareyim baştan ayağa yâreyim
Ben bir deli dîvâneyim aklım da yar olmaz bana (Yunus Emre - G77/5)
- 6 Sanırlar beni deliyim dost bağçesi bülbülüyüm
Mevlânın kemter kuluyum kimse baha saymaz bana (Yunus Emre - G77/6)
- 7 Bülbül oluben öterim dost bağçesinde biterim
Gül alırım gül satarım bağüban olmaz bana (Yunus Emre – G.77/7)
- 8 Ey biçare Yunus senin aşk oduna yandı canın
Yana yana dosta giderin perde hicap olmaz bana (Yunus Emre – G.77/8)

⁵⁵⁹ Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, Ordupazarı Belediyesi Yayınları (3. Baskı), İstanbul 2006.

ON BEŞİNCİ YÜZYILA AİT GAZELLER

Ahmed Pâşâ⁵⁶⁰

1 (G.4)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Harîm-i Ka'be-i kûyun yeter penâh bana
Harâm ola dahi bir gayrı secde-gâh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/1)
- 2 Benim fûrûg-ı kamerden ferâgatım var kim
Çerâg-ı mihr-i ruhundur delîl-i râh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/2)
- 3 Diyâr-ı yârı koyup seyr-i sebze-zâr etsem
Çemende dil uzatır her biten giyâh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/3)
- 4 Kamuya bencileyinsin diriğ kamulara
Yeg ise âlemin ayrıklarıyla âh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/4)
- 5 Boyu hevâsı ile bu hevesde hâk oldum
Ki sala sâyesin ol serv gâh gâh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/5)
- 6 Ne suçu var deyu râm etme öldür Ahmedi gel
Ki senden ayrı dirilmek yeter günâh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/6)
- 7 Ne özr eder isem artuk gelir günâhımdan
Meger inâyet-i Şâh ola özr-hâh bana (Ahmed Pâşâ -G 4/7)

⁵⁶⁰ Tarlan, Ali Nihat, Ahmed Pâşâ Divanı, Akçag Yayınevi, Ankara 1992.

Ali Şîr Nevâî⁵⁶¹

1 (G.12)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Veh ni hâl olgay ki kılgey ol büt-i zîbâ manga
Özge kılgay hâl her dem ol kad-i rânâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/1)
- 2 Ni aceb ölsem ki iylep tâze rûhın halknıng
Rûh zâyil iylegey ol hüsn-i rûh-efzâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/2)
- 3 Şükr irür iy köz ki her ok kim atar ol kaşı yâ
Ya sangadur ya bağırga yâ köngülge ya manga (Ali Şîr Nevâî-G12/3)
- 4 İylegey bir demde yüz dehr-i kühen terkin Mesîh
Körse zulmi kim kılur ol dilber-i tersâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/4)
- 5 İy köngül itkil ki her dîvânelig kim iyleseng
Ol perî-veş ıskıda âhir kilür gavgâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/5)
- 6 Nâ ümîd olsam dağı nev‘î ümîdim dağı bar
Barça u‘şşâkığa rahm itmek ol ay illâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/6)
- 7 İkki zülfi tâb ü piçidin yüzöldüm nige kim
Hânümân iyler kara her lahza ol sevdâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/7)
- 8 Sâkiyâ ahabbâ hecri katlim iyler bâde tut
Kim bu kâtil zehr tiryâki irür sahbâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/8)

⁵⁶¹ Özdarendere, Nursel, *Ali Şîr Nevâyî İlk Divân İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Tırakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne, 2002.

- 9 Dime ni irkin Nevâyining cılavdar olmağı
Veh ni irkim her ni kim hükm itse ol mîrzâ manga (Ali Şîr Nevâî-G12/9)

2 (G.13)

Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl

- 1 Kaçan atsa ol gamze nâvek manga
Kılür ger ming olsa yek-â-yek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/1)
- 2 Yaka çâkidin hecr teşrifni
Körüng kim yilek boldı könglek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/2)
- 3 Firâk içre cân ü köngül siz kiting
Ki bolmış zarûret bu imgek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/3)
- 4 Ni zülfüngni kasdınga dâm iyleding
Bes aning çü bir târı ilmek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/4)
- 5 Çü sinsiz tirig kalmışam yahışırak
Bu yanglıg tiriglikdin ölmek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/5)
- 6 Niçe bî-vefâlarga köprek vefâ
Kılur min yiter cevır köprek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/6)
- 7 Nitip ölmeyin iy Nevâyî ki zulm
Kılur barça mîrzâ vü mîrek manga (Ali Şîr Nevâî-G13/7)

3 (G.14)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Egerçi yok talebingdin demî karâr manga
Îrâdet imgekidür bu ni ihtiyâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/1)

- 2 Visâl devletin ol kün özümge cezm ittim
Ki hecr gussasın itti havâle yâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/2)
- 3 Çü yâr kõnglide bolsam belâ manga yavumas
Bu vechdin ki timürdin bolur hişâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/3)
- 4 Ni bilsün ol kişi kim çıkmemiş firâk tünin
Ki ni sıfat kiçedür tîre rûzgâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/4)
- 5 Buyurmağıl yana şabr iy tabîb Tingri üçün
Ki uşbu şerbet imes imdi sâz-kâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/5)
- 6 Kaçıp ‘ademga bar akl ü fehm ü dâniş-i dîn
Vatan barında bu yat il ara ni bar manga (Ali Şîr Nevâî-G14/6)
- 7 Nevâyî dik kadidin kilsam ölgeli âheng
Biyik makâm tapıban u yasang mezâr manga (Ali Şîr Nevâî-G14/7)

4 (G.15)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Çağırğa tüşkeli yoktur karâr u hâb manga
Çü otka tüştüm imes ayb u ıztırâb manga (Ali Şîr Nevâî-G15/1)
- 2 Hemîşe mest ü harâb ol sıfat yörür min kim
Körüp tahayyür iter âlem-i harâb manga (Ali Şîr Nevâî-G15/2)
- 3 Bakıp tebessüm iter pîr-i deyr ü muğ-beçe hem
Bu deyr ara küler el kıssa-i şeyh ü şâb manga (Ali Şîr Nevâî-G15/3)
- 4 Çü mest idim manga te‘sîr kılmağı gerçi
Melûl boldılar itmekdin ihtisâb manga (Ali Şîr Nevâî-G15/4)

- 5 Dua'-yı subh bile bâde terkin ister min
Tiler sabûh-i humâr iyleben azâb manga (**Ali Şîr Nevâî-G15/5**)
- 6 Niçe harâbât içre ayağ yalang yaka çâk
İçerge dürd-i kadeh her taraf şitâb manga (**Ali Şîr Nevâî-G15/6**)
- 7 İçürse câm-ı hidâyet nevâ tüzüp Camî
Nevâyî anda meger bolgay ictinâb manga (**Ali Şîr Nevâî-G15/7**)

Âşık Çelebi⁵⁶²

1 (G.6)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben ne hâkem ni'met-i vuslat ola himmet bana
Öliceğ yâdunla cân virmek yeter devlet bana (**Âşık Çelebi-G6/1**)
- 2 Leylâ vü Mecnûn gibi nakkâşlar bir safhada
İkimüz nakş eylemek şâhum yeter vuslat bana (**Âşık Çelebi-G6/2**)
- 3 Yine cûyâ-yı zülâlün vashî kim gark-âb iken
N'ola dinse âşinâ-yı kulzüm-i vahdet bana (**Âşık Çelebi-G6/3**)
- 4 Şol kadar müstağrakam nûr-ı tecellün ile kim
Yâr u ağyâr adını anmak gelür gayret bana (**Âşık Çelebi-G6/4**)
- 5 Âşıkâ mestâne olsa n'ola eşârum benüm
Cür'a-ı Câmîden irdi neşe vü hâlet bana (**Âşık Çelebi-G6/5**)

Avnî⁵⁶³

⁵⁶² Kılıç, Filiz (hzl.), *Âşık Çelebi Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

1 (Avnî-G.3)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hâsılı çün mezra'-ı dünyânun oldı gam bana
Yıllar ile ağladı hâlüm görüp Âdem bana (Avnî -G 3/1)
- 2 Şem' çün gördi gözüm yaşın derûnum âteşin
Bezm-i gamda akıdur gözyaşını her dem bana (Avnî -G 3/2)
- 3 Gam şebi efgânum işidilmez olsa za'fdan
Zîr ü bem âheng iderse tan degül a hem bana (Avnî -G 3/3)
- 4 Cân viricek âkibet sevdâ-yı zülfünden senün
Ehl-i diller karalar geysün dutup mâtem bana (Avnî -G 3/4)
- 5 Nîş-i fûrkat ye'si nûş-ı vuslat ümmîdi müdâm
Zülf ile l'âlün firâkında yeter em sem bana (Avnî -G 3/5)
- 6 Işk içinde kimi yâr idem kime hâlüm diyem
Düşmen oldılar senünçün dostum âlem bana (Avnî -G 3/6)
- 7 Kâ'be hakkı Avnî baş egmez nemâza yüz yumaz
Kaşlarun mihrâbına secde yeter kıbleme bana (Avnî -G 3/7)

Celîlî⁵⁶⁴

1 (G.3)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Eşk sâkî âh mutrib nâle hem-demdür bana

⁵⁶³ Doğan, Muhammet Nur (hızl.), *Avnî (Fatih) Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html>
[erişim tarihi: 22.11.2022]

⁵⁶⁴ Atik, Arzu, *Celîlî Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2003.

- Milket-i 'ıyş u tarab şâhâ müsellemdür bana (**Celîlî -G 3/1**)
- 2 Hâk-i zillet hil'atüm seng-i melâmet efserüm
Pâdişâhum devlet-i ışkunda ne kemdür bana (**Celîlî -G 3/2**)
- 3 Fûrkatünde halka oldu kâmetüm hâtem bigi
Eşk-i hûn-âlûde gûyâ nakş-ı hâtemdür bana (**Celîlî -G 3/3**)
- 4 Âsitânun Ka'be yüzün kıble vü kûyın harem
Ayağın toprağı 'ayn-ı âb-ı zemzemdür bana (**Celîlî -G 3/4**)
- 5 Şem'den sor bilmek istersen derûnum sırrını
Ol bilür bu sırrı kim hem-râz u mahremdür bana (**Celîlî -G 3/5**)
- 6 Gül yüzünsüz bağ bir berg-i hazândur çeşmüme
Cennet olursa yirüm sensüz cehennemdür bana (**Celîlî -G 3/6**)
- 7 Siz mey-i 'işret için bezm-i tarabda dostlar
Kim nasîb ol la'l-i lebden mihnet ü gamdur bana (**Celîlî -G 3/7**)
- 8 Zevk ider zahm-ı Celîlî nâvek-i dil-dârdan
Gûyiyâ peykân-ı zehr âlûdı merhemdür bana (**Celîlî -G 3/8**)

Kişverî⁵⁶⁵

1 (G.16)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ne ihtiyâc bolgusu huld-ı berîn manga
Hem-hâbe bolsa sen tegi bir nâzenin manga (**Kişverî -G 16/1**)

⁵⁶⁵ Demirci, Jale Talan, *Kişverî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1994.

- 2 Pâ-bûsung olsa dest-res ey pâdişâh-ı hüsn
Yegdür ki bolsa barçası rûy-ı zemîn manga (**Kişverî -G 16/2**)
- 3 Körseydi sürtülüp yüzüme hâk-i makdeming
Secde kılaydı elbette Rûhü’l-emîn manga (**Kişverî -G 16/3**)
- 4 Bulmaz karâr-ı hâtır-ı gam-perverim benim
Sensiz eger Mesîh bolur hem-nişîn manga (**Kişverî -G 16/4**)
- 5 Uş bir nefes didim sanga başınga bas kadem
Kim yetti sensizin nakş-ı dürr-i semîn manga (**Kişverî -G 16/5**)
- 6 Derd-i dilimni bilmez iseng gam imez velî
Bilseng ki ‘âşıkam sanga pesdür hemîn manga (**Kişverî -G 16/6**)
- 7 La’l-i lebinge tapşuradur bende Kişverî
Cânı ki virdi hâlık cân-âferîn manga (**Kişverî -G 16/7**)

2 (G.17)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gül yüzüngdin ayru yohdur bağ-ı rızvânlığ manga
Bülbül-i gülzâr-ı derdim yoh gülistânlığ manga (**Kişverî -G 17/1**)
- 2 Lebleringdin tâ ki içtim şerbet-i yuhyi’l-‘izâm
Kalmayıpdur ârzû-yı âb-ı hayvânlığ manga (**Kişverî -G17/2**)
- 3 Bir öpüş virgil didim diding ki cân vir usta cân
Sen peşîmân bolma kim yohdur peşîmânlığ manga (**Kişverî -G17/3**)
- 4 Büt-perest-i köhne-men koygil meni ey pend-gû
Kim şükûn irmezdür âyîn-i müsûlmânlığ manga (**Kişverî -G17/4**)

- 5 Tâ perîşân kâkûlûng sevdâsı düşdi başıma
Yüzlenipdür her taraf yüz ming perîşânlıg manga (**Kişverî -G17/5**)
- 6 Her nice kim şâl-pûşem himmetim irür bülend
Ey felek ‘arz itmegil hayr-ı zer-efşânlıg manga (**Kişverî -G17/6**)
- 7 Tâ ki boldum Şâh-ı İsmâ‘îl Hânıng bendesi
Kişverî teg kalmadı pervâ-yı sultânlıg manga (**Kişverî -G17/7**)

3 (G.23)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Veh ki kaldım yârsız hiç kimse yâr olmaz manga
Sensizin ey gül hazân-ı gam bahâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/1**)
- 2 Ger ketürse Hızr la‘ling hasretindin rahm idip
Âb-ı hayvân şerbeti kim sâz-kâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/2**)
- 3 Kılmazam bir kicçe zülfüñg birle ağzıñg yâdını
Kim zemîn ü âsmân târîk ü dar olmaz manga (**Kişverî -G 23/3**)
- 4 Niçe vaslıng va‘desinde mendin olmuş nâ-ümîd
Kim dağı kanlu köngül ümmîd-vâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/4**)
- 5 Yirde kökde kalmadı sırr-ı nihân mendin velî
Ey perî sırr-ı dehânıñg âşikâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/5**)
- 6 Niçe kim kaldım rakîb ilen müdârâ çâre yok
Vây kim bu eski düşmen dost-dâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/6**)
- 7 Âh u vâ-veylâ ki öldüm gam bilen ey Kişverî
Şol Mesîh-enfâs bir dem gam-güsâr olmaz manga (**Kişverî -G 23/7**)

4 (G.28)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yârsız ölesiyem yâr eger sensin manga
Kan olasıdur dilim dil-dâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/1**)
- 2 Lâle yanglıg ölgüsi-men dâğ-ı nevmîdî bilen
Merhem-i cân u dil-i efgâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/2**)
- 3 Sizni bir gam-hâr sanurdım velî âhir benim
Gam bilen cân virgüsi gam-hâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/3**)
- 4 Bülbül-i nâlânam ammâ gül visâlindin nasîb
Hâr-ı nevmîdi durur gül-zâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/4**)
- 5 Zulmet-i sevdâ-yı zülfüngdin çıhıp müşkil durur
Hem-reh ey fikr-i perîşân kâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/5**)
- 6 Yârdın mahrûm olup tapmayası-men kâm-ı dil
Yarlıgan ey baht-ı nâ-hem-vâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/6**)
- 7 Kişverîni bir belâya uğradursan ‘âkıbet
Reh-nümâ ey dîde-i hûn-bâr eger sensin manga (**Kişverî -G 28/7**)

5 (G.30)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zehr-i hicring kim eceldin dûst-kânîdür manga
Şerbet-i vasling teg âb-ı zindegânîdür manga (**Kişverî -G 30/1**)
- 2 Gamze-i çeşming egerçi öldürür nâ-hak meni
Şîve-i kadding hayât-ı câvidânîdür manga (**Kişverî -G 30/2**)

- 3 Ol leb-i cân-bahşdın bir söz işitsem nâ-gehân
Ger heme düşnâm kim hırz-ı Yemânîdür manga (**Kişverî -G 30/3**)
- 4 Yüz çevürme 'ışkdın yahşı yaman dir halk dip
Her ne yahşıdur sanga her ne yamanîdür manga (**Kişverî -G 30/4**)
- 5 Kanlu dâğlardın ne gam kim gam küni meydân ara
Dâğ-ı kalhan kan libâs-ı pehlevânîdür manga (**Kişverî -G 30/5**)
- 6 Cân u dil her biri bir yan düşdiler hicrân küni
Hem gaming miskîniyem kim yâr-ı cânîdür manga (**Kişverî -G 30/6**)
- 7 Men hod öldüm zulmet-i hicrân bilen ey Kişverî
Bilmiş ol kim munça zulm itken fûlânîdür manga (**Kişverî -G 30/7**)

6 (G.31)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Çün cemâling pertevi subh-ı kerâmetdür manga
Bir kiçe kim körmezem şâm-ı kıyâmetdür manga (**Kişverî -G 31/1**)
- 2 Sendin ayru çün diri kaldım anıng-çün dem-be-dem
Dişleyip ağzımda engüşt-i nedâmetdür manga (**Kişverî -G 31/2**)
- 3 Sanma kim yağğan doludur her bahâr eflâkdin
Kim zamâne yağduran seng-i melâmetdür manga (**Kişverî -G 31/3**)
- 4 Közlering devrinde yâ Rab kim zevâli bolmasun
Gûşe-i meyhâne kim cây-ı ikâmetdür manga (**Kişverî -G 31/4**)
- 5 Men melâmet kûyının evbâşıyam ey Kişverî
Adı bed-nâm eyleyen zühd ü selâmetdür manga (**Kişverî -G 31/5**)

7 (G.33)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sendin ayru yüz gam u derd-i melâletdür manga
Ne hoşam ne nâ-hoşam bilmen ne hâletdür manga (**Kişverî -G 33/1**)
- 2 Hecrime katlan deyince tîği çek öldür meni
Hak rızâsıyçün ki bu 'ayn-ı 'adâletdür manga (**Kişverî -G 33/2**)
- 3 Mülk-i hestî içre ne hâsıl manga bâzâr-ı germ
İmdi kim kûy-ı 'adem sarı havâletdür manga (**Kişverî -G 33/3**)
- 4 'İşkdin keç dir manga idrâksiz zâhid velî
Bilmez anı kim bu terğîb-i cehâletdür manga (**Kişverî -G 33/4**)
- 5 Zühd ü takvîni koyup 'âşık bolung ey dostlar
'İşk dîvânında bu şart-ı risâletdür manga (**Kişverî -G 33/5**)
- 6 Ey ecel kıl bir kerem cânımnı al kim yârsız
Bir nefes kalmag diri yüz ming rezâletdür manga (**Kişverî -G 33/6**)
- 7 Yâr köndermiş bitig kim Kişverîni öldürüng
Hoş dilem kim ol nişân-ı istimâletdür manga (**Kişverî -G 33/7**)

8 (G.34)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Niçe kim zülfüng kimi hâtır perîşândur manga
Yüzüngi körsem yana 'âlem gülistândur manga (**Kişverî -G 34/1**)

- 2 Berk u bârân sanma kim hâlimi körgeç rûzigâr
Ki lebi handân u kâmî çeşmi giryândur manga (**Kişverî -G 34/2**)
- 3 Tâ ki kördüm sûretingni sûret-i dîvâr teg
Men sanga hayrân u il her yanı hayrândur manga (**Kişverî -G 34/3**)
- 4 Lahza lahza bağlayan âşıklığının töhmeti
Sîne-i sad-pâre vü çâk-i girîbândur manga (**Kişverî -G 34/4**)
- 5 Sendin ötrü kalmışam va'llâh bu virân dünyede
Yohsa ölmek bir dem âb içmekdin âsândur manga (**Kişverî -G 34/5**)
- 6 Vir zekât-ı hüsn için cânâ manga bir bûse kim
'Âşık u pîr ü garîbem cây-ı ihsândur manga (**Kişverî -G 34/6**)
- 7 Hasretingdin öldi Didim Kişverî-i derdmend
Didi kim yüz Kişverî ölse ne noksândur manga (**Kişverî -G 34/7**)

Necâtî Bey⁵⁶⁶

1 (G.8)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sînem üzre zahm-ı gamzen râhat-ı cândur bana
Gamzen okları ile ölmek hâb-ı bârândur bana (**Necâtî Bey -G 8/1**)
- 2 Ey karanu gicelerde gezdügüm men' eyleyen
Berk-i âh-ı tâb-nâküm mâh-ı tâbândur bana (**Necâtî Bey -G 8/2**)
- 3 Her kişinün zulmine sultân olanlar dâd ider
Bana kim dâd ide ki iden zulmi sultândur bana (**Necâtî Bey -G 8/3**)

⁵⁶⁶ Tarlan, Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Akçag Yayınevi, Ankara 1992.

- 4 Nâfe dirmiş zülf-i ‘anber-bâr-ı dil-ber var iken
‘Âlem içre müşğ adı bir kuru bühtândur bana (**Necâtî Bey -G 8/4**)
- 5 Dem-be-dem hâsidlerün ta’nı okın men’ itmege
Dâğ-ı mihnet sînemün üstinde kalkandur bana (**Necâtî Bey -G 8/5**)
- 6 İçmeyeliden kudurdum mı nice oldum bilmezem
Sâf ü pâk âb-ı revânler kıp kızıl kandur bana (**Necâtî Bey -G 8/6**)
- 7 Yüregümi sîneden yarub çıkarsunlar benüm
Kim gam-ı tîrünle ol bir kanlu peykândur bana (**Necâtî Bey -G 8/7**)
- 8 Buldı her bir şeyde zihnüm gevher-i ma’nî-i hâş
Degme bir katre Necâtî bahr-i ‘ummândur bana (**Necâtî Bey -G 8/8**)

2 (G.15)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gülşen-i ‘ışkunda âh ü nâle bülbüldür bana
Sînem üzre zahm-ı peykânun kızıl güldür bana (**Necâtî Bey -G 15/1**)
- 2 Dem-be-dem bülbul gibi ben zâr zâr aglayayın
Sen ferâgat gülşeninde ‘âlem-i güldür bana (**Necâtî Bey -G 15/2**)
- 3 Dem-be-dem benlik şarâbı kohusın def’ itmege
Vasf-ı hâlün düşmez ağzumdan karanfüldür bana (**Necâtî Bey -G 15/3**)
- 4 Eşk-i sîm ü rûy-ı zerden incine sanma beni
‘İşk yolında begüm bunlar tecemmüldür bana (**Necâtî Bey -G 15/4**)
- 5 Vasf-ı hâlüm nâme nice ‘arz ide dil-dâra kim
Bâb-ı ‘ışkun degme harfî bir teressüldür bana (**Necâtî Bey -G 15/5**)

- 6 ‘Ârız u ruhsâr ü zülfün ey letâfet gülşeni
Biri gül biri karanfûl biri sünböldür bana (**Necâtî Bey -G 15/6**)
- 7 Ey Necâtî nice sabr idem ki dil-dârun işi
Gâh nâz ü geh tekebbür geh tegâfûldür bana (**Necâtî Bey -G 15/7**)

3 (G.16)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Mümkin midür ki sarıla bir sîm-ten bana
Ölem gidem meger ki sarıla kefen bana (**Necâtî Bey -G 16/1**)
- 2 Cevr ile sevdüğümde ayırdı beni hasud
Sevdüklerinde bulsun efendi iden bana (**Necâtî Bey -G 16/2**)
- 3 Bağ-ı cinân zâhide dîdâr bendeye
Ken’ân ana vü Yusuf-ı gül pîrehen bana (**Necâtî Bey -G 16/3**)
- 4 Ol hinduvâne benleri ögmek kolay mıdur
Virilmese idi lutf ile nazm-ı hasen bana (**Necâtî Bey -G 16/4**)
- 5 Cânâ cihânı kısmet idersen de râzıyuz
Dünyâ bütün sa’âdet ile sana sen bana (**Necâtî Bey -G 16/5**)
- 6 El götürürdüm eyler idüm derdünü taleb
Kendü elümle itmişin ey döst ben bana (**Necâtî Bey -G 16/6**)
- 7 Cânâ Necâtî ile gel ağız bir eyle kim
Sana şeker-dehen dine şîrîn-suhan bana (**Necâtî Bey -G 16/7**)

Şeyhî⁵⁶⁷

1 (G.3)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Kapundan özge bulunmadı çün penâh bana
Uş işigün tozıdur yine secdegâh bana (Şeyhî -G 3/1)
- 2 Şefî' idineyidüm gözyaşın işigünde
Velî ne çâre ki 'özüüm durur günâh bana (Şeyhî -G 3/2)
- 3 Nazar fakîre kıl iy pâdişâh-ı hüsn ü cemâl
Ki rahmetün günüdür sâye-i İlâh bana (Şeyhî -G 3/3)
- 4 Dök imdi dâne-i vaslun ki ömr hırmenini
Degül yakarsa cefân odı berg-i kâh bana (Şeyhî -G 3/4)
- 5 Ne ayda dâyre çekdi 'izârunun hattı
Ki halka urdı kamer nokta bigi râh bana (Şeyhî -G 3/5)
- 6 Figân ki nergis-i mesti bu serv-i lâle-rûhun
İçüp şarâb-ı gurûr eylemez nigâh bana (Şeyhî -G 3/6)
- 7 Bu renc ü mihnete şefkat yoğ ise yâ Şeyhî
Bu derd ü hasrete rahm etmez isen âh bana (Şeyhî -G 3/7)

⁵⁶⁷ Biltekin, Halit, *Şeyhî Divanı İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2003.

3.1. 4. ON ALTINCI YÜZYILA AİT GAZELLER

Ahî⁵⁶⁸

1 (G.5)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu bana
Senden ayru içdügüm ey döst kan oldu bana (Ahî -G 5/1)
- 2 ‘Akl u sabrum kârbânın urdı bir kâfir benüm
Hey müselmânlar meded kim çok ziyân oldu bana (Ahî -G 5/2)
- 3 Seyre çıkdum yâr ile ağıârı gördüm nâ-gehân
Vay bu kâfir hoş belâ-yı nâ-gehân oldu bana (Ahî -G 5/3)
- 4 Câm-ı meyden anladum aks-i lebün esrârını
‘Âlem-i ervâhdan bir sır ayân oldu bana (Ahî -G 5/4)
- 5 Tutmayınca ‘âlemi âhum ben Âhî olmadum
Kendü âhum âkıbet nâm ü nişân oldu bana (Ahî -G 5/5)

2 (G.8)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gamzen okına nişân olmağa cân ü ten bana
Halka halka dâğlar geydürdi bir cevşen bana (Ahî -G 8/1)

⁵⁶⁸ Kaçalın, Mustafa K. (hızl.), *Ahî Divanı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

- 2 Lâle gibi çünkü ben sahrâ-nişînler şâhıyam
Kırmızı eyvân yeter bu kanlu pîrâhen bana (Ahî -G 8/2)
- 3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kandasın
Pîrlik vaktinde gel ey serv-i sîmîn-ten bana (Ahî -G 8/3)
- 4 Hasteyüm mazûr tut bi'llâh eglendümse gel
Ey ecel kûy-ı 'ademde bir nefes eglen bana (Ahî -G 8/4)
- 5 Hançerinden çekdiğüm şerh olmaz Âhî ol şehün
Diller olsa haşra dek kabrümde her sûsen bana (Ahî -G 8/5)

3 (G.9)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Sana yanmağa yeter hâlümi geh gâh bana
Elif-i sîne ile dâğ-ı dilüm âh bana (Ahî -G 9/1)
- 2 Kimler ile geceler kimler ile ahşamlar
Kim eki hafta durur gelmedi ol mâh bana (Ahî -G 9/2)
- 3 Tîr-i ğamzen yine sînemde iki zahm urdı
İki göz ile nazar eyledi ol şâh bana (Ahî -G 9/3)
- 4 'İşkî terk eyle bana 'akl-ıla yâr ol yûri der
Gör ne ağular eder bu dil-i güm-râh bana (Ahî -G 9/4)
- 5 Rûz-ı fûrkat nicedür gösterem Âhîye demiş
Bana ol günleri göstermesün Allâh bana (Ahî -G 9/5)

4 (G.10)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Rûz-ı mahşerde a‘yân olmağa ol hâl bana
Bir levend-nâme yeter nâme-i a‘mâl bana **(Ahî –G.10/1)**
- 2 Dil-i tecrîd ki baş koşdı ben âvâre ile
Bir levendüm ki refik oldı bir abdâl bana **(Ahî –G.10/2)**
- 3 Matla‘-ı subh-ı safâdur sana ol surh-kabâ
Zulmet-i şâm-ı belâdur bu kara şâl bana **(Ahî –G.10/3)**
- 4 Sen varup hâne-i ağıâra kadem basduğuna
Başmağun na‘lçesi nakşı yeter dâl bana **(Ahî –G.10/4)**
- 5 Haşra dek pîr-i mugân ayağın elden komayam
Âhiyâ el vere ger devlet-i ikbâl bana **(Ahî –G.10/5)**

Bâkî⁵⁶⁹

1 (G.12)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gül-sitân bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana
Kulkul-i halk-i surâhî savt-ı bûlbüldür bana **(Bâkî –G.12/1)**
- 2 ‘Ârızunda ol iki zülf-i girih-gîrûn senün
Suya konmuş iki garrâ tâze sünbüldür bana **(Bâkî –G.12/2)**

⁵⁶⁹ Küçük, Sabahattin, *Bâkî Divânı*, (2. baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 108.

- 3 Seng-i bî-dâdunla serde zahm-ı hûnînüm ki var
Gûşe-i destârda rengîn karanfüldür bana (**Bâkî –G.12/3**)
- 4 Mest ü medhûşam veli hâli mey-i engûrdan
La'l-i nâbun hâleti keyfiyyet-i müldür bana (**Bâkî –G.12/4**)
- 5 Hayder-i Kerrâriyam meydân-ı nazmun Bâkiyâ
Nevk-i hâme Zül fekâr u tab Düldüldür bana (**Bâkî –G.12/5**)

Balî⁵⁷⁰

1 (G.5)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Nâş-ı kem‘â gibidür sînede her yare bana
Tenümün şer‘ası giderdi hezâr-yare bana (**Balî –G.5/1**)
- 2 Üstüme göz dikeli sen gül için bunca hezâr
Çeşm-i bülbül durur egnümdeki âvâre bana (**Balî –G.5/2**)
- 3 Âh-ı serd ile âğû sözlerün ebr-i zülfün
Kar yağdı giyürür ay bigi seyyâre bana (**Balî –G.5/3**)
- 4 Bu yalun kat bedenüm sâye durur egnümde
Mâ‘i rengiyle yaşum mevci yiter yâre bana (**Balî –G.5/4**)
- 5 O siyeh-çerde mehün kâkül-i şeb rengi gibi
Bâliyâ zülf-i siyâhı giyürür ğara bana (**Balî –G.5/5**)

⁵⁷⁰ Yaşar, Muhammed, *Bâlî-Hayatı-Edebî Kişiliği-Dîvânının Tenkitli Metni* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya, 2005.

Behiştî⁵⁷¹

1 (Behiştî –G.5)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Ağlamak tutdı beni anmanuz uçmağı bana
Bülbülün hâleti zindân ider ol bâğı bana **(Behiştî –G.5/1)**
- 2 Bulsalardı bir avuç suda bogarlardı beni
Eşkümün katresinün her biri kan yağı bana **(Behiştî –G.5/2)**
- 3 Göremez zerre kadar gerçi karasın nâ-dân
Bu pek eglence gelür lâlelerin dâğı bana **(Behiştî –G.5/3)**
- 4 Vâ‘izün söylediği dürlü letâ‘ifden ise
Hoş gelür meykedede mug-beçenün lâğı bana **(Behiştî –G.5/4)**
- 5 Dil metânı Behiştî dilerem yâre virem
Âh eger dirse gerekmez bunun alçağı bana **(Behiştî –G.5/5)**

2 (Behiştî –G.6)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gamların mülk-i ‘adem râhında yâr olsun bana
Sînem üzre zahm-ı gamzen yâdgâr olsun bana **(Behiştî –G.6/1)**
- 2 Çünkü oldu ol kebûter sînede dâmum tehî
İ‘tibârum yok gerek ankâ şikâr olsun bana **(Behiştî –G.6/2)**

⁵⁷¹ Aydemir, Yaşar, *Behiştî Divânı*, (1. baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.

- 3 Çevreden itsün ihâtâ cismümi peykânların
Leşker-i gamdan şehâ âhen-hisâr olsun bana (**Behiştî –G.6/3**)
- 4 Şeyhveş tünd olma zâr itme beni bülbül gibi
Gül gibi açıl ki âlem nev-bahâr olsun bana (**Behiştî –G.6/4**)
- 5 La‘l-i dil-berden Behiştî bir kelâm-ı cân-fezâ
Söyle kim râz-ı dü ‘âlem âşikâr olsun bana (**Behiştî –G.6/5**)

Bursalı Rahmî Çelebi⁵⁷²

1 (G.2)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yûsuf-ı gül-çehresüz gül-zâr zîndândur bana
Bezm-gâh-ı kasr-ı ‘işret Beytü’l-ahzândur bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.2/1**)
- 2 Dâğlar güller elifler oldu yer yer servler
Seyr-i bâğ-ı neyleyim sînem gülistândur bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.2/2**)
- 3 Öyle dolmuşdur gözüm gönlüm hayâl-i yâr ile
Kanda kim baksam görinen nakş-ı cânândur bana(**Bursalı Rahmî Çelebi –
G.2/3**)
- 4 Mey şarâb-ı Kevser ü sâkî-i gül-ruh hûrdur
Gûşe-i hum-hâne zâhid bâğ-ı Rıdvândur bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.2/4**)
- 5 Rind-i rüsvâyım bu gün devr-i felekde Rahmiyâ
‘Ar u nâmûs u salâh u zühd büthândur bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.2/5**)

⁵⁷² Boranoğlu, Turan, *Bursalı Rahmî Çelebi Divanı’nın Tahlili*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ, 1997, s. 307.

2 (G.3)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bir kadeh teklîf iderse ol elif-kâmet bana
Bezm-i devrân içre sâkî el virür devlet bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.3/1**)
- 2 ‘Ayş ider âdem sanup her dem rakîb-i dîv ile
Gerçi ay olur görünmez ol perî-behçet bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.3/2**)
- 3 Ger görürse ehl-i diller hâlûme hayrân ola
Dilberâ esrâr-ı ‘aşkun virdi bir hâlet bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.3/3**)
- 4 Tabl-ı aşkı nice yıl Ferhâd çaldı gerçi kim
Mehter-i ‘aşkım degipdür şimdilik nevbet bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.3/4**)
- 5 Anıcak kûyum itidür der imiş dilber müdâm
Rahmiyâ yeter cihân içinde bu ‘izzet bana (**Bursalı Rahmî Çelebi –G.3/5**)

Derzizâde Ulvî⁵⁷³

1 (G.6)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 İltifât eylemez oldu meded ol şâh bana
Kime yanam yakılam âh bana vâh bana (**Derzizâde Ulvî –G.6/1**)
- 2 Ten-i fersûdeme mâtem-zedeler gibi dirîğ
Dûd-ı dilden kara çullar giyinür âh bana (**Derzizâde Ulvî –G.6/2**)

⁵⁷³ Çelik, B. ve M. Kılıç, *Derzi-zâde ‘Ulvî Divanı*, (1. baskı), DBY Yayınları, İstanbul 2018.

- 3 İ'tikâdüm bu ki efzûn ola tufân-ı sirişk
Nûh-ı 'ömrin dahı virse eger Allah bana (**Derzizâde Ulvî –G.6/3**)
- 4 Sağ esen ola ki kühl itmek içün gözlerüme
Hak-i pâyun getirür bâd-ı seher-gâh bana (**Derzizâde Ulvî –G.6/4**)
- 5 'Ulvîyâ ol yüzi mâh itmese gün gibi tulû'
Gûl-ı mihnet görünür meş'ale-i râh bana (**Derzizâde Ulvî –G.6/5**)

2 (G.8)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Leblerün cânâ hayât-ı câvidânîdür bana
Sözlerün âb-ı züla'l-i zindegânîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.8/1**)
- 2 Sen şehe iklîm-i hüsnün âstân-ı devleti
Mesken ü mevâ-yı baht-ı kâmrânîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.8/2**)
- 3 Tâb-ı hicr-i 'ârız-ı hurşîdini çekdürmeyen
Kâkülün fikri visâl-i sâye-bânîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.8/3**)
- 4 Dûd-ı âhum göge irelden yirüm od eyledi
Âh kim âhum kazâsı âsmânîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.8/4**)
- 5 O1 perî-şânun uzadup 'Ulvîyâ zülfine el
Şâne ne ki virmege perişanlık nişânıdur bana (**Derzizâde Ulvî –G.8/5**)

3 (G12)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Ârızunsuz lâle-veş dâğ-ı sitemdür gül bana
Kâkülünsüz heft-ser-i ejder gelür sünbül bana (**Derzizâde Ulvî –G.12/1**)

- 2 Gül yüzünden ayru nâ-geh seyr-i gülzâr eylesem
Şiven-i mâtem görünür gulgul-ı bülbül bana (**Derzizâde Ulvî –G.12/2**)
- 3 Sâgar-ı la‘lün kenârında ser-i zülfün görüp
Şöyle sandum Bircis-i Mecnûnı sundı mül bana (**Derzizâde Ulvî –G.12/3**)
- 4 Câm-ı la‘lün vasfı düşmez sâkîyâ dilden müdâm
Bezm-i ‘aşkunda surahi kim diye kulkul bana (**Derzizâde Ulvî –G.12/4**)
- 5 ‘Ulvîyem bülbül-sıfat kârum dem-â-dem giryedür
Kendü lutfundan habîbüm bâri bir kez gül bana (**Derzizâde Ulvî –G.12/5**)

4 (G14)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Pister-i mihnetde çeşm-i hûn-feşân ağlar bana
Zahm-ı sînem nice demlerdür ki kan ağlar bana (**Derzizâde Ulvî –G.14/1**)
- 2 Tağlar gögsin geçürdi gûş idüp feryâdumı
Taşlar ile döğünüp âb-ı revân ağlar bana (**Derzizâde Ulvî –G.14/2**)
- 3 Seyl-i bârân garka virdi sanmanuz vâdileri
Hâk idüp çâk-ı girîbân âsmân ağlar bana (**Derzizâde Ulvî –G.14/3**)
- 4 Dide-i nergisde yir yir katre-i şebnem degil
O1 gözi bîmâr ucundan gülistân ağlar bana (**Derzizâde Ulvî –G.14/4**)
- 5 Eşk-i pür-hûnum görüp çeşm-i habâb ile benüm
‘Ulvîyâ câm-ı şarâb-ı arguvân ağlar bana (**Derzizâde Ulvî –G.14/5**)

5 (G16)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Cânib-i ‘ukbâyadur ‘azmüm ‘inâyet kıl bana

- Bir misâfir hastenem yâ Rab ri'âyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/1**)
- 2 Menzile irgür çıkar râh-ı dalâletden beni
Yâ ilahî lutfunı şem'-i hidâyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/2**)
- 3 Eyle dil-tıflın seni nefsüm hücûmundan hâlâs
Dâmen-i 'ismetle setr eyle himâyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/3**)
- 4 'Arsa-ı mahşerde cem' olup sehâb ile Resûl
Dûd-ı âhum şeklini 'Abbâsî râyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/4**)
- 5 Nefs-i emmâren seni gâyet de mağlûb almış
Kendü hâlünden biraz ey dil şikâyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/5**)
- 6 Bir gicedür uğradun 'aşk-ı mecâzîye gönül
Kıssa-ı Ferhad u Mecnûn rivâyet kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/6**)
- 7 Kâkül-i dildârlar geçdüğü bendi yâd idüp
Ser-güzeştün bir bir ey 'Ulvî hikâyât kıl bana (**Derzizâde Ulvî –G.16/7**)

6 (G19)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Bî-güneh zulm ider ol şâh-ı cihân-dâr bana
Yiridür olsa gönül dâr-ı cihân-dâr bana (**Derzizâde Ulvî –G.19/1**)
- 2 Ezeli kismet imiş cânuma çün kim gam-ı aşk
Râziyam her ne cefâ eyler ise yâr bana (**Derzizâde Ulvî –G.19/2**)
- 3 Cennet-i kûyuna vardum o mehi görmedüm âh
Gitdi hayfâ ki nasîb olmadı dîdâr bana (**Derzizâde Ulvî –G.19/3**)

- 4 Hâl-i müşğîn-i leb-i yâre şebîhüm diyeli
Kanlu giysi görünür nâfe-i Tâtâr bana (**Derzizâde Ulvî –G.19/4**)
- 5 Cân virürdüm sitem-i hasret ile ey ‘Ulvî
Vuslat-ı dilber eger kılmasa tîmâr bana (**Derzizâde Ulvî –G.19/5**)

7 (G.21)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Kapunda olmadı tîmâr çün bu derde bana
Bulınmaya gibi hergiz devâ bu derde bana (**Derzizâde Ulvî –G.21/1**)
- 2 Diyâr-ı aşkı gezüp aradum bulunmadı hiç
Balâ vü gam gibi bir âşinâ o yirde bana (**Derzizâde Ulvî –G.21/2**)
- 3 Dem-â-dem eyler idüm çihre-i nigâra nigâh
Gözümde kanlu yaşum olmasaydı perde bana (**Derzizâde Ulvî –G.21/3**)
- 4 Tayanmasa ‘adem iklîmine tarîk-i vücûd
Neler iderdi gam ol râh-ı pür-hatarda bana (**Derzizâde Ulvî –G.21/4**)
- 5 Sefer belâlarına katlanurdum ey ‘Ulvî
Cefâ vü cevruñi arturmasa seferde bana (**Derzizâde Ulvî –G.21/5**)

8 (G.22)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zehr-i gam nûş eylemek sensüz müdâm oldu bana
Sâkîyâ şimden gerü dirlik harâm oldu bana (**Derzizâde Ulvî –G.22/1**)

- 2 Bezm-i gamda ‘aşk hem-dem nâle mutrib sîne def
Eşk-i pür-hûnum şarâb-ı la‘l-i fâm oldu bana (**Derzizâde Ulvî –G.22/2**)
- 3 Gün yüzünle hâne-i dil pür-ziyâ olsun diyü
İki yirden iki çeşm iki câm oldu bana (**Derzizâde Ulvî –G.22/3**)
- 4 Âh kim gurbetde kaldum bî-kes ü tenhâ garîb
Gûşe-i bî-tûşe-i mihnet makâm oldu bana (**Derzizâde Ulvî –G.22/4**)
- 5 ‘Ulvîyâ kûy-ı harâbâtı n’ola kılsam tavâf
Âstân-ı mey-kede Beytû’l-harâm oldu bana (**Derzizâde Ulvî –G.22/5**)

9 (G.26)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Düşdügümce ‘aşka hem-dem hicr-i dilberdür bana
Her zamân bir bî-vefâ sevmek mukarrerdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.26/1**)
- 2 Gam belâ fûrkat belâ hasret belâ gurbet belâ
Kanda gitsem bu belâlar cümle rehberdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.26/2**)
- 3 Cânı teslîm eyledüm şevk-i ruh-ı dil-dâr ile
Seyr-i dîdâr umarum Hakdan müyesserdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.26/3**)
- 4 Birdür ey hâce yanumda şadr ile şaff-ı ni‘âl
Pâdişehlikle gedâlık hep ber-â-berdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.26/4**)
- 5 La‘l-i yâre benzedüp mest-i şarâb oldun diyü
Gözlerüm yaşı yanılmaz ‘Ulvîyâ terdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.26/5**)

10 (G.27)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 'İşret-i serîrûnle külbe-i ahzân yiter bana
Âhum şerârı şem'-i şeb-istân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/1)
- 2 Câ-m-ı meyûn safâsını dünyâya virmezin
Devlet-i cihânda himmet-i rindân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/2)
- 3 Meyhânelerde humlar ile hem-nişîn olup
Mutrib-ı sürûd-ı nâle vü efgân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/3)
- 4 Ahvâl-i pür-melâlûme gâhi ider nazar
Çeşm-i habâb-ı bâde nigeh-bân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/4)
- 5 Kurs-ı hilâl u çeşm-i hurşîde bakmazum
Göz yaşı âb u dâğ-ı dilim nân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/5)
- 6 Bezm-i fenâda bir iki gün yiyüp içmege
Hûn-ı ciger ile dîde-i giryân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/6)
- 7 'Azm eyledükçe kûyuna bâr-ı belâ-yı gam
'Aşkûn yolunda zâd-ı firâvân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/1)
- 8 Her âh u nâle bülbül-i gülzâr-ı aşk olup
Her dağ-ı sîne-i gül-i handân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/7)
- 9 Pervâne gibi şem' ile yanup yakılmağa
Mesken-i makâmı kûşe-i hicrân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/8)
- 10 Sensüz çemende neyliyeyin ey serv-i ser-efrâz
Külhân bucâğı seyr-i gülistân yiter bana (Derzizâde Ulvî –G.27/9)
- 11 'Ulvî gibi kapunda olup bî-kes ü garîb

Her dem işigün itleri yârân yiter bana (**Derzizâde Ulvî –G.27/10**)

11 (G30)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âh kim zülfün belâsı nâ-gehânîdür bana
Nâvek-i gamzen kazâsı âsmânîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.30/1**)
- 2 Ben şikâyet itmezsin cevruñden ey kaşı kemân
Zahm-ı tîrûn sîñede devlet nişânıdır bana (**Derzizâde Ulvî –G.30/2**)
- 3 Okların kim dilde kana gark olupdur her biri
Gülşen-i dehrün nihâl-i erguvânıdır bana (**Derzizâde Ulvî –G.30/3**)
- 4 Cân katar câna disem hergiz ta‘accüb itme kim
Sâkîyâ la‘lün şarâbı rûh-ı sâñîdür bana (**Derzizâde Ulvî –G.30/4**)
- 5 Gül gibi tâze gazeller söyledün ‘Ulvî bu gün
Şimdi şehrin bir cevân-ı nûkte-dânıdır bana (**Derzizâde Ulvî –G.30/5**)

12 (G.33)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bezmine vardum safâ geldün diyü cânân bana
Bir safa geldün sunup virdi safâ ol an bana (**Derzizâde Ulvî –G.33/1**)
- 2 Gözlerüm yaşı şarâb-ı lâle-gûnumdur benüm
Kâse kâse gör ne kanlar yutdurur devrân bana (**Derzizâde Ulvî –G.33/2**)

- 3 Zafdan kaddüm bükildi kurtılurdum olsam âh
Hakk budur ey haste dil bâr-ı girândur cân bana (**Derzizâde Ulvî –G.33/3**)
- 4 Cânûmı almak diler tığ-ı firâk yâr ile
Bilmezem hergiz ne virdi eylemez hicrân bana (**Derzizâde Ulvî –G.33/4**)
- 5 Nâ-gehân bir bî-vefâya nâzir olmuş ‘Ulvîyâ
Mâcerâ-yı hâlin ağlar dîde-i giryân bana (**Derzizâde Ulvî –G.33/5**)

Edirneli Nazmî⁵⁷⁴

1 (G.154)

Müfte‘ilün Mefâ‘ilün Müfte‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Dâyim ider o dil-rubâ âh dilâ cefâ bana
Ana belî didüğüm âh oldı ‘aceb belâ bana (**Edirneli Nazmî –G.154/1**)
- 2 Dâyim o dil-rübâ ki hep cevır kılub cefâ ider
Eylese bârî gâh geh lutf-ıla bir vefâ bana (**Edirneli Nazmî –G.154/2**)
- 3 ‘Aşkî hevâsına ki ben düşmişem ol hümânun âh
Dem-be-dem âhdur işüm nitdi gör ol hevâ bana (**Edirneli Nazmî –G.154/3**)
- 4 ‘Aşkî beni o dilberün itdi belâyâ mübtelâ
Hîç o belâdan olmadı âh ki bir rehâ bana (**Edirneli Nazmî –G.154/4**)
- 5 ‘Aşkına düşeli ben ol dilber-i cevır-pîşenün
İtmedi hîç bir vefâ âh ki Nazmiyâ bana (**Edirneli Nazmî –G.154/5**)

2 (G.280)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

⁵⁷⁴ Üst, Sibel (hızl.), *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

- 1 Hak müyesser eylese bir kûşe-i ‘uzlet bana
Yüz tutardı ol sa’âdet birle bir devlet bana **(Edirneli Nazmî –G.280/1)**
- 2 Künc-i ‘uzletdür sebab genc-i kanâ‘at bulmağa
Ola mı yâ Rab nasîb âh ol refâhiyyet bana **(Edirneli Nazmî –G.280/2)**
- 3 ‘Uzlet ile bir kanâ‘at bulabilsem âh eger
Dünyede olmazdı hiç andan ulu ni‘met bana **(Edirneli Nazmî –G.280/3)**
- 4 Kûşe-i ‘uzlet gibi bir cây-ı râhat var-iken
Niçe bir tûl-i emeller birle bu mihnet bana **(Edirneli Nazmî –G.280/4)**
- 5 Kılmayınca ihtiyâr-ı ‘uzlet âhir Nazmiyâ
Kurtulub dünyâ gamından yokdurur râhat bana **(Edirneli Nazmî –G.280/5)**

3 (G.281)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Akıbet Rabb-i rahîm eyleser bir rahmet bana
Rahmet olur zâhirâ dünyâda her zahmet bana **(Edirneli Nazmî –G.281/1)**
- 2 Devlet-i dünyâ kim anun firkati hasretdurur
Virmesün Mevlâ gerekmez her [ne] ol devlet bana **(Edirneli Nazmî –G.281/2)**
- 3 Gussa vü teşvîş itdi [mest-i] lâ-ya‘kıl beni
Hey meded ‘ukbâdan oldur hep viren gaflet [bana] **(Edirneli Nazmî –G.281/3)**
- 4 Dâr-ı dünyâdan ferâgat birle yâ Rab kıl nasîb

Bir kanâ‘at menzili bir kûşe-i ‘uzlet bana (Edirneli Nazmî –G.281/4)

- 5 Kâşkî bir hâlet ireydi ki mânend-i ceres
Kâr olaydı Nazmiyâ hep nâle her sâ‘at bana (Edirneli Nazmî –G.281/5)

4 (G.282)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bir kadeh sundı o şâh-ı hüsn idüp hürmet bana
Câm-ı Cem keyfiyyetin gösterdi ol hâlet bana (Edirneli Nazmî –G.282/1)
- 2 Bezm-i gamda kan ider bagrum dem-â-dem cevri-i devr
Râh-ı rûh-efzâ virür ammâ biraz râhat bana (Edirneli Nazmî –G.282/2)
- 3 Sâ‘id-i sîmîn-i sâkî sunsa bir zerrîn ayağ
Tâli’üm olur müsâ‘id el virür devlet bana (Edirneli Nazmî –G.282/3)
- 4 Şem‘-i bahtum uyanub rûşen olurdu tâli’üm
Bir gice mihmân olaydı ol kamer-tal‘at bana (Edirneli Nazmî –G.282/4)
- 5 Hey ne cevherdür ben anun bilmedüm keyfiyyetin
Nazmiyâ esrâr-ı la‘li virdi çok hayret bana (Edirneli Nazmî –G.282/5)

5 (G.283)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Câm-ı ‘aşk-ı dost virdi bir ‘aceb hâlet bana
Kî erdi andan zâyil olmaz özge keyfiyyet bana (Edirneli Nazmî –G.283/1)
- 2 Şevk u zevk-ile düşerdüm hoş safâya âh eger
Düşse sâfî câm içüb cânân-ıla sohbet bana (Edirneli Nazmî –G.283/2)

- 3 Yârun ağyârına tûş olsam kazâ-yıla kaçan
Gösterür yüz bin kasâvet birle bir mihnet bana (Edirneli Nazmî –G.283/3)
- 4 Dâğ-ı pür-sûz-ıla bu cismüm serâser zeyn olub
Gûyiyâ oldu benek altunlu bir hil’at bana (Edirneli Nazmî –G.283/4)
- 5 Döne döne mihnet ü derd-ile sergerdân idüb
Eylemişdür çarh-ı kahr-ıla sitem kat kat bana (Edirneli Nazmî –G.283/5)
- 6 Döne döne döginüp kendüm onatdum zecr-ile
Âsiyâ-yı devr içinde degdi çün nevbet bana (Edirneli Nazmî –G.283/6)
- 7 Ben kulına baksa Nazmî geh geh ol sultân-ı hüsn
Yüz tutardı ol sa’âdet birle bir devlet bana (Edirneli Nazmî –G.283/7)

6 (G.284)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Câm içüb cânâ senünle düşse bir sohbet bana
Cân safâsın gösterür ol demde ol hâlet bana (Edirneli Nazmî –G.284/1)
- 2 Sen nigârun nakşına âşüfte olmakdur hemân
İy sanem deyr-i cihânda görinen sûret bana (Edirneli Nazmî –G.284/2)
- 3 Rûz-ı vasl olmadı rûzî kim görem gün yüzünü
Niçe bir zülfün gam-ıla bu şeb-i firkat bana (Edirneli Nazmî –G.284/3)
- 4 Âh kim zülfün gibi ol kâmet-i bâlâyıla
Başdan ayağa belâ oldun be hey âfet bana (Edirneli Nazmî –G.284/4)
- 5 Neydügin vaktüm ceres-vâr iy sanem feryâd-ıla
Sana i’lâm eylemek kâr oldu her sâ’at bana (Edirneli Nazmî –G.284/5)

- 6 Tag u taşun tîşe-i âh-ıla delmek bağrını
Oldı iy Şîrîn-dehen Ferhâd-veş san'at [bana] **(Edirneli Nazmî –G.284/6)**
- 7 Nazmiyem dîvâne oldum iy perî 'aşkunla çün
Zülf ü la'lünden buyur zencîr-ile şerbet bana **(Edirneli Nazmî –G.284/7)**

7 (G.285)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Oldı vasl ağyâr ragmına nigârum çün bana
Oldı ol ağyâra mâtem dostlar düğün bana **(Edirneli Nazmî –G.285/1)**
- 2 Niçe yön yös bilmez-ile her dem oynar yâr oyun
Yidürür zâd-ı gam uş anunla her oyun bana **(Edirneli Nazmî –G.285/2)**
- 3 Subha dek yılduz sayarsa tan mı çeşmüm her gice
Ay olur göstermez ol meh gün yüzün bir gün [bana] **(Edirneli Nazmî –G.285/3)**
- 4 Şöyle oldum sûz-ı nâr-ı hier-i cânân-ıla kim
Kıbkızıl göz görünür encüm-felek tütün bana **(Edirneli Nazmî –G.285/4)**
- 5 Vâsıl-ı iksîr-i 'aşk oldum gam-ı yâr olalı
Tâlibi olanlar ol fennün bugün gelsün bana **(Edirneli Nazmî –G.285/5)**
- 6 Bezm-i meyde bûs-ı lalin almaz-isem Nazmiyâ
Tatlu tatlu ol lebi şîrîn güzel sögsün bana **(Edirneli Nazmî –G.285/6)**
- 7 Her ne dem feryâda gelsem aşk-ıla kühsârda
'Aşk-ıla diyü gelür ânîde andan ün bana **(Edirneli Nazmî –G.285/7)**

8 (G.286)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yalnız neylerdi cevri ol cefâkârun bana

Dâyimâ çekdürmeseydi cevri ağyârun bana **(Edirneli Nazmî –G.286/1)**

- 2 Yüz çevürmekdür beni gördükce benden ‘âdeti
Cevri bu yüzdendür ekser ol cefâ-kârun bana **(Edirneli Nazmî –G.286/2)**

- 3 Gam beni çokdan helâk eylerdi çokdan olmasa
Dâyim eglence hayâli dilde dildârun bana **(Edirneli Nazmî –G.286/3)**

- 4 Mürde-i ‘aşkı ki ‘Îsî lebleridür der gören
Dirgüren dirdüm lebinden em sor ol yârun bana **(Edirneli Nazmî –G.286/4)**

- 5 Bir safâ-efzâ latîf eglencedür hoş Nazmiyâ
Zikri her dem ol leb-i la‘l-i dürer bârun bana **(Edirneli Nazmî –G.286/5)**

9 (G.287)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bûs-ı leb kim lutf ider geh geh o cânânım bana
Andan özge nesne virmez lezzet-i cânım bana **(Edirneli Nazmî –G.287/1)**
- 2 Göz göre bir bende düşmüş bende idindi beni
Bir nazar kılmag-ıla ol şâh-ı hûbânım bana **(Edirneli Nazmî –G.287/2)**
- 3 Ol efendüm bana bakmaz gerçi gördükçe derüm
Bir nazar kıl kulunam lutf eyle sultânım bana **(Edirneli Nazmî –G.287/3)**
- 4 Firkatinde kim görür hâtır-perîşânım beni
Bir hoş âdem gibi bakmaz ol perî şânım bana **(Edirneli Nazmî –G.287/4)**
- 5 Nazmiyâ hoş cânım-ıdı cân bağışlardı revân
Eylese bir bûs-ı la‘lin lutf o cânânım bana **(Edirneli Nazmî –G.287/5)**

10 (G.288)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ol hümânun kim hevâsın virdi Allâhum bana
Hem-dem olmuşdur o demden nâle vü âhum bana (Edirneli Nazmî –G.288/1)
- 2 Matlab-i a'lâ o mâhun gün yüzün görmekdurur
Ol günü sen göster ihsân eyle Allâhum bana (Edirneli Nazmî –G.288/2)
- 3 Zerre-veş ki oldum hevâ-yı mihr-ile ser-geştesi
Kılmadı bir gün nazar âh ol yüzi mâhum bana (Edirneli Nazmî –G.288/3)
- 4 Dil diler dildâr kûyından ben olmayam cüdâ
Lîk yâr olmaz nidem bu baht-ı gümrâhum bana (Edirneli Nazmî –G.288/4)
- 5 Yâr bakmaz bana Nazmî gerçi gördükce derüm
Kulunam kıl lutf-ıla geh geh nazar şâhum bana (Edirneli Nazmî –G.288/5)

11 (G.289)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kayd-ı dünyâ bir belâ-yı bî-kerân oldu bana
Derd-i ser virdi 'aceb bâr-ı girân oldu bana (Edirneli Nazmî –G.289/1)
- 2 Bir mekân-ı râhata tuş olmag imkân olmadı
Vardugınca kûşe-i mihnet mekân oldu bana (Edirneli Nazmî –G.288/2)
- 3 Pîrlikde bir kıyâmet nev-civân dilber sevüb
Şimdi ol bir fitne-i âhir zamân oldu bana (Edirneli Nazmî –G.288/3)
- 4 Gamze-i gammâz vâh ol çeşm-i pür-hışm-ıla ol

Âfet-i devrân u âşûb-ı cihân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.288/4**)

- 5 Hatt-ı haddi âfet-i îmân u dînüm olduğu
Rûşen olub Nazmiyâ günden ‘ayân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.288/5**)

12 (**G.380**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 İy perî geldükce tenhâ sen bana
Hazz-ı cân eylersin ilkâ sen bana (**Edirneli Nazmî –G.380/1**)
- 2 Bu hayâtum sen perî vasl-ıladur
Cânsın ol vech-ile cânâ sen bana (**Edirneli Nazmî –G.380/2**)
- 3 ‘Ahd-i vaslunla virürsin tâze cân
İy leb-i la’l-i Mesîhâ sen bana (**Edirneli Nazmî –G.380/3**)
- 4 Hâlet-i ‘aşk-ıla Mecnûn ben sana
Gâyet-i hüsn-ile Leylâ sen bana (**Edirneli Nazmî –G.380/4**)
- 5 Nazmiyem zîbâ ‘izârunla senün
Vâmıkam ben sana Azrâ sen bana (**Edirneli Nazmî –G.380/5**)

13 (**G.411**)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Kuçmasın andurur ol sîm-tenün cân bana
Virür olmaz yire ol bir tama‘-ı hâm bana (**Edirneli Nazmî –G.411/1**)
- 2 Sâkî meclisde ki ola bir lebî-gonçe cânân
Cân safâsın virür anda mey-i gül-fâm bana (**Edirneli Nazmî –G.411/2**)

- 3 Kad ü ebrû vü fem-i yâre direm gerçi irem
Haylıce emrdür ammâ ki ola ol râm bana (**Edirneli Nazmî –G.411/3**)
- 4 Görinür gâyet-ile hak bu ki ra'nâ vü bülend
Arz-ı hüsn idecek ol serv-i gül-endâm bana (**Edirneli Nazmî –G.411/4**)
- 5 Genc-i tabumda meânî düveri Nazmî ki var
Hakdan olmışdur o çok şükr çoğ inâm bana (**Edirneli Nazmî –G.411/5**)

14 (G.412)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Gitdi vasl olmadı ol mâh-likâ âh bana
Ol dem-i sa'dı nasîb itmedi Allâh bana (**Edirneli Nazmî –G.412/1**)
- 2 Ol dil-ârâm ki anun vaslıdur aksâ-yı merâm
Ol dil-ârâm dil-ârâm ola mı âh bana (**Edirneli Nazmî –G.412/2**)
- 3 Her dem andan ben ümîd eyler-iken mihr ü vefâ
İder ol cevri ü cefâ âh ki her gâh bana (**Edirneli Nazmî –G.412/3**)
- 4 Râhat-ı rûha revân irer-idüm ben dahı âh
Olsa ol rûh-ı revân hem-dem ü hem-râh bana (**Edirneli Nazmî –G.412/4**)
- 5 Dilberün kim dilerem vaslını cândan Nazmî
Âh rûzî ola mı bir gün o dil-hâh bana (**Edirneli Nazmî –G.412/5**)

15 (G.449)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Yâr olaydı eger ol yâr bana
Olmaz-ıdı gam-ı ağyâr bana (**Edirneli Nazmî –G.449/1**)
- 2 Muttasıl olmaz-ıdum gamgîn-dil
Olsa dil-hâh o dildâr bana (**Edirneli Nazmî –G.449/2**)
- 3 Yâr cevrin çeker-iken bârî
Yâr nâz itmese her bâr bana (**Edirneli Nazmî –G.449/3**)
- 4 Neydügüm bilmek içün yâr benüm
Ney gibi oldu figân kâr bana (**Edirneli Nazmî –G.449/4**)
- 5 Nazmiyâ neydi vefâ itmedügi
İtmese bârî cefâ yâr bana (**Edirneli Nazmî –G.449/5**)

16 (G.450)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Niçe bir beyhude âmâl bana
Niçeye dek o bed-â’mâl bana (**Edirneli Nazmî –G.450/1**)
- 2 Bâl ümîdiyle belâya düşer âh
Olur anunla belâ bâl bana (**Edirneli Nazmî –G.450/2**)
- 3 Düşürür çok eleme âh beni
Derd olur bu dil-i meyyâl bana (**Edirneli Nazmî –G.450/3**)

- 4 Mühmil idüb beni eyler mühmel
Virür âvârelik ihmâl bana (**Edirneli Nazmî –G.450/4**)
- 5 Rızk için yimezem Nazmî geh hak
Virse behre be-her-hâl bana (**Edirneli Nazmî –G.450/5**)

17 (G.451)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Gitdi mihr itmedi ol mâh bana
Bu kara gün niçe bir âh bana (**Edirneli Nazmî –G.451/1**)
- 2 Göze nûr irer-idi kalbe sürûr
Gelse mihr eylese ol mâh bana (**Edirneli Nazmî –G.451/2**)
- 3 Dilerüm görem o mâhun mihrin
Ol günü göstere Allâh bana (**Edirneli Nazmî –G.451/3**)
- 4 Râh-ı maksûda irerdüm ol yâr
Olsa bir yol-ile hem-râh bana (**Edirneli Nazmî –G.451/4**)
- 5 Nazmiyâ olsa safâ-bahş ol yâr
‘Arz-ı hüsn eylese geh gâh bana (**Edirneli Nazmî –G.451/5**)

18 (G.452)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Eylemez yâr vefâ âh bana
İder ammâ ki cefâ âh bana (**Edirneli Nazmî –G.452/1**)

- 2 Beni kendinden o dilber o güzel
İtdi göz göre cüdâ âh bana (**Edirneli Nazmî –G.452/2**)
- 3 Yeldürür ‘aşkı hevâsıyla beni
Her dem ol zülfî hü mâ âh bana (**Edirneli Nazmî –G.452/3**)
- 4 Derd-i ‘aşka o tabîb-i dil ü cân
Eylemez hîç devâ âh bana (**Edirneli Nazmî –G.452/4**)
- 5 Nazmiyâ hicre salub yâr beni
Olmadı vasl bana âh bana (**Edirneli Nazmî –G.452/5**)

19 (G.453)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Her dem olsa nola kâr âh bana
Çünkü bakmaz o nigâr âh bana (**Edirneli Nazmî –G.453/1**)
- 2 O yüzi şemsüm ol alnı kamerüm
Cevr ider leyl ü nehâr âh bana (**Edirneli Nazmî –G.453/2**)
- 3 İtdürür ol yüzi gül bülbül-veş
Her dem efgân-ı hezâr âh bana (**Edirneli Nazmî –G.453/3**)
- 4 Nerd-i gamda işüm oldu olmak
Âh u zârî ile zâr âh u bana (**Edirneli Nazmî –G.453/4**)
- 5 Tâli’ ü baht u sitârum hergiz
Nazmiyâ olmadı yâr âh bana (**Edirneli Nazmî –G.453/5**)

20 (G.454)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Künc-i mihnet ki mekân oldu bana
Hem-dem âh anda figân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/1**)
- 2 İy ferah ‘aşka düşelden berü ben
Gelmedün haylî zamân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/2**)
- 3 Hat ki geldi leb-i cânâne o hat
Âh kim âfet-i cân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/3**)
- 4 Gayra mihr itdügi ol meh varub
Geldi gün gibi ‘ayân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/4**)
- 5 Nakd-i ‘ömr oldu telef yok yire hayf
Âh kim haylî ziyân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/5**)
- 6 Şöyle ol dem ki vücûdum Nazmî
Cümleten bâr-ı girân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/6**)
- 7 Vâsıf-ı nakş-ı nigârân olalı
Her nigârîn nigerân oldu bana (**Edirneli Nazmî –G.454/7**)

21 (G.484)

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

Gelse bu ‘âlemde kanâ’at bana
Yiter-idi âh o devlet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/1**)

El çekebilsem bu cihândan eger
Olur-ıdı âh o sa’âdet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/2**)

Geçdi bu dünyâ elemi cânuma

Niçeye dek âh bu mihnet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/3**)

Her dem ider âh ki bu nefsi-i şûm

Zabtı husûsunda huşûnet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/4**)

Dehr belâsından emîn olsam âh

Rabb-i mu'în itse 'inâyet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/5**)

Viremez aslâ hâlel ahvâl-i dehr

Vire o Hâdî ki hidâyet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/6**)

Nefse zebûn olmag-ıla Nazmiyâ

Niçeye dek veh bu dalâlet bana (**Edirneli Nazmî –G.484/7**)

22 (G.487)

Müfte'îlün Müfte'îlün Fâ'ilün

- 1 Mihr idüb iy nûr-ı basar sen bana
Eylemedün âh nazar sen bana (**Edirneli Nazmî –G.487/1**)
- 2 Gün gibi her gün nola 'arz eylesen
Mihrüni iy yüzi kamer sen bana (**Edirneli Nazmî –G.487/2**)
- 3 Şevk-ile rûşen-dil olurdum tamâm
Mihr-ile baksaydun eger sen bana (**Edirneli Nazmî –G.487/3**)
- 4 İy yüzi gün âh ki göstermedün

Mihr yüzün zerre kadar sen bana (Edirneli Nazmî –G.487/4)

- 5 Nazmiyem üftâdesiyem mihrünün
Kıl nazar iy nûr-ı basar sen bana (Edirneli Nazmî –G.487/5)

23 (G.522)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Dergeh-i Hak ki ola penâh bana
Gele hâşâ ki bir tebâh bana (Edirneli Nazmî –G.522/1)
- 2 Olsa bir merd-i mürşid-i kâmil
Olsa bir hoş delîl-i râh bana (Edirneli Nazmî –G.522/2)
- 3 Ben fakîrem belâ-yı fakrumdur
Ki eylemez agniyâ nigâh bana (Edirneli Nazmî –G.522/3)
- 4 Gam-ı fakr-ıla geçdi ‘ömrüm âh
Tutmadı yüz cela‘l-i câh bana (Edirneli Nazmî –G.522/4)
- 5 Ne gam iy Nazmî ‘azm-i ‘ukbâdan
Rahmet eylerse ger İlâh bana (Edirneli Nazmî –G.522/5)

24 (G.523)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Zülf-i yâr atsa her kemendi bana
Geçer ol ol sebeble bendi bana (Edirneli Nazmî –G.523/1)
- 2 Oldı bend-i belâ hemîn derdâ
Yârun ol kâkül-i kemendi bana (Edirneli Nazmî –G.523/2)

- 3 Bakmaz ol beg güzel boyun kulına
Böyle cevri eyler ol efendi bana (Edirneli Nazmî –G.523/3)
- 4 Seyre togruldugınca yâ hâdî
Göster ol serv-i ser-bülendi bana (Edirneli Nazmî –G.523/4)
- 5 Nazmiyâ cânım-ıdı olsa nasîb
Yârun ol la'l-i nâbı kandı bana (Edirneli Nazmî –G.523/5)

25 (G.550)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ol yâr kim döger beni andan söger bana
İncitme gel beni disem incinme der bana (Edirneli Nazmî –G.550/1)
- 2 Ol yârun agzın öpdümse ansuz ne var
Yok yire yendek anun-içün ol söger bana (Edirneli Nazmî –G.550/2)
- 3 Ben öpeyin hep ansuzın ol bal dudacugın
Ko tatlu tatlu sögsün ol agzı şeker bana (Edirneli Nazmî –G.550/3)
- 4 Âhum ki kanda olsa o yâre irer yeter
Bildürmek ana sevgüm o denlü yeter bana (Edirneli Nazmî –G.550/4)
- 5 Nazmî o sevdüğüm yüzüme bakmaz oldu âh
Küsdî o sevdüğüm didüğüm-çün meger bana (Edirneli Nazmî –G.550/5)

26 (G.572)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'ilün)

- 1 Olubdurur çü girân-bâr her günâh bana
Gerek odur dile her demde her gün âh bana (Edirneli Nazmî –G.572/1)

- 2 Bulam rehâ zulumât-ı zunûbdan anı
Olursa nûr-ı hidâyet delîl-i râh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/2**)
- 3 Güc olmaya bana göç râh-ı dâr-ı âhirete
Karîn olursa eger yârî-i İlâh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/3**)
- 4 Cela‘l-i câh-ı cihân za‘f-ı dîne bâ’is olur
Gerekmez ol cihet-ile cela‘l-i câh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/4**)
- 5 Yog-ıdı gussa vü gam âh fikr-i ferdâdan
Der-i tevekkül olaydı eger penâh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/5**)
- 6 Gönül hevâ vü hevesde karârı yok bir dem
Bana sükûn nice gelsün be Nazmî âh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/6**)
- 7 Nigâh ide ana dâyim İlâh lutfından
O kimse kim ide lutf-ıla bir nigâh bana (**Edirneli Nazmî –G.572/7**)

27 (G.573)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Sebeb ne itmeyesin sen güzel nigâh bana
Suçum nedür seni sevmek midür günâh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/1**)
- 2 Bu göz gönül nice rûşen ola ki yok hergiz
Nigâhun iy yüzi gün âh ay alnı mâh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/2**)
- 3 Kimine bende olaydum kapunda bende senün
Yeterdi dünyede şâhum bu ‘izz ü câh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/3**)

- 4 Tapundan özge ya baş egmesem nola kıblem
Cihânda Ka'be kapundur çü secdegâh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/4**)
- 5 Yüzüm sürersem izüne nola benüm kıblem
Olur çü Ka'be kapuna delîl-i râh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/5**)
- 6 İder günüm gice geh geh yüzüne hâyil olub
O vech-ile neler eyler o şeb-külâh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/6**)
- 7 Kulun ki Nazmiyem iy pâdişâh-ı hüsn ü cemâl
Sana münâsib odur idesin nigâh bana (**Edirneli Nazmî –G.573/7**)

28 (G.574)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Nidem ki zerrece mihr itmedi o mâh bana
Ne kara günlere kaldum dirîg u vâh bana (**Edirneli Nazmî –G.574/1**)
- 2 Bu denlü cevır u cefâ kim bana ider o nigâr
Sonında mihr ü vefâ itmez-ise âh bana (**Edirneli Nazmî –G.574/2**)
- 3 Ana benüm dahı virse mahabbetüm bârî
Anun mahabbetini viren ol İlâh bana (**Edirneli Nazmî –G.574/3**)
- 4 Halâs bulmaga devr içre gussa vü gamdan
Hemîşe mey-gede künci yiter penâh bana (**Edirneli Nazmî –G.574/4**)
- 5 Yolında eyleridüm nakd-i cârı Nazmî nisâr
İdeydi lutf-ıla cânâne bir nigâh bana(**Edirneli Nazmî –G.574/5**)

29 (G.575)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Çü germ olub ide gün gibi mihr o mâh bana
Burûdet itse o dem tan mı subh-gâh bana (**Edirneli Nazmî –G.575/1**)
- 2 Olaydum ol şeh-i hüsnün işigi der-bânı
İderdi reşk o şevk-ile mihr ü mâh bana (**Edirneli Nazmî –G.575/2**)
- 3 Safâ vü şevk-ile rûşen-dil ola dâyim o kim
Nigâr işigine ola delîl-i râh bana (**Edirneli Nazmî –G.575/3**)
- 4 Kimine bendeyem ol şâh-ı hüsne ben de anun
Cenâb-ı devleti olmışdurur penâh bana (**Edirneli Nazmî –G.575/4**)
- 5 Tutardı yüz bana devlet didükleri Nazmî
Nigâr ideydi eger lutf idüb nigâh bana (**Edirneli Nazmî –G.575/5**)

30 (G.637)

Fa'lün Fe'ilün Fa'lün Fe'ilün

- 1 Cevr eylemese her gâh bana
Mihr eylese âh ol mâh bana (**Edirneli Nazmî –G.637/1**)
- 2 Yâr olur-ıdı devlet bana âh
Yâr olsa eger hem-râh bana (**Edirneli Nazmî –G.637/2**)
- 3 Rahm eylemeyüb hep cevır kılur
Yâr olmaz o yâr eyvâh bana (**Edirneli Nazmî –G.637/3**)
- 4 Agladuğum ol ben ağlar-iken

Her gâh güler bed-hâh bana (**Edirneli Nazmî –G.637/4**)

- 5 Nazmî kulıyam ben de o şehün
Bakmaz nideyin ol şâh bana (**Edirneli Nazmî –G.637/5**)

Fedâî⁵⁷⁵

1 (G.4)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gerçi çerh-i tünd-hû her lahza câfîdür bana
Çün cefâ rahm arturur nev‘ ile vâfîdür bana (**Fedâî –G.4/1**)
- 2 İy gönül gam çekme vuslat yâdına ağyârdan
Her küdüret kim gelür sabr ile sâfîdür bana (**Fedâî –G.4/2**)
- 3 Ben ki yıllar olmuşam hicrinde yârün haste-dil
Bir nefes düşnâm u yâ medh ide şâfîdür bana (**Fedâî –G.4/3**)
- 4 Urma lâf-ı kat‘-ı râh iy müdde‘i k’uş cân ile
Ol cenâba bir kadem ‘ömrümde kâfîdür bana (**Fedâî –G.4/4**)
- 5 Nâsıh-ı şehir itse pendî gayret-i dînden tamâm
‘Âm içinde dahl idenler merd-i lâfîdür bana (**Fedâî –G.4/5**)
- 6 Ol ki ehli zemm ide cehl ile gâfîldür henüz
Çün dimez bu nefis ile gaybet münâfîdür bana (**Fedâî –G.4/6**)
- 7 Söz ki nefis-i şûmdan sâdır ola Hakdan ba‘id
Her ne kim Hakdan gelür nefsün hilafîdur bana (**Fedâî –G.4/7**)
- 8 Tâ ki farz oldu tavâf-ı Ka‘be tavf itdüm hem-în

⁵⁷⁵ Çakıcı, Bilal, *Fedâî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2005.

Şimdi farz uş kalb-i meksûrun tavâfidur bana (Fedâî –G.4/8)

- 9 İy mümeyyiz hakkı bâtıldan seçersen şübhesüz
Bil ki söz ta‘lîm iden bir rûh-ı sâfîdür bana (Fedâî –G.4/9)
- 10 Çün Fidâyî câhidü finâda ser-bâz anla k‘uş
Ârzû kesretde bu nefsün müsâfîdür bana (Fedâî –G.4/10)
- 11 Her gönül kim feth ola bu remz-i dil-keşden hem-ân
İşba‘-ı sıdk ile san bedrün şikâfidur bana (Fedâî –G.4/11)

2 (G.5)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gerçi her dem k’ola cismümde bu cân cândur bana
Lîkin andan âşinâyam k’emr-i cânândur bana (Fedâî –G.5/1)
- 2 İhtiyârum var elümde her ne kâr itsem olur
Bilürem ammâ her işde hâkim ol Hândur bana (Fedâî –G.5/2)
- 3 Hizmet itmek bana çün kim oldı cândan farz-ı ‘ayn
Şübhesüz pes kahrı dîn ü mihri imândur bana (Fedâî –G.5/3)
- 4 Cümle cism ü cân anundur halk idüpdür bî-taleb
Yine isterse keremden virmek âsândur bana (Fedâî –G.5/4)
- 5 Kahrı ‘adli lutfi bezlidür k’irer mahlûka hep
Çün bilindi kahr u lutfi cümle yik-sândur bana (Fedâî –G.5/5)
- 6 Ol yakîndür bana benden ben degülven bî-nasîb
K’ol mehün vaslı hayâli dilde mihmândur bana (Fedâî –G.5/6)
- 7 Ben nice kim bana zahm uram ider dermân u em

Ben ne denlü tünd olam ol yine rahmândur bana (**Fedâî –G.5/7**)

- 8 Çün ki her mahbûbun olur fî'li mahbûb ehline
Her ne fî'li kim görünür pes hep ihsândur bana (**Fedâî –G.5/8**)
- 9 Ben Fidâyîsiyem ol bâbun k'uram a'dâya zahm
Lîk ben kul ol bu hükm içinde sultândur bana (**Fedâî –G.5/9**)

3 (G.6)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Âh-ı cân-sûzumdan özge kanı bir mahrem bana
Gerçi yıllardur firâkında degül gam kem bana (**Fedâî –G.6/1**)
- 2 İstedüm 'ömrümde bulunmadı hem-demden nişân
Uş gönülde gözde her dem oldu pes hem-dem bana (**Fedâî –G.6/2**)
- 3 Bu za'ifül-hâle bakmaz kimse k'ide ta'ziyet
Fevt-i vasl içinde k'irer her nefes mâtem bana (**Fedâî –G.6/3**)
- 4 Tîr-i 'ışkı kalbümi mecrûh idelden sırruma
Nâzil olur kim ola zahmı yine merhem bana (**Fedâî –G.6/4**)
- 5 Bunca 'acz ile olam bu 'alemün sultânı dost
Ger kila 'ayn-ı 'inayetden nazar bir dem bana (**Fedâî –G.6/5**)
- 6 Yâr eger lutf ide ider kahr ide ider müdâm
Yârsuz yâr olmadı bir lahza bu 'âlem bana (**Fedâî –G.6/6**)
- 7 Tâ Fidâyîyem cüzâyam mâ-sivâsından nihân
Gerçi lutf-ı Hak görünür 'âlem ü âdem bana (**Fedâî –G.6/7**)

4 (G.7)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kanı bir dem kim mukârin mihr-i yâr olmaz bana
K'anda lâ-şek hurde-i gayb âşikâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/1**)
- 2 Var mı yâ sâ'at ki mevc-i bahr-i dil cûşân olup
Bu suver âyîne-i sûret-nigâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/2**)
- 3 Cünbiş-i sevdâ-yı her mecnûn olur vakt-i bahâr
Ben ne mecnûnam ki bir dem yok bahâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/3**)
- 4 Şol kadar âşüfte-i hüsn-i nigâram bir nefes
'Âr ider Mecnûn olursa gam-güsâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/4**)
- 5 Merkeb-i 'ışk-ı habîbem gerçi şehdûr fârisüm
Lîk tünd ü tûsenem her şeh süvâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/5**)
- 6 Hîç bir gün yok firâkında ki leyl olmaz tavîl
Gice mi var yâ visâlinde nehâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/6**)
- 7 Mu'teber ol şâh-ı 'âdil bensüz ammâ şâh isem
Ben ne gözden baksam ansuz i'tibâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/7**)
- 8 Peşşe-i hor u za'îfem dost bâbında ve lîk
Bir dem olmaz kim hümâ cândan şikâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/8**)
- 9 Pes Fidâyîler bigi yârun yolında baş u cân
Oynaram bu resme bir kâr ihtiyâr olmaz bana (**Fedâî –G.7/9**)

5 (G.8)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Senden ayru bir nefes rûhum da yâr olmaz bana

Sensüz ol mülk-i ebed dârü'l-karâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/1**)

2 Nüşa-i ‘âlemde sîn-i sırrı tefsîr itmesen
Ma‘ni-i suhf-ı ilâhî âşikâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/2**)

3 Zerreyem lîkin cemâlün âfitâbınun senün
Düşmese tâbı vücûdum pâyidâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/3**)

4 Katreyem iy bahr-i bî-sâhil kenârundan beni
Taşra salsan gevher isem i‘tibâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/4**)

5 Düşmişem şeb-nem bigi gözden ayağa mihrünün
İrse tâbı ‘âlem-i siflî medâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/5**)

6 Kankı şahsun kim suna milvâh lutfun destine
Peşseyise dimesün ‘ankâ şikâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/6**)

7 Cünd-i gam kaplar Fidâyîyem vücûdum mülkini
Tâ ki sultân-ı hayâlün gam-güsâr olmaz bana (**Fedâî –G.8/7**)

Figânî⁵⁷⁶

1 (G.1)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Zahm-i nâhun bâğ-ı sînemde gülistândur bana
Kesdügüm her bir elif serv-i hırâmândur bana (**Figânî –G.1/1**)

2 Cân virürken hasret-i la‘lünle künc-i höcrede
Katre katre su viren ey gonca peykândur bana (**Figânî –G.1/2**)

⁵⁷⁶ Karahan, Abdülkadir, *Figânî ve Divançesi*, (1. baskı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1966.

- 3 ‘Arz-ı dîdâr eylemezsen dûzâh olur kâ’inât
Sensüz ey hûr-ı behiştî ravza zindândur bana (**Figânî –G.1/3**)
- 4 Katlûme hançer çeküp âzürde kılma destüni
Sevsen-i âzâdı bâğun tîg-i burrândur bana (**Figânî –G.1/4**)
- 5 Zevk ideydi dirdi Câmî tab‘umun keyfiyyetin
Ey Figânî ma‘rifet bezminde Selmândur bana (**Figânî –G.1/5**)

Fuzûlî⁵⁷⁷

1 (G.11)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kâr-ger düşmez hadeng-i ta‘ne-i düşmen bana
Kesret-i peykânın etmiştir demirden ten bana (**Fuzûlî –G.3/1**)
- 2 Eyminem seng-i melâmetten kim alıp çevremi
Oldu zencir-i cünûn bir kala-i âhen bana (**Fuzûlî –G.3/2**)
- 3 Andanam rüsvâ ki seyl-âb-i sirişkim çâk eder
Zahm-i tûğın kanı giydirdikçe pîrâhen bana (**Fuzûlî –G.3/3**)
- 4 Dem-be-dem şem‘-i cemâlinden münevver olma
Ey gözüm nûru gerekmez dîde-i rûşen bana (**Fuzûlî –G.3/4**)
- 5 Hiç meskende karârım yok durur ol zevkden
Kim kaçan hâk-i ser-i kûyûn ola mesken bana (**Fuzûlî –G.3/5**)
- 6 Başda bir serv-i semen-ber vaslının sevdâsı var
Sûd kılmaz bâğ-ban nezzâre-i gül-şen bana (**Fuzûlî –G.3/6**)

⁵⁷⁷ Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fuzûlî Dîvânı*, (2. baskı), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1961.

- 7 Ey Fuzûlî odlara yansın bisât-i saltanat
Yiğdir andan Hak bilir bir gûşe-i gül-han bana (**Fuzûlî –G.3/7**)

2 (G.12)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dostum ‘âlem seninçin ger olur düşmen bana
Gam değil zirâ yetersin dost ancak sen bana (**Fuzûlî –G.12/1**)
- 2 ‘Aşka saldıım ben beni pend almayıp bir dosttan
Hiç düşmen eylemez anı ki ettim ben bana (**Fuzûlî –G.12/2**)
- 3 Cân ü ten oldukça benden derd ü dâğ eksik değil
Çıksa cân hâk olsa ten ne cân gerek ne ten bana (**Fuzûlî –G.12/3**)
- 4 Vasl kadrin bilmedim fırkat belâsın çekmedin
Zulmet-i hecr etti çok târik işi rûşen bana (**Fuzûlî –G.12/4**)
- 5 Dûd ü ahkerdir bana serv ile gül ey bağ-bân
Neylerim ben gül-şeni gül-şen sana gül-han bana (**Fuzûlî –G.12/5**)
- 6 Gamze tîğın çekti ol mâh olma gâfil ey gönül
Kim mukarrerdir bu gün ölmek sana şîven bana (**Fuzûlî –G.12/6**)
- 7 Ey Fuzûlî çıksa can çıkman tarîk-i aşktan
Reh-güzâr-i ehl-i aşk üzre kılın medfen bana (**Fuzûlî –G.12/7**)

3 (G.13)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Aşk etvârın müselleme eyledi gerdûn bana
Bunca kim yeldi yügürdü yetmedi Mecnûn bana (**Fuzûlî –G.13/1**)

- 2 Kıldı benden ref^ʿ teklif-i namâzı mestlik
Saldı Hak bir neş^ʿe-i câm-i mey-i gül-gûn bana (**Fuzûlî –G.13/2**)
- 3 Bâğ-bân ger meyl kılman servine ma^ʿzûr tut
Servden yiğrek gelir ol kâmet-i mevzûn bana (**Fuzûlî –G.13/3**)
- 4 Dostlar kan yaş döküp kıldı beni rûsvâ-yi halk
Veh ki düşmen çıktı âhir dîde-i pür-hûn bana (**Fuzûlî –G.13/4**)
- 5 Olmazam her handa kim olsam giriftâr olmadan
Bir belâdır göz bir âfettir dil-i mahzûn bana (**Fuzûlî –G.13/5**)
- 6 Ey Fuzûlî nâvek-i âhımla aldım intikâm
Döne döne gerçi bî dâd etti çerh-i dûn bana (**Fuzûlî –G.13/6**)

4 (**G.14**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her zaman manzûr bir şûh-i sitem-gerdir bana
Handa olsam bir belâ Hakdan mukarrerdir bana (**Fuzûlî –G.14/1**)
- 2 Ol ham-i ebrûya kılsam secde her sâat n’ola
Kible ile ol ham-i ebrû ber-â-berdir bana (**Fuzûlî –G.14/2**)
- 3 Gam değil cismimde ger seng-i melâmet zahmi var
Şihna-i bâzâr-i sevdâyım bu zîverdir bana (**Fuzûlî –G.14/3**)
- 4 Gözde hûn-alûde peykânın hayâliyle hoşum
Her biri gûyâ ki bir berg-i gül-i terdir bana (**Fuzûlî –G.14/4**)
- 5 Zahmlerden bin ağız açtım edâ-yi şûkr için
Her okun bir ni‘met-i gayr-i mükerrerrdir bana (**Fuzûlî –G.14/5**)

- 6 ‘Akl irşadiyle bulmak kâm mümkündür velî
Dâm-i râh ol halka-i zülf-i mu‘anberdir bana (**Fuzûlî –G.14/6**)
- 7 Ahter-i bahtım vebâlim gör kim ol mehden gelen
Mihrlerdîr özgeye cevî ü cefâlardîr bana (**Fuzûlî –G.14/7**)
- 8 Ey Fuzûlî menzîl-i maksûda yetsem ne aceb
Hidmet-i pîr-i mugan irşâdî reh-berdir bana (**Fuzûlî –G.14/8**)

5 (G.15)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Fakr mülki taht ü ‘âlem terki efserdir bana
Şükr-li’llâh devlet-i bâki müyesserdir bana (**Fuzûlî –G.15/1**)
- 2 Zülf ü ruhsârî hayâliyle nedir hâlin dimen
Öyleyim kim gece vü gündüz ber-â-berdir bana (**Fuzûlî –G.15/2**)
- 3 Hûr ü Tûbâ vasfın ey vâ’iz bu gün az eyle kim
Hem-dem ol Tûbâ-hırâm ü hûr-peykerdir bana (**Fuzûlî –G.15/3**)
- 4 Aradan ey şem’ çık bir gûşe tut kim bu gece
Bezm bir hur-şîd-i talattan münevverdir bana (**Fuzûlî –G.15/4**)
- 5 Verdi bâd-i subh bir hur-şîd-tal’at müjdesin
Şem veş veh kim bu dem ölmek mukarrerdir bana (**Fuzûlî –G.15/5**)
- 6 Zâhidâ sen kıl teveccüh gûşe-i mihrâba kim
Kıble-i tâ’at ham-i ebrû-yı dil-berdir bana (**Fuzûlî –G.15/6**)
- 7 Ey Fuzûlî cem’ olur peyveste el nezzâreme
Arsa-i deşt-i cünûn sahrâ-yi mahşerdir bana (**Fuzûlî –G.15/7**)

6 (G.16)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gam diyârında ecel peyki güzâr etmez bana
Yok sanır varım meger kim i’tibâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/1**)
- 2 Yâr cevır etmez bana ağyâr ta‘lim etmeden
Billâh ağyâr eyleyen ihsânı yâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/2**)
- 3 Dağıtır her lâhza berg-i ayşımı âhım yeli
Hansı nâ-hak zulmdür kim rûzgâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/3**)
- 4 Aşk zevkiyle hoşum terk-i nasihat kıl refîk
Ben ki tiryâki-mizâcım zehr kâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/4**)
- 5 Çerhden aşırmandan yâdınla âh-ı ateşîn
Kadr edip gerdûn şererden zer nisâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/5**)
- 6 Nakd-i cân târâc-i gamdan saklamak düşvârdır
‘Aşk tâ seng-i melâmetten hisâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/6**)
- 7 Yâd-i lâ’linle Fuzûlî gözleyip râh-i adem
Var bir tedbîri ammâ âşkâr etmez bana (**Fuzûlî –G.16/7**)

Fütûhî⁵⁷⁸

1 (G.1)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Devlet-i ‘aşkında kaddüm dâl-ı devlettür bana
Nokta nokta dağlar mim u muhabbetdür bana (**Fütûhî –G.1/1**)

⁵⁷⁸ Tokel, Dursun Ali, Fütûhî Divanı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun 1993.

- 2 Sağ kulağım çınladı benzer ki düşnâm etti yâr
Dostlar hayr ola din tablu beşâretdür bana (**Fütûhî –G.1/2**)
- 3 Şi‘r-i âşık kalbile ya ‘ârş olur ya şer‘ olur
Zahidâ men‘ itme şi‘r esbâb-ı zinetdur bana (**Fütûhî –G.1/3**)
- 4 Dem degüldür gözlerimden kaynayup çıkan dümû‘
Dest-i firkatile dehr virdügi şerbetdür bana (**Fütûhî –G.1/4**)
- 5 Şöyle üns itdüm hayâl-i yârile yok gayri fikr
Neylerüm ben halveti kesret de vahdetdür bana (**Fütûhî –G.1/5**)
- 6 Gözlerüm hâb-ı ecelden uyhuya varsa dilüm
Yâriledür sanmanuz kim nevm ü gafletdür bana (**Fütûhî –G.1/6**)
- 7 Yâr dimiş kim beni severse cânile Hüsâm
Boynunu öpsün rakibin hûb hidmetdür bana (**Fütûhî –G.1/7**)

Ganizâde Nâdirî⁵⁷⁹

1 (G.4)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Silsile-i kâkülün kayd-ı cünûndur bana
Hâl-i siyâh-ı ruhun dâğ-ı derûndur bana (**G.anizâde Nâdirî –G.4/1**)
- 2 Ebrû-yı peyveste bir nûn-ı nigûn kad elif

⁵⁷⁹ Külekçi, Numan, *Ganî-zâde Nâdirî*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.

Anunı i‘lâm için râh-nümündür bana (**G.anizâde Nâdirî –G.4/2**)

3 İtmiş idüm bâgda ol dehenün medhini
Goncelerün şimdi hep dilleri hündür bana (**G.anizâde Nâdirî –G.4/3**)

4 Ma‘reke-i mihnetün Rüstem-i dastânıyam
Kays-ı za‘îf-ül beden hasm-ı zebündür bana (**G.anizâde Nâdirî –G.4/4**)

5 Nâdiriyâ küfr okur hışm idicek ‘âşıkâ
Gamze-i câdusunun kârı füsündür bana (**G.anizâde Nâdirî –G.4/5**)

Gelibolulu Mustafa Ali⁵⁸⁰

1 (G.36)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1 Devlet budur ki yüz tuta her macera bana
Eşküm gibi musahhar ola ma-siva bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/1**)

2 Baht-ı sa‘id odur yaka ahum meşa‘ilin
Her bir şerare yandura şem‘-i reca bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/2**)

3 Bilmem benüm ne kevkebe var kevkebümde kim
Manend-i şem‘-i mürde furûğ-ı süha bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/3**)

4 Minnet götürmem ol yüki çekmem cihân için
Açılduğınca bargeh-i kibriya bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/4**)

5 Mustağniyem ki almazam ey hace bir pula
Düşmez efendi sâye-i perr-i hüma bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/5**)

⁵⁸⁰ Aksoyak, İ Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1999.

- 6 Bezminde cam-ı bâde felek cür‘adur zemin
‘Âli benüm ki ol dahi virmez safa bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.36/6**)

2 (G.37)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bir kulam bî-kes velî yâr u mecîd Mevla bana
Lutf ider Hak her kaçan cevri eylese a‘da bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.37/1**)
- 2 Hak ‘inayet kılmadur halkun ihânet kılması
Kim ki kemlik kasd ide ihsan ider mahza bana(**Gelibolulu Mustafa Ali – G.37/2**)
- 3 Bir bilüp zerrakumı ağyara baş indürmezem
Dad-ı Hakdur ma-tekaddemden bu istiğna bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.37/3**)
- 4 Almazam mehden ziya mihr istemem hûrşidden
Yâ gönül rûşenligi kandan gelün âya bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.37/4**)
- 5 Şem‘-i bezm-i kibriyânun olmışam pervânesi
Âteş-i kahr-ı edâni virmesün pervâ bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.37/5**)
- 6 İstinad itdüm ricâl-i gayba seyfullâhvar
Ba‘is-i nusret durur a‘da ile gavga bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.37/6**)
- 7 Merd-i ‘Âli-himmetüm ‘aliyyetüm ey müdde‘î
Rütbe-i ‘ulyâ olupdur pâye-i ednâ bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.37/7**)

3 (G.38)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şol kadar oldı musahhar Kâf-ı istiğnâ bana

Şeh-perin gönderse sorguc itmezsin ‘ankâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali –
G.38/1)

- 2 Var sala it ey sabâ ‘ışk ehli gelsün sâyeme
Ben o nahlem irmedi mihr-i cihân-ârâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.38/2)
- 3 Rişte-i cân ile gamzenden kesilmezsin diyü
Dostum dik gelmek ister süzen-i İsâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.38/3)
- 4 Pîr-i ‘ışkun niçe yıllardır riyâzet çekdürür
Dahi la‘lünden nasib olmadı bir hurmâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.38/4)
- 5 Dürr-i ma‘na gördi nazmum riştesinde ‘Âliya
Deldi bağrın reşk idüp her lü‘lû‘-i lâlâ bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.38/5)

4 (G.39)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Nice bir yâr olur katar bana
Ne belâdur bu kâr u bâr bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/1)
- 2 Çekdürür hep deve katar yükini
Baht-ı gaddar-ı nâ-bekâr bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/2)
- 3 Tab‘um âyînesine virdi keder
Nice yüzden bu inkisâr bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/3)
- 4 Göririn illerün levâzımını
Turfa endîşedür bu kâr bana (Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/4)
- 5 Böyle kirdârdan halâsitse

Merhamet kılsa Kirdgâr bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/5**)

- 6 Virmez isem ‘acûz-ı dehre talak
Azmiyam ben ne ‘itibâr bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/6**)
- 7 Kıl tahammül tecemmüle ‘Âli
Yok dime bunda nükte var bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.39/7**)

5 (G.40)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dilber-i pâkîze sâkî câm-ı bî-gışdur bana
Ba‘is oldur kim heman ol bâde gözdeşdür bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.40/1**)
- 2 Bir ayağ içse heman-dem bî-ser ü sâ mân olur
Ser-hoşun evzâ‘ı başdan ayağa hoşdur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.40/2**)
- 3 Kanda bir nâ-mihribân her-câyî dilber var ise
Tâli‘i gör lâ-büd ol dildâr-ı mehveşdür bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.40/3**)
- 4 Câm-ı meyden geçme gec muğ-beççe sevmekden diyü
Şeyh-i şehrün hatırı da’im müşevveşdür bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.40/4**)
- 5 Mâh-rûlardan sitârem yokdur ey ‘Âli benim
İl mülâyim sanduğı elbette ser-keşdür bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.40/5**)

6 (G.41)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Görmese her ney beni bezmünde nâlândur bana
Şem‘ler sûzan sebûlar cümle giryândur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.41/1**)

- 2 Rûy-ı zerdümveş hazandan da'ima kurtılmasun
Bağ-ı 'âlem kim yaşum aldıkça nâlândur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.41/2**)
- 3 Nakd-i cânı sana teslîm eylemez dirmiş 'adû
İ'timad itme begüm vallâh bühtândur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.41/3**)
- 4 Dâğlardur sohbet-i cândan beni dûr eyleyen
Gerçi gülşendür tenüm ammâ ki zindândur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.41/4**)
- 5 Cânımı yâr ile hem-bezm itmek olurdum velî
Ha'il olan 'Âliyâ bu cism-i 'uryândur bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.41/5**)

7 (G.42)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben sebük-rûham dil-i Mecnûn neden benzer bana
Bir başum var âşiyansuz ol dahı ser-ber bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/1**)
- 2 Fûrkatün zahmin zebân-ı hâl ile kılsun beyan
Nâvek-i müjgânunu ey kaşı yâ gönder bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/2**)
- 3 Her ne nakşî kim yazar dil levhine kilk-i müjen
Yâ gamun tasvîr ider yâ fûrkatün söyler bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/3**)
- 4 El açun eylen du'â tâ kim peşîman olmaya
Dostlar çok va'deler itdi yine dilber bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/4**)
- 5 Hattı geldükde ölürsem de lebin terk itmezem
Bir vasiyyet eyledi Hızr ile İskender bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/5**)
- 6 Kim sifâlin i'timâd itmem kilâb-ı kûyunun

Nice bin yıl hidmet itse Husrev ü Sencer bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.42/6**)

- 7 Cânda vuslat ârzûsı dilde fûrkat gussası
Âliyâ bilmem neden geldi bu gavgalar bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.42/7**)

8 (G.43)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Hamdû lillah virilüp mesned-i ıtlâk bana
Bî-garâz oldu musahhar heme âfâk bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.43/1**)
- 2 Ehl-i dünyâ ile ülfet revîşin selb itdüm
İltifât itmek için zümre-i ‘uşşak bana(**Gelibolulu Mustafa Ali –G.43/2**)
- 3 Himmetüm ‘âleminün menzil-i âsâyîşine
Hâne-i yek-şebedür künbed-i nüh tak bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.43/3**)
- 4 Damen-i ‘uzlete çekdüm ki ferâgat kademin
Kudsiyân-ı harem-i ünsüm ola müştak bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.43/4**)
- 5 ‘Azl u nasbumla mukayyed degülem ey ‘Âli
Mahz-ı eltâf-ı Hüdâ oldu bu ahlak bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.43/5**)

9 (G.44)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Olma mecrûh ey gönül dermân sana hicran bana
Vey ten-i pür-derd üşenme cân sana cânân bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.44/1**)

- 2 Sen ser-i minberde gavgâ eyle ben mey-hânede
Tınma va‘iz ebsem ol nâdân sana rindân bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.44/2**)
- 3 Şöyle mestüz ey gönül hum-hâne-i ‘ışk içre kim
Her gören dir vâlih ü hayran sana sekran bana (**Gelibolulu Mustafa Ali – G.44/3**)
- 4 Ben senünle imtizâc itmek ne mümkün sevdüğüm
Muttasıl âğû virür akran sana yârân bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.44/4**)
- 5 Sende ‘Âlî fikr-i kâkül bende sevdâ-yı cünûn
Her zaman gencîne-i pinhân sana virân bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.44/5**)

10 (G.45)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sâye saldı nâmı ‘Osman bir şeh-i devrân bana
Gûyiyâ oldu musahhar mülket-i ‘Osman bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.45/1**)
- 2 Âl-i ‘Osman gibi hükm itdi gönül iklimine
Gösterüp ruhsâr-ı âlin ol gül-i handân bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.45/2**)
- 3 Ruhları yanında Zü’n-nûreyne benzer gözleri
Kaşları takı görünür câmi‘ül-Kur‘an bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.45/3**)
- 4 Gerdeninün hâli ser-gerdân idüpdür gönlümi
‘İşkına urdum boyum Hak eyleye âsan bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.45/4**)
- 5 ‘Aks-i ruhsârı görüp âb içre âteş yakduğın
Dîde-i giryân bana ‘Âli didi gir yan bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.45/5**)

11 (G.46)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yine lutf ümmîdi var bir serv-kâmetden bana
Korku virmen dostlar rûz-ı kıyâmetden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/1)**
- 2 Bir ‘alâmetdür gözün ‘ayn-ı sa‘âdetden dile
Bir beşâretdür hatun mülk-i ferâgatden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/2)**
- 3 İşigün yasdanmasam uyhu yüzün görmez gözüm
Seng-i hâra yeg gelür bâlîn-i râhatdan bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/3)**
- 4 Behre yokdur bendeki divâneliklerden sana
Hisse çokdur sendeki hüsn ü melâhatden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/4)**
- 5 Tek beni yad eyle benden yana bak ey bî-vefâ
Sevdüğün incitdüğün yegdür ri‘âyetden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/5)**
- 6 Gösterürdüm ben sana zâhid velâyet sırrını
Aksa gelse hûb-rûlar her vilâyetden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/6)**
- 7 ‘Âr u nâmûsı ko âlî-himmet ol ‘Âlî diyu
Bir haber gönderdiler kûy-ı melâmetden bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.46/7)**

12 (G.47)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Tek ü tenhâ gele mi bir gice ol mâh bana
‘Acebâ göstere mi ol günü Allâh bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.47/1)**

- 2 Bende ümmîd-i vefâ sende hayâlât-ı visâl
Ey gönül bile olur gâh sana gâh bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.47/2**)
- 3 Dûd-ı âhumla bilürmiş o perî sûzîşümi
Tâ olunca eger âh itmez isem âh bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.47/3**)
- 5 Reşkden olsa ‘adûlar yalunuz kalsam ben
İltifât eylese bir kerrecik ol şâh bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.47/4**)
- 6 Yûsufısın tutalum mâlik-i cân oldu gönül
Âliya aynî ile cân olan ol câh bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.47/5**)

13 (G.48)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Makâm-ı hayrete düşdüm gönül ne çâre bana
O nâzenîn-i cihân eylemez nezâre bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.48/1**)
- 2 Niçün hasûda nihânî vefâlar eylersün
Cefâyâ başladun ey gonca aşkâra bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.48/2**)
- 3 Senünçün evden eve gün gibi gezer dirler
Benüm begüm gelesin gibi vara vara bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.48/3**)
- 4 Cefâyı bilmece dilber vefâyı anlamasa
Televvün itmese meylitse ber-karâra bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.48/4**)
- 5 Şu denlü derd ile âh eyledüm ki ey Âli
Bulutların yüregi oldu pâre pâre bana (**Gelibolulu Mustafa Ali –G.48/5**)

14 (G.49)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Bu dâğla olamaz bir sınık piyâle bana
‘Aceb ne yürek ile öykünür ki lâle bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.49/1)**
- 2 ‘Ulûfesini virür ehl-i derde sîm-i sirişk
Gerekse tîğ-i gamun olmasun havâle bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.49/2)**
- 3 Gülâc kâsesidür penbelerle her dâgûm
Kanâ‘at ehli isem ol yiter nevâle bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.49/3)**
- 4 Sımâh-ı sem‘ümi gam penbesi pür eyleyeli
Sadâ-yı perr-i meges gelmez oldu nâle bana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.49/4)**
- 5 Güm oldu rengi ciger kanı içre ey ‘Âlî
‘Aceb ne yürek ile öykünür ki lâle sana **(Gelibolulu Mustafa Ali –G.49/5)**

Hayâlî Bey⁵⁸¹

1 (G.2)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Aynı dilden dem-be-dem akıtmaz ise kan bana
Firkatinde yüz yumaz bu dîde-i giryân bana **(Hayâlî Bey –G.2/1)**
- 2 Bir iki gün fânî dünyâda durup oturmağa
Câna minnet etmezem besdir gam-ı cânân bana **(Hayâlî Bey –G.2/2)**

⁵⁸¹ Tarlan, Ali Nihad, *Hayâlî Divanı*, (1. baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 1992.

- 3 ‘Aynına ‘âlem karanı hâke düşmüş cân verir
Leblerin hecrinde benzer Çeşme-i Hayvân bana **(Hayâlî Bey –G.2/3)**
- 4 Başdan âyâğa hilâl ettim o mâhı dün gece
Olmuş idi reşk-i pervîn-i felek dendân bana **(Hayâlî Bey –G.2/4)**
- 5 Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
Câm-ı fâğfûri içer Hâkân-ı Türkistân bana **(Hayâlî Bey –G.2/5)**

2 (G.4)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sen yüzü gülsüz cihân gülzârı zindândır bana
Halk-ı ‘âlem gül gibi her gece handândır bana **(Hayâlî Bey –G.4/1)**
- 2 Gamzenin cellâdını gönder ki teslîm eyleyem
Çün hicâb olan arada ey sanem cândır bana **(Hayâlî Bey –G.4/2)**
- 3 Rûz-ı hecrinde beni tenhâ görelden dostum
Müstedâm olsun gamın her gece mihmândır bana **(Hayâlî Bey –G.4/3)**
- 4 Terkin urdu deyu igvâ eylemiş bî-dîn rakîb
Sevdiğim vallâhi billâhi bu bühtândır bana **(Hayâlî Bey –G.4/4)**
- 5 Ey Hayâlî çekmezem fîrdevs-i ferdâ gussasın
Kim bu gün Cennet cihânda vasl-ı cânândır bana **(Hayâlî Bey –G.4/5)**

3 (G.5)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Gamında hem nefes oldu fegân ü nâle bana
Kim ola merhamet etmez bakıp bu hâle bana **(Hayâlî Bey –G.5/1)**

- 2 Tuna suyu gibi yaşıım akıtma hey kâfir
Sava rakîbini gamzen yeter havâle bana (**Hayâlî Bey –G.5/2**)
- 3 Dilimde dâğ-ı siyeh sîne kana müstağrak
‘Aceb mi benzer ise dest-i gamda lâle bana (**Hayâlî Bey –G.5/3**)
- 4 Nasîb eyleyen eşyâya rızkını ezeli
Belâ vü derd-i gamı eyledi nevâle bana (**Hayâlî Bey –G.5/4**)
- 5 Akıttı kanlı yaşıım rûy-ı zerdime nazar et
Ne nakş geçti Hayâlî o çeşmi ala bana (**Hayâlî Bey –G.5/5**)

4 (G.12)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Şol denli attı cevır okun ol kaşı ya bana
Rahm eyler oldu şimdi belâ vü kazâ bana (**Hayâlî Bey –G.12/1**)
- 2 Cân yerine tenimde bula derd-i dilberi
Rûz-ı vedâ ecel deyceğ merhabâ bana (**Hayâlî Bey –G.12/2**)
- 3 ‘Aşk-ı nigâr ile düşeli ana rahmine
Hûnâbe-i cigerdir o demden gıdâ bana (**Hayâlî Bey –G.12/3**)
- 4 Ferhâd nevbetim çalar eyler senâmı Kays
İklîm-i aşkı vereli şâhım Hudâ bana (**Hayâlî Bey –G.12/4**)
- 5 Oldu Hayâlî cilvegeğ-i hüsn-i bî-sebât
Derlerse nola âyine-i pür-safâ bana (**Hayâlî Bey –G.12/5**)

5 (G.17)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gördü mahsûs olduğun meydân istiğnâ bana
Şehperin gönderdi sorguc Kâfdan ‘ankâ bana (**Hayâlî Bey –G.17/1**)
- 2 Bezm-i tecrîd eylesem Îsâ-yı Ruh-ullah ile
Her kadehde meyvesin teklîf ede tûbâ bana (**Hayâlî Bey –G.17/2**)
- 3 Dâğlar bî hâr gül farkımda sünbül dûd-ı âh
Derler ise yaraşır nahl-i cihân-ârâ bana (**Hayâlî Bey –G.17/3**)
- 4 Hâr-i kûyun ayağımdan olmadı ey gül cüdâ
Reşk edip göz dikdi gerçi sûzen-i Îsâ bana (**Hayâlî Bey –G.17/4**)
- 5 Dürr-i nazmım gördü deryâlar dilinde söylenir
Ey Hayâlî bende oldu lü‘lû‘-i lâlâ bana (**Hayâlî Bey –G.17/5**)

6 (G.18)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Hûn-i ciger olalı mey-i dil-güşâ bana
Geldi cihân elemeleri zevk u safâ bana (**Hayâlî Bey –G.18/1**)
- 2 Göz yaşı bahrine düşeyin zevk bundadır
Sunma elin halâs için ey âşinâ bana (**Hayâlî Bey –G.18/2**)
- 3 Çün ey gedâ mücâviriyim künc ü ‘uzletin
Pehlûlarım nişânı yeter bûriyâ bana (**Hayâlî Bey –G.18/3**)
- 4 Kastım budur ki sâyemi hurşîd görmeye
Hergiz olur mu dîde-i encüm baka bana (**Hayâlî Bey –G.18/4**)
- 5 Kılısam Hayâlî gevher-i irfânın âşikâr
Sahra ola mekânları her bahr aka bana (**Hayâlî Bey –G.18/5**)

7 (G.26)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tîğler kim çekdi cevân içre ol kâtil bana
Pîrehân çâk eyledim tâ olmaya hâ‘il bana (**Hayâlî Bey –G.26/1**)
- 2 İncinip âhım yelinden hiç egilmez ol nihâl
Âh kim serv-i revânım olmadı mâ‘il bana (**Hayâlî Bey –G.26/2**)
- 3 Derd-i ‘aşkı çektiğimden yok gamım ey dostlar
Ol perî vaslını ağyâr ettiği müşkil bana (**Hayâlî Bey –G.26/3**)
- 4 Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
Nilgûn târemde ki hurşiddir menzil bana (**Hayâlî Bey –G.26/4**)
- 5 Ey Hayâlî dehr zulmünden yakan çâk eyleyip
Nâle kılma kim nazar kılmaz Şeh-i âdil bana (**Hayâlî Bey –G.26/5**)

Hayretî⁵⁸²

1 (G.12)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tîr-i gamzen dostum sehm-i sa‘âdetdür bana
Her ne kim senden gelür ‘ayn-ı ‘inâyetdür bana (**Hayretî –G.12/1**)
- 2 Kadd ü haddünden cüdâ ey gülşen-i cân u gönül
Serv ü gül hâr-ı belâ hâşâk-ı mihnetdür bana (**Hayretî –G.12/2**)
- 3 Dostum kâfir gözün tîği değerse düşmene
‘İşk meydânında bir muhkem cerâhatdür bana (**Hayretî –G.12/3**)

⁵⁸² Çavuşoğlu, Mehmed ve Ali Tanyeri (hızl.). *Hayretî, Dîvan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.

- 4 Mülk-i gam sultânıyam şâhâ ayağun toprağı
Kelle-i bî-devletümde tâc-ı devletdür bana (Hayretî –G.12/4)
- 5 Kesret-i endûh ile mihnet bucağı Hayretî
Bir niçe yoldaş ile bir künc-i vahdetdür bana (Hayretî –G.12/5)

2 (G.13)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gel gel ey bülbül belâ küncinde hâldaş ol bana
'Âşık isen gel tarîk-ı gamda yoldaş ol bana (Hayretî –G.13/1)
- 2 Cân ile şâkird olup üstâd-ı 'ışka gül gibi
Gel Bahâristân okuyalum sebakdaş ol bana (Hayretî –G.13/2)
- 3 Gel berü meyhâne-i 'ışka kadem-rencîde kıl
Câm-ı gam nûş itmede bir yâr-ı evbâş ol bana (Hayretî –G.13/3)
- 4 Devletinde şâh-ı 'ışkun ben de gam sultânıyam
Ey gözüm sakkâlîğ it ey âh ferrâş ol bana (Hayretî –G.13/4)
- 5 Gam beyâbânında kaldum yalınız ey Hayretî
Hey meded gel kandasın yoldaş u kardaş ol bana (Hayretî –G.13/5)

Hilâlî⁵⁸³

1 (G.2)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şol kadar itdi cefâyı gerdiş-i gerdûn bana

⁵⁸³ Şanlı, İsmet, *Hilâlî Dîvânı (Metin-Çeviri-Tahlil)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1999.

- Görse rahm eylerdi ey Leylî sıfat Mecnûn bana (**Hilâlî –G.2/1**)
- 2 Sâye-i tûbâ vü cennet sana yarın zâhidâ
Bâğ-ı ‘âlemde bu gün ol kâmet-i mevzûn bana (**Hilâlî –G.2/2**)
- 3 Meclîs-i meyde dem-â-dem içdügümce kan olur
Sâkiyâ nukl-ı lebünsüz bâde-i gül-gûn bana (**Hilâlî –G.2/3**)
- 4 Gördi ey hûnî bedende dâğ-ı cevrun haddi yok
Acıyub kan ağladı bu dîde-i pür-hûn bana (**Hilâlî –G.2/4**)
- 5 Bezm-i meyde gûşuma girmez sadâ-yı ney benüm
Nâlei ol meh Hilâlî ideli kanûn bana (**Hilâlî –G.2/5**)

Hüdâyî-i Kadîm⁵⁸⁴

1 (G.5)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

- 1 Ol gün ki merkad ola gamınla vatan bana
Pister türâb u çâr-şeb ola kefen bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/1**)
- 2 Şîrîn lebin gamıyla ki Ferhâd-veş olam
Cennetde cây ola leb-i cûy-ı lebin bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/2**)
- 3 Kâfir saçın iline düşüp oldu dil esîr
Mümkün midir yine gele sağ u esen bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/3**)

⁵⁸⁴ Yekbaş, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Divanı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.

- 4 Ben seyr-i sebze-zâr ile niçe ferah bulam
Reyhân hattın kohusını virmez çemen bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/4**)
- 5 Pürdür ‘akîk-i eşkim ile cîb ü dâmenim
Reşk etse n’ola hâce-i mülk-i Yemen bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/5**)
- 6 Ben Hüdâyî-i bülbül-i bâğ-ı belâgatim
Âheng olur mı gulgul-ı zâğ u zuğan bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/6**)
- 7 Hassan-ı vaktim ögmede ol vech-i ahseni
Tahsîn iderdi görse kemâlîm hasen bana (**Hüdâyî-i Kadîm –G.5/8**)

İshak Çelebi⁵⁸⁵

1 (G.7)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Hey yolında öldüğüm bilsen ne hâl oldu bana
Senden ayrı bir nefes dirlük muhâl oldu bana (**İshak Çelebi –G.7/1**)
- 2 Degme bir mihrâba baş egmezdi gönlüm âh kim
Secde-gâh ol tâk-ı ebrû-yı hilâl oldu bana (**İshak Çelebi –G.7/2**)
- 3 Nâr-ı şevkunla bu sînem üzre yir yir dâğlar

⁵⁸⁵ Yıldırım, Ali, *İshak Çelebi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Edisyon Kritiği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1991.

Suffe-i ‘uṣṣâkda saff-ı niâl oldu bana (**İshak Çelebi –G.7/3**)

- 4 Bunca müddet rûze-i hicrânla me‘lûf iken
Ârzû-yı devlet ıyd-ı visâl oldu bana (**İshak Çelebi –G.7/4**)
- 5 Hîç bir dem gülmedün İshâk dil-şâd olmadun
Kısmet-i rûz-ı ezel çünkim melâl oldu bana (**İshak Çelebi –G.7/5**)

2 (G.10)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dostum gayetde te’sîr eyledi fîrkât bana
Başum alup gideyin eglencedür gurbet bana (**İshak Çelebi –G.10/1**)
- 2 Günde bin kez ölmeden vay kim halâs itdün beni
Ey ecel rahmet sana kim virmedün zahmet bana (**İshak Çelebi –G.10/2**)
- 3 Bir ‘azîz-i Mısr-ı hüsnün cân u dilden kuluyın
Ger dögerse devlet olur ger söge ‘izzet bana (**İshak Çelebi –G.10/3**)
- 4 Sana kimse bî-vefa dimezdi ey nâ-mihribân
Eylesen hâl-i perişânum görüp şefkat bana (**İshak Çelebi –G.10/4**)
- 5 Devletinde hoş geçen kullarla vaktüm hoş geçer
Sen de insâf eyleye yetmez mi bu devlet bana (**İshak Çelebi –G.10/5**)
- 6 Cevrinün olmadığımun hiç haddi gâyet
Sen ne dirsens di efendi hoş gelür gâyet bana (**İshak Çelebi –G.10/6**)
- 7 Bunca yıldur gözlerin İshâk hayfâ kim dahî
Pâyine yüz sürmege el virmeli fırsat bana (**İshak Çelebi –G.10/7**)

3 (G.11)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sînime sögsen begüm sin mefâdetdür bana
Göz ucuyla egri baksan 'ayn-ı 'izzetdir bana (**İshak Çelebi –G.11/1**)
- 2 Firkatinde derdle ölmesem aglan dostlar
Ölmemek 'aşk tarıkında musibetdür bana (**İshak Çelebi –G.11/2**)
- 3 Ben hakîr eksüklige Mecnûnla Ferhâdı sen
Artuk anma dilberâ zîrâ ki gayretdür bana (**İshak Çelebi –G.11/3**)
- 4 Ey cefâ-cû sevdiğim ma'zûr tut dilberlerin
Bî-vefâsın pür-cefâsın sevme 'âdetdür bana (**İshak Çelebi –G.11/4**)
- 5 Dâyimâ hân-ı gamınla böyle merzûk olduğum
Hoş ganîmetdür efendi ulu nimetdür bana (**İshak Çelebi –G.11/5**)
- 6 İşigün derbânlığından Rûma sultân olmaga
Hey ma'azallah gerekmez anma zilletdür bana (**İshak Çelebi –G.11/6**)
- 7 Kendü işinde beni âdem olan itmek hatâ
Her kime mirâs ise **İshâk** san'atdür bana (**İshak Çelebi –G.11/7**)

Kara Fazlî⁵⁸⁶

1 (G.5)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Virdi şöhrat subh-veş mihründe sâdıklık bana
Âfitâbum gögden inmiş gibi 'âşıklık bana (**Kara Fazlî –G.5/1**)

⁵⁸⁶ Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

- 2 Eylerüm bir câm-ile bin gussa derdine ‘ilâc
Bilmezem yâ Rab ne hikmetdür bu hâzıklık bana (**Kara Fazlî –G.5/2**)
- 3 Gâh mest ü gâh hayran olduğum zâhid budur
Rind-i ‘ayyâşam yaraşmaz hiç ayıklık bana (**Kara Fazlî –G.5/3**)
- 4 Çün senün ‘aceb benüm kârum hemîşe ‘özdür
Pârsâlık sana var iy şeyh fâsıklık bana (**Kara Fazlî –G.5/4**)
- 5 Hüsn-i tab‘ ile n’ola mümtâz olursam Fazliyâ
Bir cebellî hâldür fennümde fâyıklık bana (**Kara Fazlî –G.5/5**)

2 (G.11)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Senden ayru gözlerüm yaşı durur hem-dem bana
Künc-i mihnetde belâ vü gam durur mahrem bana (**Kara Fazlî –G.11/1**)
- 2 Zülf-i reyhânun gamından olalı ten kara hâk
Hep siyeh-pûş oldu sünbüller dutup mâtem bana (**Kara Fazlî –G.11/2**)
- 3 Câm-ı la‘lün yâdına ‘âlemde görse ‘âlimüm
Bezm-i şevk ü zevkde reşk eyler-idi Cem bana (**Kara Fazlî –G.11/3**)
- 4 Kâmet ü zülfü dehânun görmeyelden iy perî
Girmişem bir sûrete gören dimez âdem bana (**Kara Fazlî –G.11/4**)
- 5 Dûr olsam Fazlîyâ gamdan beni gum öldürür
Şöyle me’nûs oldu hicrinde o şâhun gam bana (**Kara Fazlî –G.11/5**)

3 (G.13)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Leb-i habîb olur ise cinânda câm bana
Tahûra mâyl olursam ola harâm bana (**Kara Fazlî –G.13/1**)
- 2 Olalı zülfü ruhun dûr dîdeden iy meh
Beyâz subh ile birdür sevâd-ı şâm bana (**Kara Fazlî –G.13/2**)
- 3 Lebün gamında gözüm câmını kılup pür hûn
Sunar tolu tolu sâkî-i gam müdâm bana (**Kara Fazlî –G.13/3**)
- 4 İtün geçünmek ile şehîr içinde meşhûrum
Murâd şöhrîet ise ger yeter bu nâm bana (**Kara Fazlî –G.13/4**)
- 5 Ululadı beni itüm didi o sultânüm
Yeter cihânda be Fazlî bu ihtirâm bana (**Kara Fazlî –G.13/5**)

4 (G.17)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şâh-ı milk-i ‘ışk-ı yârüm gam sipâh oldu bana
Âteş-i âhum başumda zer-külâh oldu bana (**Kara Fazlî –G.17/1**)
- 2 Yüz sürerdüm işigüne bir zamân şimdi velî
Tâk-ı eyvânun ırakdan secde-gâh oldu bana (**Kara Fazlî –G.17/2**)
- 3 Ehl-i ‘ışk içre şeh-i devlet-penâh oldum bugün
Aç işigün taşı iy dilber penâh oldu bana (**Kara Fazlî –G.17/3**)
- 4 Pâdişâhum her nefes âh itdügüm ‘ayb eyleme
Fürkatünde her nefes eglence âh oldu bana (**Kara Fazlî –G.17/4**)

- 5 Kâküline Fazlîyâ müşk-i Hıtâ didüm gice
Yine bir yüz karasın kıldum günâh oldu bana (**Kara Fazlî –G.17/5**)

Kelâmî⁵⁸⁷

1 (G.7)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kût-ı cân fikr-i leb ü ruhsâr-ı dil-berdür bana
Şükr kim dirlik bu vech ile müyesserdür bana (**Kelâmî –G.7/1**)
- 2 Ahsen-i vech ile hüsn-i yârdan vech-i ma‘âş
Münşi-i dîvân-ı kismetden mukarrerdür bana (**Kelâmî –G.7/2**)
- 3 Ey musavver sûrete gelmek ne mümkün cân velî
Pây-tâ-ser ol perî rûh-ı musavverdür bana (**Kelâmî –G.7/3**)
- 4 Tâ hatır zengâr-ı kevn tağyîr vermiş hüsnüne
Her nefes mir’ât-ı dil gamdan mükedderdür bana (**Kelâmî –G.7/4**)
- 5 Gonca vü hâr ol kaşı yâsuz Kelâmî bâğda
Her taraf peykân-ı hûn-âlûd u hançerdür bana (**Kelâmî –G.7/5**)

2 (G.8)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tâ deri em reh-güzâr-ı yârdur mesken bana
Ölsem eylen anda hem ey ehl-i dil medfen bana (**Kelâmî –G.8/1**)
- 2 Tîr-i ‘aşkun deldi göğsüm revzen açdı gönlüme

⁵⁸⁷ Karlitepe, Mustafa, *Kelâmî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.

Şükr kim itdi bu zulmet- hâneyi rûşen bana (**Kelâmî –G.8/2**)

- 3 Gark-ı hûn sanma ten-i ‘uryânûm ey gül-çehre kim
Mu‘cizât-ı ‘aşkun âteşden düzetmiş ten bana (**Kelâmî –G.8/3**)

- 4 Bezm-i hicrânında cân virdüm gelün ey çeng ü ney
Bî-nevâ gıtdüm cihândan eylenüz şîven bana (**Kelâmî –G.8/4**)

- 5 Ey Kelâmî gül gül olmuş hûn-ı dilden meskenüm
Tâ ser-i kûyundan ayrıldum budur gülşen bana (**Kelâmî –G.8/5**)

Livayî⁵⁸⁸

1 (G.4)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ârzû-yı rûz-ı vaslun emr-i müşkildür bana
Ayrılık günlerinün her biri bin yıldur bana (**Livayî –G.4/1**)
- 2 İy şeh-i Yûsuf-cemâlüm kandadır Mısır’un senün
Ağlasam Ya‘kûb-veş deryâ-yı nem Nildür bana (**Livayî –G.4/2**)
- 3 Pâdişâh-ı ehl-i ‘ışkam âh-ı pür-sûzum ‘alem
Sîne tablum nâle vü feryâd-ı dil zildür bana (**Livayî –G.4/3**)
- 4 İntisâbum anadur âl-i âbâ-yı Ahmedem

⁵⁸⁸ Seyhan, Köksal, *Livâyî Divanı (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2002.

Şâh-ı merdân-ı ‘Alînün atı Düldüldür bana (Livayî –G.4/4)

- 5 Zâhidâ tevbîh itme bana ben âzâdeyem
Bende-i ‘ışk olmuşam ‘arz eyleyen dildür bana (Livayî –G.4/5)
- 6 Vâ‘izâ ben sâkin-i kûy-ı harâbât olmuşam
Dürd-i âb-ı cur‘â-ı câm-ı ezel gildür bana (Livayî –G.4/6)
- 7 İy Livâyî rüzgârûm bir hevâya düşdi kim
Yidi deryâlar dilin yanında bir mîldür bana (Livayî –G.4/7)

2 (G.5)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Çarh-ı gerdûn iy erenler bir karı zendür bana
Erlik idüp boşamak anı eyü fenndür bana (Livayî –G.5/1)
- 2 Bir sefînedür bu ‘âlem bahr-ı ‘ummândur yaşum
Bâd-ı âhumla bulutlar gökde yelkendür bana (Livayî –G.5/2)
- 3 Bir güneş yüzlü kamer-sîmâya kul oldum bu gün
Kim anun ednâ gulâmı şâh-ı Behmendür bana (Livayî –G.5/3)
- 4 Düşeli ol husrev-i şîrîn dehânun derdine
Tağlar Ferhâd-veş mev’â vü meskendür bana (Livayî –G.5/4)
- 5 Ne anunla olabilürin ne ansuz bir nefes
Dostlar yârûm benüm bir ulu düşmendür bana (Livayî –G.5/5)
- 6 Râh-ı ‘ışk-ı yârda emn ü emân olmaz dimen
Her ne denlü mehlekeyse câ-yı me‘mendür bana (Livayî –G.5/6)
- 7 İy Livâyî tâli‘ vü ahterden efgân eyleme

Bu nühûset hâli ne senden ne bendendür bana (Livayî –G.5/7)

3 (G.7)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kasd eyledükçe cânımı almağa sen bana
Tâtâr-ı zülfün olsa sezâdur resen bana (Livayî –G.7/1)
- 2 Öldürdi yine gamzelerün bini bî-günâh
Yazuk deyu terahhum ider her gören bana (Livayî –G.7/2)
- 3 Zerd olmağıla zer gibi komaz beni firâk
Sarılmaz-ise rahm idüp ol sîm-ten bana (Livayî –G.7/3)
- 4 Dendân-ı yâre nisbet edüp kendüyi satar
Düşmenlik itdi göz göre dürr-i ‘Aden bana (Livayî –G.7/4)
- 5 Haddünden ayru gül-şen olursa yüzüm benüm
Hâr-ı elemdür iki gözüm her çemen bana (Livayî –G.7/5)
- 6 ‘İşkun şehîdi olana lâzım degül kefen
Lâkin sen eyle pîrehenünden kefen bana (Livayî –G.7/6)
- 7 Tek yarım ağız eyle Livâyî kulunı yâd
Dünyâ bütün sa‘âdet-ile sana sen bana (Livayî –G.7/7)

4 (G.9)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Bir ‘âşıkam ki derd ü belâdur devâ bana
Bir sâdıkam ki sıdk u safâdur safâ bana (Livayî –G.9/1)
- 2 Çün rind olana gûşe-i mey-hânedür makâm

Vird-i senâ-yı pîr-i mugândur du‘â bana (**Livayî –G.9/2**)

3 Dâr-ı fenâda vech-i temennâ degül murâd
Dâr-ı bekâda hazz-ı likâdur recâ bana (**Livayî –G.9/3**)

4 Fâhir libâsum olsa n’ola gam pelâsı çûn
Fakr ile fâka oldu ezelde gınâ bana (**Livayî –G.9/4**)

5 Mûtû‘ rumûzın anladalıdan hayât-ı ‘ışk
Dâr-ı fenâda oldu müyesser bekâ bana (**Livayî –G.9/5**)

6 Öldüm cefa vü cevr-ile iy bî-vefâ güzel
Hâlûme bakup eyle terahhum bana bana (**Livayî –G.9/6**)

7 Bir hocayile oldu refik iy Livâyî dil
İki kapulı bir konak oldu fenâ bana (**Livayî –G.9/7**)

5 (G.14)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Bir şeh-in-şâha kul oldum bende nâm oldu bana
Bende olalı ana begler gulâm oldu bana (**Livayî –G.14/1**)

2 Nukl gam bağrum kebâb u hem-demüm derd ü elem
Gözlerüm yaşı şarâb u dîde câm oldu bana (**Livayî –G.14/2**)

3 Sûfiyâ puhteyle biz aldanmazuz ‘âriflerüz
Şeyh-i câm-ile musâhib âb-ı hâm oldu bana (**Livayî –G.14/3**)

4 Kanımı içmek helâl olalı iy hûnî sana
Ol zamandan dünya vü ‘ukbâ harâm oldu bana (**Livayî –G.14/4**)

5 Kûyun anup ağlayu ağlayu iy hûr-ı behişt
Külbe-i ahzân-i gam dârü’s-selâm oldu bana (**Livayî –G.14/5**)

- 6 Zülf ü ruhsârun hevâsıyla hevâ-dâr olalı
Giceler tâ subha dek uyhu harâm oldu bana (**Livayî –G.14/6**)
- 7 Kadd ü ruhsârun hayaliyle fezâ-yı sînede
Dâğlar güller elif-i serv-i hırâm oldu bana (**Livayî –G.14/7**)
- 8 Kâni‘ olanlar gınânun kemliginden ağlamaz
Varlığumdan el yudum yokluk tamam oldu bana (**Livayî –G.14/8**)
- 9 Kûyinol serv-i hırâmânüm bana gelsin demiş
İy Livâyî ravza-i Rıdvân makâm oldu bana (**Livayî –G.14/9**)

6 (G.20)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ağlayup acırsa n’ola dîde-i giryân bana
Ol iki gözüm didi ‘ışk odına gir yan bana (**Livayî –G.20/1**)
- 2 Tan mıdur bülbül gibi giryân olursam her seher
Gelmez oldu görmeg için ol gül-i handân bana (**Livayî –G.20/2**)
- 3 Acımazdum ‘ıyşımı telh itdügine la‘l-i yâr
Vuslatı balın belâ göstermese hicrân bana (**Livayî –G.14/3**)
- 4 Ko beni derdüm yeter dermân gerekmez iy tabîb
Zahmet olmasın sana derdüm yeter dermân bana (**Livayî –G.14/4**)
- 5 Yolına nakd-i revânı n’ola harc itsem gönül
Sevgülüdür cân ile tenden çün ol cânân bana (**Livayî –G.14/5**)

- 6 Ruhları devrinde zülfî leblerin mestûr eder
Gâh tiryâk u gehî zehr içirür devrân bana (**Livayî –G.14/6**)
- 7 Kanda bir olur gönül tıflıyla çarh-ı pîre-zen
İy Livâyî zenden ise yeg gelür oğlân bana (**Livayî –G.14/7**)

7 (G.30)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşık olaldan sana mahlûk hayrândur bana
Sâl-i ‘ışkun bir demi her lahza bin andur bana (**Livayî –G.30/1**)
- 2 Ders-i ‘ışk öğrendüğümünden hâsılum bu oldu kim
Hal ü hattun ma‘nîsi elfâz-ı Kur’ândur bana (**Livayî –G.30/2**)
- 3 Gam pelâsi egnüme fâhir libâsumdur benüm
Sînde gamzen hayâlî tîğ-i ‘uryândur bana (**Livayî –G.30/3**)
- 4 Küfr-i zülfünden çekilsün dir-imîş nâsih bana
İy büt-i Çînüm ana küfr ise îmândur bana (**Livayî –G.30/4**)
- 5 Yoluna cânın revân itmez Livâyî dir-imîş
Dostum düşmen inanma ana bühtândur bana (**Livayî –G.30/5**)

8 (G.33)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kâkül-i miskîn-ile hattun yeter âyet bana
Halüne di karadan öğretmesin âlet bana (**Livayî –G.33/1**)
- 2 Pend-i serdünden söyünmez odumuz nâsih bizüm
Zâtıdur ‘ârız degül bu ‘ışk bu hâlet bana (**Livayî –G.33/2**)

- 3 Niçe alam dil-berâ senden dil-i meyyâlûmi
Verdügümi almak olmamışdurur ‘âdet bana (**Livayî –G.33/3**)
- 4 Hatırum cem‘iyyetin târâc idersen gam degül
Ne ziyân eyler ne sûd iy düzd-i gam gâret bana (**Livayî –G.33/4**)
- 5 İy Livâyî hâl-i dilden sorma her nâ-dâna kim
Bu su‘âlün bâsahı müşkil gelür gâyet bana (**Livayî –G.33/5**)

Mesihî⁵⁸⁹

1 (G.6)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tîrünün zahmı nigârâ râhat-ı cândur bana
Darb-ı şemşîrûn sanasın âb-ı hayvândur bana (**Mesihî –G.6/1**)
- 2 Bağ-ı dehri kıldı zeyn âhum şerârı gül gibi
Hamdü lillâh yaz u kış ‘âlem gülistândur bana (**Mesihî –G.6/2**)
- 3 Olmaga dîv-i rakîbün şerr-i mekrinden emîn
Tende san dâğ-ı gamun mühr-i Süleymândur bana (**Mesihî –G.6/3**)
- 4 İşbu ma‘nâdan ki cennet sâye-i şemşîrdür
Gamzen altında yanağın bağ-ı Rıdvândur bana (**Mesihî –G.6/4**)
- 5 Kime reyhân kimine sünbül görünür zülf-i dost

⁵⁸⁹ Mengi, Mine, *Mesihî Divanı*, (2. Baskı) Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2014.

Bir nazar kıldukça her bir târı subândur bana (**Mesihî –G.6/5**)

- 6 Hasret eyyâmında hâl-i zâruma rahm eyleyüp
Mihr sûzân ra‘d nâlân ebr giryândur bana (**Mesihî –G.6/6**)
- 7 Ey Mesihî zülf sevdâsına tolaşduğuma
Bâddan aldum haber sünbül perişândur bana (**Mesihî –G.6/7**)

2 (G.7)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

- 1 Zecr ile hecrün olalıdan âşinâ bana
Bîgâne oldı ‘işret ü zevk ü safa bana (**Mesihî –G.7/1**)
- 2 Acımasun mi bu dil-i bimârum ey rakib
K’olmuş nasib bal sana vü belâ bana (**Mesihî –G.7/2**)
- 3 ‘Âşıklarını anıcağız tatlulug ile
Unutma acı acı söğ ey dil-rübâ bana (**Mesihî –G.7/3**)
- 4 Tab‘um şu denlü münharif olmuşdur ey tabîb
Kim şerbet-i ecel durur ancak şifâ bana (**Mesihî –G.7/4**)
- 5 Gözden çıkınca ağlar isem ey Mesihî ben
İki göziyle bakmaya çarh-i dutâ bana (**Mesihî –G.7/5**)

3 (G.8)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Sen idün yalnız penâh bana
Sen de yüz döndürürsen âh bana (**Mesihî –G.8/1**)

- 2 Sana beş vakde duâ iderin
Kapun olalı secdegâh bana (**Mesihî –G.8/2**)
- 3 ‘Alem-i âhı çarha dikmek için
Encüm-i eşk durur sipâh bana (**Mesihî –G.8/3**)
- 4 Kimseye tek başımı egmeyeyin
Kepenekden yiter külâh bana (**Mesihî –G.8/4**)
- 5 Zikre varmaduğum Mesihî bu kim
Söz atar pîr-i hânkâh bana (**Mesihî –G.8/5**)

Muhitî⁵⁹⁰

1 (G.4)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kâmetün serv ü lebün gonca yüzün güldür bana
Zülfünün birisi reyhan biri sümbüldür bana (**Muhitî –G.4/1**)
- 2 Neylerem bezm-i mahabbetde gül ü mül hâletin
Yâd-ı ruhsâr u leb-i la‘lün gül ü müldür bana (**Muhitî –G.4/2**)
- 3 Bâğ-ı dehrün bakmasam tan mı hezâr u verdine
Nâr-ı âhum gül-i figân zâr u bülbüldür bana (**Muhitî –G.4/3**)
- 4 Mest-i câm-ı la‘lün öldüğüm duymasun deyu
Benlerün vasfı dehânumda karanfildür bana (**Muhitî –G.4/4**)

⁵⁹⁰ Tataroğlu, Abdullah, *Muhitî Hayatı, (Eserleri ve Edebi Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.

- 5 Tan mîdur olsa Muhîti-veş günün gamdan siyâh
Kâkülün sevdâsı çün her şeb teemmüldür bana (**Muhîti –G.4/5**)

2 (G.5)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir kaşı yânun gamından nâle bûlbûldür bana
Zahm-ı tîri yer yer açılmış kızıl güldür bana (**Muhîti –G.5/1**)
- 2 Her nefes kim yâd-ı zülf-i yâr ile âh eylesen
Dâğ-ı gamda her biri bir tâze sünbûldür bana (**Muhîti –G.5/2**)
- 3 Dâ'imâ başımdadır sevdâ-yı müşğîn hal dost
Lezzeti gitmez dimağımdan karanfildür bana (**Muhîti –G.5/3**)
- 4 O1 perî her dem rakîb-i div ile olur karîn
Âdem olduğım içün işi tegâfûldür bana (**Muhîti –G.5/4**)
- 5 Ey Muhîti n'ola hûn-âb ile dolsa gözlerüm
Bezm-i mihnetde bir iki câm-ı pür müldür bana (**Muhîti –G.5/5**)

3 (G.7)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Minnet-i zecr-i firâkun 'ayn u rahatdur bana
Her ne kim senden gelür lutf u 'inâyetdur bana (**Muhîti –G.7/1**)
- 2 Sürme-i mâ-zâgedur çeşmime hâk-i dergehün
Âyağın toprağı sertâc-ı sa'âdetdür bana (**Muhîti –G.7/2**)
- 3 Zahm-ı peykânun derûn-ı sînede ey kâşı yâ
Her biri bir gonçe-i bâğ-ı letâfetdür bana (**Muhîti –G.7/3**)

- 4 Varmağa kûy-ı visâl-i yâre âhum âteşi
Gam şebinde şu‘le-i şem‘-i hidâyetdür bana (**Muhitî –G.7/4**)
- 5 Ey Muhitî bezmgâh-ı devrden çekdüm ayağ
Kûşe-i meyhâneler genc-i ferâgatdür bana (**Muhitî –G.7/5**)

4 (G.8)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâğ-ı cennetdür senünle kûşe-i zindân bana
Sensizin dûzahdur ey hûrî-likâ rıdvân bana (**Muhitî –G.8/1**)
- 2 ‘Arş u kürsî beyt-i ma‘mûr u makâm-ı müntehâ
Ka‘be-i kûyun durur ey sûret-i Rahmân bana (**Muhitî –G.8/2**)
- 3 Bir nefes sensiz gerekmez ey şeh-i iklîm-i cân
Cümle bu mülk-i cihânı virseler yeksân bana (**Muhitî –G.8/3**)
- 4 Gayrı seyrim yok temâşagâh-ı bâğ-ı dehrde
Kâmetün seyrânıdur ey serv-kad seyrân bana (**Muhitî –G.8/4**)
- 5 Küfr-i zülfündür yakîn ehline îmân ile dîn
Küfr-i zülfünsüz gerekmez dîn ile îmân bana (**Muhitî –G.8/5**)
- 6 Okuyalı hatt-ı vechünde kitâb-ı îzedi
Oldı bu halk-ı cihânun müşkili âsân bana (**Muhitî –G.8/6**)
- 7 Ey Muhitî sâhib-i dîvân ü defter olalı
Sâhib-i dîvân-ı defterler durur dîvân bana (**Muhitî –G.8/7**)

Mostarlı Hasan Ziyâî⁵⁹¹

1(G 10)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Uyar cünûn u 'aşk u hevâ muttasıl bana
Ko her ne dirse pâdişehüm disün il bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.10/1**)
- 2 Ağyâr bî-huzûr ise gamunı çekmeden
Cevr ü cefânı pâdişehüm sen de kıl bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.10/2**)
- 3 Ağyâra seng-i 'işveni atmak neden gelür
Bir iylügün tokınmadı ey seng-dil bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.10/3**)
- 4 Sebze vü benefşe vü sünbül ü reyhân ü yâsemen
Zülf-i nigâr olsa velî muttasıl bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.10/4**)
- 5 Benzetdün ey Ziyâî meye leblerin diyü
Gice surâhî bezmde uzatdı dil bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.10/5**)

2 (G.18)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gamzen ile kâkülün zulm-i mehîn eyler bana
Gözlerünle kaşların sihr-i mübîn eyler bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.18/1**)
- 2 Dostlar lutf eylen adum anman ol hercâyiye
Hem sizi düşmen sanur hem hışm u kîn eyler bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.18/2**)
- 3 Gitdi 'aklum gitdi fikrüm gitdi sabrum gitdi dil
Dostlar bu zulmi hep ol nâzenîn eyler bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.18/3**)

⁵⁹¹ Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâî: Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı*, (1. Baskı), Ankara 2002.

- 4 Gönlüm aldı cânuma kasd itdi bed-nâm eyledi
Kim bilür şimden girü cevri idici n'eyler bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.18/4**)
- 5 Ey Ziyâî şevk ile hicr âteşine düşdügüm
Nûr-ı Mevlâ hakkı hep ol meh-cebîn eyler bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –
G.18/5**)

3 (G.21)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Bana reng itdi ruh u la'lün ki âl oldu bana
Sâkiyâ dîvânenem bilmem ne hâl oldu bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.21/1**)
- 2 'Âlem-i rüyâda seyr itdüm o mâhı bu gice
Vâkı'â seyr itdügüm özge hayâl oldu bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.21/2**)
- 3 Bağ-ı mihnetdür vücûdum bûstânı gûyâ
Dâğlarla şerhalar gülden nihâl oldu bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.21/3**)
- 4 Böyle taksîm eyledi var ise Kassâm-ı ezel
'İşret ü şâdî sana hüzn ü melâl oldu bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.21/4**)
- 5 Ey Ziyâî zulmet-i firkatde kaldum yalunız
Menzil-i maksûda yol bulmak muhâl oldu bana (**Mostarlı Hasan Ziyâî –G.21/5**)

Nazîf⁵⁹²

1 (G.1)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

⁵⁹² Darıcık, Murat, *Nazîf Divanı, (Trasnkripsiyonlu Çeviri ve Metin İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2006.

- 1 Ey kemâl-i kuvvetindendir za‘îf olmak bana
Cevdetimdir mazhar-ı nûr-ı latîf olmak bana (**Nazîf –G.1/1**)
- 2 Cüz‘ -i yektâdan hezârân silsile bulub nizâm
Vaz‘ -ı terkîbimde şart olmuş nahîf olmak bana (**Nazîf –G.1/2**)
- 3 Nefh-i rûh itdin dile ta‘lîm-i esmâ eyledin
Çok mıdır kerrûbiyân içre ‘arîf olmak bana (**Nazîf –G.1/3**)
- 4 Kâyim olmaz zât-ı pâkinde ‘araz cevher degil
Halfdir teslîm-i bürhân-ı sahîf olmak bana (**Nazîf –G.1/4**)
- 5 Mümteni‘ ma‘lûl-i ferde müstakille ‘illetin
Vâcib oldu şirk-i imkândan ‘afîf olmak bana (**Nazîf –G.1/5**)
- 6 Zulmet-i vehm-i hakîmândır demek ma‘dûme şey
Nur-ı hesti matla‘ındandır şefîf olmak bana (**Nazîf –G.1/6**)
7. Lâne zâd-ı kuds iken tûtî-i nefis-i nâtika
Hayfdır zindânî-i cism-i kesîf olmak bana (**Nazîf –G.1/7**)
8. Vasilân-ı Ka‘be-i tahkîke mefhar-ı fakr olur
Câh-ı şûrîde mezelletdir şerîf olmak bana (**Nazîf –G.1/8**)
9. Lûtfuna mazhar degil âyînesin pâk itmeyen
Lâzım oldu hem latîf ü hem Nazîf olmak bana (**Nazîf –G.1/9**)

2 (G.9)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Çeşm-i ser-mestin nigâh-ı cân-güzâr eyler bana
Gamze-i şuhun niyâz itdikce nâz eyler bana (**Nazîf –G.9/1**)

- 2 Ol nigâh nâz-ı la'î-i hande-perverle şehâ
Lütf ider gâhıce keşf-i genc-i râz eyler bana (**Nazîf –G.9/2**)
- 3 Cevrden fâriğ degil hemvâre gûyâ kâkülün
İmtinân-ı bahşış-i 'ömr-i dırâz eyler bana (**Nazîf –G.9/3**)
- 4 Hâhiş-i kâm eylemem bilmez mi çerh-i pîre-zen
Dem be-dem vaz'-ı civân işve-bâz eyler bana (**Nazîf –G.9/4**)
- 5 Ol şehîd-i tîğ-ı 'aşk-ı dilberim ki ey Nazîf
Hızr-ı zinde reşkile 'arz-ı niyâz eyler bana (**Nazîf –G.9/5**)

3.1.2. 26 Nevi-Zâde Atayî⁵⁹³
1 (G.3)

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1. Şu'le-i âh-ı derûn râh-nümündür bana
Şimdi hemân görinen semt-i cünündür bana (**Nevi-Zâde Atayî –G.3/1**)
2. Halka-i gird-âb-ı eşk hey'et-i tavk-ı cünûn
Garkageh-i bahr-i gam cây-ı sükündür bana (**Nevi-Zâde Atayî –G.3/2**)
3. Dehr göz açdurmadı düş gibi geçmekde 'ömr
Var ise hem vâkı'a baht-ı nigündür bana (**Nevi-Zâde Atayî –G.3/3**)
4. Kulle-i bahr-ı gama bebr-i peleng-efgenüm
Teb-zede şîr-i jiyân hasm-ı zebündür bana (**Nevi-Zâde Atayî –G.3/4**)

⁵⁹³ Karaköse, Saadet, *Nev'i-zâde Atayî Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1994.

5. Virdi ‘Atâyî şarâb şem‘-i ruh-ı yâre tâb
Câm-ı cihân-sûz-ı mey şevk-i füzûndur bana (Nevi-Zâde Atayî –G.3/5)

2 (G.5)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Eylesen Mushaf-ı ruhsârün içün fâl bana
Lâm-ı zülfün ola dil derdi içün dâl bana (Nevi-Zâde Atayî –G.5/1)
2. ‘Âkıbet nolacagum dâg u elifden bilürem
Safha-i sîne yiter tahta-i remmâl bana (Nevi-Zâde Atayî –G.5/2)
3. Eksük olmaz zer-i pür-tâb gibi dâğ-ı derûn
Hasene yazsun anı kâtib-i a‘mâl bana (Nevi-Zâde Atayî –G.5/3)
4. Vâ‘izâ tanı gider ‘âşık-ı dem-bestelere
Kısmet olmuş ezeli kâl sana hâl bana (Nevi-Zâde Atayî –G.5/4)
5. Beslemişken nice bin hûn-ı ciger ile anı
Gör neler itdi ‘Atâyî dil-i meyyâl bana (Nevi-Zâde Atayî –G.5/5)

3.1.2. 27 Ravzî⁵⁹⁴

1 (G.19)

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- 1 Çâh-ı zenahdândan cüdâ zindân olur dünyâ bana
Olsa münâsibdür eger mülk-i ‘adem me’vâ bana (Ravzî –G.19/1)
- 2 ‘Ummân-ı eşküm ‘âlemi mânend-i tûfân eyledi

⁵⁹⁴ Aydemir, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, Birleşikkitabevi, Ankara 2007.

Görinmez oldu katrece ey dil yedi deryâ bana (**Ravzî –G.19/2**)

- 3 Ey bâğ-ı hüsnün mîvesi benzüm sarardı gussadan
Kaysı-i la‘lünden cüdâ dir gören ayva bana (**Ravzî –G.19/3**)
- 4 Fûrkatde geçdi her günüm mihr-i ruhun hîç görmedüm
Gelmek müyesser ola mı ol mâh-rû âyâ bana (**Ravzî –G.19/4**)
- 5 Gülzâr-ı kûyında benüm ol gonca-i handânumun
Ravzî işiden nâlişüm dir bulbül-i gûyâ bana (**Ravzî –G.19/5**)

2 (G.20)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 ‘Arızun alı yeter ey ruhi gül-nâr bana
Gayrı bir vech ile âl eyleme tekrâr bana (**Ravzî –G.20/1**)
- 2 Kûyunun dârüş-şifâsında zebûn u zâram
Eyle tîmâr gel ey gözleri bîmâr bana (**Ravzî –G.20/2**)
- 3 Mülk-i şâdîde niçe cây u mekân isteyeyin
Kıldı bünyâd cefâ kasrın o mi‘mâr bana (**Ravzî –G.20/3**)
- 4 Dil-i mecrûhı ziyâretde vefâlar eyler
Nâvek-i gamze-i dildâr-ı cefâkâr bana (**Ravzî –G.20/4**)
- 5 Kana döndi gözümün yaşı benüm ey Ravzî
Niçe kan aglamayam kim güler ağyâr bana (**Ravzî –G.20/5**)

3 (G.21)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gülsitân-ı hüsn-i dil-ber kim temâşâdur bana
'Andelîb elhânı ey dil yâ ne gavgâdur bana **(Ravzî –G.21/1)**
- 2 Gülşen-i cân içre kaddün yâdına ey lâle-had
Her elif sînemde bir serv-i dil-ârâdur bana **(Ravzî –G.21/2)**
- 3 Gam beyâbânında gönlüm tıflın idüp nâ-bedîd
Âh u feryâd itdüren ol şûh-ı ranâdur bana **(Ravzî –G.21/3)**
- 4 Şehr-i 'ışk içre 'aceb mi râhat olmasam eger
Kûy-ı mihnet mesken-i me'lûf u me'vâdur bana **(Ravzî –G.21/4)**
- 5 Bağ-ı 'ömrün irdi ey Ravzî hazânı âh kim
Anda her dem mîve-i nârenc ayvâdur bana **(Ravzî –G.21/5)**

4 (G.22)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dâ'imâ mihrâb-ı ebrû kim temâşâdur bana
Hây u hûy ol demde hey sûfî ne gavgâdur bana **(Ravzî –G.22/1)**
- 2 Bağ-ı hüsninde rakîb aldukça şeftâlûların
Yâ çekirdekdür degen ey dil ya âyvâdur bana **(Ravzî –G.22/2)**
- 3 Başuma kûy-ı melâmet içre taşlar yağduran
Bu dil-i dîvâne vü rüsvâ vü şeydâdur bana **(Ravzî –G.22/3)**
- 4 Hâbda bir kerre şeftâlûsın itsem iltimâs
Şimdi anun kaysı mıdur diyü elmâdur bana **(Ravzî –G.22/4)**
- 5 Gam şebinde 'aklum ey Ravzî perîşân eyleyüp
Kara günler gösteren zülf-i semen-sâdur bana **(Ravzî –G.22/5)**

5 (G.23)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Rûz-ı 'îd-ı vuslatun ey meh temennâdur bana
Rûze-i hicrûn gamın çekmek ne gavgâdur bana (Ravzî –G.23/1)
- 2 'Ar'ar-ı kaddün behişt-i cân u dilde râstî
Ey nihâl-i Sidre-kâmet şâh-ı Tûbâdur bana (Ravzî –G.23/2)
- 3 Âşinâ olalı bahr-ı 'ışk-ı cânânumla ben
Ten sefine âh lenger eşk deryâdur bana (Ravzî –G.23/3)
- 4 Dâ'imâ Mecnûn-sıfat gül-geşt-i sahrâ itdürüp
Kara çullar geydüren ol zülfi Leylâdur bana (Ravzî –G.23/4)
- 5 Zulmet-i gam gitse dilden tan degüldür Ravziyâ
Pertev-i ruhsârı mihr-i 'âlem-ârâdur bana (Ravzî –G.23/5)

6 (G.24)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir perîyem hıl'at-i hüsnüm yaraşukdur bana
Her benî-âdem müsahhar olsa lâyıkdur bana (Ravzî –G.24/1)
- 2 Gonca-i 'Azrâ-'ızârıyam melâhat bâğınun
Gülşenümde bülbül-i şûrîde Vâmıkdur bana (Ravzî –G.24/2)
- 3 Hançer-i cevrumle her kim sînesin çâk eylemez
Gelmesün meydâna yâr-ı nâ-muvâfıkdur bana (Ravzî –G.24/3)
- 4 Dâ'imâ 'uşşâkuma cevır ü cefâdur 'âdetüm
Zerrece mihr ü vefâ bir emr-i hârıkdur bana (Ravzî –G.24/4)

- 5 ‘Âşıkum sanma ki sensin Ravziyâ ancak hemân
Ser-be-ser mecmû‘-ı ‘âlem halkı ‘âşıkdur bana (**Ravzî –G.24/5**)

7 (G.25)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bahr-i eşk içre tenüm fülk-i felâketdür bana
Gerçi menzil sâhil-i deryâ-yı hayretdür bana (**Ravzî –G.25/1**)
- 2 Gelsen ayağ üstine kopar kıyâmet başuma
Kâmetün cânâ kıyâmetden ‘alâmetdür bana (**Ravzî –G.25/2**)
- 3 Seyr-i gülzâr eylesem senden cüdâ ey serv-kad
Lâle-i hûnîn-ciger bir câm-ı hasretdür bana (**Ravzî –G.25/3**)
- 4 Tîr-i hecrün deldi bagrum geçdi cânâ sîneden
Niçe nâlân olmayam hengâm-ı fûrkatdür bana (**Ravzî –G.25/4**)
- 5 Ravziyâ bezm-i elestün mestiyem bilmez misin
Bâde nûş itmek ezelden eski ‘âdetdür bana (**Ravzî –G.25/5**)

8 (G.26)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gülşen-i kûyun senün gülzâr-ı cennetdür bana
Anda her zerrîn kadeh bir câm-‘ışretdür bana (**Ravzî –G.26/1**)
- 2 Haste-i bî-çâreyem gelmez tabîbüm yanuma
Bir garîbem kendi şehrüm dâr-ı gurbetdür bana (**Ravzî –G.26/2**)
- 3 Lâbis-i dîbâ-yı zîbâ eyleyen dâ‘im beni
Halk-ı ‘âlemden gelen seng-i melâmetdür bana (**Ravzî –G.26/3**)

- 4 Bir hilâl-ebrû güzel sevdüm yenile gün gibi
Kûyını tokuz tolanmak eski ‘âdetdür bana (**Ravzî –G.26/4**)
- 5 Ravziyâ bilmezlik ile tevbe itdüm bâdeye
Her günâhun âhiri bildüm nedâmetdür bana (**Ravzî –G.26/5**)

9 (G.27)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kabr-i târîküm benüm bir genc-i vahdetdür bana
Menzil-i ihsân u cây-ı istirâhatdür bana (**Ravzî –G.27/1**)
- 2 Lutf-ı Yezdân ile mâl-â-mâl olupdur var ise
Dil safâlar kesb ider gülzâr-ı cennetdür bana (**Ravzî –G.27/2**)
- 3 Bâr-ı mihnet çekmeden ‘âlemde âzâd oldugum
Hazret-i Bârî Ta‘âlâdan ‘inâyetdür bana (**Ravzî –G.27/3**)
- 4 Hâl ehli berzaha kılmaga her gâhî nazar
Nergis-i kabrüm benüm bir çeşm-i ‘ibretdür bana (**Ravzî –G.27/4**)
- 5 Ârzû-yı hâtırum ‘âlemde ey Ravzî benüm
Mustafâdan rûz-ı mahşerde şefâ‘atdür bana (**Ravzî –G.27/5**)

10 (G.28)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gördiler hüsnüm libâsı key yaraşukdur bana
Kimi bende oldı halkun kimi ‘âşıkdur bana (**Ravzî –G.28/1**)
- 2 Cevrûme râzı vü şükrân üzreyiken dâ’imâ
‘Âşika mihr ü vefâ itmek ne lâyıkdur bana (**Ravzî –G.28/2**)

- 3 Bir hümâyın evc-i istignâda pervâz eylerin
Zâgveş meyl-i edânî nâ-muvâfıkdur bana (Ravzî –G.28/3)
- 4 Hûn-ı uşşâk itdi zeyn etrâf-ı kûyum ser-be-ser
Gâh geh seyr itmege rengîn şakâyıkdur bana (Ravzî –G.28/4)
- 5 Ârzû-yı mihr idersen benden ey Ravzî eger
Muktezâ-yı hüsn-i bî-misl anı ‘â’ıkdur bana (Ravzî –G.28/1)

11 (G.29)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâd-ı la‘lün kim şarâb-ı zindegânîdür bana
Niçe dil-şâd olmayam ‘işret zamânıdur bana (Ravzî –G.29/1)
- 2 Gerçi vâ‘iz medh ider turmaz kusûr-ı cenneti
Kasr-ı Firdevs ol habîbün âsitânıdur bana (Ravzî –G.29/2)
- 3 Ey melek sabr-ı dil ü ârâm-ı cânı ni’deyin
Fürkatün nâr-ı cahîm anlar zebânıdur bana (Ravzî –G.29/3)
- 4 Çeşm-i hûn-âbumda ey dil ol ‘Acem mahbûbınun
Hâk-i râh-ı kûyî kuhl-ı Isfahânîdür bana (Ravzî –G.29/4)
- 5 Tâc-ı ‘ırz u câme-i sâlûs u destâr-ı vekâr
Nefs-i şûmun Ravziyâ bâd-ı girânıdur bana (Ravzî –G.29/5)

12 (G.30)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zülfünün sevdâsı ‘ömr-i câvidânîdür bana
Çeşm-i bîmârun gamı sıhhat nişânıdur bana (Ravzî –G.30/1)
- 2 Sînede yir yir nişân-ı seng ü zahm-ı tîrler
Ol kemân-ebrû nigârûn armagânıdur bana (Ravzî –G.30/2)
- 3 Ey lebi Şîrîn gamunda âteşîn âh eylesem
Her şerâra serde tâc-ı Husrevânîdür bana (Ravzî –G.30/3)
- 4 İtdüren âfâkı hûn-âlûde her şâm u seher
Dîde-i pür-hûnumun eşk-i revânıdur bana (Ravzî –G.30/4)
- 5 Şâdmânam kûyun iti tu‘me olacak dimiş
Ravzi-i âşüfte-hâlûn üstühânıdur bana (Ravzî –G.30/5)

13 (G.31)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Leşker-i gam kûy-ı mihnetden gelüp her ân bana
Hâne-i cân içre olur rûz u şeb mihmân bana (Ravzî –G.31/1)
- 2 Ol meh-i nâ-mihrbândan çekdigüm cevri görüp
Karalar geydi bulut ra‘d eyledi efgân bana (Ravzî –G.31/2)
- 3 Çıkıdı ol cânân-ı çâr-ebrû elümden nâ-gehân
Ben şu nâ-çârem ki dermân idemez Lokmân bana (Ravzî –G.31/3)
- 4 Hâbda nûş eyledüm cânâ zûla‘l-i la‘lûni
Oldı Hızrâsâ müyesser çeşme-i hayvân bana (Ravzî –G.31/4)
- 5 Lâm-ı zülf-i bî-vefâlar gibi olmazdum dü-tâ
Ravziyâ bâr-ı cefâ çekdürmese dermân bana (Ravzî –G.31/5)

14 (G.32)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mürde-i bî-cân dirise yaraşur yârân bana
Hâkdur cismüm hulûl itmiş degüldür cân bana (Ravzî –G.32/1)
- 2 Ne açıldum goncaveş hergiz ne güldüm gül gibi
Andelîbâsâ müyesser oldu ne efgân bana (Ravzî –G.32/2)
- 3 Bir hasîra mâlik olmadum bu köhne tekyede
Ben bir abdâlam ki dirler 'âşık-ı 'uryân bana (Ravzî –G.32/3)
- 4 Ben şu 'âlî-meşrebem kim Ravziyâ Mûsâ-sıfat
Görinür hep genc-i Kârûn hâk ile yeksân bana (Ravzî –G.32/4)

15(G 33)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gûne gûne geçdi nakş ol nakşı çok cânân bana
Şimdi bir sûretdeyem kim benzemez insân bana (Ravzî –G.33/1)
- 2 La'lün ihyâ eyler ammâ tan-ı düşmen öldürür
Oldı hep ölmek dirilmek dostum yeksân bana (Ravzî –G.33/2)
- 3 Derd-i hicrân şol kadar itdi za'îf ü nâ-tevân
Cümle ehl-i tıbb u hikmet idemez dermân bana (Ravzî –G.33/3)
- 4 Mürde-i sad-sâleyem ihyâya yokdur çâre hîç
Senden olur var ise ey Îsî-yi devrân bana (Ravzî –G.33/4)
- 5 Derdümün dermânı yok çekdüm etıbbâdan elüm
Çâre yokdur Ravziyâ dermân ide Lokmân bana (Ravzî –G.33/5)

16 (G.34)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Fûrkat eyyâmında ölmek olmasa âsân bana
Tîg-ı hicrânını göndermezdi ol cânân bana (**Ravzî –G.34/1**)
- 2 Bâr-ı mihnetdür elif kaddüm benüm lâm eyleyen
Geldi za'f-ı pîrlik zan itmesün yârân bana (**Ravzî –G.34/2**)
- 3 Gûş idüp nâlem benüm güm güm felekler gümledi
Saçını çözdü bulutlar ağladı bârân bana (**Ravzî –G.34/3**)
- 4 La'l-i Şîrînün gamından geldi cânım ağzuma
Hâlet-i nezimde gel ey husrev-i hûbân bana (**Ravzî –G.34/4**)
- 5 Ravziyâ rahm eylemez Ya'kubveş kan ağladur
Fûrkatinde dem-be-dem ol Yûsuf-ı Kenân bana (**Ravzî –G.34/5**)

17 (G.35)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Arturur cevriñi günden güne cânân bana
Bundan [özge] niçe olur dahı ihsân bana (**Ravzî –G.35/1**)
- 2 Ko beni derd-i gam-ı 'ışk ile cân terk ideyüm
Ey tabîb-i dil ü cân eyleme dermân bana (**Ravzî –G.35/2**)
- 3 Tîg-ı derd-i gam-ı 'ışkunla helâk eyle beni
Dostum cevri ü cefâ eyleme her an bana (**Ravzî –G.35/3**)
- 4 Cümle 'uşşâk revân eyleyeler cânların

Lâzım olur dirisen vasluma kurbân bana (Ravzî –G.35/4)

- 5 Ravziyâ derd-i gam-ı yâr ile ölmezsem eger
Ağlasın haşre degin derd ile yârân bana (Ravzî –G.35/5)

18 (G.36)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Nâz u istignâ idüp gelmezse cânânum bana
‘Azm-i kûy-ı yâr ider yâ hû diyüp cânım bana (Ravzî –G.36/1)
- 2 Kâfiristâna esîr olmuş gibi gamdur gelen
Küfr-i zülfünden cüdâ ey dînüm îmânım bana (Ravzî –G.36/2)
- 3 Şâh-ı ‘ışkam ben ‘adem mülkine kılmaga sefer
Kûs-ı rihletdür gamunda âh u efgânım bana (Ravzî –G.36/3)
- 4 Âsitânunda senün da‘vâ-yı ‘ışk itsem ne var
Şâhid ü bürhân yeter çâk-ı giribânım bana (Ravzî –G.36/4)
- 5 Gel beni Ravzî-sıfat pâ-mâl-i hicrân eyleme
Kıl ‘inâyetle nazar devletli sultânım bana (Ravzî –G.36/5)

19 (G.37)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Hak müyesser ide mi vuslat-ı cânânı bana
Tâli‘üm göstere mi ol meh-i tâbânı bana (Ravzî –G.37/1)
- 2 Dem-be-dem kûşe-i gamda acıyup kan ağlar
Rahm ider dîdelerüm gibi ‘aceb kanı bana (Ravzî –G.37/2)
- 3 Ol terâzûdan iner şâh-ı cihânı sandım

Şöyle vâsf eylediler Yûsuf-ı Ken'ânı bana (Ravzî –G.37/3)

- 4 Ser-be-ser gülşen-i dehri pür iderken nâlem
Kimse teşbîh idemez bülbül-i nâlânı bana (Ravzî –G.37/4)
- 5 Derdümün çâresi la'l-i leb-i cânânumdur
Ravziyâ anma Aristo ile Lokmân'ı bana (Ravzî –G.37/5)

20 (G.38)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Niçe kâr itmeye zehr-i gam-ı hicrânı bana
Görmedi kimse revâ vuslat-ı cânânı bana (Ravzî –G.38/1)
- 2 Gül yeter gülşen-i 'âlemde senün verd-i ruhun
Anma ey gonce-dehânum gül-i handânı bana (Ravzî –G.38/2)
- 3 Ey tabîb-i dil ü cân derd ile me'nûsem ben
İstemez anı gönül söyleme dermânı bana (Ravzî –G.38/3)
- 4 Verd-i ruhsâruna 'âşık mîdur ol bencileyin
Anma gûyâlîğ ile bülbül-i nâlânı bana (Ravzî –G.38/4)
- 5 Râ kaşı Rûm haracın getürür ey Ravzî
Râm olupdur yine bir Rûmili oğlanı bana (Ravzî –G.38/5)

21 (G.39)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gösterür nâme-i gam sûret-i hicrânı bana
Odla yaksam yaraşur defter ü dîvânı bana (Ravzî –G.39/1)

- 2 Benüm âşüfte-dilüm kadd-i nigârı ister
Söyleme ikide bir serv-i hırâmânı bana (**Ravzî –G.39/2**)
- 3 Yeter ey Hızr-nefes âb-ı zûla‘l-i la‘lün
Anma hayvân dökilen çeşme-i hayvânı bana (**Ravzî –G.39/3**)
- 4 Sarayın sîneye cânım gibi anı cânâ
Gönderürsen eger ol hançer-i bürrânı bana (**Ravzî –G.39/4**)
- 5 Cennetün hûrileri cümle sana ey Ravzî
Hak müyesser ide Rıdvân ile gılmânı bana (**Ravzî –G.39/5**)

Sehâbî⁵⁹⁵

1 (G.3)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Cennet-i kûy-ı kanâ‘at olalı me’vâ bana
Görinür zindân-ı mihnet gül-şen-i dünyâ bana (**Sehâbî –G.3/1**)
- 2 Kâf-ı ‘uzlet özleyüp geçdüm kanâ‘at tahtına
Sâye-bândur anda şimdi şeh-per-i ‘Ankâ bana (**Sehâbî –G.3/2**)
- 3 Olalı gönlüm gedâ-yı kûy-ı ‘ışk itmez kabûl
Ger virilse milket-i dünyâ vü mâ-fihâ bana (**Sehâbî –G.3/3**)
- 4 Degme bir sultâna kul olmam müsellemler olalı
Devlet-i ‘ışkunda dârül-mülk-i istiğnâ bana (**Sehâbî –G.3/4**)

⁵⁹⁵ Bayrak, Cemal (hızl.), *Sehâbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194338/sehabi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

- 5 Hatt-ı sebz-i yâri andum la‘lini yâd eyledüm
Ey Sehâbî oldı zâhir Hızır ile ‘Îsâ bana (**Sehâbî –G.3/5**)

2 (G.11)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâ‘is-i ‘ışk u cünûn bu zülf ü perçemdür bana
Dostlar dîvânelik şimdi müsellemdür bana (**Sehâbî –G.11/1**)
- 2 Eylesem hıdmet harâbât ehline ‘ayb itme kim
Her sıfâli câm-ı mey her rindi bir Cemdür bana (**Sehâbî –G.11/2**)
- 3 Mihnet ü derdüm görüp gurbetde yanup ağlayan
Sîne-i sûzân ile bu çeşm-i pür-nemdür bana (**Sehâbî –G.11/3**)
- 4 Gerçi zâhid dil-güşâdur ravza-i huld-i berîn
Tal‘at-ı dil-dârsuz zindân-ı mâtemdür bana (**Sehâbî –G.11/4**)
- 5 Ey Sehâbî hâtırum şâd olmasa olmam melûl
Kısmet-i rûz-ı ezel çün mihnet ü gamdur bana (**Sehâbî –G.11/5**)

3 (G.12)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 İtme dermân çekme zahmet ey tabîb-i cân bana
Derd-mend-i ‘ışkum itmez fâyide dermân bana (**Sehâbî –G.12/1**)
- 2 Bâde-i ‘ayş u şarâb-ı kâm-rânîdür diyü
Hecr câmindan ciger kanın sunar devrân bana (**Sehâbî –G.12/2**)
- 3 Bakmağa mir‘ât-ı rûy-i yâre mâni‘dür yaşum
Dostlar ‘ayn-ı zarardur dîde-i giryân bana (**Sehâbî –G.12/3**)

- 4 El yudum hayvân zülâlinden ki la‘l-i yârsuz
Zehr-i kâtildür zûla‘l-i çeşme-i hayvân bana (Sehâbî –G.12/4)
- 5 Rûmda bir şâha kul oldum Sehâbî vechi var
Bendelik ‘arz eylese hâkân-ı Türkistân bana (Sehâbî –G.12/5)

4 (G.15)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Künc-i külhan yâd-ı ruhsârunla gül-şendür bana
Gül-şen-i firdevs sensüz künc-i külhandur bana (Sehâbî –G.15/1)
- 2 Tâ seg-i dil-dâra izhâr-ı mahabbet eyledüm
Âşina yad oldu benden dost düşmendür bana (Sehâbî –G.15/2)
- 3 Cân bedenden çıksa farzâ çıkmazam meyhâneden
Hâdisât-ı dehrden ol gûşe me’mendür bana (Sehâbî –G.15/3)
- 4 Külbe-i târîküm içre şâm-ı hecr-i yârda
Şu‘le-i âh-ı derûnum şem‘-i rûşendür bana (Sehâbî –G.15/4)
- 5 Ben Sehâbî şâh-bâz-ı âşiyân-ı kuds iken
Kulle-i Kâf-ı belâ şimdi nişîmendür bana (Sehâbî –G.15/5)

5 (G.16)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mihnet-i ‘ıskı nigârun râhat-ı cândur bana
Derd kim dil-dârdan irişse dermândur bana (Sehâbî –G.16/1)
- 2 Ey felek al cânımı ayırma yârumdan beni

Yârdan dûr olmadansa ölmek âsândur bana (Sehâbî –G.16/2)

3 Olmadum Ya‘kûb-veş gam-hâne-i ‘âlemde şâd
Yûsufam hecrinde ‘âlem beytû’l-ahzândur bana (Sehâbî –G.16/3)

4 Şâd olup hayvân suyun ey Hızır sen nûş eyle kim
Gam beyâbânı serâbı âb-ı hayvândur bana (Sehâbî –G.16/4)

5 Fûrkatün şâmında ey meh encüm-i eşküm görüp
Subha dek bin çeşm ile eflâk hayrândur bana (Sehâbî –G.16/5)

6 Şu‘le-i âhumla şevk-ı ‘ârızun her subh u şâm
Şem‘-i bezm-ârâyile hurşîd-i tâbândur bana (Sehâbî –G.16/6)

7 Dime cevrumden Sehâbî halka şekvâ eylemiş
Dostum hâşâ ma‘âzallâh bühtandur bana (Sehâbî –G.16/7)

6 (G.17)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Meyl iden her gûşeden kaşun kemânıdur bana
Acıyup kan ağlayan tîrün nişânıdur bana (Sehâbî –G.17/1)

2 Çâk kıldı sînemi râz-ı derûnum oldu fâş
Tîr-i gamzen kâşif-i sırr-ı nihânîdür bana (Sehâbî –G.17/2)

3 Çekme zahmet derdüme var ise ‘aklun ey tabîb
Kim bahâr eyyâmı şeydâlık zamânıdur bana (Sehâbî –G.17/3)

4 Pür-hatardur gerçi ey dil vâdî-i cân-gâh-ı ‘ışk
Anda cân virmek hayât-ı câvidânîdür bana (Sehâbî –G.17/4)

5 Fark-ı serden eksük olmaz zahm-ı darb-ı tîg-ı ‘ışk
Ey Sehâbî bu kazâ-yı âsumânîdür bana (Sehâbî –G.17/5)

7 (G.18)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Hicâbsuz görünür idi ol âfitâb bana
Eger sehâb-ı vücûd olmasa hicâb bana (Sehâbî –G.18/1)
- 2 Tarîk-ı bâdiye-i Ka'be-i visâlinde
Nişân-ı çeşme-i hayvândurur serâb bana (Sehâbî –G.18/2)
- 3 Lebi tekellüm ile mürdeler kılur ihyâ
Velî ne fâyide kim söylemez cevâb bana (Sehâbî –G.18/3)
- 4 Mey-i nezzâre-i yâr ile ser-hoşem sâkî
Gider ayağını sunma dahi şarâb bana (Sehâbî –G.18/4)
- 5 Sınuk sifâlini elden komam harâbâtun
Sunulsa sâgar-ı zerrîn-âfitâb bana (Sehâbî –G.18/5)
- 6 Kapunda bendene çekdürme cevri-i ağyârı
Behişt içinde münâsib degül 'azâb bana (Sehâbî –G.18/6)
- 7 Sehâbî dün gice seyrümde gördüm ol mâhı
Delîl-i devlet-i bîdâr oldu hâb bana (Sehâbî –G.18/7)

8 (G.19)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Kanı zamânede bir yâr-ı dil-peziâr bana
Ki pâymâl-ı gamam ola dest-gîr bana (Sehâbî –G.19/1)
- 2 Yaşumla ruhlarumun sîm ile zerîn göricek

Ganî sanur diyimez müdde‘î fakîr bana (Sehâbî –G.19/2)

3 Gürîz eyledi benden huzûr-ı devlet-i vasl
Olursa gam ne ‘aceb yâr nâ-gürîz bana (Sehâbî –G.19/3)

4 Mürîd-i pîr-i harâbât olalı zâhid
Zamân zamân irişür feyz-i câm-ı pîr bana (Sehâbî –G.19/4)

5 Sehâbî bende-i şâh-ı cihân-penâham ben
Ri‘âyet itse ‘aceb mi sipâh u mîr bana (Sehâbî –G.19/5)

9 (G.20)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Yârsuz lâyıık degül seyr-i gül ü gül-şen bana
Besdürür ‘işret-serâ bir gûşe-i külhan bana (Sehâbî –G.20/1)

2 Tende kanlu dâğ ile sînemde zahm-ı tîğ-i yâr
Gül-şen-i ‘âlemde yitmez mi gül ü sûsen bana (Sehâbî –G.20/2)

3 Dil gam-ı eyyâmdan mecrûhdur ey pîr-i deyr
Derdüme kıl çâre sun billâh dürrden bana (Sehâbî –G.20/3)

4 Kûy-ı yâre ‘âzim oldum mâni‘ oldı müdde‘î
Seyr iderdüm cenneti dîv olmasa reh-zen bana (Sehâbî –G.20/4)

5 Dîde-i cân ile cânâmı görürdüm bî-hicâb
Olmasaydı ger hicâb ey dil gubâr-ı ten bana (Sehâbî –G.20/5)

6 ‘Aks-i ruhsârunla kûyun gül-şenidür dostum
Pertev-i envâr-ı Tûr u Vâdî-i Eymen bana (Sehâbî –G.20/6)

- 7 Rûşen eyler tal‘atün bir gün Sehâbî menzilin
Gün gibi ey âfitâbum oldu bu rûşen bana (Sehâbî –G.20/7)

Selikî⁵⁹⁶

1 (G.5)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her kaçan olsa cemâlün görmege fursat bana
Hayret alur ‘aklumu mâni olur dehşet bana (Selikî –G.5/1)
- 2 Kim bilürdi ben za‘îfi zerre-veş nâçîz-idüm
Vermeseydi mihrün ey meh-rû eger şöhret bana (Selikî –G.5/2)
- 3 Dehr-i dünün gussasın tan mı ferâmûş eylesem
Cür‘a-i câm-ı mahabbet verdi bir hâlet bana (Selikî –G.5/3)
- 4 Tek nazardan dûr edüp gözden bırakmasun beni
Bir göz ucıyla bakarsa yeter ol âfet bana (Selikî –G.5/4)
- 5 ‘Îd-i vuslatda elin öpdüm Selîkî dilberün
Şâd u handânam ki el verdi yine devlet bana (Selikî –G.5/5)

Süheylî⁵⁹⁷

1 (G.3)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her gül-i hamrâ ruhunsuz dâğ-ı hırmândur bana
Kâmetünsüz şâh-ı gül iy serv sûhândur bana (Süheylî –G.3/1)

⁵⁹⁶ Zülfe, Ömer (hızl.), *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁵⁹⁷ Harmancı, M. Esat, *Süheylî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2007.

- 2 Gülşenün her sebz ferşi ‘arş-ı ‘işret-bahş iken
Sensüz iy ârâm-ı cânım beytü’l-ahzândur bana (Süheylî –G.3/2)
- 3 Fıkr-i zülf ü ‘ârız u haddün gamıyla âh kim
Ebr giryân berk sûzân ra‘d nâlândur bana (Süheylî –G.3/3)
- 4 Künc-i gamda iy ecel bi’llâh al gel cânımı
Sağ olmak böyle düşvâr ölmek âsândur bana (Süheylî –G.3/4)
- 5 Fıkr-i esrâr-ı hatunla ahter-i eşküm görüp
Ağzın açmış tana kalmış mâh hayrândur bana (Süheylî –G.3/5)
- 6 Kaşların tuğrâsına gırralanursam vechi var
Defter-i ‘uşşâkda ol hayli ‘unvândur bana (Süheylî –G.3/6)
- 7 Hâne-i dilde beni tenhâ komazlar bir nefes
İy Süheylî derd ü gam her gice mihmândur bana (Süheylî –G.3/7)

2 (G.4)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Olurdu fıkr-i miyân ü kadinde hâme bana
Nigârdan getüreydi hamâme nâme bana (Süheylî –G.4/1)
- 2 Gamunla rûyumı döndürdi reng-i leymûne
Ne reng ider görün ol gabgabı şemâme bana (Süheylî –G.4/2)
- 3 Şikâyet ahter-i bahtumdan âh kim bir gün
Delîl olmadı bir kez reh-i merâme bana (Süheylî –G.4/3)
- 4 Metâ‘-ı vuslata cân ile müştêriyem lîk
Ne sûd virmez o rûh-ı revân vâme bana (Süheylî –G.4/4)

- 5 Riyâsı yok sözümün bû riyâ-yı fakr ü fenâ
Yiter Süheylî bu cism-i nizâre câme bana (Süheylî –G.4/5)

3 (G.8)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Girye kıl hâlüm görüp iy şem‘-i nûr-efşân bana
Şâm-ı gamda ka‘t idüp zülf-i siyâhun yan bana (Süheylî –G.8/1)
- 2 Kûşe-i mihnetde kaldum âh kim göstermedi
Çihre-i maksûdumı âyîne-i devrân bana (Süheylî –G.8/2)
- 3 Yaşı çoğ olsun belâ küncinde ahvâlüm görüp
Girye eyler dem-be-dem bu dîde-i giryân bana (Süheylî –G.8/3)
- 4 Hâce-i hicrâna satdun bende-i efgendeni
İy efendüm n‘eyledi gör ‘âkıbet hicrân bana (Süheylî –G.8/4)
- 5 Gördiler la‘l-i leb-i dildârı ta‘rîf itdügüm
İy Süheylî ‘ârif-i cân didiler irfân bana (Süheylî –G.8/5)

4 (G.11)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gördiler kat kat cefâ vü cevri ider gerdûn bana
Anun-içün başladı alçaklığa her dîn bana (Süheylî –G.11/1)
- 2 Mihnetünden sanma rû-gerdân olam iy müdde‘î
Mihnete râhat ecirdür bu yiter mazmûn bana (Süheylî –G.11/2)
- 3 Rûy-ı zerdüm göricek cânâ bozılsa gam degül
Sûreti yokdur mukâbil olmaga altun bana (Süheylî –G.11/3)

- 4 Hecr-i la‘lünle belâ küncinde ahvâlüm görüp
Kanlar ağlar gam şebinde dîde-i pür-hûn bana (Süheyfî –G.11/4)
- 5 İy Süheyfî herkese zevk ü safâ bahş eyleyen
Eylemiş derd ü belâ vü mihneti makrûn bana (Süheyfî –G.11/5)

5 (G.13)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 İtdügi cevır ü cefâyı o sitemkâr bana
Dôstlar öyle bilün eylemez ağyâr bana (Süheyfî –G.13/1)
- 2 Künc-i mihnetde benüm çekdügüm endûh ü gamı
Görüp ağlar acıyup dîde-i hûn-bâr bana (Süheyfî –G.13/2)
- 3 Her zemân bir kaşı yânun gam-ı derd-i hecrin
Çekdürür döne döne çarh-ı sitemkâr bana (Süheyfî –G.13/3)
- 4 Alur ağyâr-ı harı arkasına yâr velî
Yükledür bâr-ı gam-ı mihneti her bâr bana (Süheyfî –G.13/4)
- 5 Gûyiyâ bir suyı serd dilber-i hûn-rîz durur
Tokınur ikide bir hançer-i dildâr bana (Süheyfî –G.13/5)
- 6 Virmezem nakd-i dili almazam endûh ü gamı
Yok yire şîve satar şâhid-i bâzâr bana (Süheyfî –G.13/6)
- 7 Rûy-ı yâri görelî akdî Süheyfî gönlüm
Yiridür dirler ise ‘âşık-ı dîdâr bana (Süheyfî –G.13/7)

Şemsi Paşa⁵⁹⁸

1 (G.1)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘İşk câmin sundı şimdi sâkî-i devrân bana
Geçdi Ferhâd ile Mecnûn degdi bu meydân bana (**Şemsi Paşa –G.1/1**)
- 2 Çalmamışdur kimse nazmun ben kadar çevgânını
Tan midur reşk eylese Keyhusrev-i Hâkân bana (**Şemsi Paşa –G.1/2**)
- 3 Kûy-ı dilber içre ben kesdüm rakîbün başını
Bir it öldürmeg-ile billah düşer mi kan bana (**Şemsi Paşa –G.1/3**)
- 4 Anca çekdüm dehr-i dîn içre belâ vü derd ü gam
Cümleden artuk-durur ta‘na-i nâdân bana (**Şemsi Paşa –G.1/4**)
- 5 Şemsiyâ pâmâl ider düşmen ayağı zerre-veş
‘Ayn-ı himmetle nazar kılmazsa ger sultân bana (**Şemsi Paşa –G.1/5**)

2 (G.2)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

- 1 Urmağa cevır okını o kaşı kemân bana
Dimez ki tabla-i sînen eyle nişân bana (**Şemsi Paşa –G.2/1**)
- 2 Tennûr-ı gamda teşne olurdu dil-i za‘îf
Olmasa gözlerüm yaşı âb-ı revân bana (**Şemsi Paşa –G.2/2**)
- 3 Hicrân güninde almaz idüm fûls-i ahmeri
Virse cihâna kûs getürü râyegân bana (**Şemsi Paşa –G.2/3**)

⁵⁹⁸ Akkaya, Mehmet, *Şemsi Paşa Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 1992.

- 4 Ma'lûm-ı hâk-i pâ-y ola 'ışkında sıdkumuz
Allah eger virürse ecelden emân bana (**Şemsi Paşa –G.2/4**)
- 5 N'eylerdi mâcerâmuzı ağyâra tuyurup
Cevr ü cefâsın itse olurdu 'ıyan bana (**Şemsi Paşa –G.2/5**)
- 6 Hiç ummaduğum işleri Şemsî hep işledi
Bilmem ki dahı neylese devr-i zamân bana (**Şemsi Paşa –G.2/6**)

3 (G.5)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Top-ı sühan-ıla açılursa gedik bana
Tâ haşr olunca sâyen olur gölgelük bana (**Şemsi Paşa –G.5/1**)
- 2 Kapundan özge kanda varam husrevâ senün
Yokdur yüzümi sürmek için bir eşik bana (**Şemsi Paşa –G.5/2**)
- 3 La'l-i leb-i nigâr-ıla oldum hevâyî ben
Mutrib nevâyî çalma yeter bûselik bana (**Şemsi Paşa –G.5/3**)
- 4 Yeter gam-ıla cismümi kıldum delük delük
İy kaşı yâ meyânum olup dur belük bana (**Şemsi Paşa –G.5/4**)
- 5 İrdi cenâb-ı rif' ate kapunda ben kulun
İy âfitâbum oldu yalan şemsîlik bana (**Şemsi Paşa –G.5/5**)

4 (G.6)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Göz uciyla bakalı yâr-ı vefâ-dâr bana
Dostlar düşmân olupdur yine iy yâr bana (**Şemsi Paşa –G.6/1**)

- 2 Her kimi yâr idinem ‘âkibet olur ağıâr
Bu cihân içre kanı yâr-ı vefâdar bana (**Şemsi Paşa –G.6/2**)
- 3 Görmesem kâmet-i şimşâdunı iy serv-i sehî
Görinür gülşen içinde gül-i ter hâr bana (**Şemsi Paşa –G.6/3**)
- 4 Baş çeküp yeltenür ol kâkül sevâsına dil
Tolaşursa yiridür zülf-i siyeh-kâr bana (**Şemsi Paşa –G.6/4**)
- 5 Yârun evsâfın cemâlinde-durur sûz ü güdâz
Kâr-ger oldu bugün Şemsî bu eş‘âr bana (**Şemsi Paşa –G.6/5**)

Ümidî⁵⁹⁹

1 (G.6)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sînde peykân-ı tîrûn gonca-i güldür bana
Câ-be-câ turren nişânı şâh-ı sünbüldür bana (**Ümidî –G.6/1**)
- 2 Bezm-i gamda nûş idüp her lahza bî-hûş olmağa
Lâl-i renginün hayâli sâkiyâ müldür bana (**Ümidî –G.6/2**)
- 3 Başım üzre gül gibi bir dâğ-ı hûnînîm ki var
Bu sifâl-i serde bir ra‘nâ karanfüldür bana (**Ümidî –G.6/3**)
- 4 Gülşen-i bezme surâhî gonca güller câm-ı mey
Nağme-i feryâd-ı ney elhân-ı bülbüldür bana (**Ümidî –G.6/4**)
- 5 Ey Ümidî bend-i hicrâna giriftâr oldu dil

⁵⁹⁹ Selvi, Muhammed, *Ümidî-Hayatı- Eserleri-Edebi Kişiliği ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

Da'im ol bendi geçen bu zülf ü kâküldür bana (Ümidî –G.6/5)

3.1. 5. ON YEDİNCİ YÜZYILA AİT GAZELLER

Agâh⁶⁰⁰

1 (G.3/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Hat-âver oldı o şûh-ı girişme-sâz bana
Bu berg-i sebz kadar olmaya niyâz bana (Agâh-G.3/1)
- 2 Ne şîşeyem ne sebû-yı meyem ne âyîne-yem
Düşer mi seng-i melâmetden ihtirâz bana (Agâh-G.3/2)
- 3 Nasîb-i ehl-i suhan kat'-ı râhat olmakdur
Bir oldı şakk-ı kalemle dehân-ı kâz bana (Agâh-G.3/3)
- 4 Mecâz-ı âyîne-i şâhid-i hakikat olur
İderse lutf-ı Hudâvend keşf-i râz bana (Agâh-G.3/4)
- 5 Dimâg-ı sohbet-i dildâr bende yok Âgâh
Rakîb ise geçinür yâr-ı dil-nüvâz bana (Agâh-G.3/5)

2 (G.4/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Tâ mahabbet kıldı ta'lîm-i suhandânî bana
İtdiler teslîm bûlbûller gülistânı bana (Agâh-G.4/1)

⁶⁰⁰ Akpınar, Şerife, *Âgâh Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2006.

- 2 Bir nefes başumdan ayrılmaz perişân hâtırı
Zülf-i hûbân oldu gûyâ hatt-ı pîşânı bana (**Agâh-G.4/2**)
- 3 ‘Ârî oldum tâ libâs-ı dehrden âyîneveş
Nev-kumâş-ı bî-niyâzî oldu ‘uryânî bana (**Agâh-G.4/3**)
- 4 Dâr-ı Mansûr olmamışdı zîver-i bustân henûz
Küfr-i zülfün itdi teklîf-i müselmânî bana (**Agâh-G.4/4**)
- 5 Câm-ı pür-hûn görünür Âgâh vasl-ı yârsuz
Sunsa gerdûn sâgar-ı mihr-i dirabşânı bana (**Agâh-G.4/5**)

3 (G.10/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Devr itdi menzilüm suhan-ı hem-nefes bana
Gul-ı reh oldu nağme-i bâng-ı ceres bana (**Agâh-G.10/1**)
- 2 Gülzâr-ı dilde bülbül-i dem-beste olalı
Âgûş-ı gonçe oldu kenâr-ı kafes bana (**Agâh-G.10/2**)
- 3 ‘Âşık-firîb-i nergis-i bîmâr-ı yârdan
Düzdîde bir nigâh yeter mültemes bana(**Agâh-G.10/3**)
- 4 Dest-i hevesde sünbül ü reyhân-ı dehrden
Zülf-i dirâz-ı şâhid-i endîşe bes bana (**Agâh-G.10/4**)
- 5 Âgâh câm-ı bâde-i fasl-ı bahârda
Terk itmez idüm olsa eger dest-res bana (**Agâh-G.10/5**)

4 (G.11/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Virürse zehr-i gam ol la'l-i nûş-hand bana
Virür mezâk-ı dile çâşnî-i kand bana (**Agâh-G.11/1**)
- 2 O serv-i ser-keşe dil mübtelâ olup kalmış
Ne çâre oldı belâ himmet-i bülend bana (**Agâh-G.11/2**)
- 3 Ne kadr-i derdi bilür ne devâ havâle ider
Cihân cihâh-ı gam u mihnet o hod-pesend bana (**Agâh-G.11/3**)
- 4 Elem-fezâ ki degül ihtilât-ı sûhtegân
Neden 'azâb virür sûziş-i sipend bana (**Agâh-G.11/4**)
- 5 Yeter güvâhı dil-i reh-nümûn bana Âgâh
Ne ihtiyâc ki nâsıhdan ola pend bana (**Agâh-G.11/5**)

Ayıntablı Hafız⁶⁰¹

1 (G.5/)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Yâ Rab o mâh rûyı sen it âşinâ bana
Olsun tarik-i vasla bu şeb reh-nümâ bana (**Ayıntablı Hafız -G.5/1**)
- 2 Lutf it hidâyet eyle reh-i menba'-ı meyi
Göster o râhı kim ola senden yana bana (**Ayıntablı Hafız -G.5/2**)
- 3 Düşdim fîrâk-ı derd ile ben zulmete gama
Âb-ı hayât-ı câm-ı Hızr kim suna bana (**Ayıntablı Hafız -G.5/3**)

⁶⁰¹ Tüyan, Rabia Derya, *'Ayıntablı Hâfız ve Divânı İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2007.

- 4 Mecrûh-ı tîg-i gamze-i cânane dil müdâm
Vir nûş-ı la‘l-i yâr ile bir dem şifâ bana (Ayıntablı Hafız -G.5/4)
- 5 Bezm-i safâ-yı ‘ışkda harâretde kim gönül
Sun câmi sâki def‘-i gam it ibtidâ bana (Ayıntablı Hafız -G.5/5)
- 6 Fakr u fenâda milket-i ışk içre dil emîr
Ol mülk-i ‘âli câhım ile vir bekâ bana (Ayıntablı Hafız -G.5/6)
- 7 Bu hâl-i Hâfız olmadı yâ Rab sana nihân
Vir vasl-ı zât-ı pâkine bir meh-likâ bana (Ayıntablı Hafız -G.5/7)

2 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dâmen-i pîr-i mugândur melce-i pinhân bana
Kûşe-i meyhânedür hâb-ı sebât-ı cân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/1)
- 2 Gel beni men‘ itme zâhid bu reh-i meyhâneden
Azdurup toğrı yolumdan olma sen şeytân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/2)
- 3 Ehl-i tecridem ki dutdim râh-ı selb-i mâ-sivâ
Var yok a‘lâ ve ednâ hâk ile yeksân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/3)
- 4 Zahm-ı tîg-i ‘ışk-ı yârdan sinesi çâk olmayan
Görmeyen bu derdi gâfil kılmasun dermân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/4)
- 5 Sohbet-i feyz-i leb-i câm ile kıl kâmil beni
Sun mükerrer virme sâkî sâgar-ı noksân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/5)
- 6 İzdihâm-ı zâhid eylerse bizi dûr-ı behişt

Mesken-i bâğ-ı cinândur sâye-i cânân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/6)

- 7 Nûş idersin sâgar-ı la‘l-i lebi Hâfız müdâm
Kim anınçün dîrler imiş vâlih-i hayrân bana (Ayıntablı Hafız -G.6/7)

3 (G.9/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mesken-i taht-ı belâdur pâye-yi devlet bana
Eşk-i gül-gûnum habâbı leşker-i şevket bana (Ayıntablı Hafız -G.9/1)
- 2 Hırka-yi fakrı giyündim egnüme şâhâne ben
Ol libâs-ı saltanatdur kılmışım zînet bana (Ayıntablı Hafız -G.9/2)
- 3 Ey kemân ebrû düzüpdür gönlime saf saf ‘aceb
Nâvek-i müjgânını ol dîde-i âfet bana (Ayıntablı Hafız -G.9/3)
- 4 Çeşm-i hışmiyle bakup ol pâdişâh-ı mülk-i nâz
Kim virir dârât-ı hüsn ile inen dehşet bana (Ayıntablı Hafız -G.9/4)
- 5 Söz çeküp ağzından aldı zevk-i la‘lin gül-femin
Sordığımca bülbül-i dil verdi hoş lezzet bana (Ayıntablı Hafız -G.9/5)
- 6 Hamdülillâh ni‘met-i kudretlerinden virmedi
Lezzet-i didâr-ı cânân gibi bir ni‘met bana (Ayıntablı Hafız -G.9/6)
- 7 Bezm-i kesretten ayağı çekdim ey Hâfız bugün
Vâde-i fikr-i mahabbet kûşe-i vahdet bana (Ayıntablı Hafız -G.9/7)

4 (G.14/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Küfr-i zülfün görelî baş egmedi î mân bana

- Başın için vir hat-ı ruhsâr ile fermân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/1)
- 2 Eglenürken çeşm u ebrûsiyle dil fikr eyleyüp
Virdi teşvîş güft u gûlar gamze-i fettân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/2)
- 3 Kaşları “yâ”dan çekilme tîr-i müjgânın görüp
Ey gönül kılma teneffür ta‘n ider ol cân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/3)
- 4 Yanalı pervâne tek şem‘-i halîl-i gönlüme
Gel gülistân oldu gayrı âteş-i sûzân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/4)
- 5 Dime ey zâhid bana sen terk-i rüsvâ eyle gel
‘Âşıkım ben terk-i rüsvâ eylemek noksân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/5)
- 6 Zülf-i sevdân ile gönlim rûz u şeb fark eylemez
Şem‘-i ruhsârınla rûşendür şeb-i hicrân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/6)
- 7 Fikr-i dîdâr ile ey Hâfız esîr-i zülf-i dil
Rahm idüp bir nîm nigâh itmez mi ol cânân bana (Ayıntablı Hafız -G.14/7)

5 (G.15/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 La‘lin ey hûr-i likâ tek âb-ı kevserdür bana
Gonce-i hoş-bû dehânın dürc-i şekkerdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/1)
- 2 Pâsbân-ı bâğ-ı hüsnün bûlbûl-i dil subh u şâm
Ey gül-i ter ruhların çün verd-i ahmerdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/2)
- 3 Bir uzun sevdâya düşdi dil hat-ı ruhsâr ile
Kim bu sevdâyı viren zülf-i mu‘anberdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/3)
- 4 Leyle-i Kadr ü Berât ol zülf-i müşgînin senin

Hatt-ı ruhsârın makâl-i âha defterdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/4)

- 5 İtmez isen ey felek mihrinle rûşen gönlimi
Şem‘-i ruhsârı anın mihr-i münevverdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/5)
- 6 Hat salup teslîm-i ‘âriz itdi ey dil müjde bâd
Câh-ı mülk-i ‘ışk-ı cânânım mukarrerdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/6)
- 7 Dem idüp rûyında gördim gönlimi Hâfız anın
İnşâ‘allâh vasl-ı cânânım müyesserdür bana (Ayıntablı Hafız -G.15/7)

6 (G.17/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Hâl-i müşğînin ki dirler fitne-i cândur bana
Zülf-i hoş-bûyın dem-â-dem ‘anber-efşândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/1)
- 2 Fitne-i hâlinle gamzen tîği kasd-ı cânıma
Hatt-ı ruhsârın okurlar ka‘ı fermândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/2)
- 3 Bûs-i la‘linle sana gamz eylemiş gamzen beni
Hak bu derin itme dem bu‘ ayn-ı bühtândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/3)
- 4 Şem‘-i ruhsâr ile kıldı kim beni hoş teşne-leb
Nûş-ı la‘lin bir nefes gûyâ ki dermândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/4)
- 5 Eglenüp zülf-i gam ile bir kara gün çekmedin
Şemine pervâne tek cân virmek âsândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/5)
- 6 Gözlerinden ey kemân ebrû deger var gönlüme

Gâlibâ kim bu tokunan tîr-i müjgândur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/6)

- 7 Bağladın Hâfız dili zülfeyne gizli dîn dutub
Ol büt-i nevrestenin çün küfri îmandur bana (Ayıntablı Hafız -G.17/7)

7 (G.19/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Rahm idüp kılmaz nazar bu dîde-i pür-nem bana
Kim anınçun ağlarım göstermedi bir dem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/1)
- 2 Seyl-i eşkimle beni rüsvâ-yı 'âlem eyleme
Ey gözüm nûrı hazer kıl gülmesün 'âlem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/2)
- 3 Ta'ne-ı ağyâr ile gönlüm perişân oldı çün
Geldi hoş zülfî hevâsıyla bu denlü gam bana (Ayıntablı Hafız -G.19/3)
- 4 Kaşların mihrâb idündim ey melek-sîmâ senin
Ol zamân ki emr olundı secde-i Âdem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/4)
- 5 Ol hâm ebrûn ile yüzden düşürdinse beni
Kim yeter fikr-i visâl-i ruhların hem-dem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/5)
- 6 Bûs-ı hâlin kâsd idüp dil Ka'be-i hüsnün tavâf
İtdüğünde teşne-leb sun sâgar-ı zezem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/6)
- 7 'Âlem efgânın temâşâsında ey Hâfız senin
Çok sirişk-i âl seyr itdürdi bu dîdem bana (Ayıntablı Hafız -G.19/7)

8 (G.21/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Matlab-ı a'lâsın ey cânâ bugün kim sen bana

Çün seni mahbûb idindim fi'l-hakika men bana (Ayıntablı Hafız -G.21/1)

2 Âşiyân-ı murg-ı dil ol gülşen-i hüsnin senin
Eyledim ol cenneti dîdâr içün mesken bana (Ayıntablı Hafız -G.21/2)

3 Sevdigim yüz döndürür tenden dile cânım
Dostlarınla dostum düşmenlerin düşmen bana (Ayıntablı Hafız -G.21/3)

4 Ol saçı Leylî beni Mecnûn idüpdür söyle kim
Virdi bu hâl-i cünûn seyr-i ser-i kûhen bana (Ayıntablı Hafız -G.21/4)

5 Âteş-i ta'n-ı hasûde yanmadan yegdür hemân
Şem'-i cânânda geçinmek ey gönül ehven bana (Ayıntablı Hafız -G.21/5)

6 Bûlbûl-i şûrîdeveş gülşende pür-şevk olmadan
Yegdür ol hemvâr ile hem-dem olup külban bana (Ayıntablı Hafız -G.21/6)

7 Âşinâlık itmede Hâfız nihân itdi seni
Kûşe-i vîrâne-i dil oldu hos mahzen bana (Ayıntablı Hafız -G.21/7)

9 (G.22/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Zülf-i müşgînin açup salmaz o nâzûk-bû bana
Geh girer ebr altına geh gösterür meh-rû bana (Ayıntablı Hafız -G.22/1)

2 Bu gazâl-i gönlümi sayd eyledi ebrû kemân
Tîr-i müjgânın atup ol dîde-i âhû bana (Ayıntablı Hafız -G.22/2)

3 Sançup etrâf-ı dile yir yir o müjgân okların
Murg-ı gönlüm çün kafes düzmiş kemân ebrû bana (Ayıntablı Hafız -G.22/3)

4 Tîğ-i hecrinle şehîdim Kerbelâ-yı 'ışkda

Vir Hüseyin ile Hasen ‘ışkna bir içim su bana (Ayıntablı Hafız -G.22/4)

- 5 Düşdi sevdâsiyle dil câh-ı zenahdâna meded
Yalvar ey Hâfız çeküp ruhdan sala bir mû bana (Ayıntablı Hafız -G.22/5)

Âzim⁶⁰²

1 (G.1/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 İtdi sevdâ-yı hatt u zülf-i girih-gir bana
Nakş-ı gîsû-yı ruhun gayret-i zencîr bana (**Âzim -G.1/**)
- 2 Hasret-i gülşen-i ümmîd umar gam ki henûz
Gül-i bûyâ görünür gonçe-i tasvîr bana (**Âzim -G.1/2**)
- 3 Perveriş-yâfteyüz âb-ı zümürüdle n’ola
Çesm-i ef‘i-i elem itmese tesîr bana (**Âzim -G.1/3**)
- 4 Gerden-efrâz riyâzum ki berâber görünür
Nakş-ı zencîr-i cünûn cevher-i şemsîr bana (**Âzim -G.1/4**)
- 5 Âzima fart-ı beyt-i sebze-i ter gül-gûndan
Gülşen-i Rûm gelür gayret-i Keşmîr bana (**Âzim -G.1/5**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âb-ı âteş meşrebüm meyhâne me‘mendür bana
Şu‘le-i hüsnüm fezâ-yı tûr-ı meskendür bana (**Âzim -G.2/1**)

⁶⁰² Dönmez, Abuzer, *Azim Divanı (İnceleme- Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.

- 2 Bûlbûl-i şevk-ı âzmâ-yı dest-i tûr-ı hasretüm
Lem‘a-i feyz-i tecellî câm-ı güldendür bana (**Âzim -G.2/2**)
- 3 Bî-safâ-yı nazra-i ruhsâr-ı şevkengîz dost
Târ u pûd-ı mihr-i ‘âlem tîr-i Behmendür bana (**Âzim -G.2/3**)
- 4 Rehneverd-i hîc-kâr-ı kârgâh-ı vuslatum
Gamze-i diz-dîde kim mâdâm reh-zendür bana (**Âzim -G.2/4**)
- 5 Tüti-i hayret-edâ-yı şehd-i kâm-ı vuslatum
Sûret-i mir‘ât-ı hâhiş şem‘-i eymendür bana (**Âzim -G.2/5**)
- 6 Zahm-kârî-i dil kerem-i ülfetümde Âzimâ
Neyyir ü mâh-ı felek seng-i felâhandur bana (**Âzim -G.2/6**)
- 3 (G.3/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

- 1 O bût ki rahne berendâz-ı mezheb oldı bana
Behîşt-i ta‘biye-i dûzah-ı teb oldı bana (**Âzim -G.3/1**)
- 2 Ümîd-i neşve-i la‘liyle dil harâb olalı
‘Âdem netîce-i âmâl-i matlab oldı bana (**Âzim -G.3/2**)
- 3 Şeb-i visâle rakîb oldı perde-dâr-ı firâk
Dirîg subh-ı emel-i gayret şeb oldı bana (**Âzim -G.3/3**)
- 4 ‘Aceb mi bedreka-i şeb-revân derd olsam
Ki hâl-i dil-siyeh-i yâr kevkeb oldı bana (**Âzim -G.3/4**)
- 5 Hücûm-ı dâğ-ı hayâliyle hûn-ı hasretten
Gönül nümûne-i câm-ı leb-â-leb oldı bana (**Âzim -G.3/5**)

- 6 ‘Aceb mi olmaz isem telh-kâm-i zehr-i sitem
Ki lâ-y-hâri-i idbâr meşreb oldu bana (**Âzim -G.3/6**)
- 7 Görüp letâfet-i rûh-ı kelâmum ey Âzim
Mesîh-i nûkte-verân gıfl-i mekteb oldu bana (**Âzim -G.3/7**)

4 (G.4/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Olursa dâg-zen ol nîm-mest-i nâz bana
Olur nümûne-i tamgâ-yı imtiyâz bana (**Âzim -G.4/1**)
- 2 Garîb-i gümreh-i vâdî-i hayretüm ki ider
Hemîşe hızz-ı reh-i râst niyâz bana (**Âzim -G.4/2**)
- 3 Miyân-ı meclis-i mestânda keşf-i râz olmaz
‘Aceb mi eylese ol gamze keşf-i râz bana (**Âzim -G.4/3**)
- 4 Henûz beste-i zünnâr-ı küfr-i gîsûyem
Ne kayd-ı dağdağa-i hâhiş-i namâz bana (**Âzim -G.4/4**)
- 5 Nesîm-i vuslat-ı dil-dârda perîşânım
Olur şükûfte-zen-i gonczâr-ı râz bana (**Âzim -G.4/5**)
- 6 Sirişk-i çeşümü bin kerre Nîl cûş eyler
Virince ta‘me felek telh bir piyâz bana (**Âzim -G.4/6**)
- 7 Nesîm-i âh ile elbette bir gün eyÂzim
Olur nikâb-ı ‘arûs-ı ümmîd-bâz bana (**Âzim -G.4/7**)

Azmizâde Halefî⁶⁰³

⁶⁰³ Kaya, Bayram Ali (hzl.), *Azmizâde Hâletî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html> [ET: 22.11.2022]

1 (G.40/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ruhların ger öpdürürse ol kamer-tal‘at bana
Tâli‘üm olur müsâ‘id yüz tutar devlet bana (**Azmizâde Haletî -G.40/1**)
- 2 Cismümi çâk eyledüm ey dost pîrâhen degül
Bâde-i la‘l-i lebünden geldi bir hâlet bana (**Azmizâde Haletî -G.40/2**)
- 3 Bir dem içre tayy iderdüm bin beyâbân-ı gamı
Eyleseydi pîr-i meyhâne eger himmet bana (**Azmizâde Haletî -G.40/3**)
- 4 Kismet-i bezm-i ezeldür ey ‘adû incinmezem
Sâgar-ı ‘işret sana peymâne-i mihnet bana (**Azmizâde Haletî -G.40/4**)
- 5 Genc-i bâd-âverde hiç kalmazdı reşküm Hâletî
Âhuma rahm eyleyüp gelseydi ol âfet bana (**Azmizâde Haletî -G.40/5**)

Behçeti Hüseyin Efendi⁶⁰⁴

1(G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dil bu gamla mûnis-i tab‘-ı selîm olmaz bana
Âşinâ-yi ‘aşk-ı yâr-i müstakîm olmaz bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.4/1**)
- 2 Gülsitâna dönse dâğ ü şerhadan cism-i zebûn
Bad-ı lutf-ı dilberi yek-dem nesîm olmaz bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.4/2**)
- 3 Keşf ider ağyâra mihr-i rûyını efsûs ü hayf
Bâd-ı âhımdan bile zülfi dû-nîm olmaz bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.4/3**)

⁶⁰⁴ Ölmez, Ahmet, *Behçeti Hüseyin Efendi Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1996.

4 Âh her dem gülşen-i şu‘le hevâ-yı sînede
Dem mi vardur âteş-efrûz-ı cahîm olmaz bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.4/4**)

5 Meclis-i meyde ne sûd eyler benüm gâh olduğum
Behcetî ol mest-i nâzum çûn nedîm olmaz bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.4/5**)

2 (G.9/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Oldı şâh-ı ‘aşkdan dîvânelik kanun bana
Bir tufeyl olmaz bu vâdîde gönül Mecnûn bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.9/1**)

2 Rağbetüm yok zînete köhne sıfâl-i mey kadar
Neş‘e virmez sâgar-ı Cem tâc-ı Ferîdûn bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.9/2**)

3 Laülbâlî meşrebem itmem ricâ-yi mekremet
Mâlımı bezl eylese Hâtem sıfat Kârûn bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.9/3**)

4 Hâr ü hâşâk-i müjem eşkümle sedd-i râh olur
Mani‘-i menzil degil sad-kulzüm ü hâcûn bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.9/4**)

5 Behçetî-veş sâkin-i meyhâne-i ‘aşk olalı
Virdi ‘âlemden ferâgat bu dil-ı mahzûn bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.9/5**)

3 (G.12/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Zahm-i seng-i dil-rübâ farkumda besdür gül bana
Nîli-ı pîrâmeni anda yeter sünbül bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.12/1**)

2 Hatt-ı yâr ile keşâkeşden figân itmez gönül
Tek hemân yüz bulmasun cevri itmege kâkûl bana **(Behçeti Hüseyin Efendi - G.12/2)**

3 Gülşeni reşk itdirür keyfiyyet-ı meyhâneye
Câm-ı mey sâkî-i gül-ruh nağme-ı gulgul bana **(Behçeti Hüseyin Efendi - G.12/3)**

4 Nâle-i ‘aşkıyla bir olsun mi hiç savt-ı meges
Âh-ı âteş-bâr ile öykünmesün bülbül bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.12/4)**

5 Behçetî-veş kâni‘ ol çûn kısmet olmuşdur ezel
Hırka vü tesbîh sûfî sana câm-ı mül bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.12/5)**

4 (G.15/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Zülfünü tahrîk iden hep bâd-ı âhımdur bana
Kara günler gösteren baht-ı siyâhumdur bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.15/1)**

2. Gamzeden âsûdeyem feyz-i şarâb-ı kâmile
La‘1-i nâbı ol perînün ‘özü -hâhumdur bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.15/2)**

3. Söylesem bakmaz niyâz itsem ‘ıtâb eyler ‘aceb
Ol cefâ-cû düşmen-i hûnî nigâhumdur bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.15/3)**

4. Gamze-i hem-râz-ı dil la‘1-i nemek-pâş-ı vücûd
Cevri iden yine o mest-i keş-külâhumdur bana **(Behçeti Hüseyin Efendi - G.15/4)**

5. Mûnis iken câna dil yâd iden anı Behçetî
Nîm-şeb-i efgân ü âh-ı subh-gâhumdur bana **(Behçeti Hüseyin Efendi -G.15/5)**

5 (G.18/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Dil-rübâdan cevır ile lutf ü kerem birdür bana
O1 sebebdan ‘âlem-i şâdı vü gam birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.18/1**)
2. Hem-dem-i bezm-i fenâyam çünki câm-ı ye’s ile
Câm-ı sâf-ı sâkî-i ferhunde-dem birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.18/2**)
3. La‘l-ı yâri hande-i ağıâra tercih eylemem
Sükker-i in‘âm ile zehr-i sitem birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.18/3**)
4. Vasl-ı dildâr istemem firkatle sermestem hele
Keyf-i sahbâ neşve-i bezm-i elem birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.18/4**)
5. Katle isterse icazet hayret-efzâyam hemân
Havf-ı hışm-ı gamzeden lâ vü ne‘am birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.18/5**)
6. ‘Âlemi görmez gözüm İskender olsam fi‘l-mesel
Kâse-i pür-semm ile sahbâ-yı Cem birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi - G.18/6**)
7. Behcetî-veş çekmezem bâr-ı girân-ı dehrîde
Zindeğî-i çerh ü sahrâ-yı ‘adem birdür bana (**Behçeti Hüseyin Efendi -G.18/7**)

Cemî⁶⁰⁵

⁶⁰⁵Koparan, Birgül, *Cem ‘î-Hayâtı, Edebi Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkîdli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.

1 (G.3/)

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 Mâye-i hum-ı bekâ gerd-i fenâdur bana
Saykal-ı mir'ât-ı dil jeng-i belâdur bana (Cemî -G.3/1)
- 2 Hâb-ı safâya yine çâre mi var tutalum
Mirvaha-cünbân olan perr-i hümâdur bana (Cemî -G.3/2)
- 3 Şâmgeh-i gussada kûyuna 'azm eylesem
Şu'le-i fânûs-ı dil râh-nümâdur bana (Cemî -G.3/3)
- 4 Şem'-i riyâyı bu şeb ber-taraf itsem n'ola
Hemdem -i bezm-i safâ ehl-i hevâdur bana (Cemî -G.3/4)
- 5 Mutrib-i hoş-nağmesiz bezm-i meyün Cem'iyâ
Çeng-i nevâ-güsteri nahl-ı 'azâdur bana (Cemî -G.3/5)

Eğridirli Şeyhî⁶⁰⁶

1 (G.6/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Leşker-i bî-kâr çü ehl-i cünûndur bana
Çarh-ı zeber-dest tünd-i hasm-ı zebûndur bana (Eğridirli Şeyhî -G.6/1)
- 2 M'areke-i Kerbelâ menzil-i ûlâdadır
Cedvel-i Ceyhûn-ı hûn râh-nümûndur bana (Eğridirli Şeyhî -G.6/2)
- 3 'Aşk ile pervâne-veş yanmağa verdim karâr
Âteş-i tîz-i sitem şevk-ı füzûndur bana (Eğridirli Şeyhî -G.6/3)

⁶⁰⁶ Parlak, Betül Dönmez, *Eğridirli Şeyhi Mehmed Efendinin Divanı'nın incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2006.

- 4 La‘line tebhâleler vermiş elem sûretâ
Her biri ma‘nîde lîk dâğ-ı derûndur bana (**Eğridirli Şeyhî -G.6/4**)
- 5 Bezmimizin Şeyhiyâ sâkî-i Cem-meşrebi
Şükr-i Hüdâ mey-sıfat sâf-ı derûndur bana (**Eğridirli Şeyhî -G.6/5**)

Faik Mahmud⁶⁰⁷

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bîm-i gamzendür viren sîmâb-âsâ teb bana
Her ne itdiyse hüçûm-ı çeşmün itdi hep bana (**Faik Mahmud -G.1/1**)
- 2 Bâdesi hûn-ı derûn peymânesi dâğ-ı ciger
Çesm-i dil-berdür eger var ise hem-meşreb bana (**Faik Mahmud -G.1/2**)
- 3 Hâküm ammâ âsmân-ı mihr-i nûr-ı rif‘atüm
Oldı dâğ-ı cism-i zârûm câ-be-câ kevkeb bana (**Faik Mahmud -G.1/3**)
- 4 Kâm-cûyam ser-be-ser âlûde-i gaflet olup
Virme nâ-meşrû‘ olan maksûdumı yâ Rab bana (**Faik Mahmud -G.1/4**)
- 5 Fâikâ Mecnûn-ı ‘ışkam şimdi ta‘yîb eyleme
Olsa seng-endâze-i her tıfl-ı reh mekteb bana (**Faik Mahmud -G.1/5**)

2 (G.2/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Bahtum neşât-âver-i kâm olmadı bana

⁶⁰⁷ Koçak, Fatma, *Fâik Mahmud ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

Sâgarda şarâb merâm olmadı bana (**Faik Mahmud -G.2/1**)

- 2 Hergiz sabâ getürmedi peygâm-ı zülfünü
Bir kerre bûy-ı bahş-ı meşâm olmadı bana (**Faik Mahmud -G.2/2**)
- 3 Nerm eyledüm niyâz ile ağyârı ‘âkıbet
1Ol şûh-ı serkeşüm dahı râm olmadı bana (**Faik Mahmud -G.2/3**)
- 4 Tâ subh olunca yâre niyâz eyledüm bu şeb
Fâik dirîğ feth-i kelâm olmadı bana (**Faik Mahmud -G.2/4**)

Ferîdûn⁶⁰⁸

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âhumı hicrân ebr-i esk-rîz eyler bana
Nâr-ı fırkat şu‘lesin bir berk-i tîz eyler bana (**Ferîdûn -G.2/1**)
- 2 Ahter-i ikbâl-bahtum itse meyl-i rû-nümûd
Perde-i müşgîn olur âhum sitîz eyler bana (**Ferîdûn -G.2/2**)
- 3 Ta‘n-ı hassâd eylese tûtî-i tab‘um telh-kâm
Nâ-yı gülün sükkerînüm kand-rîz eyler bana (**Ferîdûn -G.2/3**)
- 4 Vârise şâdı sebûsîn tıfl-ı gam itdi şikest
Kim sipihrûn ko şimâlınden gürîz eyler bana (**Ferîdûn -G.2/4**)
- 5 Ey Ferîdûn ol nihâl-i kâmet-i nev-haste

⁶⁰⁸ Şimşek, Kadriye, *Ferîdûn Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kütahya 2002.

‘Arsa-i dünyâ-yı câ-yı dest-hîz eyler bana (**Ferîdûn -G.2/5**)

2 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Men ki kurbânî-i ‘ışkum ‘ıyd düşmendür bana
Nâ-murâd-ı ülfetüm ümmîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/1**)
- 2 Hâne-zâd-ı muhteşem âsûdegî düşmen sirişt
‘Ayş-ı râhat dostu câvid ü düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/2**)
- 3 Gitmez kilâ-yı derdüm şeb nümâyiş gevherem
Rûşenî vü şem‘a-i hûrşîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/3**)
- 4 El-hazer ey sûret-ârâyân-ı takvâ el-hazer
Âteşüm hirmençe-i taklîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/4**)
- 5 Gerd-i râh-ı ehl-i fakram el-hazer ey ‘ayb-cû
Çeşm-i hod-bîn ü Hudâ nâdîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/5**)
- 6 Mâsivâ sûz âteşüm zâhid karîn olma sakın
Hırka-yı peşmîne-i tecrîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/6**)
- 7 Perde bîrûn nağme-i şûr-efgen-i çarh-ı dilüm
Sâziş-i kânûnçe-i Nâhîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/7**)
- 8 Mest-i feyz-i mey-i hodîm sâkiyâ sunma sakın
Zer-feşân câm-ı Cem ü Cemşîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/8**)
- 9 Ey Ferîdûn ‘ıkd-i pervîni felek arz itmesün
Şeb-pezirâ nazm-ı mervârîd düşmendür bana (**Ferîdûn -G.5/9**)

3 (G.6/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Küfr-i zülfün gibi sevdâ-yı güzîn olmaz bana
Merd-i zünnârı-ı 'ışkum kayd-ı dîn olmaz bana (**Ferîdûn -G.6/1**)
- 2 Rast gelmez kevkeb-i bahtumla çarhun gerdeşi
İrtifâ'-ı mihrile mâhum karîn olmaz bana (**Ferîdûn -G.6/2**)
- 3 Tîr-i âhum geçse çarhun cevşen-i poladını
Ol kemân ebrû melekden âferîn olmaz bana (**Ferîdûn -G.6/3**)
- 4 Pâre-i peykân tît-i gamzedür hâtır-küşâd
Bin şifâ-râhat dihi rûh-ı hazîn olmaz bana (**Ferîdûn -G.6/4**)
- 5 Ey Ferîdûn elde câm ve yâr zânu iken
Hüsrev ü Dârâ gulâm-ı kemterîn olmaz bana (**Ferîdûn -G.6/5**)

4 (G.8/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şebnem-i feyzem gül-i hûrşîd meskendür bana
Gonca-i dâğum dil-i nevmîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/1**)
- 2 Şûriş-endâz-ı dil carh-ı âteşîn pür-nağmeyem
Perde-i kânûnçe-i Nâhîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/2**)
- 3 Mahz-ı binâyî olan nûrum fûrûg-ı mihr ile
Neyleyem çeşm-i cihân-nâdîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/3**)
- 4 Derd-i 'ışkum düşmen-i handânî-i dil-girye dost
Künc-i şiven-hâne-i câvîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/4**)
- 5 Mihr-âteş feyz-i 'ışkum hân mân-sûz âteşüm
Âsmân-ı âlem-i tecrîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/5**)

6 Bâ'is-i sergermî-i pervâne-gân-ı vahdetüm
Nûr-ı şevküm şem'a-i tevhîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/6**)

7 Dil Ferîdûn 'andelîb-i gülşen-i tahkikdûr
Gerçi küllhan hâne-i taklîd meskendür bana (**Ferîdûn -G.8/7**)

5 (G.9/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Kays-ı zencîr ülfetüm def'-i cünûn olmaz bana
'Âşıkam te'sîr-i ta'vîz ü füsûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/1**)

2 Bâ'is-i cûş-ı yemm-i sevdâ nesîm-i zülfüdûr
Keşte-i dil me'meni hayr ü sükûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/2**)

3 Heft-dûzah konsa sahn-ı sîne-i pür-sûzuma
Dâğ-ı sûz-ahker kadar âteş-füzûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/3**)

4 Dest-i mu'ciz-kâr-ı 'Îsâ olsa merhem-nih eger
Bâ'is-i behbûdî-i zahm-ı derûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/4**)

5 Ol kadar kim gerde-râh-ı vâdî-i nâ-kâmum
Kim hezârân Hızr-ı hoş bî-reh-nümûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/5**)

6 Rasti mihr ey Ferîdûn itse cebînümden tulû'
Nûr-bahş-ı tîre baht-ı vâj-gûn olmaz bana (**Ferîdûn -G.9/6**)

Fevzî⁶⁰⁹

1 (G.11/)

⁶⁰⁹ Şenödeyici, Özer, *Fevzi Dîvânı İnceleme-Metin-İndeks*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2006.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Fevzi çün vâcibdür âhir tîre-hâk olmak bana
Pes harâm olsun o âfete helâk olmak bana (**Fevzî -G.11/1**)
- 2 Bûy-ı zülfî irmeden dahi meşâm-ı cânuma
Şâne-veş bilmem nedendür çâk çâk olmak bana (**Fevzî -G.11/2**)
- 3 Hasret-i la'l-i leb-i mey-gûnı yakdı gönlümi
İztırâfîdür esîr-i âb-ı tâk olmak bana (**Fevzî -G.11/3**)
- 4 Şöyle çirk-âlûd-ı 'isyân oldu ceyb-i 'ismetüm
Olmaz illâ âteş-i 'ışk ile pâk olmak bana (**Fevzî -G.11/4**)
- 5 Bin hayât-ı câvidân bulmakdan ahlâdur bu dem
Derd-i 'ışk-ı yâr ile Fevzî helâk olmak bana (**Fevzî -G.11/5**)

2 (G.12/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gamze-i çeşm-i bütânam nâz mahremdür bana
'Ayn-ı nâzam gamze-i gammâz mahremdür bana (**Fevzî -G.12/1**)
- 2 Ben hüma-yı evc-i şevkem çeng-i gamdan bî-haber
Bâz-ı çeşm-i dil-ber-i tannâz mahremdür bana (**Fevzî -G.12/2**)
- 3 Gamze hem-meclis gönül peymâne mey hûn-ı ciger
Sâkî-i bezmeme anunçün râz mahremdür bana (**Fevzî -G.12/3**)
- 4 Mest-i hûn-ı dil olup gam sînede eyler nagam
Deyr-i 'ışkam 'ış u söz ü sâz mahremdür bana (**Fevzî -G.12/4**)
- 5 Sihr-i şî'r-i köhne-tarzı Fevzî mahv itsem n'ola

Mûsi-i ma'nîyem ü i'câz mahremdür bana (Fevzî -G.12/5)

3 (G.13/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mest-i 'ışkam dâğ-ı dil peymâne-i meydür bana
Nâle-i şâm u seher-geh nağme-i neydür bana (Fevzî -G.13/1)
- 2 Fâriğ-i gülgeşt-i bâğ u sâkin-i deyrem müdâm
Câm-ı mey gül-gonce-i hem sayf u hem deydür bana (Fevzî -G.12/2)
- 3 Berk-i hâtif ger dime irmez fezâ-yı 'ışkda
Kays-ı bî-dil pâ-şikeste peyk-der-peydür bana (Fevzî -G.12/3)
- 4 Şâh-ı 'ışkam kişver-i gam kabza-i hükmümdedür
Künc-i 'uzlet mülk-i Dârâ vü Cem ü Keydür bana (Fevzî -G.12/4)
- 5 Müsta'idd-i bendi-i zünnâr olmak Fevzî güç
Yoksa küfr-i 'ışka girmek sanma bir şeydür bana (Fevzî -G.12/5)

İhyâ⁶¹⁰

1 (G.3/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Murg-ı tecrîdem alâyik dâm-ı zilletdir bana
Câyı pervâz evc-i istiğna-yı 'iffetdir bana (İhyâ -G.3/1)
- 2 İntizâm-ı hâl göstermez fenâ-yı 'âlemi
Rahne-i divâr-ı sâ mân çeşm-i 'ibretdir bana (İhyâ -G.3/2)

⁶¹⁰ İpek, Ali, *İhyâ Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1990.

- 3 Ben leb-i mahbûb-ı cûdım bûse âdımđır ne‘am
Harf-ı lâ dâ‘ım girîbân-çâk-i hasretđır bana (İhyâ -G.3/3)
- 4 Şem‘-veş âsûdeyim bâd-ı gurûr-ı hasmdan
Hende-rûyî şevk ile fânûs-ı ‘ismetđır bana (İhyâ -G.3/4)
- 5 Fûlk-i sâhil zîb-i deryâ-ı kanâ‘atđır gönül
Gerdiş-i çesm-i tama‘ girdab-ı vahşetđır bana (İhyâ -G.3/5)
- 6 Saykal-ı pîri nümâyân eylemisđır mû-bê-mû
Çîn-i cephem cevher-i mir‘ât-ı dikkatđır bana (İhyâ -G.3/6)
- 7 Bu ne sırdır görsem ey âyîne-ruhsârım seni
Kudretim kalmaz niyâza cây-ı hayretđır bana (İhyâ -G.3/7)
- 8 Serde sevdâ-yı perîşân kâkûl-i ham-der-hamun
Girdibâd-ı fitne-i deşt-i mahabbetđır bana (İhyâ -G.3/8)
- 9 Evc-i pervâz-ı kemâl isem degil İhyâ ‘aceb
Anı1 cevîlângâh iden şebâ1-ı himmetđır bana (İhyâ -G.3/9)

2 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Sensiz ey meh ahterân-ı çarh ahkerđır bana
Târ-ı zerrîn-şu‘â‘-ı mihr neşterđır bana (İhyâ -G.4/1)
2. Ben sevâd a‘zam-ı sevâdiye şâh olsam ne gam
Halka-i zülfün hayâli serde efserđır bana (İhyâ -G.4/2)
3. Çok mı pervâz itmesem levh-i âteşîn ‘aşkda
Âhımun her şu‘lesi bâl-i semenderđır bana (İhyâ -G.4/3)

4. Hasret-i derbâni-i dergâhı pîr itdi beni
‘Aynek-i çesm-i ümîdim halka-i derdir bana (**İhyâ -G.4/4**)
5. Serde sevdâ-yı hat-ı nev-hîz-i cânânım degil
O1 hü mâ-yı hüsn ü ândan sâye-i perdir bana (**İhyâ -G.4/5**)
6. Yârdan ağyârı İhyâ kesmez âh-ı bî-eser
Safha-i çarh üzre bir tîg-ı musavverdir bana (**İhyâ -G.4/6**)

3 (G.5/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Gösterir pertev-i âyîne-i takîdir bana
Sûret-i kâmımı müstağni-i tedhîr bana (**İhyâ -G.5/1**)
2. Gördüm âsâyışını sahn-ı cünûnun şimdi
Dîde-i ‘ibret olub halka-i zencîr bana (**İhyâ -G.5/2**)
3. Şeb-i hicrânı ider çesmime rûz-ı rûşen
Tâb-ı zulmet-şiken-i nâle-i şeb-gîr bana (**İhyâ -G.5/3**)
4. Fitne-i gamzesidir perr-i hadengi âşûb
Çîn-i ebrûlarıdır cevher-i şemşîr bana (**İhyâ -G.5/4**)
5. Göremem zevk-i lebin her sanem-i bî-ânun
Neş‘e-bahşâ olamaz sâgar-ı tasvîr bana (**İhyâ -G.5/5**)
6. Heb terâzû-yı şeker-senc-i zebânunda begim
Pes berâber geliyor lutf ile ta‘zîr bana (**İhyâ -G.5/6**)

7. Menzil-i vaslına İhyâ o kemân ebrûnun
İremem olsa da şehbâl-i per-i tîr bana (İhyâ -G.5/7)

4 (G.6/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 ‘İllet-i hicrânı ‘âşık yâre sor sorma bana
Ol tabîb-i nâza var bir çâre sor sorma bana (İhyâ -G.6/1)
2. Mey midir yâkût-ı ter mi yok gören la‘1-i lebün
An1 câna sâgar-ı ser-gâra sor sorna bana (İhyâ -G.6/2)
3. Bî-hodum efsûn-ı gamzenle rumûz-ı çeşmüni
Var anı ‘ayni gibi hüşyâre sor sorma bana (İhyâ -G.6/3)
4. Görmek istersen ayân cûybâr-ı bâdenün
Serv-kad sâkî-i hôş-reftâre sor sorma bana (İhyâ -G.6/4)
5. Dem-be-dem olmakda hâmem hamsüvâr-ı mahbere
Sırrını İhyâ sen ol sahhâra sor sorma bana (İhyâ -G.6/5)

5 (G.7/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1. Ebr-i zülfün ki nümâ-bahş-ı füsûn oldu bana
Âh-ı dil sünbül-i sahrâ-yı cünûn oldu bana (İhyâ -G.7/1)
2. Vâdi-ı hayret-i hüsnünde idim gümgeşte
Şu‘le-i reng-i ruhun râh-nümûn oldu bana (İhyâ -G.7/2)
3. Dest-i âhım uzanub tâsına kor nakd-i şerer

O kadar çerh-i siyeh kâse zebûn oldu bana (İhyâ -G.7/3)

4. Bîsütûn ise eger hâne-i ‘aşk-ı Ferhâd
Kasr-ı Şîrîn-i gamem âh sûtûn oldu bana (İhyâ -G.7/4)
5. Neşter-i nâle-i bûlbûl yüregim deldi benim
Gülşenün her güli bir kâse-i hûn oldu bana (İhyâ -G.7/5)
6. Dile tohm-efken-i sevdâ idi hâlûn evvel
Şimdi hâli kodıĝı dâĝ-ı derûn oldu bana (İhyâ -G.7/6)
7. Vâsf-ı gîsûda hatâyâ ireyazdım İhyâ
Reh-nümâ kîlk-i ter-i gâliye gün oldu bana (İhyâ -G.7/7)

Kafzâde Fâizî⁶¹¹

1 (G.4/)

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 Pûye-geh-i rahş u kâm dest-i cünûndur bana
Mûrçe-i rik-i revân râh-nûmûndur bana (Kafzâde Fâizî -G.4/1)
- 2 Virmiş o sermest-i hüsn şi‘ve-i nâze karâr
Lâyık olan şimdilik sabr u sükûndur bana (Kafzâde Fâizî -G.4/2)
- 3 Bezm-i fenâda dimiş bir mütelaşî-gedâ
Rûtbe-i ikbâl-i Cem pây-e-i dündur bana (Kafzâde Fâizî -G.4/3)
- 4 Râh-ı mezelletde bir mûr-ı za‘îfûm velî
Şîr-i kavî-pençe-i çerh zebûndur bana (Kafzâde Fâizî -G.4/4)
- 5 Dağ-yakup cismini zînet ider bü’l-heves

⁶¹¹ Okatan, Halil İbrahim, *Kafzâde Fâ‘îzi Hayatı Eserleri Sanatı-Tenkitli Dîvân Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Eski Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 1995.

Lâzım olan Fâ'izî sûz-i derûndur bana (**Kafzâde Fâizî -G.4/5**)

Kavsî⁶¹²

1 (G.5/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

- 1 Hoş ol zamân ki gözün eyler iltifât bana
Alur hayâtumı elden virür hayât bana (**Kavsî -G.5/1**)
- 2 Ben ihtiyâr-ı ser-i kûyun itdüm ol gün kim
Behiste Âdem ile yazdılar berât bana (**Kavsî -G.5/2**)
- 3 Gedâ-yı meygedeyem müflisem humârum var
Yerindedür ki vire gözlerin zekât bana (**Kavsî -G.5/3**)
- 4 Lebün nezâresi cân tâzeler bu yüzdendür
Ki çeşmüm oldu benüm çeşme-i hayât bana (**Kavsî -G.5/4**)
- 5 Boyun belâsın alum sâkî-i huçeste-likâ
Şerâb-ı havsala-sûz itdün iltifât bana (**Kavsî -G.5/5**)
- 6 Araya aldı beni şâm-ı hicr şem' gibi
Meger ki subh-ı kıyâmet vire necât bana (**Kavsî -G.5/6**)
- 7 Benümle dost ger eylerse yârlık Kavsî
Ne gam ki düşmen ola küll-i kâ'inât bana (**Kavsî -G.5/7**)

2 (G.6/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

⁶¹² Çakır, Münine, *Kavsî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

- 1 Te'emmül eyleme sâkî yeter humâr bana
Boyun belâsın alam besdür intizâr bana (**Kavsî -G.6/1**)
- 2 Senün elinle sitem daşı andan artubdur
Ki gevher eyleyeler özgeler nisâr bana (**Kavsî -G.6/2**)
- 3 Bu vechden ki senün hüsnüne bir az ohşar
Ne cilveler ki bu il eylemez bahâr bana (**Kavsî -G.6/3**)
- 4 Dögünlerün yeter ey sebz-reng teh-i gül-gûn
Ne gül ne sebze gerekdür ne lâlezâr bana (**Kavsî -G.6/4**)
- 5 Gerek kıyâmetedin yağa bes ki teşne-lebem
Eger mürüvvet ider ebr-i nev-bahâr bana (**Kavsî -G.6/5**)
- 6 Küll-i muhabbet-i düşmen yegân olur Kavsî
Dime ki bir iki gün oldu çarh yâr bana (**Kavsî -G.6/6**)

3 (G.8/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Tavk-ı gabgab sâgar-ı leb-riz sahbâdur bana
Sâkiyâ bu zarf ile bir katre deryâdur bana (**Kavsî -G.8/1**)
- 2 Şûr-ı bâlâ-dest ü sabr-ı pest çeşm-i nîm-mest
Şükr-i li'llâh her ne isterdüm müheyyâdur bana (**Kavsî -G.8/2**)
- 3 Sâgar u sâkî vü sahbâ minnetinden fârigam
Men ki her bir dâne-i engûr mînâdur bana (**Kavsî -G.8/3**)
- 4 Olmayınca bir sadâ ses virmenem dâğlar kimi
Özgeler efgânı ey ney nâle-fermâdur bana (**Kavsî -G.8/4**)

- 5 Ben garîbem gerçi yohdur hiç kimem şükr kim
Nâle şem‘ümdür benüm derdün Mesîhâdur bana (**Kavsî -G.8/3**)
- 6 Sen teg ey Mecnûn bu âhûlar beni râm eylemez
Hak bilür kim Ka‘be-i maksûd Leylâdur bana (**Kavsî -G.8/6**)
- 7 Kadr-dânem kimse bilmez lutf-ı kadrin ben kimi
Ol ki kandur özgeye ser-cûş-ı sahbâdur bana (**Kavsî -G.8/7**)
- 8 Gerçi men ‘arz itmenem bilmez mi Kavsî yâr özi
Kim temennâ ruhşat-ı ‘arz-ı temennâdur bana (**Kavsî -G.8/8**)

4 (G.9/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zahm-ı hûn-efşânum ey bülbül gül-i terdür bana
Gönlümün her ‘ukdesi bir ‘ıkd-ı gevherdür bana (**Kavsî -G.9/1**)
- 2 Ey nesîm-i dil-güşâ-yı nâle imdâd eyle kim
Gonce-i tasvîr teg vaz‘um mükerrerdür bana (**Kavsî -G.9/2**)
- 3 Ârzûlar küşte-i gül-gûn kefindür dâd-hâh
Teng-nây-ı sîne bir sahrâ-yı mahşerdür bana (**Kavsî -G.9/3**)
- 4 Kulzüm-i hûn-hâr-ı çarhun lenger-i teslîmiyem
Öz özine zulm ider her kim sitem-gerdür bana (**Kavsî -G.9/4**)
- 5 ‘Andelîbün hâtırıçün isterem gül yoksa kim
Nev-bahâr ilen hazân fasli ber-â-berdür bana (**Kavsî -G.9/5**)

- 6 Âb-ı rûyum mûr-ı bî-kadrün gögerden sözlerin
Her sınık âyîne bir sedd-i Sikenderdür bana (**Kavsî -G.9/6**)
- 7 Kûşe-i ‘uzlet behişt-i câvidânumdur benüm
Hâk-i sahrâ-yı kanâ‘at âb-ı kevserdür bana (**Kavsî -G.9/7**)
- 8 Gerçi men sûretde dervişem velî dâna bilür
Pâdişâhem kişver-i ma‘nâ musahhardur bana (**Kavsî -G.9/8**)
- 9 Âh kim Kavsî teg ey şem‘-i belâ bir gündeyem
Kim nefes hem şâm-ı hicrân bâd-ı sarsardur bana (**Kavsî -G.9/9**)

5 (G.13/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Ger iltifât itmeye bâd-ı sabâ bana
Gülşende ‘andelîb yeter âşinâ bana (**Kavsî -G.13/1**)
- 2 Dîvân-ı hüsn ü ‘ışkda yazılsa adımız
Sâhib-nevâ sana yapışur bî-nevâ bana (**Kavsî -G.13/2**)
- 3 Çün derdüm özgedür gerek ey çâre eyleyen
Dârü’l-emân-ı vaslda dârü’ş-şifâ bana (**Kavsî -G.13/3**)
- 4 Gülşen müyesser olmaz ise ‘andelib teg
Yetmez mi nâle ney kimi berg ü nevâ bana (**Kavsî -G.13/4**)
- 5 Çün istedüm devâ dil-i bimâr virdiler
Bildüm ki vara vara virürler şifâ bana (**Kavsî -G.13/5**)

- 6 Yokdur benüm ne ısıya tâbum ne savuğa
Kim yüz cefâca kâr-ger olmuş vefâ bana (**Kavsî -G.13/6**)
- 7 Yâdunla yâdlandılar ahbâb u dostum
Bîgâneler meger olalar âşinâ bana (**Kavsî -G.13/7**)
- 8 Ger evc-i devlet ister isen menden iste kim
Ol serv saldı sâye-i bâl-i humâ bana (**Kavsî -G.13/8**)
- 9 Tâ her nihâl başın eger berg ü bârdan
Kavsî yeter hacâlet-i kadd-i dûtâ bana (**Kavsî -G.13/9**)

6 (G.21/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ravza-i Rıdvân fezâ-yı kûy-ı dilberdür bana
Her ne kim zühhâda nâ-mümkin müyesserdür bana (**Kavsî -G.21/1**)
- 2 İtse ye'cûc-i heves her çend virân sabr ivin
Perde-i şerm ü haya sedd-i Skenderdür bana (**Kavsî -G.21/2**)
- 3 Yâd-ı rûyundan ki burşîd kıyâmet tayıdur
Dâmen-i dil dâmen-i sahrâ-yı mahşerdür bana (**Kavsî -G.21/3**)
- 4 Her nefes kurbân sana ölmek vazîfemdür benüm
Günde yüz çin başuna dönmek mukarrerdür bana (**Kavsî -G.21/4**)
- 5 Çâre derdündür tabîbüm derd-i bî-dermânuma
Âteş-i sûzân bî-'aynih âb-ı kevserdür bana (**Kavsî -G.21/5**)

- 6 Acı eyler ağzumı safrâ-yı hicrânun velî
La‘l-i sîr-âb-ı lebün kand-i mükerrerdür bana (**Kavsî -G.21/6**)
- 7 Bes ki şevk itmiş beni âteş-‘inân seyl-âb teg
Mevce-i deryâ-yı bî-ârâm lengerdür bana (**Kavsî -G.21/7**)
- 8 Gerçi Kavsî ‘âlem-i sûretde dervîşem velî
Pâdişâhem kişver-i ma‘nâ musahhardur bana (**Kavsî -G.21/8**)

Kelîm⁶¹³

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Bustân-efrûz-ı derdem dâğ-ı dil güldür bana
Ham-be-ham dûd-ı siyâh-ı âh sünböldür bana (**Kelîm -G. 1/1**)
2. Rehzen olmaz gönlüme düzd-i nigâh-ı lu‘betan
Nergis-i sûrâh-ı dil çeşm-i tegâfüldür bana (**Kelîm -G. 1/2**)
3. Neylerem ben dilberün kâsid metâ’-ı cevri
Şâhid-i endîşe yâ Rabbî ta‘allüldür bana (**Kelîm -G. 1/3**)
4. Nûş-ı meyden telh olur sâkî mezâk-ı meşrebüm
Ben ki hırmân-ülfetem hûn-ı ciger müldür bana (**Kelîm -G. 1/4**)
- 5 Dil nice çeksün girân-bâr-ı cefâ-yı la‘lini

⁶¹³ Çelen, Ahmet, *Kelîm-Hayâtı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1194.

Nokta-i mevhûme fersûz-ı tahammüldür bana (**Kelîm -G. 1/5**)

- 6 Gerdiş-i mînâ-yı neyyir çünki fânîdür yeter
Câm-ı gam kim nüsha-i devr-i tesellüldür bana (**Kelîm -G. 1/6**)
- 7 Ben Kelîmem olmazam dil-beste sâkî sihrine
Şîşe-i çeşmin ki leb-rîz-i tecâhüldür bana (**Kelîm -G. 1/7**)

2 (G.2/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Câ-yı âsâyîş derûn-ı künc-i külhândur bana
Künc-i külhan pîş-i ikbâlümde gülşendür bana (**Kelîm -G. 2/1**)
2. Anda bulmuşdur diyu Cemşîd künc-i râhatı
Her nefes bir kûşe-i meyhâne meskendür bana (**Kelîm -G. 2/2**)
3. Olmazam Ya'kûb-veş memnûn-ı lutf-ı rûzgâr
Rişte-i pîrâhen-i Yûsuf da sûzandur bana (**Kelîm -G. 2/3**)
4. Tâbiş-i sayam fezâ-yı 'arzı eyler çâk çâk
Rehgüzârüm her kadem bir çah-ı Bîjendür bana (**Kelîm -G. 2/4**)
5. Kevkeb-i bahtum nazar kılmaz Kelîm ahvâlîme
Ol da mânend-i felek gûyâ ki düşmendür bana (**Kelîm -G. 2/5**)

3 (G.3/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Acıyan künc-i belâda zahm-ı sînemdür bana
Ağlayan hâlüm görüp bu çeşm-i pür-nemdür bana (**Kelîm -G.3/1**)
2. Bade hâh oldukça dil hûn-ı ciger nûş eylerem
Sâz-ı meclis nağme-i âh-ı dem-a-demdür bana (**Kelîm -G.3/2**)

3. Bî-sütûn-ı derdde Ferhâd-ı râhat dÛsmenem
TîŖe-i gam re's-i zahm-ı dilde merhemdÛr bana (**Kelîm -G.3/3**)
4. Ben o Mecnûnam ki Leylâ gelse de bulmam sÛkûn
Mâye-i ârâm-ı hâtır Ŗâhid-i gamdur bana (**Kelîm -G.3/4**)
5. 'Akd-i silk-i nazma çekdim sihr ile bir bir Kelîm
Ŗimdi ebkâr-ı me'ânî cÛmle mahremdÛr bana (**Kelîm -G.3/5**)

4 (G.4/)

Fâ'ilâtÛn Fâ'ilâtÛn Fâ'ilâtÛn Fâ'ilÛn

1. Ŗâd olur dil gelse her bir demde yÛz bin gam bana
Nağme-i bezm-i safâdan yeg gelÛr mâtem bana (**Kelîm -G.4/1**)
2. Ü1 fetÛm her lahzada zulmet-keŖân-ı gamladur
Gelse erbâb-ı safâ târîk olur 'âlem bana (**Kelîm -G.4/2**)
3. Deyr-i gamda bozmasun derd ile hÛsn-i ÛlfetÛm
İtmesÛn tedbîr-i dermân 'İsi-ı Meryem bana (**Kelîm -G.4/3**)
4. EylesÛn Mevlâ beni âlûde dâmân-ı neŖât
Gam tururken hoŖ gelÛrse hâtır-ı hurrem bana (**Kelîm -G.4/4**)
5. Derd ile bir 'âleme vardum Kelîmâ kim gelÛr
Sâgar-ı CemŖîd câm-ı zehr ile tev'em bana (**Kelîm -G.4/5**)

5 (G.9/)

Fâ'ilâtÛn Fâ'ilâtÛn Fâ'ilâtÛn Fâ'ilÛn

1. Sen nigâh itmezsın ey şûh-ı cefâ-güster bana
Rahm ider derdünle hâlüm seyr iden kâfir bana (**Kelîm -G.9/1**)
2. Tev'emândur bilmiş ol germ ü serd-i rûzgar
Merhem-i kâfûr u zahm-ı aâteşin hançer bana (**Kelîm -G.9/2**)
3. Düşmen-i esbâb-ı dünyayam ser-â-ser âteşem
Pister-i sincâbdur sûzunda hâkister bana (**Kelîm -G.9/3**)
4. Tâ ezel telhin mezâk-ı câm-ı bezm-i hasretem
Kâse-i zehr ile birdür sâgar-ı Kevser bana (**Kelîm -G.9/4**)
5. Matlabumdur sîne-i dilberden el çekmem Kelîm
Zülfünün her târını eylerse bir ejder bana (**Kelîm -G.9/5**)

6 (G.14/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kays ki şâkird-i ders-i dâğ-ı hicrândur bana
İtmek âgûş o mâh-ı bedri noksândur bana (**Kelîm -G.14/1**)
2. Koyma lutf it sîneme dest-i fenâ endûdunı
Ol ser-ı engûşt muhannâ kanlu peykândur bana (**Kelîm -G.14/2**)
3. Nukl-i mey hasret şeb-i laht-ı cigerdür hûn-ı dil
Şem'-i meclis şu'le-i dâğ-ı fûrûzandur ban (**Kelîm -G.14/3**)
4. Görmesün şem'-i hayâl-i yâre karşı sûzişüm
Korkarın kim âteş-i dûzahla sûzandur bana (**Kelîm -G.14/4**)
5. Ya tecellî kıl yahud öldür Kelîm-i hasteyi
Derd-i hicrûn çekmeden cân virmek âsândur bana (**Kelîm -G.14/5**)

Nâbî⁶¹⁴

1 (G.3/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Terk-i matlabdur bu matlabgâhda matlab bana
Eyle lutfundan müretteb matlabum yâ Rab bana (Nâbî -G.3/1)
- 2 Ben pür olsam ol tehîdür ol pür olsa ben tehî
Sâgar-ı meydür bu bezm-i gamda hem-meşreb bana (Nâbî -G.3/2)
- 3 İtmege ahkâmın istihrâc devr-i 'işretün
Asmân-ı nahl-i gülde jâledür kevkeb bana (Nâbî -G.3/3)
- 4 Kimse bilmez ol mehün tesrîfine rû-pûş olur
Rûz-ı rûşenden füzûn feryâd-resdür şeb bana (Nâbî -G.3/4)
- 5 Günde bir âzâdelik şevki mukarrerdür hele
Tıflveş cây olsa bârî bir dahı mekteb bana (Nâbî -G.3/5)
- 6 Zîb-i gûş itdüm sarîrinden bu râzı hâmenün
Bir devât u bir varakdur meşreb u mezheb bana (Nâbî -G.3/6)
- 7 Leb midür Nâbî k'ola ney gibi leb-rîz-i hevâ
Hâmeveş gevher-feşân ola olursa leb bana (Nâbî -G.3/7)

2 (G.10/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Rind-i mey-nûşem ki sâgar sâgar-ı güldür bana
Fenn-i mey-hârîde gam üstâd-ı kâ mildür bana (Nâbî -G.10/1)

⁶¹⁴ Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, Akçağ Yay, Ankara 2000.

- 2 Mihnet-âbâd-ı dile gelse sürûr itmez karâr
Bir nefes gûyâ meserret dayf-ı râhildür bana (**Nâbî -G.10/2**)
- 3 O1dı dîvân-ı ezelde ser-nüviştüm derd-i ‘aşk
Terk-i sevdâ-yı mahabbet gayr-ı kâbildür bana (**Nâbî -G.10/3**)
- 4 Da’vâ-yi üstâdî-i ‘aşk u mahabbet itdügüm
Gûş iderse rûh-ı Mecnûn ol da kâ’ildür bana (**Nâbî -G.10/4**)
- 5 Nabî-i ham-geste-kadveş geşt-i sahn-ı bâğdan
Rûy-ı dil-dâr olmasa bilmem ne hâsıldur bana (**Nâbî -G.10/5**)

3 (G.11/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Olalı mesken dilâ çâh-ı zenahdânı bana
Künc-i zindân eyledi sahn-ı gülistânı bana (**Nâbî -G.11/1**)
- 2 Kumrîveş çok âh u efgân eyledi murg-ı dilüm
Tâ hem-âgûş itdi ol serv-i hirâmânı bana (**Nâbî -G.11/2**)
- 3 Var iken la‘l-i lebün gayrı temennâ eylemem
Hızr eger sunsa pey-â-pey âb-ı hayvânı bana (**Nâbî -G.11/3**)
- 4 Yûsuf-ı güm-geşteden çün almadı peygâmı dil
Reh-nümâ itdi dem-â-dem çeşm-i giryânı bana (**Nâbî -G.11/4**)
- 5 Nâbî dünyâ devletinden herkes aldı hissesin
Devr-i gerdûnun ser-â-ser kaldı devrânı bana (**Nâbî -G.11/5**)

Nahîfî Süleyman Efendi⁶¹⁵

1 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dahl idüp ‘arz-ı ta‘assub itmesün zâhid bana
Kâr-ger olmaz hadeng-i ta‘na-ı hâsid bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.6/1)
- 2 Yâ Resûla’lîlâh senün hüsn-i kabûlündür garaz
Yohsa ‘âlemde nedür ağıyardan â‘id bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.6/2)
- 3 İ‘tirâf-ı ‘acz ile iksâr-ı zıkr-i midhatün
Da‘vî-i keyfiyyet-i ‘ışka yeter şâhid bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.6/3)
- 4 ‘İşkunun bir zerre-i nâ-çizine bin cân fedâ
Gayrdan lâzım degül bin neşve-i zâ‘id bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.6/4)
- 5 Fârîğ olmaz bu Nahîfî vasf-ı pâkünden senün
Eylese yüz bin ta‘arruk hâsid-i fâsid bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.6/5)

2 (G.25/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Vaktidür sultânuma ‘arz-ı niyâz itmek bana
Lâzım oldu her cihetden keşf-i râz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.25/1)
- 2 Muktezâ-yı meşreb-i ‘ışk u mahabbetdür hemân
Ağlayup şevk ile âh-ı cân-güdâz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.25/2)

⁶¹⁵ Alpay, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1992.

- 3 Cân virürken râh-ı ‘ışkunda sana bin şevk ile
Hîç düşer mi hançeründen ihtirâz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi -
G.25/3)
- 4 Çok degüldür gamze-i fettânun öldürsün beni
Mûcib-i hüsnündür elbet ‘arz-ı nâz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi -
G.25/4)
- 5 Ey Nahîfî böyle bir şi‘r-i letâfet-bahş ile
Çok mıdur ahabâba ‘arz-ı imtiyâz itmek bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.25/5)

3 (G.27/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Derdüm görüp terahhum ider düşmenüm bana
Rahm eylemez mi ol gül-i sîmîn tenüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi -
G.27/1)
- 2 Zâr ü nizâram ol kadar âlâm-ı ‘ışk ile
Bâr-ı girân görünmede pîrâhenüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.27/2)
- 3 Al bârî hüsn ü ‘ışkunı vir bana gönlümi
Ey bî-vefâ senün sana olsun benüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.27/3)
- 4 Uçmak ümîdin itse n’ola şâh-bâz-ı di l
Kim kıt‘a-i bihişt gelür meskenüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.27/4)
- 5 Buldum derûn-ı dilde Nahîfî gibi seni
Gösterdi rûyun âyîne-i rûşenüm bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.27/5)

4 (G.28/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bûlbûlün te'sîr ider her lahza feryâdı bana
Ehl-i 'ışkun hoş gelür ezkâr ü evrâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.28/1)
- 2 Ben ne Leylânun ne Şîrînün esîr-i 'ışkıyam
Sen niçe teşbîh idersin Kays ü Ferhâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.28/2)
- 3 'İşkdan itmekdesin her lahza teklîf-i ferâğ
Zâhidâ terk eyle dîrsin köhne mu'tâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.28/3)
- 4 Kûçe-i hâlet-füzûnun 'ışkına itmem kabûl
Virselersensiz bu dehr-i mihnet-âbâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.28/4)
- 5 Ey Nahîfî menzîl-i maksûda mümkündür vusûl
Fazl-ı Rabbânî olursa reh-ber ü hâdî bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.28/5)

5 (G.29/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Baht-ı gaddârün bu cevri ü vaz'-ı bî-dâdı bana
Korkaram terk itdirür bu mihnet-âbâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.29/1)
- 2 Ben ne gamdan gam ne şâdîden safâ kesb iderem
Cümle yeksândur cihânda mâtem ü şâdî bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.29/2)
- 3 Var iken karşımda ol rûh-ı musavver yok yere
Lutf idün 'arz eylemen tasvîr-i Bihzâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.29/3)
- 4 Nâle-i dil-sûzuma zâhid ta'accüb eyleme
İtdiren derd-i mahabbetdür bu feryâdı bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.29/4)

- 5 O1 günü görsem Nahîfî eylese ‘arz-ı cemâl
Rahm idüp ol nev-nihâl-i bâğ-ı âzâdî bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.29/5**)

6 (G.30/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâ tegâfûl yâ sitemdür vaz‘-ı hem-zâdı bana
Hep cefâdur ol mehün âyîn ü mu‘tâdı bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.30/1**)
- 2 Gamze-i dil-dârı gördüm dir lisân-ı hâl ile
Tâ ezel tefvîz olundı resm-i bî-dâdî bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.30/2**)
- 3 Eyleme bîhûde izhâr-ı hazâkat ey tabîb
Şâd kıl üstâd isen bu kalb-i nâ-şâdı bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.30/3**)
- 4 Kûh-ı ‘ışk içre dil-i sengîni ol şîrîn lebün
İhtiyâr itdürdi âhir kâr-ı Ferhâdı bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.30/4**)
- 5 Mâh-rûlardan dimişler kim Nahîfî geçdi hep
Bilmem âyâ eyleyen kimdür bu isnâdı bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.30/5**)

7 (G.31/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşıkam ‘âşık ser-i kûyun nişîmendür bana
Bülbülem ol cây-ı ra‘nâ reşk-i gülşendür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.31/1**)
- 2 Ey nihâl-ı ‘ışve sensüz ‘azm-i gül-zâr eylesem
Nağme-i murgân-ı gülşen savt-ı şîvendür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.31/2**)
- 3 Mâni‘-i âmed-şüd-ı nezzâredür ruhsâruna

O1 harâmî gamzeler ma‘nîde reh-zendür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi - G.31/3**)

4 Kârı ta‘lîm-i tegâfûldür nigâh-ı şûhuna
Gamze-i bî-şefkatün gûyâ ki düsmendür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi - G.31/4**)

5 Ben Nahîfî ‘andelib-i bâğ-ı ‘ışkâm ol mehün
Gülşen-i endîşe-i ruhsârı meskendür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.31/5**)

8 (G.33/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Kâr-sâz-ı gam iken fûrkat-i dil-dâr bana
Ne belâdur ‘acebâ minnet-i ağyâr bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.33/1**)

2 Hüsn-i dildârı sen idrâk idemezain zâhid
Başka bir zâ‘ikadur hayret-i dîdâr bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.33/2**)

3 Bâde-i nâz ile bî-hûş olup ol mest-i niyâz
Keşf-i raz eylemege başladı nâ-çâr bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.33/3**)

4 Kimse bilmez ne çeker bu dil-i mihnet-zede âh
Neler itdi bana ol dil-ber-i gaddar bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.33/4**)

5 Ey Nahîfî ben anı lutf u vefâdan bilürem
Her ne cevri eylese ol yâr-ı cefâ-kâr bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.33/5**)

9 (G.34/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Nedür âşûbî-i gamzenle bu âzâr bana
Neden âzürdesin ey dil-ber-i gaddâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.34/1)
- 2 Zülf ü ruhsârına bir nîm-nigâh itmek ile
Nâz ider subh u mesâ baht-ı siyeh-kâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.34/2)
- 3 Şimdi bin kayda düşürdi ser-i zülfün de beni
Gerçi bir kayd idi evvel dil-i bîmâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.34/3)
- 4 Şu‘le-i dûzah olur Çeşmüme her gonçeleri
Sensüz âteş görünür sahn-ı çemen-zâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.34/4)
- 5 Ey Nahîfî yüri sen şevk-i gülistân eyle
Sahn-ı gül-zâr sana kûçe-i dil-dâr bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.34/5)

10 (G.39/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Rüstem-i ‘ışkam cihân merd-i mukâbildür bana
‘Arsa-i kahrumda a‘dâ hasm-ı gâfildür bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.39/1)
- 2 Dûd-ı âh-ı pür-şerârum miğfer-i zer-dûzdur
Mihr ü mâh-ı çarh iki zerrîn hamâ‘ildür bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.39/2)
- 3 Nâz ider ‘arz-ı niyâz itsem lisân-ı hâl ile
Her ne söylersem o şîrîn lehce kâ‘ildür bana (Nahîfî Süleyman Efendi -G.39/3)

4 Hâce-i hikmet-şinâs-ı sırr-ı ‘ışkam tâ ezel
Kays ile Ferhâd iki şâkird-i kâbildür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.39/4**)

5 Ey Nahîfî ben ki bir aşüfte-meşreb ‘âşıkam
Gamze-i pür-şûr-ı hûbân cümle mâ‘ildür bana (**Nahîfî Süleyman Efendi -G.39/5**)

Nailî-i Kadim⁶¹⁶

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Şâd-i vuslat niçin tahmîl-i nâz eyler bana
Rind-i şâdî-düşmenim ben gam niyâz eyler bana (**Nailî-i Kadim -G.3/1**)

2 Nâ-ümîd ol haste-i cân-der-gulûyum kim kazâ
Balıt-ı bîmârı tabîb-i çâre-sâz eyler bana (**Nailî-i Kadim -G.3/2**)

3 Bir dil-i bîtâb ile bin gamzeye âmâdeyim
Eydiyen hükm-i kazâdan ihtirâz eyler bana (**Nailî-i Kadim -G.3/3**)

4 Baht-ı pür-âzârın eylerse telâfisin yine
İltifât-ı gamze-i hâtır-nevâz eyler bana (**Nailî-i Kadim -G.3/4**)

5 Eylemem mazmûnuna Cibrîli mahrem Nâ‘ilî
Gamzeler kim fitneden ifşâ-yı râz eyler bana (**Nailî-i Kadim -G.3/5**)

2 (G.4/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1 Edeli zevk-i tahayyür gamı tiryak bana

⁶¹⁶ İpekten, Haluk, *Nâ‘ilî-i Kadîm Dîvânı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

Oldu vâ-sûhtegî mâye-i idrâk bana (**Nailî-i Kadim -G.4/1**)

2 Dâmen-âlûdeliğim ‘aşka ederdim ta‘lik
Verse alâyişe ruhsat nazar-ı pâk bana (**Nailî-i Kadim -G.4/2**)

3 Etdirir servet-i sermâye-i gayret bilirim
Telef-i nakd-ı niyâz etmede imsak bana (**Nailî-i Kadim -G.4/3**)

4 Havfım oldur sebab-i renciş-i hicrânın olur
Dil-i şûrîde ile baht-ı hevesnâk bana (**Nailî-i Kadim -G.4/4**)

5 Eğer olmazsa perişânî-i zülfün rûzî
Haşre-dek bâr-ı girândır bir avuç hâk bana (**Nailî-i Kadim -G.4/5**)

6 Kızarıp bâdeden ol çeşm-i siyeh Nâ‘iliyâ
Görünür câme-i surh ile gazab-nâk bana (**Nailî-i Kadim -G.4/6**)

3 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Sen verirsin âriyet bu cân-ı mahzûnu bana
Senden ayrılmak hemân ölmekdir ey hunî bana (**Nailî-i Kadim -G.5/1**)

2 Gösterir sergeşte-hâl-i vâdi-i hayret henüz
Girdibâd-ı deşt ü sahrâ rûh-ı Mecnûnu bana (**Nailî-i Kadim -G.5/2**)

3 Ben özümden bîhaber mecnûn iken verdi hırâş
‘Akl edip şâgird-i nâ-kâbil Felâtûnu bana (**Nailî-i Kadim -G.5/3**)

4 İ‘tibâr etme revâc-ı kâr için Bercîs-i çarh
Çeşmine derse sen öğrettin bu efsûnu bana (**Nailî-i Kadim -G.5/4**)

- 5 Nâ'îlî dâğım bu hasretten ki âhim gösterir
Reng-i hâkisterde pâ-ber-câ bu gerdûnu bana (**Nailî-i Kadim -G.5/5**)

4 (G.6/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sîne gülzâr-ı mahabbet nâle bülbüldür bana
Vakt-ı dâğ-efrûzî-i dil mevsim-i güldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/1**)
- 2 Cünbişinden dâğ-ber-dildir gazâlân-ı Hutun
Nâfe-rîz-i kâm-ı hâhiş kim o kâküldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/2**)
- 3 Hissedâr eyler şemîminden dili hengâm-ı âh
Fikret-i zülfün ki her dem tâze sünbüldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/3**)
- 4 Zûr-ı bâzû-yı nigâhın dest-burd-ı 'işvedir
Çâk-rîz-i ceyb ü dâmân-ı tahammüldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/4**)
- 5 Cürmüm ikrâr etdiren bismilgeh-i âşûbda
Haşyet-i cellâd-ı çesm-i pür-tegâfüldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/5**)
- 6 Nâ'îlî icâz-ı nutkumdur ki eyler ter-zebân
Hâme kim şem'-i şebistân-ı tahayyüldür bana (**Nailî-i Kadim -G.6/6**)

5 (G.7/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dâd-hâh-ı vuslat olsam baht düşmendir bana
Deşt-peymâ-yı gam olsam âh rehzendir bana (**Nailî-i Kadim -G.7/1**)
- 2 Olmadı mümkün kemend-i zülf-i yâre destres
Tengnâ-yı dehr gûyâ câh-ı Bijendir bana (**Nailî-i Kadim -G.7/2**)

- 3 Mest-i küstâh-ı elestim müdde‘â mahşerde de
Bâde-i sâf u cevân-ı pâk-dâmendir bana (**Nailî-i Kadim -G.7/3**)
- 2
- 4 Bül-aceb nâ-kâm-ı ‘aşkım nerm-dil mahbûblar
Mûm iken ağyâra baksan seng ü âhendir bana (**Nailî-i Kadim -G.7/4**)
- 5 Tavk-ı zencîr-i rızâ-ber-gerdenim ey Nâ‘ilî
Bu kuhen dârü’ş-şifâ mâdâm meskendir bana (**Nailî-i Kadim -G.7/5**)

Nâmî⁶¹⁷

1 (G.7/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Mûmkin midür ki dâğ ura hicründe gam bana
Yâd-ı lebün gibi var iken câm-ı Cem bana (**Nâmî -G.7/1**)
- 2 Dil geşt ider hemîşe sürûr ile sînede
Nakş-ı hayâl-i hüsnün olaldan harâm bana (**Nâmî -G.7/2**)
- 3 Eyler meşâm gayra sabâ bû-yı zülfünü
Sîm âb ıztırâb virür dem-be-dem bana (**Nâmî -G.7/3**)
- 4 Va‘d-i visâlün ideli ümmîd-i âşinâ
Hercâ-yi oldı gitdi görünmez elem bana (**Nâmî -G.7/4**)
- 5 Tir-i nigâh-ı sîne-i ağyâra atma gel

⁶¹⁷ Karaman, Ahmet, *Nâmî’nin Hüsn-i Mecâzî Adlı Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2000.

Lutf eyle câna sevdüğüm itme sitem bana (**Nâmî -G.7/5**)

- 6 Hûşyâr iderdi bu dil-i mest-i niyâzunu
Nâz ile câm-ı la‘lünü itsen kerem bana (**Nâmî -G.7/6**)
- 7 Vâsf-ı riyyâz-ı hüsnünü takrîr ider yürür
Tûtî-i tab‘-ı Nâmî gibidûr kalem bana (**Nâmî -G.7/7**)

Nâzikî⁶¹⁸

1(G.5/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Dîvâneyem virilmede ‘akla heves bana
Mest-i müsellemem nice uğrar ‘ases bana (**Nâzikî -G.5/1**)
2. Ben câm-ı mevî vasf iderem dem-be-dem velî
Bir zinde-dil bulunmadı kim vire ses bana (**Nâzikî -G.5/2**)
3. İhyâdan itdi pendî bana vâ‘izün biri
Her dem Mesîh olmuş iken hem-nefes bana (**Nâzikî -G.5/3**)
4. Sultân-ı Mısr ider bana kand ü nebât ‘arz
Dûşâb-ı şehri turmaz öger bir meges bana (**Nâzikî -G.5/4**)
5. Bir hâceden işitmemişem karbanda hîç

⁶¹⁸ Gülhan, Abdülkerim, *Nâzikî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 1989.

Bir menfe‘atli söz ki dimişdür ceres bana (**Nâzikî -G.5/5**)

6. Ben anı isterem ki mukarrer ola husûl
Mevt olsa dâ‘ima hevesüm dilde bes bana (**Nâzikî -G.5/6**)
7. Bir şeh-süvâr-ı tığ teg ister yürür gönül
Ben pây-mâl-i dehrem ü ol dest-res bana (**Nâzikî -G.5/7**)
8. Gâret güninde kim meded eylerdi bilmezem
Ger âh u nâle olmasa feryâd-res bana (**Nâzikî -G.5/8**)
9. Ey dost kendi hâlûme koyar zemân beni
Bir ‘ömr-i bî-nihâye deger her nefes bana (**Nâzikî -G.5/9**)
10. Merd-efken ol zemânda olur mı ki telh olur
Andan ki kaçarsun odur mültemes bana (**Nâzikî -G.5/10**)
11. Nâzik ‘aceb mi deşt ü beyâbânda kalmasam
Merdân-ı Hakk mahabbeti olsa heves bana (**Nâzikî -G.5/11**)

Nazîr İbrahim⁶¹⁹

1 (G.3/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Cânâ nigâh-ı lutf u tebessüm yeter bana
Vaz‘-ı garîb ü cevır ile virme keder bana (**Nazîr İbrahim -G.3/1**)
2. Lâzım olur görünce rakîbe nevâzişün
Ber-müktezâ-yı ‘aşk u muhabbet sefer bana (**Nazîr İbrahim -G.3/2**)

⁶¹⁹ Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 2006.

- 3 Câne fedâ-yı cân u ser itmek bir iş midür
Va‘d-i kerîm-i lûtfun olursa eger bana (**Nazîr İbrahim -G.3/3**)
- 4 Ma‘şûkk u ‘aşk u ‘âşıkı bir eyleyen olur
Vâsıl rumûz-ı ‘aşka virildi haber bana (**Nazîr İbrahim -G.3/4**)
- 5 Ağyâr u yârı bir idelüm biz dahî Nazîr
Şevk-i muhibb-i mucîb olur didiler bana (**Nazîr İbrahim -G.3/5**)

2 (G.5/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Cevr ü sitemle eyleme cânâ cefâ bana
Va‘d-i visâl itmişidün kıl vefâ bana (**Nazîr İbrahim -G.5/1**)
- 2 Derd ü firâk u hasret-ile mübtelâ olup
Rûz-ı ezelde oldu gamun mübtelâ bana (**Nazîr İbrahim -G.5/2**)
- 3 Nakd-i sirişki sarf iderüz dâ’imâ velî
Her dem hücûm-ı masraf olur bir belâ bana (**Nazîr İbrahim -G.5/3**)
- 4 Gâhi nigâh-ı lûtfuna mazhar idüp beni
Dâ’im cefâ vü cevruni görme revâ bana (**Nazîr İbrahim -G.5/4**)
- 5 Kesretde vahdet eylemedür şimdi kârımız
Fikr-i netîce itmede ‘araz bana bana (**Nazîr İbrahim -G.5/5**)
- 6 Ey derd-i dil Nazîre yeter eyledün cefâ
Lutf-ı i‘ânet itmeye Mevlâ sana bana (**Nazîr İbrahim -G.5/6**)

3 (G.14/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Rûz-ı ezelde derd-i gamun âşinâ bana
Hecr ü firâk u hasret ise mübtelâ bana (**Nazîr İbrahim -G.14/1**)

- 2 Kesretde vahdet eylemedür kârımız velî
Fikr-i netîce itmede ‘araz bana bana (Nazîr İbrahim -G.14/2)
- 3 Nakd-i emelle eglenürüz yohsa dâ’imâ
Her dem hüçûm-ı masraf olur bir belâ bana (Nazîr İbrahim -G.14/3)
- 4 Lûtf-ı Hudâya nâzır olur dil safâ bulur
Zîrâ gumûm-ı dehr-ile olmaz safâ bana (Nazîr İbrahim -G.14/4)
- 5 Gâhi nigâh-ı lûtfuna mazhar idüp velî
Cevr ü sitemle eyleme cânâ cefâ bana (Nazîr İbrahim -G.14/5)
- 6 Ey derd-i dil Nazîre yeter eyledün cefâ
Lûtf u i‘nâyet eyleye Mevlâ sana bana (Nazîr İbrahim -G.14/6)

4 (G.41/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mubsırâtun her biri güldür karanfildür bana
Tende cân nağme-i sâzum ise bülbüldür bana (Nazîr İbrahim -G.41/1)
- 2 Geşt ider ‘âlemleri bir demde sür‘atle gelür
Dilde fikr-i şehsuvârum dahî düldüldür bana (Nazîr İbrahim -G.41/2)
- 3 Meclis-i ‘uşşâka cânâ câm-ı mey lâzım degildür
‘Âşıkun ol demde bildüm leblerin müldür bana (Nazîr İbrahim -G.41/3)
- 4 Bâğ-ı ‘âlemde perişân sünbüle itmem nazar
Zülfünün her târı cânâ saçlı sünbüldür bana (Nazîr İbrahim -G.41/4)
- 5 Rû-yı gül-gûn-ı dilârâdur Nazîrâya heves
Gülşen-i hüsnede açılmış goncalı güldür bana (Nazîr İbrahim -G.41/5)

Nefî⁶²⁰

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şâh-ı ‘aşkım ‘âlem-i manâ müsellemdir bana
Sernigûn peymâne-i Cem tâc-ı Edhemdir bana (**Nefî -G. 1/1**)
- 2 ‘Aşk ile gâhî harâbâta düşürsem gönlümü
Bâzgûne tâc-ı Edhem sâgar-ı Cemdir bana (**Nefî -G. 1/2**)
- 3 Her nefeste hançer-i bürrân gibi bir zahm açar
Hemzebân-ı dilnevâz âh-ı demâdemdir bana (**Nefî -G. 1/3**)
- 4 On sekiz bin ‘âlemi seyr eylemek lâzım değil
Her nefeste feyz-i Hak bir özge ‘âlemdir bana (**Nefî -G. 1/4**)
- 5 Halk-ı ‘âlem bir nefes şâd olmaya cânlar verir
Cânımın cânânı gûyâ dildeki gamdır bana (**Nefî -G. 1/5**)
- 6 ‘Âşıkım ammâ yine dûşîzegân-ı fikrime
Cebraîlim Meryem-i endîşe mahremdir bana (**Nefî -G. 1/6**)
- 7 Bana sor Nefî hemen kadr-i dür-i güftârını
Nüktesencân-ı İlâhî cümle hemdemdir bana (**Nefî -G. 1/7**)

Nehcî Mustafa Dede⁶²¹

1 (G.26/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

⁶²⁰ Akkuş, Metin (hızl.), *Nefî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [ET: 22.11.2022]

⁶²¹ Aslan, Üzeyir, *Nehcî Mustafa Dede*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

1. Safha-i rûyun ki mihr ü mehden ahsendür bana
Huccet-i hüsnünle bu ma‘nâ müberhendür bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 26/1**)
2. Âftâbun rûy-ı cân-efrûzuna yok nisbeti
Günden ey mihr-i cihân-ârâ bu rûşendür bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 26/2**)
3. Dest-i sâkî şâh-ı gül mey-hâreler bülbülleri
Bezm-i bâde bî-llâh ey dil sahn-ı gülşendür bana(**Nehcî Mustafa Dede -G. 26/3**)
4. Dostlardur düşmenüm ta‘ne iderler hâlîme
‘İşk ile tâ âşnâyam dost düşmendür bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 26/4**)
5. Cân u ten terk eyledüm cânâna kıldum cânı ten
Sanma Nehcî vasla mâni cân ile tendür bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 26/5**)

2 (G.27/)

**Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)**

1. Fütûh irişse açılsa şarâb-hâne bana
Bes idi mesned-i devlet bu âstâne bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 27/1**)
2. Götürdi kufılını hum-hânenün de pîr-i mugân
Küşâde oldu tılısm-ı defîne-hâne bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 27/2**)
3. Şarâb-ı dî-şebe eyler henüz sînede cûş
Bir iki cür‘a yeter sâkiyâ bahâne bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 27/3**)
4. Sabûha oldu salâ dahı pür-hurûşam u mest
Ne eyledi hele gel gör mey-i şebâne bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 27/4**)
5. Nevâ-yı ‘ışk ile bülbül olursa zemzeme-sâz

Bu şi‘r-i ter yetişür Nehcîyâ terâne bana (**Nehcî Mustafa Dede -G. 27/5**)

Neşâtî⁶²²

1(**G.1/**)

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

1. Zâd-ı reh-i ‘ışk kim zevk-i fenâdur bana
Şu‘le-i âh-ı derûn râh-nümâdur bana (**Neşâtî -G.1/1**)
2. Seyr-i bahâr eylesem bâğda bî-rûy-ı yâr
Her güli bir şu‘le-i sûz-fezâdur bana (**Neşâtî -G.1/2**)
3. Çâh-ı zekân kim dile oldu bilûrîn câm
Leb degül ol câm ile râh-ı safâdur bana (**Neşâtî -G.1/3**)
4. Husrev-i ‘ışkam ki ger sîb-i zenahdân-ı yâr
Dest-hûş-ı arzû olsa sezâdur bana (**Neşâtî -G.1/4**)
5. Olsa Neşâtî n’ola sırr-ı hikem her sözüm
Levh-i dil âyîne-i gayb-nümâdur bana (**Neşâtî -G.1/5**)

Nihanî⁶²³

1 (**G.5/**)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Sunalı sâkî-i bezm-i ezel piyâle bana
Mey oldu hûn-ı ciger mutrib âh ü nâle bana (**Nihanî -G.5/1**)
- 2 Nevâl-i cûdun umar gerçi her vücûd senün
Belâ vü hasret ü derdün yeter nevâle bana (**Nihanî -G.5/2**)

⁶²² Kaplan, Mahmut (hızl.), *Neşâtî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

⁶²³ Dursun, Mesut, *Nihanî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1990.

- 3 Şehîd-i ‘aşk olunun şâhidi yeter hûnı
Zebân-ı hâlile didi cemende lâle bana (**Nihanî -G.5/3**)
- 4 Kebâb oldu ciger döne döne ‘aşk odına
Meded sen eyle İlâhî dem-i visâle bana (**Nihanî -G.5/4**)
- 5 Gönülde fikr-i me’âlüm yolunda cân virmek
Me’âl kalmadı gayrı dahi me’âle bana (**Nihanî -G.5/5**)
- 6 Nihânî kaldı kuru kıl ü kâlde yâ Rab
Bu kıl ü kâl mübeddel sen eyle hâle bana (**Nihanî -G.5/6**)

Sahhâf Rüşdî⁶²⁴

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Menzil-i sırr-ı hakikat oldu çün ma‘tlab bana
Meş‘al-i râh-ı hidâyet feyzin it yâ Rabb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/1**)
- 2 Her varak gördüm ki olmuş sırr-ı ma‘nîden sebâk
Her bün-i nahl-i gül oldu şimdi bir mekteb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/2**)
- 3 Çesm-i ‘ibretle hakîzkat-bîn olub kılsan nazzar
Âşnâlar ey gönül bî-gânelerdür heb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/3**)
- 4 Yozk yine batht-ı siyehden ey gönül tzerre thalâzs
Âftâb-ı hâlem-ârâ olsa da kevkeb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/4**)
- 5 Bir münâsib yâr-ı hem-dem bulmadum hâlemde hiç

⁶²⁴ Ekici, Hatice, *Sahhâf Rüşdî ve Divanı’nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir 2006.

Yine ey dil sînen ancazk cümleden insâb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/5**)

- 6 Şeb-çerâğ-ı dâğ-ı ‘aşkun zeyn idelden cismümi
Rûz-ı rûşenden dahî oldu münevver şeb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/6**)
- 7 Yâr nûş-ı hûn-ı ‘uşşâk itmede ben zehr-i gam
Hiç ne mümkindür o hûnî ola hem-meşreb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/7**)
- 8 Nâz ile ağıyâre her dem acılırken gül gibi
Bir nefes açılmadı Rüşdî o gonçe-leb bana (**Sahhâf Rüşdî -G.1/8**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Çünkü ben Mecnûn-ı ‘aşkam nush ü pend olmaz bana
Kâkülün olursa olur gayrı bend olmaz bana (**Sahhâf Rüşdî -G.2/1**)
- 2 Ey cefâ-cû gayre eyle vahde-i incâzunu
Neydügin bildüm senün ben rîş-hand olmaz bana (**Sahhâf Rüşdî -G.2/2**)
- 3 Öyle Mecnûn olmuşam sevdâ-yı zülf-i yâr ile
Keh-keşân zencîrüm olsa pâ-y-bend olmaz bana (**Sahhâf Rüşdî -G.2/3**)
- 4 Çok tefekkür eyledüm ammâ helâk-i düşmene
Rişte-i âhumdan özge bir kemend olmaz bana (**Sahhâf Rüşdî -G.2/4**)
- 5 Seyr-i meydân-ı belâgat itmeye tab‘um gibi
Arsa-i ‘âlemde Rüşdî bir semend olmaz bana (**Sahhâf Rüşdî -G.2/5**)

3 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâr ile olsam eger külhan da gülşendür bana

- Olsam ammâ yârsız gülşen de gül-hendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/1**)
- 2 Dîde-i sırr-ı hakîkat-bînedür ancak nazar
Çesm-i rûşen gülşen-i firdevse revzendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/2**)
- 3 Kande bir feyz-i tecellî ey gönül itse zuhûr
Olsa külhan da eger Vâdî-i Eymendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/3**)
- 4 Eylemez mir'ât-ı hûrşîd olsa da 'arz-ı cemâl
Rûy-ı şevk âyîne-i sâgarda rûşendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/4**)
- 5 Bilmeyen hâl-i dilüm derdümnden âgâh olmayan
Hem-reh olsa menzil-i maksûda reh-zendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/5**)
- 6 Gam helâk eyler beni bir lahza ger mest olmasam
Ceyş-i gamdan gûşe-i mey-hâne me'mendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/6**)
- 7 Sahn-ı gülşen gûşe-i külhan da birdür Rüşdîyâ
Her ne yerde şevk olursa dilde meskendür bana (**Sahhâf Rüşdî -G.3/7**)

Sabrî Mehmed Şerîf⁶²⁵

1 (G.5/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

1. Dükânın açmadı ol cevherî-i nâz bana
Musâ'id olmadı sermâye-i niyâz bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.5/1**)
2. Ko eylesün kafes-i tende mûrg-i dil zârî

⁶²⁵ Kasır, Hasan, Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1990.

Tenezzül eyliye şâyed o şâhbâz bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.5/2**)

3. Girişme fitne-taleb gamse mest vâý eger
Olursa şu‘le-i mey perde-sûz-ı râz bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.5/3**)
4. O teşneyüm ki sunuldu Cem-i muhabbetden
Mey-i neşât-fürûz u hîred-güdâz bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.5/4**)
5. Şarâb-ı feyi ile bezm-i sühende ey Sabrî
Terennüm etsem uyar kîlk-i nağme-sâz bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.5/5**)

2 (G.6/)

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

1. Berk-i emel sûz-ı mey ‘aşk-ı Hudâdur bana
‘Aşk-ı Hudâ mâye-i sûr u safâdur bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.6/1**)
2. Ceyb-i dü-çeşmüm olur nakd-i nedâmetle pür
Girye-i mestâne ki mâye-fezâdur bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.6/2**)
3. Şimdi reh-i ‘aşkda şöyle zebûnum ki ben
Penbe-i dâğ-ı heves bâr-ı belâdur bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.6/3**)
4. Şûre-zemîn-î riyâ kec-revişân semtidür
Bâdiye-i ârzû deşt-i hevâdur bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.6/4**)
5. Çekmedüm el Sabriyâ dâmene-i ‘ârdan
Şân-ı muhabbet ‘itâb etse sezâdur bana (**Sabrî Mehmed Şerîf -G.6/5**)

Şerhî⁶²⁶

1 (G.1/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Çin-i nâzam ebrûy-ı hûbân me'mendür bana
Mevc-i nûram cebhe-i hûrşîd meskendür bana (Şerhî -G.1/1)
- 2 Bin bahâr olsa açılmam gûşe-i gülzârda
Âteşem cây-ı tebessüm künc-i külhandur bana (Şerhî -G.1/2)
- 3 Handenâkem gerçi rûy-ı nev-bahâra goncaveş
Lîk hâr-ı mihnet-i devrân nişîmendür bana (Şerhî -G.1/3)
- 4 Hıfz-ı âh-ı âteşîn ü şugl-ı hûnîn-giryeden
Çeşm-i bî-hâb u dil-i pür-tâb düşmendür bana (Şerhî -G.1/4)
- 5 Gamze-i pür-fitneden havf eylemem Şehrî gibi
Çîn-i nâzam ebrû-yı hûbân me'mendür bana (Şerhî -G.1/5)

2 (G.2/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Tâ ki feyz oldı ezel nutk-ı şerernâk bana
Dâğ ber-dildiir o günden beri eflâk bana (Şerhî -G.2/1)
- 2 Ben o şebbâz-ı şehâdetkede-i 'aşkam kim
Ser-i Mansur olamaz beste-i fitrâk bana (Şerhî -G.2/2)

⁶²⁶ Demirel, Şener (hzl.), Şehrî Dîvânı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

- 3 Ben o ser-mâye-i fahram ki ciger-hûn olalar
Dem ola bâd ile âb âteş ile hâk bana (Şerhî -G.2/3)
- 4 Ey gam ey gam beri gel def‘-i neşât eyleyelüm
Dil-i pür-hûn sana sîne-i sad çâk bana (Şerhî -G.2/4)
- 5 Şehrî Şehrî sebeb-i mağfiretümdür zinhâr
Zevk-i cürm eyleme de eyleme imsâk bana (Şerhî -G.2/5)

3 (G.4/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 İtdi hücum ‘aşk-ı melâmet-eser bana
Hem-demlik eyle ey dil-i âşûfte-ser bana (Şerhî -G.4/1)
- 2 Zabt-ı nezâre eyle tenük-zarf-ı vuslatam
Besdür hurûş-ı katre-i câm-ı nazar bana (Şerhî -G.4/2)
- 3 Hân-ı gam üzre itmeyelüm ey gönül nizâ‘
Dâğ-ı derûn hep sana laht-ı ciger bana (Şerhî -G.4/3)
- 4 Gayra olan nezâre-i bî-bâk ‘aşkına
Ey şûh eyle nazra-i düzdideter bana (Şerhî -G.4/4)
- 5 Şehrî gam ile sohbet-i hûn-ı dil eylemiş
Gör hissetin ki eylemedi bir haber bana (Şerhî -G.4/5)

4 (G.5/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- 1 Şu resme kâviş-i gam virdi ıztırâb bana
Ki şefkat eyledi çarh-ı sitem-cenâb bana (**Şerhî -G.5/1**)
- 2 Ko câm vaslunı ser-şâr-ı firkatün sun kim
Kifâyet itmez o meyhânedan şarâb bana (**Şerhî -G.5/2**)
- 3 Disem müjende mi dil yohsa ebruvânunda
Virür ya tığ ile yâ tîr ile cevâb bana (**Şerhî -G.5/3**)
- 4 Derûna çâşnî-i sûzişi harâm olsun
Gelürse dûzâh-ı ‘aşkundan ictinâb bana (**Şerhî -G.5/4**)
- 5 Firîb-i çeşmüni Şehrî tuyurdu ‘uşşaka
Helâk-i gamzen olam eyleme ‘itâb bana (**Şerhî -G.5/5**)

Şeyh Mehmed Nazmî⁶²⁷

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâ İlâhî ‘aşk u ‘irfân ‘ilm u hikmet vir bana
Kalb-i dâna ‘akl-ı ma‘nâ çeşm-i ‘ibret vir bana (**Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/1**)
- 2 Bîm-i çâr emvâc-ı kesretten halâs eyle dili
Bahr-ı ‘irfândan dür-i şeh-vâr-ı vahdet vir bana (**Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/2**)
- 3 Âsumân-ı cân Şems-i ‘aşkile kıl şu‘le-dâr
Câne-i dilde çırâğ-efrûz-ı rif‘at vir bana (**Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/3**)

⁶²⁷ Bektaş, Halime, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2005.

- 4 Bu pesîn sahrâ-yı nefis olmaz semâ‘-ı cânê câ
Hânîkâh-ı ‘aşkda cevelân-ı ruhsat vir bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/4)
- 5 ‘İllet-i hırmânile oldum za‘îf u nâ-tüvân
Kat‘-ı râh-ı Ka‘be-i hâhişde kuvvet vir bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/5)
- 6 Derd-i ser besdür humâr-ı hicrle şimden giru
Keyf-i cân-bahş-ı şerâb-ı bezm-i vuslat vir bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/6)
- 7 Reh-ber-i vâdî-i hayret çün Hüdâdur Nazmiyâ
Vird idüb dâ‘im di kim necm-i hidâyet vir bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.1/7)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Vir İlâhî seyl-i tûfân ta‘ne-i vahdet bana
Olmasun hâşâk-ı kesret efser-i rağbet bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/1)
- 2 Eyleme mürğ-i dili şem‘-i hevâ pür-sûhte
Bâd-ı feyz ile ya Rabb perde-i ‘ismet bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/2)
- 3 İtmesün dest-i heves dâmen derîde ‘ismeti
Ola bürhân-ı ‘inâyet hâdî-i ‘iffet bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/3)
- 4 ‘Ukde-i müşkil olursa meyve-i kısmet eger
Yâr kıl dendân-ı tevîkûn yed-i kudret bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/4)
- 5 Ben nesîm-i bûy-ı gülden mest iken ey bü‘l-heves
Niçe mümkün seyr-i gül-geşt itmege tâkât bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/5)
- 6 Gördigim cümle cemâlündür senin ey bî-vefâ
Virdi esrâr-ı hayâlün ol kadar hayret bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/6)

- 7 Ben o cânsûz-ı hûr-ı mahşerüne ‘aşkım k’olur
Germî-i mihr-i kıyâmet sâye-i cennet bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/7)
- 8 Kâbiliyet yok şeh-i iklîm-i ma’nâ olmaga
Bilmem ey Nazmî bu gûşîş u himmet bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.2/8)

3 (G.3/)

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 Bâde-i aşk-ı Hüdâ rûh-ı revândur bana
Feyz-i dem-i evliyâ neşve-resândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/1)
- 2 Eylemede büy-i bag-ı bâtin muhtel dimâg
Keyf-i şerâb-ı ferâg râhat-ı cândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/2)
- 3 Mihnet-i vuslat nedür lezzet-i fûrkat nedür
Ask u muhabbet nedür keşfü ayândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/3)
- 4 Şu bede eylerse ger gullar itmez zarar
Ars-ı dile râh-ber Hızr-ı zemândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/4)
- 5 Cekse eger sâlikân bavf-ı reh u bîm-i cân
Meslek-i fabr-ı cihân kehf-i amândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/5)
- 6 Levh-i mecâza ayân nakş olınan dil-berân
Olsada rûhâniyân pîl-i demândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/6)
- 7 Nazmî-i üstâd-ı fenn şâh-ı serîr-i sühan
Leşker-i adâ-şiken ilm u beyândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.3/7)

4 (G.11/)

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 İtmede dâ'im hüçûm leşker-i hicrân bana
Dâğ-ı bedeldür yine vuslat-ı cânân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/1)
- 2 Bâzû-yı dildür yeri yâ ser-i destârdur
Nâme-i cevri-ü sitem hırz-ı dil u cândur bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/2)
- 3 Gamze-i cellâd-ı yâr eylemede cilveler
Kasd-ı dil u cân ile berzede-i dâmân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/3)
- 4 Âteş-i 'aşkıyla dil ol kadar oldı harîk
Gül-şen-i cennet ola âteş-i nîrân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/4)
- 5 Ben o gül-i gülşen-i fazl u kemâlem dilâ
Nağme-i bülbül gelür tâ'ne-i nâ-dân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/5)
- 6 Vâkıf-ı ilm-i rûsûm 'ârif-i sırr-ı 'ulûm
Şi'r-şinâsân-ı Rûm-ı tıfl-ı debistân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/6)
- 7 Mekteb-i 'irfânda hâce benem Nazmiyâ
Pîr-i ma'ârif sebâk tıfl-ı sebâk-hân bana (Şeyh Mehmed Nazmî -G.11/7)

Şeyhülislam Yahyâ⁶²⁸

1 (G.8/)

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 Kays-ı melâmet-güzîn râh-nümündür bana
Meslek-i ehl-i hîred râh-ı cünündür bana (Şeyhülislam Yahyâ -G.8/1)
- 2 Bezmde dil-ber yakar sîne-i ağyâre dâğ

⁶²⁸ Kavruk, Hasan (hzl.), *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı (İnceleme-Metin)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

Bilmez anun her biri dâğ-ı derûndur bana (Şeyhülislam Yahyâ -G.8/2)

- 3 Şem‘üne pervâneveş bâl ü perüm yandı çün
Lâzım olan bir zamân sabr u sükûndur bana (Şeyhülislam Yahyâ -G.8/3)
- 4 Sanma cefâlarla ben fâriğ olam ‘aşkdan
Her biri bir şîve-i şevk-füzûndur bana (Şeyhülislam Yahyâ -G.8/4)
- 5 Şeb ki ala zülfinün bûyını Yahyâ meşâm
Ol gîce bir kâkül-i gâliye-gûndur bana (Şeyhülislam Yahyâ -G.8/5)

Şühûdî⁶²⁹

1 (G.7/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Bend-i cân oldı cihân icinde kayd-ı ten bana
Ayağum aldı Hudâya dest-gîr ol sen bana (Şühûdî -G.7/1)
2. İkinin bir demde ma‘cdûm eyle iy şâh-ı vücûd
Kayd u bend oldı reh-i ‘ışkunda cân u ten bana (Şühûdî -G.7/2)
3. Bende ‘isyân ü isâ‘et sende ihsân ü kerem
Kime töhmet eyleyem yâ Rab ben itdüm ben bana (Şühûdî -G.7/3)
4. Hakkı bilmez yola gelmez pend idersin dinlemez
Nefs imiş bildüm ‘adüvv-i cân olan reh-zen bana (Şühûdî -G.7/4)
5. Bey‘at-ı ‘aşk ideli pîr-i harabat ile ben
Hâne-i hammâr olupdur zâhidâ mesken bana (Şühûdî -G.7/5)

⁶²⁹ Eğri, Sadettin, *Şühûdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bursa 1989.

6. Olmadum dünya-yı fanîde esîr-i i'tibâr
Mâ ümenden geçmedi yâ Rab kıl me'men bana (Şühûdî -G.7/6)
7. İsteyüp Hakdan 'inâyet nefis-i kâfir katline
İy Şühûdî gel mu'în ol ben sana vü sen bana (Şühûdî -G.7/7)

2 (G.12/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Tîğîn ile boynum ur bâr-ı girândur ser bana
Cânum al cânâ odur ser-ber olan ber-ser bana (Şühûdî -G.12/1)
2. Mest-i 'aşkam mescîd câmi' bana meyhânedür
Hutbe-i şevk okuram mey-hûmları minber bana (Şühûdî -G.12/2)
3. Çesme-i hurşîde istignâ idersem vechi var
Dide-i mihr ile bakdı bir nazar-ı dil-ber bana (Şühûdî -G.12/3)
4. Şâh-ı 'ışkam bu riyâ-yı köhne-dîbâ hil'atüm
Hâk-i ikdâm-ı kilâb kûy-ı yâr-efser bana (Şühûdî -G.12/4)
5. Sâye-veş yolında hâk olsam n'ola yüz vechile
Nâz ü istignâ ider ol serv-i sîmîn-ber bana (Şühûdî -G.12/5)
6. Bağ-ı 'ışk oldu feza-yı sîne bülbül-i mürğ-ı dil
Lâle dâğum zahm-i hûnînüm gül-i ahmer bana (Şühûdî -G.12/6)
7. Bende-i pîr-i harâbâtam Şühûdî mest-i Hak
Cur'a-i câm-ı mey-i 'ışk oldu tâc-ı ser bana (Şühûdî -G.12/7)

3 (G.13/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Rind-i rüsvâyem dilâ nâmûs u ‘âr olmaz bana
Şükr ana kim ‘âlem içre i‘tibâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/1)
2. Müflis-i mey-hâne-i ‘ışkam kadeh cerrârıyam
Mey-perest olmakda sabr u ihtiyâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/2)
3. Tîr-i müjgânunla gamzen tîğunun kurbânıyam
Zahm-i cân-bahşun gibi çün yâd-kâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/3)
4. Öldürürsen pâdişhum bendeni öldür bu gün
Yâdına cânâ bilürsen intizâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/4)
5. El virürse bûse-i pây seg-i kûy-ı nigâr
Bundan özge pâye-i ‘izz ü vekâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/5)
6. ‘Âr ider yâr olmağa ben hâk-i bî-mikdâr ile
Bir nefes hem-dem-i kilâb-ı kûy-ı yâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/6)
7. Yokdur âb-ı Hızra reşküm var iken eşküm benüm
‘Ayn-ı çesmüm gibi rûşen çeşme-sâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/7)
8. Hâk-i dergâh-ı gedâ-yı kûy-ı yâr olmak gibi
İy Şühûdî i‘tibâr ü iftihâr olmaz bana (Şühûdî -G.13/8)

4 (G.19/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Kahr oldı mahz-ı lütf u kemâl-i kerem bana
Virdüm rızâ kazâsına Hakkun ne gam bana (Şühûdî -G.19/1)
2. Her subh u şâm bâ‘ag âh ü niyâz olup
Şükr-i Huda ki mûnis olur derd ü gam bana (Şühûdî -G.19/2)

3. Müstağniyem zi-nağme-i ‘irfân-ı sahn-ı bâğ
Bezm-i gamunda nâle vü âhum nefsüm bana (Şühûdî -G.19/3)
4. Yâ Rab ne dille ideyin şükr-i ni‘metün
Yâr oldı fakr u mihnet ü derd ü elem bana (Şühûdî -G.19/4)
5. İy bana nâ-dil ol deyü telkîn-i hazr iden
Bir dem giçer mi olmaya hem-dem nidem bana (Şühûdî -G.19/5)
6. Şâl-ı fenâdur egnime ihrâm-ı ‘ısk-ı pâk
Künc-i harîm-i mey-gede beyt-i harem bana (Şühûdî -G.19/6)
7. Kalb-i münîr-i ehl-i safâdur Şühûdîya
Âyine-i Skender ile câm-ı Cem bana (Şühûdî -G.19/7)

5 (G.24/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Hân-ı mihnet lütf u in‘âm-ı ilâhîdür bana
Hâk-i zillet tâc-ı fark-ı pâdişâhıdur bana (Şühûdî -G.24/1)
2. Ravza-i cennet safâ-yı ‘âlem itlâkdur
Çâh-ı gayya bu cihânun ‘izz ü câhıdur (Şühûdî -G.24/2)
3. İy ‘itâbı ‘âşık-ı bî-çâreye hüsnü‘l-hitâb
Redd-i bâbun iltifât-ı hâs-ı şâhıdur bana (Şühûdî -G.24/3)
4. Zevk-ı rûhânı safâ-bahşdur revânı ehl-i dil
‘Âşık-ı pür-yârenün derd ile âhıdur bana (Şühûdî -G.24/4)
5. Zâhidâ cân u cihân fikrin ferâmûş itdüren
Kûşe-i hışm ile cânânun cihânıdur bana (Şühûdî -G.24/5)

6. Sâlik âgâh idüp der-gâha irşâd eyleyen
‘Âlem-i fakr u fenânun şâh-ı râhıdur bana (Şühûdî -G.24/6)
7. Matlab-ı a‘lâ olan dünyâda vü ‘ukbâda hem
İy Şühûdî zerre-i derd-i ilâhîdür bana (Şühûdî -G.24/7)

6 (G.25/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Nâr-ı ‘aşkun şu‘lesidür nûr-ı sübhânı bana
Zerre-i şevk-i cemâlün şem‘-i Yezdânı bana (Şühûdî -G.25/1)
2. Bakmayam bir dem cemâl-i lem-yezelden göz yumup
Kılsa yüz bin kez tecellî mâh-ı Ken‘anı bana (Şühûdî -G.25/2)
3. Kûşe-i çesm ile kilmaz ‘ayn-ı cânım iltifât
‘Arz-ı dîdâr itse ‘adnün hûr u gilmânı bana (Şühûdî -G.25/3)
4. Cânımı der-gâha toğrı şevkle kıldum revân
Çün emânet virdi sultân-ı ezel anı bana (Şühûdî -G.25/4)
5. Ka‘be-i deyr içre seyri sümme vechu’llahdur
Bana sor ‘âlî makâm-ı Şeyh San‘ânı bana (Şühûdî -G.25/5)
6. Mâ-sivâ ‘ayn-ı ‘adem mevcûd olan nûr-ı kadem
Gavs-ı a‘zam feyzidür bu ‘avn-i Rabbânî bana (Şühûdî -G.25/6)
7. Hakka kul olmak gibi yokdur Şühûdî saltanat
Hâk-i pâ-yi ‘abd-i Hakdur tâc-ı sultân bana (Şühûdî -G.25/7)

7 (G.27/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Dilberâa cevrun gibi ârâm-ı cân olmaz bana
Gamdan özge râhat-ı rûh-ı revân olmaz bana (Şühûdî -G.27/1)
2. Nakd-i cân ile satarsun bûse-i cân-bahşunı
Böyle ihsân ü 'atâ-yı râygân olmaz bana (Şühûdî -G.27/2)
3. İşiginde itlerünle eylersün kil-kîs
Bundan özge rif'at şâne nişâne olmaz bana (Şühûdî -G.27/3)
4. Mânî' olmaz pendün iy vâ'iz gam-ı dil-dârdan
'İşkına hâ'il anun gün ü mekân olmaz bana (Şühûdî -G.27/4)
5. Gönlümi bend eylese zülf-i siyeh-kârün ne gam
Çün halâs-ı fitne-i âhir zemân olmaz bana (Şühûdî -G.27/5)
6. Tîr-i hasret-i dildür bağrum âh kim bir dem karîb
Kâb-ı kavseyn ol meh ebrû-kemân olmaz bana (Şühûdî -G.27/6)
7. Çıka cânım iy Şühûdî çıkmayam mey-hânedan
Ceyş-i gamdan böyle bir cây-ı emân olmaz bana (Şühûdî -G.27/7)

8 (G.28/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Aşk ile derd ü elem bir özge 'âlemdür bana
'Âlemün sûr ü sūrûrî hüzn ü mâtemdür bana (Şühûdî -G.28/1)
2. Şâh-ı 'ışk oldum nedîmüm mihnet ü derd ü buna
Taht-gâh-ı gam bu gün iy dil müsellemdür bana (Şühûdî -G.28/2)
3. Tîr-i gamzendür derûn-ı câna feth-i bâb iden
Keşf-i râza bu dil-i pür-yâre mahremdür bana (Şühûdî -G.28/3)

4. İhtiyâcum yok yok fûrûg-ı mihr ü mâhe zerrece
Nâr-ı şevkûn şem‘-i enver-i nûr-ı mu‘azzamdur bana (Şühûdî -G.28/4)
5. Reh-nümâ-yı râh-ı ‘aşk oldur bana Ferhâd ü Kays
Birisi pîrüm biri şeyh-i mu‘azzandur bana (Şühûdî -G.28/5)
6. Mest-i câm-ı bezm-i ‘ışkam hem-zebânum ney-zenân
Mey sirişküm ney figânum nâle-i hem-demdûr bana (Şühûdî -G.28/6)
7. Bende-i sultân-ı ‘ışk olan fakîr-i bî-vücûd
İy Şühûdî mîr-i mahdûm-ı mûkerremdür bana (Şühûdî -G.28/7)

9 (G.31/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Sîne gülşen gonca dil her dâğ-ı pür-hûn gül bana
Kanlu bağrumdur kebâbum eşk-i elem mül bana (Şühûdî -G.31/1)
2. Gül yüzün yâdıyla feryâd eylesem vakt-i seher
Zâr olur mûrg-ı çemen nâlân olur bülbül bana (Şühûdî -G.31/2)
3. Hatır-ı mahzûnı şâd itmek dilersen yek-nefes
Gül gibi bir dem açıl iy gonca-i ter gül bana (Şühûdî -G.31/3)
4. İy semen-ber ‘ârızun berg-i gül-i sürh ü sepîd
Hâk-i müşgînün karanfildür saçun sünbül bana (Şühûdî -G.31/4)
5. Cân bağışlar nefh-i ‘îsîdür rûhu’ l-kudüs
Şîşe-i pür-mey gelür senden gelen kulkul bana (Şühûdî -G.31/5)
6. İy Şühûdî derdle nâlân ider dil mûrgını
Bülbül-i zârün nevâsından gelen gulgul bana (Şühûdî -G.31/6)

7. Yakdı cânım kıldı pür-sevdâ süveydâ-yı dili
Dâne-i hâl-i mu‘anber gösterüp fülful bana (**Şühûdî -G.31/7**)

Taybî Mehmed Çelebî⁶³⁰

1 (G.2/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

- I. Şikâr-ı âh ile ol şeh-levend olur mı bana
Gazâl-ı vahş emel-i der-kemend olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/1**)
- 2 Berehmenân-ı hakîkât mürîd-i hâlisiyem
Dürûğ-ı zâhid-i sâlûs-i pend olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/2**)
3. Dırâz imiş turalum turre-i ‘arûs-ı felek
Bu hacle-gehde meger pây-bend olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/3**)
4. Temâm-ı micmere-i âteşîn-i hirmânum
Buhûr-ı bezm-i temennâ sipend olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/4**)
- 5 Dil oldı zehr-i firâkıyla telh-kâm ebed
Çekîde-i ratab-ı la‘l-i kand olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/5**)
- 6 Güzîde Rüstem-i gîtî-pesend-i ‘irfânem
Tekâver-i felek-i dîn semend olur m bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/6**)
7. Diyâr-ı derde sefer düşdi Taybîyâ bilemem
Refîk-i râh dil-i müstmend olur mı bana (**Taybî Mehmed Çelebî -G.2/7**)

2 (G.3/)

⁶³⁰ Bulan, Halil İbrahim, *Taybî Mehmed Çelebi Hayatı-Eserleri-Edebi Kişiliği-Divânının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1995.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- I. Nev-cünûnam kayd-ı dil gîsû-yı pür-hamdur bana
Zîver-i ser-sünbül-i âh-ı dem-â-demdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/1)
2. İstemem gülzâr seyrin dağlar gül sînede
Katre katre eşk-i ter üstinde şeb-nemdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/2)
3. Hatt-ı sâgardan nümâyân gerçi kim keyf ü kemi
Nûsha-i esrâr sunma zâhidâ kemdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/3)
4. 'Âlem-i kevn-i fesâdun geçdi zevkından gönül
'Âlem-i âb olsa kim bir başka 'âlemdür bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/4)
5. Safha-i hâtır hatun sevdâsına levh-i cünûn
Fikr-i hâl-i la'1-i şûhun nakş-ı hâtemdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/5)
6. Sırr-ı gayb ü cevher-i ferde dehânun müştebeh
Bilmedüm mâhiyyetin bir râz-ı mübhemdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/6)
7. Dil safâ itmez felek bahş-ı neşât eylerse de
Her sürûrunda gam-ı sad-gûne müdgamdur bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/7)
8. Gamzesi katl ü lebi ihyâ ider Taybî dili
Bir 'aceb câdû-yı efsûn-pîşe mahremdûr bana (Taybî Mehmed Çelebî -G.3/8)

Tıflî Ahmed Çelebi⁶³¹

⁶³¹ Çınar, Bekir, *Tıflî Ahmed Çelebi- Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2000.

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Söyledükçe leblerün hem gonca hem güldür bana
Kâkül-i ham-der-hamun bir saçlı sünbüldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi -G.2/1)
- 2 Kim bakar câm-ı Ceme âyîne-i İskendere
Dûrbîn-i ‘âlem-i dil sâgar-ı müldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi -G.2/2)
- 3 Fıkr-i zülfündür beni seyyâh-ı mülk-i Çin iden
Bâ‘is-i âvâregî sevdâ-yı kâküldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi -G.2/3)
- 4 Çün sebük-bârân-ı râh-ı ‘aşkun oldum peyrevi
Şimdi esbâb-ı sefer terk-i tecemmüldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi -G.2/4)
- 5 Vasf-ı rûy-ı yârı tahrîr eyledükçe bâğda
Tifliyâ kıl-ı sarîr-engîz bülbüldür bana (Tıflî Ahmed Çelebi -G.2/5)

Ümmî Sinan⁶³²

1 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey bana dermân soran derdi haber vir sen bana
Dost yolında cân viren merdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/1)
- 2 ‘Ayn ü şîn ü kâf içinde gördüğüm seyrân-ı Hû
‘Ayn-ı vuslat harfî kim gördi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/2)
- 3 Kâmil insânın yolında cânı kurbân itmeden
Sohbet-i Sultâna kim irdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/3)

⁶³² Bilgin, A. Azmi (hızl.), *Ümmî Sinan Divânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

- 4 Kimdür ol hânın yolında var varından vaz gelen
‘Aşkına fermân olan ferdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/4)
- 5 Ehl-i derdin tapusunda zâr u giryân olmadın
Devlet-i Hak devri kim sürdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/5)
- 6 Kul gerek sultân önünde kulluğa bel bağ laya
Ol mübârek bâba kim girdi haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/6)

- 7 Bu Sinân Ümmî olupdur bâb-ı ‘aşkın bendesi
Ol kapudan anı kim ırdı haber vir sen bana (Ümmî Sinan -G.6/7)

Va‘dî⁶³³

1(G.2/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

1. Yeter gamun günü bu cism-i dâg dâg bana
Ne seyr-i lâlesitân u ne geşt-i bâğ bana (Va‘dî -G.2/1)
2. Hemân riste-i zülfinden itsün ehl-i hired
Cünûnuma göre lâzım olursa yağ bana (Va‘dî -G.2/2)
3. İder mi pendini nâsih-tabî‘at ehl-i hired
Gelür mi hiç mey û mahbûbdan firâğ bana (Va‘dî -G.2/3)
4. Fakîre hürmet çendân ki pür-meygedenün
Varınca karşı gelür bir iki ayağ bana (Va‘dî -G.2/4)
5. Hezâr efsere câm oldu gevher ey Va‘dî

⁶³³ Yücel, Mahmut, *Va‘dî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana 2001.

Gelince devlet-i Cemden o şeb çerâğ bana (Va'dî -G.2/5)

2 (G.10/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

1. Humâr-ı bâğda virürse ger ıztırâb bana
Bir iki câm yetürsin o la'l-i nâb bana (Va'dî -G.10/1)
2. Şeb-i visâlde ma'zûram içmem bâde
Olur zamânı visâli hayâli u hâb bana (Va'dî -G.10/2)
3. İder mi mevsile-i dehr-i dûna guncâyış
O nevşe kim ola sâğar bu nûh habâb bana (Va'dî -G.10/3)
4. Sezâ-yı meşreb-i şuhâm tedârûk itse olur
Sipîhr-i hûşe-i pervînden şarâb bana (Va'dî -G.10/4)
5. Havâle eyleme bir kûşeden nigâh-gîre
Yeter o gamze-i mest itdigi 'itâb bana (Va'dî -G.10/5)
6. Meh-i sipîhr-i cihân-ı muhabbetem Va'dî
Ben afitâba niyâz itmeme afitâb bana (Va'dî -G.10/6)

Vişnezâde İzzetî⁶³⁴

1 (G.3/)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fa'lün)

1. Müsâ'id olsa eger baht-ı tîre-kâr bana
Ümîd odur ki terahhüm iderdi yâr bana (Vişnezâde İzzetî -G.3/1)

⁶³⁴ Çağlı, Adnan, *Vişne-zâde İzzetî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1990.

- 2 Neler çeker gönül ol zülf-i pür-şikenden âh
Ne kanlar ağladur ol şûh-ı şîve-kâr bana (**Vişnezâde İzzetî -G.3/2**)
- 3 Garîk-ı lücce-i girdâb-ı mihnetem feryâd
Yazık bulunmadı ‘âlemde dest-yâr bana (**Vişnezâde İzzetî -G.3/3**)
- 4 Ya gird-i gamla ya hûnâb-ı eşk-i hasret ile
Göz açdurır mı görün hîç rûzgâr bana (**Vişnezâde İzzetî -G.3/4**)

İshak-zâde Zuhûrî⁶³⁵

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bülbülem hicrûnle gülen cây-ı şîvendür bana
Hâr-zâr-ı nâ-ümîdî sahn-ı gülşendür bana (**İshak-zâde Zuhûrî -G.2/1**)
- 2 Dâğ-ı endûham ki âsâyışgehum laht-ı ciger
Zahm-ı şemşîr-i nigâham sîne meskendür bana (**İshak-zâde Zuhûrî -G.2/2**)
- 3 Eşk-i tûfân-zây-ı hicrem çeşm-i terdür menba‘um
Âteş-i aşkam dil-i pür-tâb kül-hendür bana (**İshak-zâde Zuhûrî -G.2/3**)
- 4 Âteş-endâz-ı derûn-i tîre berk-ı gamzeyem
‘Akl dîn u dil şekîb ü cân hirmendür bana (**İshak-zâde Zuhûrî -G.2/4**)
- 5 Şîve-i nazmam Zuhûrî çeşm-i mest-i dil-beri
Eylemek âşûfte-dil mahsûs bir fendür bana (**İshak-zâde Zuhûrî -G.2/5**)

⁶³⁵ Kahraman, Asiye, *İshak-zâde Zuhûrî Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2002.

ON SEKİZİNCİ YÜZYILA AİT GAZELLER

1 Ahmed Müsellem⁶³⁶

1(G.2/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yekke-tâz-ı vahdetüm bu 'arsa meydândur bana
Hâk-i terkîb-i 'anâsır gerd-i dâmândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/1**)
- 2 Sicn-i 'unsurda benüm rûhum nice zâr olmaya
Dil-i mü'kil-mûlarum yek yek nigh-bândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/2**)
- 3 Nefh-i rûhı Hak çü bi'z-zât eyledi yok vâsıta
Gayrla üns itmek tenbîh-i Sübhândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/3**)
- 4 Mâlik-i mülkünde 'abd-i mahza dirler mi garîb
Ol cihetden sahn-ı dünyâ cümle yek-sândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/4**)
- 5 Dâm-gâh-ı kesrete âdem getürdi dâneiy
Kendümi bilmek zalûm olmağa bürhândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/5**)
- 6 Hep mükâfât üzredür hükm-i kaderle kâ'inât
Muttasıl her hatvenün mâ-beyni dîvândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/6**)
- 7 Öyle bir sevdâ-ger-i 'aşkum Müsellem kim henüz
Cismüm üzre çâh-ı mûlar Yûsuf-istândur bana (**Ahmed Müsellem-G.2/7**)

2 (G.5/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Feyz-i dil kim neş'e-dâr-ı sûr u mâtemdür bana

⁶³⁶ Toprak, Zafer, *Ahmet Müsellem Efendi ve Divan'ın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.

Her bün-i mû-yı tenüm bir kâse-i Cemdür bana (**Ahmed Müsellem-G.5/1**)

- 2 Vâdi-i gamda mücerred zillet-i hestî ile
Âşiyân-ı mûrg-i vahşî tâc-ı Edhemdür bana (**Ahmed Müsellem-G.5/2**)
- 3 Zillete düşsem de ey âfet yine peykânınun
Dilde resmi efser-i Dârâ-yı ‘âlemdür bana(**Ahmed Müsellem-G.5/3**)
- 4 Zahm-hâr-ı gamzesiyüm şöyle kim ol dil-berün
Cevher-i tığ-i kazâ eczâ-yı merhemdür bana (**Ahmed Müsellem-G.5/4**)
- 5 Dest-i devrânun Müsellem böyle za‘f-i hâl ile
Pâre-i her nâheni bir kavs-ı Rüstemdür bana (**Ahmed Müsellem-G.5/5**)

3 (G.7/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her habâb-ı mey virür bâz-ı kevnî-i efser bana
Ser-nüvişt-i Cem gelür hatt-i leb-i sâgar bana (**Ahmed Müsellem-G.7/1**)
- 2 Bak hevâ-yı teff ü tâb-ı ‘aşka kim tasvîr ider
Eşküm ile rû-yı zerdüm cûy u nîlûfer bana (**Ahmed Müsellem-G.7/2**)
- 3 Bir Aristo-yı hidâyet kişver-i İskenderî
Gösterür âyîne-i zânûda ser-tâ-ser bana (**Ahmed Müsellem-G.7/3**)
- 4 Câm-ı jeng-âlûde-i dilde ruhun seyr itmege
Mankal-i gülden gerek ta‘yîn-i hâkister bana (**Ahmed Müsellem-G.7/4**)
- 5 Çok mıdur olsa Müsellem böyle tıfl-ı tab‘ ile
Lücce-i mesk-i şenâ âb-ı ruh-i gevher bana (**Ahmed Müsellem-G.7/5**)

Arpaemîini-zâde Sâmî⁶³⁷

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. ‘Aczdür mahmil-keş-i idrâk-i mâhiyyet bana
Reh-nümâ-yı câde-i tahkîkdür hayret bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/1**)
2. ‘Aşkdur ser-mâye-i envâ‘-ı hâsiyyet bana
Bir heyûlâdan zuhûr eyler nice sûret bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/2**)
3. Yâre güstâhâne dil ‘arz itdi dâğ-ı sîneyi
Âteşîn-pîrâhen oldu germî-i baclet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/3**)
4. Bî-hodam sâgar-gedâ-yı bezm-i ‘aşkumdur hîred
Virdi sahbâ-yı mahabbet başka keyfiyyet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/4**)
5. Gerçi ‘ankâ-yı felek-pervâz-ı Kaf-ı vahşetem
Lîk dâm-ı sayd olur ser-halka-i sohbet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/5**)
6. Bî’atün el virmez ey şeyh-i tarikat tab‘uma
Bir ayağ ile ider pîr-i mugân himmet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/6**)
7. Pây-ı humda kec-küle-h-rind-i Kalender-meşrebem
Efser-i Cemdür sıfâl-i köhne-i ‘işret bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/7**)
8. Gerdiş-i tesbîhe devr-i sâgarı itdüm bedel
Bir kadeh meyden gelür zâhid ‘aceb hâlet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/8**)
9. Gam yimek hûn-ı ciger nûş eylemek olmak kebâb
Sâmiyâ çekmekden eydür kâse-i mihnet bana (**Arpaemîini-zâde Sâmî-G.1/9**)

⁶³⁷ Kutlar, Fatma Sabiha, *Arpaemîini-zâde Sâmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1996.

2 (G.5/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Geldükçe sûz-ı 'aşk o meh-pâreden bana
Âteş virür fetîle-i nezzâreden bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.5/1)
2. Nâ-dânı hâb-ı gaflete kor gerdiş-i felek
Ma'lûmdur bu cünbiş-i gehvâreden bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.5/2)
3. Tîğ-i nigâhı mevce-i âb-ı hayât imiş
Sâfî cevâb geldi leb-i yaradan bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.5/3)
4. Dil teh-nişîn-i halka-i gird-âb-ı zülf-i yâr
Baht-ı siyâh hande ider karadan bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.5/4)
5. Bu nazm-ı âteşîni kâlem itdi intihâb
Sâmî cerîde-i dil-i sad-pâreden bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.5/5)

3 (G.7/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Âşıkam Beytû'l-Hazen bir cây-i me'mendür bana
Gül-hân-ı âteş-fürûz-'aşk meskendür bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.7/1)
2. Bülbül-i âteş-nevâyam berk-i âhum âşyân
Çün semender fitrat âteşdân-ı gülşendür bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.7/2)
3. Tûr-ı 'aşkam ben tecellîden beri ey mâh-rû
Şu'le-i berk-i cemâlün nâr-ı Eymendür bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.7/3)
4. Mest-i sahbâ-yı Elestem olmazam hiç hûşyâr
Künc-i deycür-ı tarab-hâne nesîmendür bana (Arpaemîini-zâde Sâmî-G.7/4)

5. Saykal-ı tab‘um cilâ-senc-i bilûr-ı ‘aşkdur
Sâmiyâ âyîne-i esrâr rûşendür bana (**Arpaemîni-zâde Sâmî-G.7/5**)

Azbî Baba⁶³⁸

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bu fenâda saltanatdur sevdüğüm zillet bana
Rû-be-rû dildâr görmek gibi devletdür bana (**Azbî Baba-G.1/1**)
- 2 Âh u efgân eyleyüp kan ağlamakdur kârımız
‘Âşıkum hicr ü elemdür dem-be-dem râhat bana (**Azbî Baba-G.1/2**)
- 3 Olmuşam fermân-berî cevır ü cefâsından ne gam
Eyleye bir gün terahhum sevdüğüm şâyed bana (**Azbî Baba-G.1/3**)
- 4 Cân ilinden ermişem cânân ile bir hâle kim
Îş bu kesret sûretinde olalı vahdet bana (**Azbî Baba-G.1/4**)
- 5 Cün Muhammeddür re‘îsim erce‘îdür hüccetüm
‘Âkıbet olur müyesser ‘Azbîyâ vuslat bana (**Azbî Baba-G.1/5**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ma‘nîda ‘ankâ iken sûret midür şân bana
Görünmez hümâ iken dam oldu cihân bana (**Azbî Baba-G.2/1**)

⁶³⁸ Bayram, Sibel, *Azbi Baba Hayatı – Eserleri - Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 2006.

- 2 Zulmde Hızr bulmuşem İskendere eş olmuşem
Ölmezden evvel ölmüşem sundı âb-ı hayvân bana (**Azbî Baba-G.2/2**)
- 3 Pîrûn izini izlerim Hakkı birlikle buldum
Bir yetişmiş erlerdenüm pâ-y-ı gedâ yeksân bana (**Azbî Baba-G.2/3**)
- 4 Bir kuş dilinün remzîdür vücûdum anun şehridür
Mısri vücûdum mısırîdür Niyâzîdür sultân bana (**Azbî Baba-G.2/4**)
- 5 ‘Azbî Hakdan tolayum has bağçenün gülüyüm
Niyâzînün kuluyum cânumdur mihmân bana (**Azbî Baba-G.2/5**)

3 (G.7/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Eyleyen ‘arz-ı cünûnı hâ ile mîmdür bana
Öğreden esrâr-ı Hakkı lâm ile cîmdür bana (**Azbî Baba-G.7/1**)
- 2 Sûretüm Hakdur sözüm Hakdur vücûdum fânîdür
Sûretâ esbâb-ı hilkat vech-i âdemdür bana (**Azbî Baba-G.7/2**)
- 3 Devr ider âyîneyüm geldüm habîbe rû-be-rû
Anun için işbu sûret feyz-i akdemdür bana (**Azbî Baba-G.7/3**)
- 4 Zerreyüm zâtum sıfâtum yok fenâda bâkiyüm
Söyleyen kimdür derûnum içre mahremdür bana (**Azbî Baba-G.7/4**)
- 5 Kendi aslun fehm iden anlar bu remzi mümkünât
Yohsa ‘Azbî bu fenâ mülkünde hem-dâr bana (**Azbî Baba-G.7/5**)

4 (G.8/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Lutf-ı firâvân ider cânuma cânân bana
Her ne ki eyler 'atâ hazret-i sübhân bana (**Azbî Baba-G.8/1**)
- 2 Amân deyü çağıram ya'ni ki ben sayrüyem
Sanma meni uğruyem derd olur dermân bana (**Azbî Baba-G.8/2**)
- 3 Gören sanur 'âcizem benden bana dâd hey
Çabalarum sorana hicrândur ihsân bana (**Azbî Baba-G.8/3**)
- 4 İkilikden tuygulu men olmuşem şâh kulu
Birlik icre âvâre men oldum hayrân bana (**Azbî Baba-G.8/4**)
- 5 'Azbîyi Hakkun varıyem zulmetin çerâğıyem
Ârif-i billâh olup men oldum seyrân bana (**Azbî Baba-G.8/5**)
- 6 Men bu cümle varlığı yokluğa değışmişem
Gör bu yokluk kul oldu her zamân her an bana (**Azbî Baba-G.8/6**)

Beylikçi İzzet Bey⁶³⁹

1 (G.2/)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Sâkiyâ vir şarâb-ı nâb bana
Bu ciger mâ-hazar kebâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/1**)
- 2 Yok elimde ayağ tutmağa tab
Sâkiyâ sen içir şarâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/2**)

⁶³⁹ Şen, Fatma Meliha, *Beylikçi İzzet Bey Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1995.

- 3 Bâde sun bâde sun ki mahmûrum
Derd-i ser virdi ıztırâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/3**)
- 4 Gönلümü aldı dîde-i mestin
Sana ma‘mûre vü harâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/4**)
- 5 Sayarak virme câmı gelmiş iken
Gam-ı endûh-ı bî-hisâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/5**)
- 6 Tarh-ı eşârda bu şeb ‘İzzet
Gelmedi fikr-i intihâb bana (**Beylikci İzzet Bey-G.2/6**)

2 (G.3/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Lokma-i gam ki gelû-gîr-i melâl oldu bana
Şîr-i mâder gibi mey şimdi helâl oldu bana (**Beylikci İzzet Bey-G.3/1**)
- 2 O perî sûreti gördükte gönül çarpıldı
Âh o günden beri bilmem ki ne hâl oldu bana (**Beylikci İzzet Bey-G.3/2**)
- 3 Mâh-ı gerdûn kusûrum rasadım mahv-ı hodî
Derk-i noksân bu menâzilde kemâl oldu bana (**Beylikci İzzet Bey-G.3/3**)
- 4 Pestlik cünbiş-i pervâzıdır evc-i ‘aşkın
Perr ü bâlim de şikest-i per ü bâl oldu bana (**Beylikci İzzet Bey-G.3/4**)
- 5 Himmetim çünkü bülend oldu der-i Nesetde
‘İzzetâ fikr-i muhâl emr-i muhâl oldu bana (**Beylikci İzzet Bey-G.3/5**)

3 (G.8/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Anladım gadr u cefâdır kasdı yâr olmaz bana
Bildim ol âhû-yı dem-i gerde şikâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/1)**
- 2 Nale-i dil-sûz-ı bûlbüldür beni pür-gû iden
Yohsa gülşen bâ’is-i feryâd u zâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/2)**
- 3 Ben şeb-i fûrkatdeyim vuslat hayâ1-i hâbdır
Âfitâb-ı ârız -ı yâd âşikâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/3)**
- 4 Hidmet itdim hayli demler der-i sükkân-ı kûyuna
‘Âşıkâne bundan a‘lâ iftihâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/4)**
- 5 Bezm-i meyde sıklet-i sûfiye yokdur tâkatim
Yohsa rindân sâkiyâ billah yâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/5)**
- 6 Nakd-i eşki eyledim kâlâ-yı ‘aşka bî-dirîğ
Çârsû-yı dilde bundan özge kâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/6)**
- 7 ‘İzzetâ eş‘ardır eglencesi şâ‘irlerin
Hâme-i pür-gû gibi bir yâr-ı gâr olmaz bana **(Beylikci İzzet Bey-G.8/7)**

Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi⁶⁴⁰

1 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şâh-ı ‘aşkım deşt-i gam bir mesned-i Cemdir bana

⁶⁴⁰ Tosun, Erhan, *Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi Divanı* (İnceleme - Tenkitli Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.

- Başda sevdâ-yî cünûnum tâc-ı Edhemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.6/1)
- 2 Dûd-mân-ı fitrat-ı ‘aşkım semender-tıynetim
Sûziş-i nâr-ı muhabbet başka ‘âlemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -**G.6/2)**
- 3 Teng-nây-ı ‘işret-âbâd-ı cihân sığmaz beni
Gûşe-i gam bir sevâd-ı mülki-i a‘zamdır bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.6/3)
- 4 Çesm-i idrâkimde bir feyz-i basîret var kim
Gül-şen-i ma‘nâda bûy-ı gül mücessemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.6/4)
- 5 Zevk-yâb-ı dâne-i hâl-i siyehdir hâtırım
Sübha zâhid bâ‘is-i îcâd- sad-gamdır bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.6/5)
- 6 Hem hicâb-ı ‘aşk mâni‘dir hem istiğnâ-yı hüsn
İki cânibden ruh-i dil-ber mutalsamdır bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi
-G.6/6)
- 7 Rûz [u] şeb ben hasret-i vaslıyla feryâd itmede
Yâr ise pîrâhen-i cân içre hem-demdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi
-G.6/7)
- 8 Gülşen-i derdim ser-â-pâ sûz [u] tâb-ı hicrden
Girye-i hasretle eşk-i dide şeb-nemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi
-G.6/8)
- 9 Kasr-ı ma‘nâya Garîbî istesem gâhî su‘ûd
Mısra‘-ı rengîn-i nazmım pây-ı süllemdir bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî
Efendi -G.6/9)

2 (G.13/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Tal'atın esrâr-ı gaybı âşikâr eyler bana
Hatt-ı müşgînin hazânı nev-bahâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi
-G.13/1)

2 Safha-i ruhsârına düşdükçe zülf-i 'anberin
Subh-ı ümmîdi şeb-i yeldâ-yı târ eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi
-G.13/2)

3 Ne gile baht-ı siyehden ne şikâyet çarhdan
Her ne eyler gamze-i hûn-hâr- yâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî
Efendi -G.13/3)

4 Şevk-i ruhsâr ile dil müstağnidir her zevkden
Sînemi dâğ-ı muhabbet lâle-zâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.13/4)

5 Eylemez tîr-i nigâhın ol perî benden dirîğ
Yâr-ı sâdık oldığımdan i'tibâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -G.13/5)

6 İtmedi rûy-ı zemîne cûş-i Tûfân-ı Nûh
Anı kim bu girye-i bî-ihtiyâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -G.13/6)

7 Gâh bî-dâd [ü] sitem geh sûz u tâb-ı hicrden
Günde bir mâtem Garîbî üstüvâr eyler bana (Erbilli Âmâ Yusuf Garîbî Efendi -
G.13/7)

Esrâr Dede⁶⁴¹

⁶⁴¹ Kasır, Hasan Ali, *Esrâr Dede-Hayâtı, Edebi Kişiliği ve Divânının Karşılaştırmalı Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1996.

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Aşk kim ser-nükte-i mazmûn-ı vahdetdür bana
Feyz-i enfâs-ı Mesîhî mazhariyyetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/1**)
- 2 Perde-i zîbâ-yı reng-âmîz-i âsâr-ı mecâz
Levha-i evrâk-ı dîvân-ı hakîkatdür bana (**Esrâr Dede-G.1/2**)
- 3 Perde-dârân-ı tesettür reşk ider tecrîdüme
Şu‘le-i reng-i fenâ mihrâb-ı sûretdür bana (**Esrâr Dede-G.1/3**)
- 4 ‘Akl bir tıfl-ı sebak-hân-ı gabiyyü’z-zihn-veş
Gördüğü yerde ‘arak-rîz-i hacâletdür bana (**Esrâr Dede-G.1/4**)
- 5 Şevk bir nûr-ı mücerreddür ki feyz-i neş’eden
Yed-be-yed der-dest olunmuş bir vedî‘atdür bana (**Esrâr Dede-G.1/5**)
- 6 Sûret-i idrâkden selh-i tefekkür eyledüm
Tûr-ı bâlâ-yı tecâhül mahremiyyetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/6**)
- 7 Fehm idüp bu nükteyi geçdüm vücûd u mahvdan
Fikr-i terk-i kaydda bir kayd-ı külfetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/7**)
- 8 ‘Âleme bî-gânelükden âşinâluk sûreti
Nâ-âşinâluk yüzünden ‘ayn-ı dikkatdür bana (**Esrâr Dede-G.1/8**)
- 9 Şu‘le-i nîlüfer-i dâğum olup tûtî-i reng
Tâb-ı verd-i rûy u hat mir‘at-ı sohbetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/9**)
- 10 İntizârum dûrî-i dil-dârdan zannetme kim
Dîde-i ispîd beyâz-ı subh-ı vuslatdür bana (**Esrâr Dede-G.1/10**)

- 11 ‘Îsi-i zinde sürûş-ı mergdür gûyâ hemân
Sukm-ı istiğnâ olursam da selâmetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/11**)
- 12 Mürşid-i ‘allâme-i hoş-sîret-i Tûr-ı fenâ
Hâdi-i vâdi-i istiğnâ ki vahşetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/12**)
- 13 Bu nemed-pâre külâh-ı fakr fahrum sâyesi
Efser-i efsürdegî-i mülk ü devletdür bana (**Esrâr Dede-G.1/13**)
- 14 Sâlik-i meczûb-ı râh-ı Mevlevîyüm ‘ârifüm
Hâliyâ ‘akl ü cünûn nâ-cins-i sohbetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/14**)
- 15 Secde-gâhumdur cemâl-i mürşid-i dâna-yı ‘aşk
Zıllı seccâde özi mihrâb-ı vahdetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/15**)
- 16 Eyleyen tahsîs-i ‘aşk-ı dilber ile terk-i gayr
Çün Birehmen olsa da ehl-i sa‘âdetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/16**)
- 17 ‘Aşkdür heftâd ü dü millet zuhûrundan garaz
Cümleden matlûb olan fehm-i mahabbetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/17**)
- 18 Ol sebebdan nûkte-i ‘aşkunda abdâl olmuşum
Küfr ü îmân ‘aşk-ı hüsnünden ‘ibâretdür bana (**Esrâr Dede-G.1/18**)
- 19 Hırka-i sad-pâre-i Esrâr pûş-i nistî
Nûrdan bir hi‘at-ı tekrîm-i ‘izzetdür bana (**Esrâr Dede-G.1/19**)
- 20 Sâye-i hünkâr-ı ekberde olan cem‘iyyetüm
Gıpta-i ashâb-ı cem‘ü’l-cem‘-i hayretdür bana (**Esrâr Dede-G.1/20**)

2 (G. 2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yüz tutup dergâh-ı dilberden bu şeb devlet bana
Cilve-i nûr-ı nazardan verdiler hil‘at bana (**Esrâr Dede-G.2/1**)
- 2 Ey dil-i dîvâne fikr eyle hele bir kez ‘acep
Kangı isti‘dâd ile irdi dem-i vuslat bana (**Esrâr Dede-G.2/2**)
- 3 Yârdur ihsândur lûtf u keremdür ser-te-ser
Vuslat u rahmet ‘inâyet himmet ü rif‘at bana (**Esrâr Dede-G.2/3**)
- 4 Bahş-ı isti‘dâd iden erbâb-ı vasla dostdur
Yohsa cân bî-müsta‘id ‘acz u ferâgatdûr bana (**Esrâr Dede-G.2/4**)
- 5 Sâye-i ‘aşkunda çok ihsâna mazhar olmuşum
Sînede deryâlanan kanumda bir ni‘met bana (**Esrâr Dede-G.2/5**)
- 6 Sanma bî-dâr eyledi cevrin füzûn itdükçe yâr
Ol cefâlardan dahi maksûdı hep şefkat bana (**Esrâr Dede-G.2/6**)
- 7 Secde-fermâ-yı sürûş olmuş iken oldum zalûm
Bâr-ı hicrândan zuhûr itdi bu kec hâlet bana (**Esrâr Dede-G.2/7**)
- 8 Rabb olan ismüm benüm feyz-i belâdur evvelâ
Virdi te‘sîr-i rubûbiyyet ‘ubûdiyyet bana (**Esrâr Dede-G.2/8**)
- 9 Cur‘asından mest iken da‘vâya kâni‘ olmadum
Sâkiyâ lûtf eyle bir rıtl-ı girân yüklet bana (**Esrâr Dede-G.2/9**)
- 10 Mest-i rûsvây-ı mahabbet olmadur kârum benüm
Hem yine şâyestedür ta‘n-ı heme-millet bana (**Esrâr Dede-G.2/10**)
- 11 Lezzet-i câna mahaldür bî-nemek efsâneler
Nâsihu’l-lah ‘aşkına virme meded sikklet bana (**Esrâr Dede-G.2/11**)
- 12 Var yûri ey zillet-i devlet-nümâ-yı mâyesi

Devlet-i ‘âlem sana fakr-ı güher-kıymet bana (**Esrâr Dede-G.2/12**)

- 13 Ey yüzi hurşîd-i subh-ı devletüm şimden gerü
Senden özge yâr ile gösterme ünsiyyet bana (**Esrâr Dede-G.2/13**)
- 14 Dâhil-i dârü’l-emân-ı dergehün oldum şehâ
Cevrün ihsân ü kerem kahrün büyük himmet bana (**Esrâr Dede-G.2/14**)
- 15 Harf-i vâhid söylemek haddüm degül Esrâr lîk
Feyz-i Mevlânâdan irmişdür bu cem‘iyyet bana (**Esrâr Dede-G.2/15**)

3 (G. 3/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Yâr peymâne be-kef mest bu şeb geldi bana
Nev-be-nev velvele-i şevk u tarab geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/1**)
- 2 Zülf-i âşüftesi dîvâneye döndürdi beni
Çeşm-i hâmûşını gördükçe edeb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/2**)
- 3 Gitdi îmân u küfür gamze-i yağma-gerine
Hâsılı garet-i bâzâr taleb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/3**)
- 4 Ben gedâ ol ise şeh ülfete şâyân degilüz
Bilmem âyâ ‘acebâ n’oldı sebeb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/4**)
- 5 Hande-i zîr-i lebi şa‘şa‘a-i subh-i ümîd
Çeşm-i hâbîdesi şûr-efken-i şeb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/5**)

- 6 Kâm-yâb olmağı da eyledüm ikrâr ammâ
Heves-i dil dahi gayetle ‘aceb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/6**)
- 7 Nefs-i serdini de gUş itdüm imâm-ı şehrün
Getür ol bâdei çün âteş-i teb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/7**)
- 8 Yüri ey hâce-i ‘allâme melâmet eyle
Mey-i şeb-hûr u pûşide yine seb geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/8**)
- 9 İtme ta‘yib ki Esrâr-ı elem-me’lûfi
Hâce billâhi cihân zevki ta‘ab geldi bana (**Esrâr Dede-G.3/9**)

4 (G. 12/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âstîn-efşân-ı lûtf olmaz mı ol zâlim bana
Tîğ-i gevher-tâb göstermez mi ikbâlüm bana (**Esrâr Dede-G.12/1**)
- 2 Merhamet harfün işitmez gûşına girmez figân
Derd-bahş-ı bî-devâdur böyle bir zâlim bana (**Esrâr Dede-G.12/2**)
- 3 Her ne dem hâl-i perîşânum tefe‘‘ul eylesem
Hande eyler gûyiyâ mecmû‘â-i fâlûm bana (**Esrâr Dede-G.12/3**)
- 4 Mahşer-i ‘aşkında itsem ‘arz-ı hâl ol şâha ger
Cümle dest-i red olur elvâh-ı a‘mâlüm bana (**Esrâr Dede-G.12/4**)
- 5 Mevc-i eşkümden mürekkebdür benüm Esrâr çün
Mahv-ı sûret gösterür mir’ât-i ahvâlüm bana (**Esrâr Dede-G.12/5**)

Ferrî Mehmed⁶⁴²

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Ben o Hârûtum ki emre râm müşkildür bana
Çeşm-ı sihr-âlûd-ı dil-ber çah-ı Bâbildür bana (**Ferrî Mehmed-G.2/1**)
2. Urganum urgun hadeng-ı gamze-i kattâlüne
Saff-ı müjgânun iki kat cünd-i kâtildür bana (**Ferrî Mehmed-G.2/2**)
3. Şâhid-ı sabrum görünce şîve-gerdür her dile
Eglenür gamda benümle sanki mâ‘ildür bana (**Ferrî Mehmed-G.2/3**)
4. Kanda bir şûh-ı cihân görsem anun mecnûnıyum
Böyle rüsvâ-i hizlânı viren dildür bana (**Ferrî Mehmed-G.2/4**)
5. Îsî-i mu‘ciz-makâlüm Cebrâ‘il-i fikretüm
Vahy ile dil sidresinden Ferrî nâzildür bana (**Ferrî Mehmed-G.2/5**)

2 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Ben o Cibrîlüm yasağ lâ-mekân olmaz bana
Öyle peyküm sidre dahi âşiyân olmaz bana (**Ferrî Mehmed-G5/1**)
2. Zerre-i mihr-i kadîmüm zâhiren eşyâda ben
Şems-i pür-nûr-ı hakikat hiç nihân olmaz bana (**Ferrî Mehmed-G.2/2**)

⁶⁴² Kırbıyık, Mehmed, *Ferrî Mehmed – Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1994.

3. ‘Âlem-i ‘ıtlâka itdüm çün resîde cânımı
Hakk-ı dîn ü küfrde hîç imtihân olmaz bana (**Ferrî Mehmed-G.5/3**)
4. Ben o bahr-i mutlakum luccem cihânı şûr ider
Cûy-ı pür-hâşâk-i gek aslâ revân olmaz bana (**Ferrî Mehmed-G.5/4**)
5. Ferriyâ semt-i Sezâ‘ide ne var olsam devân
Vahdet-i eşyâda zann ile kemân olmaz bana (**Ferrî Mehmed-G.5/5**)

Hafîd⁶⁴³

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşıkam gam mûnisüm derd ü elem mahrem bana
Çesm-i hûn âlûdeme benzer kanı hemdem bana (**Hafîd -G.3/1**)
- 2 Rîze-î elmâs ile eyle tabîbâ kim devâ
‘Âşıkam zehr-i sitem kâr eylemez merhem bana (**Hafîd -G.3/2**)
- 3 Şâd-kâm-ı vuslat eyler olsa şeb seyrinde dil
Sûr-ı ‘âlem olsa ‘âlemde olur mâtem bana (**Hafîd -G.3/3**)
- 4 Buldı hep itdiklerin ruhsârınâ mâ‘îl olup
Gör ser-i zülfin niçe gösterdi bârî ham bana (**Hafîd -G.3/4**)
- 5 Sen dahi bir gün çıkarsın ‘aşk ile başdan sakın
Pek cefâ kılma didüm ey müşk-bû perçem bana (**Hafîd -G.3/5**)

⁶⁴³ Özkan, Şenay, 18. Yüzyıl Şairi Hafîd’in Divanı’nın Transkripsiyonlu Karşılaştırmalı Metni, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ecdırne 2003.

- 6 Bahs ider tûfâna çeşm-i hûnfeşânum ey Hafîd
Eşkûme nisbetle gelmez nem gibi heft yemm bana (**Hafîd -G.3/6**)

2 (**G.6/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Pertev-i ruhsâr-ı âlin ol meh âl eyler bana
Asmân-i cebhede nemcimi hâl eyler bana (**Hafîd -G.6/1**)
- 2 Ben sipihr-i hüsn içinde bir mehin mecnûniyam
Her şeb ol leyli sıfat ‘arz-ı cemâl eyler bana (**Hafîd -G.6/2**)
- 3 Cigerim bin yerde delmiş nîze-i ser-tîz-î nâz
Yine rahm itmez o meh gunc u delâl eyler bana (**Hafîd -G.6/3**)
- 4 Bar-ı ‘aşkı kadd-i ‘âşık çekmeğe ta‘lîmini
Dâl-i hatt-i bâ‘-i resmî ol nihâl eyler bana (**Hafîd -G.6/4**)
- 5 Dil gam-ı zülfinle düşmüş söyle pîç ü tâbe kim
Za‘fle yokdur nazîrim gıpta-i nâl eyler bana (**Hafîd -G.6/5**)
- 6 Bâşıma sevdâ-yı perçem sarmış iken boynuma
Zülf-i pürçînin sâlub ol meh-rû bâl eyler bana (**Hafîd -G.6/6**)
- 7 ‘Âşık olursa Hafîd âsân-zâr olsun diyu
Riste-i zülfün dutub ol meh misâl eyler bana (**Hafîd -G.6/7**)

Halepli Edîb⁶⁴⁴

⁶⁴⁴ Mum, Cafer, *Halepli Edîb Dîvânı* (İnceleme – Tenkidli Metin – Cinaslar Sözlüğü), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2004.

1 (G.5/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Cânâ peyâm-ı vaslını vermekle sen bana
Gördüm gamınla ülfeti şâyeste ben bana (**Halepli Edîb-G.5/1**)
- 2 Sensiz rehîn-i fûrkate cândır beden bana
Sen cânım oldukça 'abesdir bu ten bana (**Halepli Edîb-G.5/2**)
- 3 Nûr-ı nigâh-ı şevkimi hem-tâb-ı mihr edip
Sensin nikâb-ı rûyunu keşf eyleyen bana (**Halepli Edîb-G.5/3**)
- 4 Evlâ budur ki tuhfe-i dest-i kabûl ola
Âzâr-ı cân olursa da senden gelen bana (**Halepli Edîb-G.5/4**)
- 5 Ol meh gözümden etse de gaybet gehî Edîb
Dilden hayâl-i hüsnünü ihzar eden bana (**Halepli Edîb-G.5/5**)

10 Hasmî⁶⁴⁵

1 (G.13/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Turre-i tarrârın ey meh misk-i ezferdir bana
Hâl-i rûyun 'ıtr-bahş-ı 'ûd u 'anberdir bana (**Hasmî-G.5/1**)
- 2 Nağme-senc-i gülşen-i vaslın olursam yok 'aceb
Bülbülem ben sürh-i rûyun verd-i ahmerdir bana (**Hasmî-G.5/2**)
- 3 Mısr-ı hüsnün Yûsuf-ı sânisî sensin ey perî
La'l-i nâbun hulvı bir kand-ı mükerrerdır bana (**Hasmî-G.5/3**)

⁶⁴⁵ Selçuk, Engin, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.

- 4 Kulzüm-i hikmetdir ağzın ben de gavvâsam ana
Silk-i dendânın hulâsa dürr ü gevherdir bana (**Hasmî-G.5/4**)
- 5 Ez-berây-ı fîkr-i vasleş fevt olursam gam degil
‘ Âşıkam ben çekdiren efkâr-ı dilberdir bana (**Hasmî-G.5/5**)
- 6 Vuslatında seyr-i eflâk u zemîn itsem n’ola
Levh-i sînen ey perî mir’ât-i enverdir bana (**Hasmî-G.5/6**)
- 7 Vâlî-i sâhib-kırân-ı şehri-şi‘rem Hasmîyâ
Mansıbım fermân-ı Îzidle mukarrerdir bana (**Hasmî-G.5/7**)

Haşmet⁶⁴⁶

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sürme-i çeşm-i tahassür şâm-ı vuslatdır bana
Tûtiyâ-yı rûşenâyî gerd-i külfedir bana (**Haşmet -G.2/1**)
- 2 Câ-yı tenhâ istemez zevk-âşinâyân-ı şühûd
Gûşe-i vahdet ferâmûşî-i kesretdir bana (**Haşmet -G.2/2**)
- 3 Rişte-i tûl-i emel ârâma olmsz râbıta
Çesm-i sûzen revzen-i pehnâ-yı ‘ibretedir bana (**Haşmet -G.2/3**)
- 4 Dest-i ahbâba giren kalur surâhî-veş tehî
Revnak-i bezm-i selâmet terk-i ülfedir bana (**Haşmet -G.2/4**)
- 5 ‘Arş-pâye eyledi tecrîd çerh-i atlası

⁶⁴⁶ Aslan, Mustafa, *Haşmet Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 1995.

Terk-i zîb-i mâ-sivâ hubb-i riyâasetdir bana (**Haşmet -G.2/5**)

- 6 Pür-safâdır şît-i bûlbûl-veş gül-asâ zîb-i dest
Zevk-i gül âvâz-ı bûlbûl nazm-ı Haşmetdir bana (**Haşmet -G.2/6**)

3 (**G.3/**)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Virmedi tâb-ı nigh ruhsat-i takrîr bana
Sürme-i çeşm-i siyeh oldı gülû-gîr bana (**Haşmet -G.3/1**)
- 2 Cezbe-i hüsn-i dili eyledi der-kayl-ı cünûn
Mevce-i reng-i ruhi halka-i zencîr bana (**Haşmet -G.3/2**)
- 3 Târ u pûl-ı hevesi rişte-i tûl-i emeli
İtdi kâlâ-yı nedem deffe-i takdîr bana (**Haşmet -G.3/3**)
- 4 Oldı dîvâne gönül zülfine çün dil-beste
Sît-i zencîr gelür nâle-i seb-gîr bana (**Haşmet -G.3/4**)
- 5 Çekmezemn çillesin olmazsa o kaşı yayın
Halka-i turre-i ham-der-hamı zih-gîr bana (**Haşmet -G.3/5**)
- 6 Dili söyletmez ‘abes elde kâlem ey Haşmet
Sürmedir gerd-i reh-i hâme-i tahrîr bana (**Haşmet -G.3/6**)

4 (**G.5/**)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Virdi sevdâ-yı cünûn kâkül-i cânâne bana
Mû-be-mû meşk-i perîşânî ider şâne bana (**Haşmet -G.5/1**)

2 Ayrılır mu nazarım şem‘-i ruhundan k’oldı
Müje-i çeşm-i heves seh-per-i pervâne bana (**Haşmet -G.5/2**)

3 Ugradık kayda bu ‘işret-gede-i ‘âlemde
Halka-i silsiledir gerdiş-i peymâne bana (**Haşmet -G.5/3**)

4 Dâğ-ı dûzal şerer-i Eymen-i sînem görse
Şu‘le-zâr-ı cebel-i Tûr dahi yana bana (**Haşmet -G.5/4**)

5 Haşmetâ şâ‘ir-i âlüfte-dil-i i‘câzim
Âşinâ-yı ezelî ma‘nî-i bîgâne bana (**Haşmet -G.5/5**)

4 (**G.6/**)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Şu‘le-i nâle-i bülbül gül-i mengûs bana
Kâse-i gül gibi dâğ-ı hevesim gûş bana (**Haşmet -G.6/1**)

2 Pertev-i la‘l-i lebi mey gibi ‘aklım aldı
Tâbiş-i âteş-i ter berk-zen-i hûş bana (**Haşmet -G.6/2**)

3 Gamzesinden dil-i bî-çâre ne kanlar yutdı
Nîşini itdi o hûnî-nigehim nûş bana (**Haşmet -G.6/3**)

4 Göremem eylese ol âyîne-ruh ‘arz-ı cemâl
Dûd-ı âh-ı siyehim perde-i rû-pûş bana (**Haşmet -G.6/4**)

5 Haşmetâ söyledemem el gibi ol gonçe-femi
Âhere bülbül-i gûyende o hâmûş bana (**Haşmet -G.6/5**)

5 (**G.8/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sâgar-ı mey pûte-i kibrît-i ahmerdir bana
Mâye-i iksîr-i şadî âteş-i terdir bana (**Haşmet -G.8/1**)
- 2 Görmem istilâsı Ye'cûc-i ye's ü minnetin
Sedd-i râh-ı ilticâ Sedd-i Sikenderdir bana (**Haşmet -G.8/2**)
- 3 İtmede levh-i dili sad-pâre-i reşk hasûd
Nevk-i kilik-i ma'rife destimde nîş-terdir bana (**Haşmet -G.8/3**)
- 4 Anla var keyfiyyet-i bezm-i mükâfâtı gönül
Çekdirenci renc-i humnârı nûş-ı sâgardır bana (**Haşmet -G.8/4**)
- 5 Haşmetâ bu neş'e-i ser-şâr-ı takrîri viren
Bezm-i nûş-â-nûş-ı feyz-i tâb'-ı kem-terdir bana (**Haşmet -G.8/5**)

Hayrî⁶⁴⁷

1 (G.6/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mest-i 'aşkum câm-ı Cemdür dîde-i dil-ber bana
Neşve virmez lâ'1-i cânân olmasa kevser bana (**Hayrî-G.6/1**)
- 2 Tâc-ı lâ'lîn istemem hâkân-ı mülk-i mihnetüm
Zahm-ı seng-i yârdur zîb-i ser ü efser bana (**Hayrî-G.6/2**)
- 3 Gerdiş-i çesmün beni mahmûr ü medhûş eyledi
Kâse-i gird-âbdan lâzım mey-i ahmer bana (**Hayrî-G.6/3**)
- 4 Rind-i 'âlî-meşrebüm gencînedâr-ı safvetüm
Hoş gelür bir katre mey gevherden efzûnter bana (**Hayrî-G.6/4**)

⁶⁴⁷ Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebi şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1999.

- 5 Geh lebün evsâfin eyler geh dehânun midhatin
Bilsen ey meh kulkul-ı mînâ neler söyler bana (**Hayrî-G.6/5**)
- 6 Ben şehîd-i cünbüş-i müjgânıyum o âfetün
Çekmesün hâcet degül bî-hûdedür hançer bana (**Hayrî-G.6/6**)
- 7 Bir şerâr-ı âh ile âfâkı leb-rîz eyledüm
Kec bakarsa çok mi Hayrî dîde-i ahter bana (**Hayrî-G.6/7**)

2(G.7/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Her şâm fikr-i zülfi ki hem-râz olur bana
Âhum sevâd-ı sürme-i âvâz olur bana (**Hayrî-G.7/1**)
- 2 Çeşmânınun hayâli ile eylesem sefer
Düzdân-ı fitne hem-reh ü hem-râz olur bana (**Hayrî-G.7/2**)
- 3 Bir mürğ-i per-sikesteye döndüm bu bağda
Her bir giyâh çengel-i şeh-bâz olur bana (**Hayrî-G.7/3**)
- 4 Cân virmesem hadengine tâ'n eylemek için
Her zahm-ı sîne bir dehen-i bâz olur bana (**Hayrî-G.7/4**)
- 5 Hayrî sevâd-ı şî'r-i terüm sürme-reng iken
Bülbül figân ile nice enbâz olur bana (**Hayrî-G.7/5**)

3(G.9/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Serfürûluk 'arz idelden ol ser-i ebrû bana

Ser-be-pîş efgendelik el virdi ey meh-rû bana (**Hayrî-G.9/1**)

- 2 Ol kemân-ebrûların kılmış hedefgâh-ı sihâm
Tîr-i ser-tîz-i kazâdur başda her mû bana (**Hayrî-G.9/2**)
- 3 Seyre ‘azm itdükce ol eşheb-süvâr-ı nâzı gör
Reh-güzâr içre düçâr olsam dimez yâ-hû bana (**Hayrî-G.9/3**)
- 4 Ben günâh itdümse ta‘zîb itdi nâr-ı fîrkatün
Olmadı gülşen-serâ-yı vuslatun mînû bana (**Hayrî-G.9/4**)
- 5 Bûy-ı zülfünde nesîm-i hoş-nefes virmez haber
Çok perîşanlık virür Hayrî meded kim bû bana (**Hayrî-G.9/5**)

İbrahim Hanîf⁶⁴⁸

1 (G.7/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâğ sensiz sevdiğim dest-i felâketdir bana
Mevce-i mey gerdiş-i girdâb-ı mihnetdir bana (**İbrahim Hanîf -G.7/1**)
- 2 Eylemek âmîzeş-i derd u gamınla subh u şâm
Nûş-ı zehrâb-ı muhabbet eski ‘âdetdir bana (**İbrahim Hanîf -G.7/2**)
- 3 Kays-veş murg-i muhabbet eylese başımda cây
Gûyiyâ zıll-ı hü mâ-yı ‘izz u devletdir bana (**İbrahim Hanîf -G.7/3**)
- 4 Furkatı tercîh-i vasl-ı yâr edelden vâkı‘â
Bil ki güm-nâm-ı gam olmak şân ü şöhetdir bana (**İbrahim Hanîf -G.7/4**)

⁶⁴⁸ Aksu, Cemal, *İbrahim Hanîf Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1996.

- 5 Böyle şîrînkâr eden kilik-i Hanîfâ bendeni
Hüsn-i zann-ı zümre-i erbâb-ı himmetdir bana (**İbrahim Hanîf -G.7/5**)

2 (G. 10/)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bî-karârım kayd-ı fikr-i intizâr olmaz bana
Cevher-i 'aşkına îrâs-ı gubâr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/1**)
- 2 Salmışım fülk-i dili girdâb-ı bahr-i mihnete
Nîk ü bed temyîz-i vaz'-ı rûzgâr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/2**)
- 3 'İzzeti terk eyleyelden 'uzlet etdim ihtiyâr
Âşinâ-yı derd-i 'aşkım kimse yâr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/3**)
- 4 Ben melâmet kerde-i rüsvâ-yı serşâr-ı gamım
Gayret-i gumgeşte-i nâmûs u 'âr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/4**)
- 5 Sırra gencûrem velî zâhirde bir pervâneyim
Peyk-i mülhem gibi hiç kutb-i medâr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/5**)
- 6 Mest olursam bezm-i mihnetde Hanîfâ n'ola ben
Rûz-ı ferdâ haşyet-i renc-i humâr olmaz bana (**İbrahim Hanîf -G.10/6**)

3 (G. 13/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

- 1 Câm-ı mey vâsita-i terk-i hicâb oldu bana
Nigeh-endâz-ı vefâ câm-ı şarâb oldu bana (**İbrahim Hanîf -G.13/1**)

- 2 O gül-i gülşen-i hüsnün gam-ı hicrânı ile
Şebnem-i eşk-i terim reşk-i gülâb oldu bana (**İbrahim Hanîf -G.13/2**)
- 3 Bezm-i hicrinde senin ey gül-i bâğ-ı ‘işve
İki çeşmim iki şîşe mey ü âb oldu bana (**İbrahim Hanîf -G.13/3**)
- 4 Furkati meygedenin şöyle derûn-ı dilde
Gûşe-i kasr-ı cihân cây-ı harâb oldu bana (**İbrahim Hanîf -G.13/4**)
- 5 Gûş eden hayret ile mest-i müdâm oldu Hanîf
Şi‘rinin nüshası efsûn-ı kitâb oldu bana (**İbrahim Hanîf -G.13/5**)

4 (G. 15/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Sevdâ-yı zülfün âh-ı hezâr etdirir bana
Havfım odur ki terk-i diyâr etdirir bana (**İbrahim Hanîf -G.15/1**)
- 2 Kalsın mı hasret ey kad-i mevzûn kıyâmete
‘Aşkın fedâ-yı âlem-i dâr etdirir bana (**İbrahim Hanîf -G.15/2**)
- 3 Seng-i cefâ vü dest-i tegâfûl yeter yeter
Bir gün şikest-i şîşe-i ‘âr etdirir bana (**İbrahim Hanîf -G.15/3**)
- 4 Şirîn la‘linin gamı Ferhâd-veş meger
Hâmûn-ı ‘aşkı geşt ü güzâr etdirir bana (**İbrahim Hanîf -G.15/4**)
- 5 Böyle kalırsa dilde Hanîf ‘aşkı ol mehin
‘Âhir fedâ-yı cism-i nizâr etdirir bana (**İbrahim Hanîf -G.15/5**)

5 (G. 21/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Hâk-ı harîm-i yâr olalı tûtiyâ bana

Olmaz nezâre-bend-i tahammül semâ bana (**İbrahim Hanîf-G.21/1**)

2 Derhâ edip ‘înânımı şimdi benâm-ı pîr
Bir başka tâziyânedir “‘illâ se‘a” bana (**İbrahim Hanîf-G.21/2**)

3 Def-i kazâ için o mehin tîr-i kahrına
Teslîm olmadır ana hüsn-i rızâ bana (**İbrahim Hanîf-G.21/3**)

4 Ben küşte-i tevâtur-i zahm-ı helâkinim
Nakd-i dü kevn olsa da merhem bahâ bana (**İbrahim Hanîf-G.21/4**)

5 Zîb-i ser etse n’ola Hanîf iftihâr için
Şol berg-i sebzi kim vere bâd-ı sabâ bana (**İbrahim Hanîf-G.21/5**)

6 (G. 22/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1 Gelmez nesîm hâk-i reh-i yârdan bana
Vermez peyâm ol büt-i mekkârdan bana (**İbrahim Hanîf-G.22/1**)

2 Hat geldi şimdi mürtesem etdi ‘izârını
Gelmez visâli resmi dahi yârdan bana (**İbrahim Hanîf-G.22/2**)

3 Pâbûs-ı yâra eyler idim ben kana‘at âh
Növbet degeydi bir kere ağyârdan bana (**İbrahim Hanîf-G.22/3**)

4 Afv eyle sâkî meygedeye varmadığımı
Tahlîs-i dâmen oldu mu humârdan bana (**İbrahim Hanîf-G.22/4**)

5 Âsâr-ı sıdk-ı mahz-ı sühân oldu ey Hanîf
Himmet-nümâ-yı yâr-ı vefâdârdan bana (**İbrahim Hanîf-G.22/5**)

İbrahim Tirsî⁶⁴⁹

1 (G.5/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir çuval için mutâf bilmem ne nâz eyler bana
Güne-gün pâ-bend idüp köstek niyâz eyler bana (**İbrahim Tirsî-G.5/1**)
- 2 Kıl kadar lutfun göreydüm yüreğüm yanmaz idi
Torbaya girmez sözi niçün dirâz eyler bana (**İbrahim Tirsî-G.5/2**)
- 3 Şihne-âsâ basdı hengâm-ı sefer didükçe ben
Kurbağa-yı su gibi Türkî âgâz eyler bana (**İbrahim Tirsî-G.5/3**)
- 4 Hayme kursam başuma cemeyleşem yârânı hep
Her birisi remz ile ifşâ-yı râz eyler bana (**İbrahim Tirsî-G.5/4**)
- 5 Her gelen ardumdaki oğlanuma binmek diler
Tirsîyâ itsem sitem tekrâr nâz eyler bana (**İbrahim Tirsî-G.5/5**)

2 (G.7/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben har oldum olalı bahş-i yular itmez bana
Dört ayaklı olduğumdan itibâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/1**)
- 2 Ben palân-ı gayret ile seng-i mihnet çekmede
Kâ'ilem ayda bire aslâ kayar itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/2**)
- 3 Ana pâ-bend eyleyüp kırmak murâdum kösteği
Böyle tahkîr idenün hîç pendî kâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/3**)

⁶⁴⁹ Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tirsî ve Divan'ı, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2001.

- 4 Bunca feryâd eyledüm ana lisân-ı hâl ile
Hîç sözüüm isgâ idüp arpa nisâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/4**)
- 5 Bir gün ârâm olmadı cânüm yelüp buyurmadan
Bî-vefânun itdüğini rûzgâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/5**)
- 6 Sâhibüm dahi benüm gibi har anun-çün şehâ
Câ-be-câ insâf idüp otlak şikâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/6**)
- 7 Gûş iden elfâz-ı bî-manâlarum elbet güler
Dürr-feşân olsam da kimse itibâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/7**)
- 8 Eylemez fındık kadar rağbet Hezârî şî'rüme
Tirsî-i dîvâneyem zencîr kâr itmez bana (**İbrahim Tirsî-G.7/8**)

3 (G.9/)

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 Fikr-i sefer virmedi râhat bana
Turşî suyu virdi harâret bana (**İbrahim Tirsî-G.9/1**)
- 2 Hem heva yağmurli vü yollar çamur
Ördeğe döndüm ne siyâset bana (**İbrahim Tirsî-G.9/2**)
- 3 Hayme vü har-gâh bütün gitti hep
Kaldı sûtûn u kazık âlet bana (**İbrahim Tirsî-G.9/3**)
- 4 Çergemüzi dahi bizüm yakdılar
Oldı harâm emn ile râhat bana (**İbrahim Tirsî-G.9/4**)
- 5 Kumkapu hammâlı olurum eğer
Arkılıcum olsa sa'âdet bana (**İbrahim Tirsî-G.9/5**)

- 6 Başda imâmem ferik elmasıdır
Gör ne yaraşdı bu kıyâfet bana (**İbrahim Tirsî-G.9/6**)
- 7 Şi‘rüm akarsu gibidür Tırsîyâ
Mühtedîyem oldı hidâyet bana (**İbrahim Tirsî-G.9/7**)

İzzî⁶⁵⁰

1 (G.13/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Cism-i pâkin yâ Resûlallâh gül-istândır bana
Müşg-i fem gîsûların hõd sünbûlistândır bana (**İzzî-G.13/1**)
- 2 Vechin oldı şu‘le-i âyîne-i sırr-ı Hudâ
Ruhların ise efendim verd-i handândır bana (**İzzî-G.13/2**)
- 3 Kûy-ı ‘aşkın şübhesiz mânend-i Firdevs-i berîn
Leblerin der-‘ayn-ı gûş râhat-ı cândır bana (**İzzî-G.13/3**)
- 4 Her kelâmın hikmet-âmiz hâlet-afzâ Hak budur
Hem dehânın sâgar-ı sahbâ-yı irfândır bana (**İzzî-G.13/4**)
- 5 Râh-ı ‘aşkında hezâr-veş bir figân olsam n’ola
Şevkin ile âh ü zâr ihsân-ı Rahmândır bana (**İzzî-G.13/5**)
- 6 ‘Âşık oldum gönlüm aldın eyledin şeydâ beni
Siz Habib‘ullâhı sevmek dîn ü îmândır bana (**İzzî-G.13/6**)

⁶⁵⁰ Kara, Abdullah, *İzzî Divanı (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

- 7 İltifât-ı çeşm-i Hak-bînin nice hâlet virir
Bir nazar kıl pâd-şâhım lutf u ihsândır bana (İzzî-G.137)
- 8 Vakt-i âhir ‘arz-ı dîdâr ile ‘İzzi kulına
Zevk-i dîdârın ile cân virmek âsândır bana (İzzî-G.13/8)

2 (G.22/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey benim derdime dermânım kerem eyle bana
Menzil-i kalbimde mihmânım kerem eyle bana (İzzî-G.22/1)
- 2 Her gice tâ subha dek zâr ile feryâdım katı
Ey benim cânıma cânânım kerem eyle bana (İzzî-G.22/2)
- 3 Zâhir ü bâtında yoktur senden özge maksadım
Ey visâl-bahş u sahâ-kânım kerem eyle bana (İzzî-G.22/3)
- 4 Râh-ı ‘aşkında senin Mecnûn-ı sânî olmuşam
Bâ‘is-i sûzân u efgânım kerem eyle bana (İzzî-G.22/4)
- 5 Mısr-ı dilde zâhir oldı dürlü dürlü nâleler
Tâbını çekdirme sultânım kerem eyle bana (İzzî-G.22/5)
- 6 ‘İzzîyi itdü firkat ile derd-nâk eyleyüp
Âteş-i hicrâna yakanım kerem eyle bana (İzzî-G.22/6)

3 (G.24/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dost elinden çün virildi ‘aşkdan şerbet bana
Aniñün geldi bu keyfiyyet ü hâlet bana (**İzzî-G.24/1**)
- 2 Mest olup bülbül gibi Bağ-ı muhabbet içre hos
Dost ismiyle figân u şayhadır san‘at bana (**İzzî-G.24/2**)
- 3 Sanma kim dostdan cüdâyım âh efgân iderem
‘Aşkımı ‘uşşâka i‘lâmdır bu her sâ‘at bana (**İzzî-G.24/3**)
- 4 Çeşme-i hicrân dîdeme cânân oldu rû-nümâ
Hamdû lillâh kalmadı hâlâ gam-ı fîrkat bana (**İzzî-G.24/4**)
- 5 Buldı işbu dil teselli irişüb dostdan peyâm
Zikr ü fikr-i dost virdi hâsılı safvet bana (**İzzî-G.24/5**)
- 6 Umaram âhir nefesinle teselli vü selâm
Lutf-ı Hakdan ‘İzziyâ ancak budur devlet bana (**İzzî-G.24/6**)

Kırımlı Rahmî⁶⁵¹

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Hikmet-âmûz-ı Felâtûn ‘aşk-ı cânândır bana
‘Akl-ı Ristû-yı funûn şâkird-i ‘irfândır bana (**Kırımlı Rahmî-G.1/1**)
2. Leylî-i sevdâ-yı ‘aşk ahvâlîme dil-bestedir
Bü’l-aceb dîvâneyim Mecnûn hayrândır bana (**Kırımlı Rahmî-G.1/2**)

⁶⁵¹ Elmas, Sevgi, *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Edirne 1997.

3. ‘Akla nâz etsem n’ola müstagni-i idrâk olup
Bî-niyâzî-i muhabbet baska ‘üvândır bana (**Kırımlı Rahmî-G.1/3**)
4. Zâhid-i nâ-fehm idrâk edemez keyfiyyetim
Özge Mecnûnum hıred âşüfte-sâmândır bana (**Kırımlı Rahmî-G.1/4**)
5. Rahmiyâ her zû-fünun-ı ‘akla yokdur minnetim
Hikmet-âmûz-ı Felâtûn ‘aşk-ı cânândır bana (**Kırımlı Rahmî-G.1/5**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Âşıkım sevdâ-yı vasl-ı dil-rübâ düşmez bana
Hûlyâ-kâri-i vaz‘-ı nâ-sezâ düşmmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/1**)
2. Çok dem-i fırsat düşer izhâr-ı ‘aşka gerçi kim
Neyleyim ammâ ki ‘arz-ı müdde‘â düşmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/2**)
3. Birbiriyle güft-gû eyler hemîşe hüsn ü ‘aşk
Ol kad-i dil-cûya nakl-i mâcerâ düşmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/3**)
4. Sevdığım sağ olsun ‘âlemde Hudâ Fettahdır
Lutf-ı Hakdan kat-ı ümmîd ü recâ düşmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/4**)
5. Çeşm-i ‘âşıktan bilir hûn-âb-ı hicrân akdığın
Hâhiş-i vuslatla bî-ma‘nâ recâ düşmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/5**)
6. Dîde vü dilde muhabbetdir hemîşe cilveger
‘Âşıkım Rahmî hayâl-i mâsivâ düşmez bana (**Kırımlı Rahmî-G.2/6**)

3 (G.4/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1. Tâ ki sevdâ-yı ser-i zülf-i dûtâ geldi bana
Kayd-ı âzâdî-i hâtırdan ‘ibâ geldi bana (**Kırımlı Rahmî-G.4/1**)
2. Halka-cünbân-ı der-i vahdet-i tahkîk olalı
Ka‘be vü deyrden âvâz-ı derâ geldi bana (**Kırımlı Rahmî-G.4/2**)
3. Edevât-ı kâlem ü mahbere olsun der-kâr
Yârdan nâme-i pakize-edâ geldi bana (**Kırımlı Rahmî-G.4/3**)
4. Kıymetin sayrefî-i bâsıra derk eyler anın
Gerçi kim hâk-i rehi bâd-ı hevâ geldi bana (**Kırımlı Rahmî-G.4/4**)
5. Tâ-be-key keşmekeş-i harb-i Besûs ey Rahmi
Çarh ile dâ‘iye-i terk-i vegâ geldi bana (**Kırımlı Rahmî-G.4/5**)

Koca Râgıp Paşa⁶⁵²

1 (G.1/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1. Ne kadar olsa edeb perde-keş-i râz bana
Şûhî-i eşküm olur âh ile gammâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/1**)
2. Sevk-i ruhsarın ile nâleler itsem pür-suz
Olamaz bülbül-i şûrîde hem-âvâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/2**)
3. Tâk-ı ebrûlarını yâd ile nûş itsem mi
Bâde-i nüh-hum-ı eflâk gelür az bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/3**)
4. Sâhib-i nakş-ı dürüstem ki bu lu‘bet-gehte

⁶⁵² Yorulmaz, Hüseyin, Koca Râgıp Paşa Dîvânı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1989.

Gâlib olmaz ne kadar olsa dağal-bâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/4**)

5. Ârzû eyler idim şîvesini tahsîle
İtdi ta‘lim-i tegafûl nigh-i nâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/5**)
6. Hoş-hevâlık ile şöhretde iken ‘âlem-i âb
Bulmadım safvetini dūsmedi hem-sâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/6**)
7. Ben o meh-rû ile Ragıp işimi sağ itdim
İmtinân eylesün çarh-ı cep-endâz bana (**Koca Râgıp Paşa-G.1/7**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ser-çeşmî hirmen-i sâ mân u servetdir bana
Teng-destî vüs‘at-i pehnâ-yı devletdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/1**)
2. Terk-i âsâyışledir dâ‘ir-medâr-ı âsiyâ
Tûtiya-yı çeşm-i rahat gerd-i külfetdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/2**)
3. Kâbil-i jeng olmayan olmaz pezîrâ-yı cilâ
İğbirâr-ı hâtır iksîr-i meserretdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/3**)
4. Za‘f ile rûşen-zamîrân şöhre-i âfâk olur
Şekl-i bî-tâbî meh-i nev gibi rif‘atdır bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/4**)
5. Reh-nümâ lâzım degildir olmasun rehzen hemân
Hızra muhtâc olmamak mahz-ı hidâyetdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/5**)
6. Dâğ-ı hecrin ben visâle virmem ammâ vaslî sen
Nakd-i câna virsen ey meh-pâre minnetdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/6**)

7. Şu'le-i idrâk hurmet-sûz-ı servetdir bana
Âb-rû seylâb-ı sâman-ı denâ'etdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/7**)
8. Kâ'im-i çîn-i cebîn it rûy-ı dîl olmazsa da
Ey perî-rû hem bu sûret âdemiyyetdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/8**)
9. Nûr-ı çeşmimden olursam mazhar-ı hüsn-i nazar
Bu nigezle zemm-i merdüm 'ayn-ı midhatdır bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/9**)
10. Çekmişem semt-i mey ü mahbûbdan Ragıp ayağ
Dest-şûy-ı rağbetem eşk-i nedâmetdir bana (**Koca Râgıp Paşa-G.2/10**)

3 (G.7/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Sâgar-ı telhâbe-i gam-nûşıdır meşreb bana
Vâdî-i nâ-kâmıdır muhtâr olan mezheb bana (**Koca Râgıp Paşa-G.7/1**)
2. Ben fakîri itme tek memnûn-ı ebnâ-yı zamân
Hâsil itmezsen degil gam matlabım Yâ Râb bana (**Koca Râgıp Paşa-G.7/2**)
3. Olmasın mı âsûman-ı tâli'im evzâ-ı sa'd
Sehm müjgan kavs ebrû hâldir kevkeb bana (**Koca Râgıp Paşa-G.7/3**)
4. Kaçmazam cevrenden ammâ sen de bî-insâfsın
Lütfun ağyâre hemîşe cevır ü kahrın hep bana (**Koca Râgıp Paşa-G.7/4**)
5. Râgıp u tâlib de olsam hırs u hâhiş eylemem
Çün degil hergiz husûl-i matlabım matlab bana (**Koca Râgıp Paşa-G.7/5**)

Muhammed Hulûsî⁶⁵³

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1- Derdime dermân aradum derd imiş dermân bana
Kendi özüm bilmege aslım imiş bürhân bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/1**)
- 2 ‘İşk-ı Hak geldi yitirdi benligüm nâlân idüp
Kalmadı zerre vücûdum kim vire bir san bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/2**)
- 3 ‘Âşıkım rûz-ı ezelden kismetümdür âh u zâr
Dahi bundan özge neyler zâhidâ efgân bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/3**)
- 4 Yûsuf-ı Mısram ki kaldum çâh-ı ‘ışk içre garîb
Bir enîsim yok-ki zindânda ola mihmân bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/4**)
- 5 Aslıma nisbet kılursam bu vücûdum varlığın
Bir kurı nâmedür ki ancak söylenür insân bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/5**)
- 6 Ey Hulûsi mir-i ‘ışka kul olan dîvâneler
Taht-ı tecrîd üzre oldu cümlesi sultân bana (**Muhammed Hulûsî-G.3/6**)

Muvakkitzâde Mehmed Pertev⁶⁵⁴

1 (G.8/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Zehr-i kâtil nûş-ı cân iksirdür sensiz bana
Merg-i nâgeh dârû-yı tedbirdür sensiz bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.8/1**)

⁶⁵³ Küçükarıkan, Nergün, *Muhammed Hulûsî'nin Divançesi (Metin-İnceleme-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri 2006.

⁶⁵⁴ Ulucan, Mehmet, *Muvakkit-zâde Mehmed Pertev-Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.

2. Her müjem fevvâre-i hûn olduğundan mâ‘adâ
Her biri tîr-i kazâ-te‘ sîrdür sensiz bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.8/2**)
3. Firkatünle ser-te-ser gülzâr âteşzâr olur
Nağme-i ney nâle-i şeb-gîrdür sensiz bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.8/3**)
4. Buldı sûret sû-be-sû ey bût hayâlün ile çün
Hâne-i dil deyr-i pür-tasvîrdür sensiz bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.8/4**)
5. Pertevâ ikbâline sad el-hased hem-bezminün
Baht u tâli‘ çün gedâ-yı pîrdür sensiz bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.8/5**)

2 (G.10/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Ârzû-yı sâye-i zülf-i dü-tâ düşmez bana
Devlet-i bî-minnet-i zıll-ı hü mâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.10/1**)
2. Seng-i cevrun ile oldı tûtiyâ mir‘ât-i dil
Yine ‘aks-i rûy-ı mihr-i dil-rübâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.10/2**)
3. Eylesem nîşân taleb ser-sebzi-i ümmîdüme
Berk-ı hirmen-sûz-ı dilden mâadâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.10/3**)

4. Câ-y-gîr oldı süveydâ-yi dilümde bûs-ı hâl
Hûşe-i pervînden berg ü nevâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.10/4**)

5. Mihnet ü âlâm-ı dehr-i dûna menba‘dur dilüm
Bad-ez-în şekvâ vü nakl-ı mâ-cerâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.10/5**)

6. Mu‘tekifveş setr-i hâli hasr-ı kayd itmeme hele
Ben kalender-meşrebem hîç bûriyâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.10/6**)

7. Hâtırum hoş iltifât itmezse ol nâ-mihrbân
Pertevem çün mihrden nûr u ziyâ düşmez bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.10/7**)

3 (G.19/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Neş‘elendüm mi şarâb-âvere sor sorma bana
Dest-i sâkîde dönen sâgara sor sorma bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.19/1**)

2. Terk-i ‘aşk eyleme mümkün midür ‘âşıkâ begüm
Anı var âhere sor digere sor sorma bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.19/2**)

3. Beni âvâre-i bezm ideli ey dil rukabâ
Neler itmiş o perî-peykere sor sorma bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev - G.19/3**)

4. Dîdeden girye ile nakş-ı hayâlün mi gider
Çok yaşamışdur o çeşm-i tere sor sorma bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.19/4**)
- 5 Servi pâ-mâl-i hırâmun bilürem çün Pertev
Sen inanmazsan eger ‘ar‘ara sor sorma bana (**Muvakkitzâde Mehmed Pertev -G.19/5**)

Münîf⁶⁵⁵

1 (G.1/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Kâr-ı bî-sûd-ı elemden cü gınâ geldi bana
Çerha bî-hûde tekâpûdan ibâ geldi bana (**Münîf-G.1/1**)
- 2 Turra-ı bâzîce seni söyledi dilden bu gice
Çîn seher peyk-i sebük-seyr-i sabâ geldi bana (**Münîf-G.1/2**)
- 3 Bî-hûde hâtıra ser-rişte-i tedkîk olalı
Nâr-ı pîrâhen-i tecrîd-i kabâ geldi bana (**Münîf-G.1/3**)
- 4 Varmasun ta sana ey sûfî-i nâ-sâf nihâd
Ger gelürse keder-i ‘aşk safâ geldi bana (**Münîf-G.1/4**)
- 5 Olalı vârid-i âbişhûr-ı sahrâ-yı cünûn
Lezzet-i âb-ı bekâ-sur-ı fenâ geldi bana (**Münîf-G.1/5**)

⁶⁵⁵ Kılıç, Muharrem, *Münîf Antakî (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Divanı'nın Tenkidli Metni ve İncelemesi)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1995.

- 6 Vardur envâr-ı mahabbetle huzûrum dilde
Açdıgum revzene-i dâğ-ı becâ geldi bana (**Münîf-G.1/6**)
- 7 Dil-i mir'ât-ı hakikâtle mukâbil tutdum
Gördigüm şahs-ı hired-rû be-kâfâ geldi bana (**Münîf-G.1/7**)

Nâşid⁶⁵⁶

1 (G.1/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

1. Nûş-ı sahbâ-yı lebün mâye-i cân oldu bana
Belki sermâye-i zevk-i dü-cihân oldu bana (**Nâşid-G.1/1**)
2. Öyle aldım belini dâ'ire-i âgûşa
Gerdiş-i çarh-ı felek reşk-künân oldu bana (**Nâşid-G.1/2**)
3. Yine bir gamzesi Tatar ü kemân-ebrûnun
Bir nigâh-ı gazabı yahşi yaman oldu bana (**Nâşid-G.1/3**)
4. Nokta-i hâli görüp mushaf-ı ruhsârında
Ders-i sîpâre-i 'aşka o nişân oldu bana (**Nâşid-G.1/4**)
5. Dün gece ol mehi tefîş için 'azm etmişdim
Kâ'id-i râh-ı emel kâh-keşân oldu bana (**Nâşid-G.1/5**)

⁶⁵⁶ Zülfe, Ömer, *Nâşid Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1998.

6. Gerdeninde eser-i bûse göründü gözüme
Sû‘-i zann eylemem ammâ ki gümân oldu bana (**Nâşid-G.1/6**)
7. Görmeyelden seni ey rûh-ı revânım cânım
Tesliyet-bahş hemân eşk-i revân oldu bana (**Nâşid-G.1/7**)
8. Hep senün derd ü gamun eyledi dil-hasta beni
Ey vefâsız demedün kim ne ziyân oldu bana (**Nâşid-G.1/8**)
9. Gözlerün almış iken sabr u karâr ü hûşum
Kaşların çillesi yok iki kemân oldu bana (**Nâşid-G.1/9**)
10. Pîrehensiz göricek cismini ol sîm-tenün
Sıhhat-i mes‘ele-i rûh ‘ayân oldu bana (**Nâşid-G.1/10**)
11. Nâşidâ hâk-i der-i yâra mı yüz sürdü ‘aceb
Seherî geldi sabâ bûy-resân oldu bana (**Nâşid-G.1/11**)

Nebzî⁶⁵⁷

1 (G.97/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 İrs idüp mülk-i cünûnı Hazret-i Mevlâ bana
Hamd ola kıldı müyesser bir şaçı leylâ bana (**Nebzî-G.97/1**)
- 2 Gülşenimdîrs-ı sînem pür-gül olmuş dâg ile
Dûd-ı âhım sünbülümdür âteşi lâlâ bana (**Nebzî-G.97/2**)
- 3 Toğduğum dem süt yirine virmiş anam dahı sem

⁶⁵⁷ Okumuş, Sait, *Nebzî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2007.

Dâye gam mâmi elem hem hemm imiş lâlâ bana (Nebzî-G.97/3)

- 4 Geçdiğiçün okları sînem delüp eglenmeden
Ol kaşı yâ egridir toğrulmadı hâlâ bana (Nebzî-G.97/4)
- 5 Âl ile sayd eylemişken Nebziyâ murg-ı dili
Bir nigâh itmez yine ol gözleri ala bana (Nebzî-G.97/5)

2 (G.105/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yakmak için kendine ey dil sipihr-i gar bana
'Arz ider her günde bir tor kîsede bir zer bana (Nebzî-G.105/1)
- 2 'Aşk-ı Şîrîn ile tatlu idi Ferhâdın demi
Hüsrevâ hicrin gamıyla acıdır şeker bana (Nebzî-G.105/2)
- 3 Bâğ-ı 'âlemde kadın bir serv-i ser-efrâz iken
Sâye-endâz olmadın ey kâmeti 'ar'ar bana (Nebzî-G.105/3)
- 4 Genc imiş hüsnün o genc üzre tılısm imiş meger
Kâkülün ey müşk-mûyum görünür ejder bana (Nebzî-G.105/4)
- 5 Mîr-i 'aşkım dūd-ı âhım Nebziyâ tuğ u 'âlem
Sîne tablım dâne-i eşkim durur 'asker bana (Nebzî-G.105/5)

Nevres-i Kadîm⁶⁵⁸

1 (G.3/)

⁶⁵⁸ Akkaya, Hüseyin, *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1994.

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ser-kûbi-i hakâret ider her yeten bana
Mihnet-sarây-ı gurbet olalı vatan bana (Nevres-i Kadîm-G.3/1)
- 2 Gördüm çemende gül diker ol şûh-ı gonca-fem
Min-ba'd bâgbân sana hep gül diken bana (Nevres-i Kadîm-G.3/2)
- 3 Elvirse baht bir gice ağyâr kalmasa
Kalsak şu rûzigârda ben sana sen bana (Nevres-i Kadîm-G.3/3)
- 4 Bir câm çek de pîr-i meyin gör kerâmetin
Bir kerre Sûmenâta gel ey ta'n iden bana (Nevres-i Kadîm-G.3/4)
- 5 Zünnârı zülf-i şâhid-i tevhîdden urup
Virdi harîm-i Ka'bede bir Berhemen bana (Nevres-i Kadîm-G.3/5)
- 6 Kendi eliyle dîberini virdi düşmene
Davâ-yı himmet eylesün küh-ken bana (Nevres-i Kadîm-G.3/6)
- 7 Pervâne-i birûn-ı şebistânınam bu şeb
Kırpâs-ı mâhtâb olacaktır kefen bana (Nevres-i Kadîm-G.3/7)
- 8 Hâl-i siyâh-ı dilbere Nevres gönül virüp
Gördün mi n'eyledim yine gafletle ben bana (Nevres-i Kadîm-G.3/8)

2 (G.4/)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Gün gösterir mi baht-ı siyâhım 'aceb bana
Subh-ı kıyâmet oldu dahı nîm-şeb bana (Nevres-i Kadîm-G.4/1)
- 2 Mecnû'a-i cemâl-i dil-âvîz-i yârdan
Düşnâm-ı telhdir süban-i müntehab bana (Nevres-i Kadîm-G.4/2)

- 3 Ba‘za neseb kabîh vü baza haseb fazîh
Eyvâh n’eyledi bu neseble haseb bana (**Nevres-i Kadîm-G.4/3**)
- 4 Terk-i taleb medâr-ı vüsûl idi bilmedim
Seng-i reh oldı kûşîş-i pâ-y-ı taleb bana (**Nevres-i Kadîm-G.4/4**)
- 5 Hemşîre-i muhaddere-i kevser oldıgın
Nevres bu gice söyledi bintü’l-‘ineb bana (**Nevres-i Kadîm-G.4/5**)

Sultân III Murâd (Murâdî)⁶⁵⁹

1 (G.34/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey cemâlün lem‘ası mihründen enverdür bana
Mihr-i hubbun dem-be-dem mihründen ezherdür bana(**Sultân III Murâd (Murâdî)-G.34/1**)
- 2 Tâb-ı nûrun ‘aynuma oldı cilâ-yı nûr-ı tâb
Lîk çeşmim nûr-ı nûrından münevverdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-G.34/2**)
- 3 Kibriyâ-yı ‘aznetün kaldur gıtasın lâ-cerem
İmtiyâz olmak şu‘urundan mübeşşerdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-G.34/3**)
- 4 Muntazır nâzırdan oldı cümleye manzûr-ı ‘ayn
Ol cemâl-i lâ-nazîründen müyesserdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-G.34/4**)

⁶⁵⁹ Kırkkılıç, *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı, Edebi KişiliğiEserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1985.

5 Ey Murâdî hakkı hakikatde bulmak nicedür
Bu zenâyirdür zamiründen mükerrerdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.34/5)**

2 (**G.38/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Ey habîb-i cân u dil cânân olan kimdür bana
Taht-ı dilde vir haber sultân olan kimdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.38/1)**

2 Zevrak-ı dil âşinâ olalı bahr-ı vahdete
Bâdbân olup girü ‘ummân olan kimdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.38/2)**

3 Hasta-i ‘ısk olduğumca ben devâya tâlibüm
Ey tabîbüm söyle kin dermân olan kimdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.38/3)**

4 Râh-ı ‘ışkî ser-te-ser seyrân idüb gezdüm kamu
Bu yolunda râh-ı bî-pâyân olan kimdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.38/4)**

5 Ben günehkâr olduğumca ey şefî‘üm vir haber
Çûn Murâdan bâ‘is-i gufrân olan kimdür bana (**Sultân III Murâd (Murâdî)-
G.38/5)**

Sümbülzâde Vehbî⁶⁶⁰

1 (**G.9/**)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

⁶⁶⁰ Yenikale, Ahmet (hızl.), *Sümbül-Zâde Vehbî Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html>

[ET: 22.11.2022]

- 1 Ol 'işvekârın etdiği hep nâzdır bana
Zâtında cevri çok ise de azdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/1**)
- 2 Çeşm-âşinâlik eylemiş ağıyâra gamzesi
Îmâ eden de sonra o gammâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/2**)
- 3 Müşkil degil mi saydı rakibâ o âfetin
Kebg-i derî ise sana şehbâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/3**)
- 4 Pür-nâle eyleyen dilimi zahm-ı sînedir
Bu nağmelerde ney dahi dem-sâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/4**)
- 5 Feryâd edince hâr-ı cefa-yı zamânen
Bî-çâre 'andelîb hem-âvâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/5**)
- 6 Ben ol Hümâ-yı himmetim evc-i felekde kim
Bâl-i sikeste şehper-i pervâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/6**)
- 7 Bezm-i sühande meşreb-i Hâfızla Vehbiyâ
Bu neş'eyi veren mey-i Şîrâzdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.9/7**)

2 (G.11/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Pek egri bakdı âh o kaşı kemân bana
Tîr-i nigâhı vermedi hergiz emân bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.11/1**)
- 2 Kıldı rakîbi maksim-i hüsnünde hissemend
Sehm-i cefa mıdır düşen ancak hemân bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.11/2**)
- 3 Şimdi niçün mu'âmele bîgâne tarzdır
Çok âşinâlık eyler idin bir zamân bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.11/3**)

- 4 Üftâdeyim belî kad-i mevzûn-ı dilbere
Şâ'ir isem de bunda düşer mi yalan bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.11/4**)
- 5 Vehbî 'aceb mi eyler isem tâze ihtiyâr
Pîr oldum işte şimdi gerekdir civân bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.11/5**)

3 (G.14/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sanma zevk-i vuslatın cânâ temennâdır bana
Zümre-i 'uşşâkda olmak tesellâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/1**)
- 2 Gavta-hâr-ı lücce-i gam olsa da 'aşkınla dil
Fikr-i dendânın safâ-yı dürr-i yektâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/2**)
- 3 Ben humâr-âlûde-i 'aşkım ne keyfiyyet ki bu
Dürdî-i derd ü mahabbet keyf-i sahbâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/3**)
- 4 Sâye-i serve seni tenhâ çekip 'ayş eylemek
Nev-nihâlim bâğda zevk-i dü-bâlâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/4**)
- 5 Kim dimâğ eyler gülün rengînî-i ruhsârına
Rûy-ı alin verd-i ahmerden de bûyâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/5**)
- 6 Dem-be-dem bir lu'b ile hâtır-şikestiye sebab
Şîşe-bâzî-i cefâ-yı çarh-ı mînâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/6**)
- 7 Dîde rûşen Vehbiyâ kim hâk-i pâ-yı âsafî
Hamdü li'llâh 'ayn-ı kuhl-i rûşenâbâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/7**)

- 8 Mürğ-i tab'ı evcgâh-ı nazm-perver etdiren
İltifat-ı Hazret-i Tayyâr Pâşadır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.14/8**)
- 9 Ol Hümâ-himmet vezîr-i Kâf-temkînin bu dem
Zıll-i lutfu sâye-i şehbâl-i 'Ankâdır bana (**Sümbülzâde Vehbî-G.149**)

26 Şehdî⁶⁶¹

1 (G.1/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 'Âlem didikleri bu cihândâr-ı gam bana
Gülşen-serây-ı 'âlem olur hâr-ı gam bana (**Şehdî-G.14/1**)
- 2 Olmaz hayâl-i hamla hiç meyve-i hayâl
Virmekdedir nihâl-i emel bâr-ı gam bana (**Şehdî-G.14/2**)
- 3 Bu şeşder-i serây-ı sipenc-i felekde âh
Virmez güşâd bir kapudân zâr-ı gam bana (**Şehdî-G.14/3**)
- 4 Bilmem ne sihr ider ki o câdu-nigeh yine
Her târ-ı zülfün itmede bir mâr-ı gam bana (**Şehdî-G.14/4**)
- 5 Câm-ı neşât-ı sâkî-i gül-çehre Şehdiyâ
Bezm-i cihânda sunmada ser-şâr-ı gam bana (**Şehdî-G.14/5**)

Şeyh Gâlib⁶⁶²

1 (G.1/)

⁶⁶¹ Bayındır, Şeyda, *Şehdî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

⁶⁶² Okçu, Naci (hzl.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> [ET: 22.11.2022]

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. ‘Aşk âteş-i tecelî-i Mansûrdur bana
Her çûb-ı dâr bir şecere-i Tûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/1**)
2. Ol serv-i gül-furûş-i tecelli-i cilveden
Her nahl-i âh bir şecere-i Tûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/2**)
3. Semt-i belâda bellemişim dâr-ı vahdeti
Seng-i nişân minâre-i Mansûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/3**)
4. Teblerze zâd gevher-i galtân-ı gurbetim
Mihr-i sadef sabâh-ı Nişâbûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/4**)
5. Rehdân-ı gayb-ım öyle ki ankâ-yı ahşetin
‘Arz-ı refâkat etdiği meşhûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/5**)
6. Gûyâ hayâl-i hatt-ı lebinle müjemde hûn
Bâğ-ı vefâda tûtî-i zebûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/6**)
7. Çekmem humâr-ı çîn-i cebîn sergü zest-i Cem
Nakş-ı gül piyâle-i fâğfûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/7**)
8. Bakmaz safâ-yı sâgar-ı zerrîne mest-i ‘aşk
Kimyâ-yı ayn o nergis-i mahmûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/8**)
9. Sad mîh-i tîr-i hecr ile bu sîne-i harâb
Meşk-i figâna tahta-i santûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/9**)
10. Bağlandı târ-ı kâkülüne nağme-i cünûn
Zincîrler terâne-i tanbûrdur bana (**Şeyh Gâlib-G.1/10**)
11. Kanlar akar ‘aceb ki bu çeşm-i sefid den

Hûnâbe hîz bu çeşm-i kâfûrdur bana (Şeyh Gâlib-G.1/11)

12. Mânend-i jâle sâlik-i meczûb-i ‘aşkıyım
Gâlib demem ki şems-i Hudâ dûrdur bana (Şeyh Gâlib-G.1/12)
13. Bahş etdi hâk-rûbî-i iksîr dergehin
Ol hazretin inâyeti mevfûrdur bana (Şeyh Gâlib-G.1/13)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. ‘Aşk u sohbet matla-ı dîvân-ı sıhhatdır bana
Makta-ı nazm-ı hayâtım kat-ı ülfetdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/1)
2. Sâgar-ı gülğün şerâr-ı âh-ı hasretidir bana
Çeşm-i pür-hûn gonçe-i gülzâr vuslatdır bana (Şeyh Gâlib-G.2/2)
3. Bî-tevakkuf âzım-ı dârul-bekâ-yı katlinim
Tîğ-i zehr-âlûd ebrû-yı işâretidir bana (Şeyh Gâlib-G.2/3)
4. Mihre isbât-ı şerîk eyler sükûn-ı bahr-i sâf
İztırâb âyîne-i dîdâr-ı vahdetdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/4)
5. Dûr eder şem‘-i seherden şebçerâğ-ı şu‘lesi
Cevher-i cân seng-i râh-ı bezm-i rû’yetdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/5)
6. Sikke-i nakd-i revânım oldu çün gelmez girân
Baht-ı vârunum benim ser-tâc-ı rif‘atdır bana (Şeyh Gâlib-G.2/6)
7. Men ki sermestim şarâb-ı girye-i hûnînden
Dîde-i esfîdi gör kim subh-ı ‘işretdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/7)
8. Cân helâk ülfet zebân hâmûş dil hoşnûd-ı gâm

Merg ü sıhhat gûyiyâ şükr ü şikâyetdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/8)

9. Gâlibim men kuvvet-i nutkım ile ey İsî-hamûş
Mani vü elfâz mülkümde raiyyetdir bana (Şeyh Gâlib-G.2/9)

3 (G.4/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Cem ser-encâmını nakl etdi leb-i câm-bana
Zehr-i mâr oldu mey-i gerdiş-i eyyâm bana (Şeyh Gâlib-G.4/1)
2. Mâtem-i firkat-ı dildâre oldum kurbân
Bül-aceb geldi muharremde bu bayram bana (Şeyh Gâlib-G.4/2)
3. Verdigi nuklu cigar-pâre iken sâkînin
Kanımı pek kurudur etdiği ibrâm bana (Şeyh Gâlib-G.4/3)
4. Ham-ı zülfü ki çerâğ-ı sühana ola fetîl
Çeşm-i ejderden olur revgan-ı bâdâm bana (Şeyh Gâlib-G.4/4)
5. Rûzumu tîre ederse hat-ı sebzi o mehin
Bir felek mâh-ı münevver verir ahşam bana (Şeyh Gâlib-G.4/5)
6. Ruzumu tîre ederse şebimi rûşen eder
Dûd-ı âhım gibidir hatt-ı siyeh-fâm bana (Şeyh Gâlib-G.4/6)
7. Şekvesi baht-ı siyehden imiş ol nâcârın
Söyledi derdini dün Gâlib-i nâ-kâm bana (Şeyh Gâlib-G.4/7)

4 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Şûh-ı bed hûy-i kazâ zann etme nâz eyler bana
Bîm-i cândan çeşm-i cellâd-ı niyâz eyler bana (Şeyh Gâlib-G.5/1)
2. Öyle bir ankâ-yı manâyım ki sayda tab’ımı
Şâh-ı endişem hüma-yı şâhbâz eyler bana (Şeyh Gâlib-G.5/2)
3. Kalbim ol âyine-i vahy-irtisâm-ı ‘aşk kim
Tûti-i Cibrîli dest-âmûz-ı râz eyler bana (Şeyh Gâlib-G.5/3)
4. Çeşm-i âteş pâre ammâ çeşme-i âb-ı hayât
La‘l-i cân-bahş-ı bûtân sûz ü güdâz eyler bana (Şeyh Gâlib-G.5/4)
5. Gâlibim ol kahramân-tab‘ım ki ben rûh-ı Fehîm
Havf edip bin dürlü vaz’-ı dil-nüvâz eyler bana (Şeyh Gâlib-G.5/5)

5 (G.7/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1. Nigeh-i çeşm-i çü şehbâz nümûn oldu bana
Tâir-i rûh-ı kuds sayd-ı zebûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/1)
2. Eşk-i çeşmimle kızıl kana boyandı dünyâ
Meh ü mihri felegin çeşme-i hûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/2)
3. Dest-i efsûs olalı bâl ü per-i pervâzım
Lâ-mekân mevki-i ârâm u sükûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/3)
4. Zülf-i Leylîde ki zencîr belâsı Kaysın
Özge ser-rişte-i davâ-yı cünûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/4)

5. Çeşm-i câdûsuna dîvâne olam ol şûhûn
Dest-i endîşede âhû-yı füsûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/5)
6. Zevk-i derdinde diriğ eyledi şimdi dilden
Hasret-i dâğ ‘aceb dâğ-ı derûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/6)
7. Gireli halvet-i manâ-ya lafızdan Gâlib
Bu zuhûrât kamu ‘ayn-ı bütûn oldu bana (Şeyh Gâlib-G.7/7)

6 (G.9/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

1. Mâye-i renc ü hasâretle gınâ geldi bana
Şimdi kâlâ-yı ‘inâyetden abâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/1)
2. Şevk-i tecrîd ile pûşîde ten-i zâ‘f olalı
Nefes-i Îs-i cân-bahş kabâ geldi geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/2)
3. Gülşen-efrûz olıcak şu‘le-i âh-ı bülbül
Reng-i gül revgan-ı kandîl-i fenâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/3)
4. Hüsünün nakş-ı ber-âb olduğun anla cânâ
Levh-i rûyumda deme hatt-ı bekâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/4)
5. Beste-i hâb-ı şeb-i hayret iken sâgar-ı mey
Meş‘al-i kâfile-i râh-ı Hudâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/5)
6. Gonçe-i kâm dili oldu güşâde dem-sâz
Merhâba bâdiye-i peyk-i sabâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/6)
7. Gam-ı dûşîne ise tuhfe-i subh-ı ümmîd
Bâde-i köhne vü yaran-ı safâ geldi bana (Şeyh Gâlib-G.9/7)

8. Ney veş esrâr-ı mahabbetden urursam n'ola dem
Nağme-i hüsnü edâ bâd-ı hevâ geldi bana (**Şeyh Gâlib-G.9/8**)
9. Zevk-i vahdet ile Gâlib gidicek kendiden
Aks-i âyîne gibi rû-bekâfa geldi bana (**Şeyh Gâlib-G.9/9**)

Şeyh Mustafa Zekâyî⁶⁶³

1 (G.2/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Pür humârum neş'e-i meyden kelâl irdü bana
Tali'im gec vasl-ı dil-berden melâl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/1**)
- 2 Çesm-i mestün 'aklumu aldı nigâhun sabrumu
Bir dil-i dîvâneyüm bilmem ne bâl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/2**)
- 3 Cân-ı dil nîm gıpta-gah-ı ehl-i sevk iken şaha
Firkatün bozdu nizâmum ihtilâl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/3**)
- 4 İrmedi keyf sihr-i kemter-i medâr-ı 'ayş ile
Fi'1-i nâ-saz-ı felekden infî'âl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/4**)
- 5 Âşiyânım evc-i istiğnâda olsa gam degil
Şeh-per-i şeh-bâz-ı 'aşkdan perr ü bâl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/5**)
- 6 Ehl-i dünyâya metâ'-ı dehri taksîm itdiler
Kısmet imiş bir abâ bir köhne sâl irdi bana (**Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/6**)

⁶⁶³ Alkan, Serhan, *Şeyh Mustafa Zekâyî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1993.

- 7 Câmını nûş eyledüm bezm-i harâbatun ezel
La‘1-i dil-berden Zekâyî şan zülâl irdi bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.2/7)

2 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bir nigâh-ı cansitânun özge devletdür bana
Öldürürse dîde-i mestün ‘inâyedür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/1)
- 2 Pertev-i hüsnün senün mâh-ı sa‘âdetdür bana
Nûr-ı vechün afitâb-ı evc-i rif‘atdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/2)
- 3 Sensüz asla meclis-i ‘âlemde rahat idemem
Gülsitân-cennet olsa dar-ı gurbetdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/3)
- 4 Sevdigüm bir mâh-ı ta‘at mihribân amma ne sûd
Necm-i bahtum tâli‘ -i burc-ı nuhûsetdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/4)
- 5 Gizlidür vîrân-sarây-ı dilde izhâr eylemem
Hırz-ı cânumdur benüm ‘aşkun emânetdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/5)
- 6 Cevr-i bî-pâyan-ı â‘dâya tahammül kalmadı
Gûşe’-i ‘uzlet mekân-ı istirâhatdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/6)
- 7 Ka‘be-i rûyun nazar-gâh-ı Zekâyî-ı hazîn
Ebrûvânun sûret-i mihrâb-ı kudretdür bana (Şeyh Mustafa Zekâyî-G.3/7)

29 Şeyhülislâm Yahyâ Tevfîk Efendi⁶⁶⁴

1 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

⁶⁶⁴ Özerol, Nazmi, *Şeyhülislâm Yahyâ Tevfîk Efendi ve Türkçe Şiirleri İnceleme - Karşılaştırmalı Metin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 2011.

- 1 Sensiz esbâb-ı gınâ-yı dil sitemgerdür bana
Sâye-i perr-i hü mâ çün erre ber-serdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/1)
- 2 Sanma cismümde ser-â-pâ penbe-i hûnin-i dâg
Şâh-ı gam elbâsı gül-penbe ser-â-serdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/2)
- 3 Dil nice şîrîn-mezâk olmaz o şûh-ı elkenün
Her sözi hem lezzet-i kand-i mükerrerdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/3)
- 4 Şeh-levendüm dil nice pür-zahm-i âzâr olmaya
Her ham-ı müjgân-ı gamzen dâl-ı hançerdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/4)
- 5 Tîre-rûz olmaz zevâl-i mihr-i ruhsârunla dil
Hatt-ı sebzünle tena‘um ‘ayş-ı ahzardur bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/5)
- 6 Şerhe âgâz idicek zahm-ı derûnum yâre ben
Sîne safha üstühânum târ-ı mistardur bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi-
G.4/6)
- 7 Sîne-i pür-dâğın açup eylesen dîvâna ‘arz
Dimez ol şeh şehir-i dilden ‘arz-ı mahzardur bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/7)
- 8 Tesliyet dâmen-zen-i kânûn-ı dildür el-hazer
Dest-hûş-ı rahm çün bâl-ı semenderdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik
Efendi-G.4/8)
- 9 Mahz-ı hülyâsıyla kâm-ı arzûmuz kem iken

Şemm-i bûy-ı verd-i matlab nâ-müyesserdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi-G.4/9)

10 Devr ü nezdîk-i cihân-ı ma'nîyi der-pîş ider
Safha-i Tevfikâ çü mir'ât-ı Sikenderdür bana (Şeyhülislâm Yahyâ Tevfik Efendi-G.4/10)

Şihâbî⁶⁶⁵

1 (G.8/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Cevri şu denlû eyledi devr-i felek bana
Yiri degül mi ağlasa gökde melek bana (Şihâbî-G.8/1)
- 2 Cânum harîk-ı âhum ü cismüm garîk-ı eşk
Yanar semender odda suda semek bana (Şihâbî-G.8/2)
- 3 Seyr ü teferrüc eylemege şehri iy rakîb
Çüft ol yüri o mâh-ıla görünme tek bana (Şihâbî-G.8/3)
- 4 Sîm-i sirişk ü çehre-i zerdüm idüp sebeb
Niçe tokuna zarb-ıla seng-i mehek bana (Şihâbî-G.8/4)
- 5 Hûn-ı visâle toymada ağyârı görsene
Yimek Şihâbî hâside kaldı emek bana (Şihâbî-G.8/5)

2 (G.9/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

⁶⁶⁵ Yıldız, Harun, *Şihâbî Dîvânı ve Grameri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 1999.

- 1 Dûd-ı âhum kim şerâr-efşân olur her şeb bana
Tana kalıp subha dek yer yer bakar kevkeb bana (Şihâbî-G.9/1)
- 2 Zerrelere gibi vücûdum içre düşdi lerzeler
Tâb-ı mehründen harâret verdi iy mehtâb bana (Şihâbî-G.9/2)
- 3 Seyr iderdüm ‘âlem-i ‘ulvîde ben ervâh-ıla
N’eyleyeyin hâyil olur bu hâkden kalıp bana (Şihâbî-G.9/3)
- 4 Hâke saldı sergirân idüp mey-i gaflet meni
Cûra-i ‘irfândan bir neş’e vir yâ Rab bana (Şihâbî-G.9/4)
- 5 Gel Şihâbîye müdâm içür şarâb-ı vahdeti
Dimesünler nerm-i kesret ehli bî-meşreb bana (Şihâbî-G.9/5)

3 (G.23/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her zamân iy meh gelür mihrünle bir hâlet bana
Bu mahabbet mihnet olmuşdur behey âfet bana (Şihâbî-G.23/1)
- 2 Âhumun tûbî gibi irişdi başı göklere
İdeli cânâ bülend-i kâmetün himmet bana (Şihâbî-G.23/2)
- 3 Şâh-ı mülk-i meskenet oldum külâh-ı fakr-ıla
Saltanat buldum yiter ‘âlemde bu devlet bana (Şihâbî-G.23/3)
- 4 Ma‘ni-i ‘ışk ruh-ı zerdümden okur her gören
Çok şeref virmiş-dur[ur] bu sikke bu sûret bana (Şihâbî-G.23/4)
- 5 Âh-ı âteş-bârum ey meh necm-i sakıbdur yeter
Mahlas-ı şi‘rüm Şihâbî olduğu şöhret bana (Şihâbî-G.23/5)

4 (G.26/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sâkiyâ hâlüm harâb oldu devâ kıl sen bana
Derdüme dürd-i mey em olur meded humdan bana (Şihâbî-G.26/1)
- 2 Gerçi İbrâhîme gül-zâr oldu âteş 'ışk-ıla
Ey Halîlüm nâr olur sen olmasan gülşen bana (Şihâbî-G.26/2)
- 3 Çâk çâk itsem tecerrüd kaskına ten câmesin
Hazret-i 'Îsî yanında göz diker sûzen bana (Şihâbî-G.26/3)
- 4 Nâlemün ahengine reşk itdügiçün râstî
Nây barmak toğridur egri bakar neyzen bana (Şihâbî-G.26/4)
- 5 Meyli yok sensiz Şihâbînün cihân ü câna hîç
Cân-ı 'âlem dünyeden maksûd sensin sen bana (Şihâbî-G.26/5)

5 (G.27/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hem-dem olmuşdur dirîgâ âh u derd ü gam bana
Gussadan gayrı harîm-i dilde yok mahrem bana (Şihâbî-G.27/1)
- 2 Rûzigârum gibi ahvâlüm perîşândur meded
Hîç müyesser olmadı cem'iyet-i hurrem bana (Şihâbî-G.27/2)
- 3 Mihnet ü endûha gönlüm şöyle mutâd oldu kim
Bezm-i 'âlemde elem olmuş-durur 'âlem bana (Şihâbî-G.27/3)
- 4 Tîğ-i gamdan pârelenmiş bağrımın hûn-âbını
Hâ akıdup kanlar ağlar gözlerüm her dem bana (Şihâbî-G.27/4)
- 5 Gel Şihâbî cûra-i tiryâk-i gamdan behre al

Sunmadın bu sâki-i devrân câm-ı Cem bana (**Şihâbî-G.27/5**)

Vakanüvis Râşid Efendi⁶⁶⁶

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dîde-i şeb-zindedârî kalb-i bînâdur bana
Târî-i şeb sürme-i çeşm-i temâşâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/1**)
2. Anladum tertîbini bezm-i mükâfâtun tamam
Derd-i fûrkat müjde-i vag1-ı dil-ârâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/2**)
3. Feyz-i nevmîdi beni kılsa ‘aceb mi bî-niyaz
Ye’s sedd-i câde-i semt-i temennâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/3**)
4. Şûhî-i tab‘um ider her demde tekrâr-ı neşât
Hûşyârî-i safâ keyf-i dü-bâlâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/4**)
5. Cüst-cûy-ı fıkre hâcet kor mı hengâm-ı sühân
Genc-i tab‘umda nice ma‘na müheyyâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/5**)
6. Râşid îcâb-ı hurûş-ı lücce-i takrîr iden
Cûş-ı feyz-â-feyz-i tab‘-ı bî-mühâbâdur bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.3/6**)

2 (G.4/)

⁶⁶⁶ Biltekin, Halit, *Vaka‘a-nüvis Râşid Efendi ve Dîvânı’nın Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 1993.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Olamaz bend-i girân zülf-i girih-gîr bana
Tavk-ı kumrî gibidür halka-i zencîr bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.4/1**)
2. Bî-dimâğem o kadar kim ider îrâs-ı zükâm
Bûy-ı nâ-reng-pezîr-i gül-i tasvîr bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.4/2**)
3. Eyledüm tecrîbe eczâ-yı gînâ-yı dehri
Olamaz hîç kanâ‘at kadar iksîr bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.4/3**)
4. Nâtık-ı menkabet-i hâlüm olup ‘acz ü sükûn
Oldı hamûş-zebânî leb-i takrîr bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.4/4**)
5. Oldum âsûde-i meydân-ı tevekkül Râşid
Râziyem her ne ise kismet-i takdîr bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.4/5**)

3 (G.5/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Oldı ser-mâye-i gam tab‘-ı hüner-sâz bana
Dâğlar yakdı çü ney şu‘le-i âvâz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.5/1**)
2. Bir şînâsâ-yı zebân-ı sühan-i ‘acz mi yok
Leb-i hamyâze mi olsun dehen-i râz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.5/2**)
3. Nâle-senc-i gama düşmez heves-i pest ü bülend
‘Aybdur zemzeme-i zîr ü bem-i sâz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.5/3**)
4. Gülşen-i kûyuna hasret-keşem ol mertebe kim
Görinür dâmen-i câme per-i pervâz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.5/4**)

5. Râyiz-i edhem-i rehvar-ı hayâlem Râşid
Deşt-i endişedür âşûbgeh-i tâz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.5/5**)

4 (G.6/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kasd-ı câna her müjem bir târdür sensüz bana
Gerdiş-i nûr-ı nazar zih-gîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/1**)
2. Teşne-i tîg-ı helâkem eylesem geşt-i çemen
Mevce-i cû cevher-i semşîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/2**)
3. Subha dek şeb-zindedâr-ı pîç ü tab'-ı hayretem
Hâb-ı gaflet câde-i ta'bîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/3**)
4. Fikr-i rûyun eyledi pâ-beste-i gülşen beni
Cedvel-i âb-ı çemen zencîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/4**)
5. 'Andelîbânı figânum eyledi hâmûş-ı 'acz
Bülbül-i gûyâ gül-i tasvîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/5**)
6. Raşîdâsâ vahşet itdüm sohbet-i ahbâbdan
Ülfet-i ihvân rem-i nahcîrdür sensüz bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.6/6**)

5 (G.7/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Düşmez ümîdvârî-i seyr-i çemen bana
Gül-gonçe-i şügufte yiter dâğ-ı ten bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.7/1**)

2. Elbette anı dest-i cünûn çâk-saz ider
Ol mazsa n'ola havsala çün pîrehen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.7/2**)
3. Gül-gonçe reşk-i âteş olup sûz u tâbda
Sensüz netîce gülhan olur gül-çemen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.7/3**)
4. Oldum helâk hasret-i zülfiyle bir mehûn
Nâf-ı gazâlden n'ola olsa kefen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.7/4**)
5. Râşid cihânda pey-rev-i işrâkiyân benem
Düşmez netîce best ü güşâd-ı dehen bama (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.7/5**)

6 (G.8/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Kâr itdi âh nişter-i derd-i sühan bana
Bir zahm-ı nâ-pezîr-i devâdur dehen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/1**)
2. Oldum helâk-i hasret-i zülfi bir âfetün
Berg-ı semenden olsa 'aceb mi kefen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/2**)
3. Güm-kerde-râh-ı kâhire-i 'aşk ü fûrkatem
Beytü'l-hazen olursa 'aceb mi vatan bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/3**)
4. Der-kâr iken keş-â-keş-i dest-i cünûn-ı 'aşk
Ol maz dürüst havsala-i pîrehen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/4**)
5. Nerm eyledüm o seng-dil-i cev-r-pîşeyi
Şâyân degül midür lakab-ı Küh-ken bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/5**)
6. Râşid esîr-i şîve-i işrâkiyân iken
Düşmez bu denlü best ü güşâd-ı dehen bana (**Vakanüvis Râşid Efendi -G.8/6**)

Valî-i Amedî⁶⁶⁷

1 (G.8/)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Aks olmasaydı gerdiş-i çarh-ı dagal bana
Dâ'im olurdu mihr ile meh der-bagal bana (Valî-i Amedî-G.8/1)
- 2 Âzâde-gerd rahat idem âh n'eyleyem
Çeşm-i siyâhı eyledi mekr ü hıyel bana (Valî-i Amedî-G.8/2)
- 3 Ben rind-i bâde-nûş-ı câm-ı muhabbetem
Dehrin virir şarâb-ı safâ-yı kesel bana (Valî-i Amedî-G.8/3)
- 4 Mahrûm-ı bezm-i vuslat idüp 'aşk-ı kî necû
Hem sohbet eyledi gamı rûz-i ezel bana (Valî-i Amedî-G.8/4)
- 5 Vâli bu tab' ile nice âşufte olmayam
Ahbâbı düşmen eyledi şi'r u gazel bana (Valî-i Amedî-G.8/5)

Yüsrî⁶⁶⁸

1 (G.4/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Gülşen-i sînemde her bir dâğ bir güldür bana

⁶⁶⁷ Okur, Mustafa, *Dîvân-ı Vâli-i Amedî (Hayatı – Eserleri – Edebî Kişiliği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2006.

⁶⁶⁸ Yıldız Acar, Aslıhan, *Yüsrî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya 2001.

Nâle-i âh-ı seher feryâd-ı bûlbûldür bana (**Yüsrî-G.4/1**)

- 2 Öyle nâz eyler serâb-ı şevk-ı yâr ögmekde kim
Bu yübûsetle fezâ-yı yem dahi cöldür bana (**Yüsrî-G.4/2**)
- 3 Teşne-leb kalmam gam-ı la'lünle manend-i Mesîh
Bir kalender-meşrebüm hurşîd keçküldür bana (**Yüsrî-G.4/3**)
- 4 Hançer-i ser-tîzi çekdün sîne-i mecrûhdan
Kim didi zâlim sana zahm-ı dili güldür bana (**Yüsrî-G.4/4**)
5. Zülfikâr-ı Haydar-ı destümde Yüsrî hâmedür
Tab'-ı çalakim bu cünbişlerle Düldüldür bana (**Yüsrî-G.4/5**)

19. YÜZYILA AİT GAZELLER

Âkif⁶⁶⁹

1 (G.2/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Geldi her hâlin hayâl etdikçe bir hâlet bana
Verdi hicr-i câm-ı la'lin başka keyfiyyet bana (**Âkif -G.2/1**)
- 2 Turfa bir Mecnûn-ı feyfâ-yî garîb-i 'aşkınım
Çeşm-i âhû-yı hayâlidir hem-ünsiyyet bana (**Âkif -G.2/2**)
- 3 Eylemez tes'îr tîr-i ta'n-ı düşmen çeşmime
Muttasıl peykânın oldı zırh-ı hâsiyyet bana (**Âkif -G.2/3**)
- 4 Çeşm-i şehbâzın hayâl etdikçe evc-i nazmda

⁶⁶⁹ Admış, Aysel, *Akif Divanı (İnceleme Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sivas 2007.

Ürperüp her mûyum olmakda per-i fikret bana (Âkif -G.2/4)

5 Şeyhim el vermez bana bî'at içün varmak müdâm
Pîr-i mey kendi ayağıyla eder himmet bana (Âkif -G.2/5)

6 Eylesem kûy-ı dil-ârâ-yı sebük-bâr ârzû
Tende her mûyum olur bir 'ukde-i külfet bana (Âkif -G.2/6)

7 Bü'l-'acebdir dağdınca kâkülün 'Âkif o şûh
Kim gelür hâtır-perişânlıkda cem'iiyet bana (Âkif -G.2/7)

2 (G.5/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

1 İstemem olsa kabâ atlas-ı eflâk bana
Câme-i fahr-i ezeldir bir evc-i çâk bana (Âkif -G.5/1)

2 Bakamam ayna-i İskendere sâf olsa dahi
Yüz o mir'âta deger bu dil-i sad-çâk bana (Âkif -G.5/2)

3 Kârbân-ı sefer-i 'aşka gerekmez meş'al
Deheni dürr-i şerer şu'le-i idrâk bana (Âkif -G.5/3)

4 Ceres olmaz katar-ı bâr-ı firâk-ı hicre
Pîş-rev nâle vü derd 'ukde-i fitrâk bana (Âkif -G.5/4)

5 Ben o deryâ-yı dür-âlûde-i sâf-ı 'aşkım
Dökemez seyl-i sirişkim har u hâşâk bana (Âkif -G.5/5)

6 Aldı gönlüm iki göz arası derd-i gamzen
Gör neler etdi gözüm nûrı o çâlâk bana (Âkif -G.5/6)

- 7 Hem içer hem iirir kanı n’ide duht-ı resin
Âkif ‘azv etme diler sâkî-i seffâk bana (Âkif -G.5/7)

3 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâğ-ı dilde ruhların bir verd-i ahmerdir bana
Reng-i hâlin micmer-i gönlümde ‘anberdir bana (Âkif -G.6/1)
- 2 Söyleden tûtî dilim mir‘ât-ı rûyunda senin
Tatlı tatlı sözlerin kand-i mükerrerrdir bana (Âkif -G.6/2)
- 3 Sensiz ‘âlemde şarâb içmek harâm olmak değil
Nûş-ı zehr-i mârdan ey şûh bed-terdir bana (Âkif -G.6/3)
- 4 Ben cihânı görmezem sen olmayınca sevdiğim
Kûşe-i külhân ile gülşen berâberdir bana (Âkif -G.6/4)
- 5 Derd-i fırkat var iken bu dilde gülzâr olsa da
Lâlenin her biri bir ser-tîr-i hançerdir bana (Âkif -G.6/5)
- 6 Bir gubâr-ı hâtır ile geçdi pür-çîn-i gazab
‘Âkif ol nev-hat güzel varsa mu‘anberdir bana (Âkif -G.6/6)
- 7 Ey veliyyü’n-ni‘metim Allâh teb‘îd etmesün
Kim gubâr-ı dergehin kibrît-i ahmerdir bana (Âkif -G.6/7)

Dâniş Mehmed Bey⁶⁷⁰

1 (G.1/)

⁶⁷⁰ Özavar, Süreyyâ, *Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1993.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Sîne-çâki perde-i esrârı bâz eyler bana
Subh-ı rûsvâyî dem-â-dem keşf-i râz eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/1**)
2. Sâgar-ı leb-rîze âfetdir dü dest-i ra'şe-dâr
Hırs-ı pîri neşe-i matlûbı az eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/2**)
3. Hâmuşî hem-vâr vâdîdürür cây-ı vuslata
Ol rehi tahrîk-i leb şîb ü firâz eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/3**)
4. Eşk-i haclet çeşm-i pür-hûnum idince ser-be-mihr
Şebnem-i bağ-ı edeb 'arz-ı niyâz eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/4**)
5. Hayretimdir her nefes rûş-veş timsâl-i emel
Bilmezem âyine-i imkân ne nâz eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/5**)
6. Câm-ı istiğnâ ki Dâniş gâh mest eyler beni
Kec-külâhân-ı mahabbet keşf-i râz eyler bana (**Dâniş Mehmed Bey-G.1/6**)

Diyarbakırlı Ali Emirî⁶⁷¹

1 (G.42/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Aşk ile her zerre oldı sâha-i sînâ bana
Manzar-i hakdır bütün âyîne-i eşyâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/1**)
- 2 Ol cihân feyz-i 'aşkım ben ki gamdan sâlmim
Her ufukdan olsa bin berk-i bilâ peydâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/2**)

⁶⁷¹ Serin, Sefer, *Diyarbakırlı Ali Emirî Divanı, İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2007.

- 3 Ni‘met lutf-ı ilâhının gönül şeb‘ânıdır
Gam yemem ta‘n eylese dünyâ u mâ-fi-hâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/3**)
- 4 Ben tevekkül ehliyem ‘azmimden itmem inhirâf
Zaf-ı kalb olmaz cihânda âşinâ aslâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/4**)
- 5 Arzû-yı rüy-ı rahatla nigâh itdikçe ben
Süret-i gam gösterir âyîne-i dünyâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/5**)
- 6 ‘Arş-ı istingâya itdikçe su‘âl-i meşrebim
Bir tenezzülgâh olur bu ‘âlem-i bâlâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/6**)
- 7 Kâse-i zehre beraberdir Emîrî yârsız
Olsa ger yâkûtdan peymâne-i sahbâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.42/7**)

2 (G.43/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 (.....)eyledikce o cânân cefa bana
Her bir cefâsı zâhir ider bir vefâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.43/1**)
- 2 Kalmazdı âşinâsı ile beynimizde kark
Cevr itmeyüb de olsa eger âşinâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.43/2**)
- 3 Bin cevır içinde bir kerem vasla kâni‘im
Hâsıl olur cihânda bu yolda safa bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.43/3**)
- 4 Geldi o mehlîkâ yanıma ateşreş bu gün
Sandım cihânı eyledi ihsân Hudâ bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.43/4**)
- 5 Tâın anlar meger ‘âşık hâzıl ayyârdır
Her kim iderse senden eger iştikâ bara (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.43/5**)

- 6 Dürr-i yetîm-i ‘âlem-i ‘aşkım Emîrî ben
Bâzâr-ı mâsivâdan bulunmaz baha bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.43/6)**

3 (G.44/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Virdi hasret ey gönül ârâyış-ı hilkat bana
Oldı her bir zerre bir âyîne-yi vahdet bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/1)**
- 2 Çeşm-i ‘ibret itdi milyonlarla seyr-i ihtirân
Virdi eflâkı temâşâ dehşet ü hayret bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/2)**
- 3 Lâ-mekânda isterem cevânı ama neyleyim
Zâbit-i mülk-i hakiki virmiyor ruhsat bara **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/3)**
- 4 Seyr iderdin ol zamân fûada ‘irfânımı
Desgîr olsa eger bir sâhib-i himmet bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/4)**
- 5 Gayet ikbâle bakdım vâsıl o bâr imiş
Vâcib oldı rızva-yı ikbâlden rus‘at bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/5)**
- 6 Gerci birçokdur cihân sahrâsının âfetleri
Baska bir âfet olur her demde ol âfet bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/6)**
- 7 Güft u gûsundan Emîrî fâriğ oldım ‘âlemin
Şimdi bir cây-ı emândır kûşe-i uzlet bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.44/7)**

4 (G.45/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gelmedi dünyâda pâyin öpmege nevbet bana
Âhretde bârî hâ’il olmasun kesret bana **(Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.45/1)**

- 2 Hâl u ebrû başka bir sevdâya saldı gönlümü
Hep unutturdu cihânı şimdi bir âfet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/2)**
- 3 Tâ ebed hâmûş olurum ‘âlem-i imkânda ben
Nâz u cevrin olmasa sermâye-yi sohbet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/3)**
- 4 Ol Mesihî leblerin bir lutf-ı ihyâ eyledi
Derd-i ‘aşkın virmemişken bir nefes sohbet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/4)**
- 5 ‘Âdetim bir başka ‘âdet fitratım bir başka hâl
Virdi tes‘îr-i muhabbet başka bir hâlet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/5)**
- 6 Sâ‘at-i teşrîfini tebşîr ider cânânımın
Cümle eşyâdan gelir kıymetli bir sâ‘at bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/6)**
- 7 Söylemek kâbil değil izmârı da mümkün değil
Hâsıl olmuşdur Emîrî öyle bir hayret bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.45/7)**

5 (G.46/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Virmesün çarh istemem kesretli bir servet bana
Tek heman göstermesün iflâs ile zillet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/1)**
- 2 Hep senin evrâk u ezkârındır ey rûh-ı revân
Cân bana îmân bara iz‘ân bana ülfet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/2)**
- 3 Ben idim ma‘mûre-i dünyâda bir ‘abd-ı fakîr
Böyle mümtâz eyledi sen itdigin rağbet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/3)**
- 4 Lütfen ey hâl-i mübârek sâhibi kıl bir nazar

Yârimin gönlünde yok mu lutfâ niyet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/4)**

- 5 İtdi hüsn-i mülkümden ictinâb ehl-i zamân
Ben dahî uydumsa su-i mülke la'net bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/5)**
- 6 İstikametle bu mülk ü dine hizmet isterim
Tâ'at -ı mihrâb-ı mülkde bu der niyyet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/6)**
- 7 Ey Emirî hayret-âvar hâl ile ibrâz ider
Encem ü eflâke her bakdıkça bir zînet bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.46/7)**

6 (G.47/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Pîşevâ-yı sermedî feyz-i tecellâdır bana
Âşinâ-yı sermedî ilhâm-ı mevlâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/1)**
- 2 Rû-numûnemdir benim esrâr-ı kalb-i Cebra'îl
Cevher-i dil-dûrbîn çeşm-i binâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/2)**
- 3 Kürsi-i eyvân-ı bâlâ hâne-i ilhâm-ı hak
'Âlem-i bâlâya bir cây-i temâşâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/3)**
- 4 Âteş-i 'aşk-ı cihân-sûzumdaki te'sîri gör
Gectigim deryâları seyr it ki sahrâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/4)**
- 5 Dîde-i deryâ hurûşin yapıdığı tûfâna bak
Gezdigim sahrâları gel gör ki deryâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/5)**
- 6 Olmuşum bî-câm u sahbâ böyle mest-i sergirân
Sanma kim dünyâda 'âded nûş-ı sahbâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/6)**
- 7 Nûr-ı lutfâ bir sanem müstağrak itmişdir beni
Şimdi bu dünyâ Emirî başka dünyâdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.47/7)**

7 (G.48/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Her sözün bir şehriyâr-ı rûh-ı sohbetdir bana
Her nigâhın başka bir şâhâne ni‘metdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/1)**
- 2 Tab‘ım olmuşdır sûrbend-i şu‘ûn-i mümkinât
Mâsivâ âyîne-i mirât vahdetdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/2)**
- 3 Görmüşüm âyîne-i imkânda çok sûret fakat
Sûret-i cânân-ı dil-cû başka sûretdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/3)**
- 4 Zahmet istersem ‘atâlet pek büyük zahmet virir
Râhat istersem çalışmak ‘aynı râhatdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/4)**
- 5 Terk-i zahmet lâyük olmaz dîn u devlet uğruna
Zahmeti terk eylemek ‘âlemdir zahmetdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/5)**
- 6 Devlet-i dünyâda râhat yok Emîrî anladım
Terk-i dünyâ eylemek dünyâda devletdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.48/6)**

8 (G.49/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1
Taht-ı gülzâr safâ üstünde bir hak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/1)**
- 2 Ma‘neviyatdan degil bâl-i nigâh lütf-i yâr
Âhını zer eylesin iksîr-i a‘zamdır bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/2)**

- 3 Yârsız dünyâ onda bulmadım rû-yi safa
Cenâb-ı cânâna ‘azm itmek musammâmıdır bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/3**)
- 4 Ye’si dünyâ olmakdır vicdân-hırâş itmesin beni
Şimdi mâtemhâneler mevâ-yı hürremdir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/4**)
- 5 Hat u vechin üzre bakdıkça o rahşân cebheye
Ben nice âh itmeyim mâh mahremdir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/5**)
- 6 Muhtelif binlerle sûret gösterir ammâ yine
Sûret-i âyîne-yi yek-reng ‘âlemdir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/6**)
- 7 Yâr elinden nûş-ı sahbâ itdiğim demdir bu dem
Bildigin demler degildir başka bir demdir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/7**)
- 8 İnce bir kıldan da nâzıkdir egerçi zülf-i yâr
Ey Emîrî sanki bir zincîr-i mahkûmdur bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.49/8**)

9 (G.50/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sa’yı terk itdim şu gaflet cümle bendendir bana
Sû-yi âsâr-ı ‘atâlet cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/1**)
- 2 Yok olmada bir hüner kim kâmyâb itsün beni
Çekdigim renc ü kudûret cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/2**)
- 3 Nev-civânlık nakd-ı kiymetdârını itdim telef
Kimseye bulmam kabâhat cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/3**)

- 4 Sa‘y u ikdâm ehlini eyler ‘azîz kâ‘inât
Terk-i gayret kesb-i zillet cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/4**)
- 5 Pendini (.....) u üstâdânın ihtibâ itmedim
Kimseden itmem şikâyet cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/5**)
- 6 Tâbi‘-i nefis ü hevâyım müstehak her ‘itâb
Terk-i hüsn-i kâbiliyet cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/6**)
- 7 Şimdi terk itdim Emîrî cümle gayz u şirreti
Anladım çünkü nihrist cümle bendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.50/7**)

10 (**G.51/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâ ilahî hayr işe teşvîk sendendir bana
Şer ise ferdâlara teblîs sendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/1**)
- 2 Nûr virdin çeşmime tenvîr kıldı ‘aklımı
Hayr u şer mâhiyetin tefrîk sendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/2**)
- 3 Yapdığım fi‘il-i zemîmi kendi nefsim yapdırır
Bir iyi iş işlesem tahkîk sendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/3**)
- 4 Kûyumdan sahrâ-yı imkân ortasında bî-refik
İ‘tibâr u ‘izzeti terfîk sendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/4**)
- 5 Bin cihân kudrete her zerre bir mir‘ât olur
Şân-ı vahdâniyetin ta‘mîk sendendir bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/5**)
- 6 Râh-ı sedefî sen bana gösterdin ey rabb-i rahîm

Hazret-i peygamberi tasîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/6)**

7 Bu Emîrî kemterin de zerrece yok iktidâr

Yâ ilâhî matlabım tensîk sendendir bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.51/7)**

11 **(G.52/)**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Her kerem-i yâ müste'ân tahkîk sendendir bana

Sen beni var eyledin tevîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/1)**

2 Nûr-ı 'akl-ı şeb-çerâğ-ı 'iffet-i yâ zû-l'atâ

Kerden-i endîşeye ta'lîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/2)**

3 Kalmış olsam hâlme ben çokdan olmuşum helâk

Dem-be-dem ahvâlimi tevsîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/3)**

4 Ândaki esrâr-ı hikmet sonra feyz efşân olur

Gerçi ba'zı kere de tazyîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/4)**

5 Söylüyor ehl-i dalâlet nûr nâr-ı zulmete

Nûr-i nâr u zulmeti tefrîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/5)**

6 Lutf idüb göstermedin bu müstemende şirr-i hayr

Hayr u şerre kudret tedkîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/6)**

7 Sen beni çıkmaz yola sapdırdın ey nefis-i le'îm

Böyle fisk u gaflet ey zındık sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/7)**

8 Bu Emîrî bir fakîr-i 'âciz u gümrâh iken

Hayr işin icrâsına teşvîk sendendir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.52/8)**

12 **(G.53/)**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 ‘Âlemin her vak‘ası bir nefha-i nûrdur bana
Her sarây-ı mâsivâ bir savt-ı beşnûdur bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/1)**
- 2 Vâsıl-ı nûr-i visâl eyler zelâm-i hicr-i yâr
Zulmet-i şeb mûcib-i tebşîr-i pertevdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/2)**
- 3 Dil harâbım görmedim dünyâda bir hâl-i huzûr
Hâne-i mu‘ammer-i ‘âlem bir harâb evdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/3)**
- 4 Genc-i Cemsîd u Ferîdunı kanâ‘atdır dilin
Istikâmet-i genc-i Keykâvus u Hüsrevdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/4)**
- 5 ‘Âlem endîşemin hûrşîd-i mâhı başkadır
Tab‘ımın âfâkı şimdi baska bir cevrdir bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/5)**
- 6 Tarz-ı şi‘irin âşinâ-yı nükte-i esrârındır
Ey Emîrî hâangi bir şâ‘ir ki yirü der sana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.53/6)**

13 (G.54/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âteşim seyr eylese âteş-hâneler ağlar bana
Şem‘alar sûzân olur pervâneler ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/1)**
- 2 Katre ber katre teressüh eyleyen sahba degil
Eşk-i bir hûnem görüb peymâneler ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/2)**
- 3 Âtes-i hicrinle giryenâk oldıkça ben
‘Aşk ile serkerem olan mestâneler ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/3)**
- 4 Benden olmadıkça cüdâ ol âfet fettânım âh

Âşinâlar şâd olur bîgâneler ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/4)**

- 5 Feyz-i istikbâlîme herkes iderken intizâr
Hâl-i nevmîdim görüb ferzâneler ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/5)**
- 6 Ey Emirî öyle inledi beni zencîr-i ‘aşk
Bî-gam-ı dünyâ olan dîvâneler ağlar bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.54/6)**

14 **(G.55/)**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Girdi gülşen şekline sînemdeki dâğlar bana
Nev-bahâr eyyâmı oldu hoş gelür bâğlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/1)**
- 2 Hûr ile gilmân gibi gezmektedir her merd ü zen
Cennet-i a‘lâya döndü bu güzel çağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/2)**
- 3 Zahm-ı hûnpâş dil-i fırsat bırakmaz söylesem
‘İllet-i mevhûmesinden bahs ider sağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/3)**
- 4 Hânde-i lutfun ile kesb-i neşât itdikçe ben
Fıkr idüb encâm-ı hâlim ‘ârifân ağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/4)**
- 5 Öyle bir âhen-dil itmişdir beni mecrûh-ı ‘aşk
Dest-i zehr efşân a‘dâ yâremi bağlar bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/5)**
- 6 Bir gözü âhunun itmiş ‘aşk-ı sergerdân beni
Miskin olmuşdur Emirî ‘âkıbet tağlar beni **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.55/6)**

15 **(G.56/)**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ne benimdir diyerek kesb-i meserret ideyim
Pâyıdâr olmayacaktır bu çemanzâr bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.56/1)**

- 2 Gülistân-ı eslem virdi halât-ı me‘mûl
İtdigim tertibe karşı has u hâr bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.56/2**)
- 3 Bakmadın sen bana ‘âşık nazarıyla bir dem
Dimedim ben dahî bir gün sana dildâr bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.56/3**)
- 4

16 (G.57/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Tîr-i istignâ ider şemşîr-i nâz eyler bana
Ben marîz-i gamzeyim Lokmân niyâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/1**)
- 2 Cevher-i subh-i ezeldir ‘unsûr-i terkîb-i dil
Gonca-i feyz-i ilâhî keşf-i râz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/2**)
- 3 Renc-i dil eflâka baş eymezi ammâ neyleyim
Çeşm-i sahâretbân-ı şâhbâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/3**)
- 4 Hüsni göster bana ey mehlikâ-yı kâ’inât
Elvirir dünyâ nazardan ihtirâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/4**)
- 5 Şâh örnek kemâlim dest-i feyyâz-ı kadr
Şu‘le-i irfânı tâc-ı imtiyâz eyer bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/5**)
- 6 Fikrim ol Cibrîl-i mahremdir ki oldıkça ‘ayân
Meryem ma‘na-yı nikâb vech-i bâz eyler bara (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/6**)
- 7 Ben hakikat râhını itdikçe teftîş u sû‘al
Nefs-i bed ibrâz -ı şeh râh-ı mecâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/7**)

- 8 Her ümîdim ye's itmişdir Emîrî inkılâb
Baht-ı hâ'in şimdi vaz'-ı dilnevâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.57/8**)

17 (G.58/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Saklayub gül-rûyını cânân ne nâz eyler bana
Bülbül-i gülzâr-ı ye'sim gam niyâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/1**)
- 2 Mübtelâ-yı dest-i hicrânım esîr-i fikr-i zülf
Baht u cânân-ı mihnet devr u darâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/2**)
- 3 Galiba çarha girân gelmiş şeb meslegim
Bî-imân bir şûb-i yâr serfirâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/3**)
- 4 Ma'bet-i kurb-i hakîkatdır perestîşkâh-ı dil
Bî-dilân-ı ibrâz mibrâb mecâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/4**)
- 5 Meslek-i hakbîn vicdânımla itmez ittihâd
Kâ'inât akvâm-ı cevr-i cânla râz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/5**)
- 6 Düşmen-i nûş-i şarâbım 'âşık-ı sâgar-şikest
Sâkî-i matlab niçün mestâne nâz eyler bara (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/6**)
- 7 Ey Emîrî şaşdım ol fettân hûnîn gamzeden
Hançer-i nahvetle vaz'-ı dil-nevâz eyler bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.58/7**)

18 (G.59/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Her şeb-i firkatle bin hülyâ hücûm eyler bana

Girdi ârslân şekline dünyâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/1)**

- 2 Ben ki sahrâ-yı vücûda eyledim vaz‘-ı kadim
Şübhesiz dünyâ vü mâ-fî-hâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/2)**
- 3 Bir gelir misin vakt-ı gamda lutf u kahr insana âh
Âşinâ sorsa beni gûyâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/3)**
- 4 Bu kahr bir cây-ı emân dünyâya geldikden beri
Gamze-yi câdû-yu sihr-efzâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/4)**
- 5 Her ümîdim inkılâb itdikçe me‘yûsiyete
Hışm ile gûyâ ki ejdarhâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/5)**
- 6 Bir taraftan dostlar tayyîb ile eyler guluv
Bir taraftan zümre-i a‘dâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/6)**
- 7 Hayret istilâ ider fikri iderken intihab
Ey Emirî ol kadar manâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.59/7)**

19 (G.60/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâri görsem nâz u istiğnâ hüçûm eyler bana
Görmesem derd-i dil-i şeydâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/1)**
- 2 Sûret-i dîbâda görsem resmini cânânımın
Bakdığışün sûret-i dîbâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/2)**
- 3 Kûh ile sahrâyı itsem yârsız geşt ü güzâr
Her taraftan kûh ile sahrâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/3)**
- 4 Şiddet-i ‘aşkın hüçûm itdikçe zan eyler gönül

Mevki‘inden oynamış deryâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/4)**

5 La‘l-i cânân var iken sahbâyâ meyl itdin diye
Neşve-i sahbâyı rûh-efzâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/5)**

6 Tuydular dünyâ vü mâ-fi-hâ bana lutf itdigini
Şimdîden sonra bütün dünyâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/6)**

7 Hayretimden eylemem imrûz ile ferdâyı fark
Fıkr-i imrûz eylesem ferdâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/7)**

8 Ey Emirî dostlar da oldu düşmandan beter
Sanma ancak fırka-i a‘dâ hüçûm eyler bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.60/8)**

20 **(G.61/)**

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Hamdulillah şimdi bir sathat nasîb olmuş bana
Çâre bulmuş derdime cânân tabîb olmuş bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/1)**

2 Yârimin cânsuz [mehusuker] dahî müştâkıdır
‘Âşıkım bir yâre kim ‘âlem rakîb olmuş bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/2)**

3 Feyz-i isti‘dâd-ı tab‘a cevher efzûn oldu gam
Lâyık hürmetdir üstâd-ı lebîb olmuş bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/3)**

4 Hasta-yı derdim yine dermânı itmey arzû
Bak şu istiğnâya bir hâl-i garîb olmuş bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/4)**

5 Dâglardan sînede bir gülşen ‘ibret-nümâ
Nâle-yi ye‘sim nevâ-yı ‘andelîb olmuş bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/5)**

6 Rind-i bî-kayd-i cihânem dildedir ye‘s-i medâm

Mûnisimdir şâhid-i mihnet habîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.61/6)

- 7 Ânda hüsn-i Yûsuf manâ Emirî berk urur
Sûret-i mir'ât dil feyz-i acîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.6
21 (G.62/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben o bîmârım 'acep hâlet nasîb olmuş bana
Gamze-i hûnrîz-i dildârı tabîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/1)
- 2 Resthîz-i ye'se döndüm sûzeş hasretle âh
Âteş-i gam hâtemsuz şekîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/2)
- 3 Kays-ı şeydâ kim cunûn sahrâsının mümtâzıdır
Mekteb-i sevdâda şâkird-i edîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/3)
- 4 Hamdulillah vâsıl oldu nûkte-i tevhîde dil
Cümle efrâd-ı beşer şimdi habîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/4)
- 5 Bilmem öğrenmiş felekden mi o meh bu meşrebi
Bir zamân dildâr şimdi dil-ferîb olmuş bara (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/5)
- 6 Gelse bakmam ol sanem gelmezse feryâd eylerim
Var dünyâda 'aceb hâl-i garîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/6)
- 7 Ey Emirî virdi gönlüm terk-i dünyâyâ firâr
Şâdumânâm şimdi dildâr karîb olmuş bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.62/7)

22 (G.63/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hoş gelür bir başka 'âlemde mukîm olmak bana
Cur'a nûş encümengâh-ı kadîm olmak bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/1)

- 2 Kâh mest-i cân nisâr âsitân Mustafa
Kâh sâgar hâh ‘Îsî u kelim olmak bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/2)**
- 3 Hil‘at-ı terkîm ile mümtâz olan âdemdenim
Lâyık olmaz hâmil-i fikr-i teskîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/3)**
- 4 ‘Unsur-ı akvâm-ı ‘âlem biridir evlâdıdır
Lâzım oldu hem hulûk u hem halîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/4)**
- 5 Hak bilür her ferde insâniyet itmek isterim
Ârzûdır vâsılec-i ‘azîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/5)**
- 6 Anladım gül beslemekden bâğbânın kasdını
Goncaveş mümkün mi dünyâda besîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/6)**
- 7 Böyle gözler görmemiş sözler terennüm itdirir
Ey Emirî bülbül-i bâğ-ı na‘îm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.63/7)**

23 (G.64/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yârsız renc dem-â-demdir selîm olmak bana
Yâr ile olsa selâmetdir sakîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/1)**
- 2 Sun‘-i bî-pâyân ki âyînedir bu mümkünât
Vâcib olmuş nâzar sun‘-i ‘azîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/2)**
- 3 Kâbil olmaz terk-i meyl irtikâ insân içün
Hoş gelir bezm-i hakîkatde nedim olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/3)**

- 4 Âfitâbı âsâ yine itmeme had u demde hurûc
Mümkün olsa fevk-i ‘âlemde mukîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/4)**
- 5 Nâzm-ı âteş-zebânım şâ‘ir-i mu‘ciz beyân
Meclis-i cânânda lâyıkdır nedîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/5)**
- 6 ‘Âcizem ammâ Emirî en büyük sermâyedir
Nâ‘il-i ihsân hallak-ı kerîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.64/6)**

24 (G.65/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kudretin ihsânıdır yâ rab selîm olmak bana
‘Âlem geçrûda merd-i müstakîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/1)**
- 2 Hasret kûyunla berk-i heşke döndi cism-i zâr
Şekl-i imkân âldı hemrâh nesîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/2)**
- 3 Hak bilür sa‘y-i vatandan başka yoktur maksadım
Pek şereftir hâ‘iz-i ‘akl-ı selîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/3)**
- 4 İtmedim cem‘iyet-i ehl-i nifâka ittibâ
Mümtenidir tâb‘-ı cem-i le‘îm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/4)**
- 5 Belki cânânım gelub de hâlimi eyler sû‘âl
Bâ‘is-i ümîd-i vuslatdır sakîm olmak bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/5)**
- 6 Za‘f-i ten fikr-i rûhunla boya itdi inkılâb
Çok mıdır bezm-i muhabbetde şemîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/6)**
- 7 Sen hemân inzâr-ı lutfun kesme ey rabb-i rahîm
Şevka bâ‘isdir hırâmân cahîm olmak bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.65/7)**

- 8 Encümengâh-ı el-şebin cılve-i ihsânıdır
Ey Emîrî mazhar-ı fehîm-i fehîm olmak bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.65/8)

25 (G.66/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Keşf olurdu nükte-i pinhân-ı esrârın bana
Bir haber virse murad üzre haberdârın bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/1)
- 2 Ol mü'essirsin ki zât-ı âkdasındır matlabım
Yoksa hayretle 'ayândır sun'-ı âsârı bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/2)
- 3 Dâ'imâ ezkârını tekrâr ider gönlüm benim
Bir gadâ-yı rûhdır zîrâ ki ezkârın bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/3)
- 4 Deymiyormuş meclis-i dehrin humârı keyfine
Sâkiyâ sunma yeter câm-ı safadârı bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/4)
- 5 Mâhını ister isen bedr ile istersen hilâl
Oldı seyyân ey felek ikbâl u idbârı bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/5)
- 6 Eylerim her bir nefesde nakt-ı 'ömrümden ziyân
Ey felek var mı senin dünyâda bir kârın bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/6)
- 7 Müjdeler itdim yine iflâsı efkâr ehline
Ey Emîrî hoş gelür güherbârın bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.66/7)

26 (G.67/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Göster rahle birini nûr-ı didârın bana
Selsebîl-i zâhir eyler feyz-i güftârın bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.67/1)

- 2 Gonca-ı fîrdevsî görmek gönlüm itse ârzû
Hâl ider ol ârzûyî seyr-i ruhsârî bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/2)**
- 3 Sözlerin talh olsa da lezzet virir kand-i lehim
Heb beraberdir habîbim lutf-u azârın bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/3)**
- 4 Girdi bâd-ı haşre benzer âh havvâlîm benim
Fitne-efzâ bir kıyâmet oldu refîârın bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/4)**
- 5 Eyledin bâğ-ı muhabbetde rakîbe iltifat
Ey gül-i nâdîde te'sîr eyledi hârın bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/5)**
- 6 Rehber-i hışmın mıdır îmâki her bakdıkça ben
Gizli gizli lutf ider çeşm-i sitemkârın bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/6)**
- 7 Şimdi bildim mest-i 'aşkımsın didi ol mehlikâ
Neşe virdi ey Emirî çünkü eş'ârın bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.67/7)**

27 (G.68/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey gönül bir yâr-i hikmet-i âşinâ lâzım bana
Hastayım muhtâc-ı dermânım şifâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/1)**
- 2 İstemem dünyâda feyz-i Kibriyâdan başka yâr
'Âcizim bir hemdem-i kadr-i nefzâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/2)**
- 3 Salimem zâhirde ammâ manevî bir hastayım
Bu anâsırdan zirâ bir devâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/3)**
- 4 Derdimi bilmez etbâ-yı zevâhir âşinâ

Bir tabîb-i hâzık mu‘cîz-nümâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/4)**

- 5 Rû-nümâdır ‘aczim ammâ mevki‘im cây-ı muhâm
Lütf-i Mevlâ-yi kerîme ilticâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/5)**
- 6 Ben kelim-i ‘ismetim ammâ refikân kine cû
Feyz-i tevîkinle yâ rab bir ‘asâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/6)**
- 7 Âb-ı cârîdir murûr eyler Emîrî nik u bed
‘Âlem-i fanîde terk-i mâcerâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.68/7)**

28 (G.69/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Fikrimi tenvîr içün bir mehlikâ lâzım bana
‘Âşık-ı gümkerde râhım reh-nümâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.69/1)**
- 2 Tâlib-i çeşm-i suhan-kû-yı habîb olsun nola
Şâ‘irem bir mehrem-i muciz edâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.69/2)**
- 3 Yıldırım yağdırmadır kasdım rakîb-i kâfire
Gamze-yi câdû gibi bir âşinâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.69/3)**
- 4 Semtime lâhûtiyâne bir nigâhin celb içün
Nerde bulsam pek mû‘ir bir du‘â lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.69/4)**
- 5 Nerededir şimdi ricâlullahın ey dehr-i ‘akîm
Ehl-i hak bir merd-i ‘âlî ittikâ lâzım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.69/5)**

29 (G.70/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gösterir dâ‘im şevâb u şıdk-ı vicdânım bana
Muhterem güller ‘ayân eyler gülistânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/1)**

- 2 Nerdesin ey âfîtâb-ı mahşer-i ‘âşûb-ı ‘aşk
Oldı bir şâm belâ her leyl hicrânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/2)**
- 3 Kûşe-yi çesminle bir feyz-i nazar-ı ‘aşk eylese
Secde-i tîrin ider baht-ı girîzânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/3)**
- 4 Dil harâb-ı ‘aşkım ammâ kenz-i kudret bendedir
Bak ne gevherler virir vicdân-ı virânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/4)**
- 5 Kendimi taht-ı safa üstünde Cem zan eylerim
Bir nigâh-ı iltifât eylerse vicdanım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/5)**
- 6 Terk idüb tevhîd ki âzmağdadır yâ Rab bu halk
Destime vir zülfikârı söyle âslânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/6)**
- 7 Pîş-i ye‘simden murûr itdikçe hâl-i kâ’inât
Âteşin bir âfet-i cân oldı hevânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/7)**
- 8 Bir giribânçâk-ı ye‘si oldım Emîrî gösterir
Şekl-i mihrâb-ı kazâ çâk-ı giribânım bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.70/8)**

30 (G.71/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sensin imdâd eyleyen yâ Hazret-i subhân bana
Sensin ihsân eyleyen ketm-i ‘ademden hân bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/1)**
- 2 Senden âyrı kim olur kâdir bana lütf itmege
Bu vücûd u ‘aklı itdin çünki sen ihsân bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/2)**
- 3 Kabz u batın eyledim tahkîk hep hak üzredir

Virdin bir şey ‘abes yâ fazla yâ noksân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/3)

- 4 Çeşmime gerçi nihânsın söylerim ammâ ‘ayân
Oldı isbâtında her bir zerre bir burhân bara (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/4)
- 5 En büyük şükrün budur yâ rab senin eltâfına
Kalb-i kâsî virmedin virdin hazîn vicdân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/5)
- 6 Bir takım bîgânelerle itmedin hemdem beni
Eyledin ‘irfân u fazl u ‘iffet-i yârân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/6)
- 7 Bu Emîrî ‘abdını dünyâda itdin kâmyâb
Eyle hem ferdâda ihsân rû’yet u ihsân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.71/7)

31 (G.72/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sen tanıtırdın Hudâyı ey şeh-i zi-şân bana
Bin cihân u cân deger şu itdiğin ihsân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/1)
- 2 Şevk -i dîdârınla ey peygamber-i âhir zamân
Oldı îmân sînede bir âteş-i sûzân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/2)
- 3 Rûz-i mahşerde n olur hâl-i perîşânım benim
Âh keşf olmazsa bâb-ı hâne-yi gufrân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/3)
- 4 Yâ resullullah beni ‘ukbâya me‘yûs eyleme
Dest-i lutfunla açıl sun ravza-i rıdvân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/4)
- 5 Ben anın fevkinde bih ‘isyân ile âlûdeyim
Bilmeyen hussâd her ne eylese bühtân bara (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/5)
- 6 İş senin imdâdına kalmışdır ey mahbûb-ı hak
Yoksa pek müşkil olur hâl-i dil-nâlân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/6)

7 Ben sefâhat ‘âleminde gerçi handânım bugün
Hâlîme bakdıkça kanlar âğlıyor yârân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/7**)

8 Ey Emîrî ben o maktû-ul emel bir hastayım
Eylar ancak ki tabîb-ul mideniyyin dermân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.72/8**)

32 (G.73/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Baht-ı mes‘ûdânemi tebrîk iderdi cân bana
Bir nigâh şefkat itse ol but-i fettân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/1**)

2 Hangi bir şûha küşâd itdimse dest-i matlabı
Görmedim nefs-i sitemden başka bir ihsân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/2**)

3 Zerreyim ammâ ki mensûbiyetim hûrşîdedir
Böyle gam âlûd hâk olmak degil şâyân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/3**)

4 Ben alışdım ‘izzet-i nefse baş egmem kimseye
Çünkü imdâd itdi feyz-i Hazret-i subhân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/4**)

5 Da‘vâ-yı ‘icâza meylim yokdur ammâ neyleyim
Oldı nazmım da‘vâ-yı irfân içün burhân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/5**)

6 Görmedim bir zerresinde ‘âlemin reng-i bekâ
Bin tegayyür gösterir her lahzada devrân bara (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/6**)

7 Ey Emîrî, âlem-i manâya itdikçe güzer
Keşf olur her demde bin gencine-yi pinhân bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.73/7**)

33 (G.74/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtün Mefâ'ilü Fâ'ilâtün

- 1 Yâr-ı mut'î olunca o rûh-ı revân bana
Tebrige geldi tâlih-i sa'd iktirân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/1)
- 2 Gülzâr-ı kâ'inâtda sad şükr kim henüz
Nâdîde bir gül itdi kerem-i bâğbân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/2)
- 3 Î'd-i visâli itdi beni kâmyâb-ı feyz
Virdi zamâne kevkeb-u kâmrân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/3)
- 4 Dünyâya tezhîz olan ol çeşm-i dilsitân
Îmâ-yı şûh-i re'fet ider her zamân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/4)
- 5 Mehveşlerin kelâmına red eylemez cevâb
Bin hande-yi nevâzeş ider ol dehân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/5)
- 6 Şâyân degil mi hasre kadar olsa gıpta-nâk
Baht u sa'âdet ehli olan makbûlân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/6)
- 7 Râm eyledim Emîrî o cânânı 'âkıbet
Huld birine benzedi bâğ-ı cihân bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.74/7)

34 (G.75/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Mihr-i devlet toğdğ âfak-ı kan'âatden bana
Genc-i servet irdi genc-i istikâmetden bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/1)

- 2 Serveti tahkir itdikçe gınâ virdi Hudâ
Hic bilmem sormayın hâl-i zarûretten bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/2)**
- 3 İstirâhat terk-i râhatmış bu mihnet-hânede
Geldi bin gam cus-tu-cu-yı istirâhatten bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/3)**
- 4 Dehre sen meyl eyledikçe senden ol menfûr olur
Geldi nefret ‘âleme meyl u muhabbetden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/4)**
- 5 ‘Akla bir söz kim tevâfuk itmedi red eyledim
Bin sa‘âdet zâhir oldu şu basîret bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/5)**
- 6 İstikametdir kerâmet müstakîmdir evliyâ
Sormayın dünyâda bir başka kerâmetden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/6)**
- 7 Ey Emirî kâş ki bir zerre olsa lem‘a pâş
Âfitâb-ı evci a‘lâ-yı hakîkatdan bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.75/7)**

35 (G.76/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gerdenin şekâfdır hûrşîd-i enverden bana
Hoş gelir la‘l-i lebin yâkût-i ahmerden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/1)**
- 2 Kendimi sadr-ı safâda kâmrân zan eylerim
Bir nigâh iltifât olsa o dilberden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/2)**
- 3 Zerre olsam zülf ü kâkül dâmgâhımdır benim
Olmuyor kâbil-i halâs olak güzellerden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/3)**
- 4 Neş‘esi bezm-i elestin tâzeden eyler zuhûr
Bir hitâb olsa o dildâr-ı germûrdan bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/4)**

- 5 İstemem minnet ile gönderse Cibril-i emîn
Meyve-yi huld birini ‘arş-ı ekberden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/5)**
- 6 Bezm-i vahdetde beni câm-ı hakikat itdi mest
Neş’e gelmez sâkiyâ sahbâ-yı sâgarden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/6)**
- 7 Ey Emirî lutf ider sâkî kevser gamyama
Rûz-i mahşer nûrdan sâgar kevserden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.76/7)**

36 (G.77/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bir haber var anladım yâr-ı keremvârdan bana
Müjdeler itdi tehâcum revzenderden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/1)**
- 2 Olmuşum zan eylerim hûrşîde hem zânu-yı şevk
Bûsegâh olsa eger billür bir gerdan bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/2)**
- 3 Yüz çevirmek ‘aşk-ı hubândan yine mümkün değil
Yüz cefâ gelse ol mâh-ı peykerden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/3)**
- 4 Eylerim yüz bin günâh itmem velakin bir gün âh
Yâ nasıl gelmez hoşûnut hevl-i mahşerden bara **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/4)**
- 5 Bir peridir sanki hüsnün gösterir âyîneden
İltifat itse pes câm-ı münevverden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/5)**
- 6 Meyve-i Firdevs-i a‘lâdan gelen zan eylerim
Gelse lütfen bir çürük fındık o dîlberden bana **(Diyarbakırlı Ali Emirî-G.77/6)**
- 7 Zâhir olsa bir sühan la‘l-i leb-i cânânadan

Ey Emîrî hoş gelür kand-ı mükerrerden bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.77/7)

37 (G.78/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Gelmiyorsun niçün ey muğbeçe imdâda bana
Derd-i hicrinle senin zehr oluyor bâde bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/1)
- 2 Benmişim düşmanı gûyâ ne ‘acâyib vahset
Hiç görünmez o peri mevki‘-i tenhâda bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/2)
- 3 Yanmaya geliyor bir sürü bîgâne ile
Yâ tesâdüf idiyor cây-i temâşâda bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/3)
- 4 Hasta hidmet-i taksîm idelim ey derviş
Himmet-i seyh sana sohbet-i şeyhzâde bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/4)
- 5 Surh olur ruhları ferdâ ne nezâketdir bu
Bûse lutf eylese eger bir gice rû‘yâda bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/5)
- 6 Ahiretde bulunur lutf idecek ehl-i kerem
Merhamet eyler isen eyle bu dünyâda bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/6)
- 7 Müntehab bir gül-i yektâdır Emîrî bu gazel
Gülşen silsile-i Âdem u Havvâda bana (Diyarbakırlı Ali Emîrî-G.78/7)

38 (G.79/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Çarh-ı dñn bir but-i âfıtabı çok gördi bana
Enbât-ı dil-i âşufteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.79/1)
- 2 Herkesin güller açar bâğ-ı ümîdinde felek
Açmadan bir gül-i neşüküfteyi çok gördi bara (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.79/2)
- 3 Aldı gencîne-i şevkimden anı dest-i kazâ
Âh bir gevher-i nâ-süfteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.79/3)
- 4 Hafta-yı çeşm itdi kudûretle beni hükmi-zamân
Vakt-i dîde-i nâ-haftayı çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.79/4)
- 5 Şâyi itmezse Emirî nola eş'ârımı çarh
Şi'ir-i nâdîde vü nâküfteyi çok gördi bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.79/5)

39 (G.80/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Giydirir gamzeleri câmi-gülgûni bana
Sen ne yaptın bu cefâlar nedir ey hûnî bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/1)
- 2 Gâyet cevri-i sordukca o mehpeykerden
Gösterir dâ'ire-i vüsat hâmûnî bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/2)
- 3 Olmuşum kal'a-i memûn rızâda mahfûz
Âteşde dest-i kazâsının felâhûnî bara (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/3)
- 4 Ben nasıl şahş-ı riyâkâr ile sohbet ideyim
Gösterir hûda gibi mel'aba-i dñnî bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/4)
- 5 Yârımın virir gibi bir sîbi değışmem ânı ben
Virirseler sîb-i meh-i ravza-i gerdûnî bana (Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/5)

- 6 İnzivâ ister mi sâf itmiş iken şimdi yine
Urıyor dest-i hevesi hârş-ı nâhûnî bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/6**)
- 7 Neler eylerdim o tâlih dinilen gaddâra
Âh gösterse felek bir gün o mel'ûnî bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/7**)
- 8 Nâzır-ı mahzen-i 'aşk oldum Emirî artık
Gösterir hande-i cânân der-i mektûnî bana (**Diyarbakırlı Ali Emirî-G.80/8**)

Eğribozlu İzzet Ahmed⁶⁷²

1 (G.2/)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

1. Olsa da bîm-i gazab mâni'-i ikdâm bana
Hoş gelür girye-künân-ı vuslata ibrâm bana (**Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/1**)
2. Düşeli hat-ı siyeh mihr-i ruh-ı cânâna
Pertev-i subh olupdur tîregî-i şâm bana (**Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/2**)
3. Dürc-i mevhûm yahûd cevher-i fer[d]dür diyerek
Oldı nâsî-i zekâ ol fem-i gül-fâm bana (**Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/3**)
4. Sâye-i zülfi midür hattı mı fark idemem
Dağdağa viridi bu şeb hecme-i evhâm bana (**Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/4**)
5. Ben o sûdâger-i pür-sûd-ı sevâd-ı 'aşkum
Oldı kâlâ-yı emel zer-keş-i âlâm bana (**Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/5**)
6. Nîm-nigehden garazı zahm-ı nev açmak görünür

⁶⁷² Özerol, Nazmi, *Eğribozlu İzzet Ahmed Divanı Metin-Dizin*, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

Tîr-i müjgân ile ol âfet-i nâ-râm bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/6)

7. Cerb-i şîrîn-i ‘itâbıdur o sükker-dehenün
Lezzet-i hânçe-i sofrâ-i ikrâm bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/7)
8. Koyma peygûle-i nisyânda sâki lutf it
Firkatün olmada gâret-zen-i ârâm bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/8)
9. Kıldı hûn-âb-ı sirişk ile ser-â-ser tebyîn
‘İzzetâ derd-i derûnın dil-i nâ-kâm bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.2/9)

2 (G.3/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1. Vuslatunla cây-ı kül-han bâğ-ı haremdür bana
Firkatünle kasr-ı gülşen külbe-i gamdur bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/1)
2. Hışm-ı çeşmün haste-i hicrâna bür’ü’s-sâ‘adur
Zahm-ı tîğ-i ebrûvanun tatlı merhemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/2)
3. Bûy-ı zülfündür meşâm-ı tab‘ı ta‘tîr eyleyen
Yohsa sensüz ‘ûd-ı mâ-verd olsa hîzemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/3)
4. Şâh-ı evreng-i harâbâtum ki bu hum-hânedâ
Câm-ı sahbâ-yı mahabbet efser-i Cem’dür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/4)
5. Neş’emend-i feyz-i câm-ı tâb-ı ‘aşkum tâ ezel
Bezm- vahdetde bu hâlet Cem’den akdemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/5)
6. Gülşen-i fikretde nâlem ney rübâbum medd-i âh

Sîne def dîde kadeh mey-i eşk pür-nemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/6)

7. Şemm-i zülfün hâhiş itdikçe sen oldun jâle-rîz
Sanki kısmet-i gülşen-i kûyunda şeb-nemdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/7)

8. Câ-yı fikr-i vasl evkât-ı hayâl-i hicrde
Rûz u şeb şâdî vü gam yârân u hem-demdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/8)

9. Olalı esrâr-ı hatt-ı yâre vâkîf ‘izzetâ
Mû-be-mû ser-i sevâd-ı hâme mahremdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.3/9)

3 (G.4/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Vefk-i merâm o âfeti teshîrdür bana
Sa‘y ü füsûn nihâyet tedbîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.4/1)
2. Bîmâr-ı çeşm-i nâzı isem de ne gam gönül
Bir nîm-nigâhı dârû-yı iksîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.4/2)
3. Pertev-fürûz-ı bezm-i neşât olmadıkça yâr
Câm u sebû çü şîşe-i tasvîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.4/3)
4. Oldum nihân o çeşm-i siyeh mest-i nâzdan
Tîr-i nige-h-i teveccühle dil-gîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.4/4)
5. ‘İzzet bu nazm-ı sâde çü ruhsâr-ı mehveşân
Mir’ât-ı sâf-ı tûti-i ta‘bîrdür bana (Eğribozlu İzzet Ahmed-G.4/5)

Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî⁶⁷³

1 (G.14/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Derd-i ‘aşka dûş olaldan derd olub dermân bana
Zâhir oldı zât-ı Hakk mir‘ât olub inân bana (**Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî - G.14/1**)
- 2 Bist u heşt u si vü düden dersimi hatm eyledüm
Dört kitâbdan özge zâhid virdi Hak Kur‘ân bana (**Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî -G.14/2**)
- 3 Yâr elinden içmişim âb u hayât-ı câvidân
Ölmüşem ölmezden evvel cân olup cânân bana (**Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî -G.14/3**)
- 4 Sıgmazam bu ‘âlem içre dü cihân sığdı bana
Ay u gün zerrem olub bir katredür ummân bana (**Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî -G.14/4**)
- 5 Sırrîdur adum bu kesret ‘âleme gerçi velî
Pâdişâh-ı bî-zevâlim nice kul sultân bana (**Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî - G.14/5**)

⁶⁷³ Cansever, Sıddık, *Eğribozlu Mehmed Emin Sırrî Hayatı, Eserleri, Dîvânının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

Eşref Paşa⁶⁷⁴

1 (G.1/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Âşıkım kandîl-i sevdâdır dil-i rûşen bana
Mahzen-i gamdan verir her gün kazâ revgan bana (Eşref Paşa-G.1/1)
2. Bî-vücûdum öyle kim bâr-ı girândır cismime
Penbe-zâr-ı hûlyâdan olsa pîrâhen bana (Eşref Paşa-G.1/2)
3. Lâ-u-bâli rind-i mey-hârım emelden sâdeyim
Kûşe-i hum-hâne besdir dil-nişîn mesken bana (Eşref Paşa-G.1/3)
4. Cür'et-i nezzâre mümkün mü o hûn-rîz âfete
Gösterir tîğ-i tegâfûl gamze-i pür-fen bana (Eşref Paşa-G.1/4)
5. N'eylesin 'Uşşâk taksîm-i Ferâhnâki diyü
Sûz-ı dilden besteler âheng eder neyzen bana (Eşref Paşa-G.1/5)
6. Rüstem-i ser-bâzım Eşref 'arsa-i eş'ârda
Kilk-i tab'ım tîğdir endîşedir cevşen bana (Eşref Paşa-G.1/6)
7. Âsitan-ı Haydarın perverde-i ihsânıyım
Hak nasîbim vermiş ol bâb-ı mukaddesden bana (Eşref Paşa-G.1/7)

⁶⁷⁴ Tanrıbuyuru, Gülçin, *Eşref Paşa Dîvânı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli 2006.

Fatîn⁶⁷⁵

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Hâlîme agâh olsa mihr u mâh ağlar bana
Kisve-yi mâtem giyer ebr-i siyâh ağlar bana (**Fatîn -G.3/1**)
- 2 Ben gibi mücrim-i günah-kâr gelmemişdir ‘âleme
Şöyle ki her ittiğim cürm ü günâh ağlar bana (**Fatîn -G.3/2**)
- 3 Pîş-gâh-ı şeyhe vardıkça ‘aceb bir hâl olur
Hırka pû-şân hande eyler hân-kâh ağlar bana (**Fatîn -G.3/3**)
- 4 Toğrısı bir hasta-yı ‘aşkım ki yokdur çâresi
Bilse derdim ol tabîb-i keç-külâh ağlar bana (**Fatîn -G.3/4**)
- 5 Tâli‘im burc-ı nuhûsetde karâr itdi Fatîn
Ol sebebdan yeryüzünde her giyâh ağlar bana (**Fatîn -G.3/5**)

2 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gâyet-i firkat ki vaslından bir ayetdir bana
Bu tahayyül-i tesliyet-bahş nihâyetdir bana (**Fatîn -G.4/1**)
- 2 Hicr ü vaslı birbirinden eylemem tefrîk kim
Ol mehi rü‘yâda görmek ‘ayn-ı ru‘yetdir bana (**Fatîn -G.4/2**)
- 3 Vaz‘ı cânâne tahammül eylerem her vechle

⁶⁷⁵ Soldan, Uğur, *Fatîn Divanı İnceleme-Metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gaziantep 2005.

Şekve-yi cevri ü cefâ cürm ü cinâyetdir bana (**Fatîn -G.4/3**)

4 Fart-i isti'dâd ile şimdi benim üstâd-ı küll
 'Akl-ı Eflâtûn sebak-hân-ı dirâyetdir bana (**Fatîn -G.4/4**)

5 Eylerim hısn ü hasîn-i nazma bî-pervâ hücum
 Kilk ile müsvedde-yi eş'âr râyetdir bana (**Fatîn -G.4/5**)

6 Hazret-i mîr-i celâle peyrev olmakda Fatîn
 Mesleğimce bir büyük lutfu 'inâyetdir bana (**Fatîn -G.4/6**)

3 (G.8/)

Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn

1 Sevdığım lâayık mıdır her dem sitem-kârın bana
 Lutf idüp söyle nedir bu rütbe âzârın bana (**Fatîn -G.8/1**)

2 Haylidir ben de sana üftâdeyim ey nâzenîn
 Lutfun olmazsa biraz az olsun âzârın bana (**Fatîn -G.8/2**)

3 Bir nigeble 'akl u fikrim eyledi mahv u tabâh
 Bak neler itdi yine çeşm-i füsûn-kârın bana (**Fatîn -G.8/3**)

4 Sahn-ı gülşende hirâm itdikce sen ey serv-i nâz
 Başka bir hâlet virir nâz ile reftârin bana (**Fatîn -G.8/4**)

5 Peyrev oldun Hazret-i Âlî Efendiye Fatîn
 Hayli te'sîr itdi bu nev-güfte güftârın bana (**Fatîn -G.8/5**)

4 (G.10/)

Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn

1 Ol cefâcûdan gelen âzâr inâyetdir bana

İtdiği cevır ü cefâ lutf u mürüvvetdir bana (**Fatîn -G.10/1**)

2 Kıl kadar itmem hazer tîg-i nigâh-ı yârdan
Cân virmek râh-ı ‘aşkında şehâdetdir bana (**Fatîn -G.10/2**)

3 Ol şeh-i ‘âlî-cenâbın böyle etvâr itmesi
Nâz u istiğnâ ile ‘arz-ı muhabbetdir bana (**Fatîn -G.10/3**)

4 Âteş-i düzah belâsı şiddet-i hicrândır
Gûyiyâ cennet sagâsı zevk-i vuslatdır bana (**Fatîn -G.10/4**)

5 Dergehinde hâk-pâ olsam ‘aceb midir Fatîn
Böyle şâha bende olmak hayli devletdir bana (**Fatîn -G.10/5**)

5 (G.13/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 İltifât itdi yine ol şeh-i mümtâz bana
Hiç şimdengerü çerh eylesesün nâz bana (**Fatîn -G.13/1**)

2 Beni bir anda bin lutfuna mazhar eyler
Öyle dildâdedir ol dilber-i tannâz bana (**Fatîn -G.13/2**)

3 Selb olur râhatı görmezse beni bir lahza
‘Aceb ‘âşık mıdır ol gamzesi gammâz bana (**Fatîn -G.13/3**)

4 ‘Âşıkım gülşen-i ‘âlemde o gül-i ruhsâre
Bülbül-i zâr olursa n’ola dem-sâz bana (**Fatîn -G.13/4**)

5 Reh-i ‘aşkında fedâ eylemişim mâ-meleği
N’ola dirlerse Fatîn ‘âşık-ı ser-bâz bana (**Fatîn -G.13/5**)

Hâfız Mehmed Sebâtî⁶⁷⁶

1 (G.8/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kûlhan-ı kûyın habîbâ ‘ayn-ı gülşendir bana
Gülistân-ı dehr sensiz çünkü kûlhandır bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/1**)
- 2 Kılmazam min ba‘d terk-i bâk-i kûy-ı dilberi
Şevk u şâdı bâbş olan ol hâk meskendir bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/2**)
- 3 Ger şehîd-i nâvek-i dil-dûzı olsam dostlar
Kûy-ı yâr içre ki var berr-i yâr medfendir bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/3**)
- 4 Hâr-ı bâşâk u mugaylân-ı tarikin ey güzel
Gûyiyâ reyhân u sünbül berk-i süsendir bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/4**)
- 5 Cânım almak ister isen vechini göster hemân
Nâr-ı hicre yanmadan cân virmek ehvendir bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/5**)
- 6 Ben niyâz itdikçe nâz eylersin elbet lâ-cerem
Vardır bir hikmetin bu emr-i rûşendir bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/6**)
- 7 Kande görse bir perî-peyker bakar cânım yakar
Merdüm-i çeşmim Sebâtî gör ne düşmandır bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.8/7**)

⁶⁷⁶ Koç, Nagihan, *Hâfız Mehmed Sebâtî Divânı’ nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2006.

2 (G.10/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Cevr-i füzûn eyledi ol büt-i zibâ bana
Sâkî amandır aman sûn mey-i hâmrâ bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.10/1**)
- 2 Silsile-i zülfini gör gecen ol dem cünûn
Gör ki neler eyledi ol saçı leylâ bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.10/2**)
- 3 ‘Ârız-ı gül-gûnını gördü gözüm nâgehân
Gonce-sıfat çâk çâk oldu dil eyvâ bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.10/3**)
- 4 Ah nidüb neylesem cân fedâ eylesem
Hem-dem olur mı ‘aceb ol gül-i râ‘nâ bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.10/4**)
- 5 Kılma Sebâtî figân söyle heman ân-be-ân
Devr iderek ey cevân vir hele mînâ bana (**Hâfız Mehmed Sebâtî-G.10/5**)

Hâfız-ı Mar‘aşî⁶⁷⁷

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mest-i ‘aşkım câm ile mey sâkiyâ n‘eyler bana
Nağme-i âhım yeter ney mutribâ n‘eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/1**)
- 2 Gülsitân-ı gönlümün üşkûftedir ezhârı hep
Bülbülüm ben çün hezâr hûb-nevâ n‘eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/2**)
- 3 Ben harâbât ehliyim bezm-i ezel mestânesi
Deşt-i ‘aşkın bir cünûniyam sivâ n‘eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/3**)

⁶⁷⁷ Alıcı, Lütfî, *Divan-ı Hâfız-ı Mar‘aşî*, (1. baskı), FA AJANS, Kahramanmaraş 2010.

- 4 Çün esîr-i çeşm-i mest ü nâvek-i müjgânıyım
Ne ‘aceb bilmem bu hâli ğamze yâ n'eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/4**)
- 5 Dil mu‘attar şemme-i gîsû-yı müşk-efşân ile
Ol mu'anber nâfe-i Çîn ü Hitâ n'eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/5**)
- 6 Ta‘n ider şol zâhid-i gâfil benim rüsvâlîğım
Defter-i mecnûna kaydım ‘akl yâ n'eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/6**)
- 7 Ben ki meftûn-ı hayâl-i zülf-i Leylâyım bugün
Hâfızâ bin nâz ile her dil-rübâ n'eyler bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.3/7**)

2 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âteş-i ‘aşkınla yanmak tâ ki ‘âdetdir bana
Yana yana mahv-ı cism itmek sa‘âdetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/1**)
- 2 Herkesi peymâne zevkiyle dil-şâd eylemiş
Rûz-ı evvel behre sahbâ-yı melâletdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/2**)
- 3 Gam degil ta‘n itse ‘âlem halkı bed-hâlim görüp
Bu melâmet Hakdan el-hak bir ‘inâyetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/3**)
- 4 N'ola ger kanım döküp gamzen helâk itse beni
Câna minnet derd-i hicrinden selâmetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/4**)
- 5 Hâlimi hâcet degil izhâra istirhâm için
Ah-ı serdim çehre-i zerdım alâmetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/5**)
- 6 ‘İyd-ı vasla cânımı kurbân için hürmet kılıp
Saklarım tâ ol zamândan kim emânetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/6**)

- 7 Nakd-i cân virüp metâ‘-ı vaslın almazsam eger
Âh yüz bin âh Hâfız bu nedâmetdir bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.4/7**)

3 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Gör ne reng itdi yine bu çarh-ı keç-gerdân bana
Aldı şâd-ı gönlümü virdi gam-ı hicrân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/1**)
- 2 Zevk[i] gönlümden götürdi reşk idüp gerdûn-ı dîn
‘Âkıbet kıldı ferâgat-hânemi zindân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/2**)
- 3 Sundı zehr-âmîz-i câm-ı kahrı bidâr eyleyüp
Her taraf döndükçe bed-hû sâkî-i devrân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/3**)
- 4 Öyle bir ser-mest-i sahbâ-yı firâkım kim görüp
Sanmasun hem-ser olur Mecnûn-ı ser-gerdân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/4**)
- 5 Garka-i girdâb-ı bahr-ı hayret oldum şöyle kim
Benzemez ‘âlemde hiç bir ‘âşık-ı hayrân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/5**)
- 6 Zahm-ı şemşîr-i firâk eyler meni âhir fenâ
Âh eger olmazsa vasl-ı yâr ile dermân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/6**)
- 7 Hâfızâ hasret belâsından halâs olmak için
Eylemek semt-i ‘adem ‘azmin olur âsân bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.5/7**)

4 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yok şeb-i hicrinde gamdan özge bir mahrem bana
Bî-kes olduğım bilüp hem-râz olupdur hem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/1**)

- 2 Şem‘-i bezmim âteş-i âhım enîsim derd-i ‘aşk
La‘l-i mey-gûnun hayâli dem-be-dem hem-dem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/2**)
- 3 Nâle-i cân-sûz u âh-ı dil-furûzum giceler
Görse giryemend olur her kim ki dil-hurrem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/3**)
- 4 Kâm-ı dil kılmağa hâsıl vuslat-ı dildâr ile
Geçdi bunca dem felek hiç virmedi bir dem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/4**)
- 5 Her kimi gördümse derdim eyledim derdim ana
İtmedi zahm-ı firâk-ı yâr için merhem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/5**)
- 6 Her zamân bir câm-ı zevk-âver temennâ eylesem
Sâkî-i devrân virür bin kâse-i pür-gam bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/6**)
- 7 Hâfızâ sahbâ-yı zehr-âmiz-i hicri sunmadan
Virse yeg gerdûn ecel peymânesin ol dem bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.6/7**)

5 (G.7/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşık-ı şûrîdeyim amma figân olmaz bana
Her gülî bî-mihr dehrin dil-rübân olmaz bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.7/1**)
- 2 Gerçi seyr-i gül-‘izâra mâ‘ilim bülbül gibi
Zâr ile ifşâ-yı esrâr nihân olmaz bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.7/2**)
- 3 ‘Aşk sahrâsında ser-gerdân-ı rüsvâ-meşrebim
Vâmık u Ferhâd ü Mecnûn ‘âdilân olmaz bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.7/3**)
- 4 Rûz u şeb pervâne âsâ dönüben ‘aşk şemine
Cân fedâyım hiç sadâ-yı el-amân olmaz bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.7/4**)

- 5 Her geçen bimâra Hâfız bir tabîb itdi devâ
Hâzık-ı devrân elinden bir amân olmaz bana (**Hâfız-ı Mar‘aşî -G.7/5**)

Hâmî-i Mar‘aşî⁶⁷⁸

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Reh-nümâ kıl dem-be-dem eltâfını yâ Rab bana
Kalmasun hubb u rızâdan gayrı bir matlab bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.3/1**)
- 2 İtme kim bir lahza başımdan ‘inâyet sâyesin
Her zaman câm-ı visâlin ola leb-ber-leb bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.3/1**)
- 3 Kıl kerem mir’ât-ı dilde nakş-ı hestî kalmayup
Ola zevk-i ‘aşk ile şûrîdelik meşreb bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.3/3**)
- 4 Çek ‘inâyet sürmesinden lutf idüp çeşm-i dile
Zâhir olsun sırr-ı esmâ vü şifâtın hep bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.3/4**)
- 5 Beyt-i dilde mesken itdi Hâmiyâ sultân-ı ‘aşk
Kalmadı efkâr-ı ferdâ vü gam-ı imşeb bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.3/5**)

2 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey Hudâ eyle ‘inâyet merhamet şefkat bana
Hacb-i kesret ref‘ olup mekşûf ola vahdet bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/1**)
- 2 Al beni benden olam ‘aşk ile fânî dehrde
Dem-be-dem efvân ola vicdân ile hayret bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/2**)

⁶⁷⁸ Alıcı, Lütfî ve Alıcı, Gülcan, *Divan-ı Hâmî-i Mar‘aşî*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş 2013

- 3 Eyleme hubb u rızâ-yı pâkden bir dem cüdâ
Kalmasun bîm ü ümîd-i dûzah u cennet bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/3**)
- 4 İtme gâfil bir nefes âgâhlıktan gönlümi
Eyle erbâb-ı dil ü hâlâtı hem-sohbet bâna (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/4**)
- 5 Ol kadar derd ü belâ-yı ‘aşka eyle mübtelâ
Olmaya mümkün cihânda bir dahi sıhhat bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/5**)
- 6 Himmet-i pâkân ile tevffikin eyle reh-berim
Cây ola lutfunla halvet-hâne-i vuslat bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/6**)
- 7 Hâmîâsâ her kadar kim rû-siyâham ey Rahîm
Eylesen ‘izzin celâlin hakkıçün rahmet bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.5/7**)

3 (G.15/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dost olsaydın nigârâ dehr içinde sen bana
Gam değildi halk-ı ‘âlem olsa da düşmen bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/1**)
- 2 Ravza-i bâğ-ı cinânı eylemezdim ârzû
Olsa hâk-i âsitânın ey perî mesken bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/2**)
- 3 Külhenim gülzâr olur cânâ ger olsan hem-demim
Sahn-ı gülşen olsa da sensiz olur külhen bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/3**)
- 4 Her ne denlü olsa düşmen düşmene görmez revâ
Kim revâ gördüm bu derd-i bî-devâyı ben bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/4**)
- 5 Âh odundan kıl hazer tâ seyr-i nâlemden sakın
İtme çok cevri ü cefâ ey şüh-ı sîmîn-ten bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/5**)

- 6 Serde bir gül-çehre şâhın vaslının sevdâsı var
Vırmez anınçün safâ seyr-i gül ü gülşen bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/6**)
- 7 Çıksa cânım cevri-i ‘aşkıyla bedenden ol bütün
Reh-güzârı üzre ey Hâmî kılın medfen bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.15/7**)

4 (**G.16/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Seyr-i ‘âlem sensiz ey meh-rû harâm oldu bana
Künc-i ‘uzlet fikr-i rûyunla makâm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/1**)
- 2 Hasret-i la‘l-i lebünle rûz [u] şeb meyhânedede
Sâkinem endîşe câm-ı la‘l-fâm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/2**)
- 3 Hâl-i rûyunla şemîm-i kâkül-i ham-der-hamın
Bâ‘is-i sevdâ vü terk-i neng ü nâm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/3**)
- 4 Çekdi hançer katlime âhû gözün müşkil bu kim
Ne şehîd itdi ne el çekdi ne râm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/4**)
- 5 Kays-ı hâmûn-ı gamam kûh-ı belâ Ferhâdıyam
Hâliyâ dehr içe ‘âşıklık tamâm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/5**)
- 6 Ârzû-yı kasr-ı hûr itmeme nigârâ ba‘de-zîn
Hâk-i kûyun ravza-i dârü's-selâm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/6**)
- 7 Hâmiyâ her lahza feyz-i rahmet ü ihsân-ı dost
Himmet-i pîr-i harâbât ile ‘âm oldu bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.16/7**)

5 (G.17/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâb-ı cevri dem-be-dem ol şûh bâz eyler bana
Ben niyâz itdikçe kâfir-zâde nâz eyler bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.17/1**)
- 2 İltifâtın ‘âm ider kelb-i rakîbe rûz [u] seb
Lahza lahza dest-i bî-dâdı dırâz eyler bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.17/2**)
- 3 Âşinâ-yı sır-ı çesm-i mest-i yârem her nefes
Tîr-i müjgânı gelüp ifşâ-yı râz eyler bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.17/3**)
- 4 Secdegâh oldı bana kavseyn-i ebrû-yı nigâr
Bî-hired sâlûsı teklîf-i namâz eyler bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.17/4**)
- 5 Olmuşam Hâmî şehîd-i hançer-i ser-tîz-i ‘aşk
Bilse hâlim dil-rübâlar hep niyâz eyler bana (**Hâmî-i Mar‘aşî-G.17/5**)

Hersekli Ârif Hikmet⁶⁷⁹

1 (G.1/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

- 1 Şevk-i muhabbet âvine-i nûrdur bana
Rûy-ı ümîd o vechile manzûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/1**)
- 2 Bir sâlikim ki meş‘ale-i râh-ı arzû
Nûr-ı nigâh dîde-i Mansûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/2**)
- 3 Berk-i tecelliyât-ı Hudâdan nişân verir
Her dâğ-ı sîne bir cebel-i Tûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/**)

⁶⁷⁹ Sütçü, Tevfik, *Hersekli Ârif Hikmet – Divanı’nın Tema Bakımından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum 1994.

- 4 Yevm-i neşver-i ‘aşka serâfil-i vahşetim
Âvâze-i cünûn nağm-ı Sûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/4**)
- 5 Gönlüm libâs-ı atlas gerdûne-nâz eder
Baht-ı siyâh o ferve-i Semûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/5**)
- 6 Hikmet pezîr-i gamım sûz-ı nâleden
Demsâz-ı bezm-i cân dil-i rencûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.1/6**)

2 (G.2/)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Fermân-ı şâh-ı ‘aşk ile me‘mûrdur bana
Cellâd-ı cân o gamze-i mağrûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/1**)
- 2 Bir 1erze-nâk-i dehşet-i tîğ-ı helâkınım
Şâm-ı ecel sabah-ı nişâbûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/2**)
- 3 Her dağım oldu rûzine-i seyr-i arızın
Cismim gamınla hâne-i zenbûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/3**)
- 4 Me‘nûs-i derd-i firkat-i yârim ki sînede
Gülbâng-i gam terâne-i sentûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/4**)
- 5 Giryân-ı hasretim ki temaşâ-yı ‘işrete
Câm-ı sirişk-i aynin billûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/5**)
- 6 Hikmet görünmez oldu sabah-ı emel dirîğ
Baht-ı siyâh-ı sân geb-i deycûrdur bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.2/6**)

3 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âşikâr olsa n’ola esrâr-ı mâhiyet bana
Nûr-ı mâzâg-el-basardır dîde-i rü‘yet bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.3/1)
- 2 Mahrem-i halvet-serây sırr-ı lâhutum kavlür
Cevher-i evvel çerâğ-ı bezm-i ünsiyet bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.3/2)
- 3 Sâlik-i ‘aşkım ki seyr-i ‘âlem-i ıtlakta
Rûhdur meş’alkeş-i şehráh-ı karbiyet bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.3/3)
- 4 Rind-i hüşyârü’s-sitem-i lâ-yuhvarî meşrebim
Derd-i sahbâ-yı melâmetten gelür hâlet bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.3/4)
- 5 Ârifim Hikmet ki mücellâ-yı hakîkattir dilim
Sûret-i kesrette aks-endâz olur vahdet bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.3/5)

4 (G.4/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Şimdi nâz eyleyemez sâki-i ümîd bana
Verdi feyyâz ezel-i neşve-i tecrîd bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.4/1)
- 2 Eylesem atf-ı nigh âyine-i âmâle
Görünür nakş-ı heves sûret-i tahdîd bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.4/2)
- 3 Mest-i şûrîde mizâc mı ‘aşkım ki verir
Cur’a-i câm-ı cünûn neş’e-i câvîd bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.4/3)
- 4 Penbedir gûş-i firâğım ki safâ-yâb olamam
Bağ-ı halid olsa darbhâne-i Cemşîd bana (Hersekli Ârif Hikmet-G.4/4)

- 5 Fikr-i hattı uşeh-i ‘işve sipâh-ı hüsnün
Ettirir köhne berât-ı gamı gamı tecrîd bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.4/5**)
- 6 Hikmetâ mülhem-i tahkîk-i hükmdür tab‘ım
Kesrişân olsa n’ola şîve-i taklîd bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.4/6**)

5 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Rahşîş-i berk-i tecelli şevk-i hayrettir bana
Cilve-ı esrâr-ı cân dîdar-ı vahdettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/1**)
- 2 Seyr-i hüsn-i Yûsuf-ı âmâle mir‘at-ı nigâh
Reng-i nûr-ı dîde-i Ya‘kûb-ı hasrettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/2**)
- 3 Küşegir -i kâf-ı istiğnâ pesend-i himmetim
Sâye-i şebhâl-i Anka dâr-ı ‘uzlettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/3**)
- 4 Ger seyr-i râh-ı sevdâyım ki âh sîne sûz
Âteşîn ser-halka-i zincir-i vahşettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/4**)
- 5 ‘Andelîb-i cân olur mergûle-senc-i ârzû
Nevbahar-ı girye kim gülzâr-ı vuslattır bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/5**)
- 6 Neş‘edâr-ı bâde-i zevk-i hamûşîdir gönül
Gullgu1-ı mînâ-yı gam sahbâ-yı sohbettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/6**)
- 7 Hikmet ol sermest-i mihnetkâr-ı bezm-i hayretim
Çesm-i Cemşîd-i muhabbet câm-ı ‘işrettir bana (**Hersekli Ârif Hikmet-G.5/7**)

Kanbalakzâde Hazmî⁶⁸⁰

1 (G.9/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Nâle-kârlık cilve-i ‘aşk u muhabbettir bana
Derd u mihnet şîve-i hükm-i tabî‘attir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/1**)
- 2 Ben ferâg-ı dil ümîd etmem bu bâğ-ı dehrde
Her nihâli çünki bir hâr-ı felâkettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/2**)
- 3 Öyle âzâr-ı felekten ızdırâbım var kim
Sanki ‘âlem ser-te-ser zindân-ı mihnettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/3**)
- 4 Çarh mecbûl-ı fîten devrân cefâ-endîşedir
‘Âlemin her semti guyâ kabr-ı vahşettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/4**)
- 5 Ey gülistân-ı kemâlin gonce-i nâzik-teri
Âteş-i hicrinle yanmak ‘ayn-ı minnettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/5**)
- 6 Devlet-i sermed ser-ı kûyunda cân vermektedir
Ka‘be-i kûyunda hâk olmak sa‘âdetir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/6**)
- 7 Sen o allâm-ı serâirsın kitâb-ı sîneden
Her ne ki söylersin ol akvâ-yı hüccettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/7**)
- 8 Sen o hurşîd-i melâhatsın ki nûrun zerresi
Rûşenâ-bahşâ-yı şeh-râh-ı tarîkattir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/8**)
- 9 Sen o sarrâf-ı hakâiksın ki her nutkun senin
Dilde mahfûzdur birer dürr-i emânettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/9**)

⁶⁸⁰ Ayaz, Hayrettin, *Kanbalakzâde Hazmî Dîvânı ve İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 1987.

- 10 Sen o âyat-ı İlâhîsin ki ‘aşkin nüshası
Her belâya karşı ta‘viz-i selâmettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/10**)
- 11 Ben ne mümkün bahs edem hüsn-i kemâlinden senin
Bu edeb fevkinde Hazmî bir cesârettir bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.9/11**)

2 (G.11/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Geh harîm-i hüsnün ol dil-ber nihân eyler bana
Geh cemâlin zîr-i zülfünden ‘iyân eyler bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.11/1**)
- 2 Remz eder geh hâl-i hicrin geh zevk-i vuslatın
Fasl-ı ‘aşkı hâsılı bir bir beyân eyler bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.11/2**)
- 3 Gamzesinden bin füsûn ü fitne îcâd eyleyip
Muttasıl tefhîm-i bahs-ı hüsn ü ân eyler bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.11/3**)
- 4 Ne temâyül eyler ol ta‘dil-i rûz-ı firkate
Ne vefâ-yı vala ta‘yin-i zamân eyler bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.11/4**)
- 5 Hâsılı bu lutf u kahrından müberhen ki o mâh
Vasl için teklîf-i terk-i cân eyler bana (**Kanbalakzâde Hazmî-G.11/5**)

Kâzım Paşa⁶⁸¹

1 (G.12/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Yâ Rab hevâ-yı 'aşkın edip âşinâ bana
Bî-gâne eyle ol ki 'adüvdür sana bana **(Kâzım Paşa -G.12/1)**
- 2 Görme revâ kim eylesün muttasıl vürûd
Benden niyâz sana vü senden 'atâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/2)**
- 3 Sevk eyle ol tarîke ki pâ-yı sülûkumu
Her hatvede habîbin ola reh-nümâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/3)**
- 4 Ben hubb-ı câhı neyleyeyim evc-i saltanat
Besdir bu gam-serâda hazîz-i fenâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/4)**
- 5 İncitmezem bela-yı gamından belâ bu kim
Üns oldu derd-i 'aşkın ile her belâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/5)**
- 6 Mümkün mi câne yek ser-i mûsından inhirâf
Her mûy-ı cismim olsa da tığ-i kazâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/6)**
- 7 Sensin hemîşe istediğim senden ey kerîm
Hâsâ ki nakd-i hatar ola mâsivâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/7)**
- 8 Kâzım gibi cihâna ta'alluk ne ihtimâl
Vaslın getürdi cevher-i cândan gınâ bana **(Kâzım Paşa -G.12/8)**

⁶⁸¹ Demir, Recep, *Kazım Paşa Hayatı, Eserleri, Şairliği (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van 1999.

Kilisli Abdullah Sermest⁶⁸²

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sâkiyâ bir dem tegâfûl özge hem gamdır bana
Bâr-gâh-ı fakrda bir bâr-i muhkemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/1**)
- 2 Sâkiyâ mey vir ki bu bâr-i girânı kaldıram
Fakrla bu bâr[1] yıkmak şevket-i Cemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/2**)
- 3 Sâkiyâ hoş sen bilürsün hâl-i dehr-i fursatı
‘Ömr-i Nûh haşmet-i İskender-i demdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/3**)
- 4 Sâkiyâ ‘ömri şitâb eyler mukâbil bi‘l-misl
Eylemek bilmek sana bir emr-i azamdır bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/4**)
- 5 Sâkiyâ sun câm-ı şevkinden şu hadd-ı hâveri
Çün dirîg itmek şu rûh-ı cisme mâtemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/5**)
- 6 Sâkiyâ esb-i ‘Irâkı tünd-hûy hûn-rîzdir
Âf-tâb üzre getür çün cism-i şeb-nemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/6**)
- 7 Sâkiyâ dervîşlik mülki ‘acâyib mülk imiş
Keşf kıl bu câmda ol mülk mübhemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/7**)
- 8 Sâkiyâ Hayber-güşâsın Haydar- ı Kerrârsın
Gizli îmânım sana bu sehv-i secdemdir bana (**Kilisli Abdullah Sermest-G.1/8**)

⁶⁸² Şahin, Abdullah, *Kilisli Abdullah Sermest (Hâlis) Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 1998.

- 9 Sâkiyâ Serbest-i humâr-hâne-i bezm-i ezel
Dünki Serbestdir sana ol ‘ayn-ı Âdemdir bana (**Kilisli Abdullah Serbest-G.1/9**)

Kilisli Zihnî⁶⁸³

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Hüsrev-i ‘aşkım kalem-rev mülket-i gamdır bana
Derd-i sînem bir mükerrerem sadr-ı a‘zamdır bana (**Kilisli Zihnî-G.2/1**)
- 2 Şol ki dûşımda melâmet hırka-i peşmînesi
Ferve-i semmûr-ı şâhen-şâh-ı‘âlemdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/2**)
- 3 ‘Akl ü fikrim her biri mânend-i Eflâtûn-ı çarh
Sâhib-i tedbîr [ü] düstûr-ı mükerreremdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/3**)
- 4 Meclisim peygûle-i hasret şarâbım hûn-ı dil
Kâse-i zehr-i melâlet sâgar-ı Cem‘dir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/4**)
- 5 Havf eder benden cüyûş-ı bî-hazer âl-ı felek
Tîg-ı âhım elde bir şemşîr-i Rüstem‘dir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/5**)
- 6 Eylerim zîr [ü] zeber mülk-i vücûd-ı düşmeni
Leşker-i âh-ı seher münkâd [ü] mülzemdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/6**)
- 7 Tab‘-ı pâkim bezm-i hâs-ı şevketümde rûz [u] şeb
Bir nedîm-i ‘ârif-i üstâd-ı a‘lemdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/7**)
- 8 Kâr kılmaz tîr-i bî-te‘sîr-i ta‘n-ı münkirân
Sıdk-ı dil bir kal‘a-i mazbût [u] muhkemdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/8**)

⁶⁸³ Şener, Hasan, *Kilisli Zihnî Divanı* (1. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

- 9 Bûs eder ‘uşşâk-ı cümle âsitân-ı devletim
Zihniyâ bu rütbe-i vâlâ ki hem-demdir bana (**Kilisli Zihnî-G.2/9**)

2 (**G.3/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sensiz ey meh meclis-i ‘işret harâm olsun bana
Cân ü dilden gayr ile ülfet harâm olsun bana (**Kilisli Zihnî-G.3/1**)
- 2 Ey şeh-i mülk-i melâhat hâk-pâyin var iken
Ârzû-yı rütbe-i rif‘at harâm olsun bana (**Kilisli Zihnî-G.3/2**)
- 3 Görmesem ger bezm-i pür-envâr-ı dîdârın senin
Kasr-ı ‘Adn ü ravza-i Cennet harâm olsun bana (**Kilisli Zihnî-G.3/3**)
- 4 Ben garîbe olmasa zevk-i safâ-yı vuslatın
Çekmezem bir dem gam-ı gurbet harâm olsun bana (**Kilisli Zihnî-G.3/4**)
- 5 Gayr-i hüsn-i bî-misâlin vasf edersem bir dahı
Mahlas-ı Zihnî ile şöhrat harâm olsun bana (**Kilisli Zihnî-G.3/5**)

3 (**G.8/**)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dâglar sînemde rengîn gonca-i güldür bana
Nevha-i dil hoş-nevâ-yı zâr-ı bülbüldür bana (**Kilisli Zihnî-G.8/1**)
- 2 Gûşe-i firkatde her şeb hasret-i la‘lin ile
Çeşm bir câm-ı leb-â-leb hûn-ı dil müldür bana (**Kilisli Zihnî-G.8/2**)
- 3 Böyle sevdâya tolaşmazdım ne kim etdi ise
Eyleyeyin âh o pîç-â-pîç-i kâküldür bana (**Kilisli Zihnî-G.8/3**)

- 4 ‘Andelîb-i zârveş rüsvâ olursam da ne bâk
İster ey ruhsâr-ı gül hep ‘âlemi güldür bana (**Kilisli Zihnî-G.8/4**)
- 5 Zihniyâ bir sâde-fes âfet hevâsıyla müdâm
Serde sevdâ-yı mahabbet turfe püsküldür bana (**Kilisli Zihnî-G.8/5**)

Mehmed Fâzıl Efendi⁶⁸⁴

1 (G.2/)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Hil‘at-i fâhiredir hırka-i tefrîd bana
Devlet-i dâ’imedir hıdmet-i tevhîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/1**)
- 2 Özge bir şem‘-i şebistân-ı füyûzâtım kim
Görünür zerre gibi tal‘at-i hûrşîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/2**)
- 3 Öyle mahmûr-ı mey-i ye‘s u fütûr oldum kim
Neş‘e-bahşâ olmaz sâgar-ı Cemşîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/3**)
- 4 Benim ol sâhib-i bed-babt u siyeh tâli‘ kim
Buy-ı nevmîdi verir her gül-i ümîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/4**)
- 5 Sana mabsusdur ey fitne mürâyî haslet
Düşmez erbâb-ı dili eyleme tehdîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/5**)
- 6 Kâdirim nazm-ı sühân etmege her vâdîde
Kimse Fâzıl diyemez eyledi taklîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/6**)

⁶⁸⁴ Koyuncu, Mehmet, *Mehmed Fâzıl Efendi Dîvânı’nındaki Gazeller (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya 2007.

- 7 Tâc –ı ‘izz u şerefim sikke-i Mevlânâdır
Bahs olundu oradan hil‘at-ı tecdîd bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.2/7**)

2 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşık-ı şürideyim ‘âlem ne nâz eyler bana
Bülbül-i gül-zâr-ı ‘aşkım gül niyâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/1**)
- 2 Nâ‘il-i feyz-i temeyyüz olmuşum devrânda
Nây-ı pîr îimâ-yı sırrı imtiyâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/2**)
- 3 Cûşa gelse sîne-i sûzânda bahr-ı kemâl
Şeyh u vâîiz arz-ı rûy-ı dil-nüvâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/3**)
- 4 Sükker-i nutkumdan istilzâz etmiş tâ ezel
Tûti-i güyâ anınçün i‘tizâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/4**)
- 5 Âteş-i ruhsârına bakdıkça canânın gönül
Hâl-i Mecnûna girip sûz-ı güdâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/5**)
- 6 Sırr-ı tevhîde hakîkatle degilken âşinâ
Hâce-i dil-mürde ta‘lim-i namâz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/6**)
- 7 İlticâ etmem bugün sultân-ı dehre Fâzılâ
Hazret-i Hünkâr-ı ma‘nî keşf-i râz eyler bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.3/7**)

3 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âşıkım yârim ne teklif etse bâr olmaz bana
Bülbül-i âzâr-ı gül mânend-i hâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/1**)

- 2 Gülşen ü külhân müsâvidir egerçi ‘âşîka
Câhili ammâ bu dehrin hem-civâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/2**)
- 3 Tûtiyim ben sükkerim la‘l-i leb-i cânândır
Görmedikçe rûyunu asla karar olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/3**)
- 4 Yârdan bir lahza dur olsam olur halim yamân
Andan özge bu cihânda zehr-i mâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/4**)
- 5 Sırr-ı ‘aşkı pûte-i dilde zerr-i saf etmişim
Mis u arziz ile bu ‘âlemde kâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/5**)
- 6 Yâ ilâhi âb-ı lutfunla beni sır-âb kıl
‘Aff u gufrânından özge intizâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/6**)
- 7 Fâzılâ bin sıdk ile kul olmuşum dergâhına
Hazret-i Hünkâra benzer şehr-yâr olmaz bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.4/7**)

4 (G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bâ‘is-i şevk u meserret cûşîş-i meydîr bana
Mûres-i ‘aşk-ı muhabbet nâle-i neydir bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.5/1**)
- 2 Firkat-i ahabb gönlüm şöyle me’yûs etdi kim
Mâl-ı Kârûn olsa nakdim yine lâ-şeydir bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.5/2**)
- 3 Makbulânin mûnisi olmakdan ise dehrde
Ehl-i dil hem-bezmi olmak cümleden eydir bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.5/3**)
- 4 Muztarîb oldum o rûtbe-i cânib-i Mostârda
Güftgû-yı halk-ı ‘âlem cümle heyheydir bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.5/4**)

- 5 Pâdişâh-ı mülk-i ma'nâyım desem Fâzıl revâ
Sikkesi Monlâ-yı Rûmun efser-i keydir bana (**Mehmed Fâzıl Efendi-G.5/5**)

Mustafa Refik⁶⁸⁵

1 (**G.3/**)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yandığı yakıldığı hep şem'-i şâm-ı gam bana
Girye-i sûz-güdâz ile eder mâtem bana (**Mustafa Refik -G.3/1**)
- 2 Cân nezr-i vasl-ı cânândır ne kasdın ey fîrâk
Bir nefes te'hîr et imhâl kil bir dem bana (**Mustafa Refik -G.3/2**)
- 3 Şâd kıl ey gamze-i cânân şu mahzûn cânımı
Senden olsun bâri âhir bir dem-i bürrem bana (**Mustafa Refik -G.3/3**)
- 4 Eksik etme peyk-i peykânın su'âl-i hâtıra
Külbe-i ahzâna andan başka yok mahrem bana (**Mustafa Refik -G.3/4**)
- 5 Şâdım ey dil cevri-i cânân ile nâ-şâd ol hemân
Her ne etse hem sana eyler isâbet hem bana (**Mustafa Refik -G.3/5**)
- 6 Bir melek-peyker perînin vâlih ü hayrânıyım
Hayretimden vâlih ü hayrân gören âdem bana (**Mustafa Refik -G.3/6**)
- 7 Sâkiyâ işlet kadeh bulsun revâc-i gam kesâd
Kârgâh-ı dehri bilmem n'ışlıyor mübhem bana (**Mustafa Refik -G.3/7**)
- 8 Bûd [u] nâ-bûd-ı cihân çün bî-karâr ü i'tibâr
Ver pey-â-pey câm-ı 'ibret verdi zîrâ Cem bana (**Mustafa Refik -G.3/8**)

⁶⁸⁵ Kaplan, Hasan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

- 9 Ehli ehl-i zevk-i dil gûyâ ki cennetdir Refik
Olamaz hiç ‘âlem-i âb gibi hoş âlem bana (**Mustafa Refik -G.3/9**)

Nâil Abbas Paşa⁶⁸⁶

1 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mazhar-ı şems-i cefâyım sâyebân olmaz bana
Bülbül-i şûrîdeyim hiç âşiyân olmaz bana (**Nâil Abbas Paşa-G.2/1**)
- 2 Rahne-i ceş-i gumûmdan oldu dil mülki harâb
Ben esîr-i mihnetim şîrîn zebân olmaz bana (**Nâil Abbas Paşa-G.2/2**)
- 3 Mekteb-i idrâkde dersim funûn-ı ‘aşkıdır
Dâhil-i silk kabûlum imtihân olmaz bana (**Nâil Abbas Paşa-G.2/3**)
- 4 Âh-ı âteş bârımı nâ-çiz görürse ol ‘adüvv
Sîne sûzân olmada tab‘-ı girân olmaz bana (**Nâil Abbas Paşa-G.2/4**)
- 5 Vâkıf-ı esrâr-ı ‘aşkı Nâilâ eş‘ârda
Âşık-ı şûrîdeyim manâ nihân olmaz bana (**Nâil Abbas Paşa-G.2/5**)

2 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mâh-tâbım dâmen-i feyzin necât oldu bana
Rû-yı âle nakş olan hâlin hayât oldu bana (**Nâil Abbas Paşa-G.3/1**)
- 2 Olma müstağni bu lutf-ı vaslını efkendeye

⁶⁸⁶ Kırıcı, Ahmet, *Nail Abbas Paşa’nın Hayatı, Sanatı ve Divanı’nın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme - Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 2006.

Meyve-i nahl-ı visâlin sânahât oldu bana (**Nâil Abbas Paşa-G.3/2**)

- 3 Sâye virmez ‘âşık-ı efkendeye çerh-i denî
Lîk rûhsat bulmadı kâmin sebât oldu bana (**Nâil Abbas Paşa-G.3/3**)
- 4 Kabza-i destimde mahkûmum olub şimdi felek
Hizmet-i matlûbumuzda sâf-nâb oldu bana (**Nâil Abbas Paşa-G.3/4**)
- 5 Nâilâ inkâr olunmaz dilberin ihsânları
Bûseler la‘l-ı lebinden vâridât oldu bana (**Nâil Abbas Paşa-G.3/5**)

Necmî⁶⁸⁷

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ol harâb ey dil harâb olmak ‘imâretdir bana
Çünkü bu vîrâne gönlüm kenz-i vahdetdir bana (**Necmî-G.1/1**)
- 2 İçdiğim ‘aşkın şarâbı vâ‘izâ sen kevseri
İtme teklîf içmek anı çünkü külfetdir bana (**Necmî-G.1/2**)
- 3 Didi çün el-fakr u fahrî mefhar-i ‘âlem resûl
Fakr ile kılmak tefehhur şe’n ü ‘izzetdir bana (**Necmî-G.1/3**)
- 4 Ma‘bed-i hüsnünde ‘âbid olmuşum cânâ senin
Secde kılmak hüsnüne makbûl ‘ibâdetdir bana (**Necmî-G.1/4**)
- 5 Vâkı‘â derd ü elemdir ehl-i ‘ışka ‘ışk-ı yâr
‘İşkdan dûr olmak işte ‘ayn-i âfetdir bana (**Necmî-G.1/5**)

⁶⁸⁷ Şahin, Esin, *Necmî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 1998.

- 6 Kible vü Ka‘bem îmânım mürşidim ‘ışkdır benim
‘Aşka kıldım iktidâ bildim selâmetdir bana (Necmî-G.1/6)
- 7 Menzil-i lâhuta irdim fırka-i nâcîdenim
‘İşk-ı cânân elde bürhân dilde hüccetdir bana (Necmî-G.1/7)
- 8 Zühd ü takvâ ile kimse yâre vâsıl olmadı
Bu cihetden zühd ü takvâ bir hasâretedir bana (Necmî-G.1/8)
- 9 Terk idüb takvâ vü zühdi ‘ışka mazhar oldığım
Hazret-i sultân-i kevneynden şefâ‘atdır bana (Necmî-G.1/9)
- 10 Bulmadı cânâ bu Necmî ‘ışkdan özge devleti
İşte ‘ışkın dü cihânda ‘izz u devletdir bana (Necmî-G.1/10)

2 (G.5/)

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- 1 Mirât-ı ‘ışk içre bugün göründi bir sûret bana
Turdum perestiş itmege irişdi bir hayret bana (Necmî-G.5/1)
- 2 Ol şîvekâr-ı hûb-şivem ‘atf-ı nigâh itdikçe bu
‘Aklım benim zâ’il olur gelmez niçün cennet bana (Necmî-G.5/2)
- 3 Didim visâlin bâğına girmek ‘aceb mümkün midür
Mümkün ise ey dil-rübâ lâzım degil cennet bana (Necmî-G.5/3)
- 4 Dellâle virdin gezdirür gûşe-be-gûse bendeni
Hâlî imiş bâzâr-ı ‘ışk beyhûde bu mihnet bana (Necmî-G.5/4)
- 5 Çâmura düşmüş cevherin kadri bilinmez lâ-cerem
Düşdüm ayâğın altına sen eyle gel şefkat bana (Necmî-G.5/5)

- 6 Bu tâlî‘-i bedhâh ile hemrâh u hem-dem olalı
Menzil-geh oldı ey gönül bu hâne-i zillet bana (**Necmî-G.5/6**)
- 7 Bî-perr ü bâl çün beççe-i üftâde-i me‘vâ benim
Ey mâder-i bahtım yetiş tâ eyleyüb sür‘at bana (**Necmî-G.5/7**)
- 8 Seyrân iderdim bir zamân tâ ‘âlem-i ‘ulvîde ben
İndirdi takdîr-i esfele âfet olub rif‘at bana (**Necmî-G.5/8**)
- 9 Bezm-i hîred-mendânda sâkî iken bâd-ı firâk
Söndürdi bahtım şemîni irişdi bu zulmet bana (**Necmî-G.5/9**)
- 10 Âhım şerârıyla yine bahtım sirâcî bir gice
Tâ ki uyanur gam degil şeb-rûz olur elbet bana (**Necmî-G.5/10**)
- 11 Meyhâne-i tâlî‘ bu ya sed eyler ise muhtesib
Sâkî-i feyzim feth ider tâ eyleyüb rahmet bana (**Necmî-G.5/11**)
- 12 Açdım tevekkül bâbını girdim kanâ‘at beytine
Tâ kûşe-i vahdetde gör irişdi hoş râhat bana (**Necmî-G.5/12**)
- 13 Bu hânkâh-ı tab‘ımı cârub-i ihlâsım ile
Pâk eyledim ey mürşidim sen eyledin himmet bana (**Necmî-G.5/13**)
- 14 Halkın senâ vü zemmini yok istimâ‘a kudretim
Fânî cihândan büsbütün geldi hele nefret bana (**Necmî-G.5/14**)
- 15 Yakub hulûsum şem‘ini düşdüm bu ‘skin râhına
Ey rehber-i sıdkım yürü âsân imiş rıhlet bana (**Necmî-G.5/15**)
- 16 Necmî semâ-yı dilde ben mıs bâh-ı ‘ışkım yâ ne gam
Ol mâh ile vâkî‘ olur her gicede vuslat bana (**Necmî-G.5/16**)

3 (G.8/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yâr-ı gârımsın sen ey yâr gayr yâr olmaz bana
Kûy-ı vaslın tek cihânda cây u gâr olmaz bana (Necmî-G.8/1)
- 2 Vâdî-i vuslatda sen âhûyî çün sayd eyledim
Senden özge murg-ı dil ey hiç şikâr olmaz bana (Necmî-G.8/2)
- 3 Şehr-i dilde tahtını tezyîn ü hâzır eyledim
Cânda cânımsın ki sen tek şehr-i yâr olmaz bana (Necmî-G.8/3)
- 4 Geçmişim dünyâ vü 'ukbâyı 'imâret itmeden
Olsa ger rûz-ı kıyâmet bir zarâr olmaz bana (Necmî-G.8/4)
- 5 Câm-ı vahdet nûş idelden dest-i yârdan nâgihân
Necmiyâ bî-hûşum aslâ hûş yâr olmaz bana (Necmî-G.8/5)

4 (G.10/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Râh-ı 'ışkda hâk-sâr olsun didi cânân bana
Her nefesde gamgüsâr olsun didi cânân bana (Necmî-G.10/1)
- 2 Sûk-ı gamda vârimı yağmaya viridi sevdiğim
Bu cihetden pür-hasâr olsun didi cânân bana (Necmî-G.10/2)
- 3 Gerçi istersen cihânda devlet ü hem saltanat
Bahş olunsa olma râzı ey gönül tâ tâc u taht (Necmî-G.10/3)
- 4 Bî-murâd olmakdır ancak ki seninçün nîk-baht
Böyle dâ'im dil-figâr ol sen didi cânân bana (Necmî-G.10/4)

- 5 Bu fenânın varlığı hiç sana vâ olamaz ebed
Anı terk itmek gibi fânîde kâr olamaz bana (**Necmî-G.10/5**)
- 6 Ehl-i ‘ışk olan içün nâmus u ‘âr olamaz ebed
Ehl-i ‘ışka sâz-kâr olsun didi cânân bana (**Necmî-G.10/6**)
- 7 Meyl ü rağbet itme zinhâr bunda câh u rif‘ate
Bunda rağbet itmeyenler anda irür ‘izzete (**Necmî-G.10/7**)
- 8 Ger murâdın irmek ise bir kadimî devlete
Nushuma gel gûş-dâr ol sen didi cânân bana (**Necmî-G.10/8**)
- 9 Bu fenâda râhat u zevk u safâya virme dil
‘Ârif isen Necmiyâ nefis ü hevâya virme dil (**Necmî-G.10/9**)
- 10 Mânî‘-i seyr-i sülûkdur mâsivâyâ virme dil
Pendim üzre üstüvâr olsun didi cânân bana (**Necmî-G.10/10**)

Osman Nevres⁶⁸⁸

1(G.5/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Sâye-i zülfünde ‘âlem hıttâ-ı Çindir bana
Bilmezim bir başka âyîn ‘aşkın âyîndir bana (**Osman Nevres-G.5/1**)
- 2 Eylemem dikkat hatâ-yı hatta lâkin âh kim
Günde bin efsûn eden gîsû-yı pür-çindir bana (**Osman Nevres-G.5/2**)
- 3 Sensiz ey ârâm-ı cân râhat bana mümkün mi kim

⁶⁸⁸ Kaya, Bayram Ali (hızl.), *Osman Nevres Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html>
[ET: 22.11.2022]

Hâne âteş hâk pister seng bâlîndir bana (**Osman Nevres-G.5/3**)

- 4 Ger cefâ ger cûd senden her ne gelse râzıyım
Her ne denlû olsa kahrın telh şîrîndir bana (**Osman Nevres-G.5/4**)
- 5 Çekmem el ölsem de Nevres dâmen-i ma‘şûkdan
‘Aşk mezheb aşk-bâzî dîn ü âyîndir bana (**Osman Nevres-G.5/5**)

2 (G.6/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Lâle-i gülzâr sensiz dâğ-ı hasretidir bana
‘Ukde-i dil gonçe nergis çeşm-i hayretidir bana (**Osman Nevres-G.6/1**)
- 2 Hikmetül-a‘yn ile hâsılken şifâ hikmet bu kim
Çeşm-i bîmârınla ‘illet ‘ayn-ı hikmetdir bana (**Osman Nevres-G.6/2**)
- 3 Her ne ile ülfet etdimse bekâsın görmedim
Anın içün şimdi ‘âdet terk-i ‘âdetdir bana (**Osman Nevres-G.6/3**)
- 4 Kâmetin şevkiyle meyl etmekde serv-i dil-keşe
Halka-i çeşm-i hayâ kayd-ı hacâletdir bana (**Osman Nevres-G.6/4**)
- 5 Korkarım gamzen kabûl etmez tenezzül eylemez
Yohsa cân vermek yolunda câna minnetdir bana (**Osman Nevres-G.6/5**)
- 6 Korkudur vâ‘iz kıyâmetle beni bilmez mi kim
Kâmetin şevkiyle her sâ‘at kıyâmetdir bana (**Osman Nevres-G.6/6**)
- 7 ‘Âşıkım Nevres melûl etmez beni ahvâl-i ‘aşk
Ağlamak yanmak sitem çekmek tabî‘atdır bana (**Osman Nevres-G.6/7**)

Racûlî⁶⁸⁹

1 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kâse-yi nîm sundu sâki bâde(y)i yârim bana
Tevbe etdim artık içmem virmesin yârim bana (**Racûlî-G.4/1**)
- 2 Hakkımı inkâr ider kim bana meyli yok diyü
Bu hususda gösterir ol yâr u ağıyârım bana (**Racûlî-G.4/2**)
- 3 Mest olup zülfü gibi ‘aklı başından perişân
Devr ider meclisi pür sonra ki sayarım bana (**Racûlî-G.4/3**)
- 4 Kûşe-i çeşmiyle bir efsûn ider ‘aklım gider
Cânımâ kasd itdigin her anda duyarım bana (**Racûlî-G.4/4**)
- 5 Yâre Mecnûn olduğum çün devr-i sahrâ eylerem
Yani harâm itdi gurbet kendi diyârım bana (**Racûlî-G.4/5**)
- 6 Sun-ı Ferhâdı hüner icrâya ister gönlümüz
Belki ol Mecnûnu ‘âkıl ile o yârim bana (**Racûlî-G.4/6**)
- 7 Ey Racûlî nâz ü istiğnâ ile bu cevri-yâr
Câna geçdi cânıma kendim ki kıyarım bana (**Racûlî-G.4/7**)

⁶⁸⁹ Karakaş, Esmâ, *Racûlî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

Refi-i Kâlâyî⁶⁹⁰

1 (G.1/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Yâ Rab eltâfin ile namdan rehâ göster bana
Râh-ı maksûdum bilir bir reh-nümâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/1**)
2. Çalmışım târ-ı şeb-i hayretde yokdur yâverim
Pertev-i 'aşkınla dilden bir ziyâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/2**)
3. Sırr-ı 'aşkınla virip mir'ât-i kalbe incilâ
Rûy-ı matlûbum İlâhî rûşenâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/3**)
4. Dâ-i penbe mübtelâyim yok halâsa kudretim
Merhem-i 'afvın ile yâ Rab devâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/4**)
5. Mûy-ı lûknetden masûn idip zebân-ı hâmemi
Hüsni tertîb üzre dîvânım şehâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/5**)
6. 'Aşk ile yâr olalı nefsim bana bîgânedir
Âşînâ-yı hazretinden âşînâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/6**)
7. Koma yâ Rab vâdi-i hayretde Kâlâyî kulun
Lutf u tevîkin şehâ subh u mesâ göster bana (**Refi-i Kâlâyî-G.1/7**)

2 (G.2/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. La'l-i gül-nârın senin kim derd ü hem emdir bana
Her nigâh-ı iltifâtın zahm u merhemdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/1**)

⁶⁹⁰ Apaydın, Bilal, *Refî'-i Kâlâyî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2007.

2. Gâh fîrkatden peyâmı gâh vuslatdan virir
Nutk-ı pâkin ol sebebdan şehd ü hem semdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/2**)
3. Yâr ile hem-sohbet iken giryeler itsem n'ola
Firkati fikriyle vuslat sûr u mâtemdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/3**)
4. Nice cevır itmekle dil senden ferâgat eyleye
Ey cefâ-cû mihr ü 'aşkın cândan akdemdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/4**)
5. Fikr-i zattınla şeb-i hayretde olsamda zebûn
Kâkülün sevdâsı serde başka 'âlemdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/5**)
6. Bende-i âl-i 'abâyım zü'l-fekâr-ı kilik ile
Ser-be-ser iklim-i ma'nâ hep müsellemdir bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/6**)
7. Gam değil başımdan aşsa mevc-i deryâ-yı ünûb
Kendi nefsimden Refiâ Rabbim erhamdır bana (**Refi-i Kâlâyî-G.2/7**)

3 (G.4/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Sad-şeb-i târ-ı elemdir her dem-i fîrkat bana
Pertev-i hüsnün bedîd it ey kamer-tal'at bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/1**)
2. Fikr-i zülfünle bu şeb nutk itmedim tâ-Subha dek
Virmedi bir dem hayâl-i sohbetin nevbet bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/2**)
3. Subh-ı vasl-ı sâdıkınla tâbdâr it bezmimi
Âfitâbım sensiz 'âlem hâne-i zulmet bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/3**)
4. Künc-i târ-ı namda kurdum hayme-i âhım bu şeb
Şem'-i 'aşkınla hayâlin virdi bir sûret bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/4**)

5. Çille-i cevrin ne mümkün çekmesi ey kaşı yâ
Virmeseydi Rüstem-i ‘aşkın eger gayret bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/5**)
6. Kenz-i ias..lm .adrimi bilmez cihânda her güzel
Ehl-i dil dilber gerek kim eylesin ranbet bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/6**)
7. Âsitânında kul olmak gibi sen şâhın Refî‘
Olmadı ‘âlemde hiç sermâye-i devlet bana (**Refi-i Kâlâyî-G.4/7**)

Rıfkî⁶⁹¹

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey felek bilmem nedendir bunca zulm etdin bana
Kılmadın aslâ mürüvvet niçe kahr etdin bana (**Rıfkî-G.1/1**)
- 2 Ağladu feryâd içinde zâra koydun âh kim
Âh elinden hayli demdir çok cefâ etdin bana (**Rıfkî-G.1/2**)
- 3 Bir terahhum kılmadın bu hâli giryânuma sen
Vasf-ı hâlim bilmeyüp redd-i sitem etdin bana (**Rıfkî-G.1/3**)
- 4 Çün cüdâ etdin beni sen nâzlı yârimden benim
Rahm kılman diyü kendin hem cevâb etdin bana (**Rıfkî-G.1/4**)
- 5 Rıfkîyı devrân içinde şâd edüp güldürmedin
Durmadın bir söz üzere kahbelik etdin bana (**Rıfkî-G.1/5**)

⁶⁹¹ Altınok, Mevlüt, *Rıfkî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2008.

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yakma cismim nev-cevânım yok mı insâfın bana
Perde-i nâmûsumı ref‘ et dedi hecrin bana (Rıfkî-G.2/1)
- 2 Nâr-ı ‘aşkında begim burc-ı hisârım pür-harâb
Kalmadı sabra karârım yok mı bir rahmin bana (Rıfkî-G.2/2)
- 3 Bu gönül sevdâ-yı zülfün getirince hâtıra
Ol sebebdan terk-i cânı etdirir hâlin bana (Rıfkî-G.2/3)
- 4 Bir hayâl-i hâma düşdi bu gönül sevdâ ile
Çün mü‘essir ola mı ‘âlemde ol vaslın bana (Rıfkî-G.2/4)
- 5 Âteş-i ‘aşk içre Rıfkî yanmada müştâk mıdır
Kani ol va‘d-i kerîmin kanı ihsânın bana (Rıfkî-G.2/5)

3 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Çarh-ı devrân-ı felekden olsa bir himmet bana
Şübhesiz ol demde olur yâr ile vuslat bana (Rıfkî-G.4/1)
- 2 Mihnet-i ağıâr eden hâlim perişân olmada
Baht-ı kec-revden degil mi dâ’imâ fûrkat bana (Rıfkî-G.4/2)
- 3 Sâkiyâ câm-ı mey-i gülgûn elden koma kim
Devr ile neş‘e verirdi pür-kadeh ‘işret bana (Rıfkî-G.4/3)
- 4 ‘Âşıkın gönlünü al kim hâliden hâlî degil
Lutfunu etme dirîğ sen eyle bir hürmet bana (Rıfkî-G.4/4)

- 5 Dâ'imâ fikr ü hayâlin mest kılmış Rıfkîyı
Hâline eyle terahhum sen de kil râğbet bana (**Rıfkî-G.4/5**)

Sırrî Râhile Hanım⁶⁹²

1 (G.1/)

- 1 İftirak-ı dil-rübâdan 'uzlet el verdi bana
'Uzlet içre gence erdim devlet el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/1**)
- 2 Mekteb-i 'aşk içre Ferhâd oldu gûyâ tıfl-ı dil
Ol lebi şîrîn bugün bî-minnet el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/2**)
- 3 Murg-ı bî-pervâ-yi dil sayyâd-ı 'aşkın dâmına
Sayd olunca hâtırât-ı vuslat el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/3**)
- 4 Can-fezânın emrini ben minnet-i cân bilmişim
Hane-berdûş oldum ey dil gurbet el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/4**)
- 5 Genc-i bâkî kadrini gördüm ki bilmez her hasîs
Ol sebepden cûşa geldim vahdet el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/5**)
- 6 Kâm-yâbım dost ile havf eylemem ağyârdan
Zinde-dil oldukça artık râhat el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/6**)
- 7 Mihribânım pek eyü üftadeler hâlin bilir
Âsitân-ı devletinden 'izzet el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/7**)
- 8 Sırrî meydân-ı selâmetde turur arslan gibi
Bu sıfatla gördüğümce hayret el verdi bana (**Sırrî Râhile Hanım-G.1/8**)

⁶⁹² Açıl, Berat, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 2005.

2 (G.3/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Murg-ı dil pervâza geldi lâneler ağlar bana
Çıkıdı zünnârım bu kez hum-hâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/1)
- 2 Yandırır isem şeb-i târîk dil-i nâ-şâdımı
Rûşen olsa per yakar pervâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/2)
- 3 Âşinâlar seng-i tan-endâz olurlar her taraf
Vâkıf olsa halime bî-gâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/3)
- 4 Ketmi güç inkârı güç bir derde oldum mübtelâ
Dârûsın bilmez tabîb kâşâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/4)
- 5 Düş olursa mekteb-i 'îrfâna râhım âh edip
Hasret ile tıfl-ı ferzendâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/5)
- 6 Sâkî-i bezmin elin öpsem ayağınçün güzel
Korkarım dil-teng olur peymâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/6)
- 7 Kâse-i mîzâb-ı sâkîden yine mestim bugün
Ta'n eder hüşşyâr olan mestâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/7)
- 8 Dil-girifte gül ruhında hal-ı 'anber fâmına
Leşker-i zülfün tağıtmış şâneler ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/8)
- 9 Sırrî vîrân eyledi dil mülkünü bir nev-nihâl
Hasbihâlîm söylesem dîvâne[ler] ağlar bana (Sırrî Râhile Hanım-G.3/9)

Selamî⁶⁹³

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâ ilâhî virdigün envâ‘-ı ni‘metdür bana
Dilde î mân cânda râhat tende sıhhatdür bana (Selamî-G.3/1)
- 2 Râzıyım her hâl ile va1lâhi zu‘1-fazlû‘1-‘azîm
Böyle ihsân ile ‘isyânım hacâletdür bana (Selamî-G.3/2)
- 3 Mübtelâ-yı zenb-i isbât-ı vücûd olmuş iken
Her ne işlersem huzûrunda kabahâtdür bana (Selamî-G.3/3)
- 4 Müjde-i lâ-tenkatû dan oldu dîl ümmîd-vâr
Gam yemem lâ-ye‘ sivâ bürhân-ı hüccetdür bana (Selamî-G.3/4)
- 5 İsm-i rahmân sirrini bildi Selâmî şübhesiz
‘Afvuna nisbetle cürmüm belki rahmetdür bana (Selamî-G.3/5)

2 (G.4/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Yâ ilâhî virdigün envâ‘-ı nimetdür bana
Dilde imân cânda rahat tende sıhhatdür bana (Selamî-G.4/1)
- 2 Râzıyım in‘âmuna vallâhi zu‘1-fazlû‘1-azîm
Bunca in‘amunla isyânım hacâletdür bana (Selamî-G.4/2)
- 3 Şehvetüm sevdâsına düşdüm hevâ-yı tafsîl
Her ‘ibâdet didigüm mahz-ı kabâhâtdür bana (Selamî-G.4/3)

⁶⁹³ Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 1999.

- 4 ‘Asiyüm yâ rab velî mahlûka in‘amun amîm
Âyet-i lâ-tenkatû bürhân-ı hüccetdür bana (**Selâmî-G.4/4**)
- 5 Lutfuna müstagrak olmuşdur Selâmî-i zelîl
‘Afvına nisbetle cürmüm belki rahmetdür bana (**Selâmî-G.4/5**)

3 (G.9/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kanda baksam görinen ey dost cemâlündür bana
Hem-demüm serrâ vü darrâ da hayâlündür bana (**Selâmî-G.9/1**)
- 2 Sa‘d u nahsi bilmezem bu encüm ü seyyâreden
Zevk u gam dilde cemâlünle celâlündür bana (**Selâmî-G.9/2**)
- 3 Vahdetün sırrın tuyaldan gaynın ‘ayn itdi gönül
Sümme vechullâh ile hüccet makâlündür bana (**Selâmî-G.9/3**)
- 4 Nûr-ı didârunla nakş itse tenüm nâr-ı tamu
Nehr-i cennetden gelür âb-ı zülâlündür bana (**Selâmî-G.9/4**)
- 5 Cennet ü rıdvân hevâsından Selâmî çekdi dest
İki ‘âlemde hemân matlab visâlündür bana (**Selâmî-G.9/5**)

Senîh-i Mevlevî⁶⁹⁴

1 (G.1/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Sabrım tükendi ‘ışk göründi sefer bana
İtdim sefer bu oldu hazardan beter bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/1**)

⁶⁹⁴ Okyay, Ercan, *Senî-i Mevlevî Dîvânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale 2005.

- 2 Aldı safâ-yı hâtırımı hâsılı firâk
Her kande olsam oldu mukarrer keder bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/2**)
- 3 Ben Râzıyım serimde olan ibtilâlara
Hakdan gelür mukkadder olan hayr u şer bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/3**)
- 4 Hûn-ı sirişk ü laht-ı ciğerdir şarâb u nukl
‘İşret-serây-ı gamda olan mâ-hazer bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/4**)
- 5 Yok ibtimâl zahm-ı dilin iltiyâmina
Tîğ-i firâk o mertebe itdi eser bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/5**)
- 6 Gayb eyledim bu hayret ile kendi kendimi
Kimler virir Senîh özümnden haber bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/6**)
- 7 İki cihânda bâr-geh-i istinâddır
Bâb-ı ‘atâ-yı Hazret-i hayrû’l-beşer bana (**Senîh-i Mevlevî -G.1/7**)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bezm-i ‘ışka mahremim ehl-i safâ dirler bana
Cümle yârân-ı muhabbet merhabâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/1**)
- 2 Düşmüşem bir leylî-yi hüsnün belâ-yı ‘ışkına
Dest-i gamda ‘âşık-ı mecnûn-edâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/2**)
- 3 Bir nefes yokdur ki cân mehcûr ola cânândan
Bilmeyüb bu hâli yârından cüdâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/3**)
- 4 Görse rastûlar beni dârü’ş-şifâ-yı ‘ışkda
Bir devâsız derde düşmüş mübtelâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/4**)

- 5 Yâdlar bilmez beni bîgâneye bîgâneyim
Âşinâ-yı ‘ışk olanlar âşinâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/5**)
- 6 Mülk ü mâla devlet ü ikbâle itmem iltifât
Ben Senîhim çâker-i Al-i ‘abâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/6**)
- 7 Kimseye ‘arz-ı ‘ubûdiyyetle kılmam ser-firû
‘Abd-ı memlûk-ı ‘Aliyü’l-Murtezâ dirler bana (**Senîh-i Mevlevî -G.2/7**)

3 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Giryedir tahsîl şevk ü neşede vâdi bana
Dil-harâb olmakladır ‘âlemde âbâdi bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/1**)
- 2 Lahza lahza çarh alub hüznüm virür hayfa sürûr
Âşinâyı yâd idup mahrem ider yâdı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/2**)
- 3 Deşt-i ‘ışk içre nedir farkım benim Mecnûndan
Şol kadar var konmamış Kaysın hemân adı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/3**)
- 4 Kûhken bir dağı hedm itmiş ‘acebdir kim bu ‘ışk
Eylemiş dâğ-ı derûn bin kûh Ferhâdı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/4**)
- 5 Sâ‘at-i ‘ömrüm şümâr olur sayılmaz çekdiğim
Hadden aşmışdır sipihrin cevri ü bî-dâdı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/5**)
- 6 Masraf-ı çeşme nukûd-ı eşkim itmezdi vefâ
Olmasa hûn-ı ciğerle kalbin imdâdı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/6**)
- 7 Şübhesiz güm-râh olurum Hazret-i pîrin Senîh
Böyle maşrûf olmasaydı feyz-i irşâdı bana (**Senîh-i Mevlevî -G.3/7**)

4 (G.4/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 İtdikçe çeşm-i sâhiri sihr ü fisûn bana
Gîsûsı oldu silsile-bend-i cünûn bana (**Senîh-i Mevlevî -G.4/1**)
- 2 Ben mest-i câm-ı meygede-i 'ışk u hayretim
Sâkî piyâle-i mey-i gülğûn-ı sun bana (**Senîh-i Mevlevî -G.4/2**)
- 3 Ruhsâr-ı lâle-fâmde hâl-i siyâhının
Nakş-ı hayâli olmada dâğ-ı derûn bana (**Senîh-i Mevlevî -G.4/3**)
- 4 O1 serv-kadd-i 'işve-ger gördüğüm gibi
Kıldı vedâ sabr u karâr u sükûn bana (**Senîh-i Mevlevî -G.4/4**)
- 5 Kalmam tarîk-i zulmet-i hicrânda Senîh
Nûr-ı çerâğ-ı pîr olıcak reh-nümâ bana (**Senîh-i Mevlevî -G.4/5**)

5 (G.5/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 'Âlem o mehle 'âlem-i imkândır bana
Yoğ ise böyle vâdi-i hüsrândır bana (**Senîh-i Mevlevî -G.5/1**)
- 2 Yâr olamyınca bâde elem bezm künc-i gam
Nây u nevây-ı mutribi efgandır bana (**Senîh-i Mevlevî -G.5/2**)
- 3 Bilsün de mübtelâlığını tek o şâh-ı hüsn
Cevr ü cefâ iderse de ihsândır bana (**Senîh-i Mevlevî -G.5/3**)
- 4 İhyâ-yı 'ışkıyım ben o 'Îsâ-lebin
Kim feyz-i lâ'li mâyede cândır bana (**Senîh-i Mevlevî -G.5/4**)

- 5 Oldım Senîh bendesi hünkâr-ı ekberin
Melce' iki cihânda o sultândır bana (**Senîh-i Mevlevî -G.5/5**)

Sütûrî⁶⁹⁵

1 (G.49/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hicr ü vaslun kim sebebdür terk-i cân u ten bana
Pehn-i dünyâ 'aşksuz olmuşdur hemân zindân bana (**Sütûrî-G.49/1**)
- 2 İltifâtun kesme benden ey şeh-i 'âlem-penâh
Gam degüldür halk-ı 'âlem olsa hep düşmen bana (**Sütûrî-G.49/2**)
- 3 'Aşka saldum râhatum kat eyleyüb ben başımı
Düşmenümden görmedüm bu eyledigüm ben bana (**Sütûrî-G.49/3**)
- 4 Kûh-ı mihnetler olur bâğ-ı İrem dildâr ile
Neylerüm ol gülşen-i dildârsız külhan bana (**Sütûrî-G.49/4**)
- 5 Düşmeden dildârdan dur vasl kadrin bilmedüm
Ey sitem-kâr felek kıldun safân hicrân bana (**Sütûrî-G.49/7**)
- 6 Ben helâküm eyledüm takrîr kim virmez necât
Çekdigüm derd-i nihânun eylemiş rûşen bana (**Sütûrî-G.49/6**)
- 7 Bir yanından hicr ü firkat ta'n-ı düşmen bir yana
Hey ma'âzallâh bu resme ölmek âsândur bana (**Sütûrî-G.49/7**)
- 8 'Âşka cennet hevâsı vuslat-ı dildâr imiş
Yârsız huld-ı berîn 'aynı olur nîrân bana (**Sütûrî-G.49/8**)

⁶⁹⁵ Adaş, Emine, *Sutûrî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar 2008.

- 9 Ey Sutûrî ‘aşk derdinden şikâyet itmezüm
İşbu fâhir hil‘ati Hakk eylemiş ihsân bana (Sütûrî-G.49/0)

2 (G.50/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Fikr-i vaslun dilde bir zevk-ı nihânîdür bana
Hamdülillâh kim hayât-ı câvidânîdür bana (Sütûrî-G.50/1)
- 2 Bir gice hâbumda dost ile mülâkât oldu dil
Ol eserden gam günüm san şâdmânîdür bana (Sütûrî-G.50/2)
- 3 Levha-i hüsnünde gördüm yazılı âyât-ı nûr
Hoş müfesser eylemiş dost imtihânîdür bana (Sütûrî-G.50/3)
- 4 Firkatün nârı beni bî-sabr u ârâm eylemiş
Kim o gün bir gün ki mahşerden nişânîdür bana (Sütûrî-G.50/4)
- 5 Şol mukavves kaşlarından kasd-ı câna atılan
Tîr-i müjgânun kazâ-yı nâgehânîdür bana (Sütûrî-G.50/5)
- 6 İstemem dehrün fenânun genc-i Kârûnın bugün
Matlabum yârün hemân seyr-i cemâlidür bana (Sütûrî-G.50/6)
- 7 ‘Aşk dersin ben Sutûrî feyz-i Hakdan almışum
Kim o sun‘ı lutf-ı pâk-i Lâ-yezâlîdür bana (Sütûrî-G.50/7)

Türâbî⁶⁹⁶

1 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. ‘Aşka kul oldum gerekmez devlet-i dünyâ bana
Sensiz ey rûh-ı revân zindân olur her câ bana (Türâbî-G.3/1)
2. Cism ü cânım dinim imânım hemân sensin benim
Yetişür ‘aşkın olunca cüz‘i bu sevdâ bana (Türâbî-G.3/2)
3. Tâ elestin câmını nûş eyledim mestâneyim
Sud kilmaz sâkiyâ şol bâde-i hamrâ bana (Türâbî-G.3/3)
4. Vech-i dîdârından özge yok durur maksûdumuz
Dâ‘imâ vechin olupdur Ka‘be-i ‘ulyâ bana (Türâbî-G.3/4)
5. Leblerin remz itdi ‘ızra keşf idüp âb-ı hayât
Heft hattından beyândır ‘alleme’l-esmâ bana (Türâbî-G.3/5)
6. Pertev-i mihrin bu gönlüm levhine nakş eyledim
Lezzet-i şevkin olupdur Cennetü’l-Mevâ bana (Türâbî-G.3/6)
7. Kande baksam rûy-ı envârın dilim rûşen kılar
Âfitâb-ı tal‘atındır gülşen-i ra‘nâ bana (Türâbî-G.3/7)
8. İstemem dehrin bisâtın saltanat fakrım yeter
Virmesün ‘âlemde devrân mesned-i ‘ulyâ bana (Türâbî-G.3/8)
9. Ey Türâbî dilberin mâhiyyet ü esrârını
İtseler bin pâre hem mümkün degil ifşâ bana (Türâbî-G.3/9)

⁶⁹⁶ Azar, Birol, *Türabî Divânı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ 2005.

2 (G.9/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. N'eyleyim kim ben beni sensiz gerekmez ben bana
Çâk idüp ref' eyleyim perde hicâbdır ten bana (Türâbî-G.9/1)
2. Ey şeh-i 'âli-cenâbım 'ömrümün sermâyesi
Hûb-cemâl-i âfitâbım yek nazar kıl sen bana (Türâbî-G.9/2)
3. Rişte-i 'aşkın tınâbın boynuma bend eyledim
Ursalar kâr eylemezdi silsile âhen bana (Türâbî-G.9/3)
4. Olmuşum sâlâr-ı gam bu kişver-i hicrinde yâd
Zulmet-i zülfün salupdur sâye-i efken bana (Türâbî-G.9/4)
5. Seyr-i gülşen istemem olsa dahi bâğ-ı cinân
Hâk-i kûyun yaslanup hâk olmağım ahsen bana (Türâbî-G.9/5)
6. Şevk-ı sevdâ-yı hayâlin olsa hem-râhım eger
Ravza-i Rıdvân olurdu gûşe-i külhan bana (Türâbî-G.9/6)
7. Nâr-ı hicrânın firâkından Türâbî haste-dil
Vasl-ı dermânın irişdir ölmeden erken bana (Türâbî-G.9/7)

3 (G.14/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Vâ'izâ gel bir haber vir sen bu ferdâdan bana
'Âl-i ahvâl-i cihândan söyle 'ukbâdan bana (Türâbî-G.14/1)
2. Devr ider bir ân karârı yok bu minâ-yı kebûd
Bu ne sırdır söyle bu çarh-ı mu'allâdan bana (Türâbî-G.14/2)

3. Enbiyâ vü evliyâ gitdi bu yerden kadedir
Kim bilürse eylesün ifşâ bu ahrâdan bana (Türâbî-G.14/3)
4. Bilmezem kimdir giden yâ kim gelen seyrân budur
Dem-be-dem hayret gelüpdür âh bu manâdan bana (Türâbî-G.14/4)
5. Sevdigim vâ'iz efendi sırr-ı ma'nâsın buyur
Si vü dü mâhiyetin Âdemle Havvâdan bana (Türâbî-G.14/5)
6. Gûşuma mahfî-nümâ kıl sırrını bildin ise
Teşneyim bir su irişdir sen bu deryâdan bana (Türâbî-G.14/6)
7. Yohsa sen de ben teki bî-çâresin bir bî-haber
Ey Türâbî çek elin gel sen bu davâdan bana (Türâbî-G.14/7)

4 (G.16/)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hicr-i yâri cekmege mûnis bu gün gamdır bana
Bâr-ı derdim ter kılan bu dîde-i nemdür bana (Türâbî-G.16/1)
2. Beslerim hasret nihâlin eşk ile sî-râb idüp
Âh u nâlem tâ ezel hem-râh-ı akdemdir bana (Türâbî-G.16/2)
3. Hâme-i kudret çekende bahtımın erkâmını
Bir siyeh hatt ile çekmiş şöyle muhkemdir bana (Türâbî-G.16/3)
4. Ol sebebden sâye-i rahmin felek dur eylemiş
Kısmetim rûz-ı ezel 'âlemde mâtemdir bana (Türâbî-G.16/4)
5. Başıma seng-i melâmet her taraftan yağdırup
Lutf-ı in'âmı bu çarhın böyle ekremdir bana (Türâbî-G.16/5)

6. Çokların zahmin ferah-nâk itdi devrân-ı tâbîb
Virdigi dil-rişime pür-zehr merhemdir bana (**Türâbî-G.16/6**)
7. Zâr u giryânım Türâbî giceler tâ subha dek
Âh u feryâdım şeb-i hicrânda hem-demdir bana (**Türâbî-G.16/7**)

5 (G.18/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Bûy-ı zülfün dilberâ hoş misk ü ‘anberdir bana
Lezzet-i la‘l-i lebin ma‘nîde Kevserdir bana (**Türâbî-G.18/1**)
2. Neyleyim kand-i nebâtı nezd-i güftârında kim
Sohbeti yârin bu dem kand-i mükerrerdur bana (**Türâbî-G.18/2**)
3. Seyr-i servi istemem kaddin yanında sevdigim
Şol dehânın sözleri nâ-yâb gevherdir bana (**Türâbî-G.18/3**)
4. Rîşte-i gönlüm dolaşmış kâkülün kullâbına
Boynuma bend eyledim zincîr-i ekberdir bana (**Türâbî-G.18/4**)
5. Dil diler itmez hazer cellâd-ı gamzenden nasib
Bilmiyor virmez amân bir tîg-ı hançerdur bana (**Türâbî-G.18/5**)
6. Zâhidin hûri vü cennetdir murâdı dâ‘imâ
Hûr u gilmân-ı behîşt didâr-ı dilberdir bana (**Türâbî-G.18/6**)
7. Mü‘mine elbet gerek hak üzre hary olmuş alât
Meh-cebînîm kâşların mihrâb u minberdir bana (**Türâbî-G.18/7**)
8. Vasl-ı yârin mâni‘i kimdir Türâbî bilmişim
‘Ali-i nahsım bu yüzden şimdi siperdir bana (**Türâbî-G.18/8**)

6 (G.21/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. ‘Âşıkım leyl ü nehârımda yeter bir gül bana
Nâl ü feryâdımda yetmez istese bülbül bana (Türâbî-G.21/1)
2. Bir perî sevdâsına giydim cünûn pîrâhenin
Ben deli dîvâneyim ey zâhidâ sen gül bana (Türâbî-G.21/2)
3. İtmezem didâr-ı yârin terkini ‘âlemde kim
‘Aşkın etvârında yokdur bu dahi bir zül bana (Türâbî-G.21/3)
4. Şâne bilmez târ-ı zülfünde asılmış gönlümi
Dâra çıkmış kimseyi kurtarması müşkil bana (Türâbî-G.21/4)
5. Bâg-bân nezzârre kıldı bâğa girdi görmedi
Neyleyim gîsûlarun tek bulmadı sünbül bana (Türâbî-G.21/5)
6. Gerden üzre fâl-i hindû cânıma odlar yakar
Yek nazarda reşk idüp gör neyledi fülful bana (Türâbî-G.21/6)
7. Esb-i ‘aşkın bu Türâbî dilde merbût eylemiş
Tîz-reftârında san kim haydarî Düldül bana (Türâbî-G.21/7)

7 (G.22/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Tâ elestden bahş olunmuş virdigim ikrâr bana
Vâkıf-ı esrâr degildir gerçi kim ağyâr bana (Türâbî-G.22/1)
2. Ol erenler bezmine cânım sebîl itdikde ben
Satmağa hem almağa hoş itdiler bâzâr bana (Türâbî-G.22/2)

3. Âdemi ma‘ni nedir bildim hakikat remzini
Rûşen oldu râh-ı bâtin dide-i envâr bana (**Türâbî-G.22/3**)
4. Sûre-i Seba’l-meşâniden rumûzı keşf idüp
Lutf u i‘nâm eylemiştir hazret-i hünkâr bana (**Türâbî-G.22/4**)
5. Vech-i âdemden okudum Fâtîha ümmü’l-kitâb
Menba‘ı meftûh olundu si vü dü güftâr bana (**Türâbî-G.22/5**)
6. Tâ-be ser-pâ şeş-cihet deryâ-yı nûr-ı Kirdgâr
Çesm-i dü hastem her demi nezzâre-i didâr bana (**Türâbî-G.22/6**)
- 7 Ey Türâbî menzil-i bâki murâcd itsen eger
Terk-i dünyâ terk-i ‘ukbâ kalmadı bir yâr bana (**Türâbî-G.22/7**)

Yenişehirli Avnî Bey⁶⁹⁷

1 (G.1/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Nûr-i vechünden cihân Tûr-i tecellâdur bana
Her bün-i mûy-ı tenüm çeşm-i temâşâdur bana (**Yenişehirli Avnî Bey-G.1/1**)
- 2 Lücce-nûş-ı âb-ı hayvân eyler âzârun beni
Çîn-i ebrû mevc-i enfâs-ı Mesîhâdur bana (**Yenişehirli Avnî Bey-G.1/2**)
- 3 Cevher-i sûz-ı cigerden bir ‘arazdur peykerüm
Sûret-i ‘aşkum lehîb-dil-i heyûlâdur bana (**Yenişehirli Avnî Bey-G.1/3**)
- 4 Çâk çâk-ı dest-i âzâr-i sitemdür dâmenüm

⁶⁹⁷ Turan, Lokman, *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Anabilim Dalı, Erzurum 1998.

Yûsuf-ı Mısr-i gamam dünyâ Züleyhâdur bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.1/4)

- 5 Bâb-ı lutf-ı Hazret-i Mollâyâ düşdüm ‘Avniyâ
Âstânı çarh-i nüh-târemden a‘lâdur bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.1/5)

2 (G.2/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dağ acır çeşm-i te’essüfle nigâh eyler bana
Âh kan ağlar hurûş-ı girye âh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.2/1)
- 2 Vâdî-i ümmîde ‘azm itsem felek ta‘zîm için
Tûde-i berk-i belâyı hâk-i râh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.2/2)
- 3 ‘Arşa dek çıksam dahi fikr-i zenehdânun senün
Tâ firâz-ı Kâf-ı ‘illiyyîni çâh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.2/3)
- 4 Benden ümmîd-i salâh itmek ki her dem tîg ile
Gamze-i hûn-rîz teklîf-i günâh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.2/4)
- 5 Ben değişmem ‘Avniyâ bir câmı bin mülk-i Ceme
Husrev-i gerdûn-ı nüh ‘arş-ı ‘izz ü câh eyler bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.2/5)

3 (G.3/)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Dâg ü eşküm bezm-i hasretde gül ü müldür bana
Savt-ı zencir-i cünûn feryâd-ı bülbüldür bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.3/1)
- 2 Birbirin efzûn ider keyfiyyeti sahbâ vü gam
Mâ-cerâ-y bezm-i mey devr ü teselsüldür bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.3/2)
- 3 Sakf-ı gerdûndan birûndur Kâf-ı Ankâ-yı dilüm

İrtikâ-yi carh-i nüh târem tenezzüldür bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.3/3)

- 4 Lahte-riz-i dâg olup dûşumdaki hûnin-kefen
Rûz-ı pür-havl-i kıyâmet mevsim-i güldür bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.3/4)
- 5 Avniyâ ben rezm-i gamda hod-serem Ferhâd-veş
Husrev-i gerdundan imdâd istemem züldür bana (Yenişehirli Avnî Bey-G.3/5)

Yenişehirli İzzet⁶⁹⁸

1 (G.4/)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Ger iltifât olmaz ise yârdan bana
Bin lutf olsa istemem ağyârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/1)
- 2 Savm-ı visâle niyet idersem zamânıdır
Bir neş'e hâsıl olmuyor iftârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/2)
3. Tenhâ-nişîn-i zâviye-i gamdur âh ider
Anma efendi anma dil-i zârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/3)
4. Ehl-i dile hemîşe cefâ 'âdetün midür
Ey carh-ı sifle söyle bu esrârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/4)
5. Gerçi degüldür ol sanem-i şûh bî-vefâ
Kesmez nigâhı çeşm-i füsûnkârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/5)
6. Ammâ rakîbden hazer eyler ne işlesün
Yok çâre bûse virmege ruhsârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/6)

⁶⁹⁸ Özerol, Nazmî, *Yenişehirli İzzet Divanı*, Karşılaştırmalı Metin - Dizin, Serhat Yayınları, Malatya 2013.

7. ‘İzzet tahammül eylemeli çekmeli hemân
Her ne gelürse baht-ı sitemkârdan bana (Yenişehirli İzzet-G.4/7)

2 (G.6/)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Bî-yâr neş’e-yâb olamam gam gelür bana
Devr-i piyâle halka-i mâtem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/1)
2. Hasretle ben nişeste-i künc-i firâk iken
Nemdür sirişk-i dîde ki dem dem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/2)
3. Hatt-ı siyâhı safha-i rûyunda dil-berün
Tiryâk-ı zahm-ı ejder-i perçem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/3)
4. Bilmem cefâ mı maksadı yarun vefâ mıdur
Hem eyler ‘arz-ı hışm u gazab hem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/4)
5. Mâr-ı kemer ki ser be-hem-âverdedür müdâm
Gencîne-i visâl mutalsam gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/5)
6. Zehr-âbe-i ‘itâbı o şûhun lezîz lîk
Kand-ı ‘inâyet-i rukabâ sem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/6)
7. Cennetdür ‘İzzet ehl-i kemâlün mecâlisi
Câhille ihtilât cehennem gelür bana (Yenişehirli İzzet-G.6/7)

3 (G.8/)

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Nigâh-ı merhamet itmez o dil-şikâr bana
Rakîbe lutfi nihân cevri âşikâr bana (Yenişehirli İzzet-G.8/1)

2. Şebâne cünbiş ü zevk ü tarab güzel ammâ
Pek ıztırâb virür subh-dem humâr bana (**Yenişehirli İzzet-G.8/2**)
3. Hezâr şevk ile sahrâ-neverd-i ‘aşk-ı gülüm
Cünûn getürdi görün mevsim-i bahâr bana (**Yenişehirli İzzet-G.8/3**)
4. Elümde sâgar-ı ser-şârum alıvirür şimdi
Teferrüc eylemege semt-i lâlezâr bana (**Yenişehirli İzzet-G.8/4**)
5. Figân u nâleden ‘izzet nice hamûş olayum
Nigâh-ı merhamet itmez o dil-şikâr bana (**Yenişehirli İzzet-G.8/5**)